

yaşayan KUR'AN

Türkçe Meal/Tefsir

R. İHSAN ELİAÇIK

Meal/Tefsirde kullanılan hat, Faruk Sağlam'ın izni ile Huzur Yayınları'ndan alınmıştır.

İNŞA YAYINLARI:9

Kitabın Adı:
Yaşayan Kur'an Türkçe Meal/Tefsir
İkinci Cilt

Yazan:
R. İhsan Eliaçık
Redaksiyon
İsmail Doğu-Esan Gül
İç Düzen:
Bahadır Karahan
Kapak Tasarım:
Bahadır Karahan
Baskı-Cilt:
İstanbul Matbaa Mücellit

Sancaktepe Sanayi Mahallesi Saadet Sokak
No: 11/1 Güngören / İstanbul
1. Baskı: 2007 Nisan

Merkez: Kirmasti Mahallesi, Kıztaşı Caddesi
Nalbant Demir Sokak No: 2-4 Kat: 2 Fatih / İstanbul
Tel: (0212) 635 99 19
Faks: (0212) 631 02 69
e-mail: recepihsan@gmail.com

YAŞAYAN KUR'AN

Türkçe Meal-Tefsir
2. Cilt

R. İhsan Eliaçık

SURELERİN MUSHAF TERTİBİNE GÖRE DİZİLİŞİ

Sure No	Sure Adı	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No	Sure No	Sure Adı	Ayet Sayısı	Cilt/Sayfa No
1	Fâtiha	7	1/24	58	Mücadele	22	3/182
2	Bakara	286	1/28	59	Haşr	24	3/191
3	Âl-i İmrân	200	1/140	60	Mümtehine	13	3/202
4	Nisâ	176	1/184	61	Saff	14	3/208
5	Mâide	120	1/244	62	Cuma	11	3/213
6	En'âm	165	1/279	63	Münafikûn	11	3/218
7	A'raf	206	1/321	64	Teğâbun	18	3/222
8	Enfâl	75	1/359	65	Talâk	12	3/227
9	Tevbe (Berae)	129	1/380	66	Tahrim	12	3/231
10	Yûnus	109	1/417	67	Mülk	30	3/235
11	Hûd	123	1/438	68	Kalem	52	3/240
12	Yûsuf	111	1/462	69	Hâkka	52	3/252
13	Ra'd	43	2/8	70	Meâric	44	3/259
14	İbrâhim	52	2/20	71	Nuh	28	3/264
15	Hicr	99	2/37	72	Cin	28	3/270
16	Nahl	128	2/51	73	Müzzemmil	20	3/276
17	İsrâ	111	2/81	74	Müddessir	56	3/279
18	Kehf	110	2/114	75	Kıyâmet	40	3/287
19	Meryem	98	2/140	76	İnsan(Dehr)	31	3/292
20	Tâhâ	135	2/159	77	Mürselât	50	3/301
21	Enbiyâ	112	2/180	78	Nebe	40	3/307
22	Hacc	78	2/200	79	Nâziât	46	3/312
23	Mu'minun	118	2/218	80	Abese	42	3/316
24	Nur	64	2/234	81	Tekvîr	29	3/320
25	Furkân	77	2/256	82	İnfitâr	19	3/326
26	Şuarâ	227	2/270	83	Mutaffifîn	36	3/329
27	Neml	93	2/286	84	İnşikâk	25	3/333
28	Kasas	88	2/305	85	Burûc	22	3/336
29	Ankebût	69	2/323	86	Târık	17	3/342
30	Rûm	60	2/338	87	A'lâ	19	3/345
31	Lokman	34	2/351	88	Ğâşiye	26	3/348
32	Secde	30	2/359	89	Fecr	30	3/352
33	Ahzâp	73	2/364	90	Beled	20	3/357
34	Sebe	54	2/393	91	Şems	15	3/362
35	Fâtır	45	2/406	92	Leyl	21	3/367
36	Yâsîn	83	2/420	93	Duhâ	11	3/370
37	Sâffât	182	2/434	94	İnşirah	8	3/374
38	Sâd	88	2/451	95	Tîn	8	3/377
39	Zümer	75	2/464	96	Alak	19	3/380
40	Mu'min	85	3/17	97	Kadr	5	3/386
41	Fussilet	54	3/22	98	Beyyine	8	3/389
42	Şûra	53	3/33	99	Zilzâl	8	3/393
43	Zuhruf	89	3/43	100	Âdiyât	11	3/396
44	Duhân	59	3/56	101	Kâria	11	3/399
45	Câsiye	37	3/63	102	Tekâsür	8	3/402
46	Ahkâf	35	3/72	103	Asr	3	3/405
47	Muhammed	38	3/81	104	Hümeze	9	3/410
48	Fetih	29	3/88	105	Fil	5	3/413
49	Hucurât	18	3/100	106	Kureyş	4	3/416
50	Kaf	45	3/110	107	Mâûn	7	3/419
51	Zâriyât	60	3/119	108	Kevser	3	3/423
52	Tûr	49	3/129	109	Kâfirûn	6	3/426
53	Necm	62	3/137	110	Nasr	3	3/432
54	Kamer	55	3/149	111	Leheb(Mesed)	5	3/435
55	Rahmân	78	3/155	112	İhlâs	4	3/438
56	Vâkıa	96	3/164	113	Felâk	5	3/444
57	Hadîd	29	3/171	114	Nâs	6	3/448

SURELERİN MUSHAFTAKİ VE MEAL/TEFSİRDEKİ SIRALARI İLE SAYFA NUMARALARINI GÖSTERİR ALFABETİK İNDEKS

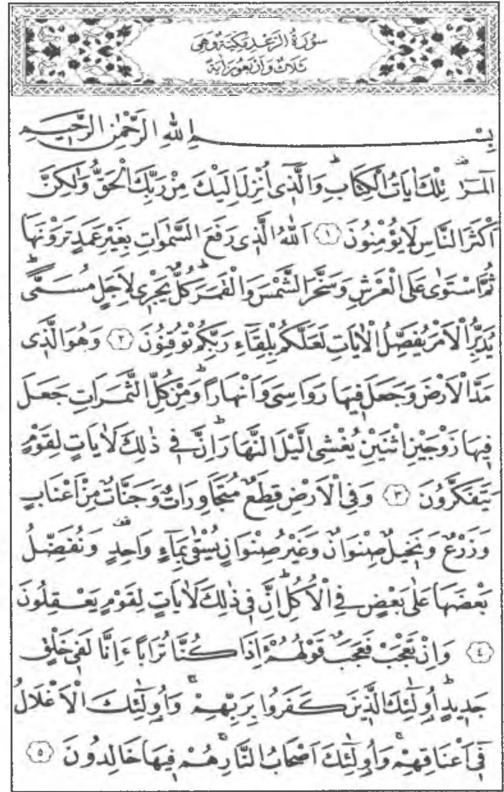
13- RA'D SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur 43 ayettir. 13. ayette Allah'ın ayeti olarak gök gürültüsü (Ra'd) örneği verildiği için sureye bu ad verilmiştir. Yahudilerin gök gürültüsüne eski dünya (Mısır, Babil, Pers) dinlerinin etkisiyle "Tanrı'nın (Yahve) haykırışı" olarak inanmalarını mahkûm etmek için bundan bahsedildiği anlaşılıyor.

13-RA'D SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 43 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ELİF, LÂM, MÎM, RA. Bunlar kitabın[1] âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen gerçeğin ta kendisidir. Buna rağmen insanların çoğu inanmayacaklar.

2- Gökleri görünür bir dayanak olmadan yükselten, sonra bütün görkemiyle uzayı kuşatan, güneşi ve ayı belli bir vakte kadar kendi yörüngesinde döndüren Allah'tır. Bütün işleri O yönetiyor. Ayetleri işte böyle açıklıyor ki, bir gün Rabbinizin huzuruna çıkacağınızdan en küçük bir endişeniz olmasın.

3- Yeryüzünü alabildiğine yayan, üzerine yerinden oynatılmaz dağlar yerleştiren, vadilerinden nehirler akıtan, ürünlerin hepsinden çift çift yapan ve gündüzü geceyle örten O'dur. Doğrusu bütün bunlarda düşünen insanlar için büyük ibretler vardır.

4- Yeryüzünde birbirine komşu farklı özellikte nice topraklar vardır. Üzüm bağları, ekin tarlaları, tek veya küme halinde boy veren hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanırlar. Böyleyken kimini kiminden daha yararlı ve verimli kılıyoruz. Doğrusu bütün bunlarda aklını iyi kullanan insanlar için büyük ibretler vardır.

5- EĞER bunlara şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların şu sözleridir: "Nasıl yani, biz toprak olup gittikten sonra gerçekten yeniden mi yaratılacağız?" İşte bunlar Rablerini inkâra kalkışan kimselerdir. Bunların boyunlarına demir halkalar vurulacaktır. Cehennemliktir onlar, oradan asla çıkamayacaklar!

---

[1] KİTAP: Sözlükte [كتب] kökünden gelir. Mastarı; "yazmak, telif etmek, göndermek, kaydetmek, emretmek, farz kılmak" demektir. Terim olarak Allah'ın kitabı kastedilir. Özel olarak İbranice töre, gelenek, kanun, yol anlamına gelen Tevrat (*Torâh*); Arapça yazılan şey, kitap anlamına gelen Zebur; Aramice haberci, müjdeci, resul anlamına gelen İncil (Eski Yunanca *Euangelion*, Fransızca *Evangile*, İngilizce *Evangel*) ve Arapça okunan, toplayan anlamına gelen Kur'an kastedilir. Ayette ge-

çen kitaptan maksadın Kur'an olduğunda ise ihtilâf yoktur. Buna rağmen kitap kelimesinin Kur'an lisanında aynı zamanda daha üst bir kavram olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Elma, armut, ayva, kiraz kelimelerinin "ağaç" başlığı altında toplanması gibi Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an kelimeleri de "Kitap" başlığı altında toplanmaktadır. Yani bütün bunlar bir ana "Kitap"tan çıkmakta ve tarihin belirli bir zaman ve mekânında yeryüzünün tozuna toprağına bulanarak Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an olmaktadır... Kuran'ın otuza yakın başka isimleri de vardır: Ayıran, fark koyan (*furkan*); öğüt, hatırlatma (*zikr*); indirme (*tenzil*); söz (*hadis*); nasihat, vaaz (*mev'iza*); bilgelik kaynağı (*hikmet*); tedavi eden (*şifa*); doğru yolda yürüten, ona götüren (*huda*); doğruluk ve dürüstlük yolu (*sırat-ı müstakim*); ip (*habl*); sevgi ve merhamet kaynağı (*rahmet*), canlılık, soluk, nefes (*ruh*); gerçek yaşamöyküsü(*kasas*); açıklama (*beyan*); vicdanın sesi (*besair*); ayıran, karıştırmayan (*fasl*); parça, parça inen (*necm*); tekrarlayan, vurgulayan (*mesani*); iyilik, lütuf (*nimet*); delil, kanıt (*burhan*); hayatın içinden gelen, sapasağlam (*qayyum*); güvenli sığınak (*müheymin*); aydınlatan (*nur*), gerçeğin ta kendisi (*haqq*); güçlü, yüce, (*aziz*); cömert, eliaçık (*kerim*); büyük, ulu (*azim*); kalıcı, sürekli, çağlar boyu yankılanacak (*mübarek*)...

6- Senden iyiliklikleri isteyecekleri yerde uyarıp durduğun azabı bir an evvel getirmeni istiyorlar. Hem de, alay ettikleri türden nice ibret verici felaket daha öncekilerin başına geldiği halde. Doğrusu Rabbin, nankörlüklerine rağmen insanlara mağfiret edendir. Ancak azabı da çok çetindir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

7- Kâfirler; "niçin Rabbinden ona bir mucize indirilmiyor?" diyorlar. Oysa sen sadece bir uyanışa çağıransın ve her çağın bir yol göstericisi vardır.

8- Her dişinin neye gebe olduğunu ve rahimlerde nelerin olup bittiğini Allah bilir. O'nun katında her şeyin bir ölçüsü vardır.

9- Allah görünen görünmeyen her şeyi bilir. Çok büyüktür, çok yücedir.

10- İçinizden sözünü gizleyen de açığa vuran da; geceleyin saklanan da, gündüzün ortaya çıkan da Allah nazarında aynıdır.

11- Böylesi bir kimsenin yanından hiç ayırmadığı korumaları vardır. Allah' tan başına bir iş gelmesin diye önünde arkasında dolanarak korumalığını yaparlar.[2] Oysa bir toplum kendi özündekini değiştirmedikçe Allah da onların halini değiştirmez; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah bir toplum hakkında iyi düşünmedi mi ona da kimse engel olamaz. Çünkü onların kendilerini Allah'a karşı koruyabilecek kimseleri yoktur.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ
الْمَثُلَاتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا
أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾
اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ
وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ
وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُ
مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا
أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ
مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا
وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ
وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

12- SİZE hem korkun hem de umudunuzu yitirmeyin diye şimşeği[3] gösteren ve yağmur yüklü bulutları yağdıran O'dur.

13- Gök gürültüsü[4] överek, melekler de ürpererek O'nu yüceltirler. O yıldırımlar gönderir, onunla dilediğini çarpar. Allah tuzak kuranların planlarını başlarına geçirmede çok çetin olduğu halde Allah'a karşı mücadele edip duruyorlar.

---

[2] Harfi harfine: "Onun için önünden ve arkasından takip edenler vardır. Onu Allah'ın emrinden korurlar." Ayette geçen takip edenler, izleyenler (*mu'aqqıbât*) ifadesinden ne kastedildiği hakkında iki görüş vardır: 1- Burada kastedilen hafaza melekleridir. Onlar Allah'ın emri ile kişinin sağ ve sol yanında yerleşmiş olup her ne yapsa, her nereye gitse onu takip ederler, yaptıklarını kaydederler (Razi, Ferra, Ahfeş, İbnu'l-

Enbari) 2- Burada kastedilen hükümdarların ve komutanların yanlarında gezdirdikleri korumalarıdır. Bu korumalar liderleri her nereye gitse etrafında dolanarak onları güya Allah'ın bir belâsından korumaya çalışırlar. (Ebu Müslim İsfehani)... İkinci görüş tercihe şayan görünmektedir. Çünkü ayette hem melek kelimesi geçmiyor hem de bağlam; "Allah'ın bir topluma musibet vermek istediği zaman ona hiç kimsenin engel olamayacağı" ile ilgilidir. Bu durumda ayetin takdiri; "Allah gizliyi de, açığı da bilir. O'ndan kaçamazsınız. Gece-gündüz hep O'nunlasınız. Öyle etrafınıza korumalar ordusu doldurarak Allah'ın emrinden kurtulamazsınız. Allah bir topluma musibet diledi mi artık ona kimse mani olamaz. Bir toplum da kendi özündekini değiştirip bozmadıkça Allah da onların durumunu değiştirip bozmaz" şeklinde olur.

[3] BERK: Sözlükte [برق] kökünden gelir. Mastarı; "parlamak, parlama, aydınlanma, ışıma, şimşek çakması" demektir. Bu ayette bilinen anlamda şimşek olarak kullanılıyor. Ancak bunun din dilinde başka anlamlarda da kullanıldığını görüyoruz. Örneğin *buraq* kelimesi de bu kökten geliyor. **Muhammed** (s.a.v)'in miraç gecesi bindiği binek demektir. Ondan önce de diğer peygamberler bu bineğe binmişlerdi. Dinler tarihinde göğe çıkılan merdiven sembolizmi meşhurdur (Eliade). Bu olayın hatabi din dilindeki algılamasıdır. Bunu burhani dile çevirirsek, **Muhammed** (s.a.v.)'in yaşadığı yoğun manevi tecrübe ile muhayyilesinde açılan deruni dilin yani gönlünün, vicdanının derinliklerinde çakan berq (aydınlanma, parıldama, ışıma) demek olur. Böylece miraçta ruhsal bir rüya (görüm) olarak varlık âleminde yolculuğa çıkmış, yerler, gökler ve yedi kat sema ona gösterilmiştir. Demek ki kendi iç âleminde, vicdanının derinliklerinde, ruhunun kendi içine doğru yolculuğunda yaşadığı aydınlanma, parıldama veya ışıma (*berq*), ile dini sembolizmde; "bir bineğe (*buraq*) binip Allah'a çıkma (*uruç/miraç*) bir ve aynı şeydir...

[4] R'AD: Sözlükte [رعد] kökünden gelir. Mastarı; "bir şeyin hareket etmesi, hareketlenmek, gök gürüldemek" demektir. Bu ayet te bilinen anlamda gök gürültüsü olarak kullanılıyor. Yahudilerin gök gürültüsüne eski dünya dinlerinin (Mısır, Babil, Pers) etkisiyle; "Tanrı'nın (Yahve) haykırışı" olarak inanmalarını iptal için bu konunun açıldığı anlaşılıyor. Surenin ismi de bu kelimeden geliyor. Klasik tefsirlerde gök gürültüsü (*Ra'd*) hakkında epeyce tartışma vardır. Bu tartışmalarda dini metinlerin -iki ayrı okuma biçiminin- sanki birbirinin zıddıymış gibi çarpıştırılıp durduğunu görüyoruz. Önce bu iki tür okumayı görelim: 1- Rivayete göre Yahudiler **Hz. Peygambere** (s.a.v) gök gürültüsü (*Ra'd*), hakkında soru sordular. Peygamberimiz şöyle buyurdu: "*Meleklerden bir melek olup bulutlarla görevlidir. Onunla birlikte meleklerin Allah'ın dilediği yere kendilerini sürdüğü kamçıları vardır.*" Bu sefer; "peki bu işittiğimiz ses ne oluyor?" diye sorunca **Hz. Peygamber** (s.a.v); "*Bu da meleklerin bulutlara bağırdığı zamanki sesidir. Ve bu Allah'ın dilediği yere kadar ulaşır...*" diye buyurdu. 2- Filozoflardan bazıları şöyle demişlerdir: "*Gök gürültüsü bulutların sürtünmesinden çıkan sestir. Şimşek ise bu sürtünmeden dolayı parlaya ateştir...*" (Kurtubi). Şimdi, burada iki ayrı okuma var. İlki din dili olup "hatabi" özelliği ile öne çıkıyor. Esas amacı müşahhaslaştırmak, muhataba olayın gerisindeki ilahi gücü kavratmak, onda bilinç uyandırmaktır; olayın rasyonel açıklamasını

yapmak değil. İkincisi ise felsefe/bilim dili olup "burhani" özelliği ile öne çıkıyor. Buradaki esas amaç da muhataba olayın rasyonel açıklamasını yapmak, sebep-sonuç ilişkileri bağlamında bilgi vermektir. Bu nedenle daha çok akıl yürütme, kıyas, tümevarım, tümdengelim, deney, kanıtlama, değilleme, çelişmezlik gibi burhani yöntemleri kullanır. Oysa olay tek olup açıklamaya göre değişmiyor. Her iki açıklama kullandıkları dil açısından farklılaşıyor. Kur'an'ın kullandığı dil daha çok "hatabi" yani hitabeti esas alıyor. Hitabetten maksat muhataplara bir şeyi kavratmak, onda şuur uyandırmak, onu etkilemek, duygulandırmak, aklının ve vicdanının harekete geçmesini sağlamaktır. Bu sebeple sembol, kinaye, mecaz, alegori gibi hatabi sanatları kullanır. Şu halde Kur'an boyunca yer yer hatabi dilin burhani dile, burhani dilin hatabi dile çevrilerek okunması mümkündür. Her iki tarz da doğru ve yerine göre gereklidir de. Hatabi dil tabiri caizse yukarıdan aşağıya, burhani dil de aşağıdan yukarıya okuma olmaktadır...

له دعوة الحق والذين يدعون من دونه لا يستجيبون لهم بشيء إلا كباسط
كفيه إلى الماء ليبلغ فاه وما هو ببالغه وما دعاء الكافرين
إلا في ضلال ﴿١٤﴾ ولله يسجد من في السماوات والأرض طوعا
وكرها وظلالهم بالغدو والآصال ﴿١٥﴾ قل من رب السماوات
والأرض قل الله قل أفاتخذتم من دونه أولياء لا يملكون لأنفسهم
نفعا ولا ضرا قل هل يستوي الأعمى والبصير أم هل تستوي
الظلمات والنور أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشابه
الخلق عليهم قل الله خالق كل شيء وهو الواحد القهار ﴿١٦﴾
أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها فاحتمل السيل زبدا
رابيا ومما يوقدون عليه في النار ابتغاء حلية أو متاع زبد
مثله كذلك يضرب الله الحق والباطل فأما الزبد فيذهب جفاء
وأما ما ينفع الناس فيمكث في الأرض كذلك يضرب الله الأمثال
﴿١٧﴾ للذين استجابوا لربهم الحسنى والذين لم يستجيبوا له لو أن
لهم ما في الأرض جميعا ومثله معه لافتدوا به أولئك
لهم سوء الحساب ومأواهم جهنم وبئس المهاد ﴿١٨﴾

14- Gerçek yakarış O'nadır. O'nun dışındaki çağırmalardan hiç bir cevap alamazlar. Onlar ağzına su ulaşsın diye iki avucunu suya doğru açan ama suya ulaşamayan kimseden başkasına benzemiyorlar. Kafirlerin çağırışı kendilerini bitip tüketen bir sapıklıktan başka bir şey değildir.

15- Göklerde ve yerde kim varsa ister istemez kendileri de, gölgeleri de sabah akşam Allah'a secde ederler.

16- Sor onlara: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" Cevap ver: "Allah'tır". Sor onlara: "Allah'tan başkalarını, kendilerine bile fayda ve zararı dokunmayanları yâr mı ediniyorsunuz?" Sor onlara: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Hiç karanlıklarla aydınlık bir olur mu?" Yoksa Allah'a O'nun gibi yaratan bir takım ortaklar buldular da, bu yaratmaları birbirine mi karıştırdılar. Cevap ver: "Allah, her şeyi yaratandır. O, tektir, karşı konulmaz bir güce sahiptir."

17- Bakın, Allah'ın gökten indirdiği su dere yataklarını doldurup da nasıl sel olup akıyor. Akıntının yüzeyine çıkan çer-çöpü nasıl da sürükleyip götürüyor. Tıpkı bir süs eşyası veya bir değerli mal yapmak için ateşte eritilen madenlerin yüzeyinde açığa çıkan köpüklü tortulardan temizlenmesi gibi… İşte Allah gerçek ile sahteyi ayırabilmeniz için böyle örnekler verir. Köpük, çer çöp veya tortular gider, insanlara faydası olan ise sapasağlam ayakta kalır. İşte Allah böyle örnekler verir…

18- Rablerinin çağrısına karşılık verenlere en güzel şekilde karşılık verilecektir. O'nun çağrısına karşılık vermeyenler ise şunu bilsinler ki yeryüzünde bulunan ne varsa hepsi kendilerinin olsa, onu ve bir o kadarını daha kurtulmak için verirlerdi. Çünkü onlar çok kötü bir hesaplaşma ile yüz yüze gelecekler. Varacakları yer de cehennemdir. Ne kötü bir yerdir orası!

19- HEM Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen bir kimse ile bakar-kör birisi aynı kefeye konabilir mi? Doğrusu bunu ancak akıl ve vicdan sahipleri idrak eder.

20- Çünkü onlar Allah'ın yaratılışlarına yerleştirdiği fıtrat, vicdan ve sağduyu ile hareket ederler; bunlardan asla şaşmazlar.[5]

21- Allah'ın kulak verilmesini istediği vicdanın ve sağduyunun sesinden ayrılmazlar.[6] Rablerine karşı korku ve titreme içindedirler ve o kötü hesaplaşmadan korkarlar.

22- Rablerinin rızasını kazanmak arzusuyla güçlüklere göğüs gererler, cânı gönülden namaz kılarlar, kazançlarından gizli ve açık Allah yolunda harcarlar ve kötülüğe iyilikle karşılık verirler. Ahiret yurdu işte onlar içindir.

23- Onlar, babaları, eşleri ve çocuklarından iyi, güzel ve doğru insanlarla birlikte cennetin tam orta yerindeki köşklere yerleşeceklerdir. Melekler de her kapıdan yanlarına girip şöyle diyecek: 24- "Güçlüklere göğüs gerdiğiniz için hoş geldiniz, sefa geldiniz.[7] Ahiret yurdu ne hoş, ne güzeldir!"

25- Allah'a verdikleri sözü misaktan sonra bozanlar, [8] Allah'ın birleştirilmesini istediği şeyi keserler[9] ve yeryüzünde fesat çıkarırlar... Lanet olsun onlara. Varılacak yerin en kötüsü onları bekliyor!

26- RIZKI genişleten de, daraltan da Allah'tır. Rızkı genişleyenler bunun kalıcı olduğunu sanarak gururlanırlar.

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا
الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾
وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ
وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ
وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ
عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ
لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا
مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ
يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ
قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

Oysa dünya hayatı ahiret hayatının yanında bir yol azığından ibarettir.

27- Kâfirler; "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?" diyorlar. Onlara söyle: "Allah müstahak gördüğünü saptırır ve kendisine yöneleni de doğru yolda yürütür; bundan hiç şüpheniz olmasın."

28- Onlar iman eden ve kalpleri Allah'ı anmakla huzur bulanlardır. Dikkat edin! Kalpler ancak Allah'ı anma ile huzur bulur.

---

[5] Harfi harfine: "Onlar Allah'a olan ahdlerini yerine getirirler, misaklarını bozmazlar." Bkz. Araf; 7/172 ve 2/27. ayet dipnotu.

[6] Harfi harfine: "Allah'ın birleştirilmesini istediği şeyi bitiştirirler." Bkz. Bakara;

2/27. ayet dipnotu.

[7] Harfi harfine: "Sabrettiğiniz için selam size!"

[8] Yani: "Allah'ın fıtratlarına yerleştirdiği vicdanın ve sağduyunun sesine kulak vermeyenler." Bkz. 7/172. ayet dipnotu.

[9] Yani: "Vicdanlarının sesini dinlemezler." Bkz. 2/ 27. ayet dipnotu.

ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَـَٔابٍ ٢٩
كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَٰكَ فِىٓ أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ
ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا
هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ٣٠ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ
بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ بَل لِّلَّهِ
ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَا۟يْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَهَدَى
ٱلنَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ تُصِيبُهُم بِمَا
صَنَعُوا۟ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِىَ وَعْدُ ٱللَّهِ
إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ٣١ وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ
فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ٣٢ أَفَمَنْ
هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْ
أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ أَم بِظَٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا۟ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَمَن يُضْلِلِ
ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ٣٣ لَّهُمْ عَذَابٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا
وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٍ ٣٤

29- Onlar iman eden, iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlardır. Ne mutlu onlara! Varacakları yer ne hoş, ne güzeldir!

30- İşte böylece seni, çağlar boyu yerlerine niceleri gelip geçmiş bir halk içinden peygamber çıkardık ki sana vahyettiklerimizi onlara okuyup açıklayasın. Çünkü onlar Rahman'a kâfirlik ediyorlar. Onlara söyle: "O benim Rabbimdir; O'ndan başka Tanrı yoktur. Ben O'na dayandım, yüzümü O'na döndüm."

31- Dağların yürütüldüğü, yerkürenin parçalandığı veya ölülerin konuşturulduğu bir Kur'an mı olsaydı? Hayır! İş ve oluşun tümü Allah'ındır. İman edenler hala şu gerçeği anlamadılar mı? Allah lâyık görseydi bütün insanları doğru yolda yürütürdü. Kâfirlikte inat edenler, yaptıklarıyla doğrudan ya da dolaylı yollardan felâkete uğrayabilirler. Allah'ın sözü uzak değildir. Allah sözünden asla dönmez; bundan hiç şüpheniz olmasın.

32- Açıkçası senden önceki peygamberlerle de alay edildi. Ben de kâfirlere önce süre tanıdım, sonra da kıskıvrak yakaladım. Gördüler nasıl oluyormuş azap!

33- PEKİ, kimdir her canlının kazandığına anbean[10] karşılık veren?[11] Yine de Allah'a ortak koşuyorlar öyle mi? Onlara söyle: Tanrılarınıza cafcaflı isimler verip durun bakalım. Siz yeryüzünde bilmediği bir şeyi O'na mı öğreteceksiniz? Yoksa laf olsun diye mi konuşuyorsunuz? Doğrusu kâfirlerin sapık düşünceleri kendilerine güzel görünüyor ve böylece sapıtıyorlar. Allah her kimi saptırırsa, artık onu doğru yola getirecek kimse yoktur.

34- Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise elbette daha çetindir. Onları Allah'tan koruyacak da yoktur.

---

[10] Anbean: Dakikası dakikasına, her an, anında, giderek (TDK).

[11] Ayette geçen; "Her nefsin kazandığı şey için ayağa kalkan" ifadesi, aynı zamanda "Hayyu Kayyum" tabirinin de tefsiri olmaktadır. Bkz. "KAYYUM" 2/225, "KAVVAM" 4/34 ve "KAYYİME" 18/1. ayet dipnotları.

35- Bakın, Allah bilinci ile yaşayanlara söz verilen cennet şöyle bir yer olacak: Altından ırmaklar çağıldar, yemişleri tükenmez, gölgelikleri kalkmaz. İşte bu Allah bilinci ile yaşayanların varacağı yerdir. Kâfirlerin varacağı yer ise ateştir.

36- Kendilerine bu vahyi bahşettiklerimiz sana indirdiklerimizden dolayı mutlu olurlar. Fakat öteki gruplardan kimileri onun bir kısmını inkâr ediyorlar. Onlara söyle: "Ben ancak Allah için çalışıp, O'na ibadet etmekle ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ben O'na çağırıyorum, dönüşüm de O'nadır."

37- Biz bu Kur'an'ı Arapça bir bilgelik kaynağı olarak indirdik. İyi dinle: Eğer sen, sana vahiyle gelen bu bilgiden sonra onların keyiflerine uyacak olursan, Allah'ın dostluğu ve koruması biter.

38- Aç kulağını: Biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan her hangi bir ayet getirmek hiç bir peygamberin haddine değildir. Her dönemin bir kitabı vardır.

39- Allah bunlardan uygun gördüğünü siler, uygun gördüğünü sürdürür. Çünkü kitabın ana kaynağı O'nun katındadır.

40- ŞİMDİ onlara sözünü ettiğimiz azabın bir kısmını sana sağlığında göstersek yahut görmeden vefat ettirsek, yine de sana düşen sadece tebliğ etmek, bize düşen de hesaba çekmektir.

41- Görmüyorlar mı ki yerküreyi zaman zaman yokluyoruz, kaçınılmaz sona doğru hızla yaklaştırıyoruz.[12] Allah karar verdiğinde O'nun kararını engelleyecek kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ
وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾
وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ
الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ
بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ
وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ
أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ
لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ
مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ
كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾
وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

42- Onlardan öncekiler de türlü türlü planlar yapmışlardı. Fakat bütün planlar Allah'tan döner. Çünkü O herkesin ne yapıp ettiğini biliyor. Kâfirler bu dünyanın sonunun nereye varacağını çok yakında bilecekler.

43- O kâfirler; "sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar. Söyle onlara: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de yanında kitabın bilgisi bulunanlar yeter!"

---

[12] Harfi harfine: "Görmüyorlar mı ki yeryüzüne geliyoruz, onu etrafından eksilti-

yoruz." Öyle anlaşılıyor ki burada tarih boyunca yeryüzünden hiç eksik olmamış tufan, deprem, tsunami, heyelân vb. doğal afetler kastediliyor. Dünyamız, böylece kaçınılmaz bir sona doğru yaklaşıyor. İşte peygamberler bunları haber veriyorlar (*inzar*). Böyle yapılmakla insanoğluna dünyanın kalıcı olmadığı, bir sona doğru hızla yaklaştığı, zaman zaman yoklanarak bunun hatırlatıldığı ve insanlığın bunlardan gereken dersi çıkarması gerektiği mesajı veriliyor.

14- İBRAHİM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 52 ayettir. 35–41 ayetlerinde; "iyiliğin, sevginin ve merhametin babası" anlamına gelen Hz. "İbrahim" anlatıldığı için sureye isim olmuş görünmektedir.

14-İBRAHİM SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 52 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ELİF, LÂM, RÂ. Bu, İnsanlığı Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa; çok yüce ve övgüye lâyık olanın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır.

2- Allah göklerin ve yerin sahibidir. Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

3- Onlar dünya hayatına dalıp onu ahirete tercih ederler. Allah'ın yolundan alıkoyup onu çarpıtmak isterler. İşte bunlar derin bir sapıklık içindedir.

4- BİZ HER peygamberi iyice açıklasın diye kendi halkının diliyle gönderdik.[1] Artık kim sapıklığı tercih ederse Allah onu yüzüstü bırakır. Kim de doğru yola yönelirse onu yöneldiği yolda yürütür.[2] Çünkü Allah çok güçlüdür, bilgedir.

5- Bakın, Musa'yı ayetlerimizle; "halkını karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat"[3] diye göndermiştik. İyi dinleyin, bunda güçlüklere göğüs germesini bilen ve şükretmek isteyen herkes için ibretler vardır.

---

[1] Demek ki her peygamber kendi halkının dili ile Allah'ın mesajını iletmektedir. Çünkü mesajın anlaşılması için bu şarttır. Buradaki "dil" sadece lisan olarak anlaşılmamalıdır. Bu aynı zamanda kendi halkının örf, adet, bilinçaltı ve algı dünyasına hitap eder demektir. Aksi halde sadece lisan olarak kendi halkının dili ile konuşup, konu ve içerik olarak onların anlamayacağı örnekler, deyimler, adet, örf ve geleneklerden bahsetmesi mesajı "tebeyyün" yani söze dayalı apaçık, sade, anlaşılır olmaktan çıkaracaktır. Çünkü peygambere indirilmiş şeriat, içinde yaşadığı halkın adetlerine, yaşantılarına ve diğer özelliklerine uygun olur. Öte yandan her şeyi içine alan ilkeleri amaç edinen peygamber ne başka halklara değişik ilkeler açıklayabilir ne de kendi kendilerine hareket etmelerine izin verebilir. Bir peygamberin amacı belli bir halkı eğitip, evrensel bir şeriat kurmak amacıyla o halkı bir "çekirdek" olarak kullanmaktır. Bu şekilde bütün insan soyunun top-

lumsal hayatının temelini teşkil eden ilkeleri belirtmiş olur. Haşır neşir olduğu halkın belirli örf ve adetlerinin ışığında bunları özel durumlara uygular. Bu uygulama sonucu elde edilen şeriat kuralları (suç ve cezalara ilişkin hükümler) bir anlamda o halka mahsustur. Madem ki bu ahkâmın bizzat kendisi asıl amaç değildir, bunlar gelecek nesillere sıkı bir nizam içinde kabul ettirilemez (M. İkbal). Bu durumda Kur'an'ın hitabı tarihsel, mesajı evrensel olmuş olur. Örneğin İslâm'ın en temel toplumsal değeri can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik olarak "adalet"tir; el kesmek, recm, ikiye bir şahitlik vs. değil. Bunlar tarihsel ahkâm, adalet ise evrensel değerdir. İtikat, ahlâk ve ibadet hariç -çünkü bunlar evrenseldir- özelikle muamelât ile ilgili ahkâmın tarihsel olması artık geçmişte kaldığı ve bir daha asla geri dönülemeyeceği anlamına gelmemektedir. Bilakis sürekli hareket halinde, yeniden yorumlanabilir, yürürlüğü durduralabilir, ertelenebilir, maksat ve ruhuna uygun yeni hükümler geliştirilebilir, ardından tekrar ona dönülebilir, olmadı tekrar durdurulabilir, eskidikçe yenilenebilir, zaman geçtikçe eskiyebilir olduğunu göstermektedir. Sürekli içtihat işte burada lâzımdır. Çünkü içtihat tarihin gerisinde kalmama çabası demek olup, İslâm'ı akıp giden tarih içinde meydan okuyucu bir dinamizmle sürdürmeye çalışma demektir...

[2] Harfi harfine: "Allah dilediğini saptırır, dilediğini hidayete erdirir." Bu ayet; "*Allah kendisine karşı taahhütlerini bozan fasıklardan başkasını saptırmaz*" (2; 26–27) ayetinde ortaya konan "genel ilke" çerçevesinde yorumlanmıştır. Ayette; "Allah yüzüstü bırakılmayı hak edenlerin dışında kimseyi yüzüstü bırakmaz. Buna karşılık yardım ve desteği hak edenlerin dışında da kimseye yardım ve destek vermez" denilmek istenmektedir (Zemahşeri). Yani; "Allah'ın dilemesi" kavramı ile aslında "karşılıklılık" anlatılmak istenmektedir. Bu kavram halk bilgeliğinde deyişlerle yoğrularak hayatın içine girmiştir; "arayan mevlasını da bulur belasını da", "kula bela gelmez hak yazmadıkça, hak bela yazmaz kul azmadıkça..."

[3] EYYÂMULLAH: Sözlükte [ايام الله] "Allah'ın günleri" demektir. Eski Arap geleneğinde "gün" ya da "günler" deyimi çoğu zaman önemli tarihi olayları işaret için kullanılırdı. Örneğin *Eyyâmu'l-Arap* cahiliye dönemi Arapları arasında cereyan eden kabile savaşlarını ifade eden bir deyimdi. Bu anlamda ayetin devamı izlendiğinde bu günlerin eski Mısır'ın ibret alınacak tarihi olaylarının anlatıldığı günler olduğu anlaşılıyor.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ
مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ
اَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ
مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ
لَاَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ
مُوسٰى اِنْ تَكْفُرُوا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا فَاِنَّ اللّٰهَ
لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ
اِلَّا اللّٰهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا اَيْدِيَهُمْ
فِي اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهِ وَاِنَّا
لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا اِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ
اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ
يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

6- Hani Musa halkına demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Bir zamanlar size en berbat işkenceler yapan, oğullarınızı kurbanlık koyun yerine koyup kadınlarınıza hayâsızca muamelelerde bulunan Firavun yönetiminden sizi nasıl kurtarmıştı." Bu gerçekte Rabbinizin büyük bir sınavıydı.

7- Yine hatırlayın Rabbiniz şöyle buyurmuştu: "Bana şükrederseniz size kat kat veririm, yok nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım çok çetindir!"

8- Yine Musa demişti ki: "Siz ve yeryüzünde bulunanların hepsi nankörlük etseniz, şunu bilin ki, Allah'ın hiç birinize ihtiyacı yoktur ve övülmeye lâyık olan sadece O'dur."

9- SİZDEN önce kimler geldi kimler geçti bir bilseniz? Nuh, Ad ve Semud halkları ve onlardan sonrakiler... Bunların durumunu ancak Allah bilir. Onlara peygamberleri apaçık sözlerle[4] gelmişti. Şüpheler içinde; "Bunlara inanamayız, yo hayır, olacak şey değil" demişlerdi.[5]

10- Peygamberleri demişti ki: "Hiç gökleri ve yeri yaratan Allah'tan şüphe edilir mi? O sizi günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor ve belirli bir süreye kadar size mühlet veriyor." Fakat onlar; "Siz de bizim gibi birer insansınız, bizi atalarımızın taptıklarından döndürmek istiyorsunuz. Madem öyle bize apaçık mucize getirin" demişlerdi.

---

[4] BEYYİNÂT: Sözlükte [بان] kökünden gelir. Mastarı; "belirmek, açığa çıkmak, gözükmek, ortaya çıkmak, söz ile açıklamak, ortaya koymak" demektir. Sözlü açıklama, bildiri, beyanname, bildirge, beyan, delil, deklârasyon, demeç, manifesto, mesaj (*beyân*); sözle açıklamak, sözlü beyânda bulunmak, açıkça belirtmek (*tebyîn*); ayrılmak, uzaklaşmak, ayrılıp açığa çıkmak (*mübâyene*); belirlemek, işi aydınlığa kavuşturmak (*tebeyyün*); belli olmak, açıkça görünmek, iyice bilmek (*istibâne*); sözlü bildiri dağıtma (*tevzî'u'l-beyenât*); arası, arasında (*beyn*); delil, belge, kanıt (*beyyine*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an bu ayette bütün peygamberler için geçerli bir "genel ilke" koymaktadır. Çoğul kipiyle; "*Bütün peygamberler* (*rusul*); *apa-*

çık sözlerle (beyyinât) ile halklarının karşına çıkmıştı" derken ellerindeki şeyin "söze" dayalı bir "belge, kanıt, delil" olduğunu vurguluyor. Bu şu demektir: Tarih boyunca bütün peygamberler insanların karşısına Allah'ın apaçık sözleri ile çıkmışlardır. Halklarına tabiri caizse "bildiri, manifesto" niteliğindeki belgesel kanıtlarla, söz ile, beyan ile hitap etmişlerdir. Bunun dışında özü itibarîyle "söze" dayanmayan, tabiatüstü güç, kudret isteyen şeylerle halklarının karşısına çıkmamışlardır. Onların getirdiği sadece "söz"dür. Bazı tabiat olayları ise peygamberlerin halkın karşısına mucize ile çıktığını değil, peygamberler olsa da olmasa da, halklar inkâr etse de etmese de Allah'ın süregelen/olagelen ayetleri (*sünnetullah*) olarak vurgulanmaktadır. Bu noktada "mucize" olağanüstü/kuraldışı olan değil aciz bırakan demektir. Meselâ Güneş olağan bir şey olmasına rağmen insanı aciz bırakır. Her gün aynı yerden doğar ve aynı yerden batar. Dakikası dakikasına bu binlerce yıldır aynıdır, yani olağandır. Fakat onun doğuşu ve batışı karşısında insanlar acz içindedir. İşte asıl mucize budur. Bu anlamda her şey ama her şey birer mucize (ayet) tir. Tabiatta bir normal (olağan, doğal) bir de anormal (olağandışı, mucize) diye iki kategori yoktur. Hepsi de hem olağandır hem de mucizedir. Bunu ihsas ettirircesine Kur'an asla "mucize" sözcüğünü kullanmaz. Bilakis her şeye "ayet" diyerek bütün varlığın Allah'ın ayeti, işareti, kanıtı olduğunu söyler... Ayetin devamında halklarının güç, kudret gösterisi (*sulta, mucize*) isteklerine nasıl cevap verildiğini lütfen dikkatle izleyelim. Ayrıca Bkz. "AYET"; 17/59. ayet dipnotları.

[5] Harfi harfine: "Ellerini ağızlarına ittiler ve "biz, sizinle gönderilen şeyi tanımıyoruz ve bizi davet ettiğiniz şeyden şüphe içindeyiz" dediler.

11- Peygamberleri onlara; "Doğrusu, biz de ancak sizin gibi birer beşeriz, fakat Allah kullarından lâyık gördüğüne nimetler yağdırır.[6] Allah'ın izni olmadıkça size mucize getirmek bizim haddimiz değildir.[7] Mü'minler Allah'a dayanıp güvenmelidir.

12- Allah'a niçin güvenip dayanmayalım ki? O, bizlere yürüyeceğimiz yolları gösterdi. Yaptığınız eziyetlere göğüs gereceğiz; dayananlar sadece Allah'a güvenip dayanmalıdır."[8]

13- Kâfirlik edenler de peygamberlere demişlerdi ki: "Ya bizim yolumuza geri dönersiniz ya da sizi ülkemizden süreriz." Rableri de peygamberlerine şöyle vahyetti: "Zalimleri helâk edeceğiz.

14- Onlar yok olup gittikten sonra yeryüzüne sizi yerleştireceğiz. Bu makamıma saygı gösteren ve uyarımdan korkan için sözümdür."

15- Peygamberler zafer istediler. Her inatçı zorba ise kaybetti.

16- Bunların her birini cehennem bekliyor. Onlara kanlı irinli su içirilecek.

17- Yutkunacaklar ama boğazlarından geçmeyecek. Her taraftan ölüm gelecek fakat bir türlü ölemeyecekler; arkasından da şiddetli bir azap.

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَا
أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا
أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ
الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ
خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَاءٍ
صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ
غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۖ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ
اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا
كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- Rablerini inkâr edenler şuna benzer: Bir kül yığını düşünün... Fırtınalı bir günde savrulup uçuşuyor. İşte böyle, bunların da kazandıklarından ellerine hiç bir şey geçmez, yoldan çıkmışlığın ta kendisi işte budur.

[6] Harfi harfine: "Fakat Allah kullarından 'dilediğine' nimetini lütfeder."

[7] Harfi harfine: "Allah'ın 'izni' olmadıkça size bir 'sultan' getirmek bizim için olacak iş değildir."

[8] TEVEKKÜL: Sözlükte [وكل] kökünden gelir. Mastarı; "vekil tayin etmek, dayanmak, güvenmek" demektir. Kur'an'da peygamberlere çıkışlarında Allah'a dayanmaları, O'na güvenmeleri, O'nun koruma ve kollamasına güvenerek yürümeleri gerektiğinin ısrarla vurgulandığını görüyoruz. İnkârcıların "mucize" talebi karşısında, ısrarla "tevekkül" kavramının öne çıkarılması son derece manidardır. Yukarıda görül-

düğü gibi aynı ayetler içinde dört kez "tevekkül"den bahsediliyor. Bu durum peygamberlerin bütün gücünün "söz" (*beyân*) ile Allah'a dayanma (*tevekkül*)'den geldiğini göstermektedir. Öte yandan aynı zamanda bu "imtihanda fırsat eşitliği" için de gereklidir. Yani şu dünyada kimin "en iyi" olduğunun ortayı çıkması için hayatı ve ölümü yaratan Allah (67/2), imtihanın sorularını herkese eşit derecede dağıtmaktadır. Bu Allah'ın "adalet" isminin bir gereğidir. Aksi halde kimi kullarına "torpil" geçmiş, kopya vermiş olacaktır. Bunun için herkese akıl-fikir vermekte, eller, kulaklar ve gözlerle donatmakta, üstelik peygamberleri "apaçık sözlerle" göndererek âdeta; "benden bu kadar, haydi şimdi sıra sizde, gösterin kendinizi" demektedir. Kabul eden, karşı koyamayacağı bir mucize sonucu değil, aklını-fikrini işleterek, vicdanını harekete geçirerek, kendi isteğiyle, melekelerini işleterek kabul etmelidir. İnkâr etmesi mümkünken iman, iman etmesi mümkünken de inkâr fırsatı olmalıdır. Kimin "en iyi" olduğunun ortaya çıkması ancak böyle mümkündür. Kimse mü'min veya münkir olmak zorunda bırakılmamaktadır. Karşı konulmaz bir mucize göstererek iman dayatılmamakta, her zaman bir inkâr veya her zaman bir iman aralığı bırakılmaktadır. Bu ise ancak "söz" (*beyân*) ile sağlanabilir bir şeydir. Böylece iman mı edecek, inkâr mı edecek belli olsun (*tebeyyün*). İşte peygamberler bunu yapmaktadırlar. Apaçık "sözü" getirmekte ve insanları akıl ve vicdanlarıyla baş başa bırakmaktadırlar. İmansızların ısrarlı mucize taleplerine karşı ise "Allah'a dayanarak" yani vicdanın ve merhametin, yani vahyin "yalın sesi" kalarak yollarına devam etmektedirler... Nitekim peygamberlerin insanlara "bir şey" getirdiğini ve "üç şeye" de dikkat çekip uyardığını (*inzâr*) görüyoruz. Getirdikleri şey Allah'ın sözü yani vahiydir. Uyardıkları veya derin uykulardan uyanmaya çağırdıkları ise ölüm, afet ve kıyamettir. Bunların dışında beklenecek hiç bir şey yoktur. İşte bunların hepsine "ayet" diyorlardı. Yaptıkları ise Allah'a dayanarak, yani tevekkülle yürümek, güçlüklere göğüs gererek vicdanın ve merhametin yalın sesi olmak ve böylece şu gök kubbenin altında hoş bir seda bırakarak göçüp gitmekti. Hepsine selâm olsu! (s.a.m)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوا
لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا
لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَجَزِعْنَٓا اَمْ صَبَرْنَا
مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ
وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ
وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ دَعَوْتُكُمْ
فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْ مَٓا اَنَا
بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ
مِنْ قَبْلُ اِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَاُدْخِلَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا
سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً
كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَٓاءِ ﴿٢٤﴾

19- Allah'ın gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi[9] olarak yarattığını görmüyor musunuz? İsterse sizi yok eder ve yerinize yepyeni bir halk[10] getirir.

20- Bu Allah'a göre hiç de zor değildir.

21- Herkes topyekûn Allah'ın huzuruna çıkarılacak. Zayıflar büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: "Bizler sizlere uymuştuk. Şimdi siz, Allah'ın azabından zerrece bir şeyi önleyebilir misiniz?" Onlar da, "Allah bir yol gösterirse belki fakat anlaşılan artık çok geç, biz mahvolmuşuz."[11]

22- Sonuçta şeytan diyecek ki: "Allah'ın söylediği gerçeğin ta kendisiydi. Ben de söyleyip durdum, ama görüyorsunuz şu an yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu ancak sizi kışkırtıyordum; siz de bana uyuyordunuz. Şu halde beni kınamayınız, kendinizi kınayınız. Artık sizi ben bile kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Zaten benim tanrısal bir güce sahip olduğumu sanarak ortak koşmanızı önceden beri reddetmiştim.[12] Açıkçası zalimlerin hakkı acı bir azaptır."[13]

23- Öte yandan iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlar ise altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar. Rablerinin izniyle orada ebedi olarak kalacaklar. Birbirlerine sağlık ve mutluluk temennilerinde bulunacaklar.

24- Bakın Allah örnek veriyor; iyi bir söz kökü sabit, dalı gökte güzel bir ağaca benzer.

---

[9] HAKK: Sözlükte [حقق] kökünden gelir. Mastarı; "gerçek olmak, doğru olmak, gerçekleşmek, realite, hakikat" demektir. Hak, gerçek, doğruluk, görev (*haqq*); gerçekleşmek, kesinleşmek *(tahaqquq);* hak etmek, müstahak olmak, hak kazanmak (*istihqâq*); araştırma, soruşturma, anket (*tahqîqât*); insan hakları *(huqûqu'l-insâni*); geçer, doğru, sağlam, kanuni, hakça (*haqqanî*); doğruluk, adalet, (*haqqâniyet);* dört yaşına giren deve (*hıqqa*); gerçek, realite, hakikat, gerçeklik (*haqiqat*); gerçek, reel (*haqîqî*); esasen, gerçekten (*fi'l-hagîga*); haklı (*muhiq*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'da on bir anlamda kullanıldığını görüyoruz; 1- Allah, 2- Kur'an, 3-İslâm, 4-Adalet, 5- Tevhid, 6- Doğruluk ve dürüstlük 7- Gereklilik 8- Sahte olmayan gerçe-

ğin ta kendisi, 9- Borç-Borçlu, 10- Evlâ daha layık, hak etme, 11- Pay, hisse (Rağıb, Mukatil b. Süleyman). Şu halde hak hem zihnî, soyut (*verite*) olanı hem de pratikte, somut (*realite*) olanı ifade etmektedir. Örneğin Allah soyut ve zihinsel anlamda varoluşsal bir gerçekliktir. Bir tek gerçek vardır o da Allah'tır. Allah'ın görünür dünyaya yansıttığı bazı durumlar ve haberler de birer gerçekliktir. Yer, gök, yıldızlar, kitap, peygamberler, kıyamet, hesap, cennet, cehennem vb. Demek ki hak bu anlamda soyut olanla somut olanın mutabakatını ifade etmektedir (Rağıp, Elmalılı). Ayette geçen yerlerin ve göklerin hak ile yaratılması, onların gerçekliğin birer parçası olduğunu gösterir. Bunların "fani" olmaları gerçek olmadıkları anlamına gelmemektedir. Mahiyet kendinden değilse eğer varlığın bir önceki aşamasını ifade eder (Molla Sadra). Her aşama bir sonrakinin tohumlarını bünyesinde taşır. Böylece varlık birbirinden doğarak, birbirinin içinden yarılıp çıkarak (*inşiqâq, infitâr, fecr, felaq*) ezeli ve ebedi bir gerçeklik olarak "ol" denince olmalarla (*kevn/oluş*) halinde akar... **M. Akif**'in Safahat'ta yer alan şu mısraları sanki bu ayetin manzum tefsiri gibidir:

Diyorlar; "Kâinatın aslı yoktur, çünkü geçicidir"
Evet, geçicidir, amma bir açıdan da ebedidir.
Faniymiş hayat... Olsun! Ömrün zevki, hüsranı;
Onun bakiliğidir bu özellikleri ile her anı
"Dünyanın aslı yoktur, çünkü geçicidir" diyen sersem,
Ne dersin "öyleyse yaratılışı abes bir şeydir " dersem

[10] HALK-I CEDİD: Sözlükte [خلق جدد] "yeniden yaratma" demektir. Yaratmak (*halq*); ahlak, huy (*hulq*); yaratıcı, yaratan (*hâliq*); halk, yaratılmışlar (*halq*); yaratılış, hilkat, fıtrat (*hilqat*); uygun, layık, münasip (*halîq*); mahluk, yaratık (*mahluq*); yaratılmışlar, kainat, mahlukât (*halîqa*) kelimeleri ile çalışmak, uğraşmak, didinmek, ciddi olmak (*cidd*); yenilemek, reform yapmak (*tecdîd*); yenilenmek (*teceddüd*); yenilemek (*isticdâd*); yenileme, reform, revizyon (*tecdîd*); nine, büyükanne, baba, anne, anneanne (*ceddeh*); yeni (*cedîd*); yeniden (*min cedîd*); dede, ata, büyükbaba (*cedd*); cadde, ciddi (*câddeh*); ciddilik, ciddiyet (*cidd*); yenilik (*ciddeh*); pek, çok, cidden (*cidden*); dağdaki yol, alâmet, nişan, nehir kıyısı, uzunca yol (*cuddeh*); ağırbaşlı (*ciddî*); çalışkan, gayretli (*mucid*); revizyonist, yenilikçi, reformcu (*muceddid*); er, acemi asker (*mustecid*) kelimeleri bu köktendir... Bu kavram (*halk-ı cedid*) Kur'an'da altı yerde geçiyor: (13/5, 14/19, 32/10, 34/7, 35/16, 50/15). Aslında yeniden yaratma öğretisi kadim din ve öğretilerde oldukça köklü bir inançtır. Hind'den Mısır'a, İran'dan Kızılderililere kadar bütün dini öğretiler âlemin yeniden yaratılarak devam ettiğine inanmışlardır. Yeni yıl (*nevruz*) aslında yaratılışın yıllık yenilenmesini demektir (Eliade). Şu halde Kur'an'ın bu inancı da yerli yerine oturttuğunu ve yeniden ele aldığını görüyoruz. Şöyle ki; bu kavramın geçtiği ayetlerden anladığımıza göre âlem ve içindekiler sürekli yenilenir; Güneş, ay, dünya, yıldızlar, ülkeler, şehirler, halklar vs. akıp giden zaman boyunca yenilenirler. En büyük yenilenme ise "kıyamet"tir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an son derece fütürist (gelecekçi) bir bakış açısına sahiptir. "Kur'an dün, bugün, yarın arasında en çok hangisine vur-

gu yapıyor" diye sorulsa rahatlıkla "yarın" cevabını verebiliriz. Çünkü sürekli olarak "gelecekte" gerçekleşecek bir olaydan, büyük patlama sonrası ayağa kalkıştan (kıyamet) bahsediyor. İnsanlığın hızla o güne doğru yaklaştığını ve hazırlıklı olunması gerektiğini öğütlüyor. Düne ve bugüne, "yarınlarda" vuku bulacak o büyük güne hazırlıklı olmak bakımından önem atfediyor. "Geçmişten ders alın, bugünün kıymetini bilin ve asıl itibariyle yarına hazırlanın" diyor. Kur'an'ın yeniden yaratma anlayışı Hind ve Yunan'daki ebedi dönüş mitosu gibi, bir kendini tekrar değil, kendini sürekli açma ve sonsuz zuhur olarak belirmektedir. Bu anlamda yaratmada tekrar yoktur (İbn Arabi). Bizzat varoluş asıl olup, âlem atomlara varıncaya kadar tümüyle hareket halindedir, yani hareket-i cevher esastır (Molla Sadra). İlahi hayattaki yenilenmeler kemale doğru değil kemal içinde olmaktadır. Tamlığın kendi içindeki sonsuz açınımı şeklinde inkişaf etmektedir (İkbal). Bu açıdan bakıldığında evren, dünya ve insanlık tarihi yenilenmeler, yeniden yaratmalarla doludur. Bu sonsuza kadar hiç bitmeyecektir. Demek ki kıyamet, halk-ı cedidin yeni bir safhasıdır. Zira yeninin tohumları daima eskinin içinde saklıdır. Her eski bir yeniye gebedir. Yeni, eskinin içinden süzülüp fışkırarak (*inficâr*), çatlayıp yarılarak (*infilâq, infitâr, inşiqâq*) doğar. Bunlar hep Kur'an'ın kullandığı kavramlardır. Demek ki kıyamet ufukları bizim bu dünyada yaptığımız amellere göre renklenecektir. Yani yeniden diriliş eskiden birikmiş insanlık durumunun tabiî sonucu olacaktır. Tıpkı bir ağacın, toprağa atılan tohumun tabiî sonucu olması gibi. "O gün yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek" (14/48).

[11] Harfi harfine: "Sızlansak da sabretsek de fark etmez; bizim için kurtuluş yok" diyecekler.

[12] Harfi harfine: "Daha önce beni ortak koşmanızı inkâr etmiştim."

[13] Bu ayet gerçekte şeytanın Allah'a denk bir gücünün olmadığını, dolayısıyla insanın nefsi eğilimleri dışında ontolojik bir varlık olmadığını göstermektedir. Şeytanlık dediğimiz şey insanoğlunun hırsları, arzuları ve dürtüleridir. Bunlar "şeytan" kavramıyla kişilikleştirilmiş, imajlaştırılmıştır. Demek ki aslî şeytan nefsin kendisidir (Razi).

تُؤْتٖٓي اُكُلَهَا كُلَّ حٖينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَاۜ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبٖيثَةٍ
كَشَجَرَةٍ خَبٖيثَةٍۨ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ
﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمٖينَۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ
مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا
قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۜ وَبِئْسَ الْقَرَارُ
﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبٖيلِهٖۜ قُلْ تَمَتَّعُوا
فَاِنَّ مَصٖيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا يُقٖيمُوا
الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ
فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۚ ﴿٣٣﴾

25- Rabbinin izniyle her zaman meyve verir. Allah insanlara böyle örnekler veriyor ki kavrayıp düşünsünler.

26- Kötü bir söz de toprağın üstüne yığılmış kof bir ağaca benzer. Kökleri sökülmüş, dayanağı kalmamıştır.

27- Böylece Allah iman edenlere hem dünyada, hem de ahirette sağlam sözle karşılık verir. Haksızlık edenleri ise şaşırtır. Allah neyi lâyık görürse onu yapar.

28- ALLAH'IN NİMETİNİ[14] nankörlükle değiştirip halklarına helâk yolunu açanların haline baksana?

29- Cehenneme gidiyorlar; ne kötü bir yer orası!

30- Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşuyorlar. Onlara söyle: "Avunup durun bakalım, nasıl olsa yolun sonu ateş!"

31- İman eden kullarıma da söyle: Hiç bir pazarlığın, adam kayırmanın olmayacağı o gün gelip çatmadan önce, namazı cân-ı gönülden kılsınlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık dağıtsınlar.

32- Bakın, gökleri ve yeri yaratan Allah'tır. Gökten su indirdi, onunla rızık olarak size nice ürünler çıkardı. Emri gereği denizde seyretmesi için gemileri hizmetinize sundu. Nehirleri emrinize amade kıldı.

33- Yörüngelerinde seyreden güneşi ve ayı hizmetinize verdi. Gece ve gündüzü de emrinize amade kıldı.

---

[14] Bu pasajda Mekke ileri gelenlerinin Kâbe gibi bir nimet içinde yaşayıp nasıl nankörlük ettikleri, kendileriyle birlikte halkı nasıl cehenneme sürükledikleri anlatılıyor. Sonra nimeti genelleştirerek bütün insanlara verilen nimetler ele alınıyor.

وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا
إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ
هَٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾
رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي
وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَا إِنِّي
أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي
إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَا
إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي
عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾
رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ
﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ
يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا
يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

34- Ne istiyorsanız hepsini verdi. Öyle ki Allah'ın nimetini saymaya kalksanız bitiremezsiniz. Fakat şu insanoğlu gerçekten çok zalim, çok nankördür.

35- İYİ DİNLEYİN![15] Bir zamanlar İbrahim[16] şöyle dua etmişti: "Ey Rabbim bu şehri güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."

36- Devam etmişti: "Ey Rabbim, çünkü bu putlar yüzünden insanlardan birçoğu yolunu şaşırıyor. Bundan böyle kim benim izimce gelirse, işte o bendendir; kim bana karşı gelirse artık sen bağışlayansın, sevgin ve merhametin sonsuzdur.[17]

37- Ey Rabbimiz, ben çocuklarımdan bazısını senin saygın evinin yanında, çorak bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz, orada namazı ve duayı diriltsinler istiyorum. İnsanlar onları sevsin, kabullensin istiyorum. Oranın ekmeğini yesinler, suyunu içsinler. Umarım ki şükredenlerden olurlar[18] 38- Ey Rabbimiz, sen gizlediğimiz ve açığa vurduğumuz her şeyi bilirsin; hiç kuşkusuz. Yerde ve gökte hiç bir şey Allah'a karşı gizli kalmaz 39- Yaşlı halimde bana İsmail ile İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun. Rabbim duayı işitiyor 40- Ey Rabbim, beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz duamı kabul buyur 41- Ey Rabbimiz, hesap gününde beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri bağışla."

42- SANMA Kİ Allah zalimlerin yaptıklarından habersizdir. Sadece gözlerin belerip tavana dikileceği güne kadar onlara mühlet vermektedir.

---

[15] Bu pasajda ise, önceki pasajda değinilen nankör Mekke ileri gelenlerine Mekke tarihinden örnekler veriliyor. Hz. **İbrahim**'in hangi amaçla Kabe'yi eski temelleri üzerine yeniden inşa ettiği ve temellerini atarken nasıl dua ettiği hatırlatılıyor ve âdeta: "yaşadığınız, ekmeğini yeyip suyunu içtiğiniz topraklara ihanet etmeyin" demeye getiriliyor.

[16] İBRAHİM: MÖ. 2000–1700 yılları arasında yaşayan Hz. **İbrahim** hakkında son araştırmalar ve bilgiler ışığında yeni bakış açılarına ihtiyaç vardır. Öyle görünüyor ki Hz. **İbrahim**, bugün Ön Asya veya Ortadoğu olarak bilinen havzada yaşayan

halkların sahiplendiği merkezi bir şahsiyettir. Etnik kökeni hakkında söylenenler hikâye ve uydurma olarak görülmek durumundadır. Çünkü Hz. **İbrahim**'in Arap, İbranî, Hint, Keldani vs. kökenli olduğuna dair yığınla iddia varsa da bunların bir anlamı yoktur. Bilakis bu iddiaları büyük bir tarihi şahsiyetten kendine pay çıkarma ve sahiplenme olarak görmek icap eder. Kur'an'ın üslubu da göstermektedir ki Hz. **İbrahim**'in hangi etnik kökene mensup olduğunun hiçbir önemi yoktur. Önemli olan onun ne dediği, ne yaptığı ve hangi yolda yürüdüğüdür. Bunlara uyan ondan, uymayan ondan değildir. Önce isminden başlayalım: Sözlükte; "rahmetin, merhametin, iyiliğin babası" anlamına gelen "*Eb-Raham*" aslında evrensel bir mesaj vermektedir. Bu mesaj dünyanın tüm dinlerinin adı "*Rahman*" olan bir Tanrıya inandıkları, ondan iz taşıdıkları ve aslında bu isimden türedikleri gerçeğidir. Şöyle ki: *Abraham*, bütün Sami kökenli dillerde baba anlamına gelen "*Ab*" ve yüce anlamına gelen "*Raam/Raham*" kelimelerinden oluşuyor. Tevrat'ın Tekvin kitabında, Abraham basit olarak "Kalabalık topluluk" anlamında kullanılmaktadır. Abraham kelimesi Sanskirtçe'de "*Brahma*" ile aynı anlamdadır. Brahma'nın kökeni ise "*Brah*" olup büyümek, sayı olarak çoğalmak anlamına gelmektedir. Ayrıca, Hinduizm'in yaratıcı tanrısı (*Brahman*) insanların babası ve bütün tanrıların en yücesi olarak kabul edilir. Çünkü bütün varlıklar ondan zuhur etmiştir. Burada yine "Yüce Baba" anlamına rastlarız. Bu, Abraham'ın semavî baba *Brahma* olduğunu çağrıştırır. Keza doğuda batıda yaşayan tüm milletlerde bu isme rastlamak mümkündür: Farsça'da (*Braghman*), Lâtince'de (*Bragmani*), Rusça'da (*Rachmany*), Ukrayna'cada (*Rachmanya*), İbranice'de (*Ram*), Norveççede (*From*) aynı anlamda olup ve tanrısallık, kutsallık ifade eder (Eliade). Hindular arasında kutsal bir sözcük olan mistik hece (*OM*) üçlü evren, yeryüzü, gök ve sema ile bağlantılıdır. Aynı zamanda *Brahm*'ın başka bir adıdır. Aztekler de *OM*'u evrenin ikilemli ilkesi olarak zikredip tapmışlardır. Mayaların rahip sınıfına "Balam" (*B'lahm*) denirdi. Eğer maya dilinde "r" harfi olsaydı *Brahm* telâffuz edilirdi. Perulu İnkalar güneşe *İnti Raymi* (*Hindu Ram*) olarak taparlardı. Keza *Hamân, Şamân, Kâm, Kağân, Hakân, Brahmân, Hahâm, Hamân* kelimeleri tesadüfen birbirine benziyor olabilir mi? Bütün bunlar *Rahmân* isminin kendi lehçelerindeki söylenişleridir. Bunlar o bölgelerde faaliyet gösteren peygamberlerin veya onların takipçilerinin bıraktıkları kadim izleri olmalıdır. Hepsi de halklarını tek bir *Rahman'a* çağırmışlardı. Sonradan bozulup tahrif oldular. Şu halde *Abraham*, sadece Arapların ve İbranîlerin manevî babası değil, tufan sonrası tüm insanlık âleminin manevi babasıdır. *Rahman*'a inanan bütün halklar bu isimle sembolize edilmiştir. **İbrahim** veya *Avram* okunuşu Arapça ve İbranîce ağzıdır. Demek ki bu isimlere bakarak dünyanın neredeyse tüm halkları **İbrahim**'in kendilerinden olduğunu, onun manevî soyundan geldiklerini söyleyebilirler. Yukarıdaki ayette Hz. **İbrahim**'in ağzından sanki böyle bir iddiayı görmüşçesine; "*benim yolumu izleyen bendendir, bana karşı gelen benden değildir*" denmektedir... Tarihe baktığımızda Hz. **İbrahim**'in yaşadığı çağlarda Nemrutlar Sümer, Akkad, Babil mirasının devamı olarak Dicle-Fırat Mezopotamya havzası tanrı-devletlerinin kudretli krallarıydılar. Kendilerini dünyaya nizam vererek adaleti sağlayacak Tanrı'nın oğlu veya gölgesi

olarak görüyorlardı. Bu görevi kendilerine Tanrı'nın verdiğine inanıyorlardı. Ülkelerine örneğin "Tanrı'nın ülkesi" (Babil) diyorlardı. O dönemde bütün ülke işlerinin idaresi, ziraat işlerinin organizasyonu mabette yapılırdı. Mabet aynı zamanda devletin idare ve taht merkeziydi. Mabetlerin yanında yüksek kule (*zikkurat*) bulunurdu. Meşhur Babil Kulesi bunların ilk örneğidir. Babil Kulesi aynı zamanda tanrı-devletin, güç ve azametini göstermekteydi. 90 metre uzunluğunda, merdiven şeklinde yükselen Babil Kulesi'nin en tepesinde Tanrı odası bulunurdu. Bakire kızlardan başka kimse bu odaya giremezdi. Bakire kızlar bu odada tanrıya sunulurdu. Tabii bundan en çok da krallar ve rahipler istifade ederdi! Hz. **İbrahim**'in Mezopotamya uygarlığının zirveye çıktığı bir çağda, imparatorluğun merkezi Aşağı Mezopotamya'da, sözlükte yurt, memleket anlamına gelen başkent "Ur" şehrinde ortaya çıktığını görüyoruz. Tüm Dicle-Fırat havzasını, Suriye, Mısır, Filistin ve Mekke'yi dolaşmış, Sümer-Akkad-Babil uygarlığının tüm pagan değerlerine başkaldırmıştır. Dönemin **Nemrut**'u tarafından ateşe atılarak yakılmak istenmiştir. Hz. **İbrahim** hanımı ve yeğeni **Lut** ile birlikte Aşağı Mezopotamya'yı terk etmiş, yeğeni **Lut**'u Filistin'deki Sodom kentine, büyük oğlu **İsmail**'i Mekke'deki Cürhüm Arapları, küçük oğlu **İshak**'ı da Filistin'deki İbranîler gibi Sami topluluklarına tebliğ amacıyla göndermiştir. Döneminde Akkad-Babil uygarlığı tüm Ortadoğu'ya hâkim olmuş bir Sami medeniyetidir. Hz. **İbrahim**, **Sare**, **Hacer**, büyük oğlu **İsmail**, küçük oğlu **İshak**, yeğeni Lut, İshak'tan olma torunu **Yakup** ve Yakup'un oğlu **Yusuf** bu açıdan Araplar ve İbranîler (Yahudiler) gibi tüm Sami topluluklarınca efsanevî peygamber ailesi olarak sahiplenilmiştir. Hepsi de bu peygamberlerin kendi soylarının atası olduklarını iddia etmişler, böylece peygamberlerin dini karizmasından kendilerince milli bir ideoloji çıkarmaya çalışmışlardır. Hâlbuki Hz. **İbrahim**'in kökeninin Hind Brahman ailelerinden gelmesi bile söz konusu olabilir. Zaten o dönemlerde (MÖ. 2000) İbranîce diye bir dil bile yoktur. İbranîce en erken MÖ. 900'ler ve sonrasında konuşulabilir bir dil olarak teşekkül etmeye başlamıştır. Demek ki Hz. **İbrahim**'in amacı karışık göçebe topluluklar halinde yaşayan bölge halklarına Allah'ın Tevhid dinini anlatmak, Sami/Akkad/Babil asabiyetine dayalı imparatorlukların devlet tanrılarına karşı tevhid ve adalet adına karşı çıkmaktı. O dönemlerde eski dünyada büyük göç dalgaları bütün hızıyla devam etmekteydi. Halklar birbirine karışmış durumdaydı. Yaklaşık bin yıl boyunca bu göçler ve altüst oluşlar devam etti. Tarih onlardan Kasit, Hitit, Suriyeli, Huri, Arami, Hiksos, Mitani, Amalekit, Etiyop, Finikeli, Keldani ve daha birçokları olarak söz eder. Ancak bize hatalı olarak onları sadece Batı Asya'ya ait etnik gruplar olarak kabul etme öğretilmiştir. Onlara "Hint-Avrupalılar" denmiş ve Hind ile Avrupa arasındaki büyük göç dalgaları ve karışmalar kastedilmiştir. Bu durumda kimin hangi köke ait olduğunu tespit etmek mümkün değil, hatta imkânsızdır. Tarihin oluşum devrelerinde bunun bir önemi de bulunmamaktadır. Şu halde Hz. **İbrahim** bu karışmalar sırasında ortaya çıkmış, etnik kökeni hakkında tam bilgimizin olmadığı ve olamayacağı bir simadır. Bu nedenle yaptığımız yorumu ismindeki evrensellik çağrışımını bir bölgeye ve bir etnik kökene hapsetmeyerek, bütün insanlığa açma çabası olarak anlamak icap eder.

[17] Yani: Ey Rabbim! Benden sonra gelecek kuşakların putlardan uzak durmasını, bu şehrin bir sulh, barış ve güvenlik merkezi olmasını senden diliyorum. Burası insanlığın kalbinin attığı, vicdanının sızladığı bir merkez olsun. Burası insanlığın dimağını daima diri tutsun. Karanlıklarda kalmış insanlık buradan aydınlığa çıksın. Bunalan, sıkılan, boğulan buraya sığınsın. Buranın ilâhî havasında teneffüs etsin, insanlığını (Âdemi) ve Yaratıcısını hatırlasın. Bu Ev'i ve bu şehri senin emrinle ve işte bu amaçla kurdum. Buradan ilân ediyorum ki kimse benim zürriyetimden olmakla böbürlenip durmasın. Her kim bu şehrin kuruluş amaçlarına uygun davranırsa bendendir; benim yolumda yürüyor demektir. Her kim bu amaçtan saparsa benden değildir. Benden olmak veya olmamak bu amaç ve ilkelere uymakla ilgili dir. Nesep, soy, ırk, zürriyet ve kan bağının hiçbir önemi yoktur… Şu halde ey "Bu şehrin" şimdiki putperestleri! "Ardımdan gelen kuşaklar putlara tapmasın Ey Rabbim" diye dua eden **İbrahim**'in yolundan yürümedikçe O'ndan olamazsınız. Bu nedenle boşu boşuna **İbrahim**'in "soyundan" olduğunuzu söyleyip durmayın! Neye inandığınıza ve ne yapıp ettiğinize bakın. Kaldı ki **İbrahim**'e ihanet içinde olduğunuz apaçık ortadadır. Bu işten vazgeçin ve içinde yaşadığınız, ekmeğini yediğiniz, suyunu içtiğiniz şehrin kuruluş amaçlarına dönün. **İbrahim**'in "yoluna" girin, "soyu" olmakla övünüp durmayı bırakın…

[18] Yani: Ey Rabbimiz! İstiyorum ki Kâbe ve etrafında yeni bir oluşum meydana gelsin. Orası **Âdem**'in ve insanlığın merkezi olduğu için, yeniden aslî mesajı üzerine dirilsin. İnsanlık köklerini hatırlasın. Yeryüzünde insanlığın kalbi olarak daima atsın. Bu amaçla çocuklarımdan bazısını oraya gönderdim. Orada yaşayan insanlara tebliğde bulunsunlar. Kâbe'nin ve Mekke'nin önemini anlatsınlar. Allah'ın yolunu hatırlatsınlar. Ey Rabbim, onlara yardım et. Gönüller onları sevsin, insanlara yaptıkları tebliğ sonuç versin. Kâbe aslî amaçları doğrultusunda yeniden inşa olsun. Bulundukları yer çorak ve ekilir, biçilir bir yer değildir. Umarım fazla sıkıntı çekmezler. Umarım güçlüklere göğüs gererler ve şükreden insanlar olurlar…

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ
هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ
فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ
نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ
مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ
وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ
﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِن
كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ
مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤٧﴾
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ ۖ وَبَرَزُوا
لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ
فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ
وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا
أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

43- O gün onlar başlarını dahi kıpırdatamazlar; boş gözlerle tavana bakıp dururlar, çünkü ilikleri kesilmiş, can boğaza dayanmıştır.

44- Bunun için o gün insanları nelerin beklediği konusunda uyar. O gün zalimler şöyle derler: "Ey Rabbimiz, bize kısa bir süre daha ver de çağrına uyalım ve peygamberlerin izince gidelim." Fakat daha önce sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz?

45- Üstelik sizden önceki zalimlerin yaşadığı yerlerde oturuyordunuz. Onlara neler yaptığımızı size örneklerle açık açık anlatmıştık.

46- Onlar tuzak kurmuşlardı. Oysa dağları yerinden oynatacak olsa bile bu tuzaklar Allah'a sökmezdi.[19]

47- SANMA Kİ Allah peygamberlerine verdiği söze ters düşer. Allah güçlüdür, intikamı vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

48- O gün yer başka bir yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek. Hepsi o tek ve karşı konulmaz güce sahip Allah'ın huzuruna gelecekler.

49- Günaha batmış olanların o gün zincirlerini şakırdatarak geldiklerini göreceksin.

50- Derileri katran karası; yüzlerinden de ateş fışkıracak.[20]

51- İşte böyle... Allah herkese yaptığının karşılığını verecek. Allah'ın hesabı çok hızlıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

52- İŞTE BU bütün insanlığa bir duyurmadır; uyansılar, O'nun tek Tanrı olduğunu görsünler, aklı ve vicdanı olanlar titreyip kendine gelsin diye...[21]

[20] Harfi harfine: "Gömlekleri katrandan, yüzlerini ateş bürümüştür." Araplar, *ebhel* denilen bir ağaçtan aldıkları sıvıyı kaynatarak develerin uyuzlarına sürerlerdi. Böyle, kaynarcasına kızgınlaşan katran uyuzu giderirdi. Bu sırada kızgın katranın derisine sürülmesinden deve kızardıkça kızarır, hayvanın gözünden yaşlar gelirdi. Bu işlem Türkçe'de "yaranın kızgın demirle dağlanması" dediğimiz şeye benzer. Bu

esnada adam yumruğunu sıkar, dilini ısırır ve yüzü öyle kızarır ki gözünden yaşlar akar fakat dayanmak zorundadır. İşte ayette günaha batmış olanlar buna benzetiliyor. "Derilerine katran sürülecek, vücutları nar gibi kızarmış demirlerle dağlanacak, yüzleri ateşten patlar hale gelecek" denmek isteniyor...

[21] Harfi harfine: "İşte bu 'nâs' için bir 'tebliğ'dir. Bununla 'inzar' edilsinler için, O'nun tek ilah olduğunu bilsinler ve 'ulu'l-elbâb' 'tezekkür' etsin diye."

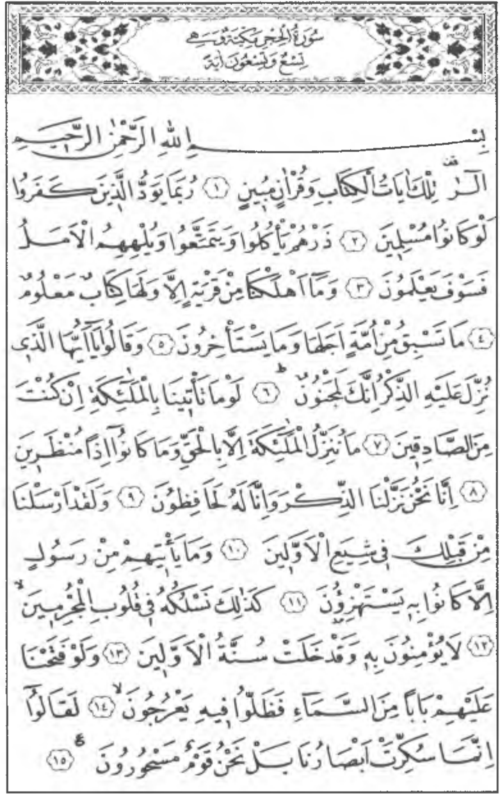
15- HİCR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 99 ayettir. 88–84 ayetlerinde Kuzey Arabistan'ın Teyma vadisinin güneyindeki el-Hicr (taşlık alan) denilen bölgede yaşayan eskiçağ halklarından Semud kavminden bahsettiği için bu adı almış görünmektedir.

15- HİCR SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 99 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ELİF, LAM, RA. İşte kitabın ayetleri ve apaçık Kur'an!

2- Bir gün gelecek kâfirler keşke Müslümanlardan olsaydık diyecekler.[1]

3- Bırak onları yesinler, içsinler, keyif sürsünler ve boş hayallerle oyalanıp dursunlar; nasıl olsa öğrenecekler.

4- Biz, hiç bir ülkeyi kendi doğal ömrünü tamamlanmadan ortadan kaldırmış değiliz.

5- Hiç bir toplum doğal ömrünü ne uzatabilir ne da kısaltabilir.

6- Hal böyleyken; "Ey kendisine kitap indirildiğini iddia eden adam, sen kesinlikle cinlenmişsin.

7- Eğer ciddîysen melekleri getir de görelim" diyorlar.

8- Biz melekleri ancak gerekçesi sağlam bir nedenden dolayı indiririz. İndirince de onlara süre verilmez.[2]

9- Zikri Biz indirdik, Biz! Koruyan da Biz olacağız; bundan hiç şüpheniz olmasın.[3]

10- İYİ DİNLEYİN! Senden önce geçmiş topluluklara da peygamberler göndermiştik.

11- Şu ana kadar kendisiyle alay edilmemiş hiç bir peygamber görülmedi.12- Böylece Biz Kur'an'ı günaha batmışların kalplerinin bîgâne kalamayacakları bir biçimde indiririz.[4]

13- Şimdi bunlar da öncekilerin yaptıkları gibi indirdiğimize imana yanaşmıyorlar.

14–15- Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar bile "gözlerimiz bağlandı; büyülendik galiba" diyeceklerdir.

---

[1]Yani: Bir zaman gelecek küfredenler keşke Allah'ın önünde arınıp (*selim*) üzerimizdeki büyük hakkını teslim eden (*tesellum*), kendini O'na adayan (*teslimiyet*) ve sağa sola sapmadan yolun tam ortasından yürüyenlerden (*istislâm*) olsaydık diyecekler… Ayrıca Bkz. "MÜSLÜMAN"; 68/35. ayet dipnotu.

[2] Yani: Biz melekleri sizin keyfi mucize istekleriniz için değil, gerekçesi sağlam bir

nedenden dolayı indiririz. İman etmeniz için size "söz" indirdik, bu yetmiyor mu? Eğer melekler inerse artık işiniz bitmiş olur. Bu nedenle melekler indi mi artık sizin yaşamanızın da manası kalmamış olur. Size düşen bu güne inanmaktır. Bunun için de zaten kitabı indirmiş bulunuyoruz.

[3] Yani: Kur'an **Muhammed** (s.a.v)'e inzal olunuyor. İddia ettiğiniz gibi **Muhammed** (s.a.v) cinlerle konuşmuyor. Ona bu sözlerin tamamını, hiç bir cin sızması, şeytan bulaşması olmadan Allah vahyediyor. O bir şair sözü değildir. Bir kâhin sözü de değildir. Bu Kur'an âlemlerin Rabbinden indirilmedir. Eğer **Muhammed** (s.a.v) Allah adına bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, onun eli-kolu koparılır, iliği kesilir, canına okunurdu. O zaman sizden hiç kimse de buna engel olamazdı (69/41–47). Şu halde "**Muhammed**'e cinler musallat olmuş" iddianız saçmadır. Bir kez daha kulağınızı açarak dinleyin: Kur'an'ı indiren Allah'tır, Allah! İndiren Allah olduğuna göre, inişini kontrol edecek, cinden, şeytandan koruyacak olan da tabiî ki Allah olacaktır. (Bkz. hemen sonraki 16–18. ayetler). Allah'a düşen onu dosdoğru yoldan ve tertemiz bir kaynaktan yeryüzüne indirmek ve insanlığın vicdanına emanet etmektir. Artık gerisi size kalmıştır. Eğer indirilene uymaz, reddederseniz kendinize yazık etmiş olursunuz. Yok, öncekiler gibi bozar, tahrif ederseniz sonucuna katlanırsınız. Kıyamet günü asla bizden kaçamazsanız. Ayrıca unutmayın *Hayyu Qayyum* olan Allah anbean insanlıkla beraber yürümektedir. Dünyayı yaratıp emekliye ayrılmış da değildir... Ayeti bu şekilde yorumlamamız bağlama uygun düşmektedir. Çünkü ayetin Hz. **Muhammed** (s.a.v) sonrası duruma değil, ayetler inerkenki duruma açıklık getirdiği anlaşılmaktadır. Kur'an inerken itirazların temelinde **Muhammed**'in (s.a.v) cinlerle konuştuğu, bu sözleri onların getirdiği iddiası vardı. Kur'an buna karşı "inişin" kontrol altında olduğunu, endişeye mahal olmadığını, sağlam bir kaynaktan ve sapasağlam yollarla geldiğini, herhangi bir tahrife veya araya cin, şeytan, kâhin vs. girmediğini, böylece bütünüyle "korunmuş bir nüzul akışının sağlandığını" hatırlatıyor. Başka bir görüşe göre de burada korunan Hz. **Muhammed**'in (s.a.v) kendisidir (Ferra, İbnu'l-Enbari).

[4] Yani: "Senden önce de böyle alaya almalar, dalga geçmeler olmuştu. Peygamberlerimize cinlerle konuşuyor, perilerle ilişki kurmuş, cin çarpmış, şeytan musallat olmuş vs. diyorlardı. Fakat onlar indirdiğimiz şeye yine de bigane kalamadılar. İnkâr etmek için bile dinlemek zorunda kaldılar. (Kâdı Abdülcebbar)

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ
مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ
لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا
نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ
مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ
يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ
﴿٢٧﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ
﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

16- AÇIN KULAĞINIZI![5] Biz gökte burçlar yaptık ve onu seyredenler için süsledik.

17- Onları lanetlenmiş her şeytandan koruduk.[6]

18- Ancak kulak hırsızlığına kalkışan da olursa karşılaşacağı şey ışık saçan bir alev olur.[7]

19- Yeri de döşeyip yaydık, sabit dağlar yerleştirdik. Her şeyden ölçülü olarak bitirdik.

20- Orada size ve rızıklarını sizin vermediğiniz tüm canlılara geçim vasıtaları sağladık.

21- Bizde kaynağı olmayan hiç bir şey yoktur. Ancak indirdiğimiz her şeyi belirli bir ölçü dâhilinde indiririz.

22- Bakın, bitkileri dölleyen rüzgârlar gönderdik. Susuzluğunuzu gidermek için gökten su indirdik. Onun kaynağı da siz değilsiniz.

23- Yaşatan ve öldüren biziz, Biz! Baki kalacak olan da yine Biz olacağız!

24- Sizden öncekileri de, sizi de bilmekteyiz.

25- Rabbin hepinizi huzurunda toplayacak. O her şeyi bilir, çok bilgedir.

26- İYİ DİNLEYİN! Biz insanı balçıktan oluşa oluşa[8] ses veren toprak[9] haline getirerek yarattık.[10]

27- Cinne[11] gelince onu da daha önce kavurucu ateşten yaratmıştık.[12]

28- Bir zamanlar Rabbin meleklere: "Ben, balçığı oluşa oluşa ses veren toprak haline getirip ondan bir beşer[13] yaratacağım,

29- Onu muntazam bir kıvama getirip içine ruhumdan üflediğim zaman, onun için selâma[14] durun" dedi.

30- Bunun üzerine bütün melekler selâma durdular.

31- Ancak iblis, selâmlayanlarla beraber olmaktan kaçındı.

---

[5] Bu pasaj, bir önceki pasajda dile getirilen "indiren biziz koruyan da biz olacağız" ifadesini açıklıyor. Bunun nasıl yapıldığını beyan ediyor.

[6] Bu ayet birkaç ayet önceki "zikri korumanın" ne olduğuna dair bir ipucu verebilir.

[7] Yani: İnkârcıların "**Muhammed** (s.a.v) cinlerle konuşuyor. Cinler ona haber ve-

riyor" iddiası boş bir kuruntudur. Allah göğün sırlarını, yani Allah'tan bilgi alma yollarını böyle cinlere, şeytanlara kapatmıştır. Sırlar tamamen koruma altındadır. Bu nedenle de kimse müneccimlik, kâhinlik, yapmaya kalkışmasın. Eğer yapıyorsa yalancının tekidir. Allah ancak peygamberlere doğrudan katından vahyeder. Dolayısıyla duyduğunuz bu vahiyler sihir, kehanet, fal, büyü, cinci hoca uydurmaları değildir. Gökcisimlerinden, yıldızlardan "ilahi" manalar çıkarmaya kalkanlar bilsinler ki bunu her yaptıklarında, her cinle konuştuklarında, yıldızdan bilgi geldiğini her söylediklerinde ışık saçan aleve giriyor, ateşi boyluyorlar demektir...

[8] HAME-İ MESNUN: Sözlükte mastarı "ısınmak" anlamına gelen [حمم] ile mastarı "yapa gelmek, adet edinmek" anlamına gelen [سنن] köklerinden meydana gelen [حمإمسنون] tabiri "dönüşerek oluşmuş, yoğrulmuş, şekillenmiş kara balçık" demektir. Isınmak (*hammâ*); ısıtmak (*tahmîm*); yıkanmak, banyo yapmak (*istihmâm*); hamam, banyo (*hammâm*); termal, ılıca, kaplıca (*hameh*); lâv (*humem burkaniyye*); çok sıcak, kaynak (*hamîm*) ile çığır açmak, yol açmak, adet haline getirmek (*sünnet*); yaşlanmak, ihtiyarlamak, kocamak (*isnân*); diş, yaş, ömür (*sinn*); yıl, sene (*seneh*); yıllık, senelik (*seneviy*); yaşlı, ihtiyar (*musinn*); yıllanmış, iyice olmuş, iyiden iyiye oluşmuş, olgunlaşmış (*mesnûn*) kelimeleri bu köklerdendir... Bu durumda *hamei mesnun* tabiri toprağın, suyun, ateşin ve havanın karşılıklı etkileşime girerek, uzunca süre devam ederek son halini alan bir oluşum surecini anlatıyor olmalıdır.

[9] SALSÂL: Sözlükte [صلصال] "çınlayan, ses veren kurutulmuş çamur" demektir. Türkçe'de "çömlek gibi ses çıkarmak" deyimini çağrıştırır. Uğultu, çınlama (*salsale*); zil çınlaması (*salsale'l-ceres*); gök gürlemesi (*salsale'r-ra'd*); uğultu, çınlama (*salsale*) kelimeleri bu köktendir... Klasik müfessirler bunun çömlek gibi vurulduğunda ses çıkaran, kurumuş, ısınmış, katılaşmış toprak olduğunu söylerler. Fakat bunun "ses veren, konuşan çamur" anlamında, insanın konuşabilme yeteneğinden mecaz olduğu da söylenebilir.

[10] Bu ayet *hame-i mesnun* ve *salsal* kavramlarının; 1- Cıvık balçığın oluşa oluşa, gitgide şekillenerek vurulduğunda çömlek gibi ses çıkaran kurumuş çamur haline gelmesini, 2- Sulardan, çamurlardan başlayan bir canlılık halinin oluşa oluşa, nihayet ses verir, konuşur hale gelmesini ifade ettiği söylenebilir... Ayetin bu iki manaya yorulması da mümkün görünüyor. Malum, birincisinden insanın topraktan yaratıldığını savunan yaratılışçı görüş, ikincisinden insanın evrim geçirdiğini savunan evrimci görüş çıkar. İçinde hem suyun, balçığın, çamurun, toprağın hem de evrimin bulunduğunu savunan evrimci yaratılış görüşü ise daha anlaşılabilir durmaktadır. Esasında bunun nasıl olduğu araştırma ve inceleme konusudur. Kur'an bu konulara fazla girmeyerek insanın "Allah" tarafından yaratıldığını ısrarla vurgulamaktadır. Bu ister saf çamurdan ister saf evrimden, isterse çamurla başlayan evrimden gelsin fark etmez. Her üç halde "yaratmanın" seyrini gösterir...

[11] CİNN: Bkz.. 77/1. ayet dipnotu.

[12] Jeolojik verilere göre evrenin oluşumu (tekevvün) jeo-kimyasal bir evrimle olmaktadır. Evren, genel jeo-kimyasal evrimler geçirmektedir. Bu esnada, uygun şartlar oluştuğunda madenler ve canlı türler ortaya çıkmaktadır (Biruni). Demek ki her

bir jeo-kimyasal zaman kendi türlerini ortaya çıkarmaktadır. "Jeo-kimyasal evrim" kavramına evrende meydana gelen yeryüzü (jeoloji); gökyüzü (astronomi); fizik (madde); mineraller (kimya); hayat (biyoloji) hareketlerinin (ekoloji) tümü giriyor. Evrenin yaratılışından bu yana meydana gelen tüm bu ekolojik değişim zamanları her defasında kendi canlı türlerini doğuruyor olmalıdır. Ekolojik denge değişikliklerine paralel bir şekilde birbiri ardınca tabiatın bağrından çıktıkları anlaşılıyor. Kimi havadan, kimi sudan, kimi ateşten, kimi topraktan, kimi de bunların karışımından. Bu durum binlerce, yüz binlerce yıl süren oluşumlarla gerçekleşiyor. Şu halde Kur'an'ın daha önceden yaratıldığını söylediği *cinn* denen türler, dünyanın güneşten koptuğu zamanlarda, henüz kor bir ateş halinde iken ortaya çıkmış varlıklar olabilir. Bu durumda dünya iyice soğuyup, yaşanabilir toprak, atmosfer tabakası, hava, su oluştuktan sonra da sulardan, topraklardan *hayevan* ve *ins* denen varlıklar çıkmış olur…

[13] BEŞER: Bkz.. 76/1. ayet dipnotu.

[14] Âdem kıssasında geçen tüm "secde" kelimeleri, kelimenin kök anlamına da uygun olarak "saygı gösterme, karşısında selâma durma, selâmlama" manasında kullanılmaktadır (Razi).

قَالَ يَٓا اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ
لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾
قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى
يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ
مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا
اَغْوَيْتَنِي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾
اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا
مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾
لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾
اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ
مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ
﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِٓي اَنِّٓي اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّ عَذَابِي
هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾

32- Allah: "Ey İblis, sen neden selâmlayanlarla beraber olmadın?" dedi.

33- İblis: "Benim, balçıktan oluşturarak kurumuş çamurdan yarattığın bir beşere selâm durmam olacak şey değildir" dedi.

34- Allah: "O halde çık oradan; çünkü sen artık burada kalamazsın.

35- Hesap gününe kadar yaklaşma buraya" dedi.

36- İblis: "Ey Rabbim, öyle ise bana diriltilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi.

37-38- Allah: "Sana belirli bir vakte kadar mühlet verildi" dedi.

39- "Ey Rabbim, görürsün, ben de onları yoldan çıkarmak için elimden geleni yapacağım. Yeryüzünde her şeyi süsleyip püsleyerek tümünü yoldan çıkaracağım.

40- Ancak sana saf bir yürek temizliği içinde bağlanan[15] kulların hariç" dedi.

41- Allah: "İşte benim de üzerinde olduğum doğruluk ve dürüstlük yolu budur" dedi.[16]

42- Gerçekte, nefsine yenilip uyanlar hariç kullarım üzerinde hiçbir gücün yoktur.

43- Böyle şeytana tabi olanların hepsine vadedilen yer cehennemdir.

44- Onun nice kapıları vardır. Her kapısından bir grup girer...[17]

45- Allah bilinciyle yaşayanlar ise cennetlerde ve pınarlar içinde olacaklar.

46- "Esenlik ve güvenlik içinde girin oraya" diye karşılanacaklar.

47- İçlerinde kin ve haset namına ne varsa söküp atmışızdır. Sevinç ve mutluluk içinde kardeşler olarak karşılıklı oturacaklar.

48- Orada kendilerine yorgunluk ve bitkinlik dokunmayacak; oradan asla çıkarılmayacaklar...

49- Haber ver kullarıma; ben çok bağışlayıcıyım; sevgi ve merhamet sahibiyim; bundan hiç şüpheniz olmasın.

50- Öte yandan azabımın da can yakıcı olduğunu unutmasınlar...

51- ONLARA İbrahim'in konuklarını anlat.

---

[15] İHLÂS: Sözlükte [خلص] kökünden gelir. Mastarı; "bir şeyi başka bir şeyin karışımından korumak ve saf hale getirmek" demektir. Kurtulmak (*halâs*); kurtarmak

(*tahlîs*); samimiyet, içtenlik, yalınlık (*ihlâs*); samimi, hür, sâfi, som (*hâlis*); özet, sözün kısası (*hulâsa*); kurtarıcı (*muhallis*); samimi, sadık, candan (*muhlis*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında *ihlâs* kavramının saf Allah için olan inanç ve ameller için kullanıldığını görüyoruz. Öyle ki *muhlis*, inancında ve amelinde buna başka bir şey katmaz; gösteriş, riya, beğenilme, şan, şöhret vs. sebebiyle değil sırf Allah için yaşar ve davranır. Türkçe'deki "som altın" veya "halis muhlis saf ipek" sözlerindeki manayı çağrıştırır. Muhlis'in inanç ve amelleri de işte böyle "som, saf, halis" olandır. Bu tür kişiler içten ve samimî oldukları için deruni dilden ve cânı gönülden Allah'a bağlıdırlar. Bu bağlanmaya dışarıdan bir şey karışamaz, nüfûz edemez, buna izin vermezler. Böylece Allah'a karşı kalbinde başka hiç bir şeyi ortak kılmadığı için muhlis; "saf bir yürek temizliği içinde olan" demek olur. Şeytan işte ancak böyle olan insanları yoldan çıkaramayacağını itiraf ediyor.

[16] Harfi harfine: "Dedi: İşte bu 'sırat' benim üzerime aldığım 'mustaqim'dir." Yani; benim üzerinde olduğum 'sırat-ı mustaqim' budur." Bu ifadenin "*Dedi: Bana gelen sırat-ı mustaqim budur*" veya "*Dedi: Benim ile gidilen/yürünen (müstaqim) sırat (yol) budur*" şeklinde okunması da mümkündür. Bu ayet şu ayetle de tefsir edilebilir: "*Benim Rabbim sırat-ı mustaqim üzerindedir.*" (Hud; 56) Burada Allah'ın sırat-ı mustaqim yani doğruluk ve dürüstlük yolu üzerinde olduğunun söylenmesi son derece çarpıcıdır. Bu şu demek olmalıdır: Allah insanlardan istediği her ahlâkî emre kendisi de uymaktadır. İnsanları "kendisinin üzerinde olduğu" şeye çağırmaktadır. Her şeye gücü yeten Kadir-i Mutlak olduğu halde kendini doğruluk ve dürüstlük ile sınırlandırmaktadır. Adaletin Allah üzerine vacip olması denilen şey de budur. Çünkü o kendi zatına sevgi ve merhameti (*rahmet*) farz kılmıştır (En'am; 6/12). Bunu O'na dışarıdan birisi yüklememiştir; bilakis O kendi kendine böyle yapmıştır. Bu nedenle de insanoğlunu kendisi ile aynı yolda; sevgi, merhamet, doğruluk ve dürüstlük yolunda yürümeye çağırmaktadır. İşte "Allah ile yürümek" dediğimiz şey tamı tamına budur...

[17] Harfi harfine: "Onun 'yedi' kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir 'cüz' ayrılmıştır." Sami dillerinde "yedi, yetmiş" rakamları çokluktan kinayedir. Bundan çokluk, fazlalık kastedilir. "Bu nice nice, birçok" anlamı verir.

52- Konukları İbrahim'in yanına girdiklerinde: "Selam sana" dediler. İbrahim: "Davranışlarınız bizi endişelendirdi, hayrola?" dedi.[18]

53- Onlar: "Endişeye mahal yok, sana bilgi sahibi bir oğul müjdeliyoruz" dediler.

54- İbrahim: "Ben yaşımı-başımı almış birisiyim, ne müjdesi? Nereden çıktı şimdi bu?" dedi.

55- Onlar: "Gerçeğin ta kendisinden bu müjde; asla ümidini kesme" dediler.

56- İbrahim: "Rabbimin sevgi ve merhametinden, nasipsiz, yolunu şaşırmış olanlardan başka kim ümidini kesebilir ki?" dedi.

57- "Ey elçiler, söyleyin asıl niyetiniz nedir?" diye sordu.

58- "Açıkçası biz günahkâr bir toplum için geldik" dediler.

59- Yalnızca Lut'a inananların tamamı kurtulacak.

60- Karısı ise kesin olarak geride kalıp helak olacak.

61- ELÇİLER Lut'un evine gittikleri zaman,

62- Lut: "Sizi tanıyamadım, galiba burada yabancısınız" dedi.[19]

63- Onlar: "Hayır, biz sana onların şüphe edip durduklarını getirdik.

64- Sana gerçekle geldik, emin ol doğru söylüyoruz.

65- Dinle şimdi: Karanlık bastırınca taraftarlarınla birlikte yola koyul. Sen de arkalarından git; arkanıza bakmadan çekin gidin buralardan."[20]

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ
﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ
أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾
قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ
وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ
أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾
إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا
لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ
قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ
﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ
اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا
حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰؤُلَاءِ
مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾
قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ
وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾

66- Lut'a şunu söyledik: "Göreceksin, sabaha buraların yerinde yeller esecek.[21]

67- Bu arada şehir halkından bazıları da konukların geldiğini duymuş, şehvetten kudururcasına gelmişlerdi.

68- Lut onlara: "Sakın ha! Onlar benim misafirlerim, beni rezil etmeyin,

69- Allah'tan korkun, beni utandırmayın" dedi.

70- Onlar: "Sana elalemin işine karışma dememiş miydik" dediler.[22]

---

[18] Yani: Konukları **İbrahim**'in yanına girdiklerinde yemek yemediler. **İbrahim** de örfe göre misafir olarak gelip de yemeğe oturmayanın niyetinin kötü olduğuna yorulacağını bildiği için onlardan çekindi ve "hayrola, yemeğe oturmadınız. Bir du-

rum mu var, niyetiniz nedir?" demek istedi.

[19] Harfi harfine: "Dedi ki şüphesiz ki siz tanınmayan bir topluluksunuz."

[20] Harfi harfine: "Gecenin bir yerinde 'âl'ini yola çıkar. Sen de arkalarından onları izle. Hiç biriniz geri dönüp bakmasın. Emredildiğiniz yere kadar gidin."

[21] Harfi harfine: "Şunlar kökleri kesilmiş olarak sabahlayacaklardır."

[22] Harfi harfine: "Dediler ki 'alemin' (ahalinin, insanların, milletin) işine karışma dememiş miydik?"

قَالَ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتٖٓي اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖي
سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقٖينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا
سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجّٖيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِلْمُتَوَسِّمٖينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبٖيلٍ مُقٖيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ
﴿٧٧﴾ وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمٖينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا
لَبِاِمَامٍ مُبٖينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٨٠﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ
اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضٖينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا اٰمِنٖينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحٖينَ ﴿٨٣﴾ فَمَٓا
اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ
لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمٖيلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ
الْعَلٖيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانٖي وَالْقُرْاٰنَ
الْعَظٖيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا
مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ
اِنّٖٓي اَنَا النَّذٖيرُ الْمُبٖينُ ﴿٨٩﴾ كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمٖينَ ﴿٩٠﴾

71- Lut: “İşte kadınlar, eğer niyetiniz ciddi ise” dedi.[23]

72- Elçiler: “Ömrün hakkı için” dediler “baksana hepsi serseri sarhoş, ne yaptıklarını bilmiyorlar.”[24]

73- Nihayet tanyeri ağarırken onları korkunç bir çığlık yakaladı.

74- Böylece şehrin altını üstüne getirdik. Üzerlerine pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık...

75- İbret almak isteyenlere bu olayda büyük dersler vardır.

76- Kalıntıları halen yol üstünde duruyor.

77- Bütün bunlarda imanı olanlar için gerçekten ibret vardır.[25]

78- EYKE halkı[26] da zalim kimselerdi.

79- Bu yüzden onlardan da intikam aldık. Bu iki halk da halen görülebilen bir ana yol üzerinde yaşamaktaydılar.

80- HİCR halkı[27] da peygamberleri yalanlamıştı.

81- Biz onlara ayetlerimizi vermiştik; fakat onlar yüz çevirip duruyorlardı.

82- Güya dağları yontarak kendilerine güvenli evler yapıyorlardı.

83- Ama bir sabah korkunç bir çığlıkla uyandılar.

84- Elde ettikleri güç kendilerini kurtarmaya yetmedi.

85- ÜZÜLME! Biz gökleri, yeri ve arasındakileri, gerçeğin ta kendisi olarak yarattık. Kıyamet mutlaka gelecek! Sen şimdilik onlara iyi davran.

86- Çünkü senin Rabbin, her şeyi yaratan, her şeyi bilendir.

87- Biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve büyük Kur’an’ı verdik.

88- Sakın onlardan kimi çiftlere verdiğimiz şatafatı gözünde büyütmeyesin; üzülmene de hiç gerek yok. Asıl sen iman edenler için şefkat kanatlarını aç.

89- VE HAYKIR: “Ben, evet ben, apaçık uyarıcıyım!”

90- Tıpkı o köşe başlarını tutanlara gelen uyarı gibi...[28]

---

[23] Harfi harfine: **Lut**: “İşte kızlarım, eğer yapacaksınız” dedi.

[24] Yani: Ey **Lut** ömrüne yemin ederiz ki, sen sağ oldukça bunların bu işten vazgeçtiklerini göremezsin. Baksana hepsi serseri ve sarhoş bir halde öteye-beriye sarkıntılık edip duruyorlar. Kudurmuşçasına şehvetlerinin peşinden koşuyorlar. Bu

nedenle senin söylediklerini hiç dinlerler mi? Ayette geçen: "Hayatın hakkı için, ömrüne yemin olsun ki" ifadesi halk Türkçe'sindeki: "Canı sağ olasıca" deyimini çağrıştırır...

[25] LUT: Bu pasajda anlatılan afete maruz kalan halk, aslında Hz. **Lut**'un özbeöz kavmi değildi. Bilakis Hz. **İbrahim**, **Lut**'u tebliğ amacıyla onlara göndermişti. Burası ölü denizin doğu sahillerine paralel olan, kuzeye doğru kıvrılan yol üzerindeki Sodom ve Gomorre şehirleriydi. Burada bundan dört bin yıl kadar önce büyük bir deprem ve volkanik patlama meydana geldi. **Lut** ve ona inananların bölgeyi terk edişlerinden sonra meydana gelen korkunç afet bu şehirlerin altını üstüne getirdi. Depremin, bir volkanik patlamayı tetiklediği ve yanardağdan fışkıran lavların şehirlerin üzerine yağdığı anlaşılıyor. Bu olayın Hz. **İbrahim**'in yaşadığı yıllar olan M.Ö. 2000'lerde meydana geldiği tahmin edilebilir. Bölgede havadan çekilen fotoğraflarda harabe şehirler ve çöküntüler rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Tevrat'da ise **Lut**'un kızlarının civardaki Tsor şehirlerine gittikleri, oradan da dağlık bir bölgeye geçtikleri söylenir. Burada içki içirilerek sarhoş edilen **Lut**'un gece sırasında iki kızıyla cinsel ilişkiye girdiği ve bu birleşmelerden Moablılar ile Amonluların atalarının türediği abartılı ve düzmece bir üslupla anlatılır (Tekvin; 19-30-38). Kur'an'da ise yer ve zaman ile ilgili ayrıntılar "bilinçli bir susuş" içinde es geçilerek daha çok iman, ahlak, erdem, söz, namus gibi evrensel mesajlar verilir. Doğru yola gelmek için doğal afetlerden ibretler ve dersler çıkarılması gerektiği öğütlenir... Bilindiği gibi Güney Babil'in başkenti Ur şehrinin yerlilerinden olan Hz. **İbrahim**, bugün Ortadoğu diye bilenen havzada Tevhid ve adalet mücadelesi adına yeğeni **Lut**'u Sodom ve Gomorre; büyük oğlu **İsmail**'i Mekke'deki Cürhüm Araplarına; küçük oğlu **İshak**'ı da Filistin'de çok sonraları İbrani olduğu iddia edilen göçebe topluluklarına "adam olmaları ve yola gelmeleri" için göndermişti. Kur'an Hz. **İbrahim**'in Yahudi ve Hıristiyan olmadığını kesinlikle vurgular. Keza Arap veya İbrani olduğunu ispat etmek de mümkün değildir. Tevrat'daki nesep silsilesi Hz. **İbrahim**'den en az bin beş yüz yıl sonra (MS. 500-600'ler) dönemin Pers kralı ile işbirliği halindeki Yahudi din adamlarınca uydurulmuş olup tamamen düzmecedir.

[26] EYKE: Sözlükte [ايكة] "ağaçlı, bol çayırlı, yeşillik" demektir. Eyke halkı, peygamberleri **Şuayb**'ın uyarılarına aldırmayan, sonuçta bir deprem veya volkanik patlama sonucu yok olup giden eski Sami halklarından birisidir.

[27] HİCR: Sözlükte [حجر] "taş, taşlık" demektir. Hicr halkı, Kuzey Arabistan'ın Teyma vadisinin güneyindeki el-Hicr denilen bölgede yaşamış eski Arap halklarından Semud kavmidir; peygamberleri de Hz. **Salih** idi.

[28] Burada iki önceki pasaja (78–79) göndermede bulunuluyor. İki önceki pasajda anlatılanlar ise Hz. **Şuayb**'ın Eyke halkıdır. Bunlar A'raf suresinde daha ayrıntılı anlatılıyor ve orada şöyle deniliyor: "*İman edenleri Allah'ın yolundan döndürmek için geleni geçeni tehdit ederek, karalama kampanyaları düzenleyerek yol başlarında bekleyip durmayın*" (7/86). Şimdi aynı şeyi Mekke'de Kureyş ileri gelenleri yapmaktadır. Bunlar da Mekke'nin belli başlı yollarını aralarında taksim ederek geleni geçeni tehdit etmekte, Kur'an ve Hz. **Muhammed** hakkında demediklerini bırakmamak-

ta, karalama kampanyaları düzenlemekteydiler. Rivayete göre bunlar müşrik elebaşısı, tefeci, bezirgan **Velid b. Mugire** tarafından tutulmuş, sayıları kırka varan kişiydi (Mukatil). İşte ayet, Hz. **Şuayb**'ın davetini yol başlarını taksim ederek tutup, aleyhde propaganda ile bastırmak isteyenlerle, aynı şeyi **Hz. Peygamber (s.a.v)** için yapanlar arasında bağ kuruyor ve "Tıpkı daha önceki yolları taksim edip bölüşenlerin (*mugtesimin*) yaptığını siz de yapıyorsunuz, madem öyle ben de onların başına gelenlerle sizi uyarıyorum..." demek istiyor. Bu tabir bugün için "köşe başlarını tutmak" deyimini çağrıştırır.

ٱلَّذِينَ جَعَلُوا ٱلْقُرْءَانَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ
﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَٱصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ
عَنِ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَٰكَ ٱلْمُسْتَهْزِءِينَ ﴿٩٥﴾ ٱلَّذِينَ يَجْعَلُونَ
مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ
صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن
مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

91- Haykır yüzlerine! Kur'an hakkında demediklerini bırakmayanların...

92–93-Senin Rabbin onların hepsine bu yaptıklarının hesabını soracak; bundan hiç şüphen olmasın.

94- Şimdi sen emrolunduğun şeyi sarsa sarsa açıkla! Ortak koşanlara aldırma!

95- Biz o alay edenlerin hakkından gelmek için sana yeteriz.

96- Demek ki; Allah ile beraber başka bir Tanrı tanıyorlar; yakında görecekler!

97- Onların sözlerinden dolayı içinin daraldığını biliyoruz.

98- Fakat sen Rabbini överek yücelt ve saygıyla ona yönel.

99- Ölünceye kadar yolundan dönme; Rabbin için çalış, uğraş!

16-NAHL SURESİ

Mekke'de inmiştir, 128 ayettir. 68. ayetinde Allah'ın vahyetmesi ile hareket ettiği açıklanan bal arası (Nahl) kelimesi sureye isim olmuştur. Doğadaki tabiî yaşamı anlatması, bunları birer ayet olarak gözler önüne sermesi ile dikkat çeken bir suredir.

16- NAHL SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 128 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- ALLAH'IN dediği mutlaka olur. Onun için acele etmeyin. Allah onların koştukları ortaklardan uzak ve çok yücedir.[1]

2- Bu hayat veren soluğu: "benden başka Tanrı yoktur, o halde Benim bilincimde olun" mesajını melekleri vasıtasıyla kullarından lâyık gördüğüne indiriyor.

3- Allah gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Onların ortak koştuklarından yüce, çok yücedir.

4- İnsanı bir damla sudan yarattı;[2] fakat insanoğlu zamanla içinde kin ve düşmanlık tohumları yeşertir.[3]

5- Hayvanları da yarattı. Onlardan, pek çok yararları yanında sizi soğuğa karşı koruyacak giysiler ve besleyecek yiyecekler elde edersiniz.

6- Sabah otlağa salarken akşam ağıllarına dönerken ayrı bir güzellikleri vardır.

---

[1] Yani: "Nerede şu kıyamet saati? Biz kendi Tanrılarımıza ibadete bırak devam edelim. Hem söylediğin şey olursa onlar bize Allah katında şefaatçi olurlar" deyip duruyorlar... Onlara söyle; "Allah'ın emri mutlaka gerçekleşecektir. Acele etmeyin, sizin o ortak koştuklarınızın da hiçbir faydası olmayacak, onlarla birlikte cehennemi boylayacaksanız."

[2] NUTFE: Sözlükte [نطف] kökünden gelir. Mastarı; "azar azar akmak, damlamak, dökülmek" demektir. Berrak su, saf su, meni, damla (*netf*, *nutûf*) bu kökten gelir... Türkçe'ye geçen *sperm* sözcüğü de aynı anlamı çağrıştırır. Hind-Avrupa kökündeki saçmak (*sper*) sözcüğü, eski Yunanca'ya tohum ekmek, saçmak (*speirein*); aynı anlamda Fransızca'ya (*sperme*) olarak geçmiş. Dağılma, saçılma (*diaspora*); sağa sola koşma (*spor*); havaya saçma (*sprey*) kelimeleri de bu kökten... İnsan tohumunun varlığı pek çok toplumda yüzyıllar boyunca tartışılmıştır. Eskiden pek çok kimse gelecek kuşakların üretilmesi için, annenin sağlayacağı besin dışında gerekli olanın yalnızca erkek tohumu olduğunu düşünürdü. Bazı Avustralya kavimlerinde gebeli-

ğin birleşme ile ilgisi olmadığına, bunun bir tohum işi değil ruhların işi olduğuna inanılırdı. Eski Yunan'da, annenin yalnızca içinde filizlenen varlığı beslemekle görevli olduğu ve çocuğun akrabası bile sayılamayacağı görüşü savunulurdu. Kur'an ise, insanın "nutfeden" bir başka yerde de "karışmış nutfeden" (*nutfetu emşâc*) yaratıldığını söylüyor (76/2). Son mikrobiyolojik bilgilere göre nutfenin (sperma) çapı 2, 6 uzunluğu 4, 6 mikrondur. Spermanın en uzun kısmı olan kuyruğu ise başından on iki defa uzun, yani 50 mikrondur. Bu da bir milimetrenin yirmide birine eşittir. Bütün küçüklüğüne rağmen kalıtımın erkek unsurları olan kromozomların etkileri spermanın baş kısmında bulunur. Buradan çocuğa geçen her şey bu minicik zerrede mevcuttur. Bunlar anneden gelen kromozomlarla birleştiğinde gelecek kuşaklar için gerekli bütün özellikler, en küçük ayrıntılarına kadar belirlenmiş olur. Çocuğun hem anne hem baba karakterlerini taşıyacağı bu minyatür kromozom paketiyle belirlenir. Çocuğa babanın anneyle yarı yarıya olan katkısının tümünü işte bu etkin, hareketli, gözle görülmeyen, başı kamçı kuyruklu sperma sağlar. Her bir insan spermasının oluşması için ortalama kırk altı gün gerekmektedir. Sperma her bir husyede uzunlukları bir mili bulan sperma üretici kanal yumağının bir hücresinde oluşur. Bu ağır ilerleyen bir oluşumdur. Oluşan hücreler bölüne bölüne sperm hayvancıklarını meydana getirir. Erkeğin günde belki birkaç yüz milyon sperma oluşturabilmesine karşın kadının yumurtalıkları üretken olduğu sürede ancak 400 kadar yumurtacık oluşturur ve bu sayının üstüne çıkamaz. Yumurtacık ve spermadaki genetik maddeler aynı orandadır. Her ne kadar gelecek kuşakların oluşması için katkıları birbirine tamamen eşitse de erkeğin üretebilme gücü kadınınkine oranla daha baskındır (Smith)... Burada verdiğimiz kısa bilgiler Kur'an'ın bilime nasıl önem verdiğini göstermek için değildir. Bilakis klasik tefsirlerde artık eskiyen bilgilerin nasıl yenilenebileceğine örnek olması içindir. Çünkü öyle bilgelere yer veriliyor ki bugün artık onlara kocakarı masalı deniyor. Tabi bu tür bilgilerin de daha doğrularına ulaştıkça yenilenmesi gerekir... Öte yandan insanın nutfeden yaratılmasının, kök anlamında bulunan "dağılma, saçılma" manasına bakılarak "yeryüzüne dağılmış, atılmış, saçılmış vaziyette yarattı" şeklinde de anlamak mümkündür. Ancak bu diğer nutfe ayetleri göz önüne alındığında zayıf görünüyor...

[3] Harfi harfine: "Zamanla o açık bir 'hasım' olur." Yani: İnsanoğlu bir damla nutfeden yaratılmış olmasına rağmen zamanla bir de bakarsınız yetiştiği çevre şartları, aklını ve iradesini kullanma meyline göre içinde nefret, kıskançlık, bencillik ve düşmanlık tohumları yeşertmiş ve etrafa hep bu gözle bakan birisi haline gelmiştir...

7- Dağ bayır demeden, zor yolları aşarak yüklerinizi taşıyıp dururlar.[4] Rabbiniz çok şefkatlidir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

8- Binmeniz için atları, katırları ve eşekleri de hayatın süsleri olarak yarattı. Bilemeyeceğiniz daha neler neler yaratıyor.[5]

9- Allah'a düşen, yolun doğrusunu göstermektir, çünkü ondan sapan var. Allah layık görseydi hepinizi doğru yolda yürütürdü.[6]

10- Gökten sizin için su indiren O'dur. İçeceğiniz ondan sağlanır, meralar onunla sulanır.

11- Onunla size ekin, zeytin, hurma, üzümler ve türlü türlü meyveler bitirir. Dikkat edin bunlar düşünen[7] bir halk için birer ayettir.

12- Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin emanetinize verdi.[8] Diğer bütün yıldızlar da Allah'ın emri ile emanetinizdedir. Dikkat edin bunlar aklı[9] olan bir halk için birer ayettir.

13- Sizin için yeryüzünde rengârenk daha neler neler yarattı. Dikkat edin bunlar hafızası olan[10] bir halk için birer ayettir.

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغٖيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ
رَبَّكُمْ لَرَؤُ۫فٌ رَحٖيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمٖيرَ
لِتَرْكَبُوهَا وَزٖينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ
قَصْدُ السَّبٖيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ
اَجْمَعٖينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذٖٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ
مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فٖيهِ تُسٖيمُونَ ﴿١٠﴾
يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخٖيلَ وَالْاَعْنَابَ
وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهٖ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِي الْاَرْضِ
مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ
﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذٖي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
مَوَاخِرَ فٖيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14- Yine yemek için taze et, takınmanız için inci ve mercan çıkarsın diye denizi emanetinize sunan O'dur. Gemilerin Allah'ın lütfunu aramanız için suları yara yara akıp gittiğini görürsünüz. Şimdi artık belki şükredersiniz.

---

[4] Harfi harfine: "Ve ağırlıklarınızı yüklenir, canlarınızın yarısını tüketmeden varamayacağınız beldelere kadar taşırlar."

[5] Yani: Yaratma devam ediyor. Daha nice nice şeyler yaratılacak. Doğal hayatın güzelliği olarak hayvanları yarattığı gibi insanoğlunun akıl ve düşünme yeteneğini harekete geçirerek de nice şeyler yaratıldığını göreceksiniz. Bunlar da Allah'ın yaratmasıdır. Allah'ın bir çift erkek ve kadının birbirine olan ilgi ve alâkası yoluyla yeni insanlar yaratıyor olması gibi, sizin eşyaya olan ilginiz ve alâkanız vesilesi ile de el yapımı varlıklar yaratır. Bunlar da yaratmanın dışında değildir. Siz yeter ki O'nunla birlikte olun. Allah'ın ve insanlığın yararına olanı yapın. Yaratma ezeli ve ebedi

bir süreç olup süreklidir. Buna kendi aklınız ve vicdanınızla katılın. Ama sakın ola kendinizi Allah'ın hasmı yerine koymayın, içinizde kin ve düşmanlık tohumları yeşertmeyin, etrafa bu gözle bakmayın, oluşa ve akışa uyum sağlayın...

[6] Yani: Allah doğru yolda yürümek veya yürümemek konusunda insanı zor durumda bırakmaz. İyiyi kötüyü, eğriyi doğruyu gösterir. Fakat bunlardan birisini benimsemeyi veya reddetmeyi insana bırakır. Kim hangi yola girerse kendi akıbetini kendisi belirlemiş olur. Bu anlamda Allah'ın dilemesi keyfilik içermez. İnsanoğlunun kendi özgür iradesi ile yaptığı tercihin -müstahak olan- karşılığını verir. Yani "arayan mevlasını da bulur belasını da", "Allah yazmaz kul azmadıkça, kula bela gelmez Allah yazmadıkça." Bu karşılıklı (interaktif, dinamik) tempo Allah-insan ilişkisini yaratıcı bir ortama dönüştürür. Bu ortamda "ibda" anlamında [بدع] kökü Allah'ın yaratıcılığını, üretmesini, meydana getirmesini ifade ederken, buna karşılık "ibadet" anlamında [عبد] kökü insanın çalışmasını, üretmesini, meydana getirmesini ifade eder...

[7] FİKİR: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

[8] TESHİR: Sözlükte [سحر] kökünden gelir. Mastarı; "emrine vermek, emanet etmek" demektir. Boyun eğmek, emrine girmek (*sahr*); musallat etmek (*teshîr*); angarya, ücretsiz, karşılıksız, ırgat (*suhra*) vb. kelimeler bu köktendir... Arapça'da bir şeyi teshirine almak, mülkiyeti başkasına ait olduğu halde emaneten kullanım hakkına sahip olmayı ifade ediyor. Bu açıdan "hibe"den farklıdır. Teshir'e alınan eşyaya zarar verilirse tazmini gerekir. Kur'an lisanında tabiat varlıklarının insana *teshiri* veya *musahhar* kılınması, "insanoğlunun aklına ve vicdanına emanet etmek, ona bir süreliğine yararlanma hakkı sağlamak" manasında olduğu anlaşılıyor. Tabiat aynı zamanda Allah'ın yaratışını göstermesi anlamında birer ayettir. Varlıklar birbirleriyle diyaloga girerlerse ancak inkişaf edebilirler. Zira bir varlık kendinden başkası ile karşılaştığı zaman özünü fark eder. Ötekinde açıldıkça kendinin farkına varır. Şu halde her varlık aslında diğer varlığı açmak, inkişaf ettirmek, kendisinde olanı ortaya çıkarmasını sağlamak için vardır. Bu anlamda güneşin, ayın, gecenin, gündünüz insanın emrine verilmesi onlara kul olması veya kendine kul yapması anlamına gelmez. Bilakis kendinde olanı ortaya çıkarması için onlara ihtiyacı olduğunu ifade eder. Çünkü insan gündüz olmasa göremez, güneş olmasa ısınamaz, yer olmasa barınamaz, hava olmasa soluk alıp veremez. Bütün bunları yapması için tabiat varlıkları onu açar, inkişaf ettirir. Demek ki insan, ne tabiatın kölesi olmalı, ne de tabiata köle muamelesi yapmalıdır. Tabiatla ilişkisi efendi-köle ilişkisi değil tabiri caizse "partner" ilişkisi olmalıdır. Yani karşılıklı dinamik ilişki esas alınmalıdır. Yıldırımın elektrik yüklü direği kendine partner seçip üzerine çakarak parıldaması gibi, sanki insanın böyle metafizik gerilim ve elektrikle yüklü hale gelmesi, güneşten, aydan, geceden, gündüzden çekim gücü olarak parıldaması isteniyor. Bu bakış açısıyla bütün tabiat varlıkları insanın metafizik yürüyüşünde kozmik dost ve yoldaş haline geliyor. Tabiata emanet gözüyle bakmaya başlıyor. Demek ki Allah insanı, büyük bütün ile yani tek bir organizma olan evrenin diğer parçaları ile dinamik ilişkiye çağırıyor. Onlarla çatışarak değil, uyum sağlayarak, saygı göstererek, emanet gözüyle bakarak "oluşa" katılmasını istiyor (Allahu a'lem).

[9] AKIL: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

[10] ZİKR: Bkz. 2/269. ayet dipnotu.

وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ اَفَمَنْ
يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ
اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ وَمَا
يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ
﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْتَكْبِر۪ينَ ﴿٢٣﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ مَاذَا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا
اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذ۪ينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اَلَا
سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى
اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

15- Sarsılmayasınız diye yeryüzünde sabit dağlar[11] ve yolunuzu bulasınız diye dağları yaran nehirler ve geçitler yarattı.

16- Daha nice işaretler; sözgelimi yıldızla da yolunuzu bulursunuz.

17- ŞİMDİ DÜŞÜNÜN hiç yaratan yaratmayan gibi olur mu? Bu zihin tutulması neden?

18- Oysa Allah'ın nimetlerini saymakla bitiremezsiniz. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

19- Allah açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilir.

20- Allah'tan başka yalvarıp yakardıklarına gelince, bunlar hiç bir şey yaratamazlar; zaten kendileri yaratılmışlar![12]

21- Hepsi ölüdürler, diri değil. Ne zaman diriltileceklerinin de bilincinde değildirler.

22- Tanrı'nız tek Tanrı'dır! Gel gör ki ahirete inanmayanların kalpleri boş bir kibir yüzünden bu gerçeği kabule yanaşmıyor.

23- Dikkat edin! Allah onların gizlediklerini de, açıkladıklarını da biliyor. Allah büyüklük taslayanları sevmez; bundan hiç şüpheniz olmasın.

24- Böyleleri: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde: "Eskilerin masalları" derler.

25- Böyle söylemekle kıyamet gününde kendi veballerini tümüyle, saptırdıkları cahillerin veballerini de kısmen üzerlerine almış olurlar. Dikkat edin, ne kötü bir vebaldir bu!

26- Onlardan öncekiler de düzen[13] kurmuşlardı. Allah kurdukları düzeni temelden yıkmış, çatılarını da başlarına geçirmişti. Azap onlara fark edemedikleri bir yönden gelmişti.

---

[11] Jeolojik bilgelere göre dünyanın altı mağma denilen ateş kaynamaları ile doludur. Yeryüzü içi kıpkırmızı kaynayan ateş topunun üzerine örtülmüş ince bir kabuktan ibarettir. Bir karpuzun içi mağmaya dışı yer kabuğuna benzetilirse bir fikir verebilir. İşte yerin altından fışkıran bu ateşli lâvlar yerkabuğu üzerindeki dağlar ile dengeyi sağlamakta, yer yer de yanardağlardan fışkıran lâvlar yeraltını sanki sakinleştirmektedir. Dünya'nın altında adeta dünya çapında bir dinamit var, üstüne de

boyuna dünya büyüklüğünde göktaşları yağıyor. Ve biz onun üzerinde alttan ve üstten sağlanan koruyucu ve kollayıcı kozmik önlemler sayesinde büyük bir güven ve emniyet içinde yaşıyoruz. İlâhî hitap da sürekli uyarıyor: Aklı, fikri ve zikri olan bir toplum için bunda büyük ayetler vardır! Birazcık şükretmek yok mu?

[12] Yani: Ölmüş kimseler, azizler, veliler, kahramanlar, önderler, nebiler, geri gelmesini bekleyip durduğunuz büyük zatlar vs. onların tanrısal niteliklerle donatılmış olduklarını sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Onların hepsi öldü, diri değildirler; ne zaman dirileceklerini de bilmezler...

[13] Düzen: 1- Sistem, rejim 2- (Mecazi) entrika, komplo, tertip, tuzak, hile...

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ
تُشَٓاقُّونَ فٖيهِمْۜ قَالَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ
وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرٖينَۙ ﴿٢٧﴾ اَلَّذٖينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي
اَنْفُسِهِمْۖ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُٓوءٍۜ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ
فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٢٩﴾ وَقٖيلَ لِلَّذٖينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ
رَبُّكُمْۜ قَالُوا خَيْرًاۜ لِلَّذٖينَ اَحْسَنُوا فٖي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ
وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌۜ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقٖينَۙ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فٖيهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَۜ
كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقٖينَۙ ﴿٣١﴾ اَلَّذٖينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ
طَيِّبٖينَۙ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ
رَبِّكَۜ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ
مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٤﴾

27- Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecek: "Hani nerede benim ortaklarım olduğunu iddia ederek uğruna tartışıp durduklarınız?" diyecek. Kendilerine bilgi verilmiş olanlar! "Kâfirler bugün gerçekten rezil rüsva olmayı hak etti" diyecekler.

28- Melekler bu bedbahtların canlarını alırken: "Bizim niyetimiz kötü değildi" diyerek son dakika imanına sığınırlar. Hayır! Allah sizin ne niyetle yaptığınızı çok iyi biliyor.

29- Şu halde, cehennemin kapılarından ebedi kalmak üzere girin. Bak, ne kötü büyüklenenlerin yeri.

30- Allah bilinciyle yaşayanlara gelince: "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulduğunda "safi iyilik" derler. Bu dünyada güzel ahlak sahibi olanlara aynı güzellikte karşılıklar vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah bilinciyle yaşayanların yurdu ne hoş, ne güzeldir!

31- Cennetlerin tam orta yerine girecekler; altlarından ırmaklar akacak, orada istedikleri her şey olacak. İşte Allah bilinciyle yaşayanlar böyle karşılanacak.

32- Melekler onların canlarını gayet hoş bir şekilde alacaklar ve "size selâm olsun; girin cennete, çok çalıştınız, hak ettiniz" diyecekler.

33- KÂFİRLER meleklerin kendilerine görünmesini veya Rabbinin emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yaptılar. Allah onlara zulmetmedi, onlar kendi kendilerine zulmettiler.

34- Böylece kendi elleriyle kendi kuyularını kazdılar.[14] Alay ettikleri şey kendilerini sarıverdi.

[14] Harfi harfine: "Yaptıkları şeyin kötülüğü onlara isabet etti."

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ
نَّحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾
وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ
الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ
أَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ
فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا
قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَن نَّقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

35- Allah'a ortak koşanlar: "Allah dileseydi ne biz ne de atalarımız, O'ndan başka bir şeye tapmazdık ve O'na rağmen hiç bir şeyi haram kılmazdık" diyorlar. Bundan öncekiler de böyle söylemişlerdi. Bu durumda peygamberler apaçık tebliğden başka ne yapabilir?[15]

36- Açın kulağınızı! Biz her topluma "Allah'a ibadet edin ve Tağut'tan sakının!" diye uyaran bir peygamber gönderdik. Allah kimine kendi yolunda yürümeyi nasip etti, kimi de yoldan çıkmayı seçti. Bunlara yalan diyenlerin yeryüzündeki kalıntılarını gezin de sonları ne olmuş bir görün.[16]

37- Sen onların doğru yolda yürümelerini sağlamak için kendini yıpratsan da Allah sapıklıkta ısrar edenleri doğru yolda yürütmez; onların yardımcıları da yoktur.

38- "Allah ölüyü diriltmez" diye var güçleriyle Allah'a yemin ediyorlar. Hayır, diriltecektir! O'nun verdiği söz gerçeğin ta kendisidir. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

39- Evet, dirilecekler! Ki karşı çıktıkları gerçekler apaçık ortaya çıksın ve kâfirler ne büyük yalancılarmış anlaşılsın.

40- Biz bir şeyi istediğimizde ona sadece "ol" deriz, o da hemen olur.

41/42- ZULME uğradıktan sonra Allah için hicret edenleri dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Ahiret mükâfatı ise daha büyüktür. Keşke kâfirler Rablerine dayanıp güçlüklere göğüs gerenlere verilecek bu mükâfatı anlayabilselerdi.[17]

---

[15] Yani: Allah'a ortak koşanlar: "Eğer kaderimizde iman etmek yazılmışsa iman ederdik. Fakat kaderimizde inkâr etmek varsa sen peygamber olarak gelsen de gelmesen de hiç bir faydası yok. Çünkü her şey Allah'tan. Şu halde senin peygamber olduğunu iddia etmenin bir manası yok, peygamberlik iddian geçersizdir" derler. Bu durumda ey **Muhammed** sana düşen açık açık bildirmek, duyurmaktan başka bir şey değildir!

[16] Demek ki yeryüzünde peygamber gönderilmemiş bir toplum veya çağ bulunmamaktadır. Ayetin "resul" kavramını en geniş anlamıyla kullandığına dikkat edil-

melidir. Bunu Yahudi geleneğindeki gibi anlamamak gerekir. Resuller sadece belirli bir sınıfa mensup din adamı veya rahip tipli kişilerden çıkmamıştı. Erdemli ve dürüst bir hayat yaşayan, insanları tek bir Tanrı'ya; doğaya, çevreye saygılı olmaya çağıran, kıyameti haber veren, iyi ve güzel işler yapmaya teşvik eden, halkın yararına olanı isteyen, sürekli iyilikten, haktan, adaletten, sevgiden, merhametten bahseden bilgeler, önderler, halk kahramanları, düşünce adamları, filozoflar vs. kendi toplum, çağ ve uygarlıklarının resulü/nebisi idiler. Zaman içinde resul/nebi kavramı Yahudi geleneğindeki gibi kapsamı iyice daraltılarak İbraniler içinde din adamları soyuna (nebiîm) has bir kuruma dönüştürüldü. Oysa resullerin yatağı tüm insanlık âlemidir. Kur'an'ın diğerlerinden bahsetmemesi hitap çevresinde bilinip tanınmadıkları içindir. Kur'an daha çok hitap ettiği Sami dil, kültür ve tarih evreninde yaşamış olan peygamberlerden bahsetmektedir. Diğerlerine ise "*Selamün ale'l mürselin*" (Resullere selâm olsun) diyerek selâm göndermekle yetinmektedir. Son yapılan dinler tarihi araştırmalarına göre İslam'dan önceki dinlerin tamamında Tanrı ile konuşma, O'ndan bilgi alma, O'nun adına yeryüzüne masaj getirme "kültü" baskın bir şekilde vardı. Hepsinde bozulmuş olarak da olsa bu konuyla ilgili bir ayin, ritüel veya efsane mutlaka bulunuyordu. Bir Kızılderili ayininde toprağa el sürerek ayinin başlatılması, abdeste benzer temizlik yapılması, Sümer heykellerinin namaz kılan insan figürü şeklinde resmedilmesi, Hind, Çin, Mısır, Sümer, Babil, Arap, Fars, Türk, Yunan, Roma, Kelt, Kızılderili, Rus vs. yeryüzünün bütün eski din ve mitolojilerde "yüce Tanrı ile konuşan", "yedi kat göğe merdivenle (miraç) çıkan", "O'ndan sonsuzluğun bilgisini getiren" bir takım adamlardan bahsediliyor olması bir fikir verebilir (Eliade). Öte yandan "yeryüzünü gezin" ifadesinden de anlaşılabileceği gibi resuller sadece bugünkü yaygın adıyla Ortadoğu bölgesinden çıkmış değildir. Öyle olsaydı yeryüzünü değil, Mezopotamya'yı, Arapların, İbranilerin yaşadıkları yerleri gezin derdi. Demek yeryüzünün her tarafında bu peygamberlerin izleriyle, hatıralarıyla karşılaşmak mümkündür...

[17] Rivayete göre bu ayetler Mekke'de ağır işkencelere maruz kalan **Suheyb**, **Bilal**, **Ammar**, **Habbab**, **Abis** ve **Cubeyr** isimli sahabelerin Mekke'den Medine'ye göç etmeleri sebebiyle nazil olmuştur (İbn Abbas).

43- SENDEN önceki çağlarda da kendilerine vahyettiklerimiz insanoğlundan başkası değildi. Bilmiyorsanız önceki çağlarda vahye muhatap olanların takipçilerine sorun.[18]

44- Onlar size peygamberlerin apaçık sözlerle ve kitaplarla gönderdiğimiz insanlar olduğunu söyleyeceklerdir. İşte sana da bu Kur'an'ı indirdik ki insanlara başından beri indirilegelen mesajın aslını olanca açıklığı ile bildiresin, belki düşünürler.

45- Ya şu fesat yuvaları kuranlar? Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmeyeceğinden, hiç ummadıkları yerden başlarına bir felaketin gelmeyeceğinden çok mu eminler?

46- Ya da iş güç saatinin tam ortasında ani bir afete karşı çok mu güvendeler? Üstelik yapabilecekleri hiç bir şey yokken.

47- Veya yavaş yavaş yok olup gitmekten çok mu eminler? Rabbiniz çok şefkatlidir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

48- ONLAR Allah'ın yarattığı hiç bir şeye bakmıyorlar mı? Güneş doğudan batıya döndükçe gölgeleri de doğal olarak nasıl dönüp duruyor? Doğa ile nasıl da barışıklar?[19]

49- Göklerde ve yerde kımıldayan her şey ve bütün melekler büyüklük taslamadan Allah'a secde eder/selâm dururlar.[20]

50- Her şeye egemen[21] Rablerinin korkusunu duyarlar, iş ve oluşta kendilerine ne yer biçilmişse onu yerine getirirler.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ
الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنزَلْنَا
إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَن يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ
أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ
فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ
رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ
يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ
وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَٰهَيْنِ اثْنَيْنِ
إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ
فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ
الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

51- Allah diyor ki: İki Tanrı edinmeyin. O ancak Tek Tanrı'dır. Benden; yalnızca benden korkun!

52- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Yol O'nun, varlık O'nundur. Böyleyken Allah'tan başkasından mı çekiniyorsunuz?

53- Sizde nimet olarak her ne varsa hepsi Allah'tandır. Üstelik başınız belâya girdiğinde de hemen O'ndan yardım dilersiniz.

54- Ancak başınızdan belâyı savınca da, içinizden kimileri hemen Rabbine ortak koşmaya kalkarlar.

---

[18] Yani: Kâfirlerin "Peygamber melek olmalı değil miydi" itirazı yersiz ve saçmadır. İnsanların dünyasına bir insanla ve onun diliyle hitap edilmesinden daha ma-

kul ne olabilir? Yoksa onu nasıl anlayacaktınız? Daha önceki çağlarda gönderdiğimiz peygamberler de birer insandı; yiyen, içen, gezen, dolaşan bir takım adamlardı hepsi. Hiç birisine melekuti bir güç vermedik. Peygamber oldu diye insanlıktan çıkmadı hiç birisi. Hiç birisinde de doğa üstü bir güç yoktu. Kendi toplumlarının ve çağlarının karşısına sadece "söz" ile çıktılar. İnsanlardan sadece iman ve ahlaklarıyla ayrıldılar. Sadece bu konuda hemcinslerinden üstündüler. Yaptıkları üfürükçülük değil gerçeğin ta kendisi (hak) olan "sözü" açık açık duyurmak, haykırmaktı. Eğer bilmiyorsanız önceki çağlarda vahye muhatap olanların takipçisi olduklarını iddia edenlere sorun. Onlar size örneğin **Musa**'nın melek değil insan olduğunu söyleyeceklerdir...

[19] Harfi harfine: "Allah'ın yarattığı hiçbir şeye bakmıyorlar mı? Gölgeleri 'secde' ederek sağa sola dönüyor ve onlar 'zelil' bir haldeler."

[20] Harfi harfine: "Göklerde ve yerde olan bütün 'dâbbe' ile 'melâike' Allah için 'secde' ederler ve onlar 'istikbâr' etmezler."

[21] Harfi harfine: "Onların üstünde."

55- Verdiğimiz nimete nankörlükle cevap verirler. Şimdilik zevk sürün bakalım, yarın anlayacaksınız neyin ne olduğunu![22]

56- Üstelik onlar kendilerine verdiğimiz rızıklardan tutup o hiçbir şey bilmeyen nesnelere bir pay ayırıyorlar.[23] Allah şahittir, attığınız iftiraların mutlaka hesabını vereceksiniz.

57- Allah'a kızlar isnat ediyorlar. Asla! O bundan uzaktır. Canlarının istediğini ise kendilerine ayırıyorlar.

58- Oysa onlardan birine kızının olduğu müjdesi verilince utancından yüzünün rengi atıyor.

59- Haberi alınca halk içine çıkamaz hale geliyor. Güya bu utanca katlanıp kızı sağ mı bıraksın, yoksa toprağa mı gömsün? Şu hale bakın, ne berbat bir şey bu![24]

60- Kötü yakıştırmalar ahirete iman etmeyenlere aittir; en yüce özellikler ise Allah'ındır. Allah güçlüdür, bilgedir.

61- Şayet Allah insanları zulümleri ile cezalandırsaydı, yeryüzünde kımıldayan tek bir canlı bırakmazdı. Fakat onlara ölene kadar süre tanıyor. Ecel kapıyı çalınca ne bir saat ertelenir, ne de öne alınır.

62- Onlar aşağılayıp durdukları kızları Allah'a yakıştırırlar. Üstelik dilleri yaptıklarının ne kadar güzel olduğunu söyleyerek yalan söyler.[25] Açıkçası onların hakkı ancak ateştir ve en önde onlar girecek ateşe!

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُونَ
لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ
﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ
كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ
أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾
وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ
أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ
مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾
وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا
فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

63- Allah şahittir, senden önce birçok halklara peygamberler gönderdik. Ne var ki şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi. Bugün de onların dostudur. Onları acı bir azap bekliyor.

64- Biz sana bu kitabı görüş ayrılığına düştükleri konularda açıklama yapman, iman edeceklere yol göstermen ve sevgi ve merhamet kaynağı olsun diye indirdik.

---

[22] Bu ayetler (48–55) Arapların şahsında genel olarak tüm eski dünya dinlerinin Tanrı tasavvurlarını ve ulûhiyet anlayışlarını mahkûm etmektedir. Çünkü Kureyş Arapları eski Mezopotamya ve Ortadoğu dinlerinin Tanrı anlayışlarının etkisinde kalarak birçok Tanrıya inanmaktaydılar. Genellikle bir gök Tanrı ve onun karısı, oğlu, kızları veya ona rakip diğer tanrı veya yarı-tanrı telâkkileri tüm eski dünya dinlerinin (Hind, Çin, Türk, İran, Sümer, Babil, Asur, Mısır, Yunan, Roma vs.) temel tasavvuruydu. Kur'an yukarıdaki ayetlerde örneği görüldüğü gibi Arapların şahsında bütün bu anlayışlara karşı çıkarak, tarih bo-

yunca haklı ve fakat hep yalnız kalmış damarı; Tevhid anlayışını yeniden dünya gündemine taşıyarak inkişaf ettirdi. Diğer tabiat güçlerini ve tüm nesneleri mahlûkat seviyesine indirerek dinler tarihinde köklü bir devrim gerçekleştirdi. Yukarıda görüldüğü gibi Allah kendine " Ben, O, Allah, Biz, İlah, Rabb" vs. kelimelerle göndermede bulunuyor. Bunlar arasında hızlı geçişler yaparak aslında bir isme sığmayacağını, onun ezeli ve ebedi "*Huve*" (O) olarak tanımlanamaz ve bir noktada dondurulamaz bir karakterinin olduğunu göstermiş oluyor.

[23] Araplarda olduğu gibi bütün eski dünya dinlerinde "Tanrı mabedi" vergi toplama merkeziydi. Tanrıya sunulan kurbanlar, adanan adaklar, getirilen hediyeler burada toplanır ve kral ve rahipler arasında bölüşülürdü. Tanrı ve din istismarının doruğa çıktığı bu uygulama Sümer, Babil ve Asur tapınaklarından Mekke'deki Kâbe'ye de taşınmıştı. Kâbe aslında Kureyş için bir rant kapısıydı.

[24] Acaba Kureyş Arapları neden hem kızlarını diri diri toprağa gömüyor hem de tanrıça olarak gördükleri dişi putlara tapıyorlardı? Bir yanda aşağılama diğer yanda tanrılaştırma eğiliminin sebebi ne olabilir? Bu nasıl bir psikolojidir? Öyle görünüyor ki bu, insanoğlunun içindeki "güç ve şehvet" dürtülerinin tapınma nesnesine dönüşmesidir. Tüm eski dünya dinlerinde varolan güç sembolü erkek tanrılar ile aşk ve şehvet sembolü dişi tanrıçalar insanın iki büyük zaafının Tanrı şeklinde tezahürünü temsil ediyor. Aslında putperest, diktiği erkek ve dişiden taş ve tahtalara değil, kendi içindeki güç ve şehvet dürtüsüne tapıyor. Şöyle ki: O günkü Mekke'de Kâbe'nin içine konulmuş tanrılara her yıl hac mevsiminde hediyeler getirilir, adaklar sunulurdu. Öyle ki putlar boğazlarına kadar altına, gümüşe boğulurdu. İnsanlar gidince yedi sekiz bezirgan ve çetesi bu hediyeleri iç eder; gelecek yıla kadar onlarla geçinirdi. Bu açıdan putlar onların geçim kaynağı, güç ve kudret devşirdikleri birer semboldüler. Nitekim **Ebu Cehil** bir defasında; "Putları terk edersek Kureyş aç kalır" demişti. Öte yandan bu yedi sekiz büyük tefeci bezirgân bütün Mekke halkının kaderine el koymuştu. Muhtaçlara faizle borç verir, borçlu ödeyemeyince karısına veya kızına el koyarlardı. Onları önce kendileri kullanır sonra açtıkları lüks genelevlerde çalıştırırlardı. Bu bütün Mekke'yi yakıp kavuran sosyal bir dram olarak sürüp gitmekteydi. Mekkeli Arap yeni doğan kızını bunların eline düşmesin diye daha küçükken diri diri toprağa gömerdi. Bu nedenle kızı olan birisi kara kara düşünür, utancından yerin dibine geçerdi. Bu durum "dişi" üzerinden dönen bir şehvet ve güç çarkıydı. Bir yanda şehvetin sembolü haline getirilen tanrıça kızlar, diğer yanda güçlünün eline düşer korkusuyla gömülen zavallı kızlar arasında dönen zalim bir çark…

[25] Harfi harfine: "Onlar 'kerih' gördükleri şeyi Allah'a yakıştırıyorlar. Dilleri ise en güzel olanın kendilerinin olduğunu söyleyip duruyor." Yani: Kızları hem toprağa gömülmesine göz yumacak kadar aşağılıyorlar, hem de Allah'ın kızları diye dişi putlara tapınıyorlar. Sonra da sanki çok iyi bir şey yapıyorlarmış gibi yaptıklarını ne kadar güzel olduğunu, Allah'a tanrıçalar aracılığı ile nasıl da ibadet ettiklerini söyleyip duruyorlar. Madem bu kızlar sizin nazarınızda tanrıça olacak kadar önemli neden toprağa gömüyorsunuz? Çünkü siz, ne tanrıçalara ne de Allah'a tapıyorsunuz. Gerçekte siz güce ve şehvete tapıyorsunuz. Kızlar size para getiriyor. Onları zalimce kullanıyorsunuz Üzerlerinden zengin oluyorsunuz. Öte yandan kızlar size şehvet yaşatıyor. Onlarla birlikte olurken kendinizden geçiyorsunuz. Gücü ve şehveti onlarda buluyorsunuz. Para ve şehvet getirdiği için tapınıyor, işiniz bitince bir mendil gibi kaldırıp atıyorsunuz. İtibarınızı zedelediği, toplumda sizi güçsüz duruma düşürdüğü için de toprağa gömüyorsunuz. Bu zalim çarkın daha ne kadar süreceğini sanıyorsunuz? İşte bu öksüz onlar adına soruyor: "Bu kızlar hangi suçlarından dolayı öldürüldü?

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ نُسْقٖيكُمْ مِمَّا
فٖي بُطُونِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَٓائِغًا لِلشَّارِبٖينَ ﴿٦٦﴾
وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخٖيلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ
اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذٖي
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلٖي مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكٖي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًاۜ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ
مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فٖيهِ شِفَٓاءٌ لِلنَّاسِۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْۙ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ
لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ
فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِۚ فَمَا الَّذٖينَ
فُضِّلُوا بِرَٓادّٖي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ
فٖيهِ سَوَٓاءٌۜ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ
اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنٖينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ ﴿٧٢﴾

65- ALLAH gökten su indirdi. Onunla kurumuş toprağa hayat verdi. Bu duyarlı bir halk için ayettir; bundan hiç şüpheniz olmasın.[26]

66- Sağmal hayvanlarda da sizin için ibretler vardır. Bedenlerindeki bağırsak ve kan damarlarından mis gibi halis süt çıkarıp içiriyoruz.[27]

67- Yine siz hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel yiyecekler çıkarırsınız. Bunlar aklı olan bir halk için birer ayettir.

68- Rabbin arıya da şöyle vahyetti:[28] "Dağlarda, ağaçlarda ve insanların kuracakları kovanlarda kendine yuva kur.

69- Sonra bütün meyvelerden ye. Rabbinin yollarında yürü." Böylece bedenlerinden çeşitli renklerde bir bal çıkar ki onda insanlar için şifa vardır. Bunlar düşünen bir halk için birer ayettir.

70- SİZİ Allah yarattı, günü gelince de öldürür. İçinizden kimileri de avurtları çökmüş bunak bir ihtiyar oluncaya kadar yaşatılır.[29] Allah her şeyi bilen, her şeye güç yetirendir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

71- Bakın Allah rızık bakımından kiminizi kiminizden zengin kıldı. Oysa zenginler mallarını "arada fark kalmaz, eşit hale geliriz" diye yanındakilerle paylaşmıyorlar.[30] Allah'ın nimetini mi inkâr ediyor bunlar?

72- Yine Allah sizlere kendi türünüzden eşler yarattı. Eşlerinizden oğullar ve torunlar verdi ve sizi hoş nimetlerle rızıklandırdı. Onlar şimdi kof hurafelere inanıp da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

---

[26] Yani: Bir peygamberin sevginin ve merhametin sesi olarak, kalbi paslanmış, yüreği kız çocuklarını gömecek derecede taşlaşmış, vicdanı kurumuş, ölmüş, bitmiş toplumlara vahiy soluğu üflemesi, Allah'ın gökten su indirip kurumuş topraklara hayat vermesi gibidir. Nitekim önceki peygamberlerin yaptığı da bundan başkası değildi. Örneğin **İsa**, "Allah'ın sesi" (*kelime*) olarak kendi halkına hayat veren vahiy soluğunu üflemiş (*ruhullah*), halkının üzerindeki ölü toprağını kaldırmak için "ben ölüleri diriltirim" demişti. Fakat tuttular bunu "ölmüş bir adamı diriltti" diye anladılar. Oysa gökten inen su ile nasıl susuzluktan kurumuş ölü toprakları dirilti-

liyorsa, üzerine ölü toprağı serpilmiş toplumlar da inen vahiy ile peygamberlerin diriltici sesiyle (*kelime*) öyle dirilirler. Sözü doğru anlayın bir halk için bunlarda büyük ibretler vardır...

[27] Harfi harfine: "Onların karınlarındaki kan ve bağırsak arasından içenin boğazından kayıp gidecek halis süt içiriyoruz." Yani: Bağırsak ve kan damarlarında meydana gelen kimyevi değişme sonucu ortaya çıkan, içimi lezzetli saf bir süt çıkarıyoruz ve siz ondan içiyorsunuz...

[28] VAHİY: Sözlükte [وحي] kökünden gelir. Mastarı "işaret etmek, îma etmek, gizlice söylemek, fısıldamak, kalbine ilham etmek" demektir. İşaret etmek, yol göstermek, gizlice söylemek, kalbine vermek (*îhâ*); sormak, öğrenmek, istemek, anlamak istemek, ilham almaya çalışmak, göndermek için çağırmak, almak, harekete geçirmek (*istîhâ*); alınmış, elde edilmiş, ..den mülhem (*müstevhâ*); söz, işaret, kitap, yazı (*vahy*) kelimeleri bu köktendir... Yukarıdaki ayette Allah'ın bal arısına vahyetmesi, arının yaptığı bilinen tabiî, doğal ve fıtri işleri "Rabbinin yollarında yürümek" olarak tarif etmesi vahiy olayının ne olduğunu anlamamız için son derece önemlidir. Öyle görünüyor ki tüm böcek, hayvan ve her kımıldayan canlı Kur'an'ın vahiy dediği içgüdüsel bir güç taşır. Böylece her varlık mertebesinde farklı bir aşama muhafaza edilmekle birlikte içgüdü, insanda akıl, vicdan, gönül, yürek ve zihin ile aynı kategoriye konulmuş olur. En üst derecede bu melekelerin tümü birden kendisinde uyananlar, insanların liderleri ve rehberleri olurlar. Bu liderler insan hayatının dini ve dünyevi her alanında görülürler. İstisnasız tümü ilahi vahye ve aydınlanmaya ulaşır. Yeni mekanik düzenin bir mucidi, evrenin şimdiye kadar gizli kalmış yönlerini ortaya çıkaran bir kâşif, güzel bir senfoni yazan müzisyen vb. bunların tümü kendi alanlarında manevî ilhama ulaşmış kişilerdir. Peygamberin bunlardan farkı çalıştıkları alanın farklı olmasıdır. Manevi tabipler olan peygamberlerin ilk ve asıl fonksiyonu insanların manevi ve ahlaki hayatlarını yeniden düzenlemektir. Demek ki vahiy insanın vicdan, akıl, gönül, yürek, kalp ve zihin kapasitesinin tümünün birden "taşması" sonucu ortaya çıkıyor. Bu durumda Allah, benliği genişleyen, iç dünyası taşan kişi ile ilişki kuruyor ve onun temiz vicdanı ve saf yürek temizliği üzerinden insanlığa sesleniyor. Peygamber bu sesleniş ile tarihin meydanına çıkıyor ve kendini peygamber olarak dünyaya tanıtıyor. İddiasının arkasında durarak gerekirse savaşıyor, vuruşuyor. Böylece peygamber tıpkı arı gibi "Rabbinin yollarında yürüyor." Şu halde Müslüman da tıpkı arı gibi Allah'ın yolunda yürümelidir. Aslında Allah bu yolu insanlığa göstermekte (hidayet) ve doğru yolda yürümek için bize Kur'an'ın ta ilk başında fatiha suresinde dua ettirmekteydi: "Bizi doğru yolda yürüt." İşte o yürüme bu yürümedir. Arının yaptığını yapmalı tabiî ve fıtrî olan yollardan yürümeliyiz. Bu yol aynı zamanda Kur'an lisanında "ahd-i misak" olarak tanımlanmıştır. Yani vicdanen, fıtraten, yaratılıştan bizde var olan içgüdünün, vicdanın sesinin, sağduyunun, Âdem'e öğretilen esmanın yolundan yürümek; sık sık vicdanımıza dönmek ve buradan gelen sese (*galu bela*) kulak vermek. İşte vahiy bu sesin bir "el-emin" de zaman, mekân ve şartlar iyice kıva-

ma erdiğinde, derunî bir varoluş sancısı ve yüksek derecede bir metafizik gerilimle fışkırıp taşmasıdır. Bu taşma hem vicdanın ve merhametin insanoğlunda canhıraş çığlığa dönüşmesi hem de Allah'ın bir "el-emin"in saf yürek temizliği üzerinden dile gelişidir. Bu durumda "arı bal yaptı" dememizle "Allah bal verdi" dememizin aynı şey olması gibi, "vahiy peygamberin vicdanından taştı" demekle "Allah peygambere vahiy gönderdi" demek bir ve aynı şey olur. Yani peygamberlik bir yüzüyle tümden kesbi, öteki yüzüyle tümden vehbîdir. Bu ikisi aynı anda, (hem dem, senkronik) olmaktadır. Tıpkı balığın denizle, denizin balıkla aynı anda hareket halinde olması gibi.

[29] Harfi harfine: "Sizden kiminiz de ömrünün en rezil dönemine geri çevrilir ki daha önce bildiklerini bilmez olsun."

[30] Harfi harfine: "Allah 'rızık' bakımından kiminizi kiminize 'tafdil' etti. Tafdil edilenler rızıklarını sağ ellerinin sahip olduklarına döndürüp de 'müsavi' hale gelmiyor."

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَط۪يعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ
اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا
عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا
فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُ۫نَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَا
اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُ اَيْنَمَا
يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَو۪ي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ
بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
اَوْ هُوَ اَقْرَبُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ
مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ ف۪ي جَوِّ السَّمَٓاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
اِلَّا اللّٰهُ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

73- Allah'ı bırakıp da göklerden ve yerden kendilerine verecek hiç bir rızka sahip olmayan ve olma ihtimali bulunmayan şeylere tapıyorlar.[31]

74- Artık Allah'a yakıştırmalar yapıp durmayın. Çünkü Allah bilir siz bilemezsiniz.

75- Bakın Allah konuyu bir örnekle açıklıyor: Bir yanda kendine bile sahip olamayan zavallı bir kul, diğer yanda verdiğimiz güzel rızıkları gizli açık harcamaya muktedir bir adam düşünün... Bunlar hiç aynı olur mu? O halde bütün övgü sadece Allah'a yakışır fakat çoğu bunun ayrımına varamaz.

76- Allah başka bir örnek daha veriyor: Sahibine yük olmaktan başka hiç bir işe yaramayan, eli ayağına dolanıp duran bir dilsiz düşünün... Böyle birisi adaleti emreden ve doğru yolda yürüyen bilge biri ile aynı olabilir mi?[32]

77- Göklerin ve yerin uçsuz bucaksız derinliklerini bilmek Allah'a mahsustur. Kıyamet olayı da yalnız bir göz kırpması gibi veya daha kısa bir anda olup bitecektir. Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

78- Allah sizi annelerinizin karınlarından hiç bir şey bilmediğiniz bir halde çıkardı. Size kulaklar, gözler ve kalpler verdi ki şükredesiniz.[33]

79- Şu gökyüzünün boşluğunda Allah'ın doğaya emaneti olarak uçuşan kuşları görmüyorlar mı? Onları boşlukta tutan ancak Allah'tır. Bunlar iman edecek bir halk için birer ayettir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

[31] Yani: "Allah bizden birisinin kendisine tapmasından yüce ve uzaktır. Aksine biz, yıldızlara ve putlara ibadet ederiz. Yıldızlar ve putlar da yüce Allah'a ibadet ederler. Bunun delili geleneğimizdir. Çünkü rütbe ve mevki bakamından aşağıda olan insanlar, ancak padişahın huzurundaki büyük ve şerefli kimselere hizmet edebilirler. Bu büyük kimseler de padişaha hizmet ederler. Böyle bir hiyerarşi Allah ile aramızda da vardır. Biz büyüklerimizi aşarak doğrudan Allah'a nasıl ibadet ederiz. Büyüklerimiz bizi Allah'a götürür zaten..." diyerek kof hurafelere inanıyorlar (Razi). Bunu için Allah'a oğul, kız, eş isnat ediyorlar. Hâlbuki onlar kendi oğullarınız

ve torunlarınızdır. Güzel güzel onlarla insanca yaşamak varken bunları Allah'a isnat etmek de ne oluyor? Hiç mi aklınızı kullanmazsınız, birazcık düşünme yok mu?

[32] Demek ki ilk ayette kölelik ile özgürlük, yani bağımlı olmakla bağımsızlık, ikinci ayette de dilsizlik, yetersizlik, ehliyetsizlik ile dürüstlük, adalet ve liyakat karşılaştırılıyor. Bununla hem insanlar arası ilişkilere yönelik mesaj veriliyor, hem de Allah ile Arapların şahsında eski dünya dinlerinin Tanrı diye tapıp durduğu putlar, dişi varlıklar, rüzgâr, gök, yeraltı vs. Tanrıları mahkûm ediliyor. Hepsinin de bağımlı, dilsiz, hiçbir işe yaramayan uydurma Tanrılar olduğu vurgulanıyor.

[33] Demek ki kalpler, gönüller, yürekler (*ef'ide*), gözler (*ebsâr*) ve kulak (*sem'*) insan için bilgi edinme araçlarıdır. Bunların tümü birden kullanılarak hakikat nispeten idrak edilebilir. İnsanoğlu, gerçeği arama yolunda tüm duyu organlarını; kalbini (yüreğini, vicdanını, aklını, beynini, zihnini) gözlerini (müşahede, deney, tecrübe) ve kulaklarını (haber, rivayet, söz, nakil) harekete geçirmelidir. Tümünü birden seferber etmeli, birini diğerine kurban etmemelidir. Bir şeye yöneldiğinde bunların hepsi ile birlikte yönelmelidir. Bunu yapmazsa kalbini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine de perde çekmiş olur. Böylece karanlıklar içinde kalır. Kur'an'da sıkça geçen kalp, göz, kulak üçlemesi aynı zamanda bilgi teorisi (epistemoloji) açsından neyi esas almamız gerektiğinin mesajını da vermektedir.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ
جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ
اِقَامَتِكُمْ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَثَاثًا
وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا
وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ
تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَاْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ
﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ
فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ
اَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا
الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

80- Allah size evlerinizi bir huzur ve dinlenme yeri yaptı. Hayvanların derilerinden gerek yolculuk sırasında, gerekse konup yerleştiğiniz günlerde kolayca taşıyabileceğiniz barınaklar yaptı. Ayrıca hayvanların yünlerinden, tüylerinden, kıllarından da bir süreye kadar kullanacağınız giyim, ev eşyası ve ticaret malı yarattı.[34]

81- Allah yarattığı şeylerden sizin için gölgeler; dağlardan sığınaklar, sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbiseler, tehlikelerden koruyacak zırhlar yaptı. İşte size böyle nimet üstüne nimetler verdi. Umulur ki Allah'ın hakkını teslim edersiniz.

82- FAKAT hala aldırış etmezlerse artık senin üzerine düşen ancak açıklamaları ulaştırmaktır.

83- Allah'ın nimetini biliyorlar, sonra da onu inkâr ediyorlar. Bunların çoğu nankördür!

84- Bir gün gelecek, her çağın peygamberini tanık olarak çağıracağız. Sonra kâfirlere ne yeni bir şans verilecek ne de mazeretlerine itibar edilecektir.

85- O zulmedenler azabı gördükleri zaman, artık mazeretin azabı hafifletmediğini ve yeni bir şans daha verilmediğini anlayacaklar.

86- Allah'a ortak koşanlar ortaklarını gördüklerinde: "Ey Rabbimiz, işte seni bırakıp kendilerine taptığımız ortaklarımız bunlar" diyecekler. Onlar da: "Hayır, yalan bütün bunlar" diye üzerlerine alınmayacaklar.

87- O gün Allah'ın hakkını teslim edecekler. Gel gör ki bütün uydurdukları ortaklar kendilerini bırakarak ortalıktan kaybolacak!

[34] Ayette geçen *evhâr* sözcüğü, Kur'an'ın indiği sırada özellikle develerin omuz kısmında bulunan ve ince giysiler, bazen de bedevî çadırı örmekte kullanılan yumuşak, ince yünler demekti. Bugün ayette ifade edilen hayvan derilerinin (*culud*) deri sanayinde üretilen mamuller olarak anlaşılması da mümkündür.

ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ زِدْنَٰهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ ٱلْعَذَابِ بِمَا كَانُوا۟ يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ
فِى كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ تِبْيَٰنًا
لِّكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾
إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُ بِٱلْعَدْلِ وَٱلْإِحْسَٰنِ وَإِيتَآئِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ
وَيَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ وَٱلْبَغْىِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمْ وَلَا تَنقُضُوا۟
ٱلْأَيْمَٰنَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ ٱللَّهَ عَلَيْكُمْ
كَفِيلًا إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّتِى
نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنۢ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَٰثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا
بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِىَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ ٱللَّهُ بِهِۦ
وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾
وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ
وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

88- Hem kâfirlik eden hem de Allah'ın yolundan alıkoyanların, fesat çıkarıp durmalarına karşılık üzerlerine azap üstüne azap yağacak.

89- Gün gelecek, her çağın peygamberini çağdaşlarına tanıklık yapması için çağıracağız. Seni de ey Muhammed, çağdaşların için tanıklığa çağıracağız. Sana bu kitabı ihtiyaç duydukları her şeyi açıklayarak Müslümanlara yol gösteresin, sevgi ve merhamet kaynağı olasın ve müjdeler veresin diye indirdik!

90- İYİ DİNLEYİN! Allah size adaleti, güzelliği ve yakınlardan başlayarak herkese yardım etmeyi emrediyor. Çirkinliği, başkasının hakkına tecavüzü ve zorbalığı yasaklıyor! Böyle öğüt veriyor ki üzerinde iyice düşünüp taşınasınız.

91- Verdiğiniz bir sözü Allah'a verilmiş söz sayıp arkasında durun. Yemin billâh söz verip sonra da bozmayın. Allah'ı şahit tutarak verdiğiniz sözü nasıl bozarsınız. Allah yaptıklarınızı tamamen biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

92- İster zayıf olsun ister güçlü herhangi bir toplulukla yaptığınız antlaşmayı, ipliğini iyice eğirdikten sonra söken kadın gibi bozmayın. Yaptığınız antlaşmaları oyuncağa çevirmeyin. Allah sizi verdiğiniz sözle imtihan eder. Tartışıp durduğunuz şeyler kıyamet günü size açıklanacaktır, hiç kuşkusuz.

93- Allah isteseydi hepinizi bir tek ümmet yapardı. Fakat Allah müstahak gördüğünü saptırır, lâyık gördüğünü doğru yolda yürütür.[35] Bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz.

[35] MEŞİET(DİLEME): Bkz. 76/30 ve 68/32 ilgili dipnotlar.

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ
ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا
عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ
يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ
فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ
لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾
إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ
﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ
قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

94- Sözleşmelerinizi aranızda oyuncağa çevirmeyin.[36] Aksi halde yere sağlam basmışken ayağınız kayar. Allah yolundan saptığınız için fena halde acı tadarsınız. Ahirette de pek büyük bir azap dokunur.

95- Allah'a verdiğiniz sözü üç beş kuruşa satmayın. Eğer bilirseniz Allah'ın katındaki daha değerlidir.

96- Sizin yanınızdaki tükenir, Allah'ın katındaki ise kalıcıdır. Unutmayın ki güçlüklere göğüs gerenlere yaptıkları işin daha güzeli ile karşılığını vereceğiz.

97- Erkek veya kadın her kim mü'min olarak iyi, güzel ve doğru için çalışırsa ona hoş bir hayat yaşatacağız. Yaptıklarının daha güzeli ile karşılığını vereceğiz; bundan hiç şüpheniz olmasın.

98- ŞİMDİ Kur'an okuduğun zaman önce o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

99- Açıkçası iman edip de Rablerine dayananlara şeytanın gücü yetmez.

100- Şeytanın gücü sadece onu dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlara yeter.[37]

101-Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimizde,[38] iniş süreci tamamen bilgimiz dâhilinde gerçekleştiği halde o şeytana dost olanlar "Sen uyduruyorsun" diyorlar. Hayır! Onların çoğu bunun bilincinde değil.

102- Söyle onlara: "Kur'an'ı o tertemiz ruh,[39] Rabbinden iman edenlere direnç kaynağı olsun, Müslümanlara[40] yol göstersin ve müjdeler versin diye gerçeğin ta kendisi olarak indirdi."

---

36 Harfi harfine: "Yeminlerinizi aranızda hile ve aldatma aracı yapmayın."

37 Demek ki Kur'an'ı, mü'min bir kalple ve Allah'a dayanarak okumak, anlamak, yorumlamak ve yaşamak gerekir. Yani Kur'an'ı okumak sadece yüzünden ezbere okuyup geçmek olmadığı gibi, şeytanı kovmak da "Euzu besmele çekerek" hatim yapıp geçmek değildir. Kur'an'ı anlarken ve yorumlarken çıkar, menfaat, heva ve heves, makam ve mevki, zenginlik, itibar, şan, şöhret gibi dürtülerin etkisinden uzak durmak gerekir. Öyle görünüyor ki okuma (*qur'an*) hareketi üç temel soru etrafında anlamını bulmaktadır: 1- Allah ne dedi? (*tebyin*) 2- Allah ne demek istedi?

(*tefsir*) 3- Allah ne derdi? (*te'vil*). İslam tarihi açısından bunlar sırayla *ibda*, *ihya* ve *inşa* çağlarının da temel soruları anlamına gelmektedir. Yani bu üç çağ değiştikçe temel soru da buna paralel olarak değişir. Vurgu birinden diğerine doğru kayar. **Hz. Peygamber (s.a.v)** 'in sağlığında *ibda*, o vefat ettikten sonra *ihya*, kurduğu ümmet dağılıp parçalandığı zaman yani sosyo-politik varlık olarak öldüğü zaman da *inşa* çağlarının soruları ön plana çıkar. Bu sorular biri diğerini destekleyen, birbirinin içinden çıkan, hep aynı anda fakat vurguda kaymalar yapılarak ele alınır. İşte bütün bunlara okuma (*qıraat*) denir. Bu okuma ilk olarak "*iqra*" emri ile başlamıştır. Bu doğrultuda yirmi üç yıl süren bir okuma gerçekleşmiş; Allah, varlık, evren, insan, toplum, şehir, devlet, din, ahlâk, aile, savaş, barış vs. hayatın tüm alanları yeni bir okumaya tabi tutulmuştur. Sonunda ortaya temelinde ahlâkîliğin yattığı siyasal-sosyal bir hamle olarak "Medine" çıkmıştır. **Hz. Peygamber (s.a.v)** 63 yaşına geldiğinde yol (*din*) kemale ermiş, yani okuma tamamlanmış ve hayatın içinde şekillenen okuma parçalarının tümüne birden "okunmuş olan" (*qur'an*), her aşaması Allah ile olan bu yola da (*İslâm*) denmiştir. Şu halde Kur'an, masa başında yazılmış bir kitap değildir. İçinde hayatın ta kendisi; yalnızlıklar, arayışlar, umutlar, çığlıklar, haykırışlar, at kişnemeleri, kılıç şakırtıları, zincirlerini şakırdatan köle iniltileri, toprağa diri diri gömülen çocuk ağlamaları, esir kızlar, hareme kapatılan kadınlar, ateş çukurları, çarmıh feryatları, savaş, barış, dostluk, kardeşlik, ihanet, ikiyüzlülük, nankörlük, inkâr, adalet, özgürlük, fedakârlık, aşk, ölüm, kıyamet, intikam, evlilik, kadın, suç, ceza, tarih, insanlık, doğa, gelecek vs. tüm renkliliği ile yaşam vardır. Çünkü Kur'an yirmi üç yıl süren bir "heyecan fırtınasının" geride kalan metinlerinden ibarettir. Bu nedenle Kur'an sadece bir metin değildir! İşte bunu okurken doğru okumalı, bağlamından koparmamalı, mumin bir kalple ve Allah ile olarak, yüreği O'nunla atarak, metafizik bir gerilim içinde okunmalıdır. Aksi halde yaşamın dışına itilecek, esas amacından saptırılarak üfürükçülük, kehanet, fal, büyü, mitoloji, cifr, şifre, ezber, ayin vs. metni haline gelecektir. İşte bunu yapanlar şeytana dost olanlar ve Allah'a ortak koşanlardır…

[38] TEBDİL: Bu ayette mastarı "yerine bedel olarak başka bir şey getirmek" anlamına gelen [بدل] kökü, mastarı "değiştirmek, aktarmak, nakletmek" anlamına gelen [نسخ] kökü ile eşanlamlı olarak kullanılıyor. Değiştirme bir şeyin kendisinde olursa buna iptal etmek, ortadan kaldırmak deniyor. "Güneş gölgeyi neshetti" demek "Güneş gölgenin yerine geçti, güneş gölgeyi iptal etti, ortadan kaldırdı" demektir. Keza ruhların birbirine aktarılması, nakledilmesi, geçmesi (*tenâsuh*); bir eseri başka bir yere aktarmak, kopya etmek, çoğaltmak (*istinsâh*); kopya edilmiş, suret (*nüsha*); mirasın kendisi paylaştırılmadan olduğu gibi durduğu halde mirasçıların arka arkaya ölmesi (*münâsaha*) kelimeleri de bu köktendir… Her ne kadar *nesh* aktarmak, nakletmek, gidermek anlamlarında ortak gibi kullanılıyorsa da hepsinin temeli değiştirmek, yenilemek anlamındadır (Elmalılı). Şu halde ayette: "Vahyettiğimiz bir mesaj yeryüzünden silinip unutulursa mutlaka onun yerine yenisini vahyederiz" denmek istenmektedir. Demek ki insanlık hiç bir zaman vahiysiz kalmaz. Çağlar geçtikçe, nesiller birbiri ardı sıra geldikçe, insanlık evrildikçe, mevsimler

başkalaştıkça, iklimler değiştikçe vahiyler de yenilenir. Öte yandan sürekli yaratma devam ettikçe, *halk-ı cedid* sürdükçe, yeni zuhurlar meydana geldikçe, başka başka tecelliler oldukça âlem de değişip yenilenir. Allah bu yeniden yaratmaların (*halk-ı cedid*) dinamik temposuna ayak uyduranlarla birlikte tarih boyunca yürür. Allah onlara onlar da Allah'a yardım ederler. Böylece yaratılış ezeli ve ebedi bir süreç, boyuna oluş ve akış manası kazanır. Bu durumda vahiy arıdan karıncaya, bitkiden insana bütün varlıklara açıktır. Alma kabiliyetine paralel insanlık vicdanı vahye muhatap olur. Allah bu uyanmış vicdanlar üzerinden insanlığa zaman zaman seslenir. Kim Allah'a yürüyerek gelirse Allah ona koşarak gelir... Şu halde ilâhî mesajların insanlık âleminde yenilenmesi iki türlü olmaktadır: 1- *Nesh* yoluyla yenilenme; yeni bir din ve peygamberlik başlatılmasıdır. Bu yeni hareket unutulmuş olanı diriltir, silinmiş olanı yeniler, ihtiyaç duyulanı getirir. 2- *Tecdid* yoluyla yenilenme; mesajları yeryüzünden henüz silinmemiş, tarihen yok olmamış fakat eskimiş, yıpranmış bir peygamber tebligatının, onun ümmeti içinden müceddidler yoluyla yenilenmesidir. Böylece her çağda din anlayışları da yenilenmiş olur. Demek ki bir peygamber aracılığı ile yapılan yeniliklere *nesh*, müceddidler aracılığı ile yapılan yeniliklere de *tecdid* diyoruz. Paygamberle müceddid arasındaki fark ise şudur: Peygamber önceki şeriatı kaldırır yerine yeni bir şeriat getirir. Müceddid ise son peygamberin getirdiği şeriat üzerinde yürür. Fakat onu eskime, yıpranma, donma ve tıkanma anlarında yeniden yorumlar. Lâfzî ve formel tıkanmaları açmak için makasıt (en temel amaçlar, nihai hedefler), maslahat (iyilik, güzellik ve doğruluk temelli yararlar), akıl ve vicdanı esas alan yeniden yorumlamalara girişir. Bu faaliyet yeni bir şeriat getirme şeklinde değil varolan şeriatı sürdürme, devam ettirme, genişletme, zenginleştirme şeklinde olur. Bu konuda peygamberlere yeni bir şeriat başlatma yetkisi verildiği gibi, müceddidlere de varolan şeriatı yeniden inşa etme, hükmü erteleme, yürürlüğünü durdurma, tekrar yürürlüğe koyma, gerekirse aynı doğrultuda benzer hükümler icat etme, zenginleştirme, geliştirme, açımlama yetkisi verilmiştir. Ancak insanlığa yeni bir din vazetme yetkisi sadece Allah'a aittir. Eğer dinde reform yapılacaksa bunu sadece Allah yapar, çünkü din O'nundur. Bize düşen zamanaşımına uğradıkça kendi din anlayışlarımızda reformlar yapmak ve böylece İslam'ı meydan okuyucu bir dinamizmle sürdürmektedir...

[39] RUHU'L-KUDS: Sözlükte mastarı "pek uzağa gitmek" demek olan [قدس] kökü ile mastarı "devam etmek, akşamüzeri gitmek" demek olan [روح] kökünden türetilen iki kelimeden oluşan "ruhu'l-kuds" tabiri aynı anda iki anlama gelmektedir. Uzak olmak, pislikten uzaklaşmak, temizlik, paklık, arılık manasında kullanılan *kutsal, takdis, mukaddes* vb. kelimeler [قدس] kökünden gelir. Eski Türkçe'de ise (7. yüzyıl) *kut* rahmet, bereket, baht, talih demektir. Yeni (1942) Türkçe'de *kutsal, kutlu* kelimeleri de buradan türetilmiş. Sözlükte [روح] kökünden türetilen *ruh* ise hareket, canlılık ve idrak (algı) anlamlarına verilen genel bir isimdir (Elmalılı). Demek ki bir şeyde ruh olması için bu üçünün bulunması gerekir. Türkçe'de *ruh, rahat, rayiha* (*koku*), *mürevvih* (*dingin*), *istirahat, teravih, müsterih* vb. kelimeler bu kökten gelir. Şu halde Kutsal Ruh (*Ruhu'l-Kuds*) "Kirlilikten uzak hareketlilik, can-

lılık ve algılama" manasına gelir ki Allah'ın peygamberlere bahşettiği vicdanî duyarlılık ve idrak (algı) kuvveti demek olur. Bu ise tertemiz vicdan, ruh dinginliği, yürek temizliği dediğimiz şeydir. Demek ki Kur'an'ın hatabî dilinde *Ruhu'l-Kudus* veya *Cebrail* olarak ifade edilen kavramsallaştırma burhanî dile çevrildiğinde peygamberi melekenin sembolik ifadesi olur. Zira peygamberi diğer insanlardan ayıran özellik peygamberî melekeye sahip olmasıdır. Çobanın sürüden akıllılığı sayesinde temayüz etmesi gibi peygamberlik de uygun zamanı bulduğunda diğer insanlardan temayüz ederek yeşeren tabiî ve özel bir melekedir. Bunda garip olan bir şey yoktur. Bazen özel birisi çıkar ve kusursuz bir melekeye sahip olur. Bir şair, bir fizikçi veya bir nakkaş, mesleğinin veya sanatının ustası haline gelir. Manevî hastalıkların iyileştirebilme gücüne sahip olan ve bundan dolayı insanoğlunu ahlâkî açıdan yeniden vücuda getiren kişiye de peygamber deriz... Şimdi, yaptığımız bu "burhanî" açıklamanın Kur'an'ın "hatabî" dilindeki karşılığı "Ruhu'l-Kudüs ile desteklenmek" veya "Cebrail'in vahiy getirmesi" olarak ifade edilmektedir. Keza Mikail, Azrail, İsrafil gibi melâike isimleri de burhanî dile çevrildiğinde Allah'ın gücü, kuvveti, sevgi ve merhameti, soluğu, nefesi, yaşam vermesi, alması, yaratması, bitirmesi, sona erdirmesi, yeniden oldurması, âlemde canlılık ve hareket olarak zuhur etmesi vb. demek olur. Bu tür okuyuş O'nun (*Huve*) canlı ve yaratıcı faaliyetinin kimi boyutlarının insan idrakindeki "görüm"leridir... Dolayısıyla her iki açıklama arasında bir çelişki yoktur. Tabiri caizse hatabî okuma yukarıdan aşağıya, burhanî okuma da aşağıdan yukarıya seyreder. Aslında her ikisi de bir ve aynı şeydir. Bu, insan-Allah ilişkisindeki aktüel, canlı ve dinamik temponun ritmidir. Bazen biz O'nun kelimelerini, bazen O bizim kelimelerimizi kullanır. Fakat ne biz O'yuz, ne de O biz. İnsan insandır, karınca karınca, bitki bitki, hayvan hayvan, Allah da Allah... Bütün oluşlar "Mutlak oluş" içinde olurlar (Allahu a'lem)... Ayrıca Bkz. VAHİY: 16/88. ayet dipnotu.

[40] MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذٖى
يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبٖينٌ
(١٠٣) اِنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدٖيهِمُ اللّٰهُ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ (١٠٤) اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذٖينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ
(١٠٥) مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اٖيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ
مُطْمَئِنٌّ بِالْاٖيمَانِ وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا
فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ
(١٠٦) ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ
وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرٖينَ (١٠٧)
اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ
وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ (١٠٨)
لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ (١٠٩) ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ
لِلَّذٖينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوٓا
اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ (١١٠)

103- Kâfirlerin: "Ona bunları bir adam öğretiyor" dediklerini elbette biliyoruz. Kastettikleri şahsın dili yabancıdır. Bu Kur'an ise gayet açık bir Arapça'dır.[41]

104- Allah'ın ayetlerine inanmayanları Allah doğru yolda yürütmez. Onları çok acı bir azap bekliyor.

105- Yalanı Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur, asıl yalancı onlardır.

106- Kim imanından sonra Allah'a nankörlük ederse, kalbi imanla dopdolu olduğu halde zorlanan hariç kim böyle küfre göğsünü açarsa Allah'ı çok kızdırmış olur. Bunu yapanları büyük bir azap bekliyor.[42]

107- Bunun sebebi, onların dünya hayatını sevip onu ahirete tercih etmiş olmalarıdır. Allah kâfirler güruhunu doğru yolda yürütmez

108- İşte Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır. Çünkü onlar duygusuz, kör ve sağır olmayı tercih ettiler.[43]

109- Açıkçası onlar ahirette tümden kaybedecekler.

110- Senin Rabbin ağır baskıların ardından hicret edenlerle, mücadeleyi bırakmayanlarla ve güçlüklere göğüs gerenlerle birliktedir. Rabbin artık tabiî ki onları bağışlayacak, sevgi ve merhametini eksik etmeyecektir.

---

[41] Ayette bahsedilen ve dili Arapça olmayan adamın kim olduğu klasik tefsirlerde uzun uzadıya tartışılmıştır. O yıllarda Mekke'de yaşayan veya Mekke'ye gelip giden, çok kitap okuyan, dini kısaları bilen bir takım insanlar vardı. Kâfirler **Muhammed** (s.a.v)'in bunlardan birisi ile ilişkisi olduğunu öne sürüyorlardı. Bu adamın kim olduğuna dair onlarca isim rivayet ediliyorsa da önemli olan böyle bir durumun söz konusu olmadığının çok açık bir dille ortaya koymuş olmasıdır. Burada Kur'an'ın böylesi bir ilişkiyi reddederken kullandığı argüman dikkat çekicidir. **Muhammed** (s.a.v)'in zaten okuma yazma bilmediği değil adı geçen adamın dilinin yabancı olduğu, o adamın zaten Arapça bilmediği ifade ediliyor…

[42] Rivayete göre Mekke'de **Bilal**, **Ammar**, **Habbab**, **Sümeyye**, **Suheyb**, **Cebr** gibi sahabeler ağır işkencelere maruz kalmıştı. Bunlardan kimisi işkence altında şehit

olmuş, kimisi de zahiren putları övmüş, hak yoldan döndüğünü söylemek zorunda kalmıştı. Ayet bunlar hakkında nazil olmuştur (Razi, İbn Kesir, Kurtubi). Görüldüğü gibi ayette isteyerek ve bilerek, kendi özgür iradesiyle imandan sonra küfrü tercih edenlerin durumunun vahametine dikkat çekiliyor ve zoraki söylenen sözlerden dolayı sorumluluğun olmadığı beyan ediliyor.

[43] Harfi harfine: "İşte onlar gafillerdir." Gafiller ayetin bağlamında kalpsiz, kör ve sağır olmayı tercih eden, bunlardan habersiz yaşayan, kalbiyle duygulanmayı, imana gelmeyi, kulağıyla doğru sözü işitmeyi, gözleriyle gerçekleri görmeyi beceremeyen vurdumduymazlar manasında kullanılıyor. Kalbi, kulağı, gözü mühürleme burada başlangıç değil sonuç olmaktadır. Türkçe'deki "eden bulur" sözündeki mana bir fikir verebilir. Bu ayet, Kur'an'a hâkim olan "Biz" [إنّا] vurgusu ile konuşma üslûbuna tipik örnektir. Bu üslûbun ne anlam ifade ettiğini bilmeyen birisi mantıken şöyle sorabilir: "Madem kâfirlerin kalbini, kulaklarını ve gözlerini mühürleyen kendisi o halde neden kâfir oldunuz diye cehenneme atıyor?" Oysa Kur'an'a göre yaşatan, öldüren, rızık veren, rızkı daraltan, hidayete erdiren, saptıran, yağmuru yağdıran, rüzgârı estiren, güçlü kuvvetli kullarını sapıtmışların üzerine salan, savaşta düşmanın yüzüne toprağı atan, uyku bastıran vs. hepsi O'dur. Kur'an'ın bu üslûbu İslâm tarihinde başlıca iki ekolün doğmasına neden olmuştur. Örneğin Razi'nin tefsiri baştan sonra bu iki ekolün (Eş'ari-Mutezile) neredeyse her ayette karşı karşıya gelmesi ve birbirine cevap yetiştirmesi tartışmalarıyla doludur. Birisi bu tür ayetleri hemen hakikî diğeri mecazî anlamıyla yorumlar. Allah-insan ikilemi içinde devam eden bu tartışma sürgit yinelenir. Birisi daima "biz dediğine göre demek yapan-eden hep Allah" derken diğeri "hayır aslında yapan-eden insan, o zaman özgür irade ve imtihan ortadan kalkar." der. Oysa Kur'an "Biz" [إنّا] derken içinde Allah'ın ve insanın aynı anda, hem dem hareket halinde olduğu bir eylemlilik sürecini kastetmektedir. Allah, insan, doğa, tabiat vs. bütün oluş ve akışın "Biz" [إنّا] diye ifade edilmesi bundandır. "Biz" [إنّا] ifadesi içine hepsini almaktadır. Hitap, Allah'ı inkâr eden birisine yönelikse Allah, insanı inkâr eden birisine yönelikse insan, tabiatı inkâr eden birisine yönelikse tabiat öne çıkarılıyor. Fakat bunların hepsi sonuçta bölünmez bütün olarak görülüyor ve "Biz" [إنّا] diyen üslûp, bu bölünmez bütünlüğün dildeki ifadesi oluyor...

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا
عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً
كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ
فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ
إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ
بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا
تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ
﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ
هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا
ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

111- Herkesin kendi canını kurtarmak için çalışacağı, yaptığının karşılığını tastamam bulacağı ve hiç kimsenin haksızlığa uğramayacağı o gün…

112- BAKIN ALLAH konuyu bir örnekle açılıyor: Bir şehir düşünün; halkı güven ve huzur içinde yaşıyor. Bolluk ve refah içinde yüzüyorlar. Gelin görün ki Allah'ın nimetlerine nankörlük ediyorlar. Derken yaptıklarına karşılık Allah onları açlık ve korkuyla tanıştırıyor.

113- Üstelik onlara içlerinden bir peygamber de geliyor. Onu bütün bunlar yalan diye dışlıyorlar. Derken bir afet nankörlük edip dururlarken onları kıskıvrak yakalayıveriyor…

114- ŞU HALDE Allah'ın size verdiği rızıklardan helal ve hoş olarak yiyin de Allah'ın nimetine şükredin. Eğer gerçekten O'nun için çalışıp ibadet etmek diye bir derdiniz varsa.

115- Allah size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkasının adına kesileni yasaklıyor. Fakat kim de çaresiz kalırsa, başka çaresizin hakkını yemeksizin ve haddi aşmaksızın yiyebilir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

116- Dilinize geldiği gibi konuşarak yalan yanlış "şu helal, bu haram" deyip durmayın. Böyle yaparsanız Allah adına yalan uydurmuş olursunuz. Allah adına yalan uyduranlar ise asla kurtulamaz

117- Bu az bir çıkar için acı bir azabı tatmak olur.

118- Yahudilere de daha önce sana bu anlattıklarımızı haram kılmıştık. Biz onlara haksızlık yapmadık fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذ۪ينَ عَمِلُوا السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ وَاَصْلَحُٓوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١٩﴾
اِنَّ اِبْرٰه۪يمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَن۪يفًاۜ وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ
﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِاَنْعُمِه۪ۜ اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٢١﴾ وَاٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةًۜ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصَّالِح۪ينَۜ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ
حَن۪يفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٢٣﴾ اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى
الَّذ۪ينَ اخْتَلَفُوا ف۪يهِۜ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ اُدْعُ اِلٰى سَب۪يلِ
رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّت۪ي هِيَ
اَحْسَنُۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَب۪يلِه۪ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿١٢٥﴾ وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِه۪ۜ وَلَئِنْ
صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِر۪ينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا
بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ ف۪ي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ
﴿١٢٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا وَالَّذ۪ينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

119- Senin Rabbin, cahillik yapıp kötülüğe bulaşan fakat arkasından pişman olup düzelen kimselerin yanındadır. Rabbin böyle birisini tabiî ki bağışlar, sevgi ve merhametle karşılar.[44]

120-DOĞRUSU İbrahim sağduyu sahibi, Allah için ayağa kalkmış bir önderdi. Asla ortak koşanlardan değildi.

121- Çünkü İbrahim, kendisini seçerek doğruluk ve dürüstlük yolunda yürümesini sağlayan Allah'a şükranlık hisleriyle dopdoluydu.

122- Biz ona dünyada güzellik verdik, ahirette de güzel ahlak sahipleriyle beraber olacaktır.

123- SONUÇ OLARAK sana vahyediyoruz ki hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmayan ve sağduyudan şaşmayan İbrahim'in yolundan ayrılma.

124- Cumartesi yasağı, o konuda ilçri geri konuşanlara farz kılınmıştı. Gerçek şu ki Rabbin, tartışıp durdukları konularda son noktayı kıyamet gününde koyacaktır.

125- Sağduyuya[45] seslenen bir bilgelik[46] ve dokunaklı[47] bir söylemle[48] Rabbinin yoluna davet et. Onlarla tartışırken en zarifinden centilmenliği[49] elden bırakma.[50] Rabbin, yoldan çıkanı da yola gelecek olanı da çok iyi bilendir.

126- Eğer karşılık verecek olursanız ancak size yapılanın aynıyla karşılık verin. Şayet "ya sabır" derseniz bu güçlüklere göğüs gerenler için daha hayırlıdır.[51]

127- Güçlüklere göğüs ger, unutma ki sana güçlüklere göğüs germe gücü veren Allah'tır. Onlar için üzülme; o asılsız, kuru iftiralar asla moralini bozmasın.

128- Allah, öfkesini çekmekten sakınanlarla ve güzel ahlâk sahipleriyle beraberdir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[44] Bu pasajda Kur'an (114–119) keyfi yasaklarla boğulmuş toplumu rahatlatıyor. Yasakları azaltarak özgürlüğe, sınırsız özgürlüğü kısıtlayarak adalete vurgu yapıyor. Kur'an'ın indiği toplumda keyfi olarak birçok şey yasaklanmış, yine keyfi olarak riayet edilmesi gereken bir çok şey de serbest bırakılmıştı. Kur'an ikisi Mekkî (6/135,16/115) ikisi de Medenî surede (2/173, 5/1) olmak üzere dört şeyi (leş, kan,

domuz eti, Allah'tan başkası adına kesinler) aynı ifadelerle yasaklamıştır. Keza insanı yemekten de öte onu öldürmeyi, hayvanlardan da yenilebilecek olanları belirtmiş ve eski dünyanın ölü eti yeme, insan kurban etme, kan içme, domuz, Tanrılara insan ve hayvan kurbanları sunup sonra da onları yeme gibi aslında vahşî ve barbar dünyaya ait gelenekleri yasaklamıştır. İnsanlığa medenileşme yolunda adımlar attırmıştır. Bunların daha önce de yasaklanmış olduğunu bildirmiş ve bunun dışında keyfi olarak insanları "şu yasak bu serbest" diyerek haram ve helal ilan edip durmaktan men etmiştir. Mecelledeki "eşyada aslolan ibahadır" (serbestlik esastır) kuralı da buraya dayanır.

[45] Sağduyu: Aklıselim, basiret, hissiselim, sağgörü, diri kalmış duyu, vicdanın sesi

[46] Bilgelik: Agâh, derya, konuya vakıf, derin düşünen, görmüş geçirmiş, hayatın öğrettikleriyle konuşan, süzülmüş bilgi sahibi.

[47] Dokunaklı: Etkili; birebir, çekici, tesirli, ağırbaşlı, saygın, tutarlı, üzerinde iyi çalışılmış, düşündüren, duygulandıran.

[48] Söylem: Hitap, hitabet, söyleniş, sesleniş

[49] Centilmen: Beyefendi, çelebi, edep erkân bilir, edepli, efendi, görgülü, ince, kibar, medenî, nazik, sosyal, terbiyeli, uygar, yol yordam bilir.

[50] Harfi harfine: "Rabbinin yoluna 'hikmet' ile 'vaaz-ı hasene' ile davet et. Onlarla en güzel şekilde 'mücadele' et."

[51] Yani: Tartışırken haddi aşmayın, centilmenliği elden bırakmayın, ayıp araştırmayın, muhatabın kişiliği ile oynamayın, işi şahsiyete dökmeyin. Fakat kişiliğinizle oynanır, şahsiyetinize saldırı olursa da susmayın, ithamları hiç de altta kalmayarak cevaplandırın. Gerçekle, doğrulukla, dürüstlükle direnin. Yalana, dolana, iftiraya, sahtekârlığa, şaklabanlığa pirim vermeyin. Eğer sözün bir manası kalmamışsa "ya sabır" deyip geçin...

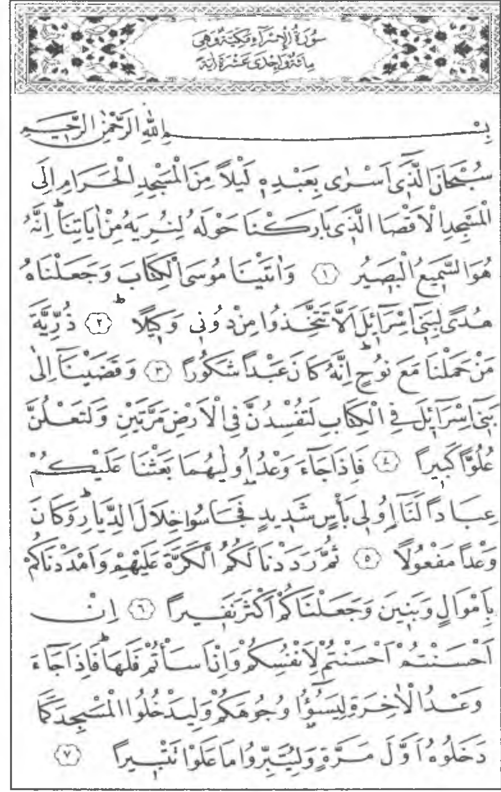
17- İSRA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 111 ayettir. İlk ayetinde Hz. **Peygamber** (s.a.v)'in Mekke'den Medine'ye geceleyin bir "yürüyüş" gerçekleştirdiğini anlattığından dolayı bu ismi almış görünmektedir.

17- İSRA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 111 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BİR GECE kulunu Mescid'i Haram'dan,[1] çevresi çağlar boyu birçok mücadeleye tanıklık etmiş olan Mescid'i Aksa'ya[2] ayetlerimizi ona gösterelim diye yürüten[3] Allah her türlü noksanlıktan uzaktır. Allah her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

2- Musa'ya da Kitap verdik. O kitabı İsrail oğullarına "benden başkasına dayanmayın" diye yol gösterici yaptık.

3- Ey Nuh ile birlikte kurtardıklarımızın ardından gelenler![4] Hiç şüpheniz olmasın ki Nuh şükretmesini bilen bir kuldu.

4- Biz İsrail oğullarına kitapta şöyle hükmetmiştik: "Siz yeryüzünde iki defa zorbalıkla yükselip fesat çıkaracaksanız."

5- İlkinde üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı saldık. Yurdunuzu baştan sona işgal edip her şeyi yağmaladılar. Böylece söz yerini buldu.

6- Sonra sizi tekrar yükselttik. Size mal ve oğullarla yardım ettik, toplum olarak daha da çoğalttık.

---

[1] MESCİD-İ HARAM: Bkz. 2/125, 3/96–97 ayetler dipnotları.

[2] MESCİD-İ AKSA: Sözlükte [المسجد الاقصا] "uzaktaki secde edilen yer" demektir. Kur'an, Kâbe gibi tarihi önemi olan yapıları işaret, gösterge (*ayet*); yol gösteren (*huden*); insanlık tarihinde çağlar boyu kalıcı olan (*mübarek*); kadim eski yapı (*atîk*); ayağa kalkış, toplanış yeri (*qıyam*) olarak anmaktadır. Bir yapıya yol gösterici denmesi, onun anma, hatırlatma (*zikra*) özelliği olmasından dolayıdır. Zira orada bir şeyler anılır ve hatırlanır. Yoksa yapı yol göstermek için dile gelip konuşamaz. Bunun için anma olayı bir yapıya izafe edildiği zaman ona Türkçe'de hatırlama, anma (*zikra*) kökünden (*anıt*) denir. Demek ki bu tür yerler yeryüzünde dikilmiş manevî anıtlardır. Buralarda tevhid ve adalet mücadelesinin nice hatıraları, anıları vardır. İşte uzaktaki Mescid (*Mescid-i Aksa*) birçok hatırası ile insanlık tarihinde çağlar boyu yankılanıp

durmuş önemli bir yapıdır. Önemi içinde namaz kılınmasından değil, nice anıya, nice mücadeleye tanıklık etmesinden gelmektedir. Bunun için çevresi mübarektir... İlk olarak Hz. **Süleyman** tarafından yaptırılmış, daha sonra yıkılarak harabeleri üzerine defalarca yeniden yapılmış ve genişletilmiştir. Müslümanlar **Hz. Peygamber (s.a.v)** 'in miraca çıkarken buradaki kutsal taşa basarak göğe yükseldiğine, Yahudiler de Hz. **İbrahim**'in **İshak**'ı kurban etmek üzere buradaki taş üzerine yatırdığını sürekli olarak "andığı" için önemi daha da artmıştır...

[3] İSRA: Sözlükte mastarı "geçmek, geçerli olmak" demek olan [سري] kökünden veya son harfinin yer değiştirmesiyle mastarı "yürümek gitmek" demek olan [سير] kökünden gelir. İlkinden geçmek, geçerli olmak (*sirâyet*); bulaşıcı, geçici, geçerli (*sâr*); direk, gönder, gece gelen bulut, gece yağmuru (*sâriye*); bayrak direği (*sâriye-tu'l-âlem*); bölük, müfreze, topluluk (*seriyye*) kelimeleri, ikincisinden de yürümek, gitmek (*seyran*); yürümek, götürmek (*tesyîr*); otomobil, taksi, gezegen (*seyyâre*); yürüyüş, rota, güzergah (*seyr*); özgeçmiş, biyoğrafi (*sîret*); hal ve gidiş (*seyr-i suluk*); yolculuk yapmak, yolda yürümek (*seyr-i sefer*); yürüyüş, gezi, mesire yeri (*mesîre*); barış süreci (*mesîretu's-selâm*); Allah ile yürüyüş (*seyr ilallah*) kelime ve deyimleri gelir... Görüldüğü gibi sözcük Sami dillerinde genel olarak "yürümek" manasında kullanılmakta olup Arapça'da giderek gece yolculuğu, İbranice'de Tanrı ile yürüyen kul manası kazanmıştır. *İsrail, Müslim, seyr-i suluk, seyr ilallah* kelimelerinin "Tanrı (Allah) ile yürüyen" manasında birbirine benzemeleri son derece dikkat çekicidir. Hepsi de "Allah ile yürüyüş" esas manası etrafında dönmektedir. Anlaşılan kadim İbrahimî gelenek boyunca bu yola girenler hep bu tür isimlerle anılıyorlarmış. Sonraları küçük manalarla anlam kaymaları olduğu anlaşılıyor. Mesela *İslâm* kelimesi istif'al babında (*istislâm*): "Yolun orta yerinden sağa sola sapmadan yürümek" demektir. İf'al babında (*İslâm*) ise bir şeyin hakkını teslim eden, kabul eden, kendini selim hale getiren, kusurlarını düzelten manasına dönüşmüştür ki zamanla Allah ile yürümeyi, onun yoluna girmeyi kabul eden, bu yola, bu rotaya, bu güzergaha giren kul manasında *Müslim* denmiştir. Demek ki *isra* Allah ile manevi yürüyüş, *İslâm* da bu yürüyüşün dünya meydanında, bir toplumda ete kemiğe büründürülerek icra edilmesi demek olmaktadır. Bunu yapana da *Müslim* denmektedir. Öte yandan Tanrı ile yürüyen (*İsrail*) kelimesi de Hz. **Yakup**'un lakabı olarak kalmış, Yahudiler bunu sahiplenmişler fakat Kur'an boyunca "Tanrı ile yürüyenin" torunları olduklarını iddia edenlerin bu iddiası tek tek çürütülmüş, Allah ile yürüyenin onlar olmadığı ısrarla vurgulanmıştır. Şu an birer etiket olarak kullanılan İsrail veya Müslüman terimleri bu bağlamda sorgulanmalıdır. Yani Allah kendi yolunda sahici olarak, gerçekten yürüyenlerle beraberdir. Yürüdüğünü iddia eden bir isimle/etiketle anılanlarla değil. Onun yoluna giren, onunla birlikte her ikisi de yürüyüş demek olan "seyr-i suluk" halinde olan, hal ve gidişini O'nun koyduğu anlam, değer ve kurallara göre düzelten, bunlara sıkı sıkıya yapışan, dahası bunları dünya meydanında ete kemiğe bizzat, bilfiil ve "hemen şimdi" büründüren her kimse Allah ile yürüyen işte odur. Bir zamanlar ataları bunları yapmış olanlar veya laf ile peynir gemisi yürütmeye çalışanlar değil. Aktüel (hemen şimdi) iman, amel, eylem, canlılık ve hareket ifade eden "yürüme" kavramı işte bunu ifade etmektedir. Ayrıca Bkz. 70/3. ayet dipnotu.

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْۚ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَاۢ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِر۪ينَ
حَص۪يرًا ﴿٨﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْد۪ي لِلَّت۪ي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ
الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَب۪يرًاۙ ﴿٩﴾ وَاَنَّ
الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ
الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ بِالْخَيْرِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَٓا اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَٓا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّن۪ينَ وَالْحِسَابَۜ
وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْص۪يلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ
ف۪ي عُنُقِه۪ۜ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَاْ
كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَس۪يبًاۜ ﴿١٤﴾ مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا
يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَمَا كُنَّا مُعَذِّب۪ينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَاِذَٓا اَرَدْنَٓا
اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَف۪يهَا فَفَسَقُوا ف۪يهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا
الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْم۪يرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ
نُوحٍۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿١٧﴾

8- Belki Rabbiniz üzerinize sevgi ve merhamet yağdırır. Eğer dönerseniz Biz de döneriz.[6] Biz cehennemi kâfirler için zindan yapmışızdır.

9- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an, insanlara en doğru yolda nasıl yürüneceğini gösterir. İman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlara büyük mükâfatlar verileceğini müjdeler.

10- Ahirete inanmayanlara da acı bir azap hazırlandığını haber verir.

11- Hal böyleyken insanoğlu iyilik diye diye kötülük işler.[7] Doğrusu insan çok acelecidir.

12- Biz geceyi ve gündüzü iki ayet yaptık. Gece ayetini sildik yerine gündüz ayetini aydınlatıcı yaptık ki Rabbinizin bol nimetlerini arayasınız; yılların sayısını ve hesabını bilesiniz. Bakın işte böyle her şeyi ayrıntılarına varıncaya kadar anlatıyoruz.

13- Her insanın talih kuşunu kendi boynuna asmışızdır. Kıyamet günü önüne kendi sicilini bulacağı bir kitap çıkarırız.

14- Oku kitabını; kendi hesabını kendin gör.[8]

15- Kim doğru yolda yürürse, sırf kendi iyiliği için yürür. Kim de yoldan saparsa ancak kendi aleyhine sapar. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Biz peygamber göndermedikçe azap da etmeyiz.

16- Bir ülkeyi helak etmek istediğimiz zaman önce oranın nimet azgını yöneticilerini[9] iş başına getiririz.[10] Bunlar ahaliyi iyice yoldan çıkarırlar. Böylece kendi kuyularını kendi elleriyle kazmış olurlar.[11] Artık orayı yerle bir ederiz.[12]

17- Nuh'tan sonra nice kuşakları böyle helak ettik. Çünkü kullarının günahlarını görme ve haberdar olmada senin Rabbin gibisi yoktur.

---

[6] Demek ki Allah'ın insanlarla ilişkisi tek yanlı bir "monolog" değil çift yanlı bir "diyalog" şeklinde anlaşılmalıdır. Yani herkes yaptığının karşılığını alır; eden bulur. Herkes kendi sonunu kendi elleriyle hazırlar. Bu dinamik temponun Allah'ın iş görme tarzı olduğu anlaşılıyor. Bu nedenle sanki "Ey insanlar! Aklınızı başına toplayın ve iyi günde kötü günde, darlıkta bollukta, yükselişte çöküşte hep iyi, doğru ve güzel olanı yapın. Daima Allah bilinciyle yaşayın" denmek isteniyor. "Allah'tan belâ gelmez kul azmadıkça, kula belâ gelmez Allah yazmadıkça..."

[7] Harfi harfine: "İnsan 'şerre' çağırır, ama o 'hayra" çağırdığını (sanar)." Yani: İnsanlar genellikle bir takım iyilik kavramlarını dillerine dolayarak kötülük işler dururlar. Örneğin "hak, hukuk, adalet, insan hakları, demokrasi, özgürlük vs. diyerek rahatlıkla ülkeler işgal edip, kan dökebilirler. Laflarına bakarsanız sanki iyilik meleğidirler. Dünyayı uygarlaştırarak kurtarmak sanki onlara ilahi görev olarak verilmiştir. Buna direnen insanlar gerekirse zorla ve acı çektirilerek yola getirilmelidir. Çünkü insanlar kendilerinin iyileştirilmesine itiraz etmektedirler. Bunun anlaşılabilir bir yanı olmadığı için gerekirse bu uğurda öldürülmelerinde bir sakınca yoktur. Sonuçta bu insanlığın uygarlaşmasına ayak bağı olanların temizlenmesi manasına gelir. Çünkü nasıl olsa insanlığın iyiliği için temizlenmekte, tavsiye edilmektedirler." (!) Yine örneğin "insanlar Tanrı'nın sevgisine mahzar olmak için O'nun kutsal evine (kilise) girmeyi reddetmekte, anlaşılmaz bir şekilde ayaklarına kadar gelmiş cenneti geri çevirmektedirler. Bu tip insanlar kendi faydalarına olanın ne olduğunu pek düşünemediklerinden onlar adına düşünmek ve gerekirse onları zorla cennete sokmak gerekmektedir. Bunun için hiçbir masraftan kaçınmamalıdır. Çünkü nasıl olsa onların iyiliği için çalışmakta ve zavallıları şeytandan kurtarmaktayız." (!) Yine "bize karşı çıkmakla aslında şeriata karşı çıkmaktadırlar. Biz ayet hadis okuduğumuz halde nasıl oluyor da bize itiraz edebiliyorlar anlaşılır gibi değil. Demek ki aslında ayete hadise karşı geliyorlar. Ayete hadise karşı gelen "bağî" ve "mürted" olacağından 'Allah rızası' için öldürülmeleri bilakis sevap olur. Bu sevaba nail olmak için ne gerekiyorsa onu yapmalıyız. Allah'ın hükümlerini uygulamada en küçük bir acıma hissine dahi kapılmamalıyız. Çünkü nasıl olsa 'Allah için' yapıyoruz bütün bunları" (!) derler. Böyle iyilik diye diye kötülük işlerler...

[8] Harfi harfine: "Her insanın 'tâir'ini kendi boynuna dolarız. Kıyamet günü önünde açılmış olarak bulacağı bir 'kitap' çıkarırız. "Oku kitabını" hesap olarak bugün senin 'nefsin' yeter"... Ayette geçen *tâir* uçan kuş demek olup Türkçe'de "talih kuşu" dediğimiz şeyi çağrıştırır. Araplar uçan kuşların hareket yönüne bakarak yağmur, kış, yaz vs. mevsimler hakkında bilgi çıkarırlardı. Gelecekte nelerin olup biteceğini, bizi iyi mi kötü mü günlerin beklediğini kestirirlerdi. Buna zamanla talih kuşu, kader vs. denmeye başlandı ve bir deyim olarak yerleşti. Kur'an işte bu deyimi kullanıyor. Ayrıca" Bkz. "ETVAR 71/14. ayet dipnotu.

[9] MÜTREF: Sözlükte [ترف] kökünden gelir. Mastarı "bolluk içinde olmak, şımarmak, azmak" demektir. Bitkinin taze ve sulu olması, bolluk ve nimet içinde olmak, şımarmak (*teref*); bolluğa kavuşturmak, şımartmak, nazlatmak (*itrâf*); şımartmak, nazlatmak (*tetrîf*); bolluk içinde olmak, nimetler içinde yüzmek (*teterrûf*); bolluk, nimet, lüks, şımarıklık (*teref*) kelimeleri bu köktendir... Bu anlamda *mütref* bir toplumun zengin, şımarık, azgın, günahkâr ve de sorumsuz yöneticileri demektir. Öyle ki hiç bir şeye ihtiyaçları yokmuş gibi lüks ve debdebe içinde yaşamakta, halkın ne yediği ne içtiği umurlarında bile olmamaktadır. Sadece kendi rahat ve lükslerini düşünmekte ve devleti özel çiftlikleri gibi har vurup harman savurmaktadırlar. İşte bunlar bir ülkenin azgın ve şımarık yöneticileridir. Bir ülke bunların eline düşmüşse sonun başlangıcına gelinmiş demektir...

[10] EMR: Sözlükte [امر] kökünden gelir. Mastarı "buyurmak, emretmek, çoğaltmak, iş yapmak" demektir. İş, hal, durum, buyruk, buyrultu, talep, istek (*el-emr*); başkan tayin etmek (*te'mir*); danışmak (*muamere*); yönetmek, egemen olmak, musallat olmak, hükmetmek (*te'mur*); komplo hazırlamak (*teâmur*); emre uymak (*i'timar*); form, örnek (*istimâre*); belirti, işaret, iz (*emâre*); yöneticilik (*imâre*); emredici, emreden. (*emmâr*); amir, emreden (*âmir*) kelimeleri bu köktendir… Kur'an'da 251 yerde geçtiğini ve dört "ana" on bir de "alt" anlamda kullanıldığını görüyoruz: 1- İş ve durum (danışma, sorumluluk, tedbir, otorite, dini bölünme, çekişme ve tartışma) 2-Yaratma 3- Buyurma (azab, hüküm, takdir ve kaza, ölüm, kıyamet) 4- Çoğalma… Şu halde ayette geçen "emrederiz" ifadesi "hükümran kılarız, işbaşına getiririz, söz sahibi yaparız" anlamında kullanılmaktadır (Ka'bi, Keffal).

[11] Harfi harfine: "'Söz' kendi aleyhlerine 'hak' olur."

[12] Öyle anlaşılıyor ki ayette çöküş sürecine giren bir toplumun, ülkenin veya uygarlığın hal-i pür melali resmediliyor. **İbn Haldun**'un tabirleriyle önce toplumun başına basiretsiz, yeteneksiz, lüks ve rahatına düşkün idareciler musallat oluyor. Bunlarla birlikte mülk ve asabiyet zayıflıyor. Devletin ilk kuruluş yıllarındaki "asabiye" kayboluyor ve herkes kendi rahatını düşünmeye başlıyor. Bir anlamda halk layık olduğu ile idare olunmaya başlıyor. Bu tür yöneticilerin elinde ülke adım adım kaçınılmaz sona doğru yaklaştırılıyor. Nihayet mülk ve asabiyet tümüyle kayboluyor; ya işgale uğrayarak, ya zillet içinde başka milletlerin egemenliğine girerek veya her hangi bir salgın hastalık veya afetle yok olup gidiyor… Kur'an birçok yerde olduğu gibi burada da toplumların veya uygarlıkların tabiî yükseliş ve çöküşlerini tek bir "Biz" [إنّا] üslûbu içinde gözler önüne seriyor. Bu noktada ayetin üslûbuna bakarak "kötülüğü Allah mı diliyor, toplum mu yapıyor? Kötülük fiili Allah'a mı insanlara mı aittir? Fiili yaratan Allah mı insan mı?" vs. şeklindeki klasik tartışmanın hiçbir manası bulunmamaktadır. Artık Kur'an'ın bütün tabiî ve tarihi oluş ve akışı tek bir "Biz" [إنّا] içinde anlattığını, bu hatabî dilin (hitabeti esas alan, muhatabı etkilemeyi önceleyen) burhanî dile (Aklî bilgi vermeyi esas alan, sebep-sonuç ilişkilerini önceleyen) çevrilerek, keza burhanî dilin de hatabî dile çevrilerek okunabileceğini, bu ikisinin bir ve aynı şey olduğunu anlamış olmalıyız. Aksi halde bu ayet üzerine klâsik tefsirlerde şu ana kadar yapıldığı gibi "fiil Allah'a mı kula mı ait?" diye tartışan sayfaların içinde kaybolup gideriz… Yukarıdaki ayet metni hatabî dile, dipnotta **İbn Haldun**'a atıfla yaptığımız kısa tefsir bürhanî dile örnektir. Sonuçta bu ikisi aynı şeydir…

18- Her kim "hemen şimdi" olanı isterse, ona layık gördüğümüz karşılığı "hemen şimdi" veririz. Fakat sonra payına düşen cehennem olur; oraya dışlanıp aşağılanmış olarak girer.[13]

19- Her kim de "sonrasını" düşünür ve var gücüyle onun için çalışırsa gerçek mü'minler işte onlardır. Onların çabası gerçekten övülmeye değerdir.

20- Şimdiyi isteyene de sonrasını düşünene de; hepsine karşılığını veririz. Rabbinin ihsanı kesilmiş değildir![14]

21- Bir bak, kimine diğerinden nasıl daha fazla vermişiz; ancak ahiret hem dereceler bakımından, hem de üstünlük bakımından çok daha büyüktür.[15]

22- EY İNSANOĞLU! Allah ile birlikte başka bir Tanrı edinme. Sonra rezil rüsva olur; ortada kalırsın.

23- Rabbin kesin olarak şunları emrediyor: "O'ndan başkasına ibadet etme. Anne-babaya iyi davran. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlayacak olursa onlara "öf" bile deme. Onları azarlama; tatlı dilli ve güler yüzlü ol.

24- İkisine de sevgi ve merhametle kol kanat ger ve şöyle dua et: "Rabbim! Onlar bana küçükken nasıl sevgi ve merhametle kol kanat gerdiyse şimdi de sen onlara sevgi ve merhametle kol kanat ger."

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ
ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ
أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ
رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا
بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا
﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا
﴿٢٢﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ
إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا
أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ
مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا
فِي نُفُوسِكُمْ ۚ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا
﴿٢٥﴾ وَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

25- İçinizde olanı en iyi Rabbiniz bilir. Eğer iyi, güzel ve doğru kimseler olursanız Allah kusurlarınızı bağışlayacaktır.

26- Akrabaya, yoksula, yolu kesilmişe hakkını ver, fakat saçıp savurma.

27- Çünkü saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

---

[13] Yani: Allah karşılıklılık ilkesini herkes için işletir. Çünkü kişi "şimdiki" hayatında ne için çalışıyorsa "sonraki" hayatını da kendi elleriyle hazırlamış olur. Aslında Allah kimseye hak etmediği bir şey yapmaz. Yaptığı herkese karşılığını vermek, neye yöneliyorsa ona ulaştırmaktan ibarettir. Bütün bunları O'nun hayat, yaşam, sağlık, güç, kudret, imkân vs. vermesi olmadan (dilemesi olmadan) yapmamız mümkün değildir. Allah bu imkânların ne için ve hangi yolda kullanıldığına bakar. Verdiği açık çekin, yani bir lütuf, sevgi ve merhamet olarak varlığa çıkarması, sıhhat, sağlık, gençlik, imkân vs. vermesinin doğru kullanılıp kullanılmadığına bakar.

Demek kişi bu ölçülere göre ya cehennemi ya da cenneti kendi elleriyle hazırlar. Yoksa Allah azaptan zevk almaz. Öte yandan ayette geçen "şimdiki" ve "sonraki" ifadeleri "dünya ve ahiret" olarak anlaşılabileceği gibi, hayatta yapılan her hangi bir işin "başı ve sonu" olarak da anlaşılabilir. Yani hayatta her işi sonunu hesaba katarak, "bu yaptığım nereye varır, bu söylediğim neye yol açar" diye düşünerek yapmak gerekir (Allahu a'lem).

[14] "Hepsine, onlara da bunlara da Rabbinin verişi ile uzanırız. Rabbinin verişi kesilmiş değildir."

[15] Yani: Allah'ın vermesi bol keseden bahşiş dağıtır gibi bir verme değildir. Bu, insanların kendi çabaları ve bilinçli yönelimlerine karşılığını vermedir. Kim ne için çalışıyorsa karşılığını bulacaktır. Ancak Allah neyin iyi neyin kötü olduğunu bildirir, sonucunu haber verir ve buna katlanmayı göze alıyorlarsa herkesi yöneliminde serbest bırakır. Sonuçta "eden bulur" kuralı işler ve kimsenin yaptığı yanına kalmaz. Yaşanmış hiç bir şey karşılıksız bırakılmaz.

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَٓاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا
فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ
وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا
تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ
كَانَ خِطْـًٔا كَب۪يرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَٓاءَ
سَب۪يلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ
مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّه۪ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ اِنَّهُ
كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ
حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُ۫لًا ﴿٣٤﴾
وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِ
ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْو۪يلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ
اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُو۬لٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُ۫لًا ﴿٣٦﴾
وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ
الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

28- Eğer Rabbinden umduğun rızkı aramak için onlardan ayrı kalmak durumunda kalırsan, hiç olmazsa onlara tatlı dilli ve güler yüzlü davran.[16]

29- Ne cimri ol, ne de israf et. Cimrilik pişmanlığa, israf yoksulluğa yol açar.[17]

30- Rabbin dilediğine bolca, dilediğine sıkarak rızık verir. Hiç şüpheniz olmasın; Allah kullarından haberdardır, her şeyi görüyor.

31- Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da size de rızkı veren Biziz. Doğrusu onları öldürmek büyük bir cinayettir.[18]

32- Zinaya yaklaşmayın, çünkü zina fuhuştur; kötü bir yoldur.[19]

33- Allah'ın saygın kıldığı canı haksız yere öldürmeyin.[20] Kim haksız yere öldürülürse, velisine hakkını arama hususunda tam bir yetki vermişizdir. O da öldürmede aşırı gitmesin.[21] Çünkü zaten gereken yapılmıştır.

34- Ergenlik çağına gelinceye kadar ihtiyaçları için harcamak dışında yetimin malına el uzatmayın. Sözünüzün eri olun; çünkü söz namustur.[22]

35- Ölçtüğünüz vakit tam ve doğru terazi ile ölçün; bu hem hayırlı, hem de sonuç bakımından daha güzeldir.[23]

36- Bilmediğiniz bir şeyin ardına düşmeyin. Çünkü kulak, göz ve gönül; bunların her biri ondan sorumludur.[24]

37- Yeryüzünde kibirlenerek yürümeyin. Çünkü ne yeri delebilir, ne de boyca dağlara yetişebilirsiniz.[25]

38- Bunların hepsi Rabbi'nin katında beğenilmeyen kötü şeylerdir.

---

[16] Yani: Yardım etmek istediğin halde kendin de geçim telaşından bir türlü elin varmıyorsa, yine de akrabayı, yoksulları ve muhtaçları büsbütün terk etme. Bir güzel söz, bir tatlı dil ve güler yüzle dahi olsa onlarla ilgilen, ilişkileri tümüyle koparma.

[17] Harfi harfine: "Elini bağlayıp boynuna asma. Ama onu büsbütün de saçma. Sonra kınanır, hasret içinde bir köşede büzülür kalırsın."

[18] Yani: "Çalışmıyorlar, yağmaya, talana katılıp mal getirmiyorlar, hiç bir işe yaramıyorlar" veya "beş parasız oldukları için zengin bir koca talip olmuyor, fakirlere gidiyorlar" veya "büyüyünce tefeci bezirganların eline düşerler, genelevlerinde ça-

lıştırırlar, iyice rezil rüsva oluruz" veya "belki bize acırlarda bol rızık ve mal verirler, onun için Tanrılara kurban sunalım" diyerek çocuklarınızı sakın öldürmeyin. Bu çok büyük bir cinayettir... Keza bugün için bu "yoksuluz, geçindiremeyiz diye kürtaj yaptırarak, rahimlerden aldırarak çocuklarınızı öldürmeyin" anlamında da okunabilir... Bu ayet aynı zamanda insanoğluna çağlar üstü bir uyarı ve hatırlatmadır. Şöyle ki; insan doğanın sahibi değil mensubudur. Haddini bilmeli ve doğal üreme ve insanlık soyunun devam etmesine kendi bencil çıkarları uğruna müdahale etmeye kalkışmamalıdır. İnsanlar çocuk yapmamak için önlem alabilirler fakat ana rahminde oluşmuş tümüyle savunmasız, hiçbir şeyden haberi olmayan bir yavruyu yok edemezler. Allah'ın rahimlere üflemesi sonucu oluşmuş "ruhunu" katledemezler. Keza insanı yetişkinken de haksız yere öldürmek aynı şekilde "Allah'ın ruhuna" kasten tecavüz anlamına geleceğinden cinayettir. Yine canlı hayatı, doğal çevreyi kendi bencil çıkarları için yok etmek de birer cinayettir...

[19] ZİNA: Sözlükte [زنى] kökünden gelir. Mastarı "cinsel ilişki" demektir. Nikâhsız ilişkiden doğan (*ibnu'z-zinâ*); fahişe (*zâniye*); nikahsız cinsel ilişkiye giren (*zâni*) kelimeleri bu köktendir... Ayette anne-babaya iyilik, akrabaya, yoksullara, muhtaçlara yardım ve çocuk öldürmeden sonra "zinaya yaklaşmayın" denmesi, bunun da insanlık vicdanı ve sağduyusu açısından temel bir ahlaki gereklilik olduğunu göstermektedir. Şöyle ki: Kur'an'm zinayı yasaklarken üç gerekçeye dayandırdığını görüyoruz: 1- Bu bir *fuhuş*tur (17/32); yani çirkin bir hayâsızlıktır. Zina ile kadın ve erkek arasında sevgi diye bir şey kalmaz. Kadın-erkek ilişkileri alınıp satılma, et-beden ilişkisine indirgenir. Bu tür bir ilişki üzerine insanoğlunun geleceği kurulamaz. Böylece nesiller birbirine karışır. İnsan soyu ormandaki hayvanlar gibi karma karışık hale gelir. 2- Bu bir *makt*tır (4/22); yani zina edene buğz ve düşmanlık beslenir. Zina eden kadın çevresi tarafından iyi görülmez. Toplumda zina edene iyi bakan kimse çıkmaz. Bu ise toplumun genel huzuru ve asayişi bakımından düşmanlık tohumlarının ekilmesine ve yayılmasına neden olur. Örneğin insanların birbirini aşağılarken, zina fiilleriyle küfretmeleri ve anne, kız kardeş gibi yakınlarına böyle sövüldüğünde galeyana gelmeleri de gösteriyor ki zina insanlık sağduyusunun kabul etmediği ve edemeyeceği bir iştir. 3- Bu *kötü bir yol*dur (17/32); zira bugün dünya hapishanelerinde yatan suçluların çoğuna baktığımızda cana, mala ve ırza tecavüz suçundan yattıklarını görürüz. Sadece bu bile adam öldürme, hırsızlık ve zinanın üç temel insanlık suçu olduğunu gösterir. Zina bu açıdan toplumların genel huzur ve asayişini tehdit etmekte ve bu yüzden nice cinayetler, nice kavgalar çıkmaktadır. Bu nedenle insanlık, soyunu sürdürmek ve toplum huzurunu sağlamak istiyorsa "nikâhlı yaşam"da ısrar etmeli; aileyi korumalı ve böylece nesillerini güven altına almalıdır. Şu halde zinayı din diliyle "günah", insanlık diliyle "suç" saymak zorundayız. Aslında "günah" kavramı insanlığın suç saydığı bir şeyin din dilindeki ifadesidir. Din, günah diyerek insanlığın üstesinden gelmeye çalıştığı bir kötülüğün ortadan kaldırılmasına, en azından asgarî düzeye indirilmesine yardımcı olmakta, zaten bilinen ve herkesin kötü gördüğü bir suça "ruhanî karizma" yaratarak mani olmaktadır. Zinayı savunmak, dini bir suçtan öte insanlık sağduyusu-

nun dışına çıkmak, insanlığın "aileli yaşam" şeklinde süren medeni hayatına karşı çıkmaktır. İnsanlığı bundan daha geriye, orman hayatına döndürmek demektir. Bu suça verilecek cezanın ne tür bir ceza olacağı ise fazlaca önemli değildir. Çünkü bir suça verilecek ceza, suçun kendisinin önüne geçemez. Bu şu demektir: Örneğin recmetmek, sopa vurmak vs. İslâm'ın evrensel şiarları gibi görülemez. Allah'ın dinine asıl rengi bunlar veremez. Bilakis asıl renk doğruluk, dürüstlük, adalet, nikâh, aile, söz, namus gibi değerlerin yaşanıp yaşatılmasında ortaya çıkar...

[20] KATL: Sözlükte [قتل] kökünden gelir. Mastarı "öldürmek, hakkından gelmek" demektir. Savaşmak, karşılıklı olarak birbirini öldürmek (*muqâtele, qitâl*); çokça öldürmek, kırıp geçirmek (*taqtîl*); ölesiye gayret etmek (*teqattül*); savaşmak, dövüşmek, vuruşmak (*iqtilâl*); öldürmeye aldırış etmemek (*istiqtâl*); öldüren, öldürücü (*qâtil*); savaşan, cenkçi, cengaver (*müqâtil*); öldürme yeri, savaş yeri, savaş zamanı (*meqtel*); öldürülmüş (*maqtul*) kelimeleri bu köktendir... Bu ayet temel insanlık suçlarından adama öldürmeyi yasaklıyor. Zinaya yaklaşmayın dedikten sonra haksız yere adam öldürmeyin diyor. Ancak her ikisinde de bir ceza öngörmüyor. Cezanın ne olacağını ise bu sure Mekki olduğu için Medine'ye bırakıyor. Ayette geçen "haksız yere veya geçerli bir neden olmadıkça (*illa bi'l-haq*)" ifadesiyle ne kastedildiği tartılmıştır. Klâsik tefsirlerde işe buradan girilip ölüm cezasının kapsamı iyice genişletilerek dinden dönenlerin, evlendikten sonra zina edenlerin, namaz kılmayanların, eşcinsel ilişkiye girenlerin, büyücülerin, zekât vermeyenlerin, hayvanla cinsel ilişkiye girenlerin vs. de öldürülmesi gerektiği iddia edilmiştir (Razi, İbn Kesir, Kurtubi, Zemahşeri). Bu konularda genellikle örneğin Şafi'nin öldürme yanlısı, Ebu Hanife'nin de karşıtı görüşler ileri sürdüğünü görüyoruz. Kur'an'da kısas (öldürenin öldürülmesi), fiili savaş ve nefsi müdafaa dışında hiç bir şeye ölüm cezası verilmediği malûmdur. Kısasta velinin isterse affedebileceği, fiili savaşın zaten ölmek ve öldürmek demek olduğu, nefsi müdafaanın ise ölmemek için öldürmek zorunda kalmak olduğu ortadadır. Aslında temel amaç kimsenin kimseyi öldürmediği savaşsız bir dünya kurabilmektir. Allah herhalde insanların savaş sonucu birbirini öldürmesinden veya kısas yapılmasından çok da hoşlanıyor değildir. Ancak bu toplum düzeninin bozulmaması için başvurulması gereken mecburi bir yol olmaktadır. Bu durumda da fiili savaşa ahlâk getirmekten bahisle hiç olmazsa yakıp yıkmaktan, işkence ve tecavüz olaylarından, yağmadan, kadınların, çocukların, sivillerin, din adamlarının, mabetlerin, tarlaların, bağların, bahçelerin vs. koruyup gözetilmesi emredilmekte, başka bir yol kalmamışsa da çıkıp mertçe savaşılması istenmektedir. Bunun dışında haklı bir sebep olmadan yani kısas, fiili savaş ve nefsi müdafaa dışında dinden döndü, namaz kılmıyor, zekât vermiyor, evliyken zina ediyor diye birisini ölüme mahkum etmek Kur'an'ın ruhu ve İslâm'ın vicdanı ile bağdaşmaz. **Hz. Peygamber** (s.a.v) 'in bu sebeplerle birisini ölüme mahkûm ettiği asla görülmemiştir. Kur'an'da kısasın ve zinanın cezası belirtilmiş, dinden dönenin, namaz kılmayanın ve zekat vermeyenin ağır bir günah işlediği hatırlatılarak cehennem azabı ile uyarılmıştır. Tabiri caizse Kur'an dini suçlara (namaz, oruç, hacc, dinden dönme vs.) ceza öngörmemiş; ancak insanlık suçlarına (adam öldürme, hırsızlık,

zina, yol kesme vs.) ceza öngörmüş, bunlarla ortaklaşa mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aslında Kur'an ortak iyiyi emretmek (*emr-i bi'l-ma'ruf*) ve ortak kötülüklerle mücadele (*nehy-i ani'l-münker*) derken bu tür insanlığın tümünün başına belâ olan suçları kastetmektedir. Siyasal otoriteyi (devlet) de bu noktada konumlandırmakta ve bunu "*hükmettiklerinde (hükümet ettiklerinde) insanlar arasında adaletle hükmederler*" şeklinde açıklamaktadır. Burada devletin esas görevi can, mal, ırz ve namus güvenliği üzerinde titreyerek emniyeti ve asayişi sağlamaktadır. Demek ki Kur'an'da kimine ceza öngörülmesi (kısas, zina, hırsızlık), kimine de hakkında üç ayet inmesine rağmen (içki) ceza öngörülmemesinden anlaşılabileceği gibi caydırıcı cezalar, bir iki örnek gösterilerek zamanın şartlarına bırakılmıştır dememiz mümkündür. Ayrıca Bkz. "KISAS" 2/178. ayet dipnotları.

[21] Yani: Kimse "kısas hakkım var" diyerek cahiliye Arapları gibi katilin akrabalarını, yakınlarını, çocuğunu veya erkeğe karşılık üç dört kadını, hüre karşılık beş on köleyi öldürmeye kalkmasın. Yine hıncını alamayıp işkence, organ kesme gibi aşırılıklar yapamaya yeltenmesin...

[22] Harfi harfine: "Ahde 'vefa'lı olun muhakkak ki 'ahd' 'mes'uliyet'tir."

[23] Yani: İnsanları aldatmayın. Eğriyi doğru, doğruyu eğri göstermeye çalışmayın. Evrakta sahtecilik yaparak, rakamlarla oynayarak, naylon fatura düzenleyerek, geliri az göstererek, nitelikli dolandırıcılık yaparak vs. sahtekarlığa kalkışmayın...

[24] Yani: Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmayın. Bir şey hakkında mesnetsiz iddialarda bulunmayın. Konu hakkında bilgi sahibi olmadan ahkam kesmeyin. Zan ve tahmin yürüterek değil gözünüzle gördüğünüz, kulağınızla duydunuz bilgi ve belgelerlere dayanın. Gözünün gördüğü, kulağınızın işittiği ve kalbinizin iyice anladığı şeyler hususunda şahitlik edin (M. Hanefiyye). Evli erkek ve kadınlara görmeden zina iftirasında bulunmayın (Razi). Duymadığınız halde 'duydum', bilmediğiniz halde 'biliyorum' diyerek yalan söylemeyin (Katade), arkadan konuşmayın, gıybet etmeyin (Razi).

[25] Yani: 'Küçük dağları ben yarattım' edasında kasılıp durmayın. Mütevazı olun, haddinizi bilin, edepli, terbiyeli olun. Sonuç itibariyle ne kadar kasılırsanız kasılın boyunuz dağlara erişecek değil...

ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِۜ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ
فَتُلْقٰى ف۪ي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَن۪ينَ وَاتَّخَذَ
مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۜ اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظ۪يمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا ف۪ي
هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُواۜ وَمَا يَز۪يدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ
اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَب۪يلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَب۪يرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ
وَمَنْ ف۪يهِنَّۜ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِه۪ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْب۪يحَهُمْۜ اِنَّهُ
كَانَ حَل۪يمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ
اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ
فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ
بِه۪ٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ
اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَط۪يعُونَ سَب۪يلًا ﴿٤٨﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا
عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٤٩﴾

39- İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği bilgelik[26] dolu öğütlerdir. Sakın Allah ile beraber başka bir Tanrı uydurma ki sonra dışlanarak aşağılanmış bir halde cehenneme atılırsın.[27]

40- DEMEK Rabbiniz erkekleri size ayırdı da meleklerden kızlar[28] edindi öyle mi? Gerçekten büyük lâflar ediyorsunuz.

41- Biz bu Kur'an'da düşünüp anlasınlar diye açıklamalar yaptık. Ne var ki bu onların nefretini artırıyor.

42- Onlara söyle: "Allah ile birlikte dedikleri gibi Tanrılar olsaydı, o takdirde onlar şu görkemin sahibini alt etmek için yol ararlardı."[29]

43- Allah böyle şeylerden uzaktır. Çok yüce, çok büyüktür.

44- Yedi gök ile yeryüzü ve onların içinde kim varsa O'nu yüceltirler. O'nu yüceltip övmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların yüceltişini anlayamazsınız. Gerçekten O gayet yumuşak tabiatlıdır, affedicidir.

45- Sen Kur'an'ı okuduğun zaman Biz seninle ahirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz.

46- Kalplerinin üzerine onu iyi anlamalarına engel kılıflar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Bu yüzden Kur'an okunurken ne zaman Rabbinden Tek Tanrı olarak söz etsen nefretle sırtlarını dönüp giderler.

47- Seni dinledikleri zaman ne maksatla dinlediklerini ve birbirleriyle fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz ancak büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz.

48- Bak ki neye benzettiler seni. Bunlar yolunu kaybetmiş kimselerdir ve doğru yolu bulma kabiliyetleri kalmamıştır.

49- Soruyorlar: "Biz kemik yığını haline gelip toz toprak olduktan sonra yeniden yaratılıp[30] diriltileceğiz, öyle mi?"

---

[26] HİKMET: Sözlükte [حكم] kökünden gelir. Mastarı "engel olmak, karar vermek" demektir. Bir kimse akıllı olduğu, konuşması delile dayandığı ve görüşlerinde isabetli olduğu zaman (*raculun hakîmun*) denir (Ebu Müslim). Keza karar vermek, yargılamak (*hukm*); ata gem vurmak (*hukmu'l-feres*); sağlam yapmak (*ihkâm*); yargılamak, koğuşturmak (*muhâkeme*); hükümdar, egemen, otoriter, yar-

gıç, ülke yöneticisi (*hâkim*); hükümet, yönetim (*hükümet*); hekim, filozof, akıllı (*hakîm*); hikmet, felsefe, adalet (*hikmet*); sağlam, sağlamlaştırılmış (*muhkem*); hüküm giymiş, cezalandırılmış, mecbur (*mahkum*); istediğince hükmetmek, yönetmek (*tahakküm*); sağlamlaştırmak, güçlendirmek (*istihkâm*); hakem kılmak, yargıçlık (*tahkîm*) gibi kelimeler bu köktendir... Şu halde hikmet en geniş anlamıyla "derin anlayış ve bilgelik" manasına gelmektedir. Türkçe'de eşanlamlı olarak idrak, algı, akıl, anlama, beyin, bilinç, feraset, havsala, irfan, izan, kafa, kavrayış, sağduyu, şuur, us, zeka, zihin gibi kelimeler vardır. Hikmet bir insanda "anlama faaliyetinin tümü" olup otuz aşaması bulunuyor. Bunlardan en önemlileri şunlardır: Fark etmek, ispat yolunu araştırmaksızın idrak etmek (*şuur*), idrak edilecek şeyin manasını resmetmek (*tasavvur*), resmedilen şeyi zihinde korumak (*hıfz*), hıfzedilmiş olan şeyi unuttuktan sonra zihne geri döndürmek, hatırlamak (*zikr*); sözü anlamak (*fehm*); sözün maksadını anlamak (*fıkh*); sebep-sonuç sürecini izlemek, sebebi sonuca, sonucu sebebe bağlamak (*akıl*); maksat ve öncüllerden hareketle bilmek (*dirayet*); bilgi kazanma gücü (*zihin*); mevcut olandan hareketle mevcut olmayana geçiş (*fikr*); çabucak kestirme (*zeka*); duyuların kaybolmasından sonra geriye kalan şekil (*hayal*); düşünmeksizin bir anda hâsıl olan bilgi (*bedihe*); görünen gerçeği görünmeyen konusunda delil olarak getirmek (*feraset*); iç görü, kalp gözü (*basiret*); içses, iç buluş, (*vecd*)... İşte bütün bunların hepsine birden süzülmüş bilgi, bilgelik (*hikmet*) deniliyor. Şu halde bir kişiye hikmet verilmesi, kişinin bu melekelerini çalıştırması, işletmesi, harekete geçirmesi sonucu elde ettiği derin anlayış ve bilgelik demek oluyor. Demek ki Arab'ın "devesine veya atına gem vurma" manasında kullandığı hikmet, aynı şekilde insanoğlunu gemleyici, yanlış işler yapmasını önleyici, vahşi hayattan ve sorumsuzca yaşamaktan kurtarıcı, medeni bir insan haline getirici "gemler" olmaktadır. İşte bu gemlere Kur'an hikmet, süzülmüş bilgi, bilgelik diyor. Bu, bir insanda yukarıdaki anlama süreçlerinin tümü birden çalıştırıldığında gerçek anlamıyla ortaya çıkıyor. Aksi halde insan "gemi azıya almış at" gibi kontrolden çıkıyor...

[27] Bu pasajdaki (22–39) ayetler son derece önemli çağlar üstü ahlâkî mesajlar vermektedir. Bundan dolayı daha dikkatle okunsa yeridir. Özellikle yaşadığımız çağın ahlâkî kokuşmuşluğu göz önünde bulundurulursa ne kadar önemli oldukları anlaşılır. Bu nedenle pasajın girişini sözün gelişine uygun olarak "Ey İnsanoğlu!" diye çevirdim. Bu pasajdaki verilen "bilgelik dolu" öğütleri 10 madde de toplarsak bakın nasıl da çağımız insanına sesleniyor: 1- Allah'ı bırakıp devlete, lidere, kahramana, paraya, servete, markaya, imaja, yıldıza, ünlüye, sanatçıya, din büyüğüne, şeyhe, türbeye, yatıra, ölüye, diriye vs. hiç kimseye tapma. Ey insanoğlu! İnsana dayanma ölür, duvara yaslanma yıkılır. Allah'a dayan; Allah'a dayanan yıkılmaz. (22). 2- Anneni ve babanı yanında yük olarak görme. Onları huzurevlerine terk etme; şefkatle kol kanat ger. Bencillik ve ihtiras öldürür; insanı yaşatan sevgi ve merhamettir. (23–24). 3- İyilik, güzellik ve doğruluk en temel insanlık değerleridir. Hayat yiyip içmekten, yatıp kalkmaktan ibaret değildir; "güzel sevmeye geldik; ekmek yemeğe değil" (25). 4- Akrabayı, yoksulu, yolda kalmışı, yolu kesilmişi, düşmüşü,

gadre uğrayanı, zulme maruz kalanı kolla. Bir gün sende bu durumlara düşebilirsin. İnsan ile hayvanı, orman ile şehri ayıran şey birinde hodbinliğin (bencilliğin) diğerinde diğer gamlığın (erdemin, ötekini düşünmenin) olmasıdır. İnsanlık bu değilse nedir? (26). 5- Saçıp savurma, israf etme. Elindekinin kıymetini bil; ihtiyarlıktan önce gençliği, hastalıktan önce sağlığı, yoksulluktan önce zenginliği, ölümden önce yaşamı saçıp savurma (27–29). 6- Açlık ve gelecek korkusuyla bencilleşme. Hayatta imkânlar çok ve çeşitlidir. Allah imkânları yeryüzüne saçmıştır. Dünya çok geniştir; dünyayı dar eden insanların bencilikleri ve ihtiraslarıdır. Bugün sende olan yarın bende, bugün bende olan yarın sende olabilir. Şu halde bu açgözlülük ve doymak bilmez ihtiras neden? (30). 7- Bu ihtiras uğruna, insanoğlunu ana rahmine düşmüş bir yavrucukken katletmenin, eğer bundan kurtulmuşsa bebek ticareti ile alıp satmanın, bundan kurtulmuşsa sokaklarda tinerci yapmanın, bundan kurtulmuşsa okulunun önünde uyuşturucu ile zehirlemenin, bundan da kurtulmuşsa fuhuş sektörünün, organ mafyasının, bunlardan da kurtulmuşsa ihtiyarlayınca da huzurevlerine terk etmenin manası nedir? Çocuklarına böyle bir gelecek hazırlamakla aslında kendi geleceğini toprağa gömüyorsun ey insanoğlu! Kazdığın kendi mezarındır (31). 8- Adam öldürme, zina etme, hırsızlık yapma, öksüzün malına el uzatma, kamu malı yeme, yolsuzluk yapma, ölçüyü tartıyı doğru tut; usulsüz ihalelerle, evrakta sahtecilik yaparak, naylon faturalar düzenleyerek başkasının sırtından geçinmeye kalkma. Yediğin kendi arkadaşının, kendi komşunun malıdır. Sözü namus bilerek yaşa. Çünkü önce söz gitti insanlıktan (32–35). 9- Bilmediğin şeyin ardına düşme. Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olma. Önyargılarından arın; bilgiye belgeye dayanarak konuş, doğru söze kulak ver, güzel olana bak, iyi niyetten ayrılma (36). 10- Kendini büyük görme, insanlara tepeden bakma, mağrur olma senden büyük Allah var (37)...

[28] İNAS (TANRIÇALAR): Bkz. 4/117. ayet dipnotu.

[29] Harfi harfine: "De ki eğer dedikleri gibi O'nunla beraber ilahlar olsaydı, o zaman arşın sahibine bir yol ararlardı."

[30] HALK-I CEDİD (YENİDEN YARATMA): Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ
فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ
إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا
﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ
بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾
رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ
فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ
وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا
يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ
رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ
مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

50- Cevap ver: "Bakın, ister taşa dönüşün, ister demire 51-İsterseniz akla hayale gelmedik şeylere." Diyecekler ki: "Kimmiş bizi tekrar diriltecek?" Cevap ver: "Sizi ilk defa yaratan!" Başlarını sallayarak: "Öyle mi, ne zaman olacakmış bu?" diyecekler. Söyle onlara: "Sanırım çok yakın!"

52- Sizi çağıracağı gün, O'na tam bir saygı ile derhal uyacaksınız ve sanacaksınız ki dünyada çok az bir süre kaldık.

53- KULLARIMA söyle, sözün en güzelini söylesinler. Şeytan aralarında çekişip durmalarını ister. Zira şeytan insanın apaçık düşmanıdır.

54- Rabbiniz sizin neye layık olduğunuzu çok iyi bilir; merhamet de eder, azaba da uğratır. Seni de onlara bekçi olarak göndermedik.

55- Rabbin göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilir. Peygamberlere birinde olup diğerinde olmayan meziyetler verdik. Davut'a da Zebur'u verdik.

56- ONLARA SÖYLE: "Allah'tan başka Tanrı sandıklarınızı çağırın bakalım. Ne başınızdan bir sıkıntıyı giderebilirler, ne de değiştirebilirler.

57- Onların yalvarıp durdukları da Rablerine yakın olmak için vesile arar, sevgi ve merhametini umar, azabından korkarlardı. Rabbinin azabı cidden korkulacak bir şeydir; bundan hiç şüpheniz olmasın.[31]

58- Dikkat edin! Hiçbir ülke yoktur ki, Biz kıyamet gününden önce sonunu getirmeyelim veya çeşitli sınavlardan geçirmeyelim. Kitapta bütün bunlar yazılıdır.[32]

---

[31] Yani: Allah'ın yanında tanrılaştırıp yücelttikleri şeyler; büyükler, azizler, ulu kişiler de bir zamanlar Allah'a yakın olmak için çalışırlardı. Onlar da Allah'ın rahmetine muhtaç, azabından çekinen kimselerdi. Şimdi sizler onları nasıl Tanrı yerine koyuyorsunuz?

[32] Harfi harfine: "Bu, 'Kitap'ta' yazılıp durmaktadır." Kur'an'ın "Kitap" tabirini nerede ne anlamda kullandığına dikkat etmek gerekmektedir. Öyle anlaşılıyor ki burada kitap toplumların yükseliş ve çöküş yasalarıdır. Aynı şekilde evrenin yaratılış, yenilenme, bir bütün olarak âlemlerin varlık ve oluş yasaları da "kitap" veya "lehv-i mahfuz" olarak ifade ediliyor.

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ
وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ
اِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِٓي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا
كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا
اِلَّٓا اِبْلِيسَ قَالَ ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ اَرَاَيْتَكَ
هٰذَا الَّذ۪ي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ
ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُكُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ
مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ
وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ اِنَّ عِبَاد۪ي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَك۪يلًا ﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذ۪ي يُزْج۪ي لَكُمُ الْفُلْكَ
فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَح۪يمًا ﴿٦٦﴾

59- Bizi mucizelerle[33] peygamber göndermekten alıkoyan şey, onu yorumlayanların yalanlamasıdır. Semud kavmine o dişi deveyi verdik.[34] Ama onlar bunu hiç kâle almadılar. Biz ayetleri ancak uyarıp korkutmak için göndeririz.[35]

60- Hani sana: "Bil ki Rabbin insanları büsbütün kuşatmıştır" demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'an'da lânetlenmiş ağacı sadece insanlara bir imtihan yapmışızdır. Biz onları uyarıp korkutuyoruz; ama bu onların gittikçe taşkınlığını artırmaktan başka netice vermiyor.[36]

61- İYİ DİNLEYİN! Hani meleklere: " Âdem'i selamlayın" demiştik; onlar derhal selamlamışlar fakat İblis: "Ben, çamurdan yarattığın birine hiç secde eder miyim? 62- Şu bana üstün kıldığın kimseye bak. Yemin ederim ki eğer beni kıyamet gününe kadar yaşatırsan onun soyunu pek azı hariç peşime takacağım" demişti.

63-Allah: "Yıkıl karşımdan! Onlardan her kim sana uyarsa, biliniz ki, karşılığınız cehennem olacak, hem de eksiksiz bir karşılık.

64- İnsanlardan gücünün yettiğini vesvesenle yoldan çıkar. Elinden geleni ardına koyma. Sahip oldukları ile her tür kötülüğü işlet. Onları türlü vaatlerde bulunarak kandır. Zaten şeytan insanoğlunu kandırmaktan başka ne yapabilir ki?[37]

65- Fakat şunu bil ki bana saf bir yürek temizliği içinde gelen kullarım üzerinde hiçbir gücün olmayacaktır. Güvenip dayanmak için Rabbin yeter!"[38]

66- RABBİNİZ engin cömertliğinden nasiplenesiniz diye sizin için denizde gemiler yürütüyor. O'nun sevgi ve merhameti sonsuzdur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

33 AYET: Sözlükte [آية] sözcüğü "kastetmek, yönelmek," demektir. Burada "mucize" anlamında kullanılıyor. Çağırmak (*eyye*); devam et, e başka (*iyih*) yeter, kes (*iyh*); ayvan, saray (*îvân*); belge, işaret, ibret, mucize, kanıt, delil (*âyet*); hangi, hangi bir (*eyyu*); durmak, eğleşmek (*eyyâ*); nida edatı, ey (*eyyuha*); ancak, sadece (*iyyâ*); ne zaman (*eyyâne*); aslında, başka bir deyişle, yani (*ey*) kelimeleri bu kökten

gelir... Bu sözcüklerin Arap muhayyilesinde neyi çağrıştırdığını sözlükten deşecek olursak, ilk elden çöldeki Arab'ın devesine yönelik kullandığı bir takım hitaplar olduğunu görüyoruz. Arap devesi için "deh, ıh, ya, ey" gibi kelimeler kullanmaktadır. Bununla devenin durmasını, yürümesini, çökmesini, yanına gelmesini vs. sağlamaya çalışmaktadır. Bu kelimelerin giderek insanlar arasında da aynı anlamda ve fakat daha inceltilmiş olarak kullanıldığı anlaşılıyor. Nitekim bunlar Türkçe'de de aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Peki, ayet kavramının bunlarla ne alâkası var? Şöyle: Allah, amacı kendinden olan bir "kasıtla" yaratmaya yönelerek "eserini" ortaya çıkarıyor. İşte bu kasıt ve yönelimle birlikte ortaya çıkan eserin tümüne birden "ayet" diyor. Allah ayetleri ile varlığını gösteriyor; ayetleri ile birlikte her an yaratmaya devam ediyor. Bunlardan bazılarını bizim gözümüzle görmediğimizden kesintiye uğruyor. Kimi ayetler kendi varlığımızda (*enfûs*), kimileri de dış dünyada (*âfak*) ayan beyan O'nun varlığına işaret ediyor. O bizlere "Ey!" diye, biz de O'na "Yâ!" diye sesleniyoruz. O bize doğru yolu göstermek için sözlü "ayet" gönderiyor, biz de onun bu ayetlerini "ey" (yani) diyerek tefsire çalışıyoruz... Bunların hepsi aynı kelime etrafında dönmektedir. Bu durumda ayetler aslında "*Huve*" (O) ile ilişkiye geçmemizi, O'nunla temasımızı sağlayan bir "dil" olmaktadır. Bu anlamda kendimizde dâhil etrafta gördüğümüz her şey ama her şey ayettir. Yani mucize (*âyet*) olmayan hiç bir şey yoktur. Bunlardan kimisine alışık olduğumuz için bize mucize gibi gelmez. Mesela insanlar gökte asılı duran ve her gün aynı yerden doğup batan güneşe mucize demezler çünkü alışmışlardır. Ama güneşin tutulmasına, ayın yarılmasına mucize derler çünkü alışılmışın dışında bir olaydır. Oysa Kur'an'da "mucize" kelimesi geçmez. Sürekli olarak ve ısrarla "ayet" kelimesi kullanılır. Mucize olağan dışılık demek değildir. Bilakis mucize "aciz bırakan" demek olup olağan olduğu halde görkem veya ihtişamı karşısında aciz kalışı ifade eder. Meselâ güneşin doğuşu ve batışı olağandır; her gün aynı yerden son derece dakik bir şekilde doğar ve aynı yerden dakik bir şekilde batar fakat bu insanı aciz bırakan bir şeydir. Mucize kelimesindeki "bilinenin tersine olan, kural dışı" çağrışımını kafamızdan silmeliyiz çünkü kelime bu manada değildir. Yani ayet olağan/sıradan şeyler, mucize de olağanüstü/sıradışı şeyler demek değildir. Tabiatta bir normal olan bir de mucize olan diye bir ayrım yapılamaz. Normal olan tabiatın işi mucize olan Allah'ın işi diye görülemez. Bilakis her ikisi de Allah'ın davranışı ve karakteridir. Allah'ın davranışı ve karakterinde ise çelişki yoktur. Eğer tabiatta künhüne vakıf olamadığımız, aklımızın almadığı işler oluyorsa bu, aslında normal olan bir şeye güç yetiremediğimiz, bizim aklımızın ermediği, karşısında aciz kaldığımız anlamına gelir. Çünkü Allah ile tabiat deniz ile balıkların iç içe geçmiş olması gibi her an her yerde birliktedir (bir değil). Balıklar denizin içinde alışılmadık bir olağanüstülük görünce buna mucize deyip şaşabilirler. Fakat deniz tabiatının gereğini yapıyordur ve onun için olay gayet normaldir. Şu halde Allah her an bir iş ve oluştadır. Söz konusu bu iş ve oluşlar (*şe'n, emr, kevn, halq*) noktası konulmuş, bitmiş de değildir. Demek ki mucize diye bilinen "ayet", noktası çoktan konmuş mekanik bir işleyişin kanunlarına dışarıdan müdahale edip işleyişi tersine çevirmek değil, bilakis nokta-

sı konulmamış, sürmekte, olmakta, oluşmakta olan bir yaratma sürecinin yeniden yaratılış pozisyonlarıdır. Öyle ki bu yaratmalar her defasında birbirinin içinden yarılıp çıkarak (*felaq*) boyuna inkişaf eder. Tıpkı her defasında güneşin karanlıkları yararak, tohumun toprağı yararak, civcivin yumurtayı yararak, bebeğin rahmi yararak oluşa (*kevn*) katılması gibi. Allah bunun için "yarılarak ortaya çıkanın Rabbi" (*Rabbu'l-felaq*) dır. Böylece yokluk karanlıklarının denizinden her defasında "ol" (*kun*) emriyle yeni bir iş ve oluş (*şe'n, emr, kevn, halq*) çıkarak varlığa bürünür. Aslında bu Allah'tan gelen, Allah ile birlikte süren ve Allah'a giden kozmik bir yolculuktur. Demek ki ayet bu yolculukta gördüklerimiz veya görmediklerimiz, alışık olduklarımız veya olmadıklarımız, karşısında aciz kaldığımız veya normal bulduğumuz, son derece sıradan gelen veya bizi şaşkına çeviren ve fakat hepsi de "tek bir bütün" olan ilâhî davranış ve karakter ile ilişki kurmamızı sağlayan bir tür "dil" olmaktadır... Ayrıca Bkz. "FELAK" 113/1. ayet dipnotu.

[34] Semud'a verilen dişi deve: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

[35] Yani: Biz onların güce dayalı delil (*sultan, mucize*) taleplerine karşılık söze dayalı delil (*beyyinât*) ile karşılık veriyoruz. Ki "söze" kim inanıyor kim inanmıyor ortaya çıksın. Kaldı ki onların istediği mucize türünden güce dayalı delilleri izhar edecek gücümüzde var. Fakat biz "inanan" ile "inanmayan", "iyi olanla" ile "kötü olan" kim ortaya çıksın istiyoruz. Bu nedenle insanlığı eşit şartlarda imtihan ediyoruz. İmtihanın sorularını herkese eşit şekilde soruyoruz. Kimseye kopya vermiyoruz, iltimas geçmiyoruz. Çalışana da çalışmayana da hak ettiği karşılığı veriyor; çalışkanların daha da başarılı olmasını istiyoruz. İmtihanın gereği neyse onu yapıyoruz. Çünkü Allah sözünden dönmez; adalet onun en temel karakteridir. Böylece her ümmete (topluluğa, halka, çağa, uygarlığa) peygamber göndermişizdir (16/36), keza her peygambere de söze dayalı deliller (*beyyinât*) vermişizdir (14/9)... Klasik müfessirlerin çoğu bu ayetin açıklamasında, **Hz. Muhammed'e** (s.a.v) mucize olarak sadece Kur'an'ın, önceki peygamberlere ise bir takım olağanüstü mucizelerin verildiği kanaatindedirler. Oysa bu görüş isabetli görünmemektedir. Çünkü bu görüş Kur'an'ın ortaya koyduğu "genel ilkeye" ters düşmektedir. Bu genel ilkeyi şu tür ayetlerden çıkarıyoruz: "*Sizden önce kimler geldi kimler geçti haberiniz var mı? Nuh, Ad ve Semud halkları ve onlardan sonrakiler... Bunların durumunu ancak Allah bilir. Onlara peygamberleri söze dayalı apaçık delillerle (beyyinât) gelmişti. Kuşku ve tereddüt içinde: "Bunlara inanamayız, yo hayır, olacak şey değil" demişlerdi. Peygamberleri demişti ki: "Hiç gökleri ve yeri yaratan Allah'tan şüphe edilir mi? O sizi günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor ve belirli bir süreye kadar mühlet veriyor." Ama onlar "Siz de bizim gibi bir insansınız, bizi babalarımızın taptıklarından döndürmek istiyorsunuz. Madem öyle bize apaçık mucize getirin!" demişlerdi. Peygamberleri onlara "Doğru, biz de ancak sizin gibi bir beşeriz, fakat Allah kullarının yönelişine göre karşılığını verir. Allah'ta bir karşılığı olmadıkça size mucize getirmek bizim haddimiz değildir. mü'minler Allah'a dayanıp güvenmelidir" demişlerdi. (Ve devamla) "Allah'a niçin güvenip dayanmayalım ki? O bizlere yürüyeceğimiz yolları gösterdi. Yaptığınız eziyetlere göğüs gereceğiz; dayananlar sadece Allah'a güvenip dayanmalıdır...*"

(14/9–12). Öyle anlaşılıyor ki bu ayetler "bütün" peygamberler için geçerli "genel ilke" koymaktadır. Ayette çoğul kipiyle ve genelleyerek: "*Nuh, Ad, Semud ve onlardan sonrakilere peygamberleri (rusul) söze dayalı apaçık deliller (beyyinât) ile gelmişlerdi...*" denmektedir. Bu bütün peygamberlerin halklarının karşısına aynı **Hz. Muhammed** (s.a.v) gibi söz ile açıklama yapmaya dayalı delil (*beyyinat*) ile çıktıklarını ve mucize talepleri karşısında aynı **Hz. Muhammed** (s.a.v) gibi cevap verdiklerini gösterir. Peygamberlerin ve halkların zaman zaman karşılaştıkları bir takım alışılmadık, insanların olağandışı, doğaüstü dedikleri olaylara gelince şu hadis belki bir fikir verebilir: "*Güneş ve ay Allah'ın ayetlerinden iki ayettir. Bunlar ne bir kimsenin ölümü ne de yaşaması için tutulurlar. Ancak Allah Azze ve Celle bunlar ile kullarını uyarır. Güneş ve ayın tutulduğunu görürseniz, Allah'ın zikrine, dua ve istiğfara koşun. Sonra şöyle buyurdu; Allah'a yemin ederim ki sizin hiç biriniz kölesi ve cariyesinin zina etmesinden Allah'tan daha kıskanç değildir. Ey Ümmeti Muhammed! Allah'a yemin ederim ki siz, benim bildiğimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız*" (İbn Kesir). Ayrıca Bkz. "BEYYİNAT": 14/9. ayet dipnotu.

[36] Demek ki, su altı varlıklarını denizin kuşattığı gibi Allah da bütün varlığı kuşatmıştır. İnsanlardan, su altı varlıklarından denizin bilincinde olmalarının istenmesi gibi Rablerinin bilincinde olmaları (*takva*) istenmektedir. Bu maksatla evrenden "yarılıp ortaya çıkan" kevnî ayetler gösterdiği gibi "vicdandan fışkırıp çıkan" kavlî ayetler de göstermektedir. Biri ile diğerini işaret etmektedir. Fakat insanlar bu ayetlerle yetinmeyip apaçık mucizeler istiyorlar. Allah da: 1- Ölümü 2- Afetleri 3- Kıyameti haber vererek uyarıp korkutuyor. İnkârcılar hem bunlara hiç aldırış etmiyorlar hem de gözleriyle görmedikleri bir şey hakkında fitneye düşüyorlar. **Hz. Peygamber'e** (s.a.v) gösterilen o rüya (isra, miraç, vizyon, iç aydınlanma) veya haber verilen cennetteki zakkum ağacı gibi şeyler hakkında ileri geri konuşuyorlar...

[37] Harfi harfine: "Onlardan gücünün yettiğini sesinle yerinden oynat. Süvarilerin ve piyadelerinle üzerlerine bas gürültüyü. Mallarına, evlatlarına ortak ol ve onlara vaatlerde bulun. Fakat şeytan onlara bir aldanıştan başka ne vaat eder?"

[38] İBLİS VE ÂDEM KISSASI: Bkz. 7/25, 7/18. ayetler dipnotları.

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا
نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُوراً ﴿٦٧﴾
اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
حَاصِباً ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلاًۙ ﴿٦٨﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُع۪يدَكُمْ
ف۪يهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفاً مِنَ الرّ۪يحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا
كَفَرْتُمْۙ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِه۪ تَب۪يعاً ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا
بَن۪ٓي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَث۪يرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْض۪يلاً ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا
كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْۚ فَمَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ بِيَم۪ينِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَقْرَؤُ۫نَ
كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَت۪يلاً ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ ف۪ي هٰذِه۪ٓ
اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَب۪يلاً ﴿٧٢﴾ وَاِنْ كَادُوا
لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُۗ
وَاِذاً لَاتَّخَذُوكَ خَل۪يلاً ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ
تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـٔاً قَل۪يلاًۗ ﴿٧٤﴾ اِذاً لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ
وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَص۪يراً ﴿٧٥﴾

67- Denizde başınıza bir bela geldiği zaman O'ndan başka yalvarıp durduklarınız sizi yüzüstü bırakır. Fakat sizi kurtarıp karaya çıkardığımızda da yüz çevirirsiniz. Zaten insanoğlu çok nankördür.

68- Karaya çıktığınızda orada sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden çok mu eminsiniz? O zaman sığınacak bir kimse de bulamazsınız.

69- Yahut sizi tekrar denize döndürüp, ortalığı kasıp kavuran bir fırtına göndermeyeceğinden ve böylece nankörlüğünüzle birlikte sizi boğmayacağından çok mu eminsiniz? O zaman size arka çıkacak kimse de bulamazsınız.

70- AÇIKÇASI Biz, Âdem'in çocuklarına son derece cömert davrandık. Onları karada ve denizde taşıdık, temiz rızıklarla besledik. Yarattıklarımızın çoğundan farklı yetenekler vererek üstün kıldık.

71- Bir gün bütün insanları önderleriyle[39] birlikte çağıracağız. O gün her kimin sicili temiz çıkarsa işte onlar sicillerini sevinçle okuyacaklar[40] ve zerre kadar haksızlığa uğratılmayacaklar.

72- Her kim burada körse ahirette de kördür, hatta orada iki kere kördür. [41]

73- ONLAR sana vahyettiğimizi çarpıtasın diye seni neredeyse saptıracaklardı.[42] Eğer bunu başarabilselerdi onların en yakın dostu olacaktın.[43]

74- Eğer Biz sana sağlam bir karakter vermemiş olsaydık doğrusu onlara bir parça meyledecektin.

75- Bu takdirde sana hayatında ve ölümünden sonra katmerli azap tattırırdık. Sonra bize karşı yardımcı da bulamazdın.

---

[39] İMAM: Sözlükte [امم] kökünden gelir. Mastarı "ana olmak, önde olmak, yönelmek, arzulamak, istemek, kastetmek" demektir. Umuma ait kılma, millileştirme, kamulaştırma (*te'mim*); uymak, tabi olmak (*te'mum*); beyin (*ummu'r-re's*); Hz. Havva (*ummu'l-beşer*); Mekke şehri (*ummu'l-qurâ*); fatiha suresi (*ummu'l-qur'an*); samanyolu (*ummu'n-nucûm*); ön, ön taraf (*emâm*); millet, topluluk (*ümmet*); annelik, analık (*umume*); anaerkil sistem (*nizâmu'l-umume*); Birleşmiş Milletler (*umemu'l-*

muttehide); anadan doğduğu gibi, okuması yazması olmayan (*ummî*) kelimeleri bu köktendir... Klasik lügatçilere göre *umm* kelimesinde kasıt, niyet, bilinçli yöneliş anlamı vardır (İbn Manzur). Bu nedenle bir kimseye kastettiren, yönlendiren ona imamlık etmiş olur. Kişi bilinçli, kasten yaptığı şeylerin arkasından gittiği için eylemlerinden kendisi sorumludur. Ahirette herkes bilinçlice, kasten yaptığı davranışlarının karşılığını görecek, bu şekilde arkasından gittiği, önder kabul ettiği kişilerle beraber hesaba çekilecektir. Kavramın içeriğinde esas itibariyle "kasıt, yöneliş" anlamları bulunduğu için bu durumda örneğin "*ümmet*" de bilinçli, bir kasta, bir amaca yönelik olarak bir araya gelmiş topluluk demek olur. Demek ki ümmet esasında bir sosyo-politik birlikteliktir. Hiçbir bilinç ve kasıt olmadan, hasbelkader bir arada duran topluluklara ümmet denmez, onlara dense dense "kalabalık" denir. Keza aynı kökten gelen "*ummî*" kelimesi de **Hz. Peygamber** (s.a.v) için okuma –yazması olmayan anlamında kullanılmamaktadır. Bilakis bilinçlice, halkın aleyhine bir kasıtla oluşturulmuş her hangi bir sınıfa, kasta, hanedana, oligarşiye mensup olmayan, anasından doğduğu gibi kalarak umuma ait olan, kamunun içinden, Türkçe'deki güzel tabirle "halkın bağrından çıkan" demek olur. Nitekim **Hz. Muhammed** (s.a.v) Yahudilere göre kendi uydurdukları oligarşik din adamları sınıfına (*nebiim*) mensup olmayan, bunun dışındaki genel halkın içinden çıkan peygamber demekti. Kur'an'ın ısrarla "ummi nebi" demesi esas itibariyle Yahudilerin şahsında eski dünya dinlerinin uydurdukları Brahman, Şaman, Haman, Moğ, Haham, Rahip gibi dini-oligarşik kastları dağıtmaya ve dini genele, halka, kamuya açmaya yönelik bir "amaç" taşımaktaydı...

[40] Harfi harfine: "O gün kimin kitabı sağından verilirse işte onlar kitaplarını okurlar."

[41] Demek ki "burada" yani dünyada bir şey olmadan ahirette bir şey olmak mümkün değildir. Eskidünya dinlerinin çoğunda olduğu gibi dünya "aşağılık, adi yer" değil "yakın olan, burası" demektir. Ahiret de "uzakta olan, sonradaki, oradaki, ötedeki" demektir. Nitekim ayette dünya kelimesi yerine burası (*hazihi*) tabiri kullanılıyor. Yani Kur'an dünyanın ne demek olduğunu zaten kendisi açıklıyor. Bu anlamıyla dünya bizim için oluşa katıldığımız, en yakından idrak ettiğimiz, hemen yanı başımızda temas halinde olduğumuz varlığın bu taraftaki yüzü yani "burası"dır. Ahiret ise oluş ve varlığın "öteki" yüzüdür. Her iki yüzü ile ve daha birçok yüzleri ile birlikte bütün oluş bölünmez bir bütündür. Her tarafı tek bir bütün halinde gerçeğin ta kendisidir (*haqq*). Burası hayal, orası gerçek diye bir şey yoktur. Veya burası gerçek orası hayal diye de bir şey yoktur. Her ikisi de gerçek (*haqq*) olarak yaratılmıştır. Bir şey varlık sahnesinde çıkmışsa artık o bir gerçekliktir. İster görünsün ister görünmesin, ister burası ister orası olsun, ister geçici, fani, kısa süreli ister uzun süreli olsun. Bütün bunlar varlığın mertebelenişidir. Yani öncesi, sonrası, burası, orası tabirleri anlamak ve ilişki kurmak için yaptığımız kategorilerdir. Oysa tek bir gerçeklik vardır ve boyuna taşıp inkişaf etmekte (*sudur*), varlığını göstermekte (*buruz, zuhur*) ve bazen de varlığını gizleyip örtmektedir (*gumun*). Allah hem ilktir (*evvel*) hem sondur (*ahir*), hem görünendir (*zahir*) hem de gizlenen (*batın*)... Ayrıca Bkz. "DÜNYA": 2/86. ayet dipnotu.

[42] FİTNE: Sözlükte [فتن] kökünden gelir. Mastarı "denemek, sınamak" demektir. Kuyumcunun hasını tortusundan ayırmak için altını kızgın ateşte eritmesi (*fitnet'u-sâiğu'z-zeheb*); birini azdırmak, saptırmak (*fitne*); harp edip fitneye düşürmek (*tefâtun*); şeytan, kuyumcu, sarraf (*el-fettân*); fitneye uğratılmış, saptırılmış, deli, mecnun (*meftûn*); alımlı, çekici, baştan çıkaran, haktan saptıran, hırsız (*el-fâtin*) kelimeleri bu köktendir... Bir şeyi çığırından çıkaran ve istikametini bozan herkes hakkında Araplar "O onu fitneye düşürdü" derlerdi. Bu manada fitne Türkçe'deki "Adamı baştan çıkardı", "Bu bizi bozar" cümlelerindeki manayı çağrıştırır. Şu halde fitne eşyayı yerli yerindeyken oynatmak, tabiatını bozmak, amacı dışına çıkarmak olmaktadır.

[43] Yani: Kureyş ileri gelenleri seninle uzlaşmak istiyorlardı. Onların düzmece tanrılarını tanımanı, haklarında ileri geri konuşmamanı, hatta bunların Allah tarafından da tanındığını ilan etmeni istiyorlardı. Eğer böyle yaparsan seni de peygamber olarak tanıyabileceklerine söz veriyorlardı. Dediklerini tutsaydın seni yanlarından ayırmayacaklar, aranızdan su sızmayacaktı. Böylece al gülüm ver gülüm kurdukları düzen devam edecek, düzmece tanrılarıyla insanlar üzerinde egemenlik kurmaya devam edeceklerdi. Sana sistemden pay vererek içlerine çekecekler ve zaman içinde eriyip gidecektin...

76- Onlar doğduğun toprakları terk etmen için neredeyse dünyayı başına yıkacaklarдı. Ama şunu iyi bilsinler ki o takdirde onlar da senin ardından orada pek fazla kalamazlar.

77- Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler döneminde de davranış tarzımız buydu.[44] Bizim davranış tarzımızda bir değişiklik bulamazsın.[45]

78- Sabah, öğle ve akşam vakitlerinde cânı gönülden namaz kıl.[46] Unutma ki seher vakti okumasında kalp gözlerini açan bir dinginlik vardır.[47]

79- Sırf içinden geldiği için gece yarılarında uykudan kalk, Kur'an oku, namaz kıl.[48] Böylece Rabbinin seni övülmüş makamlara çıkarması umulur.

80- Şöyle dua et: "Rabbim! Başlarken doğrulukla başlamayı, bitirirken doğrulukla bitirmeyi nasip et. Bana yardım et, güç kuvvet ver Ey Rabbim!"

81- Ve haykır! "Gerçeğin ta kendisi geldi sahte olan yok olup gitti. Hiç şüpheniz olmasın; her sahte şey yok olmaya mahkûmdur." [49]

82- BİZ işte böyle böyle Kur'an'ı indiriyoruz. Öyle ki bu indiriş iman edenler için şifa, sevgi ve merhamet kaynağı olurken zalimlerin hüsranını artırıyor.

83- İnsanoğlu bu; nimete kavuşturduğumuzda dönüp arkasına bakmıyor, sıkıntıya düşünce de sızlanıp duruyor.

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا
وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ أَقِمِ الصَّلَاةَ
لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ
كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ
أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ
صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا
نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ
زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ
أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ﴿٨٣﴾
قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾
وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا
إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾

84- Onlara söyle: "Herkes kendi kişiliğini yansıtır. Rabbiniz kimin doğru yolda yürüdüğünü çok iyi biliyor..."

85- SANA ruhtan soruyorlar. Onlara söyle: "Ruh Rabbimin işidir." Bu konuda size pek az bilgi verilmiştir."[50]

86- Eğer istesek vahyettiğimizi keser, hepsini sileriz. Bize karşı kendine bir dayanak da bulamazsın.

---

[44] SÜNNET: Sözlükte [سنن] kökünden gelir. Mastarı "bıçağı bileylemek" demektir. Çığır, tutulan yol, adet (*sünnet*); yaşlanmak, ihtiyarlamak (*isnân*); çığırı izlemek, yolu takip etmek (*tesennün*); adetini izlemek, yolunu izlemek (*istinân*); diş, yaş, ömür (*sinn*); yıl, sene (*seneh*); yıllık, senelik (*senevî*); yolda yürümek (*senne't-tarîk*); üzerinden yıllar geçmiş şey (*mesnun*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi sünnet kavramının kökünde "bir şeyi sürekli yapmak" esas anlamı vardır.

Arap, bıçağın ucunu sivriltmek için bileyleme işine (*senne*) demektedir. Buradan bir şeyi sürekli yapmak, ısrarla takip etmek, adet haline getirmek, onu huy ve yol edinmek manası çıkmakta diğer eşya ve olaylarda bu çağırışım sebebiyle bu kökten gelen kelimeler kullanılmaktadır. Bu manada Allah'ın yapa geldikleri (*sünnetullah*); peygamberin yapa geldikleri (*sünnet-i rasul*); öncekilerin yapa geldikleri (*sünnetu'l-evvelîn*) kavramları terim değeri kazanmıştır. Türkçe'de "davranış tarzı" dediğimiz şeye benzer. "Bu onun tarzı değil" cümlesindeki manayı çağrıştırır.

45 Yani: Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de doğduğu topraklardan sürüldüler. Yok edilmek, susturulmak, etkisiz hale getirilmek istendiler. Bunlar olmayınca uzlaşma yolları aradılar. Fakat direnenler, güçlüklere göğüs gerenler, davasının adamı olanlar sonunda galip geldiler. Haklı bir davayı baskı ve zorbalıkla örtbas etmek isteyenler sonunda yıkılıp gittiler. Böyledir bu: "Hak gelince batıl zail olur", "Güneş balçıkla sıvanmaz", "Su gelince teyemmüm bozulur", "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar", "Eden bulur"... Bunların böyle olduğuna tarih ve hayat tecrübesi şahittir. Açın bakın, izleyin görün bunun hep böyle olduğunu göreceksеniz. İşte bizim davranış tarzımız budur. Bunda bir değişiklik de olmamıştır ve bundan sonra da olmayacaktır...

46 SALAT: Sözlükte [صلى] kökünden gelir. Mastarı "dua, namaz, rahmet, Yahudi tapınağı, havra" demektir. Zamanla Müslümanların kıldığı namaz anlamında terim değeri kazandığını görüyoruz. Arapça'da hamile devenin doğumu yaklaştığında kuyruk altı sarkmak (*sallati'n-nâgati*); namaz yeri, seccade (*musallî*); atın yarışta kazananın ardınca gitmesi (*tasliyete'l-feres*); dua etmek (*tasliye*); hayvanın kuyruk altı veya sırtının ortası (*es-selâ*); ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyeh*); ateşte ısınmak (*ıstılâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-sıllî*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'da namaz (*salat*) övgü (*hamd*); yüceltme (*tesbih*) kelimeleriyle ifade edilen ibadetlerin vakitlerine yönelik atıflar değişik şekillerde geçmektedir; 17/78. ayette güneşin tepe noktasından dönmesi (*dulûki'ş-şems*); karanlığın iyice bastırması (*qasaiqi'l-leyl*); sabah okuması (*qur'ane'l-fecr*); 11/114. ayette gündüzün iki tarafı (*tarafeyi'n-nehar*); gecenin ilk saatlerinde (*zulfen mine'l-leyl*); 21/130. ayette güneşin doğmasından önce (*gable tulû'u'ş-şems*); günbatımından önce (*gable'l- gurûb*); gecenin bir bölümünde (*ânâiyi'l-leyl*); gündüzün uçlarında (*etrâfi'n-nehâr*); 30/17–18. ayetlerde akşama ulaştığınızda (*hıyne tumsûne*); sabaha kavuştuğunuzda (*hıyne tusbihûne*); gündüzün sonunda ve öğleye ulaştığınızda (*aşiyyen ve hıyne tuzhirûn*) ifadeleri kullanılır. Bu ifadeler başta **Hz. Peygamber** (s.a.v) olmak üzere Müslüman bilinç pratiğinde "beş vakit namaz" olarak anlaşılıp uygulanmıştır. Demek ki Kur'an bu konuda da eski dünya dinlerinin genel uygulamasını tümden ortadan kaldırmıyor. Genel olarak doğuş, yükseliş ve batış zamanlarında güneşe, yıldızlara vs. yöneltilen tapınma ritüellerini "Tek Allah'a" çeviriyor ve vakitlerini yeniden düzenliyor. Bu anlamda Kur'an'ın namazın kılınışı ve vakitlerini ayrıntılı olarak vermeyişi bunun dini dünyada çok bilinen ve yaygın bir şekilde uygulanan ibadet olmasındandır. Kur'an "salâtın" içeriğini yeniden tanımlamış ve yönünü değiştirmiştir. Şirkten, hurafeden ve

putperestlikten arındırmıştır… Öte yandan Farsça "namaz" ile Arapça "salât" arasında şöyle bir ilişki olduğu anlaşılıyor: Namaz, Zerdüşt dininin eski kutsal metinlerinin dili olan Avestan dilinde (MÖ. 2. bin yıl) boyun eğme, temannah, saygı anlamına gelen *nemah*'tan geliyor. Bu kelime Pehlevi ve Pazend dilleri olan orta Farsça'da (MS. 3–7. yy) aynı anlamda *namaç* olarak kullanılıyor. Yeni Farsça'da ise *nemaz* olarak devam ediyor. Zerdüşt dininin ibadet şekli ise ateş etrafında dönen bir ritüeldir. Aramice'de *salâ* yine dua etme, ibadet etme demektir. Bu açıdan Arapça ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyeh*); ateşte ısınmak (*ıstılâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-sıllî*) anlamında kullanılması, böylece hem Yahudi tapınağı hem de ateş ile ilgili bir mana kazanması bu Elam/Mezopotamya/Sami dillerinin birbiriyle derin tarihi ilişkisini gösterir. Öyle anlaşılıyor ki *salat* çok eski bir tapınma ve ibadet kelimesidir. Kur'an bunu yeniden ele alarak düzenlemiştir. *Salât* kelimesi İran üzerinden Müslüman olan Türklere "namaz" olarak geçmiş, ancak aynı kökten gelen *musallâ, salâ, salavât* gibi kelimeler Türkçe'ye Arapça'dan geçmiştir. Şu halde İslâm tarihi boyunca Müslüman milletlerin (Arap, Fars, Türk vb.) kıldığı "beş vakit namaz", eski dünya dinlerindeki ibadet ritüellerinin yeniden yorumlanmış, daha doğrusu aslına çevrilmiş halidir. Bu ibadet şeklinin kökleri tarihin derinliklerinde yatmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki **Âdem**'den beri namaz vardır. Nitekim çoğu Sümer heykellerinde insanlar ellerini göğüslerine bağlamış namaz kılar şekilde resmedilmektedir. Bu nedenle Kur'an'ın arka plan derinliğindeki dinler tarihini bilmeden, sadece metnine bakarak "salat duadır", "eğilip kalkma şeklinde bir namaz yoktur" gibi görüşler çıkarmak kuru kuruya bir yüzeysellik olup, Kur'an'ı eski dünya dinleri ve Sami dil, tarih ve kültür evreninin ikliminden söküp koparak anlamaya kalkmak manasına gelir. Hâlbuki Kur'an bütün bu eski dünyanın tashih edici devamcısı (*musaddık*) ve son büyük reformu olarak görülmek durumdadır…

[47] Harfi harfine: "Şems'in zirveden dönüşü ile 'leyl' iyice bastırdığında 'salat' et, bir de 'fecr' okuması. Muhakkak ki 'fecr okuması' 'meşhud'dur."

[48] Harfi harfine: "Gecenin içinden senin için 'nafile" olarak onunla 'teheccüd' et."

[49] Harfi harfine: "Hak' geldi 'batıl' 'zail' oldu. Muhakkak ki 'batıl' yok olmak durumundadır."

[50] Ayette neyin kastedildiği konusunda iki görüş vardır; 1- Soru ruh hakkındadır. Ruhun ne olduğu sorulmaktadır. 2- Burada ruhtan maksat vahiydir. Vahyin nasıl bir şey olduğu sorulmaktadır… Hemen sonraki ayetten de anlaşılabileceği gibi ikinci görüş doğru ve isabetli görünmektedir. Dolayısıyla insanlar **Hz. Peygamber**'den (s.a.v) gelen vahiy hakkında soru sormakta, ayette ise vahyin Allah'tan geldiği, O'nun işi olduğu, isterse hemen kesilebileceği, peygamberin kendince uydurup durduğu bir şey olmadığı vurgulanıyor. Ayrıca Bkz. "RUH'L-KUDS" 16/102. ayet ve "VAHİY" 16/28. ayet dipnotları.

87- Ancak Rabbinin sevgi ve merhameti sayesinde böyle bir şey yapmıyoruz. O'nun sana olan lütfu çok büyüktür; bundan hiç şüphen olmasın.

88- Onlara söyle: "Gördüğünüz görmediğiniz[51] herkes Kur'an'ın benzerini getirmek üzere toplansalar, ellerinden gelen her şeyi yapsalar dahi bir benzerini getiremezler.

89- Açıkçası Biz bu Kur'an'da dillere destan olacak birçok açıklama yaptık. Fakat insanların çoğu hala inkârda ısrar ediyorlar.

90- Diyorlar ki: "Yerden bir pınar fışkırtmadıkça, 91- Hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe yapıp aralarından çaylar akıtmadıkça, 92- Yahut iddia ettiğin gibi göğü üzerimize parça parça düşürmedikçe veya Allah'ı ve melekleri karşımıza açıkça getirmedikçe, 93- Altından bir evin olmadıkça ya da gökyüzüne çıkıp oradan bize özel bir mektup getirmedikçe sana inanmayacağız." Peki, söyle onlara: "Rabbimin şanı yücedir. Ben sadece bir insan,[52] sadece bir peygamberim."

94- Kendilerine doğru yolu gösteren rehber geldiğinde insanların imana yanaşmamasının nedeni "Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?" demelerinden başka bir şey değildir.

إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ
اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ
أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ
تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ
وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ
كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾
أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ
لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ
كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾
قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا
عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

95- Söyle onlara: "Eğer yeryüzünde yürüyen melekler iskân etmiş olsaydı, elbette onlara peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik."[53]

96- Söyle onlara: "Allah, sizinle benim aramda şahit olarak yeter. Allah kullarının her şeyini duyuyor, her şeyini görüyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[51] Harfi harfine: "İnsanlar ve cinler..." Kur'an'da "ins" ve "cinn" kelimeleri tek başına kullanıldıklarında bildiğimiz anlamda "insan" ve "cin", beraber kullanıldıklarında ise "görünen ve görünmeyen (*ins-u cinn*) bütün varlıklar" manasında kullanılmaktadır.

[52] İNSAN/BEŞER: Bkz. 76/1. ayet dipnotu.

[53] Demek ki bu ayetler (90–95) açıkça gösteriyor ki mucize talepleri tarihin her döneminde olmuştur. Bütün peygamberler bu tür doğaüstü güç gösterisinde bulun-

ma (*sultan*) talebiyle karşılaşmışlardır. Peygamberler ise onlara "biz sadece bir beşeriz, bir peygamberiz. Size söze dayalı, anlayacağınız, üzerinde düşünebileceğiniz, apaçık ayetler (*beyyinat*) getiriyoruz" demişlerdir. Dikkat edilirse 94. ayet peygamberler hakkında genel bir ilke koyuyor; "insanların imana yanaşmamalarının nedeni "bizim gibi bir beşerden peygamber mi olurmuş" demeleridir. Bu ilke bütün inkarcılar ve bütün peygamberler için geçerlidir. Şu halde "Önceki peygamberlere mucizeler verilmişti, **Hz. Peygamber'e** (s.a.v) ise mucize olarak sadece Kur'an verildi" görüşü eksiktir. Bilakis bütün peygamberlere söze dayalı delil (*beyyinat*) ve vahyin insan ruhunu dirilten, hayat bahşeden "kelimelerinden" başka bir şey verilmedi. **Hz. Peygamber (s.a.v)** ne ise diğerleri de oydu! (Allahu a'lem). Ayrıca Bkz. "AYET"; 17/59, "BEYYİNAT"; 14/9. ayet dipnotları.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِه۪ۜ
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا
وَصُمًّاۜ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَع۪يرًا ﴿٩٧﴾
ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا
وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ
لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾
قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ٓي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ
الْاِنْفَاقِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى
تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ
فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ
مَٓا اَنْزَلَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَٓائِرَۚ وَاِنّ۪ي
لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ
فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَم۪يعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِه۪ لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ
اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَف۪يفًا ﴿١٠٤﴾

97- Allah her kime doğru yolu nasip ederse, o doğru yolda yürür. Her kimi de sapıklık içinde bırakırsa, artık onlar için Allah'tan başka yardımcılar bulamazsın. Biz onları kıyamet günü kör, dilsiz ve sağır olarak yüzükoyun toplayacağız. Cehennemin dibini boylayacaklar; alevi söndükçe yeniden yakacağız.

98- Onların müstahak olduğu ceza budur. Çünkü onlar hem ayetlerimize kâfirlik ettiler, hem de "biz kemik yığını haline gelip toz toprak olduktan sonra mı yeni bir yaratılma ile hayat bulacakmışız?" dediler.

99- Gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'ın, kendilerinin mislini yeniden yaratmaya kadir olduğunu görmüyorlar mı? Verilen süre dolduğunda bu kesinlikle gerçekleşecek! Fakat bu zalimlerin kâfirlikten başkasına aldırdıkları yok.

100- Onlara söyle: "Rabbimin sevgi ve merhamet hazineleri sizin elinizde olsaydı, biter korkusuyla kimseye bir şey vermezdiniz. Şu insanoğlu ne çok cimridir!"

101- İYİ DİNLEYİN! Musa'ya söze dayalı apaçık dokuz ayet indirdik.[54] İsrail oğullarına[55] sor: Musa onlara geldiği zaman Firavun ona: "Ey Musa, ben senin kesin büyülendiğini düşünüyorum."[56] dedi.

102- Musa da: "Pekâlâ bilirsin ki, bu apaçık sözleri ancak göklerin ve yerin Rabbi vicdanının sesini duyabilesin[57] diye indirdi. Ben de ey Firavun, senin kesin mahvolduğunu düşünüyorum" dedi.

103–104- Derken Firavun onları ülkeden sürüp çıkarmak istedi. Biz de hem onu hem de beraberindekilerin tümünü boğduk. Arkasından da İsrail oğullarına dedik ki: Artık memleketinizde güven içinde yaşayabilirsiniz. Hiç şüpheniz olmasın; mahşer günü zalimi mazlumuyla hepinizi huzurumuzda toplayacağız.

---

[54] Bu ayeti şu hadis çok açık bir şekilde tefsir ediyor: "**Saffan bin Assal**'dan, o şöyle demiştir; "Bir Yahudi arkadaşına bizi şu peygambere götür de "apaçık dokuz ayet" hakkında soralım dedi. Bunun üzerine biz hep beraber **Hz. Peygamber** (s.a.v)in yanına gittik. O ikisi soruyu sordular. **Hz. Peygamber** (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Bu*

dokuz ayet: 1- Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız 2- Hırsızlık etmemeniz 3- Zina yapmamanız 4- Adam öldürmemeniz 5- Sihir yapmamanız 6- Faiz yememeniz 7- Evli kadına zina iftirasında bulunmamanız 8- Savaşta kaçmamanız 9- Cumartesi yasağına riayet etmenizdir." dedi. Bunun üzerine o iki Yahudi ayağa kalktı ve **Hz. Peygamber** (s.a.v)'in ellerini ayaklarını öperek şöyle dediler: "*Şahadet ederiz ki sen peygambersin. Eğer kavmimiz tarafından öldürülmekten korkmasıydık, hiç şüphesiz sana tabi olurduk.*" (Razi, Kurtubi, İbn Kesir). Keza "dokuz" kelimesi çokluktan kinaye olup sadece bu dokuz (veya on emir) değil "birçok ayet" de kastedilmiş olabilir. Burada dokuz mucizenin kastedildiği iddiasına gelince, bu gayet açık İsrailiyattır. **Musa** ve İsrail oğulları kıssasını mucizelere boğan Tevrat anlatıları hiç süzgeçten geçirilmeden klasik müfessirlerimizin eserlerine girmiş görünüyor. Yukarıdaki ayette yine söze dayalı apaçık deliller (*ayatun beyyinât*) tabirinin kullanıldığına dikkat ediniz. Bu, tüm Kur'an boyunca hiç şaşmıyor. Peygamberlerin getirdikleri ısrarla bu tabirle ifade ediliyor. İnkârcıların mucize talebi ifade edilirken ise genellikle güce dayalı apaçık deliller (*sultanun mubin*) deniliyor... **Hz. Musa**'ya verilen asay-ı musa ve yed-i beyzadan ne anlaşılması gerektiğine gelince, bu sihirbazlığa dayalı **Firavun** ve **Haman** diktatörlüğünü deşifre etmek için **Musa**'nın giriştiği bir karşı hücum olarak okunmalıdır. Buradan **Hz. Musa**'nın, Firavunluğun o günkü gnostik, ezoterik, dini-ideolojik köklerini sarsmak istediği sonucunu çıkarıyoruz. Çünkü "asa" eski dünya dinlerinde çok önemli bir semboldür ve Tanrı-kralın sihir ve büyüye dayalı gücünü ifade eder. Yukarıdaki dokuz emirden birisinin "sihir yapmayın" olması da gösteriyor ki **Hz. Musa** sihir ve büyücülüğün korku salan etkisi üzerine kurulu bir siyasî yapıyı temellerinden çatırdatmak istiyordu. İşin doğrusu **Hz. Musa** bu işin nasıl yapıldığını Mısır'dan ayrı kaldığı on yıllık süre içinde öğrenmiş olabilir. O dönemde sihirbazlar içine civa doldurulmuş bağırsağı yılan şeklinde boyuyorlar ve sıcak toprağa atınca yılan gibi kıvrılıyordu. Yani sihirbazlar zaten bunu yapıyorlardı. **Hz. Musa** onlara bilmedikleri bir şeyi yapmadı. Bildikleri bir şeyle onların karşısına çıktı. Unutulmamalı ki Kur'an lisanında **Hz. Musa**'nın ki dâhil insanların etmesi-eylemesi, aynı zamanda (hem dem) Allah'ın yaratması, vermesi, ihsan etmesi, etmesi-eylemesidir. Bu konuyu iyi kavramak lâzımdır. Aristocu mantıkla "ya odur ya budur" demek burada gitmemektedir. Çünkü Allah-insan veya Allah-peygamber, Allah-âlem ilişkisi dümdüz işleyen Aristocu mantık ile kavranamaz... Şu halde korkulacak bir şey olmadığını göstermek için **Hz. Musa** büyü imparatorluğuna böylece meydan okuyor. Fakat bir kez meydan okuyup bu işi orada bıraktığını da görüyoruz. Ardından asıl kırk yıl "temizlediği arazi üzerine" işte bu dokuz veya onlarca dokuz söze dayalı apaçık ayetlerle (*ayatun beyyinat*) tebliğde bulunuyor. Hatta **Taberi**'nin rivayetine göre bu faaliyeti Mısır'da 40 yıl kadar sürüyor... Tufan, çekirge, bit, kurbağa istilâları ve Nil nehrinin kızıl akmasına gelince, bunlar dünyanın başka yerlerinde de görülebilen doğal afetlerdir. Kur'an lisanında bunlar birer "azap" ve "uyarı"dır. Halen dünyada böyle afetler olmaya devam etmektedir. Fakat insanlar o gün olduğu gibi bugünde bunlardan ibret almıyor, sıradan şeyler olarak görmeye devam ediyorlar...

[55] BENİ İSRAİL: Kur'an'da kullanılan [بني اسرائل] "İsrail oğulları" tabirine "Tanrı ile yürüyenin torunları oldukları iddia edenler" anlamında kısaca "Tanrı ile yürüyenin torunları, ahfadı vs." şeklinde tefsir etmemiz, tabirin sözlük anlamından çıkardığımız bir manaya dayanmaktadır. Şöyle ki: "İsrail" **Hz. Yakup**'un lakabı olup "Tanrı ile yürüyen" demektir. Terkipte yer alan [بنى] kökü de mastar olarak "yapmak, kurmak, bina etmek, inşa etmek" manasındadır. Dolayısıyla mana "Tanrı ile yürüyenin ardından kendilerine onun torunu göstermek için silsile inşa edenler, kendilerini ona nispet ederek soy ve zürriyet bina edenler" demek olur. Bu ise birinin kendisini filanın torunu, oğlu, zürriyeti, soyu, sopu olduğunu iddia etmesi demektir. Demek ki bu bir iddiadır. Kur'an bu manada dokunaklı bir göndermeyle "Ey Tanrı ile yürüyenin torunları, ahfadı, soyu, zürriyeti vs. olduğunu iddia edenler, kendilerini ona nispet edenler, onunla aralarına silsile inşa edenler, bunu kurgulayıp bina edenler! Siz kim Tanrı ile yürümek kim?" demeye getirmektedir. Tabirin bu şekilde okunması hem dil kurallarına, hem de Kur'an'ın tarihte bir şekilde oluşmuş bu nispet ve aidiyet iddiası üzerinden vermek istediği evrensel mesaja uygun düşmektedir...

[56] Yani: Bu sözler zaten bildiğimiz şeyler. Ama sen bunları Tanrı'dan aldığını söylüyorsun. Tanrı neden benimle değil de seninle konuşuyor. Nasıl oluyor da Tanrı ile konuştuğunu söyleyebiliyorsun, çünkü eğer bir tanrı varsa o da benim. Şu halde sen "halüsinasyon" görüyorsun, hayal dünyasında yaşıyorsun, kendini peygamber sanıyorsun...

[57] BASAİR: Bkz. 12/108. ayet dipnotu.

105- BİZ bu Kur'an'ı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik; gerçeğin ta kendisidir inen![58] Seni de ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.[59]

106- Kur'an'ı hayatın içinden seslenerek, insanlar sorun yaşadıkça cevaplar vererek, bölüm bölüm indirdik.[60]

107- Onlara söyle: "İster ona inanın, ister inanmayın." Bakın önceki çağlarda kendilerine bilgi verilenler içinden bu Kur'an okununca yüzüstü secdelere kapananlar vardı. Onlar derlerdi ki:

108- "Rabbimiz sen her tür eksiklikten uzaksın. Gerçekten Rabbimizin sözü kesinlikle gerçektir." [61]

109- İşte onlar böyle ağlayarak yüzüstü kapanırlar; içleri korku ve titreme ile dolup taşar.

110- Söyle yine: "İster "Allah" diye dua edin, ister "Rahman" diye dua edin. Hangisi ile dua ederseniz edin bütün güzel isimler O'nundur.[62] Dua ederken sesinizi çok yükseltmeyin, çok da gizlemeyin; ikisi arası bir yol tutun.

111- Deyin ki: "Övgü, çocuk edinmeyen, acizliğinden dolayı yardıma ihtiyacı olmayan, egemenliğinde ortağı bulunmayan Allah'adır." Haydi, yüceltin onu; Allahu Ekber!

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَۜ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّراً
وَنَذ۪يراً ﴿١٠٥﴾ وَقُرْاٰناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ
وَنَزَّلْنَاهُ تَنْز۪يلاً ﴿١٠٦﴾ قُلْ اٰمِنُوا بِه۪ٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُواۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِه۪ٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّداً ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ
سُبْحَانَ رَبِّنَٓا اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ
وَيَز۪يدُهُمْ خُشُوعاً ﴿١٠٩﴾ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَۜ اَياًّ مَا تَدْعُوا
فَلَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ
بَيْنَ ذٰلِكَ سَب۪يلاً ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَر۪يكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْب۪يراً ﴿١١١﴾

---

[58] Harfi harfine: "Onu hak ile indirdik ve o hak ile indi."

[59] Yani: İyilere iyi haberler veresin, onları cennet ile müjdeleyesin diye "mübeşşir" olarak; kötüleri de ölüm, afetler ve kıyamet günü ile uyarasın, uyandırasın diye "nezir" olarak gönderdik. Sen ne bir büyücü, ne bir sihirbaz ne de doğaüstü güçlere sahip birisisin. Yalnızca "söz" ile uyaran, "söz" ile muştulayan, karakteri sapasağlam dürüstlük abidesi bir öksüz, sağduyuya hitabeden, vicdanın ve merhametin sesi olan bir el-eminsin Ey **Muhammed**!

[60] Harfi harfine: "Onu bir 'Kur'an' olarak, insanlara 'meks' (dura dura) okuyasın diye 'tefrik' (kısım kısım) ettik ve onu 'tenzil' (parça parça) ederek indirdik."

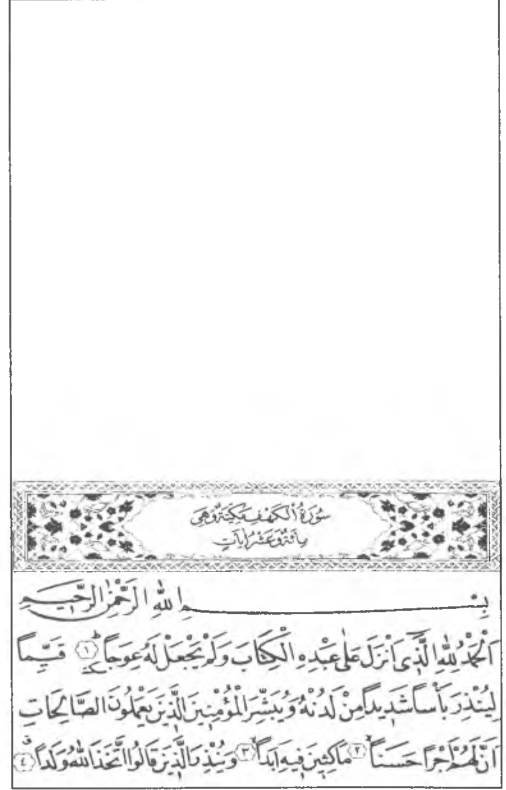
[61] Yani: Önceki çağlarda Rabbimizin "Bu dava ne **Musa** ile, ne **İsa** ile bitmez, bitmeyecek. Daha ne **Musa**'lar ne **İsa**'lar gelecek. Yeryüzünde "Allah'ın sesi" olacak peygamberler daima bulunacak. Tevhid ile şirk, hak ile batıl, adalet ile zulüm her

zaman kendi seslerini çıkaracak. Bu nedenle bu işin **Musa** veya **İsa** ile bittiğini sanmayın. Allah'tan ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah daima "oluş" ile beraberdir. İnsanlık ile birlikte yürümektedir. Yeryüzü, dünya, kâinat sahipsiz değildir..." diye verdiği sözler gerçekleşmiş bulunuyor. İşte şu öksüz **Muhammed**, **Musa**'nın ve **İsa**'nın ve önceki çağların tüm peygamberlerinin yolunu sürdürüyor; onların davasını yeniden dile gelen sesi soluğu oluyor...

[62] Demek ki "Allah" ismi de "Rahman" ismi de gerçekte tam olarak "O'nu" ifade etmeye yetmez. Aslında bu isimler tarih boyunca insanların tanrı arayışında ortaya çıkarak şekillenmiş isimlerdir. O (*Huve*) gerçekte isimsizdir. Ezeli ve ebedi yüce varlığın ismini tam olarak bilmiyoruz ama biz ona "Allah", "Rahman" diyoruz. Daha birçok güzel isimlerle O'nu anıyoruz. Bu isimler O'nunla ilişkiye geçebilmemiz için bir takım kelimelerdir. Oysa *Sırru'l-Esrar* olan yüce varlık kelimelere sığmaz. Bu nedenle ne kadar güzel isim varsa O'nundur. İyiliğe, güzelliğe, doğruluğa, sevgiye, merhamete dair ne kadar söylenmiş söz varsa O'ndandır... Ayrıca Bkz. "ALLAH"; 1/1. ayet, "RAHMAN"; 1/2. ayet, "EB-RAHAM"; 14/35. ayet dipnotları.

18- KEHF SURESİ

Mekke'de inmiştir, 110 ayettir. Surede **Ashab-ı Kehf**, **bahçe sahipleri**, **Âdem**, **Musa** ile bilge kişi (halk arasında Hızır diye bilinir) ve **Zülkarneyn** kıssaları peş peşe anlatılır. Bunlar üzerinden evrensel mesajlar verilir. Bu kıssalardan, bir zamanlar zulüm ve kötülükle dolmuş dünyayı terk ederek dağlara ve mağaralara çekilen muvahhid guruplardan bahsedilen 9–26 ayetler arasındaki Kehf (*mağara*) kıssası sureye isim olmuş görünmektedir.

18- KEHF SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 110 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1/2- Allah'ı ne kadar övseniz azdır. Çünkü O, sağduyudan şaşmadan ve hayatın içinden seslenerek[1] kuluna kitabı indirdi.
2/3- Allah'ın şiddetli azabı ile uyarsın, iyilik, güzellik, doğruluk için çalışan mü'minleri, içinde ebedi kalacakları güzel bir karşılığın beklediğini müjdelesin,
4- Ve "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarsın için...

---

[1] I'VECEN GAYYİME: Sözlükte [عوج] kökü mastar olarak "yamulmak, eğrilmek" demektir. Yamuk olmak, eğrilmek, zikzaklı olmak, ahlaksız olmak, yoldan sapmak (*a'vec*); eğrilmek, yamulmak (*i'vicâc*); yamultmak, eğmek, eğriltmek (*ta'vîc*); fildişi (*âc*); fildişi kulesi (*buruc mine'l-âc*); eğri, yamuk (*maû'c*) kelimeleri bu köktendir... Sözlükte [قام] kökü de mastar olarak "ayağa kalkmak" demek. Dolayısıyla *qayyum* da çokça ayağa kalkan demek oluyor. Bu iki sözcükten oluşan *i'vecen gayyimeh* tabiri bu durumda, sağduyudan şaşmayan, yan yollara kaymayan, bu bakımından içinde eğrilik, zikzak bulunmayan, insan hayatının sorunları hakkında çokça ayağa kalkan, insanlar üzerine âdeta titreyen, onlara önem veren manasına gelir. *Âc* sözcüğünün fildişi, *qayyim* sözcüğünün de "sanki bir çocuğun işini görür gibi üzerine titreme" manasına geldiğini (Razi) düşünürsek şöyle bir mana da çıkar: "Bu kitap fil dişi kulelerinden değil, hayatın içinden konuşmaktadır. Yukarıdan ilgisiz emirler yağdırarak değil, hayatla iç içe, insan ve hayat üzerine titreyerek, ilgi göstererek, şefkatle, merhametle muamele ederek nazil olmaktadır. Tek yanlı bir monolog ile değil, olayları ve insanları sürecin içine katan diyalog ile oluşmaktadır...

ما لهم به من علم ولا لآبائهم كبرت كلمة تخرج
من أفواههم إن يقولون إلا كذبا ﴿٥﴾ فلعلك باخع نفسك
على آثارهم إن لم يؤمنوا بهذا الحديث أسفا ﴿٦﴾ إنا جعلنا
ما على الأرض زينة لها لنبلوهم أيهم أحسن عملا ﴿٧﴾
وإنا لجاعلون ما عليها صعيدا جرزا ﴿٨﴾ أم حسبت
أن أصحاب الكهف والرقيم كانوا من آياتنا عجبا
﴿٩﴾ إذ أوى الفتية إلى الكهف فقالوا ربنا آتنا
من لدنك رحمة وهيئ لنا من أمرنا رشدا ﴿١٠﴾ فضربنا على آذانهم
في الكهف سنين عددا ﴿١١﴾ ثم بعثناهم لنعلم أي الحزبين
أحصى لما لبثوا أمدا ﴿١٢﴾ نحن نقص عليك نبأهم بالحق إنهم
فتية آمنوا بربهم وزدناهم هدى ﴿١٣﴾ وربطنا على قلوبهم
إذ قاموا فقالوا ربنا رب السماوات والأرض لن ندعو
من دونه إلها لقد قلنا إذا شططا ﴿١٤﴾ هؤلاء قومنا
اتخذوا من دونه آلهة لولا يأتون عليهم بسلطان بين
فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا ﴿١٥﴾

5- Bu hususta ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan ne berbat bir lâftır; sadece yalan söylüyorlar.

6- Şu halde, bu söze inanmak istemiyorlarsa arkalarından kendini heder mi edeceksin?

7- Bakın, hanginizin daha iyi, güzel ve doğru işler yapacağını ortaya çıkarmak için yeryüzünü cazip hale getirdik.

8- Sonunda yeryüzünü sararıp solduracağız; bundan hiç şüpheniz olmasın.[2]

9- YOKSA SEN mağara arkadaşlarını[3] ve yazma nüshalarını ayetlerimizden şaşılacak bir olay mı sandın?[4]

10- Hani o gençler mağaraya çekilmişler ve şöyle demişlerdi: "Ey Rabbimiz, üzerimizden sevgi ve merhametini eksik etme ve içinde bulunduğumuz şartlarda bizi doğruluktan ayırma."[5]

11- Böylece mağarada onların kulaklarını yıllarca dış dünyaya kapatarak ayırdık.[6]

12- Sonra da onları hayata döndürdük ki mağarada geçen sürenin iki açıdan farkını gösterelim.[7]

13- Biz sana onların kıssalarını gerçeğin ta kendisi olarak naklediyoruz. Hakikaten bunlar, Rablerine câm gönülden iman eden gençlerdi. Biz de doğru yolda olma bilinçlerini artırmıştık.

14- Yürekleri öyle sağlamdı ki başkaldırarak haykırmışlardı: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. O'ndan başka bir Tanrıya kesinlikle tapmayacağız. Aksi halde saçma sapan bir iş yapmış oluruz.

15- Şunlar, şu bizim halkımız, tuttular O'ndan başka Tanrılar edindiler. Onların Tanrı olduğuna açık bir delil getirselerdi ya! Allah'a yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?"[8]

[2] Deme ki cazip olan her şey bir gün gelir sararıp solar; bağlar, bahçeler, gürül-gürül akan sular, pınarlar, yemyeşil ormanlar, cennet gibi koylar, deniz, güneş, plaj… hepsi bir gün gelir kervan geçmez kuş konmaz çorak toprağa döner. Hepsi sararıp solar. Aynı şekilde revaçta olan her şey bir gün gelir gözden düşer. Her cazip şey bir gün gelir cazibesini kaybeder, her genç yaşlanır, her güzellik sararıp solar. Her yükselişin bir inişi, her parıldayışın bir soluşu vardır. Bütün geceler mecburdur çıkar sabaha…

[3] ASHABU'L- KEHF: Sözlükte [اصحاب الكهف] "mağara arkadaşları" demektir. Kur'an'ın indiği çağda mağara arkadaşları kıssası dilden dile dolaşan bir halk destanı olarak anlatılıyordu. Kur'an ayrıntıya girmeden üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Öyle anlaşılıyor ki mağara arkadaşları yaşadıkları çağın egemen yönetimine başkaldırarak dağlara çekilen ve yıllarca bu dağlarda yaşayan muvahhitlerin hikâyesidir. Halen Anadolu, Suriye, Filistin gibi bazı yerlerde onlara ait olduğu iddia edilen mağaralar turistik amaçla ziyaret edilmektedir. Tarihi verilere göre bunlar Roma imparatorluğu döneminin insanlarıydılar. Roma'nın Filistin, Suriye veya Anadolu eyaletlerinde yaşamış olmaları muhtemeldir. Bir zamanlar Filistin'deki merkezi yönetime karşı ayaklanarak dağlara çekilen ve dağlardaki hayatı yaşam tarzı haline getiren "Esseniler" veya "Havarîler" (Beyaz Elbiseliler) -Bkz. 3/52. ayet tefsiri- olarak bilinen guruptan bir takım gençler olması mümkündür. Esseniler, Hz. **İsa**'dan iki yüz yıl öncesinden başlayıp iki yüz yıl sonrasına kadar Filistin'de faaliyet gösteren bir guruptu. Günah ve kötülüklerle dolmuş dünyadan uzaklaşarak dağlara çekilmek onların yaşam tarzları olmuştu. Öyle anlaşılıyor ki bölge Roma egemenliğine girince İbrahimî gelenek mensupları dağlara çekilmiş, yıllarca bu istilâ ve işgale karşı direnmişlerdir. İşte Ashab-ı Kehf bunlardan bir gurubu anlatmaktadır. Sadece bunlarla kalmayıp böyle onlarca gurubun olduğunu söylemek bile mümkündür. Ashab-ı Kehf kıssası, isim, yer, mekân, zaman vermediği için bütün bunların ortak sembolü olarak anlaşılabilir. Hangisi için söylense ona uymaktadır. Demek ki bu dağlara çekilme hareketi birkaç kuşak devam etmiş. Bölge halklarının muhayyilesinde direnen halk kahramanları olarak yaşatılmışlar. Halk arasında "üç yüz yıl uykuda kaldılar" şeklinde dolaşan söylence işte bu muhayyilenin dışavurumudur. Tarihsel bilgi olarak bunlardan Filistin'deki Esseniler yanlarındaki yazma nüshaları (*ragîm*) elle yazıp çoğaltarak muhafaza ediyorlardı. Ayette geçen *ragîm* kelimesi de rakamlandırılmış, madde madde yazılarak nüsha haline getirilmiş kitabeler, yazmalar, sahifeler demektir. Bugün Kumran metinleri diye bilinen "Ölü Deniz Yazmaları"nın Essenilere ait olduğu bilinmektedir. 1947 yılının sonunda Ölü Deniz'in kuzeybatı ucunda yer alan Kumran Tepeleri ve civarındaki mağaralarda bulunan oldukça önemli Aramice ve İbranîce yazma eserlerin işte bu Ashab-ı Kehf guruplarından kalma izler olduğu tahmin edilebilir. Adları tarihe Esseniler (Havariler) olarak geçen grubu sıradan bir Yahudi tarikatı olarak görmemek icap eder. Çünkü Esseniler denilen oluşum bir Mısırlı olan Hz. **Musa**'nın yolunu ve öğretisini İbranileştirme ve Yahudileştirme girişimlerine karşı çıkan ve **İbrahim**, **Musa** (veya **İsa**'nın) yolunu saf haliyle sürdürmek isteyen ve ne yazık ki doğdukları coğrafyaya gömülüp gitmiş olan muvahhid guruplardır...

[4] Kıssaya başlarken sorulan bu soru çok ilginçtir. Bu soruyu **Hz. Peygamber** üzerinden genelde tüm insanlara yönelik anlamak icap eder. Âdeta denmek istenen şudur: "Yoksa siz Ashab-ı Kehf kıssası diye birbirinize anlatıp durduğunuz bu olayı olağanüstülüklerle dolu, insanı hayretler içinde bırakan şaşılacak bir şey mi sanıyorsunuz? Birbirinize anlatıp böyle bir olaya inanmayarak şaşıyorsunuz öyle mi?

Olmadık yakıştırmalar yapmayı, abarttıkça abartmayı bırakın da dinleyin...

[5] Yani: İçinde bulunduğumuz şartlar dünyanın çivisinin çıktığı, kötülerin, zulmün, haksızlığın egemen olduğu bir dünya olabilir. Fakat biz bu şartlara asla teslim olmayacağız. Bizim üzerimizden sevgini ve merhametini eksik etme. Bizi kendi başımıza bırakma. Bizi tevhid, adalet, doğruluk ve dürüstlük yolundan ayırma. Zulme kesinlikle teslim olmayacak, dünya egemenlerine hiç bir şekilde boyun eğmeyeceğiz. Bize yardım et, ey şu kalpsiz dünyada yapayalnız kalmış kimsesizlerin, çaresizlerin Rabbi!

[6] Harfi harfine: "Böylece bir çok yıl (*sinîne aded*) mağarada onların kulaklarına (*ala âzânihim*) 'darb' ettik.' Yani: Yıllarca, belki de birkaç kuşak dış dünyadan habersiz, her hangi bir haber alamadan, ilişkilerini keserek, kulaklarını dışarıya kapatarak, dışarıda olup bitenlerden ayrılarak (*darabe*) yaşadılar. Dağlarda, tepelerde kendi dünyalarındaydılar...

[7] Harfi harfine: "Sonra onları dirilttik ki (*baas*) iki zümreden (*hizip*) hangisinin geçen süreyi daha iyi değerlendireceğini (*ihsa*) bilelim." Yani: Yıllarca mağarada kaldılar. Dış dünyadan habersiz yaşadılar. Sonra tekrar dış dünyaya dönerek bir uyanış hareketi başlatmaya karar verdiler. Böylece aradan geçen süre içerisinde nelerin değişip değişmediğini, dış dünyayı kötülere bırakmakla dünyanın ne hale geldiğini, böylesi üzerinden yıllar geçmiş ve tümüyle kötülerin egemen olduğu bir dünyaya yeniden dönmek gerektiğinde, nereden nasıl başlamak gerektiğini göstermek istiyorduk. İstiyorduk ki zaman zaman böyle dünyadan dışlanıldığında, üzerinden zamanlar geçtiğinde, tarihin ve çağın gerisinde kalma durumu ile karşılaşıldığında yeniden nasıl başlanacak, tekrar hayata, tarihe, topluma, zamana, mekâna ve çağa dönüş hangi yöntemlerle gerçekleşeçek görsünler. Dünyadan kopmanın nelere mal olduğunu anlasınlar. Hayatın ve olayların içinde olmakla, dışında kalmak nasıl bir fark yaratıyor iyi hesaplasınlar. Zulüm ve kötülükle dolmuş bir dünyaya teslim olmayı reddedip kopmak ile hayatın bilfiil içinde bulunmak sorumluluğu arasındaki denge nasıl kurulacak bunu görsünler... Görüldüğü gibi klasik tefsirlerde anlatıldığı gibi uykudan uyanan gençlerin kendi aralarında "acaba kaç yıl uyuduk" diye tartışmaları ve bunu hesabı ile uğraşmaları söz konusu değildir. Zaten Kur'an kaç yıl kalındığının hiç bir öneminin olmadığını ısrarla vurguluyor. Keza ne kadar kalındığını Allah'ın bilmeye de ihtiyacı yoktur. Bir şeyler bilmeye ihtiyacı olanlar bu satırları okuyanlardır. Tarihin, mekânın, zamanın, çağın gerisinde kalıp kendi mağaralarında yaşayanlardır. Sanki böylesi durumlara düşüldüğünde, tarihi âdeta dondurarak çekildiğimiz o "kuytu mağaralarımız" ile dışarıda akan "gürül gürül hayat" arasındaki fark gösterilmek istenmektedir...

[8] Yani: Şu bizim halkımız, tuttular işgalcilere boyun eğdiler. Onların tanrılarına inanmaya başladılar. Tek Allah'ı bırakıp işgalcilerin putperest ve pagan tanrılarına tabi oldular...

وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوُۥٓا اِلَى الْكَهْفِ
يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ
مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ
عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمٖينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ
وَهُمْ فٖي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾
وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمٖينِ
وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصٖيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ
عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذٰلِكَ
بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ
قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ
فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖ اِلَى الْمَدٖينَةِ فَلْيَنْظُرْ
اَيُّهَا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ
وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ
يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعٖيدُوكُمْ فٖي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

16- İçlerinden bir ses: “Madem öyle, onlardan ve Allah’tan başka taptıklarından uzaklaşmayı tercih ettiniz, o halde mağaraya çekilin. Üzerinize Rabbiniz sevgi ve merhametini yağdırsın ve size bu şartlarda bir çıkış yolu hazırlasın” dedi.

17- Güneşin o mağaranın üzerinden sağdan sola, soldan sağa doğup battığını görürdün...[9] İşte bu Allah’ın ayetlerindendir. Allah kimi desteklerse böyle doğru yolda yürütür, kimi de desteksiz bırakırsa artık ona doğru yolu gösterecek bir yardımcı bulamazsın.[10]

18- Baksan onları uyanık sanırdın, hâlbuki uykudaydılar. Biz onları sağa sola çevirirdik; köpekleri de giriş kısmında dirseklerini uzatmıştı. Onları görseydin mutlaka onlardan kaçar ve için ürperti ile dolardı.[11]

19- Derken onları hayata döndürdük, olup biteni birbirilerine sormaya başladılar. İçlerinden biri: “Ne kadar kaldınız!” dedi. “Bir gün yahut daha az” dediler. Bir kısmı da: “Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Neyse, şimdi şu parayla biriniz şehre gitsin de, yiyecek temiz bir şeyler alıp gelsin. Aman dikkatli olsun, kimsede şüphe uyandırmasın.

20- Çünkü yakalanırsa kesin öldürürler yahut dinlerine döndürürler, bu durumda kurtulmak çok zordur.”

---

[9] Harfi harfine: “Güneşi görüyorsun; doğduğu vakit mağaralarından sol tarafa kayar, battığı vakit ise onları sol tarafa doğru makaslayıp geçer.” Yani bu insanlar yıllarca mağaralarda yaşamayı hayat tarzı olarak benimsediler. Öyle ki üzerlerinden ne güneşler doğup battı, bu tarz yaşam onlar için güllük güneşlik bir şehir hayatı gibi normal geliyordu...

[10] Yani: Allah ile yürüyüş, Allah’ın yolunda canla başla yürümek bazen böyle dağlarda, mağaralarda da olabilir. Bir kimse çok olumsuz şartlarda yaşayabilir. Dağlara çekilip oraları kendine mekân tutabilir. Bu durumda o kimse Allah ile beraberdir, asla yalnız değildir. Keza bir kimse şehirlerde etrafı insanlarla çevrili saraylarda yaşıyor olabilir. Fakat O’nu Allah terk etmişse o şehirde de olsa yapayalnızdır...

[11] Yukarıdaki iki ayet (17–18) bir kez uykuya dalıp yıllarca kalkmadıklarını değil, zaman zaman uyuyarak, zaman zaman kalkarak, zaman zaman yan yatarak, oturarak, dışarı çıkıp dolaşarak mağarada geçen yılları ve dağ yaşamını tasvir etmektedir. Öyle ki “Bu hayat tarzı onlar için sanki evlerinde yaşıyorlarmış normal bir şeymiş gibi geliyordu. Hayatlarını böylece sürdürüyorlardı” denmek istenmektedir (Allahu alem).

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ
السَّاعَةَ لَا رَيْبَ ف۪يهَاۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا
ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًاۜ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْۜ قَالَ الَّذ۪ينَ غَلَبُوا
عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ
ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ
رَجْمًا بِالْغَيْبِۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْۜ قُلْ رَبّ۪ٓي
اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَل۪يلٌۜ فَلَا تُمَارِ ف۪يهِمْ اِلَّا مِرَٓاءً
ظَاهِرًاۖ وَلَا تَسْتَفْتِ ف۪يهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ
لِشَا۬يْءٍ اِنّ۪ي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۙ ﴿٢٣﴾ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ
وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَس۪يتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبّ۪ي لِاَقْرَبَ
مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا ف۪ي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ س۪ن۪ينَ
وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُواۚ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ اَبْصِرْ بِه۪ وَاَسْمِعْۜ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّۘ وَلَا
يُشْرِكُ ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ
رَبِّكَۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ۚ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

21- Böylece onları haberdar ettik ki, Allah'ın vadinin hak olduğunu ve kıyamet gününün gerçek olduğunu bilsinler. O sırada halk arasında bu olay tartışılıyordu. Dediler ki: "Onların hatırasına bir anıt dikin. Neler olup bittiğini Rableri daha iyi bilir." Tekliflerinde ısrarlı diğerleri ise: "Buraya kesinlikle bir mescit yapmalıyız" dediler.

22- Şimdi, "onlar üç kişiydiler, dördüncüleri köpekleriydi" diyecekler. Yok, "beş kişiydiler altıncıları köpekleriydi" diyecekler. Ya da "yedi kişiydiler, sekizincileri köpekleriydi" diyecekler. Söyle onlara: "Onların sayılarını en iyi Rabbim bilir. Onları çok az kimseden başkası bilmez." Şu halde onlar hakkında açık olarak ortaya konandan başkasını tartışma. Onlar hakkında artık hiç kimseye bir şey sorma.

23- Hiçbir şey hakkında da: "Ben bunu yarın muhakkak yaparım" deme.

24- Allah'ı hesaba katmaksızın konuşma. Unuttuğun zamanda Allah'ı an ve şöyle söyle: "Umarım, Rabbim beni en yakın zamanda başarıya ulaştırır."

25–26- "Onlar mağaralarında üç yüz sene kaldılar, dokuz daha ilave ettiler" diyenlere söyle: "Ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. O'nun gibi işitmek, O'nun gibi görmek ne mümkün! Allah'tan başka sığınılacak bir dost yoktur. Allah hükmünde kimseyi ortak yapmaz.[12]

27- RABBİNDEN[13] sana vahyolunanı oku! O'nun sözlerini değiştirecek yoktur. O'ndan başka sığınılacak da bulamazsın.

---

[12] Ashab-ı Kehf kısası burada bitiyor. Yukarıdaki pasajda (9–26) ele alındığı şekliyle kıssa gayet açık bir şekilde ortaya konmuştur. Özellikle "*Onların sayılarını en iyi Allah bilir*" (22), "*Şu halde kıssa hakkında açık olarak ortaya konandan başkasını tartışma. Onlar hakkında artık hiç kimseye bir şey sorma*" (22) ve "*Ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir*" (26) ifadeleri kıssanın en can alıcı uyarılarıdır. Demek "Yedi uyurlar", "Üç yüz yıl uyuyanlar" gibi sözler birer halk söylencesidir. Çünkü ayette geçen [لبثوا] ifadesi burada "uyudular" değil "yaşadılar, ömür sürdüler" ma-

nasındadır. Nitekim şu ayetlerde aynı kelime bu anlamda kullanılmaktadır: "*Siz de biliyorsunuz bundan önce aranızda bir ömür boyu kaldım*" (10/16), "*Mahşer günü Allah onları topladığı zaman, dünyada sanki tanışmalarına yetecek kadar; gündüzün bir saatinden fazla kalmamışlar gibi gelecek*" (10/45)... Öyle anlaşılıyor ki Ashab-ı Kehf kötülükle dolmuş dünyayı, işgal edilen memleket topraklarını terk ederek dağlara, mağaralara çekilen direnişçi grupların sembol ismidir. Buradan sonraki çağların insanlarına esaslı mesajlar verilmektedir. "Üç yüz yıl uyuyup dirilme" kıssanın esas mesajını örten bir halk söylencesi olmak durumundadır. Kur'an'da Ashab-ı Kehf kıssası ile sanki şu mesajlar verilmektedir: 1- Zulüm ve kötülüklerle dolmuş bir dünyaya teslim olmamak, işgallere direnmek, bunun için gerekirse dağlara çekilmek gerekir. 2- Zulmün ve kötülüğün inşa ettiği bir dünyaya yıllar sonra tekrar dönüldüğünde, yeni hayatın atardamarlarına girerek içten içe bir uyanış hareketi başlatmak gerekir. Dünya kötülere, zalimlere bırakılamaz. 3- Üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, üzerine ölü toprağı serpilmiş bir halkın, çağın, uygarlığın veya devrin uyanması, dirilmesi, işgale uğramış bir toprağın tekrar kurtarılması mümkündür. Bunun gibi dünyaya kim hâkim olursa olsun, kötüler ne kadar azarsa azsın, dünya hayatı ne kadar sürerse sürsün nihayet bir gün yaratılışın da yenilenmesi, mezarlardaki ölülerin bile hesaba çekilmek için diriltilmesi de aynı şekilde mümkündür. Çünkü yaşatan ve öldüren Allah'tır...

[13] Rivayete göre bu pasaj (27–60) Kureyş ileri gelenlerinin **Hz. Peygamber**'e (s.a.v): "Sana iman etmemizi istiyorsan, etrafındaki şu fakirleri kov" demeleri üzerine nazil olmuştur. (Razi, Taberi)

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ
وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ
وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا اَحَاطَ بِهِمْ
سُرَادِقُهَا وَاِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ
الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ اُولٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا
عَلَى الْاَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا
رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ
شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ
لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

28- Sabah akşam Rablerine rızasını dileyerek dua eden kimselerle beraber güçlüklere göğüs germeye devam et. Dünya hayatının cazibesine kapılarak onları bir kenara bırakma. Haddini aşıp bencil arzularının peşine takılmaktan sakın bizi unutmuş kimseye iltifat etme.

29- De ki: "Bu gerçek Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." Çünkü Biz zalimler için öyle bir ateş hazırlamışızdır ki duvarları boylarını aşmıştır. Eğer yardım isterlerse, yüzlerine erimiş kurşun gibi bir su dökülür. O ne korkunç su ve orası ne korkunç bir yerdir!

30- Unutma ki, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanların amelleri asla karşılıksız kalmaz.

31- Onlar cennetin tam ortasına yerleşecekler. Altlarından ırmaklar akacak, altın bileziklerle süslenecek, ince ve kalın ipeklerden yeşil elbiseler giyecek, tahtlar üzerine dayanıp kurulacaklar. Bu ne güzel karşılık, orası ne harika bir yerdir!

32- ONLARA iki adam örneğini anlat: Birisine her türlü üzümden iki bağ vermiştik, her ikisini hurmalarla donatmıştık; ikisinin arasına da bir ekinlik yapmıştık.

33- İki bağın ikisi de ürünlerini vermiş, hiç bir şeyi noksan bırakmamış, ikisinin ortasından bir de nehir akıtmıştık.

34- Başka geliri de vardı bu adamın. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken: "Ben senden malca daha zenginim, çevrem daha güçlü" diyordu.

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا
﴿٣٥﴾ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ
خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ
بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَكِنَّا
هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ
قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ
مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا
غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ
يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ
يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ
دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ
هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ
هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

35- İşte böyle kendine yazık eden bu adam bir gün: "Buraların yok olacağını hiç sanmıyorum" diyerek bağa girdi.

36- Bir taraftan da: "Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. Şayet Rabbime döndürülürsem, bundan daha fazlasını alırım; bundan hiç şüphem yok" diyordu.

37- Arkadaşı da ona şöyle karşılık vermişti: "Seni topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra da insan şekline koyan Rabbini inkar mı ediyorsun?

38- Bak o Allah benim Rabbim ve ben Rabbime kimseyi ortak koşmam.

39- Bağına girdiğin zaman 'Maşallah, Allah'ın yardımından başka hiç bir kuvvet yoktur' deseydin olmaz mıydı? Gerçi sen beni kendinden fakir görüyorsun.

40- Ama bakarsın Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir; seninkinin de üstüne gökten bir afet indiriverir de yerle bir olur.

41- Yahut suyu çekiliverir de yerinde yeller eser..."

42- Nitekim ürünün telef olup bağının yerinde yeller estiğini görünce yaptığı masraflara karşın ellerini döverek: "Ah, keşke Rabbime kimseyi ortak koşmamış olsaydım" diyordu.

43- Çünkü Allah'ın yerine hiç kimse onun yardımına koşmadı. Kendi başının çaresine bile bakamadı.

44- İşte böyle, mülkün sahibi gerçekten Allah'tır! Hak edilenin karşılığını vermekte de, sonucun ne olacağını belirlemekte de en iyi olan O'dur!

45- ANLAT onlara dünya hayatının neye benzediğini. Gökten indirdiğimiz bir su gibidir dünya hayatı... Nasıl ki onun yağmasıyla yeryüzünden bin bir çeşit bitki biter, birbirine karışır, sonunda rüzgârın önünde savrulan bir çöpe döner, işte öyle... Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ
عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى
الْاَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا
عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ
بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى
الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ
لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً اِلَّا اَحْصٰيهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا
حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ اَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا
لِاٰدَمَ فَسَجَدُوا اِلَّا اِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهِ اَفَتَتَّخِذُونَهُ
وَذُرِّيَّتَهُ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا
﴿٥٠﴾ مَا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ
وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ
نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ
فَظَنُّوا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

46- Mal, mülk ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan iyilik, güzellik ve doğruluk ise Rabbinin katında çok daha değerlidir. Ümitvar olmak için de yeter sebeptir.

47- O gün dağları yürüteceğiz. Yeryüzünü çırılçıplak göreceksin. Bütün herkesi mahşer meydanına toplayacak, hiç kimseyi geride bırakmayacağız.

48- Hepsi saf saf Rabbinin huzuruna çıkarılacak ve bir ses: "İşte ilk önce yarattığımız gibi bize geldiniz, fakat siz söyleyip durduğumuz bu günü gerçekleştiremeyeceğimizi sanıyordunuz, değil mi?"

49- Amel defterleri açılınca günah küpü haline gelmişlerin korkudan tir tir titrediklerini göreceksin. Şöyle diyecekler: "Vay halimize! Bu nasıl kitap ki ne küçük ne büyük dememiş, hepsini sayıp dökmüş." Evet, iğneden ipliğe her şeyleri ortaya dökülmüştür.[14] Çünkü Rabbin kimseye iltimas geçmez.

50- BİR ZAMANLAR meleklere "Âdem'i selâmlayın" demiştik de İblis hariç hepsi selâmlamışlardı. İblis cinlerdendi ve Rabbinin emri dışına çıkmıştı... Şimdi, siz Allah'ı bırakıp da düşmanınız Şeytan ve adamlarını kendinize dost mu ediniyorsunuz? Doğrusu zalimce bir tercih bu!

51- Ben onlara ne göklerin ve yerin yaratılışında, ne de kendilerinin yaratılışında bir rol vermedim.[15] Hiçbir zaman yoldan saptıranları yardımcı edinmiş değilim.

52- O gün Allah diyecek ki: "Bana ortak olduklarını sandığınız şeyleri çağırın bakalım." Bunun üzerine onları çağıracaklar fakat bir türlü cevap gelmeyecek. Zira aralarına büyük bir uçurum koymuşuzdur.

53- Günaha batmış olanlar ateşi görünce oraya girmek zorunda olduklarını anlayacaklar fakat iş işten geçmiş olacak.

---

[14] Harfi harfine: "Bütün yaptıklarını hazır bulmuşlardır."

[15] Harfi harfine: "Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılışına ne de kendilerinin yaratılışına şahit tutmadım."

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ
الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا
اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّا اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ
الْاَوَّلٖينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلٖينَ
اِلَّا مُبَشِّرٖينَ وَمُنْذِرٖينَ وَيُجَادِلُ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا اٰيَاتٖي وَمَا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفٖي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُوا اِذًا
اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا
كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهٖ
مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا
لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَا اَبْرَحُ حَتّٰى
اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبٖيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

54- İşte bunun gibi Biz, bu Kur'an'da, insanlara ibret olacak her türlü örnekle tekrar tekrar açıklamalar yapıyoruz; bundan hiç şüpheniz olmasın. Ancak insanoğlu çekişip durmaya çok heveslidir.

55- Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden af dilemekten alıkoyan sadece, öncekilerin başına gelenin kendi başlarına da gelmesini yani azabın başlarına gözlerinin önünde gelmesini istemeleridir.

56- Hâlbuki Biz gönderdiğimiz peygamberleri ancak müjdeleyici ve uyarıcı olmak üzere göndeririz. Kâfirler ise apaçık gerçeği kof iddialarla örtbas etmek için ellerinden geleni yaparlar. Mesajlarımızla ve uyarılarımızla dalga geçerler.[16]

57- Rabbinin ayetleri kendisine ulaştırıldığı halde, kendi yaptığı kötülükleri unutup ayetlerimize arkasını dönen kimseden daha zalim kim olabilir? Böylelerinin kalplerine, gerçeği kavramalarına engel bir örtü ve kulaklarına da bir ağırlık koymuşuzdur. Artık onları doğru yola çağırsan da yola gelmezler.

58- Hem o bağışlaması çok, sevgisi ve merhameti sonsuz Rabbin onları işledikleri günahlar yüzünden hemencecik cezalandıracak olsaydı, hiç gözlerinin yaşma bakmazdı. Fakat onlar için belirlenmiş bir süre vardır. Zamanı gelince hiç bir yere kaçamazlar.

59- İşte o ülkeler… Biz onları zulümleri ile birlikte yok etmiş ve yok oluşları için de bir süre belirlemiştik.[17]

60- İYİ DİNLEYİN![18] Musa bir zamanlar genç arkadaşına demişti ki: "Yıllarımı alsa bile iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım."[19]

61- Bunun üzerine ikisi birlikte iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unuttular. O anda balık denize dalıp gözden kayboldu.

---

[16] Demek ki Kur'an'm başka yerlerinde de tekrar tekrar vurgulandığı gibi, burada da (55–56) "genel ilke" olarak vurgulanıyor ki insanları imana gelmekten, peygamberlerin uyarılarının temeli olan üç şey; "mevt","afet" veya "kıyamet"in hemencecik istenmesi alıkoymaktadır. Yani: "Peki, madem öyle hemen gelsin bakalım bun-

lar başımıza" demektedirler. Aksi halde peygamberler inkâr edilmektedir. Buna karşın peygamberler "söz" ile müjdelemek ve uyarmak/uyanışa çağırmak dışında onları kendi tercihleri ile baş başa bırakmaktadır. İnkârcıların mevt (ölüm), afet ve kıyameti hemencecik getirme veya doğaüstü bir güç gösterisinde bulunma taleplerini ise reddetmektedirler. Peygamberlerin hayatlarında görülen bütün harikulâde olayların bu genel ilke ışığında yorumlanması icap eder. Ayrıca Bkz. "AYET" 17/59. ve "BEYYİNAT" 14/9. ayet dipnotu.

[17] Kur'an'ın bu iki ayeti (58–59) sanki birbiriyle çelişir gibi görünmektedir. İlkinde insanların işledikleri günahlar sebebiyle felakete uğratılmayacağı, onlara belirli bir süre verildiği, bu süre doluncaya kadar bekleneceği beyan ediliyor. İkincisinde ise zulüm üstüne zulüm işleyenlerin helak edildiği beyan ediliyor. Öte yandan sürekli olarak tarihte meydana gelmiş kimi afetler; deprem, sel, tufan, çöl fırtınası, çekirge istilası vs. sürekli olarak "azabımız" olarak ifade ediliyor. Bu durumda ne anlatılmak isteniyor olabilir? Burada adı geçen "süre" (vaad) "kıyamet" midir yoksa "afet vakti" midir? Eğer afet vakti ise neden her zulmeden topluluk zorunlu olarak bir afete maruz kalmamaktadır? Öte yandan günahların cezasının ahirette verileceği söylendiği halde neden bu dünyada cezalandırma olmaktadır? Öyle anlaşılıyor ki aslında afetler insanlardan bağımsız işliyor. Allah ise peygamberler aracılığı ile bu afetlere karşı insanları uyarıyor. "Bir afete maruz kalmadan aklınızı başınıza toplayın" diyor. Demek ki insanlar günah işlesin, işlemesin tabiatın akışında böylesi afetler olagelmektedir. Sanki Allah bunları "kıyametin ayak sesleri" olarak algılamamızı istemektedir. Ayrıca Bkz. 17/59 ve 14/9 ayetler ve dipnotları.

[18] Surenin bu pasajında (60–82) başka bir kıssaya geçiliyor. **Hz. Musa** ile bilge kişi arasında geçen bu olay öyle görünüyor ki "mekândaki bilginin boyutları" hakkındadır. Şöyle ki: Görünen ile görünmeyenin, akıl ile sezginin, zahir ile batının, rasyonel ile irrasyonelin farkının gösterilmek istendiğini anlıyoruz. Önceki Ashab-ı Kehf kıssası "zamandaki bilginin", bağ/bahçe sahibi kıssası da "olayları belirlemedeki bilginin" esas kaynağını göstermek istemekteydi. Çünkü zaman, mekân ve olaylara bütünüyle vakıf olan Allah'tır. Ashab-ı Kehf'de üzerinden zaman geçmesine rağmen Allah'ın tarihin tüm yelpazesine birden bakabilme gücüne sahip olduğu, bağ sahipleri kıssasında dün ile bugün arasında meydana gelen olayların tüm yelpazesine yine Allah'ın vakıf olabileceği, bizim yarın ne olabileceğini tam olarak bilemeyeceğimiz, Hz. **Musa** ile bilge kişi kıssasında da mekânın her yanında aynı anda meydana gelen olayların tümüyle Allah'ın bilgisinde olduğu vurgulanmaktadır. Böylece insanlara dün, bugün ve yarın hakkında sanki her şey kendi kontrollerindeymiş gibi tekebbüre kapılmamaları hatırlatılmış oluyor. Bu çerçevede örneğin **Hz. Peygamber'e (s.a.v)** halk arasında dolaşan kıssaları sorarak "bunları biliyorsa peygamberdir aksi halde inanmayın" denmesinin manası yoktur. Çünkü peygamber oldu diye her şeyi bilmek mecburiyetinde değildir. Keza **Musa** da peygamber oldu diye kendinden daha bilgili ve bilge bir kişiye danışması, onu bilgide rehber kabul etmesi şaşılacak bir iş değildir. Yine bağ sahibi kendi bahçesinin her türlü güvenini sağladığını sanarak "burası artık yıkılmaz" edasına bürünmemelidir çünkü

yarın ne olacağını ancak Allah bilir. Sonuç itibarîyle "bu inkârcılar dünyaya tapulu malları gibi saplanıp kalmasınlar. Bu dünya hayatındaki zenginliklerine bakarak ahireti inkâr etmeye yeltenmesinler. Her şeyden büyük Allah var. Zaman, mekân ve oluş bütünüyle O'nun elindedir, O'nun iledir. O'na rağmen bir şey yapılamaz. Hadlerini bilsinler ve apaçık gerçeği kabul etsinler" mesajı veriliyor olmalıdır...

[19] Öyle görüyor ki Hz. **Musa**, Mısır'dan ayrı kaldığı yaklaşık on yıl boyunca bazen Mısır'ın aşağı kısmındaki Sudan'a kadar yolculuklar yapmakta ve Mısır'daki Firavun İmparatorluğu'nun nasıl yıkılacağına dair çareler aramaktadır. Bu esnada birçok kişi ile görüştüğü anlaşılıyor. Hz. **Şuayb** (28/23–28) ve bu kıssada anlatılan zat (bilge kişi, halk arasında Hızır diye bilinir) de bunlardan ikisidir. Aşağı Mısır'da Nil nehrinin Mavi ve Beyaz Nil olarak birleştiği yerde bugün Sudan'ın başşehri Hartum vardır. Hz. **Musa**'nın bu şehirde bilge bir kişinin yaşadığını duyması ve Mısır'daki Firavun imparatorluğunun en önemli gnostik-ideolojik dayanağı olan sır ilimleri hakkında bilgi almak için oraya gitmiş olması söz konusu olabilir. Hz. **Musa**'nın olayların görünmeyen arka plânı, asanın yılana çevrilmesi vs. o dönemde oldukça istismar edilen ve üzerlerinden korku imparatorlukları kurularak siyasî ve ideolojik amaçlı kullanılan bu tür ilimleri bu dönemde öğrenmiş (28/30–35) olmalıdır. Bu, aynı zamanda Kur'an lisanında Allah'ın onu bilgi (*ilim*) ve bilgelikle (*hikmet*) donatmış olması demektir. Bu açıdan bakıldığında Hz. **Musa** insanların hiç bilmediği bir mucize getirmiş değildir. Bilakis insanların bildiği, sihirbazların her yerde yapıp durduğu bir ilmi öğrenmiş ve onları kendi silahları ile vurmuştur. Böylece Firavun imparatorluğunun dini-ideolojik dayanağını sarsmak istemiştir. Öte yandan bu olayları Allah'ın "öğrettik, verdik" diyerek anlatması Hz. **Musa**'nın bu ilimleri kendi çabasıyla öğrendiğini söylememize engel değildir. Çünkü Kur'an lisanında ister insan, ister tabiat yapsın bütün her şey Allah'ın "etmesi, eylemesi" olarak anlatılır. Siz atarsınız Allah attık der. Siz icat edersiniz Allah yarattık der. Siz çocuk yaparsınız Allah evlat verdik der. Bu durum Allah-insan ilişkisindeki senkronik tempo (aynı anda, anbean, hem dem birliktelik) kavranmadan anlaşılabilecek bir şey değildir.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَاۘ لَقَدْ لَق۪ينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا
نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنّ۪ي نَس۪يتُ
الْحُوتَۘ وَمَٓا اَنْسَان۪يهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَب۪يلَهُ
فِي الْبَحْرِۗ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِۗ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا
قَصَصًاۙ ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا
وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى
اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَط۪يعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِه۪ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُن۪ٓي
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْص۪ي لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَن۪ي فَلَا
تَسْـَٔلْن۪ي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا
حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّف۪ينَةِ خَرَقَهَاۜ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَاۚ
لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَط۪يعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْن۪ي بِمَا نَس۪يتُ وَلَا تُرْهِقْن۪ي مِنْ اَمْر۪ي
عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُۙ قَالَ اَقَتَلْتَ
نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍۜ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

62- Biraz uzaklaşınca Musa genç arkadaşına dedi ki: "Neyse, çıkar şu öğle azığımızı "bu yolculuk bizi hayli yordu."

63- Arkadaşı "Şu işe bak" dedi "O kayanın yanında dinlenmek için durduğumuzda nasıl olduysa balığı unutmuşum. Hay aksi şeytan, nasıl da bir çırpıda suya atlayıverdi" dedi.

64- Musa birden: "Hah, işte aradığımız oydu!" dedi... Böylece geldikleri izi takip ederek gerisin geri döndüler.[20]

65- Derken orada sevgili kullarımızdan bir kul buldular. Biz ona tarafımızdan[21] bir bilgi öğretmiştik.

66- Musa ona: "Sana öğretilen bilgiden bana da öğretmen için sana tabi olabilir miyim" dedi.

67- "Doğrusu sen benimle beraber olmaya dayanamazsın. 68-Aklının almayacağı şeye nasıl dayanacaksın" dedi.

69- Musa: "İnşallah beni sabırlı bulacaksın; sorun çıkarmam merak etme" dedi.

70- "Madem öyle, eğer bana uyacaksan, ben sana açıklama yapıncaya kadar hiç bir şey hakkında soru sormayacaksın" dedi.

71- Derken yürüdüler. Bir gemiye binince o gemide bir delik açtı. Musa: "İçindekiler boğulsun diye mi deldin onu? Bu yaptığın çok kötü bir şey" dedi.

72- "Benimle beraber olmaya dayanamazsın dememiş miydim?" dedi.

73- Musa: "Neyse unutmuşum; suçlama beni, söylediğime de fazla takılma" dedi.

74- Yine yürüdüler. Nihayet bir gence rastlayınca onu öldürüverdi. Musa: "Haksız yere masum bir cana mı kıydın? Bu yaptığın çok kötü bir şey" dedi.

---

20 Anlaşılan Hz. **Musa** ve arkadaşı ırmağın birleştiği yerde yaşayan "Allah'ın sevgili kullarından ve bilgi ile donatılmış" zatı bulmak için yanlarına bir balık aldılar. O vakit balıklar ırmak yolculuklarında gidilen yeri bulmak için işaret olarak kullanılıyor olmalıdır. Bu Türkçe'de "leylekler göçünce, horoz ötünce" vb. sözlerinin çağrıştırdığı doğal çevrede yaşayan kimi kuş ve hayvanların hareketlerinden, yer ve zaman tayin etme için kullanılan tabiî yol bulma ve iz sürme

tekniklerini çağrıştırır. Buna benzer şekilde "balık denize atlayınca bil ki gideceğimiz yere geldik demektir" türünden bir durum olduğu anlaşılıyor. Nitekim **İbn Abbas**'ın **Ubey bin Ka'b**'a dayandırarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilir: "**Musa** *İsrailoğulları arasında hutbe vermek için ayağa kalktı, bu sırada kendisine: 'İnsanların en bilgini kimdir' diye soruldu. O da: 'Benim' dedi. Bunun üzerine Allah bilgiyi kendisine atfetmediği için onu kınadı ve şöyle vahyetti: 'İki denizin birleştiği yerde kullarımızdan bir kul var ki o senden daha bilgilidir.' Musa: 'Ona nasıl ulaşabilirim' deyince kendisine: 'Bir zenbil içerisine balık al ve götür, balığı kaybettiğin zamanki yer işte orasıdır' denildi...*" (Buhari; ilim, 44).

[21] LEDÜN: Sözlükte [لدن] kökü mastar olarak "yumuşak olmak" demektir. Zaman ve mekân zarfı olarak kullanıldığında "tarafında, katında" manası kazanır. Nezdinde, katında, tarafında manasında kullanılan *ınde* ile aynı anlamdadır. Ancak *ınde*'den daha özel olup fiilin nihayetini ifade eder (Rağıb). Sözcük *ledunnî* şeklinde yalın olarak kullanıldığında "Allah'ın tarafından, Allah katından" anlamına gelir. Kur'an'da 17 yerde bu anlamıyla kullanılmıştır. Örneğin: "Katından bir rahmet (*min ledunke rahmeh*), katından bir dost (*min ledunke veliyyâ*), bilgi ve bilgelik kaynağından (*min ledun hakîmun alîm*) vb... Ayette geçen katımızdan bir bilgi (*min ledunna ilmâ*) genellikle yanlış yorumlanarak "ilm-i ledun" adı altında hiç bir çaba (*kesb*) olmaksızın Allah'ın bir insanın kalbine bağış olarak (*vehb*) indirdiği eski dünya dinlerinin gnosis (gizli, özel bilgi, sır) dediği şey olduğu sanılmış ve alabildiğine istismar edilmiştir. Hâlbuki burada "karşılıklık" ilkesi anlatılmaktadır. Şöyle ki: Allah-insan arasındaki senkronik tempo (aynı anda, anbean, hem dem), Kur'an'daki özel adı ile Allah'ın *gayyum* oluşu karşılıklı dinamik ilişkiyi ifade eder. Bu anlamda insan tarafından ortaya konan her davranış Allah tarafında karşılık bulur. Allah tarafından gelen her davranışın da insan tarafında etkisi vardır. Yani **Rağıb el-İsfehani**'nin dediği gibi fiil nihayete erdirilir. Allah, insanoğlunun fiilinin sonucundaki hâsılayı tecelli ettirir. Demek ki *ledunn* Allah tarafından verilen karşılığın "adı" olmaktadır. Bir insanın bilgi edinme süreçlerini izlemesi neticesinde elde ettiği bilgelik işin hâsılasıdır. Yani Allah tarafından ona verilmiş ilimdir. Allah'ın sürecin sonucunu kişide tecelli ettirmesidir. Bu açıdan bilgelik süzülmüş bilginin hâsılasıdır. İşte bilgi edinme süreçlerinin bir insanda sonuç vermesine, katından bir bilgi (*ledunke ilmen*) deniliyor. *Ledun* kelimesinin yukarıdaki ayette geçtiği gibi iki kez "bilgi" (*ilm*) kavramıyla birlikte kullanılması bunun bilgiyle alâkalı bir şey olduğunu göstermektedir. Örneğin aşağıdan yukarıya insan için, ilim bulma arayışı ise ledun buluş, ilim anlama faaliyeti ise ledun anlayış, ilim bilgi süreçleri ise ledun bilgelik olmaktadır. Tam tersi yukarıdan aşağıya Allah için, bir insana buluş gücü verilmişse bu bulma arayışına, anlayış verilmişse bu anlama faaliyetine, bilgelik verilmişse bu bilgi süreçlerinin işletilmesine neden olmaktadır. İşte bu gel-git hareketinin Allah tarafına *ledun* denilmektedir...

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ
عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾
فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا
أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ
لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ
سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ أَمَّا السَّفِينَةُ
فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ
وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ
فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا
وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ
رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ
وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا
أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ
عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾
وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

75- "Benimle beraber olmaya dayanamazsın dememiş miydim?" dedi.

76- Musa: "Tamam, tamam, eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık benimle ilişkiyi kesersin, o zaman haklısın" dedi.

77- Yine yürüdüler. Nihayet bir kasaba halkına varınca onlardan yemek istediler. Ancak onlar kendilerini misafir etmekten kaçındı. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. O, duvarı onardı. Musa: "İsteseydin yaptığına karşılık ücret alabilirdin" dedi.

78- "İşte şimdi, seninle yol ayrımına geldik. Şimdi sana o kabullenmekte zorlandığın şeylerin içyüzünü açıklayacağım" dedi.

79- İlk olarak o tekne, geçimini denizden sağlayan yoksul insanlara aitti. Ben ona hasar vermek istemedim, çünkü peşlerinde bütün sağlam gemilere el koyan bir hükümdar vardı.

80- O gence gelince, anne-babası mü'min kimselerdi. Gencin anne-babasını azgınlık ve küfür ile yoldan çıkarmasından korktuk.

81- Rablerinin ondan daha temiz ve merhamete yatkın bir evlat vermesini istedik.

82- Gelelim duvara, o duvar şehirde iki öksüz çocuğa aitti. Altında onlara miras kalmış hazine gömülüydü. Babaları da iyi bir zat idi. Rabbin istedi ki o öksüzler ergenlik çağına ulaşsınlar da Rabbinden bir sevgi ve merhamet olarak hazinelerini çıkarsınlar... Bak bütün bunlar kendiliğimden yaptığım işler değil. İşte senin bir türlü anlayamadığın olayların iç yüzü!"[22]

83- SANA Zulkarneyn'den[23] soruyorlar. De ki: "Size ondan bir hatıra anlatacağım."

[22] **Musa** ile bilge kişi kıssası burada bitiyor. Bu kıssa üzerine "**Hz. Hızır**" adı altında zengin bir edebiyat üretildiğini görüyoruz. Sır ve büyü anlatılarına yatkın eski dünya dinlerinin iyiden iyiye etkisi altında olan kimi klâsik müfessirlerimiz, kıssadan sırlı, tılsımlı mesajlar çıkarmayı pek de seviyorlar. Hâlbuki verilmek istenen mesajı şu şekilde okumak insanoğlunda "Allah bilinci" oluşturmayı esas mesele

olarak gören Kur'an'ın ruhuna daha uygundur: Allah'ın dünyanın tamamına birden bir anda ve bütünüyle baktığını düşünün... Milyarlarca insanın nereden nereye gittiğini, kimin ne niyetle ne iş yaptığını, kimin nereye hangi amaçla yol aldığını aynı anda gören, bilen ve duyan bir büyük kuşatıcı (*muhît*) gücü tasavvur edin... Balıkların denizin koynunda gezinmesi gibi, insanları da avucunun içinde gezindiren bir *muhit-i ekber* (büyük kuşatıcı) var. Olaylar avucunun içinde olup bitiyor. Bütün her şeyle canlı bir temas halinde. Her şeyi, her fısıltıyı, her kımıltıyı anında görüyor. Yokuştan inenle çıkanı, dağın arkasından gelenle önünden gideni, Çin'de uçan kelebekle Meksika'da sürünen karıncayı, denizde yüzen balıkla havada uçan kartalı, tavşanı kovalayan avcı ile çalının kenarına saklanan tavşanı, Ege denizine Yunanistan kıyılarından girenle Türkiye kıyalarından gireni, havayı Afrika'da soluyanla Sibirya'da soluyanı aynı anda gören, bilen bir yüce kudreti tahayyül edin... İşte bu kıssada insanlara Allah'ın böylesi bir güce sahip olduğu kavratılmak isteniyor... Bunun bir insanda ortaya çıkmasına gelince bu, kişinin olayları yorumlama gücüne (*tevilu'l-ehadis*) sahip olması, gelişmeleri önceden kestirmesi manasına gelir. Türkçe'de "sezmek, kestirmek, farkına varmak, dört adım sonrasını görebilmek" dediğimiz şeyi çağrıştırır. Böylesi bir yetiye sahip olmak için insanları ve olayları iyi okumak, gelişmeleri iyi takip etmek, oluş ve akışa derinlemesine nüfuz etmek gerekir. Keza kıssa bize Hz. **Musa**'nın Mısır'dan ayrı kaldığı yıllarda ciddî bir hazırlık dönemi geçirdiğini de çağrıştırıyor. Çok büyük olasılıkla **Hz. Musa,** Firavun İmparatorluğu'nun dayandığı sır, büyü, tılsım ve asa ideolojisini bu dönemde çözmüştür... Öte yandan kıssada kullanılan dil ve üslûp çoğumuzun aşina olduğu tipik bir doğu anlatım sanatı olan "kıssadan hisse" formunu çağrıştırmaktadır: "Az gittiler, uz gittiler, dere tepe düz gittiler..." diye başlayıp "derken birinci tepede bir adama rastladılar, ikinci tepede bir koyun gördüler, üçüncü tepede de bir ağlayan bir kız..." diye genişleyen ve sonunda anlatıcının sözü alarak "dinle evlât, birinci tepedeki adam şuydu, ikinci tepedeki koyun buydu, üçüncü tepedeki ağlayan kız da şu şu..." diye sonuçlanan ve en sonunda da "gelelim kıssadan hisseye..." diye biten o bilgelik dolu anlatılar... Bunun benzeri anlatımları hadislerde de görebiliriz. Örneğin **Semure bin Cündep**'ten gelen bir rivayette **Hz. Peygamber (s.a.v)** etrafındakilere gördüğü bir "rüyayı" anlatır. Hadis: "*Beni iki adamın alarak mukaddes topraklara götürdüğünü gördüm...*" diye başlar ve sırasıyla bir takım insanlar gördüğünü anlatır. Her gördüğünden sonra o iki adam "*yürü*" derler, o da "*yürüdük, sonra şunu gördüm...*" diye devam eder. İlk gördüğü ağzından ensesine kadar çengel sokulan bir adam, ikincisi başı taşla ezilen bir adam, üçüncüsü bir tandırda yanan çıplak kadın ve erkekler, dördüncüsü kanlı bir nehirde çırpınan adam, beşincisi de ağaçların altında etrafında çocuklarla oturan bir ihtiyar ve yeşil bahçeli çok güzel bir takım evlerdir. **Hz. Peygamber** o iki adama bu gördüklerinin ne olduğunu sorar ve şöyle cevap alır: "*İlk gördüğün yalancı, ikinci gördüğün bildiği halde Kur'an ile amel etmeyen, üçüncü gördüğün zina yapanlar, dördüncü gördüğün faiz yiyenler, bahçede gördüğün Hz.* ***İbrahim****, etrafındaki çocuklar da insanların çocukları, ateşi yakan cehennemi bekçisi Malik, ilk girdiğin ev bütün Müslümanların, öbür ev şehidlerin evidir. Ben de Cebrail'im, bu da Mikail'dir...*" Rivayette **Hz. Peygamber (s.a.v)** gördüğü

rüyanın son sahnesini ise şöyle bitirir: "*Başını yukarı kaldır dediler. Başımı kaldırdım, bir de baktım ki üstümde bir bulut dolaşıyor. Bana: 'İşte bu da senin evindir' dediler. 'Bırakın gireyim' dedim, 'ama senin tamamlamadığın bir ömrün var, eğer tamamlasaydın girerdin' dediler.*" (Buhari; Kitabu'l-Cuma, 8)... Görüldüğü gibi burada anlatılmak istenen yalan söyleyenlerin, Kur'an'ı bildiği halde yaşamayanların, faiz yiyenlerin, zina edenlerin hal-i pür melâli, **Hz. İbrahim**'in ve **Hz. Muhammed**'in yolundan gidenlerin ise hal-i pür cemalidir. "Kıssadan (rüyadan) hisse" budur. Bu bir anlatım sanatı olup hadislerde çokça görüldüğü gibi **Musa** ile bilge kişi arasındaki anlatımın da böyle bir şey olduğu anlaşılıyor. Yani bilge kişi **Musa**'ya "bilgece" öğütler vermekte, "*seninle bir gemi gördüm, sonra bir çocuğu öldürdüm, sonra yıkılmakta olan bir duvara rastladım...*" diye anlatmaktadır. **Musa** ise her seferinde "bu nasıl olur" diye sormaktadır. Nihayet sonunda sözü olan bilge "kıssadan hisseyi" çıkarmakta ve "her şeyi bilenin Allah olduğu ve O'nun bilgisinin zamanı ve mekânı tümüyle kuşattığı" dersini vermektedir. İşte burada bu anlatım ayetleştirilerek diyalog haline getirilmekte ve olay "bunun üzerine yürüdüler, bir tekneye rastladılar, sonra bir duvara. O şöyle dedi, **Musa** ona şöyle cevap verdi, sonra tekrar yürüdüler, şuna rastladılar..." şeklinde "geçmiş zamanda öykülendirme" tarzında anlatılmaktadır. Tıpkı **Hz. Peygamber**'in **(s.a.v)** hadiste geçen öykülendirmesinin ayetleştirilseydi "Sonra gittiler, **Muhammed** bunlar kim? deyince, o iki adam şöyle dedi" şeklinde anlatılacağı gibi... Eğer **Hz. Peygamber**'in **(s.a.v) Hz. Ebubekir**'e "dün gece Kudüs'e gittim" demesinin "*Kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah'ın şanı ne yücedir*" (17/1) şeklinde ayetleşmesi gibi...

[23] ZÜLKARNEYN; Sözlükte [ذى القرنين] "İki boynuz sahibi" demektir. Kur'an'ın inişinden önceki eski dünyada krallar ve imparatorlar tanrısal güç sembolü olarak "boynuzlu taç" giyerlerdi. Boynuzlar kutsal boğa (bakara) kültünü yansıtırdı. Mezopotamya'nın gökyüzü ve sema Tanrısı olan *An* (*Anu*) boynuzlu başlığı ile yöneticilik ve kraliyet düşüncesinin kişileştirilmiş haliydi. Sümerliler onu "*An*" diye adlandırırlardı. Yıldızlar onun askerleri, samanyolu ise onun kişisel yoluydu. İşte bu gök Tanrısının yeryüzündeki temsilcisi durumundaki krallara "Zülkarneyn" deniyordu. Zamanla dini anlamı unutularak her kralın alelâde taktığı bir krallık armasına dönüştü. Şu halde Zülkarneyn "iki boynuzu olan taç sahibi kral" demektir. Araplar bir Sami halkı olarak bu ismi bilirlerdi ve buna yabancı değildiler. Bu kelimeyi duyunca bir kraldan bahsedildiğini hemen anlarlardı... Kur'an'da anlatılan Zulkarneyn kıssasının temel mesajı bu nedenle siyasîdir. Yeryüzünde kendisine iktidar verilmiş bir siyasal güç hangi değerlere göre hareket etmelidir? İktidarın varlık gerekçesi nedir? Hangi temel amacın "vesilesi" olarak kullanılmalıdır? Kur'an, bizdeki "Dede Korkut", Farslardaki "Zaloğlu Rüstem" halk anlatıları gibi, Arapların zihinlerinde yer etmiş bu "Zülkarneyn" formunu kullanarak mesajını vermektedir. Kur'an, o günkü Arapların kendi aralarında anlatıp durdukları "kral hikâyeleri"ni format olarak kullanıyor ve bu bilinçaltını devindirerek evrensel mesajlar veriyor. Kral hikâyelerinin ayrıntısına girmek yerine, bu anlatım tarzını format olarak kullanıyor ve buradan çıkarılması gereken siyasi/ahlaki mesajın ne olması gerektiğine yoğunlaşıyor. Zülkarneyn kıssasında bunun tipik örneğini görmekteyiz...

84- Biz ona yeryüzünde güçlü bir iktidar verdik. Her amacına bir vesile kıldık.[24]

85- Derken o bir amaca yöneldi.[25]

86- Güneşin battığı yöne doğru o kadar gitti ki, artık güneş bulanık bir suya dalıyormuş gibi görünüyordu. Gittiği yerde bir halk gördü. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, onları ister cezalandır ister onlara iyi davran."[26]

87- O şöyle dedi: "Her kim zulmederse onu cezalandıracağız. Gerisi Rabbine havale edilir. O da görülmedik azapla cezalarını verir.[27]

88- Ancak her kim de iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa, buna da en güzel şekilde karşılık vardır. Ona her türlü kolaylığı gösteririz.[28]

89- Sonra yine başka bir amaca yöneldi.

90- Nihayet güneşin doğduğu yere vardığında, güneşin, doğayla iç içe yaşattığımız bir halkın üzerine doğmakta olduğunu gördü.[29]

91- İşte bu halk böyle yaşıyordu. Biz de zaten Zülkaneyn'in bu halka iyi muamele edeceğini tamamen biliyorduk.[30]

92- Sonra başka bir amaca yöneldi.

93- Nihayet iki set arasına vardığı zaman, önlerinde neredeyse hiç söz anlamayan bir halk buldu.

94- Onlar: "Ey Zülkarneyn, Ye'cüc ve Me'cüc[31] bu yerde fesat çıkarıyorlar. Bu yüzden onlarla bizim aramızda bir set yapman için sana bir vergi ödesek olur mu?" dediler.

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ
وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ
وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ
ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ
سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ
لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ
خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ
مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ
إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ
أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي
بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ
بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ
قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

95- Dedi ki: "Rabbimin bana verdikleri daha hayırlıdır.[32] Haydi, siz bana bedenen yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir set yapayım.

96- Bana demir külçeleri getirin. İki dağın arası demir külçelerle dolunca "körükleyin" dedi. Demiri ateş haline getirince "getirin, üzerine erimiş bakır dökeyim" dedi.

97- Artık seddi ne aşabildiler, ne de delebildiler.[33]

---

[24] Harfi harfine: "Ona her şeyden sebep verdik." Yani: İktidarı vermemizin nedeni sırf iktidar olmak değil, sebepleri, amaçları gerçekleştirmek içindi... Demek iktidar amaç değil araçtır. İktidarın bizatihi kendisi amaç olamaz. Ondan daha yüce

amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılabilir. Batılı modern siyaset felsefecilerinden **Machivelli** "Hükümdar" isiml kitabında açıkça iktidarın araç değil, amaç olduğunu, bizatihi kendi mantığı içinde iktidarın kendi amacını ve tabiatını yarattığını savunmuştur. Batılı iktidar teorilerinin çoğu bu görüşten etkilenirler.

[25] Harfi harfine: "Sebebe tabi oldu." Yani: Aynı zamanda iktidarın yüce değerler uğruna nasıl kullanılacağının göstergesi olarak yeryüzünde sefere çıktı, yolculuğa başladı…

[26] Yani: Çok uzaklara gitti. Gittiği yerde günahkar bir toplumla karşılaştı. Onları cezalandırmakla iyi muamele etmek arasında tercih yapmak durumunda kaldı… Demek ki burada "devlet ne yapmalı?" sorusunun cevabı veriliyor. Devlet ve iktidar neye karışmalı, neye karışmamalıdır? Devletin yöneldiği "esas amaç" ne olmalıdır? Sonraki ayet bunun cevabı olarak geliyor…

[27] Yani: Elinde iktidarı tutan birisi olarak benim esas işim "zulümle" mücadele etmektir. İktidarın ana görevi budur. Yani haksızlıkların önüne geçmek ve adaleti sağlamak! Bu hususta hiçbir ayrım yapılmamalıdır. İnsanlar "ötekine" haksızlık yapıp, hak hukuk çiğnedi mi iktidarın görevi başlar. Bunun dışında kalan konular Allah'a havale edilir. Onların hesabını Allah ahirette görür. İktidar bu dünyada her şeye karışacak, insanların başına Tanrı kesilecek, günah bekçiliği yapacak diye bir şey yoktur…

[28] Demek ki insanlar iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışmalıdır. (*amel-i salihât*). İktidar ise insanlar arasındaki mal, can, ırz ve namus başta olmak üzere temel hakları korumaya ve kollamaya yönelmelidir. Bunlara yönelik her türlü saldırı, tecavüz ve hak ihlali ile mücadele etmelidir, yani zulümle savaşmalıdır…

[29] Harfi harfine: "Onu güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir halkın üzerine doğar buldu."

[30] Harfi harfine: " İşte böyle, biz onun yanında olan her şeyi bilgimizle kuşatmıştık." Demek ki iktidarın yeryüzünün bir kenarında kendi halinde doğayla iç içe yaşayan toplulukları "çağdaşlaştırmak" için onların yaşam tarzlarını değiştirmeye yönelmemesi gerekir. Onların doğal hayat tarzlarını kendine benzetmeye, zorla değiştirmeye çalışmaması gerekir. İktidar bu anlamda halkın hayat tarzına, giyimine, kuşamına, yemek yeme biçimine, dini ayin, folklor gibi yerel özelliklerine müdahale edemez. İster ilkel, ister modern tarzda yaşasın... İster son model teknoloji kullansın ister kullanmasın... İster karasabanla, ister bilgisayarla yaşasın, insanlar zoraki bir şeyi benimsemeye, bir yaşam tarzını kabule zorlanamazlar. Doğayla iç içe yaşayan kendi halinde topluluklar yerlerinden yurtlarından sürülemez, yakalanıp modern şehirlere götürülemez, köle yapılamazlar. Onlar insanlığın zenginliğidirler. Bir halka iktidar bizim elimizde, güçlüyüz, kudretliyiz diye tek bir yaşam tarzı dayatılamaz. İktidar ancak ve sadece "zulüm-adalet" ekseninde durur ve daima adaletten yanında yer alır.

[31] YE'CÜC VE ME'CÜC: Sözlükte [يأجوج و مأجوج] tabiri Arapça olmayan iki isim olarak geçer. Genel olarak din dilinde "yeryüzünde fesat çıkaran topluluklar" anla-

mında kullanılmaktadır. Kur'an'da "*Ey Zulkarneyn, Ye'cüc ve Me'cüc bu yerde fesat çıkarıyorlar*" (18/94), "*Ye'cüc ve Me'cüc her köşeyi sarıncaya kadar*" (21/95–97) şeklinde geçerken İncil'de: "*Bin yıl tamamlanınca Şeytan atıldığı zindandan serbest bırakılacak. Gog'la Magog'u (Ye'cüc ile Me'cüc'ü) savaş için toplayacak. Toplananların sayısı deniz kumu kadar çoktur* (Vahiy; 20–7) şeklinde yer alıyor. Tevrat'ta ise İsrail'in düşmanları olarak geçiyor (Çıkış; 10–2, Tarihler I; 5, Hazakiel; 38–2, 39–6)... Bu tabirle kimin kastedildiğine dair yığınla rivayet üretildiğini görüyoruz. Bu rivayetleri üretenler aslında kendilerinden bahsedildiğinin farkında değiller. Şöyle ki: Önce şu ayetleri dikkatle okuyalım: "*İyi dinleyin! Sizin ümmetiniz tek bir ümmettir. Çünkü hepinizin Rabbi benim. Öyleyse bana ibadet edin. Ama insanlar aralarındaki bu birliği paramparça ettiler. Hem de sonunda topluca bize döneceklerini unutarak. Kim iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa karşılığını bulacaktır. Çünkü lehine her şeyi kaydetmekteyiz. Bu bakımdan yok etmeye karar verdiğimiz bir halkın artık geri dönüşü yoktur. Ta ki Ye'cüc ve Me'cüc başlayıp her köşeyi sarıncaya kadar. O zaman başa gelmesi kaçınılmaz olan söz de yaklaşmış olacaktır...*" (21; 92–97). Demek ki Ye'cüc ile Me'cüc tarihin belirli bir döneminde yaşamış veya mekânın belirli bir yerinde bekleyip duran bir halk değildir. Ye'cüc ile Me'cüc aslında her çağda sürekli yaşamaktadır. Türkçe'de "hercümerç" deyimi bu tabirle ne anlatılmak istendiği hakkında belki bir fikir verebilir (*Herc-ü merc ettiğin edvara da yetmez o kitab*- M. Akif). "Karışıklık, kargaşa, altüst olma" anlamına gelen herc-ü merc, Ye'cüc-ü Me'cüc ile aynı manadadır. Nitekim yukarıdaki Kur'an, Tevrat ve İncil'deki kullanımların tümünde bu manada kullanılmıştır. Demek ki bu tabirle aslında toplumların çöküş, kokuşma ve yok oluş sürecine girmeleri anlatılmak istenmektedir. Birlik içinde iman ve salih amel üzere olan bir topluluk, kötülüğün, fesadın, kokuşmuşluğun, kargaşanın her köşeyi sarması, toplumun herc-ü merc olmasıyla yani Ye'cüc ve Me'cüc'ün ortaya çıkmasıyla giderek çöker. Bu, Allah'ın söz verdiği bir toplumsal çöküş yasasıdır. Her çöküşten sonra insanlık aklını başına toplarsa yeniden kendine gelebilir ve ayağa kalkabilir. Buna da yükseliş yasası (iman ve amel-i salih) denir. Bu duruma düşmemek için kokuşmuşluğun her yanı kaplamasına karşı setler örülmeli, kötülük duvarın arkasında kalmaya mecbur edilmelidir. Bu tek tek başarılamıyorsa Zülkarneyn'ler iktidar gücünü kullanarak fesat ve kötülüklerin önüne demir külçelerle sağlam duvarlar örmelidir. Onlara bu hususta bedenen ve malen destek olunmalıdır ki toplumda huzur sağlansın, maddi ve manevi kokuşmuşluk toplumu yok etmesin. Aksi halde bu işin geri dönüşü yoktur. Toplum işgal, esaret, afet veya tabiî bir şekilde yavaş yavaş yok olur. Yaşadığı yer harabeye, konuştuğu dil ölü diller durumuna düşer, milletler mezarlığına gömülür. Nihayet bu kokuşmuşluk bir toplumla sınırlı kalmaz tüm dünyaya yayılırsa, kötülüğün bütün setleri yıkılır, yani yeryüzünün her köşesi karışır, ye'cüc ve me'cüc her yanı kaplarsa, insanlık toptan bir hercümerç hali yaşarsa, o zaman da "hak söz" yerine gelir. İnsanlık *halk-ı cedid* ile yeniden diriltilir; yaratılış yenilenir, kıyamet koparak yeni bir yaratılış zamanına geçilir... Görüldüğü gibi Ye'cüc ve Me'cüc'ün "belirli bir halk, zaman veya mekana" tahsis edilmesi mümkün görünmemektedir. Her eşcin-

sel sapıklığa -talihsiz bir şekilde- Hz. **Lut**'un üzerinde kalan "Lûtilik" denmesi, her kadın eşcinselliğine hemcinslerine düşkünlüğü ile meşhur Lesbos'lu kadın şair **Sappho**'dan kalma "Lezbiyenlik" denmesi, her azgın despota eski Mısır'dan kalma "Firavun", eski Babil'den kalma "Nemrut" denmesi, her cesur çıkışa **Hz. Ali**'den kalma "Haydarâne" denmesi gibi Ye'cüc ile Me'cüc de Zulkarneyn döneminden kalma bir adlandırma ile "Her fesat çıkaran topluluk" için genel bir ad olmak durumundadır. Zira Ye'cüc-Me'cüc'lük bir halkın veya insanlığın tümünün davranışı ve ahlâkî pozisyonu ile ilgilidir. Zaman, mekân veya bir bölge ile kayıtlamak, gaybı bir haberin gerçekleşmesi beklentisi içinde sağa sola bakınarak Ye'cüc ve Me'cüc aramak ham hayalden ibarettir. Üstelik Kur'an'ın evrensellik iddiasındaki ruhuna da aykırıdır. Örnek tarihten veriliyor, ama anlatılan bugündür; yaşayan hayattır. Nitekim **Zeynep binti Cahş**'dan gelen bir rivayette şöyle denir: "*Hz. Peygamber korku ve telâşla yanıma geldi ve baş parmağı ile şehadet parmağını halka yaptı: 'Lailaheillallah, yaklaşan şerden vay Arab'ın haline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddinden şu kadar açıldı.' Ben 'Ey Allah'ın Resulü, içimizde iyi kimseler varken biz de helâk olur muyuz' dedim, 'Evet, kötülükler çoğalırsa' buyurdu.*" (Buhari; Ehadisi'l-Enbiya, 7) Görüldüğü gibi hadiste Ye'cüc ve Me'cüc "kötülüklerin çoğalması" yani hercü merc olma durumu olarak açıklanıyor. Demek ki Ye'cüc ve Me'cüc tarih aktıkça her an, her yerde ve her edvarda (her devirde, çağda) ortaya çıkan hercümerç olma halinin din dilindeki ifadesi olmaktadır. Aynı şey Kur'an'da geçmese de Deccal kavramı için de geçerlidir. Yani Ye'cüc Me'cüc nasıl bir toplumun hercümerç olma "durumunu" anlatıyorsa, Deccal de aynı olayın "odak kişisini" anlatır. Bu hercümerce neden olan kişiyi, elebaşıyı, odağı, merkezi, üssü müşahhaslaştırır. Ona karşı tetikte olmayı, mücadele içine girmeyi, meydanı ona bırakmamayı ifade eder. Nitekim başka bir hadiste bu manada "*Deccal'e karşı kavmini uyarmayan peygamber yoktur. Ona karşı **Nuh** da kavmini uyarmıştır. Onu gözünün sakat olmasından bilirsiniz. Hâlbuki Allah'ın gözü sakat değildir.*" buyurulur (Buhari; Cihad, 178). Hz. **Nuh**'tan beri bütün peygamberlerin kavmini Deccal'e karşı uyarması, yukarıda geçen "Tarih aktıkça her an, her yerde, her edvarda (her devirde, çağda) ortaya çıkan hercümerç olma halinin din dilindeki ifadesi" cümlesi ile ne demek istediğimizi de açıklar. "Gözünün sakat olması" da dünyaya, âleme, insanlığa sakat ve hastalıklı bir ruh hali bakma anlamında kullanılıyor olmalıdır. Çünkü her çağda böyle insanların görülmesi mümkündür. Demek ki bu tür ifadeleri din dilinin kendine özel yönlendirme ve uyanık kılma yöntemleri olarak görmek icap eder. Böyle yapmakla akıp giden tarih içinde Müslüman bilinç canlı ve diri tutulmakta, kötülüklere ve kötülük odaklarına karşı duyarlı kılınmaya çalışılmaktadır. Yoksa şu kavimden veya bu şahıstan özel olarak bahsediliyor değildir. Şu halde din dilindeki deccal, bir türkü sözünde geçen "*bir zalımın (soysuzun) eline düştüm*" cümlesindeki "zalım (soysuz)" tabirinin kullanılışı gibidir... Aslında **Âdem** kıssası dâhil bütün kıssaları böyle okumak icap eder. Nasıl ki her doğan çocuk yeni bir **Âdem'dir** ve **Âdem** kıssası her doğan çocukla birlikte yeniden başlar ve insanoğluna yaşamın ve ölümün, doğrunun ve yanlışın anlamını gösterir. Nasıl ki yer hayata atılan genç bir **Yusuf**'tur ve **Yusuf** kıssa-

sı her hayata atılan gençle birlikte yeniden başlar ve insanoğluna hayatın içinde desise, yalan, dolan, ihtiras, şehvet gibi kötülük dürtülerine karşın söz, namus, vefa, doğruluk, dürüstlük, erdem gibi iyilik değerlerinin yükselişini anlatır, aynen böyle, her kargaşa, kokuşma ve yozlaşma ile Ye'cüc Me'cüc, her zalim, despot veya tiranla birlikte de Deccal yeniden başlar...

[32] Demek ki iktidarın esas amacı vergi toplamak, mal yığmak ve bu yolla zenginleşmek değildir. Bunlar iktidara sadece fesat ve kötülüğün önüne geçmesi, toplumu ahlaki kokuşmuşluktan koruyacak tedbirler alması için gereklidir. Yani devlet halkın parasını (vergiyi) kamu yararı için harcamak zorundadır. Halkın vergileri iktidar sahiplerinin zenginleşmesi için kullanılamaz. Burada bir üstünlük yoktur. Asıl üstünlük ve hayır iktidar sahiplerinin kendilerini kamu yararına vakfetmeleri, ondan başka bir şey düşünmemelerindedir...

[33] Demek ki iktidarlar yeryüzünü iyilik amacıyla imar etmeli, bu uğurda gerekirse dağları delip, kurşunlar dökmeli, sağlam önlemlerle toplumu fesat ve kötülüklerden bir zırh gibi korumalıdırlar.

98- Zülkarneyn: "Bu, Rabbimin sevgi ve merhametidir. Rabbimin sözünü ettiği an gelince onun da yerinde yeller esecektir.[34] Rabbimin sözü gerçeğin ta kendisidir; bundan hiç şüpheniz olmasın" dedi. [35]

99- O GÜN onları terk ederiz, dalga dalga birbirine karışırlar. Diriltici soluk esince de hepsini bir araya toplarız.

100- O gün kâfirlerin karşısına cehennemi çıkarırız.

101- O kâfirlerin beni hatırlatan ayetlere karşı gözleri kapalıydı, işitmeye de tahammül edemiyorlardı.

102- Yoksa o kâfirler, beni bırakıp da kullarımın dostluğunun kendilerini kurtaracağını mı sanıyorlar? Biz cehennemi o kâfirler için dayayıp döşedik.

103- Söyle onlara: "Size yaptıklarından dolayı en çok hüsrana uğrayacakları haber vereyim mi?

104- İyi şeyler ürettiklerini sandıkları halde dünya hayatındaki bütün çabaları sapkınlık için olanları?"

105- Bunlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr ederler. Bir hiç uğruna ömürlerini tüketirler.[36] Biz de kıyamet günü onlara hiç değer vermeyeceğiz.

106-İşte böyle, onların görüp göreceği cehennemdir. Çünkü kâfirlik ettiler; ayetlerimle ve peygamberlerimle dalga geçip durdular.

107- İman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlara gelince onlar için muhteşem cennetler dayanıp döşendi.

108- İçlerinde sonsuza dek kalacaklar;

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّ۪يۚ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ رَبّ۪ي جَعَلَهُ دَكَّٓاءَۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبّ۪ي
حَقًّا ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ ف۪ي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًاۙ ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِر۪ينَ عَرْضًاۙ ﴿١٠٠﴾
اَلَّذ۪ينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ ف۪ي غِطَٓاءٍ عَنْ ذِكْر۪ي وَكَانُوا لَا يَسْتَط۪يعُونَ سَمْعًا
﴿١٠١﴾ اَفَحَسِبَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَاد۪ي مِنْ دُون۪ٓي اَوْلِيَٓاءَۜ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا
جَهَنَّمَ لِلْكَافِر۪ينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَر۪ينَ اَعْمَالًاۜ ﴿١٠٣﴾
اَلَّذ۪ينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا
﴿١٠٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَٓائِه۪ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا
نُق۪يمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُٓوا
اٰيَات۪ي وَرُسُل۪ي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًاۙ ﴿١٠٧﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا لَا يَبْغُونَ
عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبّ۪ي لَنَفِدَ الْبَحْرُ
قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبّ۪ي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِه۪ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾
قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ رَبِّه۪ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّه۪ٓ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

oradan hiç çıkmak istemeyecekler.

109- Herkes duysun: "Eğer Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsaydı, hiç şüpheniz olmasın; Rabbimin sözleri tükenmeden deniz tükenirdi. Hatta bir kat daha mürekkep getirsek bile…

110- Öyleyse haykır: "Ben ancak sizin gibi bir beşerim, bana ancak Tanrınızın tek Tanrı olduğu vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışsın. Rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin!"

---

[34] Yani bütün bu önlemler Allah'ın sevgi ve merhametini çekmek içindir. Yoksa bir toplumda fesat yayılırsa sonu hercümerç, iyilik, güzellik, doğruluk (*salah*) yayılır-

sa sonu barış ve esenlik olur. İktidarların esas amacı bunlara yönelik gerekli tedbirleri almaktan ibarettir. Kıyamet günündeki cennet ve cehennem bile bu yapılanların tabiî sonucundan başka bir şey değildir. Allah'ın sözü şudur ki bir toplum kendi özündekini değiştirmedikçe Allah da onların halini değiştirmez...

[35] Böylece Zülkarneyn kıssasından Kur'an'ın bu çağdaki okurları olarak şu üç temel masajı çıkarmış oluyoruz: 1- Zülkarneyn yöneldiği birinci amacında günah işleyen bir topluluğa ancak zulmediliyorsa müdahale edip cezalandıracağını söylemiş, gerisini Allah'a havale etmiştir. Bu, bir iktidar için "adaleti esas al" mesajıdır. 2- Zülkarneyn doğayla iç içe yaşayan bir halkla karşılaşmış ve onlara hiç dokunmamıştır. Bu, bir iktidar için "hürmet ve özgürlüğü esas al" mesajıdır. 3- Zülkarneyn fesat ve kötülükle başı dertte olan bir halkla karşılaşmış ve onlara yardım elini uzatıp demir eriterek set yapımına girişmiştir. Bu ise, bir iktidar için zulme ve kötülüğe karşı "dayanışma, yardımlaşma ve imarı esas al" mesajıdır... Aldık, kabul ettik, ey adaletin ve merhametin sesi, bilgelik kaynağı yüce Kitab!

[36] Harfi harfine: "Yaptıkları boşu boşunadır" (*habitat a'maluhum*).

19- MERYEM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 98 ayettir. Surenin 16–29. ayetleri arasında Hz. **Meryem**'in hamileliği, doğumu ve bunun sonuçları ele alındığı için bu ismi almış görünmektedir.

19- MERYEM SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 98 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Kaf, Ha,Ya, Ayn, Sad.

2- RABBİNİN kulu Zekeriya'ya sevgi ve merhametinin anlatımıdır...

3- Hani o bir zamanlar Rabbine için için yalvarmıştı.

4- Demişti ki: "Ey Rabbim! Artık içim geçti, saçlarım ağardı ve sana ettiğim dualar ey Rabbim, hiç karşılıksız kalmadı.

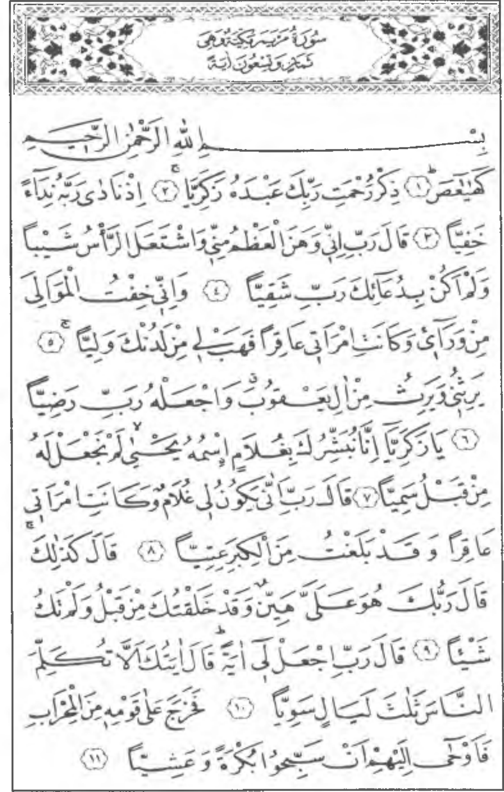
5- Ben bu halimle, bu ocağın sönmesinden endişeliyim.[1] Eşim de baştan beri kısır. Ne olur bana bir dost ver.

6- Hem bana hem de Yakup ocağına sahip çıksın. Hem de senin razı olacağın birisi yap onu."

7- Allah: "Ey Zekeriya, haberin olsun, Biz sana Yahya[2] adında bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce bu isim kimseye verilmemişti" dedi.

8- Zekeriya:[3] "Ey Rabbim, benim nasıl bir oğlum olabilir. Eşim kısır ben de yaşlılığın son haddine varmışken" dedi.

9- Öyle! Fakat Rabbin diyor ki: "Bu benim için çok kolaydır. Bundan önce de seni, sen hiç bir şey değilken yaratmıştım" dedi.

10- Zekeriya: "Ey Rabbim, bana bir işaret ver" dedi. Allah: İşaretin, sapasağlam olduğun halde üç gün üç gece insanlara söz söyleyememendir dedi.

11- Derken yakarış yerinden halkının karşısına çıkıp onlara "sabah ve akşam O'nu anın" diye işaret etti.

---

[1] Harfi harfine: "Yerime geçecek akrabalardan endişeliyim." Burada Kur'an'ın peygamber çevreleri için kullandığı "ÂL" kavramına verdiğimiz "ocak" karşılığı bu ayette daha iyi anlaşılmaktadır. Hz. **Zekeriya** "İmran Ocağının" sönmesinden endişe etmekte ve bunun sürmesi için Allah'tan salih evlât istemektedir. Nitekim surede anlatılan Hz. **Meryem**, Hz. **Yahya** ve Hz. **İsa** tarihin en büyük peygamber çevresi olan "İmran Ocağında" yetişmişlerdir. Burada soy, hanedan, zürriyet gibi etnik köken ve ırk çağrışımları yapan kelimeler yerine manevi atmosfer, kültür ve yetiş-

me çevresi manalarını gelen "ocak" kelimesi daha uygun durmaktadır.

[2] **Yahya** ismi sözlükte [حي] kökünden olup "O çokça yaşayacak" anlamında Türkçe'deki "Muammer" veya "Ömür" gibi bir manayı çağrıştırır.

[3] **Zekeriya** ismi [زكر] kökünden olup "hatırlamak, anmak" anlamında "Zâkir" ile aynı manayı çağrıştırır.

12- Nihayet büyüyünce ona: "Ey Yahya, kitabı kuvvetle tut" diye öğüt verdi. Biz ona daha çocukken bilgelik vermiştik.[4]

13- Ona katımızdan tertemiz bir vicdan/ruh dinginliği verdik. O, Allah bilinciyle yaşayan birisiydi.

14- Anne-babasına iyi davranan biriydi, zorba ve isyankâr değildi.

15- Hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak kaldırılacağı gün ona selam olsun!

16. KİTAP'TA Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti.

17- Onlarla arasına bir perde çekmişti. Derken kendisine ruhumuzu gönderdik. Ona düzgün bir insan şeklinde göründü.

18- Meryem: "Ben senden Rahman'a sığınırım. Eğer Allah'ın öfkesini çekmekten sakınıyorsan bana yaklaşma" dedi.

19- "Ben sadece sana tertemiz bir erkek çocuk hediye etmek için Rabbinin elçisiyim" dedi.

20- Meryem: "Benim nasıl oğlum olur? Bana bir insan dokunmadı, üstelik gayrı meşru hayat yaşayan birisi de değilim" dedi.

21- Öyledir! Rabbin: "Bu benim için gayet kolaydır. Onu insanlara bir sembol, sevgi ve merhametimizin sesi yapacağız" dedi ve iş olup bitti.

22- Böylece ona gebe kaldı ve bu haliyle uzak bir yere çekildi...[5]

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾
وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ
جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ
وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ
مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا
فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ
إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا
رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ
يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾
قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً
لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ
فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ
النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾
فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾
وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

23- NİHAYET[6] doğum sancısından bir hurma dalma tutundu. "Ah" dedi: "Keşke daha önce ölseydim, keşke unutulup gitseydim."

24- İçinden bir ses şöyle diyordu: "Sakın üzülme, Rabbin karnında taşıdığını yürüyen bir önder[7] yapacak."[8]

25- Hurmanın dalını kendine doğru silkele, üzerine olgun, taze hurma dökülsün.

---

[4] Yani: Biz **Yahya**'ya doğduğunda bilgelik dolu bir aile ortamı bahşettik. Böyle bir ailede doğmasını sağladık. Onun böylesi ortamda yetişmesini sağladık.

[5] BAKİRE DOĞUMU: Görüldüğü gibi bu pasajda (16–22) Hz. **Meryem**'in nasıl ha-

mile kaldığı anlatılıyor. Hz. **Meryem** bir erkekle ilişkisi olmamışsa nasıl hamile kalmıştır? Bunu iki şekilde yorumlamak mümkündür: 1- Hz. **Meryem** her normal insan gibi bir erkekle (marangoz **Yusuf**) nişanlanmış ve ondan gebe kalmıştır. Ayette geçen: "*Ona ruhumuzu gönderdik, ona güzel bir beşer olarak göründü (timsal oldu)*"dan maksat budur. Kur'an çoğu tarihî, tabiî, insanî ve toplumsal olaylarda olduğu gibi bunu da üzerine alarak (Biz diyerek) konuşmaktadır. Çocuğu siz ve eşiniz yaptığı halde "Allah çocuk bahşetti" demesi gibi. 2- Hz. **Meryem** diğer insanlardan farklı olarak evlenmeden ve kocasız olarak **İsa**'yı doğurmuştur. "*Ona ruhumuzu gönderdik, ona güzel bir beşer olarak göründü (timsal oldu)*"dan maksat Meryem'e evlenmeden ve kocası olmadan görünendir. Burada da iki görüş var: a- Bu görünen melektir; o ruhumuz diye ifade edilmiştir. b- Bu görünen **Meryem**'in rüyasında gördüğü bir erkektir; o ruhumuz diye ifade edilmiştir... Yukarıdaki birinci yorum, tarihi verilerle kanıtlandığı takdirde mümkün görünüyor. Ancak ayetlerdeki ifadeler daha çok ikinci yorumu ima ettiği için bunun nasıl olduğunun "tefsir" edilmesi gerekir. "Bu bir mücizedir, geçelim" yaklaşımı da tefsir olamayacağı için, tefsir sadedinde şunlar söylenebilir: "*Benim nasıl bir oğlum (gulam) olabilir? Bana bir insan (beşer) dokunmadı, gayr-ı meşru hayat yaşayan birisi (bâği) de değilim. Senden Allah'a sığınırım, eğer Rahman'dan sakınan birisi isen bana dokunma... Ruhumuzu ona gönderdik, ona düzgün bir beşer (beşeran seviyyâ) olarak göründü (timsal) ve iş olup bitti...Böyledir, bu Allah'a göre kolaydır?*" ifadeleri burada alışmadık, farklı bir durumun olduğunu çağrıştırıyor. Bu durumda "bakire doğumu" adı verilen bilgiler ışığında şöyle bir "spekülasyon" yapılabilir: Bazı canlı türlerinde çiftleşme olmadan kendi kendine hamile kalarak doğum olabilmektedir. Bunun insan türünde olma olasılığı oldukça nadirdir. Olsa bile şu anki bilgiler bunun bir kız olabileceğini göstermektedir. Çünkü dişideki kromozomlar iç rahim hareketleri sonucu ancak bir kızın döllenmesine yetmektedir. Erkek olması için mutlaka bir (Y) kromozomu gerekmekte o da erkekten gelmektedir. Şimdi bu durum bir yana çünkü gelecekte bu konuda yeni bilgilere ulaşılabilir- Hz. **Meryem**'in, gördüğü bir genç kızlık rüyası sonucu hamile kaldığı düşünülebilir. Bu şöyle olmuş olabilir: Hz. **Meryem** ömrünü mabede adamış, erkeklerle pek ilişkisi olmayan, bir anlamda rahibe hayatı yaşayan, henüz 18–19 yaşlarında tertemiz bir kızdı. Bütün ömrü mabette ibadet ve taatla geçiyordu. Hamile kalmadan önce bir kaç kez aybaşı olmuş ve yirmi yaşlarına gelmişti (Razi). Genç erkeklerin rüyalarında ihtilam olması gibi, yani "rüyasında" kadınla cinsel ilişkiye girip bilfiil boşalması gibi, o da "düzgün (genç, yakışıklı) bir erkek" ile rüyasında ilişkiye girdiğini görüp (timsal olunup) rahmindeki yumurtacığı harekete geçirmiş olabilir. Bir nevi arzu ve istek uyandırılarak genç kızlık duyarlılığı harekete geçirilmiş olabilir. İş bitince ateş ve ter içinde uyanan muhtelim (rüyasında ihtilam olan) genç erkek gibi bunun bir rüya olduğunu uyanınca öğrenebilmiştir. Nitekim yapılan araştırmalar bakire gebeliklerinin böyle olduğunu göstermektedir... Kur'an bu durumu sürekli vurguladığımız "Biz" [___] üslûbu çerçevesinde gayet "nezih" bir dille anlatmaktadır. Ayette geçen "*Ruhumuzu gönderdik, ona düzgün (genç, yakışıklı) bir beşer (erkek) şeklinde göründü, iş olup bitti*" ifadele-

ri bunu çağrıştırmaktadır. Bu, aynı zamanda Allah'ın "hayy" sıfatının normal fakat farklı bir tecellisi olmaktadır. Zira bütün canlılık oluşumları "Hayy"ın bir tecellisidir yani görünmesi, varlığa bürünmesidir. Bugün herhangi birimize gebelik veya doğum olayı ile ilgili ayet gelse aynı dil yine kullanılırdı. "Biz yaptık, Biz ettik" derdi. Hâlbuki hamile bırakan da sancılar içinde doğuran da biziz. Görülüyor ki Kur'an'ın o her şeyi üzerine alarak konuşan "Biz إنّا [ ] dilini iyi anlamamız gerekiyor. Buna göre bütün tarihî, insanî, toplumsal ve kozmik oluş "Allah ile"dir. Kozmik görünüm O'nun ışığı veya aydınlığı (nuru, canlılığı, ruhu, enerjisi) olup O insana şahdamarından daha yakındır. Olan biten aslında O'nla olup bitmektedir. Sanıldığının aksine sadece **Meryem**'in doğurması değil bütün doğumlar Allah'ın ruhunu üflemesi sonucu olmaktadır. Bu manada her gebe kadın bir **Meryem**'dir. Örneğin "şu an" yeryüzünün bütün doğum evlerine Allah ruhundan üflemektedir! Dikkat ediniz, yukarıdaki **Zekeriya**'nın duasını bütün kısır çiftler yapar. Çocuk olunca "Rabbim nur topu gibi bir çocuk verdi, şükürler olsun" der, kurban keser, yemek yedirir. Çocuk ölünce de "Rabbim emaneti geri aldı, sağlık olsun" vs. der. Hâlbuki doğuran da doğurtan da, ölen de fizikî olarak kendisidir. Bu, "dindarın" dili olup buna göre her şeyi yapan eden Allah'tır. Bu dil olayların rasyonel açıklamasını yapmaya ve öğrenmeye engel değildir. Her ikisi de yerine göre lazımdır. Aslına bakılırsa her ikisi de bir ve aynı şeydir. Çünkü tek bir oluş iki ayrı "üslûpla" ele alınmaktadır ve bunda şaşılacak bir şey yoktur. Bizim yaptığımız bu dilin tefsir edilmeye, açıklığa kavuşturulmaya çalışılmasından başka bir şey değildir...

[6] Yukarıdaki ayet (22) ile bu ayet (23) arasında en az 9 ay 10 gün geçtiği unutulmamalıdır.

[7] SERİYYA: Sözlükte [سرى] kökünden gelir. Mastarı "geçmek, geçerli olmak", son harfinin yer değiştirmesiyle [سير] kökünün mastarı da "yürümek, gitmek" demektir. Türkçe'ye de geçen *sirayet, serlevha, seriyye* gibi sözcükler birinci; *seyr, seyran, seyr-i suluk, siret* gibi sözcükler de ikinci kökten gelir. Her ikisinde de ortak anlam bir şeyin "akıp geçmesi, yürüyüp gitmesi"dir... Yukarıdaki ayet bu çerçevede iki şekilde yorumlanmıştır: 1- **Meryem** aşağı taraftan bir ses duydu. O ses 'Rabbin sana aşağı tarafta bir çay akıttı' diyordu. 2- **Meryem** içinden (altında) bir sesin yankılandığını duydu. O ses 'Rabbin karnındaki (altındaki) çocuğu yürüyen bir önder yapacak' diyordu... Görüldüğü gibi ayette geçen "seriyya" ifadesi "çay akıttı" olarak anlaşılabileceği gibi "yürüyen bir önder, lider, serlevha yaptı" olarak da anlaşılabilir. Öyle görünüyor ki ikinci görüş Hz. **İsa**'nın misyonu açısından daha uygun durmaktadır. Çünkü Hz. **İsa** kendilerine "Tanrı ile yürüyenin (Yakup/İsrail) torunları" diyen bir topluluğa seslenmiştir. Onların Tanrı ile yürümeyi çoktan terk ettiğini, asıl "Allah ile yürüyüşün" kendisi ile yeniden başladığını; ona uyulması gerektiğini söylemiştir... Ayrıca Bkz. "İSRA" 17/1. ayet dipnotu.

[8] Harfi harfine: "Altından ona geldi bir 'nida'. 'Sakın üzülme, Rabbin altındakini yaptı 'seriyya.'

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي
إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾ فَأَتَتْ بِهِ
قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ
هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾
فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ
إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا
أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا
بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ
مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ
مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾
وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ
﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا
لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

26- Artık ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen şöyle söyle: "Ben Rahman'a oruç adadım, bu nedenle bugün hiç kimse ile konuşmayacağım."

27- Derken Meryem çocuğu ile beraber halkının yanına geldi. Onlar: "Hey Meryem, bu ne iş?" dediler.

28- Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de gayrı meşru hayat yaşayan birisi değildi."

29- Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. "Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?" dediler...[9]

30- NİHAYET[10] İsa seslendi: "Ben Allah'ın kuluyum. O, bana bir kitap verdi ve beni peygamber yaptı.

31- Beni her nerede olursam olayım çağlar boyu yankılanıp duracak[11] bir mesajı yaymakla görevlendirdi ve hayatta kaldığım müddetçe bana namazı ve zekâtı tavsiye etti.

32- Anneme iyilik etmemi tavsiye etti, beni zorba ve isyankâr yapmadı.

33- Selâm bana; hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem de diri olarak kaldırılacağım gün."[12]

34- İŞTE hakkında tartışıp durdukları Meryem oğlu İsa hakkındaki gerçekler bunlardan ibarettir.

35- Şimdi bakın, Allah'ın oğul edinmesi olur şey değildir. Allah bu gibi şeylerden uzaktır. Allah bir iş ve oluşa karar verdimi ona sadece "Ol" der o da olur.[13]

36- İsa'nın dediği hep şuydu: "Allah benim de Rabbim sizin de Rabbinizdir. Onun için hep O'na ibadet ediniz. İşte doğruluk ve dürüstlük yolu budur.

37- Hal böyleyken bir takım gruplar kendi aralarında çekişip duruyorlar.[14] Büyük gün gelip çattığı zaman vay o kâfirlerin haline!

38- Karşımıza çıktıklarında gerçeği öyle bir işitecek, öyle bir görecekler ki! Fakat o zalimler bugün apaçık bir sapkınlığın içindeler.

---

[9] Öyle anlaşılıyor ki Hz. **Meryem** çocuğa "konuşması için" işaret etmedi. Bilakis "ne konuşsam anlamayacaksınız. Bu nedenle susuyorum, ne yapayım işte böyle!" manasına gelecek bir işarette bulundu. Kucağında çocuğu ile omuzlarını silkeleyip

"ne söyleseniz boş, durum bu" manasında boyuna "susan" bir genç kadın düşünün... Çünkü kendisine bu durumu açıklama yapmanın bir fayda vermeyeceği, sadece susması ve Allah'a güvenmesi istenmişti. O da bunu yaptı. Kadınsı bir tevekkülle "durum bu, yapılacak bir şey yok" manasında sustu... Sonra bağırıp çağrışmalar olduysa da bir müddet sonra kesildi. Derken aylar ayları yıllar yılları kovaladı ve **İsa** büyüyüp 30 yaşlarına geldi. Bu dönemde Hz. **Meryem**'in ilk zamanlar etrafında fırtınalar koparılmasına rağmen kimi zaman susarak, kimi zaman Türkçe'deki tabirle her annenin oğluna söylediği "benim oğlum büyüyünce büyük adam (seriyya, serlevha) olacak" şeklindeki telkinlerle Hz. **İsa**'yı büyüttüğü anlaşılıyor. Bu gayet normaldir zira "İmran Ocağı'ndan" büyük simaların çıkması böylesi bir yetişme çevresi ve manevi atmosferle sıkı sıkıya irtibatlıdır. Aynı zamanda bu peygamberlik bilincinin ilmek ilmek dokunarak oluştuğunu da göstermektedir. "*Ümmetimin âlimleri İsrail oğulları'nın peygamberleri gibidir*" hadisinde de geçtiği gibi peygamber çıkaran ailelerin İbranî muhayyilesinde ifade ettiği anlamın, bizde "ocak" dediğimiz sürekli âlimler ve önemli zatlar çıkaran büyük ve köklü ailelerle eşdeğer olduğu anlaşılıyor.

[10] Bu bölümdeki konuşmanın yukarıdaki bölümden çok sonraları olduğuna dair kuvvetli emarelere sahibiz. Ancak klasik müfessirlerin çoğu bu bölümü önceki bölümün hemen devamı olarak anlamışlar ve **İsa**'nın bu sözleri beşikte söylediğine hükmetmişlerdir. Fakat arada en azından bulûğ çağına kadar bir zamanın geçtiğini söyleyenlerin de (**Ebu'l-Kasım el-Belhi**) desteğiyle yukarıdaki ayetlerde **İsa**'nın yaşamöyküsünün "safha safha" ele alındığını söylememiz mümkün görünmektedir. Şöyle ki: Önceki iki ayet (22–23) arasında en az 9 ay 10 gün varken -çünkü gebe kaldığı günün hemen ardından doğum sancılarının başladığı güne geçiliveriyor - bu iki ayet (29–30) arasında da en az 25–30 sene vardır. Çünkü Hz. **İsa** otuz yaşlarında tebliğe başlamıştı. Öte yandan İsa'nın halkına seslenişinin anlatıldığı bu pasaja (30–33) geçişte her hangi bir geçiş edatı [ف و] kullanılmıyor. Pasaj boyunca da (30–33 ayetler) önceki bölüme gönderme yapan herhangi bir atıf zamiri de [ها] bulunmuyor. Bu da bu pasajdaki sözlerin çok zaman sonra söylendiğine delalet ediyor. Bunun bir örneği Hacc 66. ayetten 67. ye geçerken görülebilir. Burada **Razi** şu açıklamayı yapmaktadır: "*Bu ifadenin başından vav düşmüştür. Çünkü bu ifadenin kendinden öncekilerle münasebeti yoktur*" (Razi, Hacc; 22/67 tefsiri). Demek ki bu bölümle birlikte **İsa**'nın hayatından üç safha: 1- Annesinin hamile kalması 2- Doğumu 3- Büyüyünce halkına verdiği mesajın temel esasları anlatılmış oluyor. Hemen sonra da **Hz. İbrahim**'e geçiliyor. Unutulmamalı ki bu tür bölümler **Hz. Muhammed**'e (s.a.v) bir çırpıda iniyordu. Aralarında mantıksal bir akış olup olmadığına bakılmaksızın bugünün tabiri ile "bir klipte geçen sahneler" gibi bir anda peş peşe sıralanıyordu. Bu durum okuyan da her şeyin bir anda olup bittiği izlenimi uyandırabiliyor. Hâlbuki Kur'an okurken buna dikkat etmek gerekir. Kur'an kıssaları anlatırken ilâhî hitabın "dalgalı akışını" iyi algılamak icap eder. Nitekim biz büyük harflerle başlayan pasajlarda ya başka bir konuya geçildiğini ya da arada zaman farkı bulunduğunu vurgulayarak bu durumu yansıtmaya çalıştık. Öte yandan

diğer peygamberler için de geçerli ama özellikle Hz. **İsa** Kur'an'da "Allah'ın sesi" (*kelimullah*) olarak öne çıkarıldığı için onun konuşmaya başladığı yerleri düzünden "dedi" yerine aynı manaya gelen "seslendi" ibaresi ile çevirdim...

[11] MÜBAREK: Bkz. 6/155. ayet dipnotu.

[12] Yani: Doğumunda, ölümünde ve kıyamet günü yeniden diriltileceği günde **İsa**'ya selâm olsun! Bu ibarenin aynısının, yukarıdaki (19/15.) ayette Hz. **Yahya** için de kullanıldığına dikkat etmek faydalı olabilir: "*Hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak kaldırılacağı gün ona (Yahya'ya) selâm olsun!*"

[13] Demek ki Kur'an'dan bir tabiat felsefesi çıkarılacaksa bu ancak "oluş" felsefesi olabilir. Bu şu demektir: Allahu a'lem "Tanrı'nın ezeli plânı" diye bir şey yoktur. Olaylar oldukça bilinmektedir ve onun yaratması olaydan önce kestirilemeyen yaratıcı güç (enerji) halindedir. Toprağın yaratıcı enerjiyle dolu olduğu halde ancak işlenmesiyle ürün vermesi gibi; ("*Ekmek verdi, aş verdi deşmeyince kıt verdi. Benim sadık yârim kara topraktır*" Âşık Veysel). Şu halde Allah bir şeyin olmasını dilemezden önce düşünüp taşınıp plan yapmamaktadır. İlahi proje, ilahi senaryo vs. diye bir şey söz konusu değildir. O'nun bir şeyin olmasını dilediğinde yaptığı şey sadece ona "ol" demekten ibarettir. Bu durumda o şey hemen "oluş" halinde varlığa bürünür. Yani kelamcıların diliyle Allah'ın iradesi, bilgisi ve yaratması bir ve aynı şeydir. Bir cümlede kelimelerin ardı ardına dizildiği gibi aralarında fasıla yoktur. Allah'ın ezeli planı olmuş bitmiş, noktası konulmuş bir "kader" değil, olsa olsa "olmakta olan, oluş halinde olan"dır. Dahası insanoğlu buna eylemleriyle katılmakta ve olmakta olana tesir edebilmektedir. Allah insanı yaratmaya (*halq*) veya oluşa (*kevn*) katmaktadır. Yaratılış ritmi bu karşılıklı dinamik tempo ile süreç (*dehr*) boyunca devam etmektedir...

[14] Yani: Kimisi: "**İsa** bir isyancı, sahtekâr ve veled-i zinadır" diyerek, kimisi: "O bir tanrıdır/tanrının oğludur; bizim için kendini feda ederek insanlığı ölüm yargısından kurtarmıştır" diyerek, kimisi de: "Öldükten üç gün sonra dirilmiştir. Tanrı onu göğe çekmiştir, kıyamete yakın dünyaya geri dönecektir" vs. şeklinde tartışıp duruyor. Oysa **İsa** anlattığımız gibidir; gerisi lâf-ı güzaftır...

39- İnkâr etseler de, umursamaz olsalar da, son pişmanlığın hiç bir fayda sağlamayacağı o pişmanlık gününü kendilerine haber ver.

40- Yeryüzü ve üzerindekiler geçip gittikten sonra yalnızca Biz kalacağız, Biz! Onların hepsi dönüp dolaşıp Bize gelecekler.

41- KİTAP'TA İbrahim'i de an[15] çünkü o da bir peygamberdi, sözü namus bilirdi.

42- Bir zaman babasına şöyle demişti: "Babacığım, o işitmeyen, görmeyen ve sana hiç faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?

43- Babacığım, emin ol sana gelmeyen bir bilgi bana geldi. Gel bana uy da seni dümdüz bir yola çıkarayım.

44- Babacığım: şeytana tapma çünkü şeytan Rahman'a isyan etti.

45- Babacığım doğrusu ben, sana o Rahman'dan bir azabın dokunmasından ve böylece şeytanın adamı haline gelmenden korkuyorum."

46- Babası: "Sen benim Tanrı'larımdan yüz mü çeviriyorsun ey İbrahim? Yeminle söylüyorum eğer bundan vazgeçmezsen seni öldüresiye taşlarım. Şimdi çek git; gözüme bir süre görünme" dedi.[16]

47- İbrahim: "Selâm sana, senin için Rabbimden af dileyeceğim; çünkü O bana karşı çok cömerttir" dedi.

48- "Sizi Allah'tan başka taptıklarınızla baş başa bırakıp giderim ve Rabbime dua ederim. Umarım Rabbime yaptığım dua

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي
عَنكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ
فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ
إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ
عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ
عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾ قَالَ
سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾
وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ
بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ
وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ
فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

sayesinde mutsuz olmam" diye de ekledi.

49- İbrahim, onları ve Allah'tan başka taptıklarını bırakıp gittiğinde, Biz de ona İshak'ı ve Yakup'u ihsan ettik ve her birini bir peygamber yaptık.

50- Onlara sevgi ve merhametimizi yağdırdık, sözü namus bilmenin dile gelen soylu sesi yaptık.[17]

51- KİTAP'TA Musa'yı da an; çünkü o saf bir yürek temizliğine sahip bir elçi, bir peygamberdi.[18]

---

[15] HZ. İBRAHİM: Mezopotamya uygarlığının zirveye çıktığı bir çağda (MÖ. 2000–1700), Aşağı Mezopotamya'daki Ur şehrinde ortaya çıkmıştır. Tüm Dicle-Fırat havzasını, Suriye, Mısır, Filistin ve Mekke'yi dolaşmış, Sümer-Akkad-Babil uy-

garlığının birbirinden devralarak getirdikleri tüm pagan (putperest) değerlerine başkaldırmıştır. Dönemin Nemrut'u tarafından ateşe atılarak yakılmak istenmiştir. İmparatorluğun tanrılarına karşı çıktığı ve onları tanımadığı için devrin en ağır cezası olan "ateşte yakılarak idama" mahkûm edilmiştir. Ancak dönemin Nemrut'u bu amacına ulaşamamıştır. Hz. **İbrahim** hanımı ve yeğeni **Lut** ile birlikte Aşağı Mezopotamya'yı terk etmiş, Yeğeni **Lut**'u Filistin'deki Sodom ve Gomorre, bir oğlu **İsmail**'i Mekke'deki Cürhüm Arapları, diğer oğlu **İshak**'ı da Filistin'deki İbranîler gibi Sami oymaklarına tebliğ amacıyla göndermiştir. Döneminde Akkad-Babil uygarlığı tüm Ortadoğu'ya hâkim olmuş bir Sami medeniyetiydi. Sümer Nemrut'u **Urukagina**, Akkad Nemrut'u I. **Sargon** ve Babil Nemrut'u **Hammurabi** Dicle-Fırat (Mezopotamya) havzası tanrı-devletlerinin kudretli krallarıydılar. Kendilerini dünyaya nizam vererek adaleti sağlayacak kurtarıcı olarak görüyorlardı. Bu görevi kendilerine Tanrı'nın verdiğine inanıyorlardı. Birçoğu ülkelerini "Tanrı'nın kapısı, ülkesi" (Babil) olarak isimlendiriyorlardı. Hz. **İbrahim**, **Sare**, **Hacer**, büyük oğlu **İsmail**, küçük oğlu **İshak**, yeğeni **Lut**, **İshak**'tan olma torunu **Yakup** ve **Yakub**'un oğlu **Yusuf** bu açıdan Araplar ve İbranîler (Yahudiler) gibi tüm Sami oymaklarınca efsanevî peygamber ailesi olarak sahiplenilmiştir. Hepsi de bu peygamberlerin kendi soylarının atası olduklarını iddia etmişler, böylece peygamberlerin dini karizmasından kendilerince milli bir ideoloji çıkarmaya ve bundan azamî ölçüde yararlanmaya çalışmışlardır. Hâlbuki Hz. **İbrahim** Ur şehrinde doğması itibarîyle İbranî bile değildi. Anadili Keldanice idi. Amacı bugünkü Ortadoğu'da karışık göçebe topluluklar halinde yaşayan ön Asya halklarına tevhid ve adalet dinini anlatmak, Sami/Akkad/Babil asabiyetine dayalı imparatorluk Tanrılarının gölgesinde kurulmuş Tanrı istismarına dayalı otoritelerden insanları kurtarmak ve bu amaçla oluşturulmuş bütün kurumsal dinleri yıkmaktı. Hz. **İbrahim**'in aile kökeninin Irak'a Hindistan'dan göç etmiş olması da başka bir ihtimaldir. Hindistan'daki Brahman geleneği, Hind toprağında daha önceleri ortaya çıkmış **İbrahim** (Abraham/Brahman) gibi Rahman'ın elçilerinin izlerini taşımaktaydı. Onun için Brahman deniyordu. Yani Rahman'ın babası, iyiliğin, sevginin, merhametin sonsuz kaynağı yüce Allah'ın bölgeye gönderdiği ve mesajları tarihten silinmiş, unutulmuş peygamberlerin yolunu ve manevî soyunu sürdüren anlamında... Ayrıca Bkz. 14/35. ayet dipnotu.

16 Burada adı geçen tanrı'lar, Hz. **İbrahim**'in yaşadığı dönem olan (MÖ. 2000–1700) yıllarında Irak'ta en parlak dönemini yaşayan ve Tanrı'nın kapısı anlamına gelen Babil İmparatorluğu'nun ünlü imparatorluk tanrılarıdır. Hz. **İbrahim**'in babası da bu imparatorlukta yüksek kraliyet memuruydu. Babil tanrılar meclisi Sümerlerdeki (*An-Enki-Anlil*) gibiydi. Ancak isimler biraz değişmişti. Babil İmparatorluğu'nda Tanrı ailesi (*Anu-Ea-Ellil*) idi. Tanrı baba, karısı ve oğlundan oluşan bu tanrılar meclisinin (panteonun) altında diğer tanrılar sıralanırdı: Güneş (*Şamaş*), ay (*Sin*), yıldız (*İştar*) tanrılarının yanı sıra yıldız tanrısı (*İştar*) oğlunu (*Tammuz*) bitkilerin tanrısı olarak görevlendirmişti. Keza yağmur ve zenginlik dağıtan fırtınanın tanrısı (*Adad*), savaş tanrısı (*Ninurta*), mahsul tanrısı (*Dagon*) ve insanların kaderlerini levhalar üzerine yazan ilâhî kâtip (*Nabu*) tanrılar meclisinin önemli üye-

leriydiler. Hz. **İbrahim**'in balta ile kırıp geçirdiği Tanrı heykelleri işte bunlardı...

[17] Harfi harfine: "Onlar için yüce (*aliyya*) bir doğruluk (*sıdk*) dili (*lisan*) verdik."

[18] RESUL VE NEBİ: Sözlükte resul [رسول] elçi, nebi [نبى]de haberci demektir. *Mürsel, irsâl, irsâliye, risâlet* ile *nübüvvet, enbâ, enbiya, mütenebbi* vb. kelimeler bu köktendir... Ayette Hz. **Musa** hakkında resul ve nebi kelimelerinin her ikisinin birden kullanılması bazı müfessirler arasında resul ile nebinin farklı manalarda olduğu kanaati uyandırmıştır. Oysa Kur'an'ın genel kullanımı içinde böyle bir ayrım mümkün görünmüyor. Çünkü bu iki kelime eşanlamlı olup bütün peygamberler hem resul hem nebidirler. Keza bütün peygamberlerin bütün insanlığa gönderilmiş olduğu anlaşılıyor. Bunların kimi henüz kendi ülkesindeyken bastırılmış, kimisi şehit edilmiş, kimisi de nihaî amacına ulaşamadan başlattığı hareket yarım kalmıştır. Aslında hepsinin de amacı insanlığa dünya ve ahirette kurtuluş yolunu göstermekle beraber tevhide ve adalete dayalı bir dünya düzeni kurmaktı. Yani Hz. **Muhammed**'in (s.a.v) yaptığını onlar daha önce yapmak istiyordu. Hepsinin de amacı nihayetinde bir gün insanlığın merkezi olan Kâbe'yi yeniden diriltmek ve onun etrafında evrensel bir ümmet kurarak çağlarının en gelişmiş şeriatını (hukuk) tesis etmekti. Böylece tüm insanlığa örnek olacak "Evrensel Adalet ve Barış Yurdu" (Daru's-Selam) kurulmuş olacaktı. Sadece üç beş kişi kendisine inanmış bir **İbrahim**, sadece üç yıl tebliğ yapabilmiş bir **İsa**, veya Mısır çöllerinden yürüyüp Kudüs'e girmeye ömrü vefa etmemiş bir **Musa**, Hz. **Muhammed** (s.a.v) gibi -dünyevî anlamda- başarılı olmuş olsalardı, aynen bu "büyük ülküyü" hayata geçireceklerdi... (Allahu a'lem). Öte yandan resul ve nebi kavramlarını Yahudi kültüründeki manasıyla kullanmamak gerekir. Çünkü onlara göre resuller ve nebiler ancak bir sınıftan gelebilirler. O sınıfta Yahudilerin nebim veya kohen vs. dedikleri peygamberlik hanedanıdır. Onlara göre bunun dışından peygamber çıkamaz. Hâlbuki peygamberlik bir ırk, kavim, zürriyet vs. olayı değil ahlâk, erdem, dürüstlük ve vicdani uyanış olayıdır. Allah böyle olanların içinden birini tarihin belirli dönemlerinde seçer. Bu her kavimden ve dünyanın her yerinden olabilir...

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ
وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ
إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا
إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾ فَخَلَفَ
مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ
يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ
رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا
مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا
وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

52- Ona dağın sağ tarafından seslenmiş ve fısıldayacak şekilde yaklaştırmıştık.

53- Sevgi ve merhametimizle kardeşi Harun'u da bir peygamber olarak ona lütfetmiştik.

54- KİTAP'TA İsmail'i de an çünkü o da sözü namus bilen bir elçi, bir peygamberdi.

55- Halkına namazı ve zekâtı emrederdi ve Rabbinin hoşuna gidecek davranışlarda bulunurdu.

56- KİTAP'TA İdris'i de an[19] çünkü o da sözü namus bilen bir peygamberdi.

57- Biz onun da adını göklere yazdık.[20]

58- İŞTE BUNLAR Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerdir. Âdem'in takipçilerinden, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ile İsrail'in izinden yürüyenlerden seçtiğimiz kimselerdir. Bunlar kendilerine Rahman'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak yerlere kapanırlardı.

59- Onların ardından öyle kötü bir nesil geldi ki; namazı boş verdiler ve şehvetlerinin peşine düştüler. Bunlar da azgınlıklarının karşılığını görecekler.

60- Ancak tövbe edenler, iman edenler, iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanlar bunun dışındadır. Onlar zerrece haksızlık yapılmadan cennete gireceklerdir.

61- Cennetin tam orta yeri, kendisi için çalışıp ibadet edenlere Rahman'ın gıyaben söz verdiği şekilde onları bekliyor. O'nun verdiği söz yerine gelecek; bundan hiç şüpheniz olmasın.

62- Orada boş lâf işitmeyecekler. Huzur ve mutluluk içinde[21] sabah akşam nimetlere gark olacaklar.

63- Allah bilinciyle yaşayan kullarımıza vereceğimiz cennet işte budur![22]

64- BİZ[23] ancak rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunlar arasındaki her şey O'nundur. Rabbin seni unutmuş değildir.

---

[19] İDRİS: Sözlükte [درس] kökünden "ders yapan, çokça okuyup öğreten" manalarına gelir. **İbrahim**'in Hind'teki *Brahman*'ı çağrıştırması gibi **İdris** de Mısır'daki

İzis/Osiris'i çağrıştırıyor. Bütün kaynaklar **İdris**'in **Nuh**'tan daha önce Mısır'da yaşadığını rivayet ederler. Dolayısıyla bunların Hind ve Mısır toprağında eski çağlarda yaşamış peygamberlerin izlerini taşıdıkları düşünülebilir. Nitekim Mısır uygarlığını devralarak yeniden üreten Yunan mitolojisinin **Hermes**'i de büyük ölçüde **İdris** ile ilgili söylenenlere uymaktadır. Okuyup öğreten, ders yapan, tedrise önem veren, kalemle ilkyazı yazan, astronomi ve matematiğe ilgisi olan anlamında...

[20] Harfi harfine: "Biz onu yüce bir yere yükselttik." Ayette geçen "yükselttik" [رفعنا] ifadesi Kur'an'da Hz. **İsa** ve Hz. **Muhammed** (s.a.v) için de kullanılıyor. Hz. **İsa** için: "*Onu kendine yükseltti*" (4/158), Hz. **Muhammed** (s.a.v) için: "*Senin şanını yükseltmedik mi*" (94/4) derken kullanılan kelime aynıdır. Hemen anlaşılacağı gibi bundan maksat manevi derece ve mertebe bakımından yüksekliktir. Türkçe'de "adını dağa taşa, göklere yazmak" dememiz gibidir. Bu nedenle Kur'an'daki bu tür ifadeleri "adını göklere yazmak" şeklinde manevi yücelik ve paye verme anlamında, mecazi çağrışımını da bozmayan ifadelerle karşıladım.

[21] Harfi harfine: "Ancak bir 'selam' işitirler."

[22] Görüldüğü gibi Meryem suresi Hz. **Zekeriya**, Hz. **Yahya**, Hz. **Meryem** ve Hz. **İsa**'nın yaşamöyküsü ile başlıyor. Onlar etrafında yapılan tartışmalara açıklık getiriliyor. Ardından Hz. **İbrahim**'e geçiliyor. Hz. **İsmail**, Hz. **İshak**, Hz. **Yakup**, Hz. **Musa** ile devam ediliyor. Daha da geriye gidilerek Hz. **İdris**'ten bahsediliyor. Bunların hepsinin sözü namus bilerek yaşamanın (doğruluğun/dürüstlüğün) dile gelen soylu sesleri olduğu vurgulanıyor. Bunların ardından ise "namazı boş veren" ve "şehvetlerinin ardına düşen" nesillerin geldiği hatırlatılıyor. Sonunda bölüm tövbe, iman, iyilik, güzellik, doğruluk, ibadet ve Allah bilinci ile yaşamak (takva) vurgusu yinelenerek bitiriliyor. Karşılık olarak da bunları yapanların, cennete gireceği, orada huzur ve mutluluk içinde yaşatılacağı sözü veriliyor... Burada özellikle "onların ardından öyle kötü bir nesil geldi ki namazı boş verdiler, şehvetlerinin ardına düştüler" ifadesi son derece dikkat çekicidir. İnsanlık tarihinde sanki bir tekerrür gibi hep bu olmaktadır. Önce doğruluk ve dürüstlük timsali bir nesil gelmekte ardından namazı boş veren ve şehvetlerinin ardına düşen bir nesil, öncekilerin tüm yaptıklarını berhava etmektedir. Sonra yine bunların berhava ettiklerini düzelten doğru ve dürüst nesiller ortaya çıkmaktadır. Demek ki doğruluk ve dürüstlük yolunda sebat etmek namazın üzerine titremekle ve şehvetin esiri olmamakla mümkündür. Çünkü namaz insanı Allah'a bağlar. Namaz insanın Allah'a olan bağlılığının sürdüğünün göstergesidir. Namazı boş vermek ise Allah'a olan bağlılığın gevşediğinin, savsaklandığının, önemsizleştiğinin göstergesidir. Bu durumda kişi şeytana bağlılığın göstergesi olan şehvetin ağına düşer. Şehvetin ağına düşen ise bundan kurtulmadıkça artık iflâh olmaz. Kişi bundan ancak dönüp gelerek (tövbe) ve yeniden iman ederek kurtulabilir. Aksi halde yolun sonu cehenneme çıkar...

[23] Bu iki ayetle (64–65) başka bir konuya geçiliyor. Rivayete göre Kureyş ileri ge-

lenleri Medine'deki Yahudilere peygamberlik iddiasında bulunan birisinin sıfatlarının ne olacağını, bu konuda bir bildiklerinin olup olmadığını sormak için Medine'ye beş kişi gönderdiler. Giden heyet önce Hıristiyanlara sordu onlar bu hususta bir bilgilerinin olmadığını söylediler. Yahudiler Tevrat'ta bir peygamberin geleceğinin yer aldığını, onu tanımak için Ashab-ı Kehf, Zülkarneyn ve **Nuh** konusunda üç soru sormalarını önerdiler. Onlar da gelip bu soruları **Hz. Peygambere** (s.a.v) sordular. **Hz. Peygamber** (s.a.v) soruları cevaplamadı ve daha sonra gelmelerini söyledi. Bu arada vahiy gecikti ve bu gecikme 15 veya 40 gün kadar sürdü. İşte bu ayetler bunun üzerine nazil oldu (İbn Kesir, Razi, Kurtubi) ve Meryem suresinin bu bölümüne yerleştirildi.

65- O bütün göklerin, yerin ve arasındakilerin Rabbidir. Şu halde O'nun için çalışıp ibadet et, O'na ibadet ederken güçlüklere göğüs ger. Hiç ismi O'nunla anılmaya değer bir başkasını tanıyor musun?

66- BÖYLEYKEN[24] insanoğlu diyor ki: "Öldükten sonra mı tekrar dirileceğim?"[25]

67- Peki, insan hiç düşünmez mi, Biz onu daha önce hiç bir şey değilken nasıl yaratmışız?

68- Evet, Rabbine yemin ederim ki Biz onları ve o şeytanları mutlaka mahşerde toplayacağız. Sonra da onları cehennemin etrafında dizüstü bekleteceğiz; bundan hiç şüpheniz olmasın.

69- Ardından her gruptan Rahman'a karşı en çok diklenenleri çekip öne çıkaracağız.

70- Çünkü cehennem ateşini en çok kimin hak ettiğini en iyi Biz biliriz.

71- İçinizden oraya girmeyecek hiç kimse yoktur. Rabbinin geri dönüşü olmayan kararı budur.

72- Bir kez daha hatırlatalım ki Allah bilinciyle yaşayanları kurtaracağız ve ömrü zulüm ve haksızlık yapmakla geçmiş olanları dizüstü çöktüreceğiz.

73- AYETLERİMİZ kendilerine bütün açıklığı ile okunduğu zaman o kâfirler iman edenlere: "Bu iki kesimden hangisi makam ve mevki olarak daha iyi yerde ve daha üstün?" dediler.[26]

74- Oysa Biz, kendilerinden önce zenginlik ve dış görünüş bakımından daha lüks yaşayan nice kuşakları helak etmişizdir.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ
اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ
شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ
جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى
الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ
مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّى
الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ
مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ
فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ
وَاِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ
جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

75- De ki: "Kim sapıklık içinde ise Rahman ona istediği mühleti versin. Sözü edilen kıyametin koptuğu zaman ya da azabı tattıkları zaman kimin makam ve mevkisinin daha aşağı ve taraftarının daha zayıf olduğunu bilsinler.

76- Allah doğru yolda yürüyenlerin yürüyüşünü sağlamlaştırır. İyilik, güzellik ve doğruluktur baki kalan. Rabbinin katında hem mükâfat bakımından daha erdemli, hem de sonuç itibarîyle daha iyi olan budur.

---

[24] Önceki iki ayetle konu değiştikten sonra yine hafif bir geçişle bu bölümde peygambere soru soran ve muhtemelen Kureyş ileri gelenlerinden olan bazı adamların

inkâr kokan iddiaları ele alınıyor.

[25] Harfi harfine: "Öldüğüm zaman ileride diri olarak çıkarılacak mıyım?"

[26] Yani: Önce bir Kureyş ileri gelenlerinin haline bakın, sonra da şu cennette yüksek makamlardan, mevkilerden, hurilerden, bahçelerden bahsedip duran **Muhammed** ve ona uyan zavallıların haline bakın. Para bizde, makam bizde, mevki bizde, hayat bizde, huri de bizde, kadınlar da bizde. Şimdi, bu iki kesimden hangisi daha iyi yaşıyor? Demek ki Allah nimetini bize verirken onları bunlardan mahrum ederek cezalandırıyor. Cennet, cehennem vs. züğürt tesellisidir; hepsi burada, bizde işte!

77- AYETLERİMİZE kâfirlik edip: “Bana mutlaka mal ve evlât verilecek” diyene bak?[27]

78- O, gelecekten haber mi almış? Yoksa Rahman’dan bir söz mü verilmiş?

79- Hayır! Biz o söylediklerini bir bir not ediyoruz ve azabını uzattıkça uzatacağız!

80- O söylediği şeylerin hepsini elinden alacağız. Bize tek başına gelecek.

81- Onlar kendilerine statü sağlasınlar diye tuttular Allah’tan başka Tanrılar edindiler.

82- Hayır! Yarın Tanrılarını inkâr edecekler ve aleyhlerine dönüp düşman kesilecekler.

83- GÖRMEDİN Mİ Biz şeytanları kâfirlere musallat etmişiz; onları oynatıp duruyorlar.

84- Onlar için acele etme. Biz onların günlerini tek tek sayıyoruz.

85- Allah bilinciyle yaşayanları saygın misafirler olarak Rahman’ın huzurunda toplayacağımız o gün,

86- Günaha batmış olanları suya gidip susuz gelen sürüler gibi cehenneme sevk edeceğiz.

87- Rahman ile bağını koparmamış kimseden başkasına arabuluculuk fayda vermeyecek.

88- Bir de: “Rahman çocuk edindi” dediler.[28]

89- Doğrusu siz çok çirkin bir iddiada bulundunuz.

90- Bu lâf yüzünden neredeyse gökler çatlayacak, yer parçalanacak, dağlar çöküp gidecekti.

91- Demek Rahman’a çocuk yakıştırıyorlar?

92- Oysa çocuk edinmek Rahman’a yakışmaz.

93- Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız kul olarak Rahman’a gelecektir.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾
أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ
مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا
فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾
كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا
﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ
الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ
وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ
الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ
شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ
وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا
يَنْبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ
وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

94- Bakın, onların tamamını kuşatmış ve bir bir saymıştır.

95- Hepsi kıyamet günü O’na tek olarak gelecektir.

96- Rahman, iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışanların etraflarında bir sevgi halesi oluşturacaktır.

97- BİZ Kur’an’ı Allah bilinciyle yaşayanları müjdelemen ve inadından direnip duranları uyandırman için senin dilinle kolaylaştırdık.

98- Onlardan önce nice kuşakları yok ettik. Onlardan bir ses bir seda işitiyor musun?[29]

[27] Rivayete göre **Habbab bin Eret** şöyle demiştir: "Benim **As bin Vail**'den alacağım vardı. Borcumu ondan istedim. O, "Hayır, **Muhammed**'i inkar etmedikçe vermem" dedi. Bunun üzerin ben, "Kesinlikle olmaz! Ben **Muhammed**'i inkar etmem" dedim. **As bin Vail**: "Ben öldüğümde yeniden mi dirileceğim?" dedi. Ben "Evet" dedim. Bunun üzerine: "Öldükten sonra yeniden dirildiğimde ve sen bana geldiğinde, orada benim malım ve çocuklarım olur. Borcumu o zaman gel öderim" dedi. Bu pasajdaki ayetler bunun üzerine nazil olmuştur. (Razi, Taberi, İbn Kesir).

[28] Yani: Mekkeli Araplar taptıkları tanrıçalara (Lat, Menat, Uzza) "Allah'ın kızları" dediler. Onlara Allah'ın yanında Tanrı edinip tapındılar.

[29] Yani: Ey **Muhammed**! Senden önce nice kuşaklar geldi geçti. Biz nice kâfirler nice imansızlar gördük. Tarihin kalbini dinle; onlardan bir ses, bir seda işitiyor musun? Şu gök kubbenin altında tevhid ve adalet sedasından başka ne kaldı? Çektiğin eziyetlere üzülme ve asla unutma: "Şu istikbal inkılâbâtı içinde en gür seda yine İslâm'ın sedası olacaktır!"

20- TAHA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 135 ayettir. Adını İbranî, Nebatî, Habeş ve Süryanî lehçelerinde "Ey insan" anlamına gelen (*Tâhâ*) kelimesinden alır. Surenin üçte ikilik büyükçe bir bölümünün (9–98) Hz. Musa'ya ayrılmasıyla, sanki bir zamanlar kutsal vadide kendisine "Ey insan" (*Tuvâ*) diye seslenilmesine nispet edilmiş gibidir...

20- TAHA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 135 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta Ha.

2- Kur'an'ı sana mutsuz olasın diye indirmedik.

3- Ancak içinde korku ve titremesi olana bir öğüt olsun diye indirdik.

4- Yeryüzünü ve o görkemli gökleri yaratan tarafından aşama aşama bir indirmedir bu.

5- O Rahman görkemiyle gökleri kuşattı.[1]

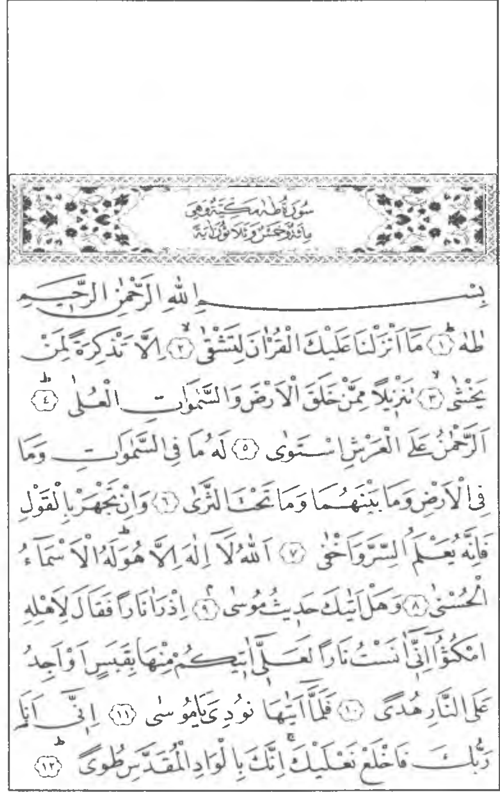
6- Göklerde, yerde, ikisinin arasında ve yerin altında bulunan her şey O'nundur.

7- Sen bu sözü ilan edeceksen de O, gizliyi de daha gizliyi de kesinlikle biliyor.

8- Allah! O'ndan başka hiç bir Tanrı yok! En güzel isimler hep O'nundur.

9- ŞİMDİ, Musa olayından haberin var mı?

10- Bir zamanlar Musa bir ateş gördü de ailesine: "Durun bakalım, gözüme bir ateş ilişti, belki size ondan bir kor getiririm veya ateşin yanında ne olduğunu soracak birini bulurum" dedi.[2]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
طه ﴿١﴾ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن
يَخْشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ﴿٤﴾
الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا
فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ
فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾ وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ
امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ
عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا
رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

11- Ateşe yaklaştığında ona: "Ey Musa!" diye seslenildi.

12- "Benim Ben, Senin Rabbin! Haydi, papuçlarını çıkar çünkü sen kutsal geçittesin."[3]

---

[1] Harfi harfine: "Rahman 'arş' üzerine 'istiva' etti."

[2] Hz. **Musa**'nın vahiy aldığı anın tasviri Hz. **Peygamber'in (s.a.v)** Hira'daki tasvirlerine ne kadar da benziyor: "Onu açık ufukta görmek" (53/7,11) ile "bir ateş (nâr/nur) görmek" (20/10) ifadeleri, bir peygamberin iç âleminde yaşadığı aydınlanma ve ani parıldamanın (*berq*), dış âlemde surete büründürmesi olmalıdır. Demek ki ruhanî görüm bizim gördüğümüz normal görümün (rü'yanın) 37 derece daha fazlasıdır. Bu durumda peygamber dış dünyada bulunmayan ve daha önce hiç görmediği olgu ve olayların suretlerini muhayyilesinde resmeder. Bu, iştiyak (özlem) ve idrakin (algılama) dış şartlarla buluşup "vicdanî taşma" ola-

rak fışkırıp gün yüzüne çıktığı andır. Bu durumda peygamber Allah'ın görkemini yer ile göğü kaplamış bir melek (Cebrail) veya dağa yansımış ateş (nâr/nur) şeklinde görür. Bu, Allah ile büyük buluşmadır. Allah, insanoğlunun bu vicdani taşması üzerinden insanlığa seslenmekte, vahyetmektedir. (Allahu a'lem). Ayrıca Bkz. "VAHİY"; 16/68.ayet dipnotu.

[3] İbranca'da [طوى] "Ey insan" demektir (İbn Abbas). Keza bu surenin ismi olan [طه] da Nebati, Habeş ve Süryani lehçelerinde "Ey adam" anlamındadır (Hasan el-Basri, Said bin Cubeyr, Katade, İkrime, Kelbi). Surenin epey büyükçe bir bölümünde (9–98) **Musa** kıssası anlatıldığı için ona yönelik "*ey insan*" hitabından mülhem *Taha* kelimesi sureye isim olmuş görünmektedir.

13- Ve Ben seni seçtim. Şimdi vahyedileni dinle.

14- Gerçekten Benim Ben; Allah! Benden başka Tanrı yoktur. Onun için Bana ibadet et ve Beni anmak için namaz kıl.

15- Kıyamet kesinlikle kopacak. Vaktini gizliyorum ki herkes peşinde koştuğunun karşılığını görsün.[4]

16- Sakın kıyamete inanmayıp kendi keyfine uyan kimse seni ibadetten alıkoymasın, yoksa sana yazık olur.

17- O sağ elindeki nedir, ey Musa?

18- Musa: "Bu benim asam, buna dayanırım, bununla koyunlarıma yaprak silkelerim. Daha başka işlerde de kullanırım" dedi.

19- "Asanı yere at, ey Musa" dedi.

20- Onu attı. O da ne, canlanmış koşuyor!

21- Allah: "Tut onu ve korkma. Biz onu önceki haline döndüreceğiz" dedi.

22–23- Şimdi de elini koynuna sok. Diğer bir ayet olarak sana en büyük ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kusursuz bembeyaz çıksın.[5]

24- Artık Firavuna git, çünkü o iyice azıttı.

25- Musa dedi: "Ey Rabbim, içimi rahatlat. 26- Üstlendiğim işi kolaylaştır. 27-Dilimdeki düğümü çöz. 28- Sözümü iyi anlasınlar. 29- Ve bana yakınlarımdan yükümü hafifletecek birisini ver.

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ
أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا
مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ
يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ
غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَاهَا
فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا
الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ
سُوءٍ آيَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ
فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِي
أَمْرِي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ لِي
وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾ اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾
وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ
كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ
يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾

30- Şu kardeşim Harun'u 31- Onunla gücüme güç kat. 32- Onu sorumluluğuma ortak et. 33- Ki birlikte şanını yüceltelim. 34- Her yana yayalım. 35- Sen bizi görürsün; bundan hiç şüphem yok!"[6]

36- Allah: "İstediğin her şey tamam, haydi ey Musa!" dedi.

37- Zaten biz sana bir kere daha lütufta bulunmuştuk.[7]

---

[4] Yani: Saatin dolduğunu, kıyamet vaktinin giderek yaklaştığını neredeyse söylemeyecek, gizleyeceğim. Ama insanların yararına olduğundan onun geleceğini söyleyip onları uyarıyorum. Çünkü herkes yaptığının karşılığı görmelidir…

[5] Bu ayetlerin Hz. **Musa**'nın Mısır'dan ayrı kaldığı on yıllık süre içinde nazil olduğu unutulmamalıdır. Hz. **Musa**'nın Mısır'a yeniden dönerek Firavun ile zorlu bir mücadelenin içine girmek için "hazırlık" yaptığı anlaşılıyor. **Musa**'nın kendi kendi-

ne yaptığı "hazırlıklar" Allah-Musa diyaloğu şeklinde aktarılıyor... Bu dönemde Hz. **Musa** birçok kişi ile görüşüp, pek çok yere giderek, özellikle de Mısır'daki Firavun imparatorluğunun dayandığı dini temeli yani sır/büyü/asa ideolojisinin künhüne vakıf olmak için çaba sarf ettiğini söylememiz mümkündür. Kehf 60–82 arasındaki on iki ayette anlatılan **Musa** ile halk arasında **Hızır** diye efsaneleşen "iki denizin birleştiği yerdeki bilge kişi" olayı bu gözle yeniden okunmalıdır. Şöyle ki: O dönemde imparatorluğu ayakta tutan söz konusu bu sır, büyü, kehanet ve tılsım diniydi. Din adamları (Hamanlar) da sarayın büyücü rahipleriydiler. Sır ve büyü ilimleriyle halklara korku salıyor, insanüstü bir güce sahip oldukları imajı veriyorlardı. Dikkat edilirse asânın yılana çevrilmesi o dönemde bilinmeyen bir şey değildir. Firavun sarayının rahipleri bu işleri en alâsından yapıyorlardı. Büyücü din adamlarının siyasi-ideolojik bir konumları ve anlamları vardı. Bugünkü ABD'ye atom bombası ve patroit füzelerinin bilimsel projelerini ve bilgilerini veren Beyaz Saray'ın "bilim adamları" ile kıyaslanmaları bir fikir verebilir. Firavun ve destekçisi bu "sihir adamları" kurdukları düzenin sarsılmaz, elde ettikleri sırların ulaşılmaz olduğunu sanıyorlardı. İşte Hz. **Musa**, Mısır sarayında yetişen birisi olarak bu zalim çarkın ne üzerine döndüğünü çok iyi bilmekteydi. Çünkü sarayın içinden geliyordu. İki denizin birleştiği yerdeki bilge kişinin yanına bunu derinlemesine öğrenmek için gitmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Oradaki bilge kişiye dönemin popüler uğraşı sır ilimleri ve eşyanın görünmeyen öteki yüzünün nasıl kavranacağına dair "bilgi" almak için gitmiş olmalıdır. Çünkü bilge kişiye "öğrencilik" yapmak istediğini söylemektedir (18/60–82). Öte yandan halk arasında "mucize" diye bilinen ve klâsik kültürümüzün çoğunu İsrailiyattan olduğu gibi aktardığı bir takım olayları tabiî ve tarihi oluş ve akış içinde algılamak pozitivist bir mantık yürütüldüğü anlamına gelmemektedir. Öyle olsa ne Allah'a, ne ölülerin dirilmesine, ne peygamberliğe ne de vahye inanmamamız icap eder. Çünkü bunları pozitivist mantıkla açıklamak mümkün değildir. Oysa klasik tefsir mantığı genellikle Allah'ı tabiattan, pozitivist bilim mantığı da tabiatı Allah'tan kopararak ele almaktadır. Kanaatimizce her ikisi de yanlıştır. Meselâ Hz. **Zekeriya**'ya Allah yaşlılığında bir çocuk vermiştir. Klasik mantık hemen "mucize" diyerek işin işinden çıkıverir. Hiç zorlamaya, kafa konforunu bozmaya yanaşmaz. Onun için her şey o kadar kolay, o kadar rahattır ki tek bir "mucize" kelimesi her şeyi bir anda çözüverir. Yine Roma askerleri kapıya dayanmış **İsa**'yı mı arıyorlar? **İsa**'nın da yakalanmaması mı gerekiyor? Çözüm gayet basittir ve hiç zorlanmaya, kafa yormaya gerek yoktur; Allah hemen oracıkta yeni bir **İsa** yaratıverir ve askerler onu yakalar. Peki, gerçek **İsa** ne olacak? Onun da ortadan kaybolması gerekiyor. Bundan basit ne var; Allah onu da hemen evin bacasından göğe çeker... İşte size **İsa**'nın neden öldürülemediğinin izahı! Ne muhteşem bir tefsir! Açıkçası bu noktada "Allah" ve "mucize" sözcükleri Müslüman bilinçte ne yazık ki sihirli iki şifreye dönüşmüş, tarihe, tabiata ve tümüyle oluşa yabancılaştıran âdeta bir afyon olmuştur. Gözü açan, kalbi diri tutan, aklı harekete geçiren, vicdanı uyandıran, ısrarla gözler, kulaklar ve kalpler verdiğini hatırlatarak tabiata doğrudan kendi çıplak gözlerimizle ve kulaklarımızla bakmayı telkin eden "Allah"

inancının maalesef bütün bunları örten bir fenomene dönüştüğü yerdir burası... Din dilinin yaşayan "hayat dili" olmaktan çıkıp donmuş "tapınak diline" dönüştüğü yerdir burası... Oysa biraz düşünülse Kur'an'ın tabiatta ve hayatta olan her şeyi "ayet, yaratma" olarak ele aldığı görülür. Yani yaratmaya insanların yaptıkları da dâhildir. Örneğin **Zekeriya**'ya mucize olarak verilen çocuğu leylekler getirmedi herhâlde. **Zekeriya**'nın bir erkek, eşinin de bir kadın olarak yaptığı da yaratmaya dâhildir! Bütün insan eylemleri, bütün iş ve oluşlar yaratmadır, ayettir. Hem insanın eylemi hem Allah'ın yaratmasıdır. Bu konuda "ya o ya bu" diyen düz mantık, yani **Aristo** mantığı geçersizdir. Allah-insan, Allah-âlem ve Allah-peygamber ilişkisi "hem o hem bu" diyen paradoks mantığı ile anlaşılabilir... Şu halde Allah'ın **Musa**'ya ayetler (mucizeler) vermesi de böyle okunmalıdır. Yani bütün bunları bir şekilde **Musa** kendisi öğrenmiş ve yapmıştır fakat bu aynı zamanda Allah'ın ona ayetler (mucizeler) vermesidir. Hem öyle hem böyledir. Bu tür konularda "bu ya mucizedir ya değildir" itirazı geçersiz olmak durumundadır. Çünkü sadece "mucize" diyen de, sadece "kendi becerisi" diyen de aynı kafadır. İkisinin bir arada olabileceğini, hem öyle hem böyle olabileceğini düşünememektedirler. Asıl pozitivizm işte budur. Birisi "yoksa mucizeyi inkâr mı ediyorsun?" diğeri de "yoksa hurafeye mi inanıyorsun" diyerek aynı mantığı yürütmektedir. Ayrıca Bkz. "MUCİZE"; 17/59. ayet dipnotu.

[6] Demek ki Hz. **Musa**, Mısır'a gitmeye hazırlanırken bir yandan Firavun İmparatorluğu'nun dini-ideolojik köklerine saldırı başlatmak için sır ilimlerini araştırıyor diğer yandan "söz"ün etkili olacağı bir mücadele başlatmayı plânlıyor. "*Dilimdeki düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar*" ifadesi "söze" büyük önem veren birisinin sarf edeceği bir cümledir. Buradan anlıyoruz ki özellikle Tevrat'a neredeyse bir büyücü olarak tasvir edilen **Musa**, esas itibarîyle "söz" ile halkın karşısına çıkan bir peygamberdir. Aslında bu sadece **Musa**'nın değil bütün peygamberlerin yöntemidir. Dolayısıyla asıl mucize işte bu "söz"dür. Allah'ın peygamberlerde dile gelen apaçık sözü, sesi, kelamı... Demek ki İslâm esasen bir "söz" dinidir, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi "mucize ve kehanet" dini değil...

[7] Yani: O çocukluk yılların dile gelsin de söylesin sana bir kere daha nasıl lütufta bulunduğumuzu...

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾ أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ
فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ
وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي
أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ
كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ
وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ
قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾ اذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ
بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾
فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَا
إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي
مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ
مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ
عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ
وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَىٰ كُلَّ
شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَىٰ ﴿٥١﴾

38- Hani bir zamanlar annene esinleme yoluyla vahyetmiştik:[8] 39- "Çocuğu bir sandığın içine koy, denize bırak, deniz de onu sahile bıraksın. Hem Bana düşman, hem ona düşman birisi evlât edinsin." Böylece seni sevimli bir bebek kıldım ki alsınlar ve gözümün önünde yetişesin ey Musa![9]

40- O zaman kız kardeşin gitmiş ve "bebeğe iyi bir bakıcı bulayım mı?" demişti. Böylece seni tekrar annene kavuşturduk ki onun da yüzü gülsün ve üzülmesin. Yine bir adam öldürmüştün de seni sıkıntıdan kurtarmıştık. Velhasıl seni çok denemelerden geçirmiştik. Bu nedenledir ki yıllarca Medyen halkı arasında kalmıştın. Sonunda ey Musa, hayat seni buralara getirdi...[10]

41- Ve artık seni kendim için seçtim.

42- Sen ve kardeşin mesajlarımla gidin. Beni anmakta gevşeklik göstermeyin.

43- Firavun'a gidin çünkü o iyice azıttı.

44- Varın da ona yumuşak bir üslûpla konuşun. Belki öğüt alır da korkup titrer.

45- "Ey Rabbimiz! Bize şiddetle tepki göstermesinden veya azgınlığının artmasından korkuyoruz" dediler.

46- Allah: "Korkmayın, çünkü Ben sizinle beraberim. Her şeyi işitiyor ve görüyorum" dedi.[11]

47- Haydi, varın ona deyin: "Haberin olsun, biz Rabbinin elçileriyiz. Gel İsrail oğullarını bizimle gönder, onlara işkence etme. Biz sana Rabbinden mesaj getirdik, doğru yola girenlere selâm olsun 48- Çünkü bize yalan deyip aldırış etmeyenlerin azaba uğrayacağı vahyolundu; bundan hiç şüpheniz olmasın."

49- Firavun: "Kimmiş bu sizin Rabbiniz, ey Musa?" dedi.

50- Musa: "Bizim Rabbimiz, her şeyi yaratan ve sonra da yaratılışı sürdürendir" dedi.[12]

51- Firavun: "Öyleyse önceki çağlarda yaşayanların durumu ne olacak?" dedi.[13]

---

[8] VAHİY: Bkz. 19/68. ayet dipnotu.

[9] Harfi harfine: "Senin üzerine Benden bir 'mehabbet" verdim, gözümün önünde yetiştirilesin diye." Dikkatle araştırılırsa bu tür çocuğu sandığa koyup nehre bırak-

ma anlatıları Mezopotamya/Akdeniz havzası mitolojilerinde oldukça yaygındır. Meselâ Akkad kralı I. **Sargon**'un hayatını ve krallığı sırasında yaptığı işleri anlatan metinlerde benzer ifadelere rastlıyoruz: "*Sargon... Akkad'ın kudretli kralı ben, annem aşağı tabakadandı, babamı bilmedim. Babamın erkek kardeşi dağlarda yaşadı... Annem bana hamile kaldı ve beni gizlice doğurdu. Beni kamıştan örülü ziftle sıvalı bir sepete koyup ırmağa saldı... Beni sulayıcı Akki bulup yetiştirdi. Tanrıça İştar bana âşık oldu. Krallığım sırasında birçok başarılar elde ettim. Tanrı Enlil'in desteği ile ülkenin krallığı bana verildi. Sedir ormanı ve gümüş dağlarına kadar 34 sefer yaptım. Önümde her gün 54 bin asker yemek yiyordu...*" (Şenel, Eliade). Görüldüğü gibi bu durum kimilerinin sandığı gibi Hz. **Musa** kıssasının gerçeği yansıtmayan Sümer/Akkad mitolojilerinden bir alıntı olduğunu anlamına gelmez. Bilakis **Musa** benzeri olayların o çağlarda yaygın olduğunu, bölgede yaşayan imparatorların sürekli olarak taht ve gelecek korkusu yaşadıklarını gösterir. Zira o çağlarda bütün Mezopotamya/Akdeniz havzası imparatorları saraylarında besledikleri "sihir adamlarının" haber vermesiyle (kehanet) tahtlarını tehlikede gördükçe yeni doğan çocukların öldürülmesini emrediyorlardı. Saray sihirbazları "tacını tahtını elinden alacak çocuk dün gece doğdu" deyince bütün dün gece doğanlar, "yarın doğacak" deyince bütün yarın doğanlar, "iki yıl içinde doğacak" deyince bütün iki yıl içinde doğanlar katlediliyordu. Zavallı bölge halkları da çareyi ya çocuklarını kaçırarak ya başka bir yere göndererek ya da **Musa**'nın ve **Sargon**'un annesinin yaptığı gibi Nil, Dicle veya Fırat gibi nehirlere bırakmakta buluyorlardı. Belki itibarlı biri alır da evlatlık edinir, hayatı kurtulur diye. **Musa**'nın dramının da böyle bir olay olduğu anlaşılıyor...

[10] Bu ayetler bir peygamberin, peygamberlik öncesi denemelerden geçtiğinin, hazırlıklar yaptığının çok açık delilidir. Ayetin sonundaki "işte ey **Musa**, hayat (kader) seni buralara getirdi" ifadesi ne kadar manidardır. Demek ki peygamberlik bir yanıyla kesbi, bir yanıyla vehbidir. Hz. **Musa**'nın yıllarca denemelerden geçirilmesi, hazırlıklar yapması, Medyen halkı içinde yaşaması, bilge kişiyle görüşmesi hep kesp yani arayış ve sancı çekmedir. Nihayet kutsal geçit de kendisine "Ey insan" (*Taha, Tuva*) diye gelen ses ise vehb yani Allah'ın bu arayışa cevap vermesidir: "İşte aradığını buldun, şimdi vakit tamam, iş kıvama erdi, haydi yürü benimle Ey insan" demektir. Aynı yorumun yedinci yüzyılda **Muhammed** (s.a.v) versiyonu için Bkz. 68/3–4. ayetler ve dipnotları.

[11] Hz. **Musa** Mısır'a gidince Firavun'la görüşmek istedi. Ancak sarayın adamları Firavun'dan korktukları için bunu engellediler. Hz. **Musa** böylece "iki yıl" görüşmek için bekledi. Ancak ondan sonra saraya kabul edilerek görüşebildi (Taberi).

[12] Yani: Bizim Rabbimiz her şeyi yaratan ve bu yaratılışa oluş istikametini verendir. Yaratmayı bir kez yapıp kenara çekilen değildir. Yaratıklarıyla birlikte olan, onları yaratılışa katan, kımıldayan her şeyin bizzat özünde olan, onlara şah damarından daha yakın olandır. Zira oluş halinde akan her şey yaratılıştır...

[13] Yani: Başka başka tanrılara tapan önceki çağların insanları yanlış yolda mıydı? Senin iddiana göre onlar azaba müstahaklar, cehennemde yanacaklar öyle mi?

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى
﴿٥٢﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا
وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى ﴿٥٣﴾
كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى ﴿٥٤﴾
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿٥٥﴾
وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا
مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى
﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى
﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى ﴿٦٠﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَى
وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ
وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ
وَأَسَرُّوا النَّجْوَى ﴿٦٢﴾ قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ﴿٦٣﴾ فَأَجْمِعُوا
كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾

52- Musa: "Onların bilgisi Rabbimin katında yazılıdır. Rabbim şaşmaz ve unutmaz.

53- Yeryüzünü sizin için bir döşek yapan, orada size yollar açan ve gökten su indiren O'dur" dedi. İşte Biz, bu su sayesinde çeşitli bitkilerden çifter çıkarmaktayız.

54- Hem yiyiniz, hem de hayvanlarınızı güdünüz. Bütün bunlarda akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır.

55- Sizi topraktan yarattık, yine ona döndüreceğiz ve yine sizi ondan tekrar diriltip çıkaracağız.

56- İYİ DİNLEYİN! Biz Firavun'a bütün ayetlerimizi gösterdik. Fakat o yine de bütün bunlar yalan dedi ve diretti.

57- "Ey Musa, sen sihrinle bizi yerimizden etmek için mi geldin?[14]

58- Madem öyle, biz de sana onun gibi bir sihirle karşılık vereceğiz. Şimdi, aramızda mutabık olacağımız bir buluşma yeri ve zamanı söyle" dedi.

59- Musa: "Tamam, ahalinin toplanacağı bayram günü öğleye doğru uygundur" dedi.

60- Bunun üzerine Firavun dönüp hazırlıklara başladı. Bütün numaralarını derleyip toparladı. Nihayet beklenen gün geldi...[15]

61- Musa: "Yazıklar olsun size, Allah'a yalan yere iftirada bulunmayın, sonra bir azap ile kökünüzü keser. Yalan yere iftirada bulunan zaten baştan kaybetmiştir" dedi.[16]

62- Sihirbazlar aralarında tartışıp anlaştılar ve gizli gizli fısıldaştılar:

63- "Bakın, bu iki sihirbaz, sihirleriyle sizi yerinizden etmek ve rejiminizi yıkmak istiyor.[17]

64- Şu halde bütün maharetlerinizi birleştirin ve karşılarında tek bir saf olun. Açıkçası bugün yenersek bir daha sırtımız yere gelmez."[18]

---

[14] Demek ki Firavun, saray sihirbazlarının ellerinde bir silâh gibi kullandıkları, o günkü Firavun imparatorluğunun dini-ideolojik temeli olan sihir işini **Musa**'nın öğrendiğini ve onları can evinden vuracak bir işe girişeceğini fark etmiştir. Bunun için: "Sihrinle bizi yerimizden etmeye, tahtımızı sarsacak, ideolojik temelimizi yıkacak bir işe girişmeye mi geldin" diyor. Firavun durumu gayet iyi anlamış görü-

nüyor. Çünkü Hz. **Musa**'nın yapmayı tasarladığı tam da budur...

[15] Düz ve geniş bir alan... Her taraf seyre gelen halkla dolu... Bir tarafta Firavun, sihirbazları ve adamları diğer tarafta **Musa** ve **Harun**... **Hz. Musa** önce tarihi bir konuşma yapıyor...

[16] Yani: Ey saray sihirbazlar! Tanrı'nın adını istismar ederek, ondan gizli bilgiler aldığınızı, sihir ve büyü işlerini size Tanrı'nın öğrettiğini, dolayısıyla Firavun sarayının Tanrı'nın istemesiyle ayakta durduğunu iddia ederek tek olan Allah'a yalan yere iftira atıp durmayın. Bu yaptıklarınızın Allah ile alakası yok. Zaten böyle yapmakla baştan kaybetmiş bulunuyorsunuz. Nitekim birazdan sizin ne sahtekârlıklar içinde olduğunuzu ayan beyan göstereceğim. Bütün halk görecek ki bu kanlı saray sahtekârlık ve Tanrı istismarı üzerine kurulu. Kökünüze kibrit suyu dökmeye geldim, birazdan göreceksiniz neyin ne olduğunu!

[17] Ayette geçen: "Yerinizden sizi çıkarırlar/çıkaracaklar" (*yuhricâkum min arzıkum*) tabirinin: "Sizi koltuğunuzdan edecekler, iktidarınızı elinizden alacaklar, buralardan sürüp çıkaracaklar, devirecekler" manasında, "Örnek/üstün yolunuzu giderirler/giderecekler" (*yezhebâ bitarîgatikumu'l-müslâ*) tabirinin de: "Kurduğunuz herkese örnek ve üstün yolunuzu/sisteminizi/rejiminizi giderecekler, yıkıp çökertecekler" manasında kullanıldığı anlaşılıyor. "*Müsla*" kelimesi örnek, üstün, ideal anlamına geliyor ve put, heykel (*temâsil*) kelimesi de bu köktenden. Bu durumda: "Putlarınızı yıkacaklar, heykellerinizi devirecekler" manasını da zımnen içerir...

[18] Yani: Sihirbazlar aralarında tartışıp son hazırlıkları gözden geçirdiler. **Musa** ve **Harun** adındaki bu iki adam sihirleriyle bize meydan okuyorlar. Eğer bugün birleşip onları yenemezsek halkın gözünde biteriz. Bütün karizmamız çizilir. Bu nedenle ne yapıp edip bunları alt etmeliyiz. Bu adamlar halk üzerinde kurduğumuz büyü diktatörlüğünü çözmüşler. Halkın bize olan inancını sarsmak ve büyü üzerine kurduğumuz düzeni yerle bir etmek istiyorlar. Yaptığımız sihirlerin birer göz boyama ve sahtekârlık olduğunu, bundan geçindiğimizi halk anlarsa kurduğumuz düzen büyük bir sarsıntı geçirecek. Yerimizden olacağız, şanımız, şöhretimiz, egemenliğimiz mahvolacak. Bu nedenle ey sihirbazlar bugün birleşme günüdür. Şu iki âsinin karşısına birlik beraberlik içinde çıkma günüdür. Artık bugün bizim için son şans. Yendik yendik aksi halde bu sonun başlangıcı olur. O mutlu iktidar yıllarının yerinde yeller eser, biteriz, mahvoluruz...

65- Sihirbazlar: "Ey Musa önce sen mi atacaksın, yoksa ilk biz mi atalım" dediler.

66- Musa: "Haydi, siz atın" dedi. Bir de baktı ki, onların ipleri ve asaları yaptıkları sihirle kendisine sanki koşuyorlarmış gibi görünüyor.[19]

67- Musa'nın içine korku düştü.

68- Dedik ki: "Korkma! Üstün gelecek olan sensin, kesinlikle!"

69- Sağ elindekini at, onların yaptıklarını yakalayıp yutsun.[20] Çünkü onların yaptıkları yalnızca sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise her nerede olsa felâh bulmaz."[21]

70- Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar: "Harun ile Musa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

71- Firavun: "Demek benden izin almadan iman ettiniz, öyle mi? Size sihri öğreten ustanız bu olmalı. Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve kesinlikle sizi hurma dallarına asacağım. O zaman göreceksiniz hangimizin azabı daha şiddetli ve daha kalıcıymış" dedi.

72- Sihirbazlar: "İmkanı yok, bize gelen bu açık ayetlere ve bizi yaratana karşı seni tercih edemeyiz. Artık ne yapacaksan yap. Senin hükmün olsa olsa bu dünyada geçer.

73- Açıkçası biz, günahlarımıza ve bize zorla yaptırdığın sihre[22] karşı bizi bağışlasın diye Rabbimize iman ettik. Asıl Allah'tır hayırlar veren ve hayrı kalıcı olan" dediler...

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ أَلْقُوا
فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ ﴿٦٦﴾ فَأَوْجَسَ
فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي
يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ
حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾
قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ
فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ
وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي
هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا
وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾
إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا
وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ
فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

74- BAKIN her kim Rabbine günah dolu bir hayat ile gelirse cehennem onu bekliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın. Cehennemde ne ölmek var ne de yaşamak.

75- Her kim de iman eder iyilik, güzellik ve doğruluğa adanmış bir hayat ile gelirse işte onlara çok büyük dereceler vardır.

76- Altından ırmaklar akan ebedi cennetlerin orta yeri[23] onları bekliyor. İşte budur kendini arındırıp temizleyenleri bekleyen karşılık.

---

[19] Bu iki ayet (65–66) ortaya bir şey atılacağının önceden belli olduğunu gösterir. Bütün hazırlıklar tamamlanmıştır. **Musa** önceden: "Sizin o yapıp durduğunuz asa-

yı yılana çevirme göz boyaması var ya, onun foyasını ortaya çıkaracağım. Ben da atacağım" demiş olmalı ki sihirbazlar: "Önce sen mi atacaksın, yoksa biz mi atalım" demekte, Musa'da: "Önce siz atın" demektir. Yani ne yapılacağı bellidir... Keza sihirbazların yaptığı bu hile, asalarının içine üzerine güneş vurduğunda hareket edebilen civa gibi bir şey koymalarından kaynaklanmaktaydı. Böyle çok sayıda asa ortaya atılınca gören herkes onların koşup durduğunu sanırdı (Razi). Öyle anlaşılıyor ki sihirbazlar bugün sucuk yapımında kullanılan bağırsakları asa veya yılan şeklinde boyayıp süslüyorlar, içine civa dolduruyorlar, güneş altında sıcak toprağa atınca da onlar canlanıp hareket ediyordu...

[20] Ayette geçen "*telgaf*" sözcüğü [لقف] kökünden olup mastar olarak bir şeyi "hızla almak, kapmak, yutmak, kendisine verilen pası kapmak" demektir... Pas atmak, yakalaması için birine bir şey atmak (*telgîf*); yemek yedirdi (*leggafe't-taâm*); ders verdi, öğretti (*leggafehu'd-ders*); yakalamak, kapmak, kendisine verileni kapmak, pas almak (*telagguf*); kapmak, yakalamak, yutmak, kapıp almak (*iltigâf*) kelimeleri bu köktendir... Dikkat edilirse bölümde "at, attı, atınca, atacaksın, atalım" gibi defalarca 'attı' [لقى] kökünden kelimeler kullanılıyor. Demek ki önemli olan atmaktır. Yani sihirbazların yaptıklarını **Musa**'nın da yapabileceğinin gösterilmesidir. Gerisi pek önemli değildir. Çünkü tartışma: "Benim attığım sizinkini yutacak" değil, "siz atıyorsunuz, bakın ben de atarım" etrafında dönmektedir. Atıldıktan sonra ne olduğunun fazlaca bir önemi bulunmuyor. Buradaki yutmak da "onların foyasını ortaya çıkarmak, yaptıkları sahtekârlığı deşifre etmek, yapamaz dedikleri bir şeyi ayan beyan ortaya koymak, karşı bir hücumla sihirbazların bütün hayallerini, beklentilerini yutup bitirmek, yok etmek" manasında olduğu anlaşılmaktadır. Sonraki ayette ise (70.) önce değneklerini atan sihirbazların, sonuçta dramatik bir şekilde secdeye kapanmalarını ifade için de aynı "atmak" kökünden gelen "*feulgiye*" (-secdeye kapanmak için başlarını yere- attılar) kelimesini kullanılması ilginçtir (Zemahşeri). Demek ki sihirbazları secde ettiren şey "yutmak" değil "atmak"dır...

[21] Demek ki görünüşte **Musa**'nın yaptığı sihirbazlarınkinin benzeri gibi görünse de sihirbazlık mahkûm edilmesi gereken bir uğraştır. Kur'an'da sihirbazların yaptığı ile **Musa**'nın yaptığı anlatılırken benzer kelimeler kullanılıyor; asa, atmak, canlanmak, koşmak vs. Bu da gösteriyor ki Hz. **Musa**'nın amacı böyle işler yaparak halkı imana getirmek değildir. Bunun için Allah'ın söze dayalı ayetlerini tebliğ etmekle yetiniyor. Ancak bu işe başvurmaktaki amacı Firavun ve sihirbazlarının fark ettiği gibi sihirbaz bezirgânlığı üzerine kurulu bu Firavun sarayını deşifre etmek, onların dini-ideolojik temellerini sarsmaktır. Yani sihirbazların deyimi ile onları yerlerinden etmek (*yuhricâkum min arzıkum*) ve bu büyücü sahtekârlığı üzerine kurulu (güya örnek, ideal, üstün, güçlü) rejimi devirmektir (*yezhebâ bitarîgatikumu'l-müslâ*). Görünüşte sihirbazların yönlendirmesi ile halkın **Musa** ve **Harun**'u, saray sihirbazlarına meydan okuyan "iki daha başarılı sihirbaz" gibi algılaması mümkündür. **Musa** ve **Harun**'un, kendilerinin sihirbaz olmadığını, bunların Allah'ın ayetleri olduğunu, sihirbazların foyasını ortaya çıkarmak için kendilerine verildiğini söyleseler de, ortada Allah görünmediği için, son tahlilde kendi yaptıklarının da "da-

ha ileri bir sihirbaz tekniği" olarak algılanması mümkündür. Geriden bakıldığında bir defaya mahsus bilinçli bir "sihri kullanma" ile yapılıp durmakta olan ve artık meslek haline getirilmiş "sihir bezirganlığını" ayıracak bir ölçü olmalıdır. Hayatını "sihirbazlık" yaparak ve hatta ondan maddî (siyasî) ve manevî (dini) rant sağlayan meslekten sihirbazlarla, onları deşifre etmek için karşılarına çıkmış **Musa**'nın hayatı bu ölçüyü verecek durumdadır. Hz. **Musa**'nın buradan başka hiç bir yerde sihire başvurduğu görülmemiştir. Kaldı ki iman edenler zaten halk değil sihirbazlardır. Yani amaç halkı imana getirmek değil sihirbazları karşı bir hücumla deşifre etmektir. Bu olaydan sonra 40 yıl kadar (Taberi) Mısır'da faaliyet gösteren Hz. **Musa** daima "söz" ile uyarılarda bulunmuştur. Fakat esas sözlü uyarıların bu deşifrasyondan sonra başladığı anlaşılıyor. Bu da Asay-ı Musa olayının insanları imana getirmek için değil, tamamen bir sahtekârlığı deşifre etmek amacıyla kullanıldığını gösterir. Demek ki **Musa**'nın buradaki esas amacı peygamberliğini ispat için halka yönelik olağanüstü mucizeler göstermek değildi. Bilakis yaptığı, sihir üzerine kurulu bu kanlı saraya yönelik bir karşı hücumdu. Bir anlamda arazi temizleme gibi bir şeydi. Asıl söze dayalı ayetler daha sonra geldi ve 40 yıl boyunca sürdü...

[22] Demek ki sihirbazların bu itirafından anlıyoruz ki sihir eski Mısır imparatorluğunun dini-batinî-gnostik temelidir. İktidar, Firavun/Haman/Karun üçlü çetesinin kurduğu bir saray/büyü/servet imparatorluğudur. Firavun saray büyücülerine halkın üzerinde korku salmak için bu işleri yaptırıp durmaktadır. Bu noktada Hz. **Musa**'nın atışı tam bir isabetle on ikiden vuruştur.

[23] ADN: Sözlükte [عدن] mastar olarak "ikamet etmek, bir yeri vatan edinmek" demektir. Maden, her şeyin aslı, yeri, menşei, (*ma'din*); kovanın tam altına dikilen deri parçası (*a'dîneh*); madencilik (*ta'dîn*); deniz sahili, nehir kıyısı (*a'dân*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi Kur'an'da sıklıkla geçen "adn cennetleri" (*cennâti adn*) tabiri: "Cennetin en iyi yeri, özü, esası, orta yeri veya sahil kıyılarındaki cennetler, altından ırmaklar akan yeşil bahçeler" anlamındadır.

77- İYİ DİNLEYİN! Sonra Musa'ya şöyle vahyettik: "Kullarımla geceleyin yürü, onlara denizde kuru bir yol aç, yakalanırız diye korkup kaygılanma."

78- Firavun askerleriyle onları takip etti. Derken denizden üzerlerine kapanan kapandı.[24]

79 - Velhasıl Firavun halkını sapıklığa sürükledi, doğru yola götürmedi.

80- Ey İsrail oğulları![25] Sizi gerçekten düşmanınızdan kurtarmıştık. Sina Dağı'nın sağ yamacında sizden söz almış[26] ve sizlere kudret helvası ile bıldırcın indirmiştik.[27]

81- Size verdiğimiz rızıkların en hoşlarından yiyin ama helal sınırını aşmayın. Sonra öfkemi çekersiniz. Her kim öfkemi çekerse artık iflâh olmaz.

82- Bununla birlikte, tövbe eden, iman edip iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışan ve böylece doğru yolda yürüyen kimse için çok affediciyimdir; hiç şüpheniz olmasın.

83- ÖYLE halkının yanından çabucak ayrılıp gelmene neden olan nedir ey Musa?

84- Musa: "Onlar benim izimden yürürler. Acale ettim ki sen benden razı olasın ey Rabbim" dedi.

85- Allah: "Öyle san, senin ardından halkını sınadık ve Samiri[28] onları çoktan yoldan çıkardı bile" dedi.

86- Musa öfkeli ve morali bozuk bir şekilde halkına döndü. "Ey halkım,

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ
يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ
فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ
﴿٧٩﴾ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ
الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ
يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾ وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ
﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾
قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾
فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ
رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ
أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا
مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا
مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

Rabbiniz size son derece güzel vaatlerde bulunmadı mı? Çok mu uzadı vaat? Yoksa üzerinize Rabbinizden öfke yağmasını mı istediniz de bana verdiğiniz sözü tutmadınız?" dedi.

87- Onlar: "Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden caymadık. Fakat biz Mısır'dan çıkarken halktan borç olarak bir takım süs eşyaları almıştık. Onları ateşe attık, aynı şekilde Samiri de attı" dediler.

---

[24] Kızıldeniz'i geçme olayının, bu denizin bugün Süveyş kanalı olarak bilinen kuzeybatı ucunda gerçekleştiği anlaşılıyor. Olayın yaşandığı çağlarda burası şimdiki kadar derin değildi ve bazı bakımlardan Kuzey Denizi'nin ana kıtayla Frisian adaları arasında kalan sığ bölümü gibiydi. Denizin geri çekilmesi (cezir) hallerinde bu

gibi yerlerde sığ bölgeler çıplak kalmakta ve geçici olarak geçilebilir hale gelmekte, bu durumdayken ani ve şiddetli bir deniz kapanması (med) ile bütünüyle sulara gömülmekteydi. Olayın böylesi bir anda yaşandığı anlaşılıyor. Nitekim olaylar yazılı metinlerde anlatıldığı gibi bir anda olup bitmiyor, günlerce sürebiliyordu. Keza Tevrat'ta olay: " *Ve Rab bütün gece kuvvetli şark yeli ile denizi geri çevirdi ve denizi karaya çevirdi ve sular yarıldı*"(Çıkış; 14/1–31) şeklinde anlatılır. Şu halde olayda Allah'ın ayeti (mucizesi) **Musa**'nın asası ile denizi yarıp karşıya geçmesi değil, med-cezir olayı ile yarılıp açılmış olan denizin ortasında görünen toprak yoldan **Musa**'nın asası ile orayı işaret ederek karşıya geçmeleridir. Yani **Musa** ve taraftarları zaman zaman meydana gelen ve bilinen bir tabiat olayının (med-cezir) yardımıyla kurtulmuştur. Diğerleri de aynı olayda boğulmuşlardır. Çünkü tabiat (doğa) olayı dediğimiz şey Kur'an'ın "varlığın diliyle konuşan" lisanında Allah'ın davranışıdır. Bu tür olaylar halen olmaya devam etmektedir. Bunlardan hala kimimiz kurtuluyor, kimimiz boğuluyoruz ve insanların çoğu bunun bilincinde değil. Bu tür olayların sadece geçmişte olduğunu, bugün artık olmadığını, olamayacağını sanıyoruz. Derya içinde fakat deryadan habersiz yaşıyoruz. Şu bir gerçek ki Allah'ın davranışı (yaratma) hiç bitmedi, devam ediyor. Kıyamete kadar, hatta ondan sonra dahi devam edecek. Çünkü yaratma ezeli ve ebedi bir süreçtir…

[25] **Musa** kıssasının en geniş anlatıldığı yerlerden birisi olan Taha suresinin şimdiye kadarki bölümlerinde İsrail oğullarından pek bahsedilmeyip, Mısır'dan çıkış sonrası bölümlere gelindiğinde İsrail oğullarına seslenilmeye başlanması manidardır. Çünkü esas itibarîyle Hz. **Musa**'nın mücadelesi İsrail halkının kurtuluşu mücadelesi değildir. Bilakis Hz. **Musa** olayını, o çağdaki Mısır putperest uygarlığının zirveye çıktığı bir noktada, o toprakların bağrından yükselen isyan çığlığı olarak okumak gerekir. Bu çağ eski Mısır çağıdır ki sonraki Yunan ve Roma çağlarının esin kaynağı olmuştur. Keza Babil'in zirvedeyken Babil toprağının bağrından Hz. **İbrahim**'in çığlığı yükselmişti. Her iki çığlık da insanlık tarihinde hala yankılanmaktadır. Bu nedenle Hz. **İbrahim** ve Hz. **Musa**'yı Sümer, Akkad, Babil, Asur, Pers ve Mısır uygarlık çağları ile birlikte yani eski dünyanın tarihi ile birlikte okumak icap eder. Bunlar birbirinden bağımsız ele alınamazlar. Esas itibarîyle **İbrahim** ve **Musa**'nın Yahudi olmadıkları kesin olmakla birlikte İbranî oldukları da şüphelidir. Öyle görünüyor ki Aşağı Mezopotamya ve Mısırlı idiler. Aslında nereli olduklarının veya hangi etnik kökene mensup olduklarının hiçbir önemi yoktur. Ancak çok sonraları kodifiye edilen yani yapılan, kurulan, düzülen, kurgulanan, "*bina*" edilen (*Benu*-İsrail) Tevrat nüshalarında bütün peygamberlerin onlardan çıktığı tezine dayalı "üstün Yahudi ırkı" masalı icat edilence insanlar onu İbranilerin atası sanmaya başladı. Hâlbuki kendisi de bir Yahudi aileye mensup **Sigmund Freud** bile (öl. 1939) "Musa ve Tek Tanrıcılık" kitabında çok ciddî kanıtlarla **Musa**'nın bir Mısırlı olduğunu, İbranî (İsrail oğullarından) olmadığını savunmaktadır. Esasında Yahudilik dünyada Tanrı adına uydurulmuş en büyük yalanın,

Hıristiyanlık da dünyada Tanrı namına düşülmüş en büyük sapmanın adıdır. Birisi Allah'ın öfkesini (gazap) çekecek derecede büyük bir yalan, diğeri de Tanrı'ya hizmet adı altında düşülmüş en büyük sapmadır (dalalet). Kur'an'dan önceki eski dünyanın iki süper gücü Pers ve Roma tarafından bölgeye hâkim olmak ve bölge halklarını mutileştirmek için, **Musa** ve **İsa** kullanılarak, onlar üzerine bina edilerek uydurulmuş iki dindir, hepsi bu...

[26] Kur'an, İsrail oğulları adıyla "sembolize" edilen "Mısır'ın ezilen (mustazaf) halkı" ile yapılan antlaşmanın ne olduğunu şu ayette açıklamaktadır: "*Bir zamanlar İsrail oğullarından "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, anneye-babaya, yakınlara, öksüzlere, çaresizlere iyilikler yapın, insanlara karşı tatlı dilli, güler yüzlü olun, cânı gönülden namaz kılın ve zekat verin" diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç verdiğiniz sözün arkasında durmadınız. Zaten siz inatçı namert bir topluluksunuz*" (2/83)... Görüldüğü gibi sözleşmenin İsrail oğullarına özel bir tarafı bulunmuyor. Tamamen ahlaki içerikli bir söz verme olup bunlara uyan her halk ve kişi Allah ile sözleşmeli demektir. Yahudilerin kendilerine pay çıkararak Allah'ın seçilmiş özel ırkı olduklarını, onlara vaat edilmiş toprak sözü verildiğini iddia etmeleri tümüyle kuruntudan ibarettir. Vaat edilmiş topraklar (*Arz-ı Mev'ud*) kuruntusu gerçekte dönemin süper gücü Pers İmparatorluğu'nun Pers sarayına sadakatle bağlı kaldıkları takdirde kendilerine arazi bağışlama vaadinden başka bir şey değildir. Tıpkı 20. yüzyılda İngilizlerin himayesinde yapılan arazi bağışı gibi... Ayrıca Bkz. "ARZ-I MUKADDES"; 5/20. ayet dipnotu.

[27] Kudret helvası (*menn*) ve bıldırcın (*selva*) genellikle çölde yaşayanların ihtiyaç duyduğu iki yiyecek türüdür. Keza sözlük anlamıyla "Karşılıksız, lütuf olarak verilen" ve "mahrumiyet sonrası doygunluk" manasına da gelir. Bkz. "GAYR-I MEMNUN"; 68/13. ayet dipnotu.

[28] SAMİRİ: [السامرى] Eski Mısır dilinde "ecnebi, yabancı" anlamına gelen *shemer* kökünden bir sıfat-isimdir. Klâsik müfessirlerin (Taberi, Zemahşeri) bugün Filistin'deki Nablus civarında azınlık bir grup olarak varlığını sürdüren Yahudilerden Samariler'e mensup kimse olduklarına söylemeleri, **Hz. Musa** zamanında böyle bir İbranî oymağı olmadığı göz önünde bulundurulursa geçersiz kalmaktadır (Razi). Dolayısıyla **Samiri**, **Hz. Musa**'ya o dönemde katılan binlerce Mısırlıdan birisi olmalıdır. İsrail oğulları Mısır'daki Firavun İmparatorluğunun Tanrı-devlet sembolü kutsal boğa (*Apsis*)'in etkisinde oldukları için **Musa** aralarından ayrılır ayrılmaz, tekrar geri dönme arzusuyla boğa (*Apsis*) heykeli yaparak eski Mısır dinine dönme eğilimi göstermiştir. **Samiri**'nin Mısırlı olduğundan da anlaşılıyor ki **Hz. Musa**'nın peşine takılanlar sadece İsrail oğulları oymağından ibaret değildi. Bugünkü tabirle topyekûn Mısır muhalefetiydi. İsrail oğulları denilen oymak bunun içinde küçük bir gruptu. Fakat daha sonraları diğerleri unutuldu, İsrail oğulları ismi kaldı. Yani işin aslı gitti faslı kaldı, sahicisi gitti istismarı kaldı... Kur'an'da özelikle "İsrail oğulları" adının verilmesi işte bu istismarı ve işin aslını ortaya çıkarmaya yönelik deşifrasyon olarak okunmalıdır.

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَٓا اِلٰهُكُمْ
وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا
يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ
يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُٓوا
اَمْرِي ﴿٩٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا
مُوسٰى ﴿٩١﴾ قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّٓوا ﴿٩٢﴾ اَلَّا
تَتَّبِعَنِ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَاْخُذْ بِلِحْيَتِي
وَلَا بِرَاْسِي اِنِّي خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ وَلَمْ
تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾
قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ
فَاِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ اِنَّمَٓا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ
الَّذِي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

88- Senin ardından halkına böğüren bir buzağı heykeli[29] yapıp çıkardı. "İşte sizin Tanrınız ve Musa'nın Tanrısı bu. Fakat Musa bunu unuttu" dediler.[30]

89- Peki görmüyorlar mıydı ki, o onlara cevap veremez. Onlara ne zarar verebilir, ne de fayda sağlayabilir.

90- İşin doğrusu önceden Harun onlara: "Ey halkım, siz bununla fena halde kandırılıyorsunuz. Sizin Rabbiniz kesinlikle Rahman olandır. Gelin bana uyun ve sözümü dinleyin" demişti.

91- Onlar ise: "Biz Musa dönünceye kadar ona saygı duymaktan asla vazgeçmeyeceğiz" dediler.

92- Musa gelince: "Ey Harun! Bunların yoldan çıktığını gördüğün halde neden engel olmadın?

93- Neden bana uymadın, emrime karşı mı geldin?" dedi.

94- Harun: "Kardeşim benim, yakamı bırak. 'Sözümü tutmayıp İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın' demenden tabiî ki korktum" dedi.[31]

95- Musa: "Peki, senin derdin neydi ey Samiri?" dedi.

96- Samiri: "Ben onların görmediklerini gördüm. Musa'nın öğretisinden bir kısmını attım. Bence böylesi daha doğru" dedi.[32]

97- Musa: "Yıkıl karşımdan! Senin cezan ömür boyu toplumdan tecrit edilmendir.[33] Ayrıca sana asla kurtulamayacağın bir ceza daha var. O büyük saygı gösterdiğin düzmece Tanrı'na bak, onu nasıl yakıp un ufak ederek denize atacağız.

98-Açın kulağınızı! Sizin Tanrı'nız ancak Allah'tır. O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah bilgisiyle her şeyi kuşatmıştır!" dedi...

---

[29] Mısır'daki boğa (bakara) heykelleri arkasından ve önünden boşluk bırakılarak yapılırdı. Rüzgâr esince de böğürme sesi çıkarırdı. Bu boğaya metafizik bir hava verirdi. Böyle onlarca boğa heykeli Mısır'ın ana cadde ve meydanlarında dikiliydi. Firavun'un sarayına çıkan yolun her iki yanı da böyle heykellerle doluydu (Eliade). İşte **Samiri** bunların bir benzeri küçük figürünü yapmış ve; "Bizim eskiden beri Tanrımız bu, bundan vazgeçemeyiz" diye laflar etmeye başlamıştı. Ayrıca Bkz. "BAKARA"; 2/67. ayet dipnotu.

[30] Demek ki **Samiri**'nin "**Musa** unuttu" demesi yaptığı buzağı/boğa heykelinin önceden bilinen bir şey olduğunu gösterir. Yani **Samiri**'nin demek istediği şudur: "Mısır'daki Firavun sarayının, tanrısal güç ve kudret sembolü olarak kullandığı boğa figürü ile temsil edilen Tanrı'yı unuttu da gitti. Tanrı'yı Sina dağının yamaçlarında arıyor. Hâlbuki önceden bizim Tanrı'mız buydu. Bundan vazgeçemeyiz. Bakın **Musa**'ya uyduk çöllerde sürünüyoruz. Demek ki Mısır'ın büyük boğa tanrısını kızdırdık. Şimdi tekrar ona dönüyoruz..."

[31] Yani: Ey anam oğlu (kardeşim benim). Hiç yoluna sahip çıkmaz olur muyum: "Ey millet bakın yaptığınız çok fena bir şey. Rahman'dan başka Tanrı yoktur. Bırakın bu **Samiri**'nin uydurmalarını. **Musa** gelirse çok kızar, yapmayın, etmeyin" dedim. (20/90) Tabiî ki senin yoluna sahip çıktım. Fakat ey kardeşim, ne yaptımsa mani olamadım, gücüm yetmedi, dinlemediler beni ... Görüldüğü gibi **Harun**, **Musa**'nın yokluğunda İsrail oğulları arasında "milli birlik ve beraberlik adına" puta tapmalarına göz yummuş, idare-i maslahat yapmış değildir. Tam tersi 90. ayette ifade edildiği gibi buna asla göz yummamış, karşı çıkıp uyarmıştır. Bu durumda 94. ayette mana: "*İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın demenden korktum*" değil, "*İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın demenden tabiî ki korktum*" demek olur... Buradaki "*tabiî ki*" vurgusu cümlenin başındaki [إنّى]'den gelmektedir. Yani "Hiç şüphen olmasın, tabiî ki, muhakkak ki ben şöyle şöyle demenden korktum, çekindim" (ama gel gör ki dinlemediler) demek olur...

[32] Harfi harfine: "Samiri dedi: Onların görmediklerini gördüm. Resulün izinden bir avuç avuçlayıp onu attım. Nefsim bana böylesini hoş gösterdi." Yani: "Görünmeyen bir Tanrı'ya inanmak, aslında Tanrı'ya hiç inanmama oluyor. Bu nedenle Tanrı'yı görünür kılmak gerekir. Yoksa halk görünmeyen bir şeye inanmakta zorlanır. Bu da onların iyice Tanrı'dan uzaklaşmalarına neden olur. Bu nedenle **Musa**'nın getirdiği öğretide görünmeyen, herhangi bir şeyde cisimleşmeyen, temsil edilmeyen Tanrı düşüncesini benimsemenin doğru olmayacağını anladım. Bu "Tanrı" kavramını hiçliğe mahkûm etmek oluyor. Görünür, somut bir şey olmalı ki onun aracılığı ile Tanrı'yla sıkı sıkıya bağ kuralım. Bence Tanrı inancı gerçek anlamıyla böyle kalplere yerleşir. Bakın Mısır'daki Tanrı boğa ile temsil olunuyor. Görünür bir figür orta yerde duruyor. Ona tapmak, bağlanmak, halkı inandırmak kolay. Fakat Musa tanrıyı gitmiş dağ yamaçlarında arıyor, üstelik görünmediğini ve görünemeyeceğini söylüyor. Görünmeyen bir Tanrı'ya halk nasıl inanacak? Musa'nın bir türlü göremediği, anlayamadığı bu işte. Ben gördüm bunu..."

[33] Yani: Seni toplumdan tecrit ediyorum. Bundan böyle kimse seninle konuşmayacak ve yanına kimse gelmeyecek.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ
لَدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾
خَالِدِينَ فِيهِ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ
وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ
اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً
اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا
رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا
وَلَٓا اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ
الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ
الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾
وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ
مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

99- İŞTE BÖYLE sana geçmiş çağların önemli olaylarını anlatıyoruz. Unutma ki Bizden sana gelen, insanlara özünü hatırlatan bir mesajdır.100- Her kim bu hatırlatmadan yüz çevirirse kıyamet gününe büyük bir yük taşımış olur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

101- Sonsuza dek bu yükün altında kalır. Kıyamet günü ne berbat bir yüktür o!

102- O gün diriltici soluk esince[34] günaha batmış olanları gözleri kan çanağına dönmüş bir vaziyette huzurumuzda toplayacağız.

103- Kendi aralarında: "Daha on gün bile olmadı" diye fısıldaşacaklar.

104- En akıllıları: "Bir gün bile olmadı" dediği zaman ne diyeceklerini Biz biliriz...

105- SANA dağlar hakkında soruyorlar. Onlara söyle: "Rabbim onları un ufak edip savuracak.

106- Yerlerini dümdüz, boş bir halde bırakacak.

107- Orada ne bir kıvrım, ne de bir tepe göremeyeceksin."

108- O gün bir sese çaresiz uyacaklar. Öyle ki Rahman'ın görkeminden sesler kısılacak. Mırıldanmalardan başka bir şey işitmeyeceksin.

109- O gün Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseden başka, hiç kimsenin arabuluculuğu[35] fayda vermeyecek.

110- Çünkü Allah onların geleceklerini de bilir geçmişlerini de. Fakat onların bilgisi O'nu kuşatamaz.

111- O dipdiri yaşam kaynağı ve yarattıkları üzerinde titreyenin önünde yüzler saygıyla eğilecek. Üzerinde kul hakkıyla gelenin soluğu kesilecek![36]

112- Her kim de iman ederek iyilik, güzellik, doğruluk için çalışmışsa, ne haksızlığa uğramaktan, ne de hakkının yenmesinden korkmasına gerek kalmayacak...

113- İŞTE BÖYLECE Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Onda her tür uyarıyı apaçık yaptık ki belki onu okuyan Allah'ın öfkesini çekmekten sakınır veya titreyip kendine döner.

[34] Harfi harfine: "O gün 'sur'a' üfürülür/üfürülecek..."
[35] ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.
[36] Harfi harfine: "Zulüm yüklenen' kimse doğrusu mahvoldu."

114- Demek ki egemen olan Allah gerçeğin ta kendisidir; yüceler yücesidir! Dolayısıyla vahyi bütünüyle okumadan Kur'an'dan sonuç çıkarmada acele etme ve: "Rabbim bilgimi artır" de.

115- İYİ DİNLEYİN! Çağlar öncesinde Âdem'e bir emir vermiştik, ama o unutmuştu, onda bir dirayet bulmamıştık.

116- Meleklere: "Âdemi selâmlayın" deyince hemen selâmlamışlar ancak İblis diretmişti.

117- Bunun üzerine Biz de: "Ey Âdem! Bu sana ve eşine düşmandır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Sakın sizi o yemyeşil diyardan çıkarmasın, sonra mutsuz olursunuz" dedik.

118- Çünkü orada ne aç ne de açıkta kalırsınız,

119- Ne susarsınız ne de güneşte yanarsınız dedik.[37]

120- Derken şeytan ona sinsice fısıldayarak "Ey Âdem, sana sonsuzluk ağacını ve yıkılmayacak bir hükümranlığın yolunu göstereyim mi?" dedi.

121- Böylece her ikisi de yasak ağaçtan yediler. Çirkin yerleri kendilerine açılıp göründü. Üzerlerine yeşil bahçe yaprağından örtmeye başladılar. Âdem Rabbine karşı gelmiş, yoldan çıkmıştı.

122- Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul ederek doğru yola iletti.[38]

123- Allah: "Hep birlikte dağılın; kiminiz kiminize düşman olarak. Sonra

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَا
إِلَى آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ
اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ
هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى
﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ
فِيهَا وَلَا تَضْحَى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ
هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى ﴿١٢٠﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا
فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ
فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ
فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ
مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى ﴿١٢٤﴾
قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

ne zaman size Benden bir doğru yolu gösteren gelir de, her kim Benim bu yoluma uyarsa, işte o, sapıklığa düşmez ve mutsuz olmaz.

124- Her kim de Beni unutursa darlanır durur ve onu kıyamet günü kör olarak diriltiriz" dedi.

125- O der ki: "Ey Rabbim beni niçin kör olarak dirilttin. Oysa ben gayet iyi görüyordum?"

---

[37] Burada tekil (müfred) zamirle gelen yerler üslûp akışı gereği çoğul (cem'i) olarak çevrilmiştir.

[38] ÂDEM KISSASI: "Secde, cennet, yaprak" vs. kavramalarının analizi ve teferruatlı yorumlar için Bkz. "A'RAF"; 7/25. ayet dipnotu.

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَس۪يتَهَاۚ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾
وَكَذٰلِكَ نَجْز۪ي مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّه۪ۜ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ ف۪ي مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّىۜ ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ
عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَاۚ وَمِنْ اٰنَٓائِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾
وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِۜ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ اَهْلَكَ
بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاۜ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًاۜ نَحْنُ نَرْزُقُكَۜ
وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْت۪ينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّه۪ۜ اَوَلَمْ
تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُو۫لٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّٓا اَهْلَكْنَاهُمْ
بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِه۪ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ
اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُواۚ
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

126- Allah: "Öyle, sana ayetlerimiz geldi de sen onları unuttun. Bugün de sen böyle unutulacaksın" buyurur.

127- İşte haddi aşıp Rabbinin ayetlerine inanmayanların Bizden göreceği karşılık budur. Ahiret azabı çok daha çetin ve çok daha kalıcıdır.

128- KALINTILARI üzerinde gezinip durdukları o yok ettiğimiz önceki çağların nesillerine bakıp da doğru yola gelmezler mi? Akıl sahipleri için bunda nice ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

129- Eğer Rabbin tarafından önceden verilmiş bir söz olmasaydı kesinlikle azap yakalarına yapışırdı, fakat tanınmış bir süre var.

130- Şu halde onların dediklerine göğüs ger, güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbini övgüyle an. Gece saatlerinde de gündüzün uçlarında da O'nu an ki hoşnutluğa eresin.[39]

131- Sakın, çoğu kimseyi sınamak için dünya hayatının parlak cazibesi olarak sunduğumuz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı hem daha hayırlı, hem daha kalıcıdır.

132- Yakınlarına namazı emret, sen de namaza sabırla devam et. Biz senden bir rızık istemiyoruz, seni Biz rızıklandırırız. Unutma ki gelecek Allah bilinciyle yaşayanlarındır!

133- DİYORLAR Kİ: "Rabbinden bir mucize getirse ya!" Peki, daha önceki sayfalarda yer alan o söze dayalı apaçık deliller onlara da gelmedi mi?

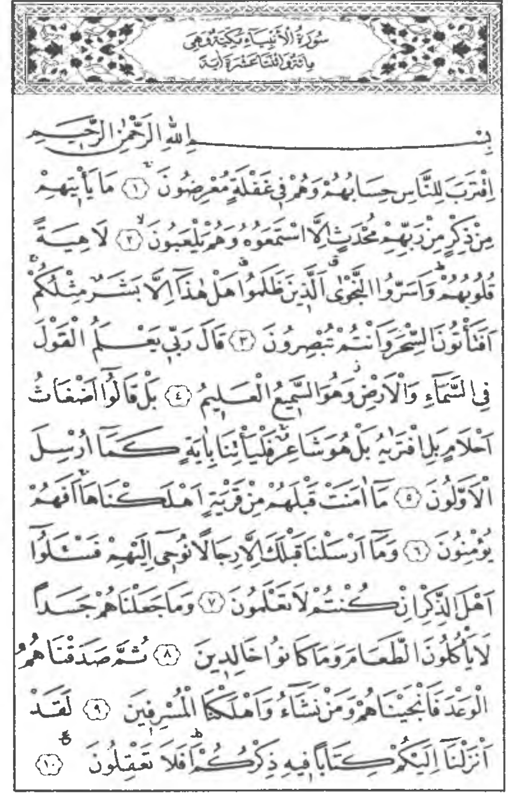
134- Eğer Biz onları bundan önce azap ile helak etmiş olsaydık bu sefer: "Ey Rabbimiz, ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de böyle rezil rüsva olmadan önce ayetlerine uysaydık" diyeceklerdi.

135- Söyle onlara: "Hepimiz gözlemekteyiz, siz de gözleyin bakalım. Yakında kimin doğru yolda olduğunu, dosdoğru yürüyenlerin kimler olduğunu bileceksiniz...

[39] SALÂT; Genel olarak namaz (*salât*) kavramı ve İslâm'da beş vakit namaz için Bkz. 17/78. ayet dipnotu.

21- ENBİYA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 112 ayettir. Ağırlıklı olarak kısa pasajlar halinde önceki çağlarda yaşamış peygamberlerden (enbiya) bahsettiği için bu ismi almış görünmektedir. Peygamber kıssalarının ardından, son bölümde (107): "*Biz seni insanlığa yalnızca sevgi ve merhamet için gönderdik*" denilerek surenin bitmesi, peygamberliğin esas amacının ne olduğunu açıklaması bakımından son derece dikkat çekicidir.

21- ENBİYA SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 112 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- İNSANLAR için hesap vakti yaklaşıyor. Onlar ise hala gaflet içinde aldırmıyorlar.

2- Rablerinden kendilerine gelen her yeni sözü ancak alaya alarak dinliyorlar.

3- Kalpleri hep oyunda oynaşta. Zalimler gizlice fısıldaşarak: "Bu ancak sizin gibi bir insan, göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?" diyorlar.

4- Söyle onlara: "Rabbim gökte ve yerde söyleneni bilir. O her şeyi işitiyor, biliyor."

5- "Yok bunlar bir takım karışık rüyalar, yok kendisi uydurdu, yok o bir şairdir, yok öyle değilse önceki peygamberlere verildiği gibi bize de bir mucize getirsin" deyip duruyorlar.

6- Önceki çağlarda helak ettiğimiz hiç bir belde halkı iman etmedi. Şimdi bunlar mı iman edecek?

7- Senden önceki çağlarda da sadece kendilerine vahiy gönderdiğimiz bir takım adamlar gönderdik. Bilmiyorsanız bilenlere sorun.

8- Biz, onlara yiyip içmeyen bir beden vermedik, ölümsüz de değildiler.

9- Sadece verdiğimiz sözü yerine getirdik; kendilerini ve layık gördüklerimizi kurtardık, kendi kendini bitirenleri ise helak ettik.

10- İYİ DİNLEYİN! Size titreyip kendinize gelmenizi sağlayacak bir kitap indirdik. Bu akıl tutulması neden?

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا
آخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾
لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ
دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا
لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى
الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾
وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾
لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ
مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

11- Biz haksızlıklar yaparak zulmeden nice memleket halkını kırıp geçirdik. Arkalarından başka topluluklar meydana getirdik.

12- Azabımızı hissettikleri zaman hemen oradan kaçmaya bakarlardı.

13- Ve bir ses: "Yo kaçmayın, içinde şımartılıp durduğunuz nimetlere ve kâşanelerinize dönün. Bunların hesabını vermeden kurtulamazsınız" dedi.

14- "Yazıklar olsun bizlere, gerçekten zalim insanlarmışız" diye hayıflanıp durdular.

15- Böyle hayıflanıp dururlarken öyle yaptık ki biçildiler, sönüp gittiler.

16- DİKKAT EDİN! Biz, göğü, yeri ve arasındakileri oyun[1] olsun diye yaratmadık.

17- Eğer bir eğlence[2] arasaydık, bunu kendi katımızda yapardık, yaparsak böyle yapardık.

18- Fakat hayır! Biz gerçeğin ta kendisi yoluyla sahte olanı darmadağın ederiz. Her sahte şey yok olur gider. Allah'a yaptığınız o yakıştırmalar yüzünden vay halinize![3]

19- Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur. O'nun tarafında olanlar, O'na ibadet etmekten ne çekinirler ne de yorgunluk duyarlar.[4]

20- Gece gündüz O'nu anarlar, usanmazlar.

21- Yoksa yeryüzünden bir takım Tanrı'lar edindiler de yeniden diriltmeyi onlar mı yapacak?[5]

22- Yerde ve gökte Allah' tan başka Tanrı'lar olsaydı bunların ikisi de mahvolup gitmişti. O yüce görkemin Rabbi olan Allah, onların yakıştırmalarından uzaktır.

23- O yaptığından sorumlu olmaz, onlar ise sorumludurlar.[6]

24- Yoksa O'ndan başka Tanrı'lar mı edindiler? Onlara söyle "Haydi getirin delilinizi, işte benimle beraber olanların ve benden öncekilerin hatırlatıp durdukları gerçekler." Fakat onların çoğu gerçeği bilmiyorlar ve ondan inatla yüz çeviriyorlar.

---

[1] LAİB: Sözlükte [لعب] kökünden gelir. Mastarı "oynamak, eğlenmek" demektir. Bebeğin ağzının suyu akmak (*la'b*); oyuncak edinmek (*lai'be bih*); eğlenceye dalmak, boş vakit geçirmek (*lai'be fih*); oynatmak (*tel'îb*); karşılıklı olarak oynamak,

birisini oynatmak (*mülâ'abe*); oynaşmak, oynayıp durmak, alaya almak, hafife almak (*telâ'ub*); oyuncak, kukla, biblo (*ul'ûbe*); oyuncu, sporcu (*lâ'ib*); futbolda forvet oyuncusu (*lâ'ibu'l-hucûm*); salya, tükürük, ağız suyu (*lü'âb*); oyun, eğlence, spor, angarya (*la'ib*); oyuncak, oyun (*lu'be*), çok oynayan (*lü'â'b*); oynak, kişnek, fingirdek, cilveli, edalı (*le'ûb*); oyun sahası, oyun alanı, stadyum (*mel'ab*) kelimeleri bu köktendir.., Demek ki yerler, gökler ve ikisi arasındakiler oyun olsun diye, Allah (hâşâ) eğlensin diye yaratılmış değildir. Allah'ın böyle bir şeye ihtiyacı yoktur. Peki, o zaman neden, niçin yaratıldı? Hem bu âlem, oyun ve eğlence olsun diye yaratılmadı, hem de bunlar Allah'ın ayetleri, yerler ve gökler Allah'ın nuru... Bundan maksat nedir ve niçin yaratılmıştır? Bu soruların insanın yaratılışı bağlamındaki cevabı daha ilk inen ayette verilmişti... Bkz. "ALAK"; 96/2. ayet dipnotu.

[2] LEHV: Sözlükte [لهو] kökünden gelir. Mastarı "Oynamak, eğlenmek, vakit geçirmek, bir şeye meraklı olmak, hoşuna gitmek, alışmak" demektir. Terk etmek, adını anmaz olmak, gafil olmak (*luhiyyân*); sevmek, çok sevmek (*lehhân*); oyalamak, alıkoymak, meşgul etmek, eğlendirmek, avutmak, teselli etmek, unutturmak (*ilhâen*); avutmak, oyalamak, engellemek (*telhiyye*); yaklaşmak, yakın olmak (*mulâhât*); eğlendirici, oyalayıcı, teselli eden (*telhiyye*); yalancı emzik, oyalayıcı avutucu şey (*lehhâye*); eğlence, oyun, teselli (*lehv*); komedi (*melhât*); kulüp, pavyon, taverna, eğlence yeri, oyun yeri (*melhiye*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki yerlerin, göklerin ve ikisi arasında bulunan şeylerin oyun (*lai'b*) ve eğlence (*lehv*) olsun diye değil, bir gerçeklik üzere (*haqq*) yaratıldığının söylenmesi, dünya hayatının sanıldığının aksine ciddîye alınması gerektiğini göstermektedir. Oysa *"Dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir"* derken: "Biz dünyayı oyun ve eğlence olsun diye değil, bir gerçeklik üzerine yarattığımız halde siz onu oyun ve eğlence olarak görüyorsunuz, oysa ciddîye almanız gerekir" denmeye getiriliyor olmalıdır. Burada oyun ve eğlence olan "yaratılan dünya" değil, yaratılan dünyanın içindeki kimi insanların onu algılayışıdır. Dikkat edilirse eleştirilen budur. Yoksa Allah, hak olarak yarattığını söylediği dünyayı neden aşağılasın? Şu halde yaratma tabiî ve zorunlu olarak gerçeğin ta kendisi olan Allah'tan bir gerçeklik üzere taşıp çıkmakta ve bunun bizce malûm bir amacı bulunmamaktadır. Allah bir amaca mebni değil, doğası gereği yaratmaktadır. Bizim varlık ve oluş âlemi içinde niçin varolduğumuz ise "sonsuz sevgi ve merhametinin taşması" (*rahmeten*) ve "ilgi ve alâkasının gereği" (*alaq*) olarak cevaplanmakta, görünen (*ins*) ve görünmeyen (*cinn*) her şeyin ibadet için yaratıldığı yani çalışmak, ortaya çıkarmak, meydana getirmek için varolduğu açıklaması yapılmaktadır...

[3] Demek ki kendini yaratılmış dünyaya "atılmış" buluveren insanoğlunun, kimin tarafından ve niçin bu âleme "atılmış" olduğunu aramak ve buna bir mana bulmak dışında yapabileceği bir şey yoktur. Çünkü yaratılırken veya ortaya çıkarılırken kendisine sorulmamaktadır. Keza öldürülürken yani "atıldığı" âlemden çekilirken de kendisine sorulmuyor. Şu halde olay insanoğlunu aşmaktadır. Demek ki âlemin bir esas sahibi var. Bu durumda insan gerçekçi olmalı, yaratılışı ciddîye almalı,

oyun ve eğlence yerine koymamalı, durumu olanca çıplaklığı ile kabullenmeli, aciz ve muhtaç olduğunu itiraf etmeli, gereksiz ve manasız yakıştırmalarda bulunmayı terk etmeli ve yüce yaratıcıya sığınmalı, teslimiyet göstermelidir...

[4] Dikkat edilirse: "*Biz yerleri ve gökleri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık*" ifadesinden sonra "Peki ne için yaratıldı o zaman?" sorusuna cevap vermek yerine gerçeğin ta kendisi (*hak*) olanın kalıcı, sahte olanın (*batıl*) geçici olduğu, Allah'a gereksiz ve manasız yakıştırmalarda bulunanların, O'na ortak koşanların yanlış yaptığı ifade ediliyor. Niçin yaratıldık sorusuna cevap sadedinde: "Yerlerin ve göklerin O'nun olduğu" (*lehu*), "O'nun tarafında, O'nun ile olmamız gerektiği" (*indehu*), "O'na ibadetten, O'nun için çalışmaktan kibre kapılmamız icap ettiği" (*an ibadetihi*) ifadeleri kullanılıyor. Bununla anlatılmak istenen şu olmalıdır: Allah bir iş ve oluşla her şeyi yaratıp ortaya çıkarmıştır, ortaya çıkarmaya da devam etmektedir. Allah budur, yaratıcı O'dur. Bize düşen bu yaratılışa katılıp uyum sağlamak ve O'nun ile birlikte olmaktır. Bu yaratılış yürüyüşüne katılmalıyız, gerisi boyumuzu aşar... "Allah ile birlikte olmak, yürümek" (*meahu, indehu*), "oluşa katılmak" (*ibadetihi* ve *yusebbihu*) derken kastettiğimiz mana tam da budur...

[5] Yani: Hal böyleyken, bütün bir yaratılış tek bir bütün halinde O'nun iken, yeryüzünde bir takım adamlar çıkıp yaratılmış şeyleri Tanrı mı ediniyorlar? Güneşi, ayı, yıldızları, yeri, göğü, insanları, putları, gücü, şehveti, parayı, zenginliği Tanrılaştırıp Allah'a ortak mı koşuyorlar? Onların kendileri yaratılmışken, sanki Tanrı gibi ölüleri mi diriltecekler? Onları birer mahlûk olduğu halde onlara yönelik bu tapınma da neyin nesi?"

[6] Demek ki yaptıklarından sorumlu olmayan (*la yüs'el*) yegane varlık Allah'tır. Bunun dışında her şey, özellikle akıl ve irade sahibi bir varlık olarak insanoğlu yaptıklarından sorumludur. Çünkü aksini yapma yeteneği ile donatılmıştır. İnsanlar arasında bunun tek bir istisnası yoktur. Bu nedenle herkes sorgulanmaya ve hesap vermeye hazır olmalıdır. Özellikle insanların işlerini üzerine alanlar, üzerinde emanet bulunduranlar hesap vermeye hazır olmalıdırlar. Hem bu dünyada yönetim, iktidar, makam, mevki gibi emanetlerini aldıkları insanlara, hem öbür dünyada can, sağlık, gençlik, ömür gibi emanetini aldıkları Allah'a verecekleri hesaba göre yaşamalıdırlar. Öte yandan bütün bunlara rağmen Allah yine de: "Kendi üzerine iyilik, sevgi ve merhamet (*rahmet*) adına ne varsa tümünü farz kıldığını" (En'am; 6/12), "Kendisinin de sırat-ı müstakim üzere olduğunu" (Hud; 15/56, Hicr;15/41) söylemektedir. Bunun anlamı "sınırsız ve kontrolsüz güç kullanımının" mümkün olmadığını göstermek olmalıdır. Yani Allah sınırsız gücünü iyilik, sevgi ve merhamet, doğruluk ve dürüstlük adına ne varsa onunla sınırlandırmaktadır. Bunu kendi kendisine yapmaktadır. Dolayısıyla insanlar Allah'ın ahlâkıyla ahlaklanırken onun doğasından olan "la yüs'el" oluşunu değil, iradesinden olan "kendini değerler ile sınırlandırışını" örnek almalıdırlar. Pratikte bu "insan olabilen kendini sınırlandırmasını bilebilendir" anlamına gelir.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ
بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا
لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ
إِنِّي إِلَٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ
﴿٢٩﴾ أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا
فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ
﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ
سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ
فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ
أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

25- Biz senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona şöyle vahyetmiş olmayalım: "Benden başka Tanrı yok, Bana ibadet edin."

26- Böyleyken kalkıp: "Rahman çocuk edindi" diyorlar. Allah bundan uzaktır. Aksine onlar sadece seçkin birer kuldurlar.

27- Öyle ki onlar Allah'ın sözünün önüne geçemezler. Hep O'nun emriyle hareket ederler.

28- Allah onların önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Allah'ın zaten razı olduğu kimselerden başkasına aracılık[7] edemezler. Çünkü kendileri bile O'nun korku ve titremesi içindedirler.

29- Eğer içlerinden biri: "O'nun yanı sıra ben de bir Tanrıyım" derse cehennemi boylar. Zulmedenlerin Bizden göreceği karşılık budur.

30- ŞU HALDE inkâr edenler göklerin ve yerin başlangıçta bitişik[8] olduğunu, sonra onları yarıp ayırdığımızı[9] ve yaşayan her şeyi sudan varettiğimizi görmüyorlar mı? Bu inançsızlık neden?

31- Yeryüzünde sarsılmasınlar diye sabit dağlar yerleştirdik, kolayca yollarını bulabilsinler diye vadiler açtık.

32- Gökyüzünü güvenli bir çatı yaptık. Yine de O'nun ayetlerinden yüz çeviriyorlar.

33 - Oysa geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Hepsi uzayda yüzüyorlar.

34- SENDEN önce hiç bir insana ölümsüzlük vermedik. Sen ölürsen onlar sonsuza kadar yaşacaklarını mı sanıyorlar?

35- Her canlı ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak iyilik ve kötülükle deneyeceğiz. Sonunda dönüp dolaşıp Bize geleceksiniz.

---

[7] ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

[8] RATK: Sözlükte [رتق] kökünden gelir. Mastarı "bir şeyin bitişik olması" demektir. Bitişik olmak (*irtitâq*); kadının ferci bitişik olmak (*retqa'l-mer'at*); birbirine dikilmiş iki parça kumaş bez (*ritâq*); birleşik (*rutq*); ıslah eden, düzelten (*râtiq*) kelimeleri bu köktendir... Bugünkü astronomi bilgilerine göre de evren, başlangıçta hidrojen elementinden meydana gelen tek bir kütle halindeydi. Daha sonra birbiri-

nin içinden çıkan "yarılma" ve "patlamalarla" yıldızlar ve gezegenler meydana eldi. Fakat bu durum evrenin bütünlüğünün bozulduğu anlamına gelmemektedir. Nasıl ki insan vücudu birbirinin içinden yarılıp çıkan hücre bölünmeleri ile meydana geliyor ve insan vücudu buna rağmen uyumlu bütünlüğünü koruyorsa, evren de halen organizma halinde tek bir bütündür; fakat bitişik değildir. Yani "birlik" den ziyade "birliktelik" söz konusudur.

9 FETK: Sözlükte [فتق] kökünden gelir. Mastarı "sökmek, yarmak, ayırmak" demektir. Sökülmek, yarılmak (*tefettuq*); yarılma, fıtık (*fıtq*); çok semizlikten derisi yavaş yavaş yırtılmış deve (*el-fatîq*); yarık yeri, gömleğin yırtmacı (*el-müftaq*); ferci ayrık olan kadın (*el-fetqâu*); keskin dilli kadın (*el-mütefettega*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an'ın hepsi de "yarma, yarılış" manası etrafında dönen *fatr, fâtır, infitâr, şaqq, inşigâg, fecr, inficâr, felâq* kelimelerini kullanışı son derece dikkat çekicidir. Bunlarla "yarılarak ortaya çıkanlar" kastediliyor. Bu durumda *ratk* varlığa çıkmadan önceki hale, *fetk* de "ol" emriyle yarılarak ortaya çıkan bütün "oluş"lara deniyor. Demek ki oluş dediğimiz şey yeninin eskiden, sonranın önceden yarılıp sökülerek çıkışı demektir. Her yarılıp sökülen, sancı çekerek ortaya çıkar. Bu nedenle insanoğlunun bu dünyada çektiği acıyı sürgün cezası veya gurbet acısı olarak değil, varolma, yarılıp sökülerek ortaya çıkma sancısı olarak okumak icap eder. İşte varlık ve oluş sancısı dediğimiz şey budur. Ayrıca Bkz. "FELAK"; 113/1. ayet dipnotu.

وإذا رآك الذين كفروا إن يتخذونك إلا هزوا
أهذا الذي يذكر آلهتكم وهم بذكر الرحمن
هم كافرون ﴿٣٦﴾ خلق الإنسان من عجل سأريكم آياتي
فلا تستعجلون ﴿٣٧﴾ ويقولون متى هذا الوعد إن كنتم
صادقين ﴿٣٨﴾ لو يعلم الذين كفروا حين لا يكفون
عن وجوههم النار ولا عن ظهورهم ولا هم ينصرون
﴿٣٩﴾ بل تأتيهم بغتة فتبهتهم فلا يستطيعون ردها
ولا هم ينظرون ﴿٤٠﴾ ولقد استهزئ برسل من قبلك
فحاق بالذين سخروا منهم ما كانوا به يستهزئون
﴿٤١﴾ قل من يكلؤكم بالليل والنهار من الرحمن
بل هم عن ذكر ربهم معرضون ﴿٤٢﴾ أم لهم آلهة
تمنعهم من دوننا لا يستطيعون نصر أنفسهم
ولا هم منا يصحبون ﴿٤٣﴾ بل متعنا هؤلاء وآباءهم
حتى طال عليهم العمر أفلا يرون أنا نأتي الأرض
ننقصها من أطرافها أفهم الغالبون ﴿٤٤﴾

36- Kâfirler seni gördükleri zaman: "Tanrılarınızı diline dolayan bu mu?" diye alaya alıyorlar. Rahman'ın hatırlatmasını ise örtbas etmeye çalışıyorlar.

37- Zaten insanoğlu aceleci yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim, acele etmeyin.

38- "Doğru söylediğinizi varsayarsak ne zamanmış bu söz?" diyorlar.

39- Kâfirler, yüzlerini ve sırtlarını saracak alevden kurtulamayacakları ve yardım da göremeyecekleri o zamanı ah bir bilselerdi.

40- Bakın, o zaman ansızın gelecek ve onları dehşete düşürecektir. Onu geri çevirmeye asla güçleri yetmeyecek ve onlara mühlet de verilmeyecektir.

41- Doğrusu senden önce birçok peygamberlerle de alay edildi. O alaycıları dalga geçip durdukları şey sarıverdi.

42- Onlara söyle: "Sizi gece ve gündüz O Rahman'dan kim koruyabilir?" Heyhat! Rablerinin hatırlatmasına sırtlarını dönüyorlar.

43- Yoksa kendilerini elimizden kurtaracak Tanrıları mı var? Onlar kendilerini bile kurtaracak durumda değiller. Bizden himaye de göremezler.

44- Kaldı ki Biz bunları da atalarını da doyasıya yaşattık. Yeryüzünü zaman zaman yokladığımızı ve kaçınılmaz sona doğru gittiklerini görmüyorlar mı? Hep böyle yaşayıp gideceklerini mi sanıyorlar?[10]

---

[10] Harfi harfine: "Bilakis onları ve atalarını ömürleri uzun gelmeye başlayıncaya kadar 'meta'landırdık. Görmüyorlar mı arza geliyoruz ve etrafından eksiltiyoruz. Galip gelenler onlar mı?" Buradaki ibare Kur'an'ın başka yerlerinde de kalıp olarak geçiyor: "*Görmüyorlar mı arza geliyoruz ve etrafından eksiltiyoruz. Allah karar verdiğinde O'nun kararını engelleyecek kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür*" (13/41). Demek ki "yeryüzüne gelme ve etrafını eksiltme" tabiri yerkürenin zaman zaman deprem, volkan patlaması, kasırga, tufan, tsunami gibi doğal afetlerle "yoklanmasını" ifade ediyor. Bu tür afetleri Allah: "*Yeryüzüne geliriz, etrafından eksiltiriz*" diye ifade ediyor. Bu, Türkçe'de "zaman zaman yoklamak" dediğimiz şeydir. "Bugün deprem üç kez yokladı" derkenki manayı çağrıştırır. Şurası unutulmamalı ki Kur'an'ın insanoğluna seslenişi evrenin kozmik özünden gelen bir sesleniştir. Bütün bir evrenin tek bir insan gibi konuştuğu andaki üslûptur kullanılan dil. Örneğin engin bir denizin dile gelerek içindeki sualtı varlıklarına seslendiğini düşünün... Öyle bir şey... (Allahu a'lem).

قُلْ إِنَّمَا أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا
يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ
يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ
الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا
مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ
آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾ إِذْ قَالَ
لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ
أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ
مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللَّهِ
لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

45- SÖYLE ONLARA: "Ben sizi ancak vahiy ile uyanışa çağırıyorum. Ama sağırlar ne kadar uyanışa çağrılırsa çağırılsın işitmezler.

46- Onları Rabbinin azabından bir esinti yoklasa hemen: "Yazıklar olsun, biz gerçekten çok zalimmişiz" derler; bundan hiç şüpheniz olmasın.

47- Biz ise, kıyamet günü hassas teraziler koyarız. Hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez. Bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirir koruz. Hesap gören olarak da Biz yeteriz.

48- İYİ DİNLEYİN! "Musa ile Harun'a doğruyu yanlıştan ayıran bir ölçü,[11] Allah bilinciyle yaşayanlar[12] için aydınlatıcı bir öğüt vermiştik.

49- Allah bilinciyle yaşayanlar, görmedikleri halde Rablerinden korkup titreyerek, kıyamet endişesi taşıyarak yaşayanlardır.

50- İşte bu da, yankısı çağlar boyu sürecek[13] Bizim indirdiğimiz bir hatırlatmadır. Şimdi siz bunu mu yok sayıyorsunuz?

51- BAKIN, Biz İbrahim'e[14] önceden vicdan ve sağduyu vermiştik. Onu harekete geçiren şeyin bu olduğunu biliyorduk.[15]

52- O vakit babasına ve halkına demişti ki: "Nedir başında dikilip durduğunuz şu heykeller?"

53- Dediler: "Atalarımızın taptıkları..."

54- İbrahim: "Açıkçası siz de atalarınız da yanlış ve sapık yoldasınız" dedi.

55- "Ciddi misin, yoksa şaka mı yapıyorsun?" dediler.

56- İbrahim: "Hayır gayet ciddîyim. Sizin Rabbiniz yerlerin ve göklerin Rabbidir. Onları da O yaratmıştır. Ben de buna inananlardanım.

57- İçinden: "Allah şahittir, hele bir çıkıp gidin, putlarınızı nasıl yere seriyorum" dedi.

---

[11] FURKAN: Sözlükte [فرق] kökünden gelir. Mastarı "bölmek, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki çelişkiyi belirtmek, açıklamak" demektir. Dağıtmak, parçalamak, ayırmak, ayırt etmek, birbirinden uzaklaşmak (*tefrîq*); 'parçala yut' politikası (*siyâsetu 'ferriq tesud'*); ayrılmak, uzaklaşmak (*müfâreqa*); dağılmak, ayrılmak, uzaklaş-

mak (*teferruq*); fark, ayrıcalık, özellik (*fâriq*); fark, ayrılık, nüans (*farq*); ayrılık, bölücülük (*tefriqa*); tümen, tim, bölük, gurup, takım (*fırqa*); takım, gurup, ekip, general (*ferîq*); kavşak, yol ayrımı (*mefrîq*); ayrı, ayrılmış (*mefrûq*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında iyiyi kötüden, doğruyu eğriden, hakkı batıldan, tevhidi şirkten ayıran ölçü anlamındadır. Zaman zaman bunların birbirine karışması halinde iyiliğin, hakkın ve doğrunun şanını kurtarmak ve onu ait olduğu yere iade için aradaki farkı gösteren bir ölçü gerekir. İşte Allah'ın sağduyuya hitabeden, vicdanın ve merhametin sesi olan vahyi gelir ve bunu sağlar. Bu nedenle ona "furqân" denir.

[12] MUTTAKİ: Bkz. 2/2. ayet dipnotu.

[13] MÜBAREK: Bkz.6/135. ayet dipnotu.

[14] İBRAHİM: Bkz. 14/35. ayet dipnotu.

[15] Harfi harfine: "Muhakkak ki bundan önce İbrahim'e 'rüşd'ü verdik. Onu bilmekteydik Biz."

58- Çok geçmeden putları paramparça etti. Ancak en büyüklerini bıraktı ki belki ona sorarlar ne olduğunu!

59- Döndüklerinde: "Kim yaptı bunu Tanrılarımıza? Her kimse bu açıkça bir isyancı" dediler.

60- İçlerinden bazıları: "İbrahim adında bir delikanlının, bunlara dil uzattığını duymuştuk" dedi.

61- Berikiler: "Onu halkın önüne çıkarın, suçuna şahitlik etsinler" dediler.

62- "Sen mi yaptın bunu Tanrılarımıza ey İbrahim?" diye sordular.

63- İbrahim: "Belki onu şu en büyükleri yapmıştır. Sorun bakalım, belki söyler" dedi.

64- Bunun üzerine bir an için vicdana gelip: "Gerçekten haksızlık ediyorsunuz" dediler.

65- Fakat çok geçmeden toparlanıp: "İbrahim, bu putların konuşamadıklarını pekâlâ biliyorsun" dediler.

66- İbrahim: "O halde Allah'ı bırakıp da size hiç bir fayda ve zarar vermeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz?

67- Yuh size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Bu akıl tutulması neden?" dedi.

68- Onlar: "Yakın şunu da Tanrılarınızın öcünü alın, eğer bir şey yapacaksanız" dediler.

69- Biz de: "Ey ateş serin ol" dedik. Selam olsun İbrahim'e![16]

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾
قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَأْتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا
أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ
كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوا
إِلَىٰ أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ
نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ
﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا
إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

70- O'na bir tuzak kurmak istediler, fakat yaptıklarını boşa çıkardık.[17]

71- Onu Lut ile beraber kurtarıp hatırası çağlar boyu yankılanacak beldeye çıkardık.

72- Ona İshak'ı bahşettik, üstüne Yakup'u lutfettik. Onların her birini iyilik, güzellik ve doğruluk timsali kimseler yaptık.

---

[16] Kur'an'da **Hz. İbrahim**'in ateşten kurtarılması olayı üç yerde şu şekilde geçiyor: "*Onun için bina yapın da ateşe atın dediler. Ona tuzak kurmak istediler, fakat onları küçük düşürdük*" (37/97–98). "*Ey ateş serin ol" dedik, selam olsun İbrahim'e! O'na bir tuzak kurmak istediler, fakat yaptıklarını boşa çıkardık*" (21/69–70). "*İbrahim'in sözlerine halkının cevabı sadece 'Onu öldürün yahut yakın' demek oldu. Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda inanan bir halk için dersler vardır*" (29/24). Yukarıdaki aye-

tin: *"Ey ateş serin ol"* ve *"İbrahim'e selam olsun"* şeklinde ikiye ayrılarak çevrilmesi **Hasan-ı Basri**'nin görüşüne dayanmaktadır (Razi). Ayetler dikkatle okunursa **Hz. İbrahim**'in "bedenen" ateşe atılmadığı görülür. Putperestler sadece: "Ateşe atın, yakın, öldürün" vs. diye bağırıp çağırıyorlar. *"Halkının cevabı sadece onu öldürün yahut yakın demek oldu"* (29/24) ifadesi onların bağırıp çağırmak, tuzak kurmaya kalkmak, ateşe atmaya yeltenmek dışında bir şey yapamadıklarını göstermektedir. Ayetlerdeki ifadeler **Hz. İbrahim**'in bizzat ateşe atıldığını değil; "ateşe atılmak istendiğini" göstermektedir. Anlaşılan **Hz. İbrahim** ateşe atılmaktan kıl payı kurtulmuştur. Fakat bu kurtulmanın nasıl gerçekleştiğine dair ayrıntılı bilgi verilmiyor. Yani ateşten kurtulmak, ateşe atılmaktan uzak tutulmak demek olmaktadır. Örneğin yaktıkları ateş aralıksız yağan şiddetli yağmur sonucu "serin" olmuş, **İbrahim**'i ateşe atmaya fırsat bulamadan sönüp gitmiş olabilir. Bu esnada **İbrahim** de, **Lut**'un Sodom ve Gomerre'yi, **Salih**'in Semud'u terk edip gitmesi gibi başkent Ur'u henüz terk etmiştir. Ayetteki "kurtulmak" (*necât*) kelimesi şu ayette de aynı anlamda kullanılmaktadır: *"Ve emrimiz vaki olunca Hud'u ve beraberinde iman etmiş olanları sevgi ve merhametimizle kurtardık. Böylece onları ağır bir azaptan kurtarmış olduk"* (11/58). Yani **Hud** ve beraberindekilerin başlarına afet çöktü de içinden çekip kurtardık değil, bilakis: "Onlara hiç afet dokunmadı, bundan uzak tutuldular; çünkü afet geldiğinde onlar beldeyi terk etmişlerdi" denmek isteniyor. Tıpkı **Lut**'un beraberindekilerle Sodom ve Gomerre'yi arkasında sadece karısını bırakıp "terk ederek" kurtarılması gibi. Tıpkı **Salih**'in Semud kavminden "yüz çevirerek" beldeyi terk ettikten sonraki korkunç azaptan kurtarılması gibi. Bütün bu yerlerde kullanılan kelime "kurtarmak" (*necât*) sözcüğüdür. İşte **İbrahim**'in ateşten kurtarılmasının da böyle olduğu anlaşılıyor (Allahu a'lem). Olayın diğer birçok peygamber kıssasında olduğu gibi özellikle Ortadoğu halklarının muhayyilesinde zamanla her kahramanlık edebiyatında görülen olağanüstülük vasfına büründürüldüğü anlaşılıyor. Bizdeki **Hz. Ali**'nin cenklerini, **Battal Gazi**'nin savaşlarını hatırlayın…

[17] Yani: Bundan sonra zulüm diyarı Aşağı Mezopotamya'daki Babil İmparatorluğu'nun başkenti Ur'dan göç ederek Filistin'deki Kudüs'e gittiler…

73- Hepsini emrimizle yol gösteren önderler yaptık. Kendilerine erdemli işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Hepsi de Bizim için çalışıp ibadet eden kimselerdi.

74- LUT'A bilgi ve bilgelik verdik. Onu çirkeflikler işleyen o beldeden kurtardık. Doğrusu onlar çok fena bir günah işleyen topluluktu.

75- Lut'u sevgi ve merhametle kuşattık. Çünkü o iyilik, güzellik ve doğruluk timsali birisiydi.

76- VE NUH... Bir zamanlar önceden dua etmişti. Biz de onun duasına karşılık vermiş; kendisini ve ailesini büyük afetten kurtarmıştık.

77- Ayetlerimize yalan diyen bir halka karşı onu korumuştuk. Gerçekten onlar da çok kötü bir halktı. Biz de hepsini boğduk.

78- VE DAVUT İLE SÜLEYMAN... Bir zamanlar ikisi de ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Hani bir kabilenin davarları ekin içinde geceleyin yayılmıştı. Biz de verdikleri hükümlerine şahittik.

79- Olayda Süleyman'ın meseleyi daha iyi anlamasını sağladık. Bununla beraber her birine de bilgi ve bilgelik verdik.[18] Dağları ve kuşları Davut'un çağrısına uydurduk.[19] Biz bunları yaparız.

وجعلناهم ائمة يهدون بامرنا واوحينا اليهم فعل الخيرات
واقام الصلوة وايتاء الزكوة وكانوا لنا عابدين
﴿٧٣﴾ ولوطا اتيناه حكما وعلما ونجيناه من القرية التي
كانت تعمل الخبائث انهم كانوا قوم سوء فاسقين
﴿٧٤﴾ وادخلناه في رحمتنا انه من الصالحين ﴿٧٥﴾ ونوحا
اذ نادى من قبل فاستجبنا له فنجيناه واهله من الكرب
العظيم ﴿٧٦﴾ ونصرناه من القوم الذين كذبوا باياتنا
انهم كانوا قوم سوء فاغرقناهم اجمعين ﴿٧٧﴾ وداود
وسليمان اذ يحكمان في الحرث اذ نفشت فيه غنم القوم
وكنا لحكمهم شاهدين ﴿٧٨﴾ ففهمناها سليمان وكلا
اتينا حكما وعلما وسخرنا مع داود الجبال يسبحن والطير
وكنا فاعلين ﴿٧٩﴾ وعلمناه صنعة لبوس لكم
لتحصنكم من باسكم فهل انتم شاكرون ﴿٨٠﴾
ولسليمان الريح عاصفة تجري بامره الى الارض
التي باركنا فيها وكنا بكل شيء عالمين ﴿٨١﴾

80- Bir de ona şiddetli zorluklara karşı korunmanızı sağlayacak savunma sanatını öğretmiştik. Şimdi sizdeki bu şükürsüzlük neden?

81- Süleyman'a da, hatırası çağlar boyu yankılanacak yere doğru emriyle esip giden şiddetli rüzgârı verdik. Biz her şeyi biliriz.

---

[18] Rivayete göre Hz. **Davut** zamanında bir koyun sürüsü yolunu şaşırarak tarlaya girer ve ekini tahrip eder. Dava Hz. **Davut**'a getirilir. Hz. **Davut** da ihmalin sürü sahibinde olduğuna, verdiği zarara karşılık sürüsünü tarla sahibine vermesi gerektiğine hükmeder. Oğlu **Süleyman** ise itiraz ederek sadece verdiği zarar kadar bir tazmin gerektiğini söyler. Hz. **Davut** oğlu **Süleyman**'ı haklı bularak onun dediği şekilde davayı hükme bağlar (Razi)... Olayda Hz. **Davut** ve oğlu **Süleyman**'daki adalet

duygusunun öne çıkarılarak örnek gösterildiği anlaşılıyor.

[19] Yani: **Davut** yerlerin ve göklerin Allah'ı tesbih ettiğine dair ilâhîler söyler, zikre çağırırdı. Çünkü yerler ve gökler ve ikisi arasında olan her şey Rabbinin sonsuz kudret ve yüceliğini tesbih etmektedir (17/14). "*Göklerde ve yerde O'nu tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur*" (57/1).

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذَٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ
أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾
وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾
وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ
مِنَ الْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّا
إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ
﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ
زَوْجَهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا
رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

82- Şeytanlardan da onun için dalgıçlık yapan ve daha başka işler için çalışanları emrine vermiştik. Bütün bunları kontrolüne veren Bizdik.[20]

83- VE EYYÜB...[21] Bir zamanlar: "Bana bu hastalık müptelâ oldu. Sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye Rabbine dua etmişti.

84- Biz de duasını kabul ettik. Kendisindeki sıkıntıyı giderdik. Tarafımızdan bir sevgi ve merhamet, Allah'a ibadet edenlere ibret olmak üzere ona ailesini ve onlarla birlikte olanların bir mislini daha verdik.

85- VE İSMAİL, İdris, Zülkifl... Hepsi güçlüklere göğüs gerenlerdendi.

86- Bunları da sevgi ve merhametimizle kuşattık. Çünkü onlar da iyilik, güzellik, doğruluk timsali kimselerdi.

87- VE BALIK SAHİBİ...[22] Bir zamanlar öfkelenerek gitmişti de Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde: "Senden başka Tanrı yoktur, seni tenzih ederim, ben gerçekten kendime haksızlık ettim" diye seslendi.

88- Biz de duasını kabul ettik, kendisini üzüntüden kurtardık. İşte mü'minleri böyle kurtarırız.

89- VE ZEKERİYYA... Bir zamanlar Rabbine: "Rabbim! Beni çocuksuz dırakma, Sen varislerin en hayırlısısın" diye yalvarmıştı.

90- Biz de duasını kabul edip kendisine Yahya'yı verdik. Onun için eşinden kısırlığı giderdik. Doğrusu bunlar erdemli işlerde yarışır, Bize korku ve umutla dua ederlerdi. Bize karşı daima bir korku ve titreme içindeydiler.

---

[20] SÜLEYMAN: Filistin'in başkenti Kudüs'te MÖ. 970–930 arası yaklaşık kırk yıl bölgenin en kudretli imparatorluğunu Kur'an **Hz. Süleyman**'ın devleti, dönemin süper gücü haline gelmişti. Bugünkü tüm Ortadoğu'ya hâkim olmuş ve rakiplerini dize getirerek emri altına almıştı. Rüzgârların, insanların, cinlerin, şeytanların **Süleyman**'ın emrine verilmesi Sami muhayyilesine hitap eden bir üslûp olup döneminde rakipsiz bir bölgesel güç haline geldiği anlatılmak isteniyor. "Esip giden rüz-

gârlar" ile yelkenli gemi filoları, "dalgıçlar" ile denizci Fenike askerlerinin emrine girmesi, "Şeytanlar" ile cin ve büyünün anavatanı Babil'in onun emrine girmesi ve civardaki kabile ve toplulukları kendine bağlaması ile devletinin her yana yayılması anlatılmak isteniyor olmalıdır (Allahu a'lem).

[21] EYYUB: MÖ. 4. yy'dan MS. 2. yy'a kadar başkentleri Petra olmak üzere Kuzeybatı Arabistan'da (Bugünkü Suriye civarı) aktif olarak varlık gösteren ve bir Sami kabile topluluğu olan Nebatilere ait eski bir halk destanı ona aittir. Tevrat'taki Eyyub Kitabı buradan alınmadır. Kur'an'ın genel üslubu çerçevesinde **Eyyup** peygamberin hangi etnik kökene mensup olduğu "bilinçli bir susuş" ile es geçilirken güçlüklere göğüs germeyi ifade eden "sabır" kavramı onun üzerinden örneklendirilir. Kur'an'da buradan başka bir de Sad; 41–44 ayetlerinde kendisinden bahsedilir ve yine "sabrı" öne çıkarılır...

[22] YUNUS KISSASI: Bkz. 37/139–148. ayetler tüm dipnotları.

91- VE O KADIN... Namusuyla yaşayan, kendisine ruhumuzdan üflediğimiz ve kendisiyle oğlunu insanlara ayet yaptığımız Meryem...[23]

92- İŞTE BU sizin ümmetiniz tek bir ümmettir.[24] Rabbiniz de yalnız Benim. Yalnızca Bana ibadet edin![25]

93- Fakat kendi aralarında işlerini paramparça ettiler, üstelik Bize döneceklerini unutarak.

94- Kim mü'min olarak iyilik, güzellik ve doğruluk için çalışırsa karşılığını bulacaktır. Hesabına yazarız; bundan hiç şüpheniz olmasın! [26]

95- Bu bakımdan çöküş ve yok oluş sürecine girdirdiğimiz bir halkın artık geri dönüşü yoktur.[27]

96- Hatta Ye'cüc ve Me'cüc[28] başlayıp her köşeyi sarıncaya kadar.

97- Öyle ki o zaman başa gelmesi kaçınılmaz olan söz de yaklaşmış olacaktır.[29] İşte o zaman kâfirler belerip[30] kalacak; "Eyvah, nasıl da dalıp gitmişiz, kendimize çok yazık etmişiz, çok" diyecekler.

98- Siz ve Allah'tan başka taptığınız şeyler cehennemin odunu olacaksınız. Oraya girmekten kaçamayacaksınız.

99- Onlar Tanrı olsalardı oraya girmezlerdi, oysa hepsi orada ebedi kalacak.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا
وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾ إِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ
أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ
كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا
يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ
فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا
قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا
وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ
وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ
لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾

100- İnim inim inleyecekler; orada hiç bir şey işitmeyecekler.

101- Ancak Bizim o güzel insanlarımız; işte onlar cehennemden uzak tutulacak.[31]

---

[23] MERYEM: Bkz. 19/22. ayet dipnotu. Ayrıca **Zekeriya, Meryem, İsa** (İmran Ocağı) ile ilgili ayrıntılı açıklama ve yorumlar için Bkz. 3/33–57. ayetler tüm dipnotları.

[24] ÜMMET: Bkz. 17/71. ayet dipnotu.

[25] İBADET: Bkz. 109/2. ayet dipnotu.

[26] Demek ki bazen ümmet paramparça olabilir. Kendi arasındaki birliği bozabilir. Bu, her ne kadar Allah'ı çok kızdıran ve istenmeyen bir durumsa da, böylesi bir durumda yalnız bir mü'min olarak yaşamak, iyinin, güzelin ve doğrunun yükselmesi

için çaba sarf etmek yine de mümkündür. Ümmet paramparça diye gayreti başkalarından bekleyip durmak ve çabaları tümden bırakıp terk etmek çözüm değildir. Bu takdirde mü'minler yalnız başlarına da kalsalar üzerlerine düşeni yapmalıdırlar. Allah bunları zayi etmeyecek, ne yapılmış ne edilmişse hepsinin tek tek karşılığını verecektir...

[27] Harfi harfine: "Helak ettiğimiz bir beldenin geri dönüşü mümkün değildir (haramdır)."

[28] YE'CÜC VE ME'CÜC: Bkz. 18/94. ayet dipnotu.

[29] Harfi harfine: " Hatta Ye'cüc ve Me'cüc açıldığı zaman her tepeden akarlar. Hak vaat yaklaşır."

[30] Belermek: Gözü şaşkınlık ve hiddetle çok açılmak (DTS).

[31] Harfi harfine: "Bizden kendilerine güzellik geçmiş olanlar, işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır."

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ
﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا
يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ
كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا
عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ
الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾
إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ
وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ
وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ إِنَّهُ يَعْلَمُ
الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ
فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ
بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

102- Onun uğultusunu duymayacaklar. Canlarının istediği gibi sonsuza dek yaşayacaklar.

103- O büyük korku onları sarmayacak. Melekler onları: "Bugün sizin gününüz, sözünü ettiğimiz gün işte buydu" diye karşılayacaklar.

104- O gün göğü, sayfaları dürer gibi düreceğiz. Yaratmaya ilk başladığımız gibi yeniden yaratacağız.[32] Sözümüz söz, yapacağız bunu!

105- İYİ DİNLEYİN! Her türlü hatırlatmayı yaptıktan sonra bilgelik dolu bütün kitaplarda yazmıştık ki: "Yeryüzüne benim iyilik, güzellik ve doğruluk timsali kullarım varis olacaktır."

106- Allah için çalışıp ibadet edecek bir halk için gayet açık bir çağrıdır bu; bundan hiç şüpheniz olmasın!

107- Biz seni insanlığa yalnızca sevgi ve merhamet için gönderdik.[33]

108- Haykır dünyaya: "Tanrı'nız bir tek Tanrı'dır, budur bana vahyedilen! Artık Müslüman olacak mısınız? [34]

109- Aldıran olmazsa de ki: "Size eşit şekilde duyurdum, söz verilen şey yakın mı uzak mı orasını bilemem.

110- Allah gizlinizi saklınızı her şeyinizi biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

111- Bilemem, belki bu gecikme bir süreye kadar yiyin, için, faydalanın diyedir ve bununla imtihan oluyorsunuzdur."

112- Ve ekle: "Rabbim, adaletle hüküm ver! Rabbimiz, iftiralarınıza karşı sığınılacak öyle Rahman'dır." [35]

---

[32]HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

[33] Ayette geçen: "*Biz seni âlemlere rahmet (sevgi ve merhamet) için elçi yaptık*" ifadesi risaletin amacını da açıklamaktadır. Burada "âlemler" ifadesi "sana demedik mi elalemin işine karşıma" cümlesinde geçtiği gibi "insanlar/insanlık" anlamında kullanılıyor. Dolayısıyla peygamberin esas amacı kalpsiz dünyanın kalbi olmak, vicdanı kurumuş insanlığın vicdanı olmak, sevgi ve merhameti insanlar arasında/insanlıkta yaymaktır. Şu üç ayeti yan yana okuyunuz: 1- "*Sor*: "*Göklerde ve yerde ne varsa kimindir*?" *Cevap ver*: "*Sevgi ve merhameti kendine farz kılmış*

olan Allah'ındır!" (En'am; 6/12). 2- "*Rabbin isteseydi bütün insanlığı bir tek ümmet yapardı. Bu yüzden birbirlerine karşı çıkıp duracaklardır. Ancak Rabbinin sevgi ve merhameti ile bağışladığı kimseler hariç; zaten Allah onları bunun için yarattı*" (Hud; 11/119). 3- "*Biz seni, insanlığa yalnızca sevgi ve merhameti (yayman) için gönderdik*" (Enbiya; 21/107). Bu ayetlerin birincisi yaratanın neyi temel amaç edindiğini, ikincisi insanoğlunun ne amaçla yaratıldığını, üçüncüsü de insanların içinden peygamberlerin ne amaçla seçildiğini açıklıyor. Hepsinde de aynı kelime; sevgi ve merhamet (*rahmeten*)...

[34] MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotu.

[35] Yani: **Muhammed** (s.a.v) kısa zamanda mağlup olacağı, silinip gideceği veya getirdiği Kur'an'ın yalan, uydurma ve bir takım büyüleyici lâflarla dolu bir kitap olduğu vs. iftiralarına karşı: "Rabbim bu iftiralarınıza karşı bana yardım edecektir. O'na sığınırım, O'na güvenirim. Öyle Rahman'dır ki O; sevgi ve merhametini eksik etmeyecektir üzerimden" dedi... Diğer kıraatlere göre ayetin başı "De ki" (*qul*) dür (Razi).

22- HACC SURESİ

Mekke'nin son dönemleri ile Medine'nin ilk yılları arasında nazil olduğu sanılmaktadır. Bunun için Mekki mi Medeni mi olduğu ihtilaflıdır. 25–38 ayetler arasındaki pasajda yeryüzüne Allah'ın evi (*beyt*) ve insanlar için ayağa kalkış sembolü (*qıyâmen li'n-nâs*) olarak nitelenen ve Kabe'ye "büyük ziyaret" anlamına gelen *hacc* ile ilgili kimi meselelere değindiği için bu adı almış görünmektedir.

22- HACC SURESİ

Mekke'nin son dönemleri ile Medine'nin ilk yılları arasında nazil olduğu sanılmaktadır, 78 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

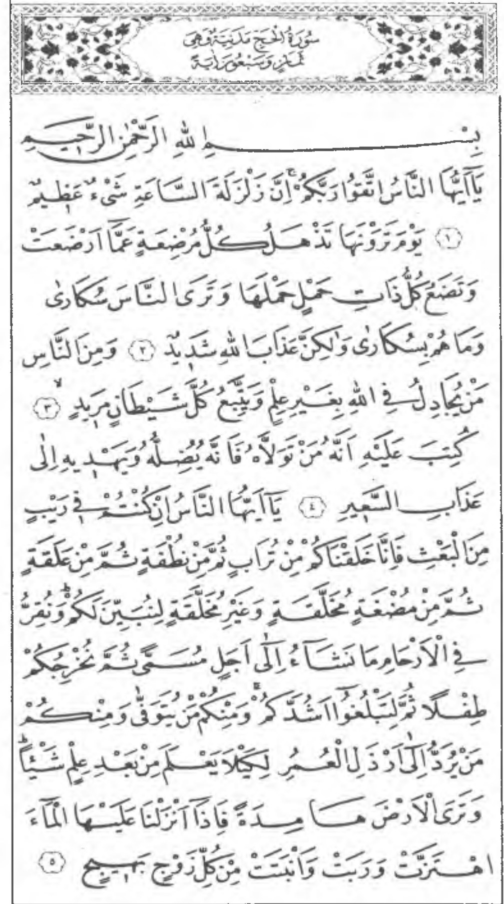
1- Ey insanlar! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Kıyamet gününün sarsıntısı müthiş bir şeydir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

2- O gün geldiğinde emziren her kadın, emzirdiği çocuğunu unutacak. Hamile kadın çocuğunu düşürecek. İnsanları sarhoş olmadıkları halde sarhoşmuş gibi göreceksin. Allah'ın azabı çok şiddetli olacak, çok!

3- Hal böyleyken insanlardan, Allah hakkında bilgisizce tartışıp duranlar var. Bunlar, her şarlatan şeytanın ardına düşerler.

4- Oysa şeytanın alnına şöyle yazılmıştır:[1] "Kim buna dost olursa, kesinlikle onu saptırır ve doğruca cehennem azabına götürür."

5- EY İNSANLAR! Eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz; bilin ki, Biz sizi topraktan, sonra atılıp saçılandan,[2] sonra ilişip yapışandan,[3] sonra da belli belirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki olacak olanı ortaya çıkaralım. Böylece dilediğimizi belirli bir süreye kadar rahîmlerde tutar sonra bir bebek olarak çıkarırız. Artık kiminiz ergenlik çağma erişir, kiminize ölüm erken gelir, kiminiz de ne dediğini bilmez bunak bir ihtiyar oluncaya kadar yaşar. Yine yeryüzünü de kupkuru görürsün ama üzerine su yağdırdığımız zaman harekete geçer; kabarır ve her güzel çiftten bitkiler bitirir.

[1] Harfi harfine: "Onun üzerine yazılmıştır."

[2] NUTFE: Bkz. 16/4. ayet dipnotu.

[3] [علقة] kelimesi burada biyolojik anlamda "ilişip yapışan pıhtı" anlamında kulla-

nılıyor. Bu kavram Kur'an'da altı yerde geçiyor. Beşinde (22/5, 23/14, 23/14, 40/67, 75/38) insanın rahîmde oluşum aşamaları bağlamında "kan pıhtısı" anlamında ve mutlaka "toprak, nutfe, meni, cenin" kelimelerinden biriyle ve de sonda yazılan "ta" ile [علقة] geçiyor. Bir yerde de (96/2) Allah'ın insanı niçin yarattığı bağlamında ve sonda yazılan "ta"sız [علق] geçiyor. Arapça'da sonda yazılan "ta" kelimenin aslından olmayıp müfred (tekil), müennes (dişil), mübalâğa (çokluk, abartı) kipinde ve cem'i (çoğul) ve mahzuf (düşmüş) harfe karşılık isimlerin sonuna ilâve edilir. Bu durumda [علقة] ile [علق] arasındaki fark şu olur: İnsanlarla ilgili olarak bir erkekten bir dişiye atılıp iliştirilmiş olan [علقة] tır. Ancak tek olan Allah'ın ilgi, alâka, sevgi ve merhametinden binlerce mahlûkun yaratılması, mahlûkatın yine binlerce ilgi ve alâka sayesinde yaratılıp sürmesi ise [علق] olmuş olur. Meselâ erkeğin kadına ilgi ve alâkası, tohumun toprağa ilgi ve alâkası, ağacın suya ilgi ve alâkası, ateşin oduna ilgi ve alâkası vs. bin bir çeşittir. Bunların her birinin birbirine ilgi ve alâkasından yeni yaratılışlar ortaya çıkar. Bu ilgi ve alâka yumağı sayesindedir ki "oluş" her daim yenilenerek sürer gider... İşte insanın [علق]'tan yaratılması, Alak 96/2. ayette bu manada iken diğer beş yerde bildiğimiz kan pıhtısı anlamında kullanılıyor. Bu nedenle Alak suresindeki kullanımın daha genel ve bağlam gereği **Hz. Muhammed** (s.a.v), ilk kez hitap etmeye başlayan Allah'ın, kendini tanıtışı olarak okumak mümkündür. Demek ki Allah insanı "alak" [علق]'tan yani ilgi ve alâkadan, duyduğu sonsuz sevgi ve merhametten yaratmıştır... Ayrıca Bkz. "ALAK"; 96/2. ayet dipnotu.

6- İşte bütün bunlar gösteriyor ki Allah gerçeğin ta kendisidir. O, ölüleri kesinlikle diriltecektir! O'nun her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

7- Kıyamet kesinlikle kopacak! Onda hiç şüphe yok. Allah mezarlarda yatan herkesi kaldıracak; bundan asla şüpheniz olmasın.

8- İnsanlardan ne bir bilgiye, ne bir yol göstericiye, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp duranlar var.

9- Allah yolundan saptırmak için büyüklük taslayanlar var. Bunların dünya hayatında görüp göreceği rezilliktir. Kıyamet günü de yakıcı bir azap tattıracağız.

10- Ona: "Bu, kendi ellerinle yaptığın işlerden dolayıdır" denecek. Yoksa Allah kullarına asla haksızlık etmez.

11- İnsanlar içinde Allah'a kıyıdan kenardan ibadet edenler var. Bunlar için işler iyi gittiği sürece hayat ne ala ne hoş, yok eğer başlarına bir belâ gelirse 'böyle hayat mı olur' (!) Oysa böyle düşünmekle dünyayı da ahireti de kaybediyorlar. İşte apaçık hüsran budur.

12- Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda vermeyecek şeylere yalvarıp yakarıyorlar. İşte bu, sapkınlığın ta kendisidir.

13- Zararı faydasından çok olan kişiye yalvarıp yakarıyorlar. O ne kötü bir yâr ve ne berbat bir yardımcıdır.[4]

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَأَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى
وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِي
الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا
قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ
فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ
ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُو لَمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ
لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾ إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ
ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

14- ALLAH iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları cennetlere kesinlikle koyacaktır. Allah istediği şeyi mutlaka yapar.

15- Her kim, Allah'ın, peygambere dünyada ve ahirette asla yardım etmeyeceğini sanıyorsa, hemen göğe bir ip uzatsın, onunla yukarı çıksın; bakalım başvurduğu yol sinirlerini yatıştıracak mı?[5]

---

[4] Yani: Böyle, Allah'a kıyısından kenarından ibadet edenler, kendilerine güveni olmayan, tam anlamıyla Allah'ı yâr ve yardımcı olarak benimseyememiş kişiliksiz tiplerdir. Bunlara "yalnızca Allah'tan yardım istemek" zor gelir. Mutlaka bir lidere, bir büyüğe sığınırlar. Onlar olmadan bir adım dahi atamazlar. Kur'an'ın "yalnızca Allah'a dayanma" prensibinden habersiz yaşarlar. Ne ihtiyaçları varsa sığındıkları

ölümlü kişi ve nesnelerden isterler. Çünkü körü körüne onlara bağlanmışlardır. Bunlar henüz rüştünü ispat edememiş, insan olmanın ne demek olduğunu anlayamamış tiplerdir. Onun için hep iyi gün dostu olurlar, kötü günde hemen ortalıktan kaybolurlar. Zorluğa, darlığa, kıtlığa katlanamazlar. Oluş ve varlık sancısı nedir bilmedikleri için yaşamayı hep yemek, içmek, gülmek, eğlenmek zannederler. Allah, onlar için rahat ve keyif tanrısıdır. Rahatları ve keyifleri kaçtı mı aslında hiçbir şeye inanmadıkları, hatta kendilerine bile inanmadıkları, sadece kendi heva ve hevesleri için yaşadıkları ortaya çıkıverir…

[5] Rivayete göre **Hz. Peygambere** (s.a.v) haset ve düşmanlık edenler, Allah'ın ona yardım etmemesini, başarısız kılmasını, düşmanlarına üstün getirmemesini arzu ediyorlardı. Derken Allah'ın ona yardım ettiğini gördüklerinde sinirlenerek öfke kusmaya başladılar. Bu ayet, bu durum üzerini nazil oldu ve: "Güçleri yetiyorsa göğe ip uzatıp gelen yardımı kessinler bakalım" demeye getirerek bir anlamda onlarla alay etti… (Razi, Kurtubi, İbni Kesir, Zemahşeri)

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ يُر۪يدُ
﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالصَّابِـ۪ٔينَ
وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذ۪ينَ اَشْرَكُواۗ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿١٧﴾ اَلَمْ تَرَ
اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَٓابُّ وَكَث۪يرٌ
مِنَ النَّاسِۜ وَكَث۪يرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُۜ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا
لَهُ مِنْ مُكْرِمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ ﴿١٨﴾ هٰذَانِ خَصْمَانِ
اخْتَصَمُوا ف۪ي رَبِّهِمْ فَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍۜ
يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُ۫سِهِمُ الْحَم۪يمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِه۪ مَا ف۪ي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَد۪يدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَٓا اَرَادُٓوا
اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُع۪يدُوا ف۪يهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَر۪يقِ
﴿٢٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ ف۪يهَا مِنْ اَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۜ وَلِبَاسُهُمْ ف۪يهَا حَر۪يرٌ ﴿٢٣﴾

16- İşte Biz Kur'an'ı böyle, söze dayalı apaçık ayetler olarak indirdik. Allah lâyık gördüğünü doğru yolda yürütür;[6] bundan hiç şüpheniz olmasın.

17- İman edenler, Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrikler... Bunlar arasında son noktayı kıyamet günü Allah koyacaktır.[7] Allah her şeyi görüyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

18- GÖRMÜYOR MUSUN göklerde ve yerlerde varolan her şey; güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep Allah'a selâm durup secde ediyorlar. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah, her kimi de zelil ederse artık onu yüceltecek yoktur. Allah lâyık gördüğünü yapar; bundan hiç şüpheniz olmasın.

19- Şu iki grup, Rableri hakkında birbiriyle daima çatışma içindedir:[8] Bunlardan kâfirlik edenlere ateşten gömlekler giydirilecek, başlarının üstünden kaynar sular dökülecek.

20- Bu suyla karınlarının içindekiler ve derileri eritilecek.

21- Bunlara demirden kamçılar vurulacak.

22- Çektikleri acıdan dolayı ne zaman oradan çıkmak isteseler geri çevrilecekler. "Tadın yakıcı azabı" denecek.

23- Öte yandan Allah, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları altından ırmaklar akan cennetlere koyacak. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenecekler. Elbiseleri de ipekten olacak.

---

[6] HİDAYET: Sözlükte [هدى] kökünden gelir. Mastarı "yol göstermek, doğru yola iletmek, doğru yolda yürümesini sağlamak, tanıtıp açıklamak, göstermek" demektir. Hediye etmek (*ihdâ*); hediye vermek, birbirine hediye vermek (*muhâdât*); yürürken sağa sola yalpa yapmak (*tehâdiye*); doğru yolda olmak, doğru yolu bulmak, ...e doğru gitmek (*ihtedâe*); istemek, doğrunun kendisine bildirilmesini istemek (*istihdâe*); doğru yola girme (*ihtidâe*); doğru yolda yürüyen, doğru yolu bulmuş (*mehdî*); rehber, murşit, delil, doğru yolu gösteren (*hâdi*); doğru yolu bulma, doğru yolda yürüme (*hidâyet*); kesilip eti tasadduk olarak Kabe'ye bağışlanan hayvan, yürü-

yüş, gidişat, siret, metot, yol, adet (*hedy*); yol gösterme, doğru yol, doğru (*huden*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki "yolda olmak, yol bulmak, yolda gitmek, gidişat, yürüyüş (*seyr, siret*); yol, adet" anlamlarının baskın olduğu *hidayet* kavramı, bir kişinin doğru yolda yürümesi, o yolu takip etmesi, o gidişat, yürüyüş üzere olması" anlamına gelmektedir. Nitekim çölde deveye yol göstermek için yularından tutarak önden yürüyen kişiye Arab'ın *hâdi* demesinden de anlaşılacağı gibi hidayet, bir yolu izlemek, o yolda yürüyüş halinde olmak gibi canlı ve hareketli bir manayı ifade etmektedir. Türkçe'de bir **Pir Sultan Abdal** deyişinde geçen "yürüyüş eyleyelim" tabiri bu manayı çağrıştırır:

"*Özü öze bağlayalım*
Sular gibi çağlayalım
Bir yürüyüş eyleyelim
Tevekkeltü taalallah"

[7] Öyle anlaşılıyor ki Kur'an, hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninde bilinen dinlerin adlarını vererek bunlar arasında sürüp giden tartışmaların ve anlaşmazlıkların kıyamet günü sona erdirileceğini beyan ediyor. Demek ki önceki çağlarda bu bölgede ortaya çıkmış kimi peygamberlerin yolunu sürdürdüğünü, ona bağlı olduğunu iddia eden bazı guruplara temas edilmiş, dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkmış aynı mahiyetteki din ve inançlara bunlar üzerinden değinilmiş olmaktadır. Bu şu demektir: **Musa**'dan sonra Yahudiler, **Yahya**'dan sonra Sabiîler, Zerdüştten sonra Mecusîler, **İsa**'dan sonra Hıristiyanlar, Buddha'dan sonra Budistler, **Laotse**'den sonra Taocular, **Sokrat**'dan sonra Sokratçılar, **Aristo**'dan sonra Aristocular, **Eflatun**'dan sonra Plâtoncular, **Mani**'den sonra Maniciler, **Marks**'tan sonra Marksistler vs... Bunlar zihinlerinde Tanrı, peygamberlik, evren, insan, ölüm, yaşam, kıyamet, din vs. hakkında olumlu veya olumsuz bir takım fikirler ileri sürüp halk kitlelerini peşlerinden sürüklemişlerdir. Allah'a ya bölünmez bütünlüğünü parçalayarak inanmışlar ya da Allah'ı inkâr etmişlerdir. Hepsi de Allah'ın gözetim ve denetiminde olup aralarındaki anlaşmazlıklarla ilgili son noktayı Allah, kıyamet günü koyacak; kimin haklı kimin haksız olduğunu ortaya çıkaracaktır...

[8] Yani: Bir yanda Allah'ın varlığını (*vucud*); birliğini (*ehad*) ve bölünmez bütünlüğünü (*samed*) savunanlar, diğer yanda varlığını inkâr eden, birliğini ve bölünmez bütünlüğünü ise parçalayarak güneşe, aya, yıldızlara, insanlara, liderlerine, büyüklerine, önderlerine, şehvetlerine vs. pay edenler... İşte bunlar, tarih boyunca daima birbirleriyle tartışma, çekişme ve çatışma içinde olmuştur. Bu, tevhid ile şirkin, hak ile batılın ezeli savaşıdır ve kıyamet kopmadıkça da bitecek gibi görünmemektedir...

وَهُدُوٓا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوٓا إِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ
﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً الْعَاكِفُ
فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ
أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْقَٓائِمِينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ
رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾
لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ
عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا
وَأَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ
وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾
ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ
رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

24- Çünkü onlar sözün güzeline uymuşlar ve yegâne övgüye lâyık Allah'ın yolunda yürümüşlerdir.

25- O KÂFİRLİK edenlere, Allah'ın yolundan, yerli ve yabancının eşit hakka sahip olduğu bütün insanlar için yapılan o Mescid-i Haram'dan alıkoyanlara, orada zulüm ve zorbalık yaparak yanlış bir yola saptırmak isteyenlere acı bir azap tattıracağız; bundan hiç şüpheniz olmasın.[9]

26- Bir zamanlar Kâbe'nin yerini İbrahim'e açıklayarak: "Sakın O'na herhangi bir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyama duranlar, rüku ve secdeye varanlar için evimi tertemiz tut" demiştik.[10]

27- Şu halde, bütün insanları hacca çağır.[11] Gerek yaya, gerek uzak diyarlardan gelen yorgun binekler üzerinde sana gelsinler.

28- Bu ziyaretin onlara ne gibi faydalar sağlayacağını görsünler. Allah'ın rızık olarak verdiği hayvanları belirli günlerde kurban ederken Allah'ın adını ansınlar. Siz de onlardan yiyin, yoksulu doyurun.

29- Sonra temizlensinler,[12] adaklarını yerine getirsinler ve yeryüzünün bu en eski anıtını tavaf etsinler."[13]

30- Emir budur! Demek ki kim Allah'ın hürmet edilmesini istediği şeylere saygı gösterirse bu, Rabbi katında kendi iyiliğine sonuç verecektir. Size yasaklananların dışındaki bütün hayvanların etinden yemek serbesttir. Şu halde o pis putlardan ve asılsız her sözden kaçının.

---

[9] Bu pasajdaki ayetlerde (25–38) Kâbe'nin "önem ve anlamı" üzerinde duruluyor. Özellikle hac sembolleri ve orada kesilen kurbanların ne anlam ifade etmesi gerektiğine değiniliyor. Bu sure (hacc) bu bölüme yerleştirilen hac ve Kâbe ile ilgili bu ayetler sebebiyle bu adı almıştır.

[10] Yani: Bir zamanlar yeryüzünden kaybolup gitmiş Kabe'nin yerini **İbrahim**'e açıklayarak göstermiş ve bu Allah ve **Âdem** anıtının (*beyta*) bütün manevi anlam ve görkemi ile yeniden inşa etmesini istemiştik… Kâbe'nin insanlık tarihindeki anlam ve önemi için Bkz. "EVVELU'L-BEYT"; 3/97. ve "KÂBE"; 2/125. ayet dipnotları.

[11] HACC: Bkz. 2/158. ayet dipnotu.

[12] Harfi harfine: "Kirlerini atsınlar" Yani: "Bıyıklarını, tırnaklarını, koltuk altlarını vs. tıraş edip temizlensinler."

[13] BEYT-İ ATİK: Bkz. 3/97, 2/125. ayet dipnotları.

31- Sağduyudan şaşmadan ve ortak koşmadan Allah'ı birleyenler olun. Her kim Allah'a ortak koşarsa gökten düşüp de kuşların kaptığı veya rüzgârın ücra bir yere sürükleyip attığı kimse gibi olur.

32- Bu böyledir. Her kim Allah'ın sembollerine[14] saygı gösterirse, kalbinde Allah bilinci var demektir; bundan hiç şüpheniz olmasın![15]

33- Sizin için bu sembollerde belli bir süreye kadar faydalar vardır. Dahası onlar yeryüzünün en eski anıtının anlamını açıklarlar.[16]

34- Biz her ümmet için kurban kesmeyi bir ibadet olarak öngördük. Ki rızık olarak verdiğimiz hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar. Hepinizin Tanrı'sı Tek Tanrı'dır! O'nun hakkını teslim edin. Kalbi temiz olanları müjdele.

35- Onlar öyle kimselerdir ki ne zaman Allah'tan söz edilse kalpleri titrer, başlarına gelen her tür musibete göğüs gerer, câm gönülden namaz kılar ve verdiğimiz rızıkları başkalarıyla paylaşırlar.

36- Hayvanların kurban edilmesine gelince, Biz onları da Allah'ın sembollerinden saydık. Sizin için onlarda hayır vardır. Öyleyse artık sıraya dizildiklerinde onların üzerine Allah'ın adını anın. Cansız olarak yere serildiklerinde de onların etinden yiyin. Kanaatkâr olup istemeyene de, isteyene de yedirin. İşte Biz bu şekilde onları sizin faydanıza sunuyoruz ki şükredesiniz.

حنفاء لله غير مشركين به ومن يشرك بالله فكأنما خر من السماء
فتخطفه الطير أو تهوي به الريح في مكان سحيق ﴿٣١﴾ ذلك ومن
يعظم شعائر الله فإنها من تقوى القلوب ﴿٣٢﴾ لكم
فيها منافع إلى أجل مسمى ثم محلها إلى البيت العتيق ﴿٣٣﴾
ولكل أمة جعلنا منسكا ليذكروا اسم الله على ما رزقهم
من بهيمة الأنعام فإلهكم إله واحد فله أسلموا وبشر
المخبتين ﴿٣٤﴾ الذين إذا ذكر الله وجلت قلوبهم والصابرين
على ما أصابهم والمقيمي الصلوة ومما رزقناهم ينفقون
﴿٣٥﴾ والبدن جعلناها لكم من شعائر الله لكم فيها خير
فاذكروا اسم الله عليها صواف فإذا وجبت جنوبها فكلوا
منها وأطعموا القانع والمعتر كذلك سخرناها لكم لعلكم
تشكرون ﴿٣٦﴾ لن ينال الله لحومها ولا دماؤها ولكن يناله
التقوى منكم كذلك سخرها لكم لتكبروا الله على ما
هديكم وبشر المحسنين ﴿٣٧﴾ إن الله يدافع عن الذين
آمنوا إن الله لا يحب كل خوان كفور ﴿٣٨﴾

37- Bakın, onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. İçinizdeki Allah bilincidir, O'na ulaşacak olan. Bu şekilde onları sizin yararınıza sunuyoruz ki kendisine ulaşma yol ve yordamını gösterdiği için Allah'ı ululayıp yüceltesiniz. Güzel ahlâk sahiplerini müjdele.

38- Hiç şüpheniz olmasın ki Allah iman edenleri savunur ve Allah hiç bir hain ve nankörü sevmez.

[14] ŞEAİR: Sözlükte [شعر] kökünden gelir. Mastarı "fark etmek, hissetmek, duyumsamak" demektir. Fark etmek, hissetmek, duymak (*şu'ûr*); duyuru (*iş'âr*); bilinç altı (*tahte'ş-şuûr*); slogan, amblem, sembol, simge (*şi'âr*); şiarlar, semboller, simgeler (*şeâir*); mani, halk ezgisi (*şi'run şa'biyyu*); saç, kıl, tüy (*ş'ar*); duygu, şuur, bilinç, sansasyon (*şuûr*); duygu, his (*meş'ar*); şiir okumak (*şi'ran*) kelimeleri bu kökten-

dir... Demek ki şiarlar, şuurun (bilincin) yansımalarıdır. Bunlar bir yapıya, binaya, yeryüzüne dikilmiş bir anıta nispet edilince bir şuurun, bir bilincin, bir fark ediş, hissediş ve duyuşun sembollerine dönüşürler. Bu anlamda örneğin Kâbe, Allah'ın bir şiarı, sembolüdür. İman edenlerin kalbinde bu yapının çok farklı bir anlamı ve önemi vardır. Bu yaratılış, Allah, insan ve tarih hakkında bir şuurun, bilincin, hissiyat ve hassasiyetin dışavurumudur. Aynı şekilde Safa, Merve, Say, Tavaf, Meş'ari Haram, Mina, Müzdelife vs. bütün bunların bir anlamı ve önemi vardır. Tevhidi bilincin yansımaları olarak Allah'ın şiarlarının manasını ifade ederler. Her kim bunlara gereken saygıyı gösterir, bunların mana ve önemini kavrarsa kalbinde bir bilinç, bir şuur, bir duygu ve hissiyat taşıyor demektir. İşin şuurunda, bilincinde demektir. Başkaları için bunlar sıradan binalar, taşlar ve hareketler olarak görünebilir. Ama iman edenlerin kalplerinin derinliklerinde bir şuurun veya bilincin ifadesi olarak yaşarlar ve çok derin anlamlara gelirler...

[15] Harfi harfine: "İşte bu. Her kim Allah'ın 'şeâirine' tazim ederse şüphesiz o kalplerin 'takva'sındandır."

[16] MAHİLL : Sözlükte [حلل] kökünden gelir. Mastarı "çözmek, açmak, indirmek" demektir. Ayette harfi harfine: "Sonra onun 'mahilli' 'Beyt-i Atik'edir." şeklinde geçmektedir. Çözmek, açmak, analiz etmek, tahlil etmek (*tahlîl*); yer tutmak, bir yere indirme yapmak, bir yeri istila etmek, işgal etmek (*ihtilâl*); meşru saymak, kendisine helal etmesini istemek (*istihlâl*); çöküntü, çözülme, dejenerasyon (*inhilâl*); formül, çözüm, çare (*hall*); çözülmüş, serbest kılınmış, meşru (*helâl*) işgal edilmiş, işgal altında (*muhtell*); yer, mekan (*muhill*); semt, bölge (*mahalle*); bölgesel, yöresel (*mahallî*) kelimeleri bu köktendir... Yukarıdaki ayette Kâbe'de kesilen kurbanlık hayvan anlamına gelen *hedy* denmeyip *şeâirillah* denmesi bunun kurbanlıktan öte daha geniş bir anlamda; haccın tüm şiar veya sembolleri manasında kullanıldığını göstermektedir. Nitekim bazı müfessirler bu manada yorumlamışlardır (Razi). Bu durumda ayette geçen *mahill* kelimesi "kurban kesme yeri" değil, "açıklama, açıklığa kavuşturma yeri" anlamına gelir. Bu durumda mana: "İman edenlerin kalplerinde apayrı bir anlam ve önemi olan Allah'ın şiarları yani Kabe, Safa, Merve, Müzdelife vb. haccın sembolik eylem ve ibadetleri, yeryüzündeki en eski beytin (*beyt-i atik*) ne anlama geldiğini, mana ve önemini açıklar" şeklinde olur. Bu evin ne amaçla yapıldığına dair mesajlar verir. "Sonuçta derin bir hissiyat ve maneviyat ile bakarsanız bütün yolların yeryüzünün en eski anıtına (*beyt-i atik*) çıktığını görürsünüz" demek ister. İnsanlık tarihinin orada başladığını, **Âdem**'in varoluşa orada katıldığını, insanlığın oradan türeyip yeryüzüne dağıldığını gösterir. Hac sembollerinin insanlık tarihinin bir özeti olduğunu, tevhidi dünya görüşünün ilânının yapıldığını fark ettirir. Bunun şuuruna, bilincine vardırtır. Bütün bu sembollerin derununda bir anlamın yattığını ifade eder: "Eğer aklınız tutulmamış, vicdanınız paslanmamış, dimağınız donmamış ve yüreğiniz kararmamışsa anlarsınız bunu" demeye getirir. Kâbe'nin insanlık tarihi ve Müslüman bilinçteki anlam ve önemine dair daha geniş açıklama ve yorumlar için Bkz. 3/97, 2/125. ayet dipnotları.

أذن للذين يقاتلون بأنهم ظلموا وإن الله على نصرهم
لقدير ﴿٣٩﴾ الذين أخرجوا من ديارهم بغير حق إلا
أن يقولوا ربنا الله ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض
لهدمت صوامع وبيع وصلوات ومساجد يذكر فيها
اسم الله كثيرا ولينصرن الله من ينصره إن الله
لقوي عزيز ﴿٤٠﴾ الذين إن مكناهم في الأرض أقاموا الصلاة
وآتوا الزكاة وأمروا بالمعروف ونهوا عن المنكر ولله
عاقبة الأمور ﴿٤١﴾ وإن يكذبوك فقد كذبت قبلهم
قوم نوح وعاد وثمود ﴿٤٢﴾ وقوم إبراهيم وقوم لوط ﴿٤٣﴾
وأصحاب مدين وكذب موسى فأمليت للكافرين
ثم أخذتهم فكيف كان نكير ﴿٤٤﴾ فكأين من قرية
أهلكناها وهي ظالمة فهي خاوية على عروشها وبئر
معطلة وقصر مشيد ﴿٤٥﴾ أفلم يسيروا في الأرض فتكون لهم
قلوب يعقلون بها أو آذان يسمعون بها فإنها لا تعمى
الأبصار ولكن تعمى القلوب التي في الصدور ﴿٤٦﴾

39- KENDİLERİNE savaş açılan kimselere savaş izni verildi. Çünkü onlar zulme uğratıldılar. Hiç şüpheniz olmasın; Allah onlara yardım ulaştıracak güçtedir.[17]

40- Onlar "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden başka hiç bir haklı gerekçe olmaksızın yurtlarından çıkarıldılar. Allah, insanları birbirlerine karşı savunmasız bıraksaydı, doğrusu içinde Allah'ın adı çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılıp giderdi. Elbette Allah kendine yardım edene yardım edecektir. Allah çok güçlü, çok üstündür; bundan hiç şüpheniz olmasın.

41- Eğer onlara yeryüzünde iktidar verirsek, namazı cânı gönülden kılar, zekâtı verir, ortak iyiyi emreder, toplumu ifsat eden kötülükleri yasaklarlar. Sonunda bütün iş ve oluşlar Allah'a varır.[18]

42- ŞİMDİ eğer sana bütün bunlar yalan diyorlarsa, bil ki, önceki çağlarda Nuh, Ad ve Semud halkları da bütün bunlar yalan demişti.

43- İbrahim'in halkı da, Lut'un halkı da aynı şeyi söylemişti.

44- Medyen halkı da aynı şeyi söylemişti. Musa'ya da bütün bunlar yalan denmişti... Ben de o kâfirlere süre vermiştim. Sonra gün geldi, onları kıskıvrak yakaladım. Böylece ummadıkları yerden nasıl yakalarmışım görsünler.[19]

45- Nice ülkeler var ki Biz onları zulmün doruğuna çıkmışlarken helak ettik. Şimdi çatıları uçmuş, kuyuları ıssız, saraylarında fareler cirit atıyor.[20]

46- Peki, oralarda gezip dolaşmıyorlar mı ki olup biteni kulakları duysun da kalpleri sızlasın. Gel gör ki gözler kör olmaz, göğüslerdeki kalplerdir kör olan!

---

[17] Rivayete göre bu ayetler (39–41), **Hz. Peygamber (s.a.v)** 'in Mekke'den Medine'ye hicretinden hemen sonra, yani hicretin birinci yılında nazil olmuştur. Müslümanlara savaş izini veren ilk ayet olarak tarihe geçmiştir (Razi, Kurtubi, İbni Kesir). Bu üç ayet önce savaşa resmen izin verildiğini (39), sonra bu savaşın gerekçesini (40) ve nihayet savaşın nihaî amacının ne olduğunu (41) açıklamaktadır.

[18] Demek ki iktidar, şan, şöhret, tegallüb (iktidar hırsı, üstün gelme arzusu), tekebbür (büyüklük taslama) ve tecebbür (zorbalık, dayatma) için var değildir. Bilakis "iktidar" değerlerle sınırlandırılmadığı takdirde gayr-ı meşru görülmek durumundadır. Ayette Müslümanların iktidara geldikleri takdirde ne gibi bir siyasî felsefe takip edeceklerinin de ipuçları veriliyor. Dahası deklâre edilerek iktidarın ancak bunun için olabileceği açıklanıyor. Şu halde Müslümanlar yeryüzünde iktidara geldiklerinde: 1- Allah'a canı gönülden bağlı olacaklar; namaz bunun göstergesidir. 2- "Hep bana hep bana" demeyecekler, ellerindekini paylaşacaklar; zekât bunun göstergesidir. 3- Ortak iyiyi (*maruf*) emredecekler. 4- Zararı herkese dokunan kötülüklerle (*münker*) mücadele edeceklerdir... Dikkat edilirse "Namazı, zekâtı emrederler denmiyor, bilakis kendileri bunları yaparlar, ikame ederler; ama iktidar olmanın gereği olarak "başkasına" emretmek ve yasaklamak söz konusu olunca "ortak iyiyi emrederler, toplumu ifsat eden kötülükleri yasaklarlar" deniyor. İşte bu ayrım klâsik "Din (İslam) devleti" ile "Adalet devleti" arasındaki farktır...

[19] Harfi harfine: "Nasıl oldu nekir." Bu ifade bir istifham-ı takrir (soru cümlesinde açıklanan karar) olup: "Benim onlara akıllarına hiç gelmeyecek tarzda azap etmem nasılmış görsünler" manasındadır. Yani günaha batmış inkârcı bir topluluğun gün gelip bir afete maruz kalarak yer ile yeksan olması, Allah'ın, hiç ummadıkları yerden, beklenmedik bir şekilde yakalaması olarak ifade ediliyor.

[20] Harfi harfine: "Çatıları 'haviye', kuyuları 'muattal', sarayları 'meşîd' halde." Yani evlerinin duvarı ayakta olduğu halde damları uçmuş, kuyularında su olduğu halde ıssız, sarayları dayalı döşeli olduğu halde bomboş (Zemahşeri, Ebu Müslim).

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَص۪يرُ ﴿٤٨﴾
قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٥٠﴾
وَالَّذ۪ينَ سَعَوْا ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ
﴿٥١﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّٓا اِذَا
تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ ف۪ٓي اُمْنِيَّتِه۪ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ
ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ لَف۪ي شِقَاقٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِه۪ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ
وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٥٤﴾
وَلَا يَزَالُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً اَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَق۪يمٍ ﴿٥٥﴾

47- Bir de senden acele azap istiyorlar. Allah sözünden elbette caymaz. Rabbinin katında bir gün, sizin sayacaklarınızdan bin sene gibidir.[21]

48- Nice ülkeler var ki zulmedip dururlarken kendilerine mühlet verdim. Sonra gün geldi, onları kıskıvrak yakaladım. Bütün yollar Bana çıkar.

49- SÖYLE ONLARA: "Ey insanlar, ben size sadece açıkça anlatan bir uyarıcıyım."

50- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları bol mağfiret ve alabildiğine cömert rızıklar bekliyor.

51- Ayetlerimizi aciz bırakmak için koşturup duranlar... İşte onlar cehennemliktir.

52- Biz senden önce hiç bir resul ve nebi göndermedik ki, o bir şey istesin de, şeytan onun isteğini saptırma girişiminde bulunmasın.[22] Allah ise şeytanın saptırma girişimini derhal giderir. Sonra Allah ayetlerini güçlendirir. Allah bilendir, bilgedir.

53- Şeytanın saptırma girişimi, kalpleri hastalıklı ve kaskatı olan kimseleri sınamak içindir. Zalimler çok derin bir yanılgı içindedir.[23]

54- Yine kendilerine bilgi verilmiş olanların, Kur'an'ın Rabbinden gelen gerçeğin ta kendisi olduğunu bilip ona iman etmeleri ve yürekten saygı duymaları içindir. Hiç şüpheniz olmasın; Allah iman edenleri doğruluk ve dürüstlük yolunda yürütür.

55- Kâfirler ise ölüm saati ansızın çalıncaya veya bütün beklentileri boşa çıkaran kıyamet gününün azabı gelinceye kadar Kur'an'dan şüphe etmeye devam edeceklerdir.

---

[21] Yani: Senden acele bir afet, felâket veya çarçabuk kıyametin kopmasını istiyorlar. Sen diyorsun ki: "Şu üç şey gelmeden önce Allah'a dönün: 1-Mevt (ölüm) 2-Afet 3- Kıyamet..." Onlar diyor ki: "Madem öyle haydi hemen şimdi getir bakalım başımıza bunları doğru söylüyorsan..." Oysa onlar bilmiyor ki sizin bin yılınız Allah katında bir güne denktir. Yani "zaman" dediğiniz şey Allah için geçersizdir. O mutlak anlamda "saf sürede" yaşar, bu size "seri süreler" şeklinde görünür. Bunun için Allah'ın acelesi yoktur. Asla sözünden dönmez. "Keser döner sap döner; bir

gün olur hesap döner." Bakarsınız bir gün hiç beklemediğiniz yerden ölüm veya afet sizi gelip bulur. Sanıyor musunuz ki Allah yaptığınız zulümleri unutmuştur. Allah zulümlerin hiç birisini unutmaz. Mazlumun ahını aheste aheste çıkarır. Bunların hiç birisinden kurtulamazsınız. Ahiretteki yüzleşme ve hesaplaşmadan hele hiç kaçamazsanız...

[22] Yani: Senden önce gönderdiğimiz bütün nebiler ve resuller de senin gibi birer insandı. Şeytan onlara da fitne fücur telkin ederek saptırmak istiyordu. Biz insanlara melekleri değil, yine içlerinden şeytanın saptırma girişimlerine (*ilga-i fucur*) açık bir insanları gönderiyoruz. Bu nedenle sen ey **Muhammed**, sadece apaçık bir uyarıcısın, bir melek değilsin. Şeytan seni de saptırmak için elinden geleni yapıyor (Ebu Müslim). Bunu başaramayınca aleyhinde dedikodu yayarak, fitne fucur çıkararak etrafında şüpheler uyandırmak istiyor. Fakat biz inen ayetlerimizle bu şüpheleri gideriyor, peş peşe gelen ayetlerimizle durumu açıklığa kavuşturuyor, gördüğün gibi seni savunuyoruz...

[23] Yani: Şeytanın peygamberlerin misyonu ve getirdikleri etrafında oluşturduğu şüpheler, aleyhlerinde yaydığı dedikodular kalplerinde hastalık bulunan tipler için sınama vesilesidir. Onlar bu tür iddialara hemen inanırlar. Zaten inkâr etmek için fırsat kollarlar. Bu tür şeytanî telkinler de onların inkârlarını artırır. Doğrusu böyle kendine yazık etmiş kimseler derin bir yanılgı içindedirler...

ٱلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا
وَعَمِلُوا ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِى جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِـَٔايَٰتِنَا فَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا
أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ ٱللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ
خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُۥ ۗ
وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ
مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ
لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ يُولِجُ ٱلَّيْلَ
فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ وَأَنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌۢ
بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ
مِن دُونِهِۦ هُوَ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ
مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

56- O gün egemenlik Allah'ındır. Aralarında kararını açıklayacaktır. İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar nimetlerle dolu cennetlere girecek.

57- Kâfirlik edip ayetlerimize yalan diyenleri ise aşağılık bir azap bekliyor.

58- ALLAH YOLUNDA hicret edip sonra öldürülen veya ölenlere gelince, Allah onları en güzel rızıkla besleyecektir. Hiç şüpheniz olmasın; rızık verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

59- Onları hoşnut olacakları bir yere koyacaktır. Hiç şüpheniz olmasın; Allah bilendir, çok yumuşak huyludur.[24]

60- Bu böyledir. Kim kendisine yapılan saldırıya karşı aynısı ile karşılık verdiği halde yine üzerine acımasızca gelinirse, Allah böyle birine mutlaka arka çıkacaktır. Hiç şüpheniz olmasın; Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

61- Bu böyledir. Allah geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine sokar. Hiç şüpheniz olmasın; Allah her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor.

62- Bu böyledir. Çünkü Allah gerçeğin ta kendisidir. O'ndan başka taptıkları ise sahtedir. Hiç şüpheniz olmasın; Allah çok yüce, çok büyüktür.

63- Görmüyor musun Allah'ın gökten indirdiği su ile yeryüzü nasıl yemyeşil oluyor? Hiç şüpheniz olmasın; Allah çok cömerttir, her şeyden haberdardır.

64- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hiç şüpheniz olmasın; Allah çok zengindir, yegâne övülmeye layık olandır.

---

[24] HALİM: Bkz. 11/75. ayet dipnotu.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي
فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا
بِإِذْنِهِ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي
أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾
لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ
فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾
وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللّٰهُ يَحْكُمُ
بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ
أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي
وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمُ النَّارُ
وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

65- Görmüyor musun, Allah yerdekileri ve emriyle denizde seyredip giden gemileri sizin hizmetinize sundu. İzni olmaksızın yere düşmesin diye göğü de O tutuyor. Allah, insanlığa karşı şefkat, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

66- Size yaşam veren, sonra sizi öldüren ve en sonunda sizi yeniden diriltecek olan O'dur. Açıkçası insanoğlu çok nankördür!

67- Biz her ümmet için bir ibadet tarzı belirledik. Herkes kendi tarzını sürdürür. Şu halde bu işte seninle asla tartışmaya girmesinler. Sen sadece Rabbine çağır. Kesinlikle doğru yolda olan sensin.

68- Eğer seninle tartışırlarsa onlara söyle: "Allah yaptıklarınızı biliyor."

69- Tartışıp durduğunuz konular hakkında kıyamet günü Allah aranızda kararını açıklayacaktır.

70- Allah'ın gökte ve yerde olup biten her şeyi bildiğini bilmiyor musun? Bunların hepsi kesinlikle kaydediliyor.[25] Doğrusu bu Allah'a göre kolaydır.

71- Buna rağmen Allah'ı bırakıp, hakkında Allah'ın hiç bir delil indirmediği, kendilerinin de hakkında bir bilgileri bulunmayan şeylere tapıyorlar. Bu zalimlerin asla yardım edeni olmayacak.

72- Kendilerine apaçık sözlü ayetlerimiz okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinden inkârlarını hemen anlarsın. Neredeyse ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. Onlara söyle: Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? Ateş! Allah onu kâfirlere söz vermiştir. O ne kötü bir sondur.

---

[25] Harfi harfine: "Şüphesiz bu kitaptadır." Yani: Sözü edilen "yerde ve gökte olan her şey" yazılıp muhafaza altına alınmaktadır… Çünkü "kitap" burada "korumak, muhafaza etmek, zabtu rabt altına almak, bağlamak" anlamında kullanılmaktadır. Nitekim Arap, deriden olan su kabını dikip böylece içindekini muhafaza ettiğinde [كتبت المزادة اكتبها] derdi. Demek ki hem bunun, hem de "kitabın" insanlar arasındaki manası muamelelerini muhafaza edip korumaktır. (Ebu Müslim).

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ
الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ
﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾ اللَّهُ
يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ
﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ
الْأُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا
رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ
حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ
مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ
وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ
عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ
هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

73- EY İNSANLAR! Bir örnek veriliyor, onu iyi dinleyin: Sizin Allah'tan başka taptıklarınız hepsi bir araya gelseler kesinlikle bir sinek dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa onu geri bile alamazlar. İsteyen de zavallı, istenen de!

74- Allah'ı gereği gibi takdir edemediler.[26] Oysa Allah güçlüdür, üstündür; bundan hiç şüpheniz olmasın.

75- Allah, elçilerini hem meleklerden hem insanlardan süzüp çıkarır.[27] Allah her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor; kesinlikle!

76- Hepsinin önlerindekini ve arkalarındakini bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.

77- Ey iman edenler! Rüku edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin. Erdemli işler yapın ki kurtuluşa eresiniz.

78- Allah için gerektiği gibi cihat edin. Sizi O seçti, üzerinize dinde hiç bir zorluk yüklemedi. Haydi, manevî atanız İbrahim'in yoluna! O sizi önceki çağlarda ve şimdi "Müslümanlar"[28] diye adlandırdı. Haydi, peygamber size, siz de bütün insanlığa örnek olmaya! Haydi, cânı gönülden namaz kılmaya, zekât vermeye ve Allah'a sarılmaya! Sizin yâriniz O'dur. O ne güzel yâr, ne güzel yardımcıdır!

---

[26] Yani: Aslında Allah'ın sıfatları kuşatılamaz. Karakterinin ne olduğu insan havsalasına sığmaz. Bundan dolayı zihinler onu tasavvur edemez. Fikirler O'nu tam anlayamaz. Yönler O'nu tam kuşatamaz. Fakat hiç olmazsa insan havsalasının O'nu algılayabileceği kadarını yapsaydılar. O'na her hangi bir şeyi ortak koşmasaydılar. O'nun bölünmez bütünlüğünü parçalamasaydılar. Uydurma Tanrı'lar icat etmeseydiler. İnsanoğlunun kavrayacağı kadar da olsa şirk koşmadan, O'nun hakkını teslim ederek iman etseydiler. Bunu dahi yapmadılar…

[27] MUSTAFA: Sözlükte [صفي] kökünden gelir. Mastarı "Berrak olmak, temiz olmak, bulanıklıktan kurtulmak" demektir. Arap, sütü bolca süzülüp gelen deveye (*safvetu'n-nâqatu*); kadının çok cima ederek erkeğin menisini süzüp çıkarmasına

(*ısfâe'r-racul*); şairin şiir söylemekten takatinin kalmamasına (*ısfae'ş-şâiru*) demektedir. Nitekim arıtmak, süzmek, saflaştırmak, rafine etmek, bitirmek, sona erdirmek, elemek, feshetmek (*tasfiyetun*); seçmek, tercih etmek (*ıstifâe*); tasfiye, likidasyon, eleme, temizleme, bitirme, feshetme (*tasfiyeh*); seçme, seleksiyon (*el-istifâe*); net, safi, halis, temiz, (*sâfî*); saflık, temizlik, berraklık, en iyi kısım, en iyi arkadaş (*safvet*); süzgeç, süzek, filtre, rafineri (*mısfât*); süzme, süzülmüş, rafine (*masaffî*); süzülmüş, seçilmiş (*mustafâ*) kelimeleri bu köktendir...Görüldüğü gibi süzülmek ve seçilmek şeklinde iki ana anlam etrafında dönen *ıstıfa* kavramı iki yönlü bir hareketi ifade etmektedir. Bunu peygamberlik için düşündüğümüzde, bir yüzüyle süzülmeyi diğer yüzüyle seçilmeyi ifade eder. Tabiri caizse peygamber, aşağıdan yukarıya insanlar içinden süzülüp çıkar; bu süzülüp çıkanı Allah, peygamber seçer. Aynı şekilde yukarıdan aşağıya Allah peygamber seçer; bu seçilen insanlar arasından süzülüp çıkar. Bunlar ardışık değildir; yani biri bitip diğeri başlamaz, her ikisi aynı anda (hemdem, senkronik) olur. Allah seçiyorken peygamber süzülüyor, peygamber süzülüyorken Allah seçiyor demektir. Böylece peygamberlik vehbi midir kesbi midir tartışmasının bir manası kalmaz. Çünkü vehb ve kesp aynı olayın iki yüzüdür...

[28] MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotları.

23- MÜ'MİNUN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 118 ayettir. Surenin giriş bölümü (1–11), iman iddiasında olanları en önemli insani ve ahlaki özellikleri ile tanıttığı için bu adı almış görünmektedir.

23- MÜ'MİNUN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 118 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- KESİN olan şu; mü'minler kurtulacak![1]

2- Onlar, namazlarında[2] korku ve titreme[3] içinde olanlardır.

3- Onlar, faydasız boş işlerlerle[4] uğraşmayanlardır.

4- Onlar, karşılıksız arındırıcı harcamada bulunanlardır.[5]

5- Onlar iffetlerini koruyanlardır.

6- Yalnızca eşleri yani meşru şekilde sahip oldukları[6] ile birlikte olanlardır. Çünkü bu ayıplanacak bir şey değildir.

7- Kim bunun ötesini ararsa, onlar da haddi aşanlardır.

8- Yine onlar, sözü ve emaneti namus bilenlerdir.[7]

9- Onlar namazlarını asla ihmal etmeyenlerdir.

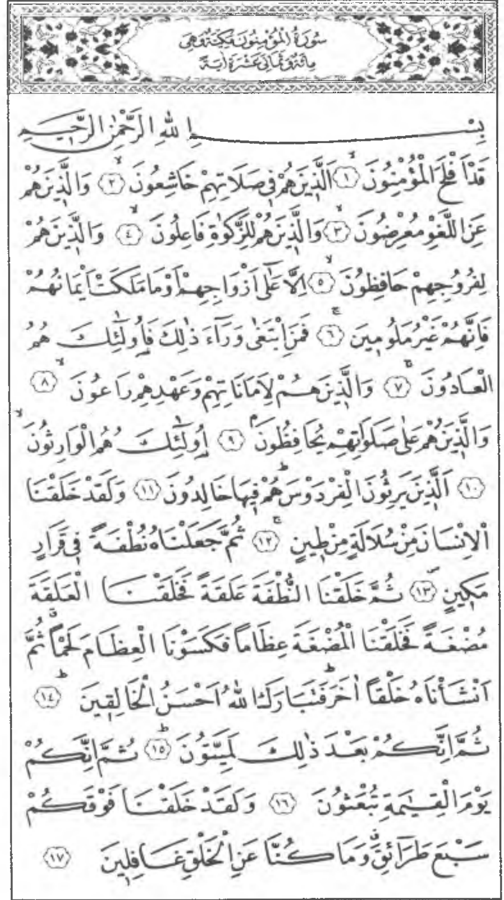
10- İşte onlardır varis olacak olanlar.

11- Onlardır ebedi Firdevs'e[8] varis olanlar...

12- İYİ DİNLEYİN! Biz insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık.

13- Sonra o atılıp saçılan suyu özel bir koruma altına alırız.

14- Ardından atılıp saçılan suyu ilişip yapışan bir pıhtıya dönüştürür, pıhtıyı da bir çiğnemlik ete çeviririz. Sonra çiğnemlik eti bir takım kemiklere dönüştürür, ardından bu kemiklere de et giydiririz. Sonuçta onu yepyeni bir yaratılışla inşa edip ortaya çıkarırız. Bakın yaratıcıların en güzeli Allah ne yücedir![9]

15- Bütün bunlardan sonra ölürsünüz.

16- Kıyamet gününde ise yeniden diriltileceksiniz; kesinlikle!

17- AÇIN GÖZÜNÜZÜ! Tepenizde yedi kat gök yarattık ve Biz yarattığımızdan habersiz değiliz.

---

[1] İMAN: Bkz: 103/3. ayet dipnotu.

[2] SALÂT: Bkz: 17/77. ayet dipnotu.

[3] HUŞU: Sözlükte [حشي] kökünden gelir. Mastarı "korkmak, titremek, içten saygı göstermek" demektir. Kavram olarak (*huşu/haşyet*) "Korkup titremek, sesi kısmak, yere bakmak, gözünü sağa sola bakmaktan alıkoymak" anlamlarına gelir. Kur'an lisanında huşunun, içtenlikle, derûni dilden ve cânı gönülden Allah'a yönelme, korkma, titreme, irkilme, ürperme anlamında kullanıldığını görüyoruz.

[4] LAĞV: Sözlükte [لغي] kökünden gelir. Mastar olarak "hata etmek, boş konuşmak, boşa gitmek, asılsız konuşmak" demektir. Geçersiz kılmak, iptal etmek, hükümsüz bırakmak, kaldırmak, indirim yapmak (*ilğâe*); şakalaşmak (*mülâğât*); konuşturup dinlemek (*istiğlâe*); boş laf, faydasız söz, çirkin söz (*lağv*); dil, lisan, konuşulan dil (*lüğah*); geçersiz, iptal edilmiş, kaldırılmış, batıl (*mülğâ*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki *lağv* esas itibariyle konuşma ile ilgili olup Türkçede "boş laf, lüzumsuz lakırdı" dediğimiz şeydir. Davranışlar ile ilgili olduğu zaman da "boş iş, manasız uğraş" manasına gelir. Bu durumda *lağviyat* kişinin sözünün veya eyleminin boşa gitmesi durumudur. Öyle ki söylediği sözün veya yaptığı işin ne kendisine ne de çevresine hiçbir yararı dokunmaz. Demek ki bir şeyin yararı dokunuyorsa "iyi", zararı dokunuyorsa "kötü", ne yararı ne zararı dokunmuyor, sanki hiç söylenmemiş, sanki hiç yapılmamış gibi oluyorsa "lağv" olmaktadır. Bu cümleden olarak örneğin gezmek, spor yapmak, müzik dinlemek, şiir okumak, fıkra anlatmak, gülmek, eğlenmek vs. "görünüşte" dini gibi görünmeyen söz ve davranışlar kişiye yarar veya zarar veren şeylerden olabileceği için "lağv" sayılmazlar. Yani sanki hiç olmamış gibi olmazlar. Eğer zarar veriyorsa kaçınmak, yarar sağlıyorsa yapmak gerekir...

[5] ZEKAT: Sözlükte [زكي] kökünden gelir. Mastarı "artmak, çoğalmak" demektir. Artmak, temizlemek, temize çıkarmak (*tezkiyeh*); temizlenmek, günahtan arınmak (*izkâe*); referans, temizlenme, arıtma (*et-tezkiye*); artış, bereket, dürüstlük (*zekât*); temiz, saf, suçsuz, günahsız (*zekiyyu*); zekat veren, temizleyen (*müzekkî*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında: "Kazandığı maldan başkasına Allah rızası için karşılıksız vererek kendini arındırma, temizleme" manasında kullanıldığını görüyoruz. Bu anlamda zekat İslam'ın en önemli farzlarından birisidir. Hatta öyle ki bugün için neredeyse hepten kapitalizmin tasallutu altına girdiğimiz çağımızda namaz, oruç, hac ondan sonra gelir dense yeridir. Artık zekâtı "zenginin malının kırkta birini, üzerinden bir yıl geçtikten ve borçlar düşüldükten sonra vermesinden" ziyade kökanlamına dönerek "Elinde olanı başkasıyla paylaşma" olarak anlamak icap eder. Çünkü Kur'an, "mülkün Allah'a ait olduğunu" ve bizim "emanetçi" olduğumuzu söylemektedir. Mala ve servete bu tür bir bakış, çağımızda hayli yaygınlaşan "dışı Müslüman içi kapitalist" dindarlık türü için panzehir olacaktır. Demek ki önemli olan vermek, başkasını düşünmek, "hep bana hep bana" dememek, kazandığını başkaları ile paylaşabilmektir. Malın mülkün esas sahibinin Allah olduğunu hiç unutmamaktır. Bayramda, Ramazan'da, üzerinden bir yıl geçtikten sonra, kırkta bir gibi şartlar aslında ikinci plândadır. Aslolan karşılıksız vermek yani paylaşmak, başkasına aktarmaktır. Bunun için her kazançtan sonra karşılıksız vererek tezkiye olmak, arınmak gerekir. Bunun sistemini ve fıkhını yeniden inşa etmek la-

zımdır. Bu da "istif" değil, "infak" mantığı ile yani "biriktirme/yığma" değil, "paylaşma/dağıtma" anlayışı ile mümkündür ki zekatın asıl manası da budur. Esas itibariyle bunun devlet zoruyla değil ahlaki bir yükümlülüğün, içte yaşanan korku ve titremenin (*huşu, haşyet*) ifadesi olarak yapılması gerekir. Aslında bugün devlet tarafından alınan "vergi" ile başkasına "vermek" demek olan zekat bir zamanlar bir ve aynı şeydi. **Hz. Peygamber** (s.a.v) zamanında bir tarafta devletin topladığı vergi, diğer tarafta da dini ibadet olarak ayrıca verilen zekât diye bir şey yoktu. Bu ikisi aynı şeydi. Fakat peygamber zamanında hayatın dinamik temposu içinde oluşarak gelişen bir "mali paylaşım sistemi" olan zekat, peygamberin getirdikleri hayattan çekildikçe, Müslümanlar onun vefatından sonra giderek tarih ve hayat akışının gerisinde kalmaya başladıkça nostaljik bir ibadete dönüştü. Artık bir devletlerin aldığı vergi var, bir de dini bayramlarda seyranlarda hatırlanan zekât. **Hz. Peygamber**'in Medine'de kurduğu gibi, hayatın dinamik temposu ile birlikte yürüyen gerçek bir "adalet devleti" olsa aslında bu ikisi aynı şeydir...

[6] MELEKET EYMANÜHÜM: Bkz. 4/24. ayet dipnotu.

[7] AHDE RİAYET: Sözlükte [عهد] kökünden gelen mastarı "söz vermek, sözünde durmak, tavsiye etmek, vasiyet etmek" demek olan *ahd* ile, [رعى] kökünden gelen mastarı "korumak, gözetmek, kollamak" demek olan *riayet* kelimelerinden oluşan bir tabirdir. Sözlük anlamı: "Sözün çobanlığını yapmak, onu koruyup, kollamak" demektir. Türkçeye de geçen *ahd, muahede, taahhüt* ile *riayet, reaya, mera, merî* kelimeleri bu köklerdendir... İlginçtir bu kelimeler eski Yunanca'da kullanılan *nomos* ile aynı manayı çağrıştırmaktadır. Arapça ve Türkçe'de *namus* dediğimiz şey de sözü, kuralı korumak, kollamak manasına gelmektedir. Örneğin batı dillerinde kuralsız, başıboş anlamında *anomie* ile başıboş, salınmış, riayet edeceği bir şey olmayan anlamında *mer'a* aynı manadadır. "Meralarda başıboş otlamak" dediğimiz şey bu manayı çağrıştırır. Namus da Arapça'da "yasa, töre, kural, onur" anlamına geliyor. Aramice'de *nmus, nwmus*, eski Yunanca'da *nomos* olarak geçiyor. Hepsinde de aynı anlamdadır. Batı dillerinde kullanılan *-nomie, -nomy* eki de buradan geliyor. Yasasızlık, sözsüzlük, töresizlik, kuralsızlık (*anomi*); ev idaresi, ev yönetme kuralı (*oikosnomia/oconomia/ ekonomi*); iş kurallarının insana göre ayarlanması (*ergonomi*); mide ve bağırsakla ilgili (yemek) kurallarını bilme (*gastronomi*); kendi kuralları ile yaşama (*otonomi*) gibi kelimeler Türkçe'ye de girmiş olup bu köktendir... Demek ki *namus* veya *nomos* sadece kadın erkek ilişkileri ile ilgili bir şey değildir. Bir konuda kanun, kural, ilke veya söz ortaya koyma işine *nomos* denmektedir. Bu durumda *nomossuz* yani *namussuz*, riayet edeceği kuralı, töresi, ilkesi, sözü olmayan demektir. Şu halde bir toplumdaki *anomie* durumu, *nomos*u olmayan, bunun ortadan kalktığı, kuralın, ilkenin, sözün hiçe sayılıp çiğnendiği, hiç bir şeye riayet edilmeme durumu yani namussuzluk halidir... Demek ki ayette geçen "ferci muhafaza", cinsel organlarını koruma demek olup, bu konuda ortaya konan kurala, söze, ilkeye riayet demek olur. Bu nedenle nikah kıyarken verilen sözü, ortaya konan kuralı çiğneyen, buna riayet etmeyene namussuz denir. Keza aynı şekilde "emanete ve ahde riayet" mal ve söz hakkında ortaya bağlayıcı bir kural, ilke ko-

yup buna uymak, riayet etmek demektir. Demek ki iman edenlerin en temel özelliklerinden birisi de aile ilişkilerinden ekonomiye, siyasetten komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerine kadar *nomosa* riayet etmek, yani sözü namus bilmek, namusuna (sözüne, kuralına, ilkesine) sahip çıkmak, bunun arkasında durmaktır.

[8] Firdevs: En yüce, harika, muhteşem cennet...

[9] Demek ki Allah "yaratıcıların içinde" en iyisidir. Bu, Arapların yaratıcı veya yaratan sıfatını her türlü sanatkar (*sani*) için kullanmalarına da uygun bir kullanımdır (Taberi, Esed). Bu kullanım geniş anlamıyla sanat eserlerinin "yaratımı" ile ilgili olarak batı dillerinde de kullanılıyor. İnsana "yaratıcı" denmesi O'nun Tanrı olduğu anlamına gelmez. Allah'ın basîr (*gören*), işiten (*habîr*) sıfatlarının insanda da bulunması gibi yaratan (*halig*) sıfatı da insanda kendi çapında bulunmaktadır. Esasında Allah'ta olup da insanda olmayan tek şey "mutlaklık"tır. Yani Allah özü gereği ıtlak olunmuştur, yani tümüyle azadedir. O'nu bağlayıp sınırlandıracak hiç bir güç bulunmamaktadır. Oysa insan bir çok sınırlamalarla kayıtlıdır. Ontolojisi gereği bağımlı ve sınırlı imkanlara sahiptir. Yaratma özeliği de işte böyle sınırlı ve bağımlı bir imkandır...

18- Bakın gökten ölçü ile su indiriyoruz ve yerde durmasını sağlıyoruz. Oysa Biz onu giderme gücüne de sahibiz.

19- Onunla o yediğiniz pek çok meyvenin yetiştiği hurma bahçelerini, üzüm bağlarını meydana getiriyoruz.

20- Yine Sina Dağı çevresindeki topraklarda yetişen, yağ elde edilen ve yiyenlerin ekmeğini batıracakları zeytin ağacını da yetiştiriyoruz.[10]

21- Evcil hayvanlarda da sizin için gerçekten bir ibret vardır. Onların karmlarındakilerden size içiriyoruz. Sizin için onlarda hem bir çok yararlar vardır, hem de etlerinden yersiniz.

22- Hem onlar üzerinde, hem de gemiler üzerinde yükler taşırsınız.

23- İYİ DİNLEYİN! Biz Nuh'u halkına peygamber gönderdik. Nuh onlara dedi ki: "Ey halkım Allah için çalışın, O'na ibadet edin. O'ndan başka bir Tanrı'nız yoktur. Bu aldırmazlık neden?"

24- Ama halkının kafir ileri gelenleri: "Bu adam, sizin gibi bir insandan başka bir şey değil. Bütün istediği başa geçmek. Eğer Allah isteseydi melekleri gönderirdi. Geçmiş büyüklerimizden böyle bir şey duymadık.

25- Bu adam delinin teki. Bu nedenle bir süre gözaltında tutmakta fayda var" dediler.

26- Nuh: "Ey Rabbim, bana yalancı demelerine karşı bana yardım et" dedi.

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى
ذَهَابٍ بِه۪ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاَنْشَأْنَا لَكُمْ بِه۪ جَنَّاتٍ مِنْ نَخ۪يلٍ وَاَعْنَابٍ
لَكُمْ ف۪يهَا فَوَاكِهُ كَث۪يرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَجَرَةً تَخْرُجُ
مِنْ طُورِ سَيْنَٓاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِل۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ
فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْق۪يكُمْ مِمَّا ف۪ي بُطُونِهَا وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ كَث۪يرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا
نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ
اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا هٰذَٓا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُر۪يدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ
مَلٰٓئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ
بِه۪ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِه۪ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي بِمَا
كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ ف۪يهَا
مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

27- Biz de ona şöyle vahyettik: "Gözlerimizin önünde ve bildirdiğimiz şekilde bir gemi yap. Sonra sözümüzün vakti gelip de dalgalar yükselmeye başlayınca her türden iki çifti ve aleyhinde önceden hüküm verilmiş olanların dışında aileni gemiye bindir. Zulmedenler hakkında bana bir şey sorma; çünkü onlar kaçınılmaz olarak boğulacaklar.

---

[10] Harfi harfine: "Tur-i Sina'da bir ağaç çıkardık. Yağlı olarak biter, yiyenlere katıktır."

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى
نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنٖى مُنْزَلًا
مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلٖينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا
لَمُبْتَلٖينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرٖينَ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا فٖيهِمْ
رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾
وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ
وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا
تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا
مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ
تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ
﴿٣٦﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثٖينَ ﴿٣٧﴾
اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنٖينَ ﴿٣٨﴾
قَالَ رَبِّ انْصُرْنٖى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلٖيلٍ لَيُصْبِحُنَّ
نَادِمٖينَ ﴿٤٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا
لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرٖينَ ﴿٤٢﴾

28- Sen yanındakilerle beraber geminin üzerine çıktığında "Allah'a hamdolsun, bizi o zalim topluluktan kurtardı" diye dua et.

29- Yine de ki: "Ey Rabbim! Beni kalıcı, güvenli bir yere eriştir. Çünkü insana erişmesi gereken yeri en iyi gösteren Sensin."

30- İşte bunda bir çok ibretler vardır. Belalarla sınıyoruz; bundan hiç şüpheniz olmasın.

31- SONRA arkalarından başka nesiller getirdik.

32- Onların içinden de kendilerine "Allah için çalışın, O'na ibadet edin, O'ndan başka Tanrı'nız yoktur, bu aldırmazlık neden?" diyen bir peygamber gönderdik.

33- Dünyada refah ve lüks içinde yaşattığımız halkın o ahireti yok sayan kafir kodamanları: "Bu adam, sizin gibi bir insandan başka bir şey değil. Yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor

34- Şayet sizin gibi bir insana itaat ederseniz zararlı çıkarsınız

35- Size ölüp toz toprağa bulandıktan, kemik yığını haline geldikten sonra yeniden diriltileceğinizi mi söylüyor?

36- Yazık, çok yazık, bu laflar hiç olacak şey mi?

37- Bakın bu dünyadan başka hayat yok. Ölürüz ve yaşarız, bir daha dirilecek de değiliz. 38- Bu adam kendi uydurduğu yalanları Allah'a yakıştıran yalancının teki, ona asla inanamayız" dediler.

39- O peygamber: "Ey Rabbim, yalancılık ithamlarına karşı bana destek ol" dedi.

40- Allah dedi ki: "Çok yakında pişman olacaklar."

41- Derken onları korkunç bir ses kaçınılmaz bir şekilde yakalayıverdi. Silip süpürdük hepsini. Olmaz olsun böyle zalim bir güruh!

42- SONRA arkalarından başka nesiller getirdik.

43- Hiç bir topluluk ecelini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

44- Sonra Biz, ardı ardına peygamberlerimizi gönderdik. Ne zaman bir topluluğa peygamberi geldiyse onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca tepeledik. Hepsini birer efsane yığını haline getirdik. Olmaz olsun böyle imansız bir güruh!

45/46- SONRA bir takım ayetlerimizle ve açık bir yetki ile Musa'yı ve kardeşi Harun'u Firavun'a ve kodamanlarına gönderdik. Fakat kibirlerine yediremediler. Zaten bunlar oldum olası burnundan kıl aldırmayan bir güruhtu.

47- Nitekim: "Halkları bize ibadet edip dururken, bizim gibi insan olan bu iki adama inanacağız öyle mi?" dediler.

48- Böyle diyerek onları yalanladılar ve helak olup gittiler.

49- Oysa belki doğru yolda yürürler diye Musa'ya kitap vermiştik.

50- Meryem oğlunu ve annesini de bir ayet kıldık. Her ikisini de sulak ve bağlık bahçelik bir tepede barındırdık.[11]

51- EY PEYGAMBERLER! Temiz şeylerden yiyin ve iyilik, güzellik, doğruluk için çalışın. Çünkü Ben bütün yaptıklarınızı bilmekteyim.

52- İşte bu sizin ümmetiniz tek bir ümmettir. Rabbiniz de Benim. Daima Benim bilincimde olun!

53- Gel gör ki kendi aralarında paramparça olup gruplara ayrıldılar. Her gruba kendini hak diğerini batıl görmek

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا
تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ اَرْسَلْنَا
مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَائِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا اَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا
مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾
وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَا اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾ يَا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا
اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَاِنَّ هٰذِهِ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا
رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا
لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ ف۪ي غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿٥٤﴾ اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا
نُمِدُّهُمْ بِه۪ مِنْ مَالٍ وَبَن۪ينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ
بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

hoş göründü.[12]

54- Sen onları cehalete batmış olduklarını anlayıncaya kadar kendi hallerine bırak.

55/56- O elde ettikleri zenginlik ve gücü, hayırda yarıştırmak için kendilerine özel olarak verdiğimizi mi sanıyorlar? Hayır, anlayamıyorlar.[13]

57- Oysa Rablerine karşı korku ve titreme içinde olanlar, 58- Rablerinin ayetlerine inananlar, 59- Rablerine ortak koşmayanlar,

---

[11] Harfi harfine: "O ikisini sular akan (*meîn*); yüksek (*rubve*) ve bağlık bahçelik meskun bir mahale (*zati garârin*) yerleştirdik." Bu yerin neresi olduğu konusunda üç görüş bulunuyor: 1- Burası Kudüs yakınlarında (Katade, Ebu Aliye), Remle'de

(Ebu Hureyre), Mısır'da (Kelbi, İbni Zeyd) veya Şam'da bağlık-bahçelik bir yerdir. **Hz. Meryem, Hz. İsa**'yı çarmıh olayından çok önce buralardan birisinde büyütmüş, orada on iki yıl kalmış, kralları ölünce ailesine ve yurduna dönmüştür (Razi). 2- Bu yerlerden birisi olma ihtimali doğru olmakla birlikte bu, çarmıh olayından sonra olmuştur. **Hz. İsa** çarmıhtan kurtulunca annesi ile birlikte buralardan birisine sığınarak bir müddet daha yaşamışlar, daha sonra vefat etmişlerdir. 3- Aslında burada anlatılan yer cennettir... Kanaatimce ilk iki görüş olayın polisiye tarafı olup Kur'an bunlarla hiç ilgilenmemekte, olayı hep yüksek derecede "metafizik bir gerilim" içinde vermektedir. Yani Yahudilerin üstüne basa basa: "*Meryem oğlu Mesih İsa'yı biz öldürdük*!" demelerine nazire olarak şehitlere "ölüler" denmesi uygun bulunmadığı için, "*onu öldürmediler, asmadılar, öyle olduğunu sandılar*" denmektedir. Bu, Türkçe'de bir şehit tabutunun arkasından yürüyen kalabalığın benzer bir metafizik gerilim içinde "şehitler ölmez!" haykırışını çağrıştırır. Halbuki ardından yürüdükleri tabutun içindeki kişi besbelli ki ölmüştür. Fakat onlar "O ölmedi, yaşıyor!" demektedirler... Bunun gibi Kur'an da **Hz. İsa**'ya bu manada "Onlar öyle sansınlar, o ölmedi, asılmadı, yaşıyor!" demektedir. Bu durumda yukarıdaki birinci görüşte adı anılan yerlerden birinde, çarmıhtan önce **Hz. İsa**'nın büyütülmesi söz konusu olabilir. İkinci görüş **Hz. İsa**'nın polisiye anlamda çarmıha gerilmediği kabulüne dayanmaktadır. Kur'an'ın eğer olayın polisiye tarafını vermek gibi bir niyeti olsaydı, gayet açık bir şekilde, çarmıha nerede, ne zaman, kim tarafından gerildiğini belirtirdi. Allah'ın tabiri caizse dilini tutacak yoktur. Fakat o işin hiç de burasında değildir. Üçüncü görüş ise Kur'an'ın cennet tasviri konusundaki kalıp ifadesine uymamaktadır. Çünkü Kur'an nerede cennet tasviri yapmışsa "*altından ırmaklar akan cennetler*" kalıp ifadesini kullanmaktadır. Buradaki ifadeden anlaşılan ise dünyadaki bağlık-bahçelik bir yerdir. **Hz. İsa**'nın çarmıha gerilmesi olayına bir de bu açıdan bakmak lâzımdır (Allahu a'lem).

[12] Harfi harfine: Kendi aralarındaki işlerde parça parça 'zeburlara' ayrıldılar. Her hizip kendi yanındaki ile 'ferahlıyor." Yani: "Ey Peygamberler! Sizden sonra peşinizden gittiğini iddia eden gruplar ortaya çıktı. Her birinizin üzerine efsaneler geliştirdiler. Kiminizi kendilerine özel olarak gönderilmiş milli peygamber sandılar, kiminizi tanrılaştırdılar. Kiminizin adını, kiminizin soyunu, kiminizin ailesini, kiminizin arkadaşlarını göklere çıkararak masum ilan ettiler. Getirdiğiniz kitapları tahrif ettiler. Öğretilerinizi bozdular. Kendi aralarında paramparça olarak birbirini boğazladılar. Her grup kendini hak, diğerini batıl ilan ederek kendinden başka kimseleri görmez oldu. Birbirlerini tekfir ettiler. Gaza namıyla kendi dindaşlarını öldürdüler. Her biri kendi grubunun dar ve katı kalıpları içinde yaşamaya başladı. Fanatizm, bağnazlık, grupçuluk, hizipçilik aldı başını gitti. Öyle ki bütün bu guruplaşmalara son verip tek ümmeti tesis etmek için gelmiş olan **Hz. Muhammed**'in (s.a.v) peşinden gittiğini iddia edenler bile dünyanın gözü önünde birbirine girdi. **Hz. Muhammed** (s.a.v) onların da 72 guruba bölünebilecekleri, kendinden önceki Yahudi ve Hıristiyanların girdiği her delikten onların da girebilecekleri, hatta onlardan daha beter olabilecekleri, kendisinin vefatından sonra birbirinin boğaz-

lamamaları gerektiği konusunda ısrarla ve defalarca uyarılarda bulunmasına rağmen yine de aldırış etmediler, hala da etmiyorlar...

[13] Yani: Her grup elde ettiği zenginlik ve güç ile övünüyor. Bunların kendilerine hayır için verildiğini sanıyor ve birbirinin aleyhine acımasızca kullanıyor. Bunları hayır (erdem, ahlak, fazilet) yolunda değil, birbirini boğazlamak, güç ve iktidar yarışına girmek için harcıyorlar. Kendi menfaatlerine yontuyorlar, şahsi çıkar peşinde koşuyorlar. Böyle yapmakla gücün ve zenginliğin hayır getirmediğini görmüyor, göremiyorlar. Keşke ellerinde birikeni kendi çıkarları için değil, erdem için kullanabilseler, ne gezer!

60- Verdiklerini Rablerinin huzuruna çıkacaklar diye kalpleri korku ile ürpererek verenler…

61- İşte onlardır erdemde yarışanlar ve onun öncüleri olanlar.

62- Biz hiç kimseye kapasitesinin üstünde bir yük yüklemeyiz. Gerçekleşen her amel katımızda anında kayda geçmektedir. Kimseye zerrece haksızlık yapılmaz.

63- Yine de onların kalpleri endişeli bir bekleyiş içindedir. Onların bundan başka da işleri vardır ki hep o işler için çalışıp dururlar.[14]

64- NİHAYET rahat ve lüks içinde yaşayanları azaba çektiğimiz zaman feryada başlayacaklar.

65- Feryat etmeyin bugün, çünkü sizi Bizden kurtaracak yok!

66- Karşınızda ayetlerim okunurken burun kıvırıyordunuz.

67- Ayetlerime karşı büyüklük taslayarak gece boyu hezeyanlar savuruyordunuz.

68- Peki, onlar sözü anlamaya hiç çalışmadılar mı? Yoksa onlara eski atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

69- Yoksa peygamberlerini tanımadılar da bu yüzden mi onu yok sayıyorlar?

70- Yahut "onda bir delilik var" mı diyorlar? Hayır! Peygamber onlara gerçeğin ta kendisini getirdi. Fakat gerçekler onlardan çoğununun işine gelmez.

71- Eğer gerçeklik onların keyiflerine göre oluşsaydı, gökler ve yer içindekilerle beraber yıkılır giderdi. Hayır! Biz

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ
(٦٠) أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ (٦١) وَلَا نُكَلِّفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٦٢)
بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ
(٦٣) حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ (٦٤)
لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ (٦٥) قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ
عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ (٦٦) مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا
تَهْجُرُونَ (٦٧) أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ
(٦٨) أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ (٦٩) أَمْ يَقُولُونَ بِهِ
جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ (٧٠) وَلَوِ اتَّبَعَ
الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ
بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ (٧١)
أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ (٧٢) وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٧٣)
وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ (٧٤)

onlara ders olacak unutulmaz hatırlatmalarda bulunduk. Fakat onlar bütün bu hatırlatmalardan yüz çeviriyorlar.

72- Yoksa sen onlardan maddi karşılık mı bekliyorsun?[15] Rabbinin karşılığı daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73- Sen onları doğruluk ve dürüstlük yoluna çağırıyorsun; bundan hiç şüphen olmasın.

74- Fakat ahirete inanmayanlar o yola girmeye yanaşmıyorlar.

---

[14] Yani: O erdem, ahlak ve fazilette yarışanlar, Allah'a karşı korku ve titreme içinde olanlar, Allah'ın bölünmez bütünlüğünü parçalayıp ortak koşmayanlar, Allah'ın ayetlerine iman edenler, Allah'a kavuşmayı düşündüklerinden yürekleri atarak, iç-

lerinden gelerek verilmesi gerekeni verenler... İşte bunlar bir insanın kapasitesinin kaldıramayacağı işler değildir. Çünkü biz insana gücünün üstünde bir şey yüklemeyiz. Her ne yapılıyorsa, gerçekleşen her ne varsa katımızda onu yazanlar vardır, onların hepsi kayda geçmektedir. İşte bu erdemli işleri yapanların kalpleri, yine de yaptıklarının kabul olup olmadığı konusunda endişe ve tereddüt içindedir. Halbuki onların bundan başka, geçmişte yaptıkları ve gelecekte yapacakları çeşitli erdemli işlerden nice amelleri vardır ki "balık bilmezse hâlık bilir" der ve onları bir kenara koyarak daima yeni yeni erdemlerin peşine düşerler. Bu konuda daima en önde yürürler. "Ya kabul olmuyorsa" diye bunlardan vazgeçmezler (Ebu Müslim).

[15] Harfi harfine: "Yoksa sen onlardan 'haraç' mı istiyorsun?"

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾
وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتّٰى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ
شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذِي اَنْشَاَ
لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
وَهُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي
يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾
بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا هٰذَا
مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ
وَمَنْ فِيهَا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٨٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِهِ
مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

75- Biz onlara acıyıp sıkıntılarını gidersek, yine de azgınlıklarında inat eder, gözleri hiç bir şey görmez olur.

76- Biz onları afetle de sınadık; ama onlar Rablerine karşı yine uslanmadılar. İçlerinde en küçük bir kıpırtı bile olmadı.

77- Ta ki üzerlerine zorlu bir azabın kapılarını açıncaya kadar. İşte o zaman bütün ümitleri boşa çıkacaktır.

78- SİZE kulaklar, gözler, gönüller veren O'dur. Şükrünüz ne kadar az.

79- Sizi yeryüzünde yaratıp yayan O'dur. Hepiniz huzurunda toplanacaksınız.

80- Yaşatan ve öldüren O'dur. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi O'nun eseridir. Bu akıl tutulması neden?

81- Hayır, öncekilerin dediğini diyorlar.

82- "Ölüp toz toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi?

83- Doğrusu bu laflar bize de atalarımıza da bundan önce söylendi durdu. Eskilerin masallarından başka bir şey değil bunlar."

84- Sor anlara: "Peki, yeryüzü ve orada varolanlar kimindir? Eğer biliyorsanız söyleyin."

85- "Allah'ın" diyecekler. Cevap ver: "Peki bu hafızasızlık neden?

86- Sor onlara: "Yedi kat göklerin Rabbi ve şu muazzam görkemin sahibi kimdir?

87- "Allah" diyecekler. Cevap ver: "Peki bu aldırmazlık neden?"

88- Sor onlara: "Her şeyin egemenliğini elinde tutan, koruyup kollayan ama kendisine karşı kimsenin korunup kollanamayacağı kimdir? Söyleyin biliyorsanız?

89- "Allah"diyecekler. Cevap ver: "Peki bu aldanış niçin?"

90- Hayır! Biz onlara gerçeğin ta kendisini ulaştırdık. Ama onlar tam anlamıyla yalancıdırlar; bundan hiç şüphen olmasın.

91- Allah asla çocuk edinmedi. O'nunla beraber herhangi bir Tanrı da yoktur. Öyle olsaydı, her Tanrı kendi yarattığını tutar ve birbirlerine üstünlük yarışma girerlerdi. Allah, onların yakıştırmalarından uzaktır.

92- Allah gizliyi de aşikarı da bilendir. O, ortak koştuklarından çok yücedir.

93- DE Kİ: "Rabbim, eğer onlara sözünü ettiğin azabı bana mutlaka göstereceksen.

94- Beni o zalimler güruhu arasında bulundurma!"

95- Biz onlara sözünü ettiğimiz azabı sana gösterme gücüne sahibiz; bundan hiç şüphen olmasın.

96- Fakat sen yine de kötülüğü en güzel şekilde sav. Biz onların yakıştırmalarını çok iyi biliyoruz.

97- De ki: "Ey Rabbim, şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım.

98- Bana musallat olmalarından sana sığınırım, ey Rabbim!"

99- VE BİR GÜN ecel kapıyı çalınca onlardan birisi: "Rabbim, ne olur geri döneyim!" diyecek

100- Ve ekleyecek: "Belki, boşa geçirdiğim dünyada iyi işler yaparım." Hayır! Bunlar içi boş laflar artık. Yeniden diriltilecekleri güne kadar geri dönüşü imkansız bir engel var artık...[16]

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ
وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنّ۪ي
مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْن۪ي فِي الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٩٤﴾
وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ
اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ
مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاط۪ينِ ﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ
﴿٩٨﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾
لَعَلّ۪ٓي اَعْمَلُ صَالِحًا ف۪يمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَٓائِلُهَا
وَمِنْ وَرَٓائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ
فَلَٓا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿١٠١﴾
فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ ف۪ي جَهَنَّمَ
خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ ف۪يهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

101- Diriltici soluk estiği zaman artık o gün ne aralarında soy sop ilişkisi olacak, ne de birbirlerine soru sorma fırsatı bulabilecekler.

102- O zaman kimin tartıları ağırsa işte onlar kurtulacak.

103- Her kimin de tartıları hafifse, işte onlar kendilerine yazık etmiş olacaklar ve cehennemi boylayacaklar.

104- Orada dişleri sırıtırken ateş yüzlerini yalayacak.

---

[16] Harfi harfine: "Ötelerinde 'baas' edilecekleri güne kadar bir 'berzah' vardır." *Berzah* engel, mani demektir: "*O iki deniz arasında bir engel (berzah) var*" (Rahman; 20) ayetindeki ile aynı manayı çağrıştırır. Ayette anlatılmak istenen, ölen bir kişinin tekrar geri dönmesinin önünde, ölüm gibi ontolojik olarak imkânsız bir engelin ol-

duğudur. Çünkü yaratılış geriye doğru işlemez. Bu cümleden olarak her varlık bir kez yaratılır. Ve o yaratılışı ile varlık âlemindeki yerini alır. İkinci kez ne geri dönebilir ne de kendisi gibi ikinci bir tekrar olabilir. Bu da her bir insanın varlık âlemindeki biricikliğini gösterir. Evet, biz varlık âleminde kendimiz olarak biriciğiz, ikincimiz asla olmayacak. Varoluşumuz anında yaşadığımız dünya hayatı da biriciktir ve ikinci bir dünya hayatı da olmayacak. Ahiret hayatı ise yeni bir yaratılış düzlemi olup, yaratmanın yenilenerek sürmesi demektir... (Allahu a'lem)

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾
قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلَا
تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا
وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ
ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ
هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا
لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا
قَلِيلًا لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا
هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ
لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

105- Ayetlerimiz size okunuyordu da siz onları yalanlıyordunuz değil mi?

106- "Rabbimiz, biz azgınlığımıza yenik düştük ve biz sapık bir topluluktuk.

107-Rabbimiz, çıkar bizi buradan. Döner bir daha yaparsak zalim nankörlerin ta kendisiyiz; hiç şüphen olmasın" diye yalvaracaklar.

108- Allah buyuracak: Oturun yerinize, Benimle konuşmayın!

109- Bakın, kullarımdan: "Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi affet, bize acı. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" diyenler vardı.

110- Siz onlarla alay ettiniz. Alay etmekten, Beni anmayı büsbütün unuttunuz. Onlara hep gülüp geçtiniz.

111- Ama bakın güçlüklere göğüs germelerine karşılık bugün onları ödüllendirdim. İşte mutlu ve bahtiyar olanlar da onlardır!

112- Allah: "Kaç yıl kaldınız dünyada?" diye soracak.

113- "Bir gün veya bir günden daha az, sayanlara sor" diyecekler.

114- Allah: "Gerçekte ne kadar az kaldığınızı bilseydiniz" diyecek.

115- Yoksa sizi boş yere; oyun oynamak için yarattığımızı ve Bize dönmek zorunda olmadığınızı mı sanıyordunuz?

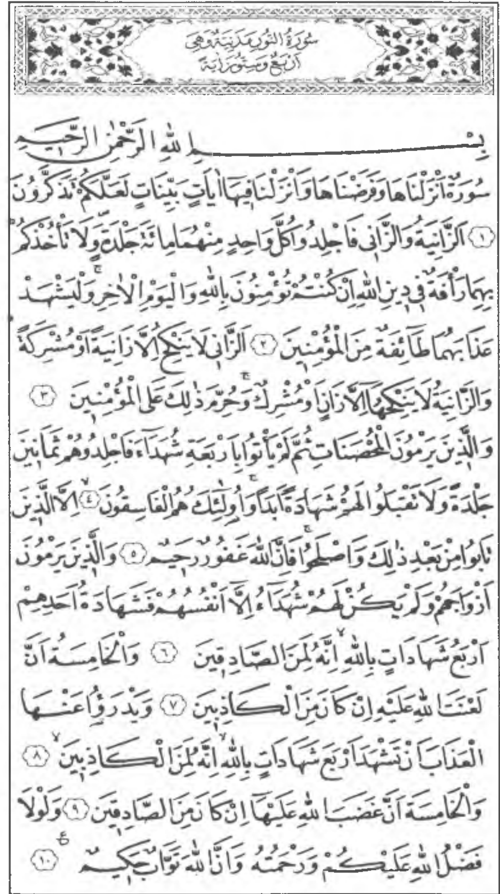
116- AÇIN KULAĞINIZI! Allah çok yücedir. Gerçek egemendir. O'ndan başka Tanrı yoktur. Şu alabildiğine cömert görkemin sahibidir.

117- Her kim hakkında hiç bir kanıt olmadığı halde Allah ile birlikte başka bir Tanrı olduğunu iddia ederse bunun hesabını Rabbine verecek. Hiç şüpheniz olmasın; kafirler asla kurtulamayacak.

118- De ki: "Rabbim, beni bağışla, sevgini ve merhametini eksik etme üzerimden. Senin sevgin ve merhametin sonsuzdur..."

24- NUR SURESİ

Medine'de inmiştir, 64 ayettir. Medine'ye hicretten sonra Müslümanlar, birlikte yaşamaya dayalı yeni bir "kent kültürü" oluşturmaya başlayınca kadın-erkek ilişkileri etrafında her toplumda olduğu gibi sorunlar yaşanmaya başlandı. Örtünme, açık saçık giyinme, tahrik, zina, zina iftirası vs. tipik kadın-erkek sorunlarının toplumu rahatsız etmeye başlaması üzerine peş peşe ayetler geldi. Nur suresi daha çok bu tür ayetlerden oluşuyor ve kadın-erkek ilişkilerine "sevgi, saygı, iyilik, güzellik, esenlik, iffet, dostluk, söz, namus, güven" temel değerleri etrafında düzenlemeler getiriyor. Surenin adı, Allah'ın nurunun ışık saçan bir kandile benzetildiği 35. ayetteki nur (aydınlık, ışık) kelimesinden gelmektedir.

24- NUR SURESİ

Medine'de nazil olmuştur, 64 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BU, söze dayalı apaçık delillerle indirip farz kıldığımız bir suredir. Umulur ki üzerinde iyice düşünüp taşınırsınız.

2- Zina[1] eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız Allah'ın dinini uygulamada bunlara acımanız tutmasın. Ayrıca iman edenlerden bir grup cezalandırılmalarına şahit olsun...

3- Zina eden bir erkek, zina eden veya müşrik bir kadından başkasıyla birlikte olmuş olmaz. Zina eden bir kadın da, zina eden veya müşrik bir erkekten başkası ile birlikte olmuş olmaz. Böyle bir şey iman edenlere yasaktır.[2]

4- Namusuyla yaşayan kadınlara[3] zina suçu atıp bunu dört şahitle ispat edemeyenlere seksen değnek vurun. Artık şahitliklerini de hiç bir zaman kabul etmeyin. Çünkü bunlar yoldan çıkmıştır.[4]

5- Fakat suçtan sonra dönüp gelerek tövbe eder ve düzelirlerse o başka. Allah çok bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

6- Kendi eşlerine zina suçu atıp da kendilerinden başka şahitleri bulunmayanlardan her biri ise doğru söylediklerine dair dört defa Allah'a yemin ederek şahitlik etmelidir.

7- Beşincisinde: "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun" demelidir.

8- Kadının dört defa: "Allah'a yemin ederim ki, kocam kesinlikle yalan söylüyor" diye şahitlik etmesi kendisinden cezayı kaldırır.

9- Beşincisinde ise: "Kocamın dediği doğruysa Allah'ın gazabına uğrayayım" demelidir.[5]

10- ŞİMDİ düşünün... Üzerinizde Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı ne yapardınız? Allah pişmanlık duyanın tövbesini kabul eder, çok bilgedir.

[1] ZİNA: Bkz. 17/32. ayet dipnotu.

[2] Rivayete göre Mekkeli göçmen (muhacir) Müslümanlar içinde oldukça fakir olanlar bulunuyordu. Medine'de ise tuttukları özel evlerinde zina yapan fahişe kadınlar vardı. Bu tür kadınlar Medine'nin en zenginleri arasındaydı. Evlerinin önüne bayrak veya flama türü işaretler asarlardı. Bu tür evlere yalnızca zinakâr erkeklerle müşrikler girip çıkardı. Bu sebeple bu yolda elde edilen kazanca göçmen (muhacir) Müslümanlar heveslenerek onlarla evlenip çalıştırarak bol para kazanmayı düşündüler. Bu niyetle **Hz. Peygamber**'den (s.a.v.) izin istediler. Bunun üzerine işte bu ayetler nazil oldu (Razi; Mücahid, Ata İbni Ebi Rabah, Katede). Demek ki ayet "emir" değil "haber" cümlesi olarak gelmiştir ve durum tesbiti yapmaktadır. Bu durumda ayette "bu tür yerlere zinakâr erkeklerle müşrikler girip çıkıyor. Keza bu tür yerlerde çalışan kadınlar da zinakâr ve müşrike kadınlardır. Sizin böyle yerlerde ve bu tür ilişkilerde işiniz yok; bunlar size haramdır" denmek istenmektedir (Ebu Müslim).

[3] MUHSANAT: Bkz. 4/24. ayet dipnotu.

[4] Rivayete göre namuslu kadınlara zina iftirası atanlar için dört şahit getirmeleri istenen bu ayet nazil olunca Medine'de kimi sahabeler bunu şaşkınlıkla karşılamıştır. Örneğin **Adiy** ve **Sa'd bin Ubade** bunlardan ikisidir. Şaşkınlıklarını şöyle dile getirmişlerdir: "Yani bizden biri evine girecek, bir adamı hanımının koynunda bulacak, buna dört şahit getirmeden bir şey yapamayacak! Bu durumda şahit bulana kadar iş bitmiş olur bu bir, o anda adamı öldürse katil sayılır bu iki, adamı hanımının koynunda yakaladım dese iftira atmış olur bu üç, sesini çıkarmasa öfkesini içine atmış olur bu da dört... Ey Allah'ın Resulü bu nasıl olacak?" İşte bunun üzerine daha sonraki ayetler (6–9) nazil olmuştur (Razi, Kurtubi, İbni Kesir).

[5] LİAN: Sözlükte [لعن] kökünden gelir. Mastarı "uzaklaşmak, uzak olmak" demektir. Lian "lanetleşme" demek olup bir suçtan karşılıklı olarak "uzak oluş ilanı" gibi bir manaya gelir. Aksi halde Allah'tan uzak oluş göze alınmış olacaktır. Şöyle ki: Taraflar karşılıklı olarak dört kez adı geçen suçu işlediğine veya işlemediğine dair yemin ederek Allah'ı tanıklığa çağırırlar yani şahit tutarlar. Beşincisinde eğer iddiasında yanlış veya doğru ise Allah'ın lanetinin (uzaklaştırmasının) üzerine olmasını dilerler. Bu durumda suçlama hükümsüz, suç da ortada kalmış olur. Böylece zina, zina iftirası vs. cezalarından muaf tutulup zorunlu boşanma yolu açılmış olur... Sonraki çağlarda üretilen hukukta "lian" olarak meşhur olan uygulama, bu ayete ve Medine'de meydana gelen kimi olaylarda bunun **Hz. Peygamber** (s.a.v.) tarafından bizzat uygulanmasına dayanmaktadır. Örneğin **Uveymir** ve **Havle** adlı karı koca arasındaki böyle bir olayda **Hz. Peygamber** (s.a.v.), tarafları çağırarak karşılıklı lanetleşme yaptırmıştır. **Uveymir** karısının kendisini aldattığını, bunu gözleriyle gördüğünü, **Havle** de kocasının yalan söylediğini, kendisine iftira attığını ısrarla savunarak dört defa tekrar etmiş, iş ortada kalıp kimse suçunu ispat veya itiraf etmeyince **Hz. Peygamber** (s.a.v.) zorunlu boşanma yoluyla çifti boşamıştır (Razi; İbni Abbas).

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ
خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ
مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾ لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ
وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَٰذَا إِفْكٌ مُبِينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا جَاءُوا
عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللَّهِ
هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ
بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا
يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾
يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ
اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ
الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

11- O iftirayı atanlar içinizden bir guruptur. Fakat sanmayın ki bu sizin için kötü oldu, bilakis hakkınızda hayırlı olmuştur. İftiracılardan her birini kazandığı günah kadar ceza bekliyor. Günahın büyüğünü işleyeni de büyük bir azap![6]

12- Ne olurdu mü'min erkeklerle mü'min kadınlar o iftirayı duyar duymaz iyimserliği elden bırakmayarak: "Bu düpedüz bir iftiradır" deselerdi?

13- Dört şahit getirmeleri gerekmiyor muydu? Madem ki getiremediler o halde onlar Allah katında yalancıların ta kendileridir.

14- Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı daldığınız yaygarada size büyük bir azap dokunurdu; bundan hiç şüpheniz olmasın.

15- Hani siz olayı dilinize dolayarak bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaya kalkmış ve çok basit bir şey sanmıştınız.[7] Halbuki o, Allah katında büyük bir günahtı.

16- Daha duyar duymaz: "Bunu söylemek bize yakışmaz, ne münasebet, bu büyük bir iftiradır" demeniz gerekmiyor muydu?

17- Bakın Allah size öğüt veriyor. Sakın bir daha böyle bir şey yapmayın, eğer imanınız varsa...

18- Allah size ayetlerini açıklıyor. Allah her şeyi bilendir, çok bilgedir.

19- Mü'minler arasında çirkin söylentilerin yayılmasını arzu edenleri dünyada ve ahirette acı bir azap bekliyor. Allah onları bilir, siz bilemezsiniz.[8]

20- Şimdi düşünün... Üzerinizde Allah'ın cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı ne yapardınız? Allah çok şefkatlidir, merhameti sonsuzdur.

[6] Rivayete göre hicretin beşinci yılında Beni Mustalik kabilesine karşı düzenlenen seferden dönerken sefere katılan **Hz. Aişe** kazara kafilenin ardında kaldı. Saatlerce dönmeyince **Saffan** adlı bir sahabe tarafından bulunarak kafileye yetiştirildi. Ancak "Neden geride kaldı? Ne yaptılar tenhada?" gibi sorular birden bire ortalığı kaplayıverdi. Daha sonra gelen ayetlerle **Hz. Aişe** kesin bir biçimde aklandı. İşte bu pa-

sajdaki ayetler (11–20) bu olay ve olaydan çıkarılması gereken dersler üzerinde durmaktadır... Her zaman olduğu gibi Kur'an, bu tarihsel olay üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Sonraki çağların insanlarına benzer durumlarla karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğini, nasıl bir tavır içinde olunması gerektiğini gayet açık bir şekilde ortaya koyuyor...

[7] Harfi harfine: "Hani siz onu dillerinizle alıveriyordunuz ve hakkında hiç bilginiz olmayan şeyi ağızlarınızla söylüyordunuz ve onu önemsiz bir iş sanıyordunuz."

[8] Demek ki böylesi durumlarda olayı diline dolayarak ileri geri konuşmak, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak ve bir başkasının namusu ve iffeti hakkında sanki çok basit bir şeymiş gibi sorumsuzca konuşmak çok büyük bir suçtur. Nitekim **Hz. Peygamber** (s.a.v.)'in konu hakkında son derece önemli uyarıları vardır: "*Her türlü kötü düşünceden (su-i zan)) kaçının. Çünkü su-i zan aldatıcıdır. Birbirinizi gözetlemeyin (tecessüs); başkalarının ayıbını açığa vurmaya çalışmayın.*" (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Muvatta). "*Müslümanları incitmeyin, onların ayıbını araştırmayın, kim böyle yaparsa Allah da kıyamet günü onun ayıbını ortaya döker.*" (Tirmizi), "*Kim bir mü'minin ayıbını örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter*" (Buhari).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُزَكّٖي مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ
مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُولِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَالْمُهَاجِرٖينَ فٖي سَبٖيلِ
اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ
اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدٖيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ
يُوَفّٖيهِمُ اللّٰهُ دٖينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبٖينُ ﴿٢٥﴾
اَلْخَبٖيثَاتُ لِلْخَبٖيثٖينَ وَالْخَبٖيثُونَ لِلْخَبٖيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبٖينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرٖيمٌ ﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى
اَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

21- EY İMAN EDENLER! Şeytanın ardınca gitmeyin. Her kim şeytanın ardınca giderse unutmasın ki şeytan her tür çirkinliği,[9] ortak iyinin ve sağduyunun kabul edemeyeceği şeyleri emreder.[10] Allah'ın size karşı cömertliği, sevgisi ve merhameti olmasaydı içinizden hiç biriniz asla temize çıkamazdı. Fakat Allah, layık gördüğünü temize çıkarır. Allah her şeyi duyuyor, her şeyi biliyor.

22- İçinizden nimet ve varlık sahibi kişiler, yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere yardım etmede kusur etmesinler. Affetsinler, kusurlarına aldırmasınlar. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah bağışlayandır, sevgi ve merhamet sahibidir.[11]

23- Hiç bir şeyden habersiz, kendi halinde namusuyla yaşayan mü'min kadınlara zina iftirası atanlar dünyada ve ahirette lanetlenmişlerdir. Onları büyük bir azap bekliyor.

24- Dilleri, elleri ve ayaklarının yaptıklarını dile gelip anlatacağı gün…

25- O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı verecektir. Böylece onlar, Allah'ın her şeyi açığa çıkaran gerçeğin ta kendisi olduğunu bileceklerdir.

26- Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara meyleder. Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara meyleder. Bunlar, onların iftiralarından çok uzaktırlar. Kendilerini bağışlanma ve cömertçe rızıklar bekliyor.[12]

27- EY İMAN EDENLER! Kendi evlerinizden başka evlere, sahiplerinden izin almadan, onlara selam vermeden girmeyin. Eğer düşünecek olursanız bu sizin için daha hayırlıdır.[13]

---

9 FAHŞA: Bkz. 4/15. ayet dipnotu.

10 MÜNKER: Sözlükte [نكر] kökünden gelir. Mastarı "bilmemek, tanımamak, yadırgamak, zor olmak, güç olmak" demektir. Bilmemek, tanımamak, inkar etmek, ayıplayıp yasaklamak (*inkâr*); tanınmayacak şekle sokmak, değiştirip tanımaz hale getirmek (*tenkîr*); aldatmak, savaşmak, yere yıkmak (*münâkere*); düşman kesilmek, görmezlikten gelmek (*tenâkür*); kılık değiştirmek, tanınmayacak hale getir-

mek, kimliğini saklamak (*tenekkür*); beğenmemek, ayıplamak, kınamak, protesto etmek (*istinkâr*); ateizm (*inkâru'l-uluhiyye*); en çirkin, en sevimsiz (*enkeru*); saklamalı, gizlemeli, maskeli (*tenekkuriy*); çirkin olan, beğenilmeyen, hoşa gitmeyen, kötü şey, kötülük, tanınmayan, kabul edilmeyen (*münker*); inkarcı, inkar eden, gizleyen (*munkir*); kötü olan şey, sevimsiz ve beğenilmeyen, fena şey (*nukûr*); inkar etme, tanımama, yok sayma, kabul etmeme, caydırıcı ceza, güç, zor (*nekîr*) kelimeleri bu köktendir... Ayette geçen *münker* kavramı Kur'an'da 37 yerde geçiyor ve toplam iki anlamda kullanıldığı görülüyor: 1- Bilmemek-tanımamak, 2- Kötülük-çirkinlik. Kur'an'da "kötü" kavramını karşılamak üzere kullanılan öteki sözcükler (*fesat, seyyie, habis* ve *şer*) sözcükleridir. Demek ki (*münker*); ma'ruf'un zıddı olup evrensel çirkin ve kötü olan, aklın, sağduyunun ve bunlara hitabeden dinin iyi görmediği her şeyi ifade etmektedir; adam öldürmek, hırsızlık, zina, iftira, hak yemek, uyuşturucu vb. temel insani değerleri ihlal eden her tür davranış münkerdir. Kur'an'da iman edenlerin vasıfları arasında sık sık sıralanan; "*namaz kılarlar, zekat verirler, oruç tutarlar, ibadet ederler, hamd ederler*" vb. ifadelerden ayrıca "*Münkeri nehyederler*" ifadesinin kullanılmasından da anlaşılacağı gibi (*münker*) zararı başkasına da dokunan, topluma yayılan, ortak akıl, vicdan ve sağduyunun kabul edemeyeceği, tanımayacağı evrensel kötülükler olmaktadır. Bu durumda zıddı (*ma'ruf*) da herkesin faydalı gördüğü, herkesin yararına olan, ortak iyinin, vicdanın ve sağduyunun bilip tanıdığı evrensel iyilikler demek olur.

[11] Rivayete göre bu ayetteki "varlıklı kişi", **Hz. Aişe**'ye iftira olayına katılarak iftiracılarla birlikte hareket eden muhacirlerden ve teyzesinin oğlu olan **Mistah** adlı yetim sahabeye bir daha yardım etmeyeceğine dair yemin eden **Hz. Ebubekir** idi (Razi, Kurtubi, İbni Kesir). Böylece Kur'an, **Hz. Ebubekir**'in tavrı üzerinden şu mesajı vermiş oluyor: "Bu tür olaylarda geniş yürekli ve müsamahakar olun. Olaya adı karışanlara karşı alicenap tutumunuzu sürdürün. Büyüklük sizde kalsın. Bu tür kişileri affedin, üzerlerine varmayın. Yarayı iyice deşmeyin. Olayı bütün sonuçları ile birlikte örtüp, aranızdaki kardeşlik ve dayanışmayı bozmayın, sürekli yapıcı olun..."

[12] Görüldüğü gibi Kur'an, **Hz. Peygamber-Hz. Aişe-Saffan** üçlüsü üzerinden yine evrensel mesajını veriyor. Bu üçünün iftiraya uğradıklarını açığa çıkararak olayda bir günahlarının bulunmadığını beyan ettikten sonra bu tür olayların neden vuku bulduğuna dair psikolojik bir analiz yaparak insanoğlunun iç dünyasında taşıdığı habis (kötü) dürtülere dikkat çekiyor. Demek ki önce insanın içi temiz olmalı. İnsan, kendini tutmasını bilmeli ve şeytani dürtülere, nefisleri kışkırtan cazibelere karşı tedbiri elden bırakmamalı. Eğer kişinin içinde kötü niyet varsa o döner dolaşır kendisi gibi birisini bulur. Mıknatıs gibi bu tipler birbirini çeker. Günah günahı, sevap sevabı davet eder. Şuh bir kahkaha ancak şehvetten kabarmış bekleyen bir kulakta yankılanır. Kudurmuş bir arzu, ancak davetkâr bir edanın, cilveli bir yürüyüşün peşinden koşar. İpsiz soysuzu bulur. İnsan baykuş olursa mezarlıkta, kartal olursa göklerde, inci olursa okyanusların derinliklerinde dolanır... Nitekim Türkçe'de "Kişi kişiyi kendi gibi bilir", "Kalpten kalbe yol gider", "Para parayı çeker"

sözleri bu manayı çağrıştırır... Bu ayet aynı zamanda yukarıda geçen ayetin (Nur; 24/3) tefsiri olarak da okunabilir.

[13] Demek ki "özel hayatın" mahremiyeti esastır. Bu anlamda "ev" kişinin en temel özel alanı olup dışarıya karşı bütünüyle koruma altındadır. Bu ayetin yukarıdaki iftira olayından sonra gelmesi, böylesi anların dedikodu ve yanlış anlamalara çokça sebebiyet vermesinden dolayı olmalıdır. **Hz. Peygamber** (s.a.v.) sorulan bazı sorular üzerine kişinin kendi kız kardeşi, oğlu ve kızının bile yanlarına girerken izin istenmesi gerektiğini söylemiştir (Razi). Bunlar "ev" ve "kişi" haklarının dokunulmazlığına vurgu yapan oldukça önemli nezaket ilkeleri olup Müslümanları sürekli olarak "medeni" insanlar olmaya teşvik etmektedir.

فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فٖيهَٓا اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَاِنْ
قٖيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
عَلٖيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ
فٖيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ
لِلْمُؤْمِنٖينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ
يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدٖينَ
زٖينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ
وَلَا يُبْدٖينَ زٖينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَٓائِهِنَّ اَوْ اٰبَٓاءِ
بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَٓائِهِنَّ اَوْ اَبْنَٓاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖي
اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖٓي اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَٓائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعٖينَ غَيْرِ اُو۬لِي الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
اَوِ الطِّفْلِ الَّذٖينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَٓاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفٖينَ مِنْ زٖينَتِهِنَّ وَتُوبُٓوا
اِلَى اللّٰهِ جَمٖيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

28- Eğer orada hiç kimse bulamazsanız izin verilmedikçe içeri girmeyin. Eğer size "dönün" denilirse dönün. Bu sizin için daha temizdir. Allah bütün yaptıklarınızı biliyor.

29- İçinde oturulmayan ama ortak amaçlar için kullanıma açılmış yerlere girmenizde bir sakınca yoktur.[14] Allah, açığa vurduğunuzu da gizlediğinizi de bilir.

30- MÜ'MİN erkeklere söyle, bakışlarını sakınsınlar. Irzlarını ve namuslarını[15] korusunlar. Temiz ve erdemli davranış budur. Allah bütün yaptıklarından haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[16]

31- Mü'min kadınlara da söyle, bakışlarını sakınsınlar. Irzlarını ve namuslarını korusunlar. Görünmesi zaruri olan yerler dışında cinsel cazibelerini[17] sergilemek için açılıp saçılmasınlar.[18] Başörtülerini[19] yakalarının üzerine salsınlar. Örtünmesi gereken yerlerini[20] kocalarından, babalarından, kayın babalarından, oğullarından, üvey oğullarından, kardeşlerinden, kardeş oğullarından, kız kardeş oğullarından, öteki kadınlardan,[21] yanlarına verilmiş esir kadınlardan, erkekliği kalmamış hizmetçilerden ve henüz kadınların şehvet uyarıcı taraflarından habersiz çocuklardan başkasına göstermesinler. Cinsel cazibeleri fark edilsin diye tahrik edici şekilde yürümesinler.[22] Hepiniz Allah'a dönüp gelin ki mutluluğu bulabilesiniz, ey mü'minler!

---

[14] Rivayete göre "evlere izinsiz girmeyin" ayeti nazil olunca **Hz. Ebubekir:** "Ey Allah'ın Resulü biz ticaret yapıyoruz. Alışveriş için dükkanlara, çarşılara girerken de izin mi alacağız?" demesi üzerine bu ayet indi (İbni Kesir). Demek ki ayet, özel hayatı koruma altına alırken toplumun ortaklaşa kullandığı mekanları bundan ayırmaktadır. Bu tip yerler bugün için "kamusal alan" diye tabir olunan genelin kullanımına açılmış, ortak amaçlar için kullanılan han, hamam, dükkan, resmi daire vb. yerlerdir…

[15] FERC: Sözlükte [فرج] kökünden gelir. Mastarı "gidermek, yok etmek, iki şe-

yin arasını açmak, iki şey arasında boşluk bırakmak" demektir. Salıvermek, bırakmak (*ifrâc*); yok olmak, zail olmak (*infirâc*); vajina, kadın üreme organı, erkek veya kadının cinsel organı (*ferc*); aralık, yarık, boşluk, delik (*furceh*); salıverilerek giyilmiş (*ferâce*); aralık, boşluk (*tifrâc*); yarılarak çıkan, civciv (*ferrûc*); arasını açama, iki şeyi birbirinden uzaklaştırma (*tefrîc*); açılmış, yayılmış (*muferric*); pergel (*fircâr*); fırça (*fircûn*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki *ferc* Arap muhayyilesinde "yarılan, açılan" bir şeye tekabül ediyor. Bunu için Arap erkek veya kadının cinsel organına *ferc* diyor. Bu durumda "*ferclerini muhafaza etsinler*" demek "cinsel organlarını korusunlar" demektir. Türkçe'deki "eline, beline, diline sahip ol" veya "harama uçkur çözme" deyişleri ile aynı manayı çağrıştırır. Bu, "ırzını namusunu korumak" dediğimiz şeydir... Keza [عرض] kökü de mastar olarak "belirmek, ortaya çıkmak, görünmek" manasına geliyor. Türkçe'ye de geçen *arzetmek, arız olmak, muârız, maruz bırakmak, tarizde bulunmak, itiraz, tearuz, taarruz, arıza, araz* gibi kelimeler bu köktendir... Beden, namus, şahsiyet, şeref manasına gelen *ırz*, kişinin topluma gösterdiği, deklare ettiği , açıklayıp gösterdiği söz, kural ve ilkelerine sahip çıkması, onları koruması manasına gelmektedir. Bu manada namus ile yaklaşık aynı anlamdadır. Namus da Yunanca "*nomos*"dan gelmekte olup söz, ilke, kural, kanun demektir. Şu halde "ırzını, namusunu korumak", kendini topluma arz ettiği bedensel ve ilkesel kişiliğinin arkasında durmak demektir. Kişi nikah kıymak suretiyle bir söz vermekte, topluma sadece sözleştiği kişi ile cinsel ilişki kuracağına, cinsel hayatını onunla paylaşacağına dair deklarasyon yayınlamış olmaktadır. İşte verdiği bu sözü tutmasına, topluma ilan ettiği şeye (*arz*) sahip çıkmasına, verdiği *nomosa* aykırı hareket etmemesine, bunun arkasında durmasına "ırzını ve namusunu korumak" demekteyiz. Ayrıca Bkz. "NAMUS"; 23/4. ayet dipnotu.

[16] Yani: İman iddiasında bulunan erkeklere söyle gözlerini bakılması yasak olandan sakınsınlar. Irz ve namuslarını korusunlar.

[17] ZİNET: Sözlükte [زين] kökünden gelir. Mastarı "süslenmek" demektir. Süslenmek (*izdiyân*); süslenmek, bezenmek (*tezeyyün*); güzellik (*zeyn*); süs (*zînet*); süs eşyası, aksesuar, kozmetik (*edevâtu'z-zîyneh*); süslenme (*tezyînât*); süsleyici, berber, kuaför (*müzeyyin*); üniforma, elbise, kılık kıyafet, moda, biçim, görüntü (*ziyyu*) kelimeleri bu köktendir... *Zinet* tabirinin ne manaya geldiği konusunda iki görüş bulunuyor: 1- Kadının vücut güzelliği, cinselliği 2- Kadının süs takıları. Ayette geçen "*zinetlerini açığa vurmasınlar*" ifadesinin "vücut güzelliklerini sergilemesinler, cinselliklerini ön palana çıkarmak için açılıp saçılmasınlar, açık saçık dekolte giyinmesinler" manasında olduğu anlaşılıyor. Zira kadının görünmesi zaruri olan el ve yüzündeki süsleri saklayabilmesi pratikte imkansızdır (Razi). Öte yandan doğrudan "süslenmeyin" değil de "süslerinizi açığa vurmayın" denmesi, görünmesi zaruri olan el, yüz ve dış elbiselerde süsün olabileceğine işaret olarak görülebilir. Örneğin tertipli, düzenli, bakımlı olmak, güzel koku sürünmek, kendine yakışanı seçmek vs. bu cümleden olarak görülebilir. Ancak bunun temizlik ve şıklık gibi gayet insani ve iyi amaçlar için olması gerekir. Dekolte elbiseler, yırtmaçlı etekler, dar pantolonlar vs. giyerek ne kadar güzel bir vücuda sahip olduğunu sergilemek için

"cinselliğini ön plana çıkarmak" diye ifade edilen tarzda olmaması gerekir. Öyle anlaşılıyor ki ayette geçen *zinet*ten maksat "açılıp saçılma, açık saçık giyinme, dekolte kıyafetler" dediğimiz şeydir.

[18] Harfi harfine: "Açıkta kalanlar hariç 'ziynetlerini' göstermesinler."

[19] HAMR: Sözlükte [خمر] kökünden gelir. Mastarı "örtmek, kapamak, mayalamak" demektir. Örtünmek, örtmek, kapanmak (*ihtimâr*); karışmak, alışmak (*muhâmere*); mayalamak, örtmek (*tahmîr*); mayalanmak, örtünmek, kapanmak (*tahammür*); başı döndürüp karıştıran, aklı örten, şarap, içki (*hamr*); baş döndüreni satan, şarapçı (*hammâr*); başı döndürme, aklı örtme yeri, şaraphane (*hammâre*); şarap rengi, koyu kırmızı (*hamriyyun*); hamurun içine örtülüp karışan, maya (*hamîra*); mayalı, örtülü, kapalı (*mahammer*); örtülmüş, mayalı, mayhoş, sarhoş (*mahmûr*); içkinin verdiği baş ağrısı (*humâr*); başı beyaz koyun (*muhammera mine'ş-şiyâh*); başörtüsü, yemeni, eşarp (*himâr*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi ayette geçen başörtüsü (*hımâr*) kelimesinin en önemli özelliği "baş" ile ilgili olmasıdır. Nitekim bu ayetler başı açıklığın yaygın olduğu bir topluma inmiş değildir. Kadınların çoğunun zaten başlarını yarım yamalak da olsa örttükleri bir toplumda işi sıkı tutmalarının tembihlendiği anlaşılıyor. Çünkü "başörtüsü takın, başınızı örtün" denmiyor da "başınıza aldığınız o örtüleri boyunlarınıza, omuzlarınızdan aşağıya da salın" deniyor. Bunun sebebi, o dönem kadınlarının başörtülerini arkadan bağlayarak, omuzlarını ve göğüslerine kadar boyunlarını açıkta bırakmalarıydı (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). İlginçtir, kadınların o günkü giyim tarzı bugün Fransızca'dan Türkçe'ye geçen "dekolte" kelimesi ile aynı manayı çağrıştırmaktadır. Çünkü dekolte Fransızca'da boynu açıkta bırakan giysi (*decollete*) demek. Bu sözcüğün kökü Latince'de boyun (*col, collum*) kelimesinden geliyor. Türkçe'ye de geçen boyunda taşınan (*koli*); boyna sarılan (*kaşkol*); boyuna takılan (*kolye*) kelimeleri de bu kökten... Anlaşılan o günkü kadınlar saçlarını arkadan bağlayacak şekilde başörtüsü ile örtüyorlar, omuzlarını, göğüslerine kadar boyun kısımlarını gayet "dekolte" bir kıyafetle açıkta bırakıyorlardı. Bugünün tabirleri ile "derin göğüs ve sırt dekoltesi" ile dolaşıyorlardı. İşte ayette bu tarz örtünmenin bir anlamının olmadığı beyan ediliyor. "Örtünecekseniz doğru dürüst örtünün. O başlarınıza taktığınız başörtüsünü sırt ve göğüs dekoltenizi tamamlayan bir aksesuar olarak değil, örtünmenin mantıki sonucu olarak iyice aşağıya salın, boynunuzu, göğsünüzü, sırtınızı örtecek şekilde yakalarınızın üzerinden salın ki örtünmüş olasınız..." denmek isteniyor. "Böyle yaparsanız cinsel cazibeniz, vücut güzelliğiniz kendi özelinizde kalır, bir insan olarak kişiliğiniz, karakteriniz, mesleğiniz, kültürünüz, sanatınız, beceriniz ön plana çıkar. Toplumda kendinizi gösterecekseniz bu şekilde gösterin, cinselliğinizi sergileyerek değil (*la yubdîne*) demeye getiriliyor...

[20] Harfi harfine: "Ziynetlerini."

[21] Ayette geçen: "Onların kadınları" (*nisâihinne*) ifadesinden neyin kastedildiğine dair iki görüş var: 1- Bundan maksat gayr-i müslim kadınlardır (İbni Abbas) 2- Bütün kadınlardır (Razi). Kanaatimce tercihe şayan olan ikinci görüştür.

[22] Harfi harfine: "Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını vurmasınlar."

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ
يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ
الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ
يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ
وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ
إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ
فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا
إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً
لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾ ۞ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِ
كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ ۖ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا
كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا
غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ
يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ ۗ
وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣٥﴾ فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ
وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

32- İÇİNİZDEN bekârları ve kölelerinizden, esir kadınlarınızdan dürüst olanları evlendirin. Eğer yoksul iseler Allah onlara cömertliğinden zenginlik verir. Allah'ın nimeti boldur, her şeyi bilendir.

33- Evlenme imkanı bulamayanlar, Allah kendilerine cömertliğinden bu imkanı verinceye kadar iffetli davransınlar. Elinize düşmüş esirlerden, özgürlüklerine kavuşmak için sözleşme yapmak isteyen olursa, kendilerinde iyi niyet görüyorsanız yazılı sözleşme yapın. Allah'ın size verdiği zenginlikten onlara verin. Dünya hayatının geçici zenginliğini kazanacaksınız diye, sakın namusuyla yaşamak istediği halde elinize düşmüş esir kadınları fuhuş yapmaya zorlamayın. Her kim onları fuhuş yapmaya zorlarsa Allah, kendilerine zorla yaptırılan bu işten dolayı onları bağışlayacak, sevgi ve merhametine alacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[23]

34- AÇIN KULAĞINIZI! Size söze dayalı apaçık deliller, sizden önceki çağlardan örnekler ve Allah bilinciyle yaşamak isteyenler için öğüt indirdik.

35- Allah, göklerin ve yerin aydınlığıdır.[24] O'nun aydınlığı, içinde kandil bulunan bir oyuktan yayılan ışığa benzer. Kandil, bir fanus içindedir. Bu fanus, inciden bir yıldız gibi parıldar. Ne doğuya, ne de batıya nisbet edilemeyen mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulur. Onun yağı hemen hemen ateş dokunmasa bile ışık verir; nur üstüne nur! Allah, layık gördüğünü kendi aydınlığında yürütür. Allah insanlara böyle örnekler veriyor. Allah her şeyi biliyor.

36- O aydınlık, Allah'ın yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerden yayılır. Oralarda sabah ve akşam O'nun yüceliğini anarlar.[25]

---

[23] Rivayete göre bu ayet, eline düşen esir kadınları fuhuş sektöründe çalıştırarak para kazanan **Abdullah bin Ubeyy**'in "köle ve cariye" pazarını kapattırmak için nazil olmuştur. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi)

[24] NUR: Sözlükte [نار] kökünden gelir. Mastarı "ateşin ışık çıkarması" demektir. Aydınlatmak, ışık vermek, ışıklandırmak (*inâr*); sabah olup gün doğmak, gün ışığı

belirmek (*tenvîra's-subha*); aydınlanmak, ışıklanmak (*tenevvür*); sövmek, kötü söz söylemek (*munâvere*); aydınlanmak, ışığa kavuşmak, ışık istemek, ışığından faydalanmak, aydın ve kültürlü olmak (*istinâre*); aydınlatma, ışık verme, bilgilendirme (*tenvîr*); ışık kaynağı, ışık kulesi, fener, sınır taşı, sınır işareti (*menâr*); tepesinde mum olan kandil, minare (*menâreh*); manevra, tatbikat (*munâvereh*); ışık deliği, ışık penceresi (*menver*); projektör, ışıldak, ışık saçan cihaz (*minvâr*); ışıklanmış, aydınlanmış (*münevver*); ışık saçan, ışık veren, aydınlık, aydınlatıcı, parlak, parlayan, açık, belirgin (*munîr*); ateş barut (nâr); kızgın ateş (*nârun hamiyeh*); yanardağ, volkan (*cebelu'n-nâr*); ateşli konuşma, çoşkulu hutbe (*hutbetu'n-nariyeh*); çiçek (*nevr*); ışık, aydınlık (*nûr*); ay ve güneş (*neyyirân*); parlak görüşler (*ârâu'n-neyyirah*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi (*nûr*) Arap muhayyilesinde aydınlığın güneş, ay, ateş gibi ışık saçan şeylerden fışkırıp yere, duvara vs. düşmesi durumunu ifade eden bir kelime olarak kullanılıyor. Kur'an, bu muhayyileye hitap ederek yerlerin ve göklerin Allah'ın nuru olduğunu, Allah'ın nurunun ise bir oyuktan yayılan ışığın etrafı aydınlatması gibi olduğunu söylüyor. Böyle bir metaforun (bir örnek gösterip ötesini kavratmaya çalışma) Allah ile âlem arasındaki ilişkinin nasıl bir şey olduğuna dair bir fikir verebileceği umuluyor olmalı... Buna göre aydınlık (*nûr*) metaforu "görünme, belirme, ortaya çıkma" temasını vurgulamak için seçilmiş bir örnek olmaktadır. Zira aydınlık olmadan bir şeyin görünmesi, belirmesi, ortaya çıkması mümkün değildir. Demek ki Allah varlık veren, ortaya çıkarandır (*mubdi*). Varlık âlemi O'nun yaydığı varlık ışığı olmadan görünemez, ortaya çıkamaz, karanlıklarda kalır. Şu halde varlık "görünmek" yokluk da "görünmemek" demek olur. Bir şey kendini gösteriyorsa var, göstermiyorsa yok demektir. Böylece yokluk karanlıklarının denizi "yarılarak ortaya çıkanın Rabbi" (*Rabbi'l-felaq*) tarafından ortaya çıkarılmakta, var edilmektedir. O'nun varlık bahşetmesi olmasa hepimiz ve her şey karanlıklarda kalacak, görünmeyecek ve yokluk denizlerine garkolacak. Demek Allah'ın aydınlığı ile biz varlık âlemine çıkıyoruz. Milyonlarca spermin içinden bir rahime yapışıp ilişerek sonra da yarılıp yırtılarak "oluşa" çıkıyor, "olmaya" başlıyoruz. İşte bu Allah'ın bize vücut vermesi, varoluşa katması, yokluk denizinden (karanlıklardan) varlık âlemine çıkarması dediğimiz şeydir. Bunun için aydınlık (*nûr*) benzetmesi, varlığa getirme, görünür kılma, söz konusu bu yararak ortaya çıkarma (*felaq*) hakkında insan aklımıza bir nebze olsun fikir vermesi için seçilmiş bir metafordur yani bir örnek getirilerek ötesini anlatmadır. Eski Yunanca "sonra" anlamına gelen *meta* ile "taşımak, getirmek, doğurmak" anlamına gelen (*pherein, phor*) İngilizce (*to bear, born*) Farsça (*-ber*) eklerinden oluşan kelimeye (*meta-phor*) deniyor. Farsça haber getiren (*peyam-ber*) kelimesindeki (*-ber*) eki de bu köktendir... Demek ki ayette aydınlık (*nûr*) metaforu getirilerek daha ötesine dair bilinç oluşturulmak istenmektedir.

[25] Yani: Nasıl ki yukarıdan aşağıya yerler ve gökler Allah'ın varlık ve vücut vermesi ile görünür hale geliyor, ortaya çıkıyorsa, aynı şekilde aşağıdan yukarıya da bu tür Allah'ın adının anıldığı evlerde de inanmış gönüllerin kalplerinde, vicdanlarının derinliklerinde "Allah" vücut buluyor, kalpler O'nu arıyor ve O'ndan

yayılan aydınlığı bulup (*vecd*) yakalıyor. Allah aydınlığı ile varlık âlemini ortaya çıkarıp görünür kıldığı gibi, bu tür evlerden yayılan aydınlanma ile de insanların bulma yerlerinde (*vicdan*) "Allah" görünür, hissedilir, duyulur, sezilir, yaşanır hale geliyor. Allah'tan insana, insandan Allah'a yol gidiyor. Allah aydınlattıkça insanlar varoluyor, insanlar varoldukça vicdanlarında Allah'ı buluyorlar. Allah'ın nuru ile varlık sahnesine çıkan, görünür hale gelen insanlar, buna aynı şekilde cevap vererek, kendi vicdanlarında Allah'ı bularak, vicdanlarından taşıp toplumsal yaşamda O'nun değer ve ilkelerini görünür hale getirerek, Allah'ı insanlık âlemi içinde, insanlar arası ilişkilerde var kılıyorlar. İşte bu hal Allah'tan insana, insandan Allah'a yol bularak taşıyor, akıyor. Böylece varoluşun dinamik temposu, kalp gibi ata ata yoluna devam ediyor...

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ
الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾
لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ
بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ
اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ
فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ
لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ
ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ
مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ
عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

37- Onlar öyle kimselerdir ki ne ticaret, ne de alışveriş kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymaz. Onlar yüreklerin ağza geleceği, gözlerin fal taşı gibi açılacağı günden korkarlar.

38- Allah onları yaptıkları işlerin en güzeli ile karşılayacak, onlara engin cömertliğinden daha fazlasını da bahşedecektir. Allah, layık gördüğüne umulmadık yerlerden rızık verir.[26]

39- Kafirlik edenlerin yaptıkları ise engin çölde serap gibidir. Susayan onu su sanır. Fakat yanına vardığı zaman hiç bir şey bulamaz; Allah'ı bulur vicdanında ve O da onun hesabını görür. Allah, hesabı çok süratli olandır.

40- Veya engin bir denizin karanlıkları gibidir. Denizde dev dalgalar, gökte kara bulutlar ve kat kat zifiri karanlıklar... Elini çıkardığında onu görme ihtimali bile yoktur. Allah'ın aydınlığından yoksun olan asla aydınlığa çıkamaz.

41- GÖKLERDE ve yerde var olan bütün varlıkların, dizi dizi uçan kuşların, hepsinin Allah'ın yüceliğini dile getirdiklerini görmüyor musun? Doğrusu Allah'a nasıl yönelip niyaz edeceklerini, O'nun yüceliğini nasıl dile getireceklerini çok iyi biliyorlar. Allah da onların bütün yaptıklarını biliyor.

42- Göklerin ve yerin egemenliği Allah'ındır. Bütün yollar Allah'a çıkar.

43- Baksana şu gerçeğe; Allah bulutları sürüyor, sonra bir araya getirip üst üste yığıyor. Bağırlarından yağmurun çıktığını görüyorsun. Gökten, içinde dolu bulunan dağ gibi bulut kümeleri getiriyor. Şimşek çaktıkça gözlerinizi alıyor. Kiminize yıldırım isabet ettiriyor, kiminizden uzaklaştırıyor.[27]

---

[26] Yani: Allah ile insan arasındaki dinamik tempo, dondurulmuş kurallar bütünü içinde işlememektedir. Allah'ın varlık verişi bir defada olup bitmiş bir olay değildir. O bir daimi fışkırıp yayılma (*feyz, feyazan*), taşıp saçılma (*sudur*) ve görünüp vücut bulma (*buruz*) halidir. İçe çekilme (*batın*) ve dışa vurma (*zuhur*) halinde devam eden bir parıldamadır. Kendi içinde nice potansiyel imkanları barındırmaktadır. İn-

sanoğlu bunları arayıp bulmasını bilmelidir. İnsan bunlara yöneldikçe O kendini açacak, zuhur edecektir. En olmadık yerde, en umulmadık zamanda ışığını yayarak, bu ışık uyanık bir vicdanda bulunarak (*vecd*) yepyeni yaratmalar meydana gelecektir. Toprak gibi bağrını deşseniz de, yüzünü tırmalasanız da o yine sizi gül ile karşılayacaktır. Verdikçe verecek, yöneldikçe açılıp parıldayacaktır. Böylece insan kendi benini baykuş haline getirirse mezarlarda, kurbağa haline getirirse kuyu dibinde ötecek, kartal olursa yükseklerde uçacak, yılan olursa yerlerde sürünecektir. Kim neye yönelirse, kim ne olursa o şekilde oluşa katılacaktır. Bu, bir karşılıklı dinamik tempo, uyku ve uyuklama tutmayan sürekli varoluştur. Bu nedenle ey insanlar, hayyu kayyum olan Allah, size umulmadık yerlerden rızık verir, bolluk ve bereket yağdırır. Yeter ki siz O'nun bilincinde olun, imkanlara yönelin, O'ndan istemesini bilin. İmkanlar ve nice potansiyeller bütün evrene ve hayatın içine boyuna saçılmaktadır. Çevrenize bakmasını ve onları görmesini bilin. Siz kendinizi elektrikle yükleyin, birer paratoner olun, sıkıştığınızda O'nun nuru (yardımı, dilemesi) üzerinizde şimşek gibi çakacaktır...(Bkz. birkaç ayet sonraki 46. ayetten ilhamla).

[27] Ayetteki şahıs zamirleri ve zaman kipleri Türkçe cümle dizilişine uygun olarak "siz" ve "yor" şeklinde ifade edilmiştir.

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾
وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى بَطْنِهٖۚ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْشٖي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٤٥﴾ لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍۜ وَاللّٰهُ يَهْدٖي
مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ
وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرٖيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۜ وَمَٓا
اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ اِذَا فَرٖيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُٓوا اِلَيْهِ
مُذْعِنٖينَۜ ﴿٤٩﴾ اَفٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحٖيفَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۜ بَلْ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّمَا كَانَ
قَوْلَ الْمُؤْمِنٖينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٥٢﴾
وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّۜ قُلْ لَا تُقْسِمُوا
طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

44- Allah gece ile gündüzü birbirinin yerine geçiriyor. Vicdanının sesini dinleyebilenler[28] için bunlarda ibret vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

45- Allah kımıldayan her canlıyı sudan yarattı. Onların kimi karnı üzerinde, kimi iki ayak üstünde, kimi de dört ayak üstünde yürüyor. Allah dilediğini yaratır. Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

46- İYİ DİNLEYİN! Biz apaçık sözlü delililler indirdik. Allah layık gördüğünü doğruluk ve dürüstlük yolunda yürütür.

47- Kimileri "Allah'a ve peygamberine inandık ve itaat ettik" diyorlar. Sonra bazıları yan çiziyorlar. Bunlar inanmış değillerdir.

48- Onlardan kimileri aralarında karar vermesi için Allah'a ve Resulüne çağrılınca burun kıvırıyorlar.

49- Durum kendi lehlerine ise kabul ediyorlar.

50- Kalplerinde hastalık mı var bunların? Yoksa kuşkuya mı kapıldılar? Yahut Allah ve peygamberinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, bunlar zalimlerin ta kendileridir…

51- Aralarında karar vermesi için Allah'a ve peygamberine çağrıldıkları zaman iman edenlerin sözü ancak "işittik ve itaat ettik." demeleridir. İşte bunlardır kurtuluşa erenler.

52- Kim Allah'a ve peygamberine itaat eder, Allah'a karşı korku ve titreme içinde olur ve O'nun bilinciyle yaşarsa zafer işte onların olacaktır!

53- O münafıklar, emrettiğin takdirde hiç tereddüt etmeden savaşa çıkacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Onlara söyle: "Yemin edip durmayın. İtaatinizin ne olduğu herkesin malumu. Allah bütün yaptıklarınızdan kesinlikle haberdardır."

[28] ULU'L-EBSAR: 12/18. ayet dipnotu.

قُلْ اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ
وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْۜ وَاِنْ تُط۪يعُوهُ تَهْتَدُواۜ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۖ
وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ د۪ينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ
اَمْنًاۜ يَعْبُدُونَن۪ي لَا يُشْرِكُونَ ب۪ي شَيْـًٔاۜ وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ وَلَبِئْسَ الْمَص۪يرُ
﴿٥٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذ۪ينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
وَالَّذ۪ينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍۜ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ
وَح۪ينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّه۪يرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ
الْعِشَٓاءِۜ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْۜ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّۜ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٥٨﴾

54- Söyle onlara: "Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin." Eğer itaat etmezseniz ona düşen kendi sorumluluğunu yerine getirmek, size düşen de kendi sorumluluğunuzun gereğini yapmaktır. Eğer ona itaat ederseniz doğru yolda yürümüş olursunuz. Peygamberin görevi açıkça duyurup iletmekten[29] başka bir şey değildir.

55- Allah söz veriyor; iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar önceki çağlarda örneği görüldüğü gibi yeryüzünün egemenliğine gelecek! Onlar için razı olunan din güçlenecek; korku, yerini güvene bırakacak! Çünkü onlar, bana ortak koşmayanlar, yalnızca benim için çalışıp bana ibadet edenlerdir. Artık bundan sonra kim kafirlik ederse işte onlar, yoldan çıkmışların ta kendileridir.

56- Öyleyse namazı cânı gönülden kılın, zekâtı karşılıksız verin ve peygambere itaat edin ki üzerinize sevgi ve merhamet yağsın.

57- Sakın o kafirlerin yeryüzünde karşı konulmaz bir güce sahip olduklarını sanma. Onların varacakları yer ateştir. Ne berbat bir yerdir orası!

58- EY İMAN EDENLER! Ellerinizin altında bulunanlar[30] ve henüz ergenlik çağına girmemiş olan çocuklarınız şu üç vakitte yanınıza izin isteyerek girsinler; sabah namazından önce, öğle sıcağında elbisenizi çıkardığınız sırada ve yatsı namazından sonra. Bunlar uygunsuz vaziyette olabileceğiniz vakitlerdir. Bunların dışında birbirinizin yanına girip çıkmanızda sizin için de onlar için de bir sakınca yoktur. Allah size ayetlerini işte böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, çok bilgedir.

---

[29] TEBLİĞ: Sözlükte [بلغ] kökünden gelir. Mastarı "erişmek, ulaşmak, varmak, etkilemek, ermek, olgunlaşmak, şiddetlenmek, artmak" demektir. Amacın en yükseğine erişmek ve en sonuna varmak kastedilir. Bu bir yer olabilir, bir zaman olabilir ya da belirlenmiş işlerden biri olabilir. Bu kelime bazen tam varılmasa da yaklaşmayı ve görülecek noktaya kadar gelmeyi ifade eder (Rağıp). Meyve olgunlaştı (*be-*

leğa's-semer); amacına ulaştı (*beleğa'l-ğâye*); belâğat sahibi olmak, edebi bir şekilde konuşmak (*belâğat*); bildirmek, ulaştırmak, iletmek, jurnal etmek, ihbar etmek (*iblâğ*); abartmak, aşırı gitmek (*mübâlağa*); tebliğ etmek, bildirmek, iletmek, ulaştırmak (*teblîğ*); bir şeyi haber almak, bir şeyin bildirilmesi (*tebelluğ*); ergenliğe ulaşmak (*bulûğ*); bildirge (*tebliğ, tebliğât*); olmuş, yetişmiş (*bâliğ*); retorik, belağat (*el-belâğatu*); mesaj, ultimatom (*belâğ*); bildirici, duyurucu, dedektif (*mubelliğ*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü bu kavram Arap muhayyilesinde bir şeyi "bildirmek, iletmek, duyurmak" manaları etrafında dönmektedir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'da peygamberlerin görevleri arasında sayılan kendisine geleni insanlara duyurup iletme (*tebliğ*); her insanın başına gelebilecek ölüm, afet ve kıyameti hatırlatıp uyarma (*inzar*); insanları yetiştirip eğitme (*irşad*); onları bekleyen mutlulukları müjdeleme (*tebşir*); insanları aydınlatma, ışık tutma (*tenvir*); konuları açıklama, açık açık izah etme (*tebyin*) vb. kavramlar arasındaki nüans farklılıklarına dikkat etmek gerekmektedir.

[30] MELEKET EYMANUKÜM: Bkz. 4/24.ayet dipnotu.

وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا
اسْتَأْذَنَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ
وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتٖى
لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزٖينَةٍ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٦٠﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى
حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرٖيضِ حَرَجٌ
وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اٰبَائِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ
مَفَاتِحَهُٓ اَوْ صَدٖيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا
جَمٖيعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى
اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

59- Aranızdaki çocuklar ergenlik çağına girdiği zaman öteki yetişkinlerin yaptığı gibi izin istesinler. Allah size ayetlerini işte böyle açıklıyor. Allah her şeyi bilir, çok bilgedir.

60- Evlenme arzusu kalmamış yaşlı kadınların, açılıp saçılarak dikkat çekme[31] niyetleri olmamak şartıyla örtünmeden dışarı çıkmalarında bir sakınca yoktur. Ama sakınmaları kendileri için daha hayırlı olur. Allah her şeyi duyuyor, her şeyi biliyor.

61- Köre sakınca yoktur, topala sakınca yoktur, hastaya sakınca yoktur.[32] Aynı şekilde kendi evlerinizde, babalarınızın, analarınızın, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin, amcalarınızın, halalarınızın, dayılarınızın, teyzelerinizin evlerinde, size emanet edilen evlerde veya dost ve arkadaşlarınızın evinde gerek topluca, gerekse ayrı ayrı yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Şu halde evlere Allah'tan bolluk, sağlık, güzellik, esenlik dileyerek girin.[33] Allah size ayetlerini İşte böyle açıklıyor ki aklınızı iyi kullanasınız.

---

[31] TEBERRUC: Sözlükte [برج] kökünden gelir. Mastarı "Yükselmek, ortaya çıkmak, yukarı çıkmak" demektir. Yukarıdaki ayette yaşlı kadınların dışarı çıkarken dış elbiselerini üzerlerine almamalarında bir sakıncanın olmadığı beyan edilirken "Ziynetlerini teberrüc ettirme dışında" ifadesinde kullanıldığı gibi buradaki *teberruc* saklı ve gizli tutulup gösterilmemesi gerekli olan şeyi ortaya çıkarmaya çalışma anlamındadır. Bu, Arapların söyledikleri "Üzerinde örtüsü bulunmayan apaçık gemi" (*sefinetun bâricun*) deyiminden alınmadır (Razi). Yine Araplar, üzerine saray resimleri yapılmış elbise ve onun güzelliğini ifade için *sevbun muberrec*, kendi güzelliklerini göstermesi açısından kadının saraya benzemesini ifade için *teberreceti'l-mer'etu* derlerdi. Kişinin sarayından çıkmasını ifade için de *zeheret min burcihâ* ifadesi kullanılırdı (Rağıb). Demek ki *teberruc,* süslü ve ihtişamlı bir şekilde kendini gösteren saray gibi kadının süslenip püslenerek, açılıp saçılarak kendini göstermesi, cinselliğini fark ettirmek istemesi manasındadır. Türkçede kadınlar için "açılıp saçılmak, açık saçık giyinmek, dekolte kıyafetlerle dolaşmak" dediğimiz şeyi çağrıştırır. "Dekolte" kelimesinin "başörtüsünü (*hımâr*) yakanın üzerine salmak" ile ilişkisi için Bkz. "HAMR" 24/31 ayet dipnotu. Keza "teber-

ruc" kelimesinin kök analizi için Bkz. "BURUC" 85/1. ayet dipnotu.

32 Rivayete göre bu ayetlerin indiği sırada toplumda özürlü olanlara (kör, topal, hasta vb.) kimi ayrıcalıklı muameleler oluyordu. Örneğin bazı kimseler bu tür özürlü kişilerle aynı sofraya oturmuyor, onlardan kaçınıyordu. Özürlüler de, kendilerini eksik hissetmelerinden dolayı olacak, sağlıklı olanların sofralarına oturmaktan çekiniyorlardı (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Bu durum toplumda sağlığı yerinde olanların iyi, özürlü olanların eksik ve kötü olduğu şeklinde bir anlayışın yaygınlaşmasına neden oluyordu. İşte bu ayet, sağlıklı-özürlü diye bir ayrımcılığın söz konusu olamayacağını, bütün Müslümanların kardeş olduğunu, özürlülere yarım insan muamelesi yapmanın doğru olmadığını beyan ederek "köre sakınca yoktur, topala sakınca yoktur, hastaya sakınca yoktur" diyor. Ayetteki sakınca (*harac*) kelimesi bu bağlamda "ayrıcılıklı muamele yoktur" anlamında kullanılmaktadır. Çünkü ayet, söz konusu ayrıcılıklı muameleleri ortadan kaldırmak için inmiştir. Öte yandan bu ayet Kur'an'ın bir toplumda "ezilenler ve hor görülenlerden" yana tavrını açıkça ortaya koymaktadır; köleler, özürlüler, evlatlıklar, yoksullar, düşkünler, esirler, kimsesizler, yersiz yurtsuzlar hatta çocuklar ve kadınlar vs. Bir toplumda bunlar var ve itilip kakılıyorlarsa tereddütsüz Kur'an'ın tavrının bunlardan yana olacağına hükmedebilir ve bu yönde yorum yapabilirsiniz. Tüm Kur'an boyunca bunun hiç şaşmadığını görüyoruz...

33 Rivayete göre o dönemde çeşitli sebeplerden dolayı toplumda ayette sıralanan hususları yapmaktan çekinmeler oluyordu. Örneğin kimisi tek başına yemek yemeyi, kimisi toplu-ca yemeyi, kimisi annesinin, babasının, kardeşinin, oğlunun, kızının, amcasının, halasının vs. evinde, kimisi anahtarları kendisine emanet edilmiş evlerde, kimisi de arkadaşının veya yakın bir dostunun evinde yemek yemekten, oralara bir iş için bile olsa girip çıkmaktan çekiniyor, bunda bir sakınca veya günah olduğunu sanıyordu. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Bu tip olayların çoğalmaya başlamasıyla bu ayetlerin de nazil olmaya başladığı anlaşılıyor. Görüldüğü gibi ayetlerde özellikle aileler arası ilişkilerde son derece insancıl, akla, vicdana ve sağduyuya hitabeden ilişki biçimleri öneriliyor. Bir anlamda şöyle denmek isteniyor: "Sizler artık bir aile gibisiniz. Bir ailede karşılıklı güven, dostluk, samimiyet olmazsa hiç bir şey yapamazsınız. Savaşa gidenler, geride bıraktıkları ailelerinden emin olmalıdırlar. Savaşa gitmeyenler, savaşa çıkan kardeşlerinin ailelerini kendi aileleri gibi koruyup kollamalıdırlar. Sevgi, dostluk, kardeşlik, güven, samimiyet, dürüstlük her şeyin temelidir. Birbirinizle ilişkileriniz bu değerler üzerine yükselmelidir. Aksi halde birbirine güvenmeyen, en yakın dost bildiğinin bile kendisine ihanet etmesinden korkarak yaşayan güvensiz bir toplum olursunuz. Bu ise bir toplumu içten içe yiyip bitirir. Böyle hiç bir yere varamazsanız. Siz artık can ciğer iman kardeşleri oldunuz. Bunun gereğini birbirinize göstermek zorundasınız..." Demek ki ayet herkesin bir köşeye çekilip sadece kendini düşündüğü aşırı bireyciliği de, kimin elinin kimin cebinde belli olmadığı karmakarışık yaşamı da mahkum etmektedir. Bir taraftan bireye kızının, oğlunun bile yanına girerken izin istemesi gerektiğini söyleyecek kadar önem verilmekte, diğer taraftan yakın akraba ve dost çevresiyle evini, ekmeğini, aşını paylaşma gibi cemaatçi, toplumcu bir ilişki vazedilmektedir. Birey, hep kendisini düşünen, bencil bir yaratık olmaktan çıkarılmakta fakat tümüyle cemaat (toplum) içinde yok da edilmemektedir. Dikkat edilirse bu ilişki biçimleri vazedilirken temele iyilik, güzellik, güven gibi insan hayatını ayakta tutan temel değerler konulmaktadır. Bunlar olmadıktan sonra ister akraba evinde, ister dost ve arkadaşlarla birlikte, ister topluca, ister tek başına yemek yensin bir anlamı olmaz demeye getirilmektedir...

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ
جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ
فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ۚ
قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

62- Gerçek mü'minler, ancak Allah'a ve peygamberine cânı gönülden iman edenlerdir. Onlar, ortak karardan çıkan bir işi peygamberden izin almadan ortada bırakıp gitmezler. Senden izin isteyenler Allah'a ve peygamberine inananlardır. Şu halde, bazı özel işleri sebebiyle senden izin istediklerinde onlardan uygun gördüğüne izin ver ve Allah'tan bağışlanmalarını dile. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüpheniz olmasın. [34]

63- Peygamberin sizi bir işe çağırmasını birbirinize yaptığınız çağrı gibi algılamayın. İçinizden birbirinin arkasına saklanarak kaytarmaya çalışanları Allah biliyor. Artık peygamberin emrine aykırı davrananlar başlarına bir belanın veya acı bir azabın gelmesinden çekinsinler.

64- Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O, her şeyinizi biliyor. Allah'a döndüğünüz gün, her şey bir bir ortaya dökülecek. Allah, iliklerinize kadar her şeyi bilmektedir.

---

[34] Rivayete göre **Hz. Ömer** Tebuk seferinde bir özel işi sebebiyle izin istedi. Bunu duyan münafıklar "**Muhammed** biz izin isteyince vermiyor, kendi yakın arkadaşı isteyince veriyor, haksızlık, adaletsizlik bu!" şeklinde yaygara koparmaya başladılar Ayet, bu duruma açıklık getirmek için nazil oldu. (Razi, İbni Kesir, Kurtubi). Demek ki savaşın ortasında bile geçerli bir mazeretle izin istenebilir. Ancak bunun "ne niyetle" yapıldığı önemlidir. Ameller niyetlere göredir. Bazen kişinin "ne yaptığı" değil, "ne için yaptığı" önemli hale gelir…

25- FURKAN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 77 ayettir. İlk ayetindeki "doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, hakkı batıldan, zulmü adaletten ayıran ölçü, kriter" anlamına gelen *furkan* kelimesinden dolayı bu ismi almıştır. Ana konusu Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*), insanlıkla dinamik ilişkisi (*risalet*) ve yeniden diriliş (*kıyamet*) temaları etrafında döner.

25- FURKAN SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 77 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- İNSANLIK için uyanışa[1] vesile olsun diye doğruyu yanlıştan ayıran ölçüyü[2] kuluna indiren ne kutlu, ne yücedir!

2- Göklerin ve yerin egemenliği O'na aittir. Çocuk edinmemiştir. Egemenliğinde ortağı yoktur.[3] Her şeyi yaratmış[4] ve yarattığı her şeyin doğasını ve kapasitesini belirlemiştir.[5]

---

[1] İNZAR: Sözlükte [نذر] kökünden gelir. Mastarı "Adamak, kendine gerekli kılmak" demektir. Uyarmak, ikaz etmek, bir şeyi haber verip korkutmak, ültimatom vermek (*inzâren*); birbirini uyarmak (*tenâzur*); uyarı, uyarma, alarm, ikaz, ihtar (*inzâr*); uyarıcı, uyaran (*munzir*); uyarıcı, korkutucu, ikaz, uyarı, alarm (*nezîr*); yangın alarmı (*inzâru'l-harîq*) kelimeleri bu köktendir... İnzar kelimesi orta harfi "dat" ile [نضر] okunduğunda "bakmak, beklemek" anlamı kazanır. Dolayısıyla *inzâr* "İleride şu fenalık var, ona bakar olun, ondan sakının!" diye uyarmaktır. "Uyarmak" kelimesi de eski Türkçe'de (11. yy) "uyandırmak, uykudan kaldırmak" anlamına gelen *odhunmak* sözcüğünden geliyor. Yeni Türkçe'de (1974) uyarı, uyarmak şeklinde yeniden türetilmiş. Kur'an lisanında *inzar* üç şeyi: 1- Mevt (ölüm) 2- Afet (deprem, sel, tufan, çöl fırtınası, volkanik patlama, yıldırım vs.) 3- Kıyameti haber verip "ileride bunlardan birisine maruz kalabilirsiniz, o gün gelmeden evvel gaflet uykularından uyanın, kendinize gelin, aksi halde tövbe etmeye vakit bile olmayabilir" diye uyarıda bulunmak anlamındadır. Arap muhayyilesinin yangın alarmına (*inzâru'l-harîq*) demesinden de anlaşılabileceği gibi inzar, Türkçe'de "alarm durumu", "alarm vermek", "alarm zilleri çalmak" deyimlerindeki manayı çağrıştırır; "*kuraklık, kıtlık alarmı veriyor.*" vb.

[2] FURKAN: Sözlükte [فرق] kökünden gelir. Mastarı "bölmek, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki çelişkiyi belirtmek, açıklamak" demektir. Dağıtmak, parçalamak, ayırmak, ayırt etmek, aralarındaki farkı belirtmek, birbirinden uzaklaştırmak (*tefrîq*); parçala yut politikası (*siyâsetu ferriq tesud*); ayrılmak, uzaklaşmak (*müfâreqa*);

dağılmak, ayrılmak, uzaklaşmak (*iftirâq*); fark, ayrıcalık, özellik (*fâriq*); fark, ayrılık, nüans (*farq*); yaş farkı (*farqu's-sinni*); ayrılık, tefrika, bölücülük (*tefriqa*); tümen, tim, fırka, bölük, gurup, takım (*firqa*); takım, gurup, general (*ferîq*); çelişki, tenakuz (*müfâreqa*); yol ayrımı, kavşak (*müfteriq*); ayrı, ayrılmış (*mefrûq*) kelimeleri bu köktendir... Kur'an lisanında Furkan, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, hakkı batıldan, zulmü adaletten, küfrü imandan ayıran ölçü/kriter anlamında kullanılmaktadır... Kriter kelimesinin geldiği *kriz* sözcüğü Hint-Avrupa dilindeki *krei* kelimesine dayanıyor. *Krei* iyiyi kötüden ayırmak anlamına geliyor. Buradan diğer batı dillerine çeşitlenerek yayılmış; *kritik, kriter, otokritik, sekreter, sekrosyon, konçerto, konser, kriminal* vb. kelimelerin hepsi Hint-Avrupa kökünden batı dillerine, oradan da Türkçe'ye geçmiş. Eski Yunanca'da hüküm vermek, yargılamak (*krinein*); yargılama ölçütü, test (*kriterion*); Fransızcada ölçüt (*critere*); Latince'de ayırt etmek, yargılamak (*cernere*); İngilizcede suçlama (*crime*); Fransızcada eleştiri (*critique*) Eski Yunancada yargılama (*kritike*); karar, hüküm, hastalığın dönüm noktası (*krisis*) şeklinde kullanılıyor. Şu halde *kriz* iyiyi kötüden ayırt etme kabiliyetini kaybetme, ölçüyü şaşırma, yönünü yitirme, ölçütsüzlük bunalımı anlamına gelmektedir. Bu durumda *kriter* iyiyi kötüyü anlayacak ölçütler; "kritik etmek" ise iyi-kötü analizi yapmak, yani bir şeyin iyi mi kötü mü olduğunu bu ölçütlere göre yargılamak, eleştirmek manasındadır. Demek ki Müslümanların "krizi" dediğimizde iyiyi kötüden ayırt edecek ölçütlerin (kriterlerin) kaybedilmesini, içinin başka kriterlerle doldurulmasını, anlamının değişmesini, ölçüt olmaktan çıkarılmasını, böylece ölçütsüz, kritersiz kalmayı veya başka kriterleri kendi ölçütleri zannederek onlara göre düşünmeyi ve davranmayı kastetmiş oluyoruz. İşte *furkan* buralarda kullanılan ayırıcı "ölçüt, kriter" manasındadır.

[3] ŞİRK/SAMED: Bkz. 112/1–4 ayetler dipnotları.

[4] HALK: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

[5] KADER: Bkz. 97/1. ayet dipnotu.

3- Hal böyleyken hiç bir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılıp duran, kendilerine bile zararı ve faydası dokunmayan, ne öldürmeye, ne yaşatmaya, ne de öldükten sonra diriltmeye güçleri yetmeyen O'ndan başka bir takım Tanrılar ediniyorlar.

4- Üstelik inkâr edenler: "Bu, yalnızca kendisinin uydurup düzdüğü bir yalandır. Bu konuda başkalarından yardım da alıyor" diyorlar.[6] Bunların yaptığı apaçık haksızlık ve yalancılıktır.

5- Yine diyorlar ki: "Bunlar eskilerin masalları, onları yazdırtmış, sabah akşam kendisine okunup duruyor."

6- Söyle onlara: "Onu, göklerin ve yerin bütün sırrını bilen indirdi. O bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın."

7- Yine: "Bu nasıl peygamber ki yemek yiyor, çarşı pazar dolaşıyor? Onunla beraber uyarıcı olarak bir melek indirilmeli değil miydi? 8-Veya ona bir hazine verilseydi yahut bağı bahçesi olsa da bol keseden yeseydi." diyorlar. Yine o nankörler: "Siz yalnız büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz" demekten geri durmuyorlar.

9- Senden istedikleri şeye bak. Bunlar sapıtmış bir kere, yola gelecekleri de yok.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ
مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرٰيهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ
فَقَدْ جَاؤُ ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا
مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ
لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقٰى
إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾
تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

10- Öyle yüce, öyle cömerttir ki O, isterse sana onların istediklerinden daha hayırlısını verir. Altından ırmaklar akan bağlar bahçeler de verir, sana köşkler de yapar.

11- Fakat onlar kıyameti inkâr ediyorlar. Biz de o kıyamete yalan diyenlere alev alev yanan bir ateş hazırladık.

---

[6] Yani: Bu kâfirler: "**Muhammed** kendi kafasından uydurduğu sözleri 'Allah'tan bana vahiy geliyor' diye bize yutturmaya çalışıyor. Hâlbuki bunları hem kendisi uyduruyor, hem de Tevrat'tan, İncil'den alıntılar yaparak Kur'an diye bir kitap yazıyor. Ona Yahudi ve Hıristiyan bilginleri veya bu konuda uzman birileri yardım ediyor. Söylediklerinin Allah'ın sözleri olması mümkün değil. Buna inanmamız olacak iş değil" deyip duruyorlar...

إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾
وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ
ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا
كَثِيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ
كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ
خَالِدِينَ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي
هَٰؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ
يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنْ
مَتَّعْتَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾
فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا
نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿١٩﴾ وَمَا
أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ
وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ
فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

12- O ateş uzaktan karşılarına çıkınca yükselen alevlerin hışırtısını duyacak ve onları sabırsızlıkla beklediğini görecekler.[7]

13- Zincire vurulup daracık bir yerden alevlerin içine atıldıkları zaman: "Yetiş ey ölüm!" diye bas bas bağıracaklar.

14- Bugün bir ölüm yetmez, defalarca ölmek için yalvarın bakalım!

15- Söyle onlara: "Bu mu daha hayırlı, yoksa Allah bilinciyle yaşayanlara bir mükâfat ve yerleşme yeri olarak söz verilen o ebedi yurt cennet mi?

16- Öyle ki o cennette her istedikleri olacak. Orada sonsuza dek yaşayacaklar. Bu, Rabbinin üzerine sorumluk alarak verdiği sözüdür.

17- Rabbinin, Allah'tan başka taptıkları şeyleri bir araya toplayıp: "Siz mi yoldan çıkardınız kullarımı, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" diye soracağı gün gelecek elbet!

18-O zaman onlar: "Seni tenzih ederiz, Senden başka dostlar edinmemiz bize yakışmazdı. Fakat onları ve atalarını zevku sefaya daldırdın. Böylece hatırlamayı unuttular. Çünkü bunlar iyilikten nasibi olmayan kimselerdi" diyecekler.

19- İşte söylediklerinizin yalan olduğu ortaya çıktı. Artık azaptan kurtulamazsınız, yardım edecek kimse de yok. İçinizden her kim zulmetmişse ona büyük bir azap tattıracağız.[8]

20- SENDEN ÖNCE de yiyip içen, çarşıda pazarda dolaşan peygamberlerden başkasını göndermiş değiliz. Kimin ne olduğu ortaya çıkıp iyice belli olsun diye sizi imtihan ediyoruz. Yoksa Rabbin

[7] Harfi harfine: "O (ateş) kendilerine uzak bir mekândan göründüğü zaman onlar, bunun bu müthiş öfkesini (*tagayyuz*) ve uğultusunu (*zefîr*) duyacaklar." Ayette cehennem ateşi çarpıcı bir retorik (*belağat*) ile resmedilmektedir. Bu, Kur'an'ın sık sık başvurduğu mecazî anlatım yollarından (*ala sebili'l-mecaz*) birisidir (Zemahşeri). Bu benzetme, Türkçe'de yırtıcı bir hayvan için "ağzını açmış sabırsızlıkla bekliyor" ifadesindeki manayı çağrıştırır. Bu durumda tabir "Bir an önce gelseler, nerede kaldılar" diyerek bekleyen cehennemin öfke dolu sabırsızlığını ifade eder.

[8] Yani: Siz bunların Tanrı olduğunu söylüyordunuz. Bunlar bizi yoldan çıkardı, bizim suçumuz yok, diyordunuz. Yoldan çıkmanıza Tanrılaştırdığınız bu kişi ve nesnelerin sebep olduğunu söylüyordunuz. Oysa görüyorsunuz ki onlar bu iddiaları kabul etmiyorlar. Şimdi yapayalnız ortada kaldınız. Artık azaptan kurtulamazsınız. Can yakıcı azabı hak ettiniz ve onu size söz verdiğimiz şekilde tattıracağız... Demek ki her koyun kendi bacağından asılacak. Hiç kimse "Onun yüzünden böyle oldum" mazeretine sığınamayacak. Herkese: "Senin aklın fikrin yok muydu? Allah sana eller, kulaklar, kalpler vermedi mi, onlar ne güne duruyordu, neden çalıştırmadın onları" denecek...

[9] Demek ki bu ayet inkârcıların: "Bu ne biçim peygamber, yiyip içiyor, çarşıda pazarda dolaşıyor" itirazlarına cevap olarak: "Evet böyle, zaten bütün mesele de bu. Sizi inanmak zorunda bırakacak olağanüstü bir mucize ile değil, inanıp inanmamakta eşit derecede tercih hakkına sahip olduğunuz "söz" ile uyarıyor. Allah'ın söze dayalı apaçık delillerini (*ayâtun beyyinât*) ortaya koyuyor. Artık inanıp inanmamak size kalmış. Böylece kimin gerçekten inanıp inanmadığı ortaya çıkmış olacak. Aksi halde inanmak zorunda kalacağınız olağanüstü bir mucize ile gelseydi siz inanmış olmayacaktınız, inanmak zorunda bırakılmış olacaktınız. Bunun da imtihan mantığı açısından bir anlamı yok" demeye getirilmiş oluyor. Öte yandan ayette, eski dünya dinlerinin muhayyilesinde oldukça derin izleri bulanan ve uçan kaçan, okuyup üfüren "olağanüstü peygamber" imajının "yiyen içen, çarşılarda dolaşan peygamber" vurgusuyla iyiden iyiye "yere" indirildiğini görüyoruz.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَٰئِكَةُ
أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾
يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَٰئِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ
حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً
مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ
مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَٰئِكَةُ تَنْزِيلًا
﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ
عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ
مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا
﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ
لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي
اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا
لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً
وَاحِدَةً كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

21- Bizimle karşılaşacaklarını ummayanlar: “Bize niçin melekler gönderilmedi?” veya “Neden Rabbimizi görmüyoruz” diye sorup duruyorlar. Açıkçası onlar küstahça büyüklendiler ve azdıkça azdılar.

22- Günaha batmış olanlar, melekleri görecekleri gün hiç de sevinemeyecekler: “Biz bittik, mahvolduk” diye dövünüp duracaklar.

23- Yaptıkları her işi darmadağın edip boşa çıkaracağız.

24- O gün, cennetlikler en iyi yerde kalacak, en güzel yerde dinlenecekler.

25- O gün, gök bulutlarıyla yarılacak ve melekler peş peşe inecek.

26- O gün, gerçek egemenliğin Rahman’a ait olduğu ortaya çıkacak. Kâfirler için çok zorlu bir gün olacak.

27- O gün, zalim dizlerini dövecek ve “Eyvah! Keşke peygamberin gösterdiği yolda yürüseydim. 28-Eyvah! Keşke falancayı dost edinmeseydim.

29- Bana hatırlatıcı gelmişti, ama şeytan beni saptırdı. İşte böyle yapayalnız, yardımsız bırakır şeytan adamı!” diyecek.

30- Peygamber de diyecek ki: “Ey Rabbim, benim halkım bu Kur’an’ı bir kenara attı.”

31- İşte böyle Biz her peygambere günaha batmış kimseler içinden düşmanlar çıkardık. Fakat yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

32- Yine kâfirler diyor ki: “Kur’an peygambere bir defada toptan indirilmeli değil miydi?” Oysa Biz Kur’an’ı olaylar oldukça safha safha indirdik ki kalbine iyice yerleşsin.[10]

[10] Harfi harfine: “Kalbini ‘sabitleştirmek’ için böyle yaptık ve onu safha safha ‘tertil’ ettik.”

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْس۪يرًا ﴿٣٣﴾
اَلَّذ۪ينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَۙ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا
وَاَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا
مَعَهُٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَز۪يرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَٓا اِلَى الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْم۪يرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا
الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةًۜ وَاَعْتَدْنَا
لِلظَّالِم۪ينَ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ
وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَث۪يرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ
الْاَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْب۪يرًا ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى
الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾ وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ
اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ
لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
ح۪ينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ
اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَك۪يلًا ﴿٤٣﴾

33- Sordukları her soruya, sana gerçekleri en güzel şekilde açıklayarak cevap veririz.

34- Yüzükoyun cehennemi boylayacak olanları, işte o yoldan çıkmışları, çok berbat bir yer bekliyor.

35- İYİ DİNLEYİN! Musa'ya kitabı verdik. Kardeşi Harun'u da yardımcısı yaptık.

36- "Ayetlerimizi yalanlayan o topluluğa gidin" dedik. Sonunda o topluluğu yerle bir ederek helâk ettik.

37- Nuh halkını da peygamberlerine kâfirlik ettiklerinde suda boğduk ve kendilerini insanlara bir ibret yaptık. Zalimlere de acı bir azap hazırladık.

38- Ad, Semud, Ress halkı ve bunlar arasında gelip geçen nice nesiller...[11]

39- Bunların her birine örneklerle nice öğütler verdik. Sonunda hepsini yerle bir ettik.

40- Açın gözünüzü! O afet yağmuruna tutulan memleketin yanından geçtiler. Orada neler olduğunu görmediler mi? Hayır, bunların dirilip hesap vermeye dair hiçbir endişeleri yok.[12]

41- Seni görünce: "Allah peygamber olarak bunu mu göndermiş? 42- Eğer direnmeseydik ciddî ciddî bizi Tanrılarımızdan saptıracaktı" diye alay ediyorlar. Fakat kendilerini bekleyen azabı gürünce kimin sapıtmış olduğunu görecekler.

43- Heva ve hevesini[13] Tanrılaştırana bak? Böyle birinden sen mi sorumlu olacaksın?

---

[11] Öyle anlaşılıyor ki Ad, Semud ve Ress diye anılan topluluklar Arabistanın eski halklarıydılar. Bunlar orta, güney ve kuzey Arabistan'da yaşayan ve ansızın gelen bir afet sonucu yurtları yerle bir olan kimi topluluklardı. Kur'an bu tür eskiçağlarda yaşamış ve hatıraları hala Sami/Arap muhayyilesinde yaşayan ibretlik hâdiselere gönderme yaparak uyarı ve hatırlatmalarda bulunuyor. "Bir gün sizin de başınıza böyle olaylar meydana gelebilir, aklınızı başınıza toplayın" demek istiyor. Demek ki bu tür olaylar eskiçağlarda kalmış değildir. Bugün hala devam eden deprem, volkanik patlama, sel, tsunami, fırtına, tipi, çığ düşmesi, çekirge istilâsı, heyelan vb. olay-

lar bu cümledendir. Yeryüzü kısa aralıklarla "yoklanarak" kaçınılmaz sona doğru gidiyor. Bu açıdan bakıldığında Allah'ın birliği (*ehad*) ve bütünlüğü (*samed*), tabiat ve tarih olayları için de söz konusudur. Yani tarih bütün yelpazesiyle birlikte bir ve bütündür. Şimdi ne oluyorsa önceden de o oluyordu, önceden ne oluyorsa şimdi de o oluyor. Bu, tarihin tekrarı değil yenilenerek sürmesi anlamına geliyor. Bu yenilenme, bizim katımızdaki bin yıl ilâhî hayatta bir yıl gibi olduğu için çok uzun sürelere yayılıyor. Biz bu süreyi seri süreler şeklinde algılıyoruz...

[12] Yani: Sodom ve Gomorr'e yöresinden ticaret kervanları ile gelip geçiyorsunuz. Dönüp bir bakmıyor musunuz buralar nasıl yerle bir olmuş? Bir zamanlar burada kimler yaşamış? Ve yeryüzünün diğer afet bölgelerinin yanlarından geçenler! Oralara turistik ziyaretlerde bulunarak şöyle bir bakıp geçenler! Sizler de görmüyor musunuz oralarda neler olmuş? Böyle afetler dünya durdukça devam edecek. Bir gün sizin de kapınızı çalabilir ya bir ölüm, ya bir afet ya da nihayet kıyamet! Düşünün, günaha batmış bir halde yakalanırsanız ne yapacaksanız?

[13] HEVA: Sözlükte [هوي] kökü "düşmek, yukarıdan aşağıya doğru inmek, sevmek, hoşlanmak, canı istemek" demektir. Düşmek, aşağıya inmek (*ihvâen*); hızlı yürümek, peş peşe dökülmek, peş peşe yığılıp düşmek (*tehâviye*); hoşuna gitmek, beğenmek, eğlenmek, etkisi altına almak (*istihvâen*); vantilatör, havalandırma cihazı (*mihvât*); amatör, hevesli, meraklı (*hâvi*); amatör bayan, cehennem (*hâviye*); hava (*hevâun*); havaî, tasasız, anten (*hevâî*); hobi, heves, merak (*hivâye*); nefis, aşk, heva, meyil, eğilim, şehvet, istek, arzu, keyif (*heva*); keyfine göre (*ala hevâu*); nefsine uydu (*ittebea hevâhu*); hayat kadınları, fahişeler (*benâtu'l-heva*) kelimeleri bu köktendir... Anlaşılan "heva" sözcüğü burada batı dillerinde "hedonizm" kavramındaki manayı çağrıştırmaktadır. Hind-Avrupa kökünde tatlı, hoş (*swad-ona*) sözcüğü, eski Yunanca'ya zevk, keyif (*h-edone*) olarak geçmiş. Oradan zevk ve safa içinde yaşamak (İng. *Hedonizm*, Fr. *hedonisme*) anlamında kavramsallaşmış. İng. *sweet*, Lat. *Suavis* kelimeleri de bu kökten. Eski Yunanlı Epikirous'un savunduğu hedonizm/hazcılık ile felsefî mahiyet kazanmıştır. Demek ki insanın sırf kendi arzu ve isteklerini hayat felsefesi haline getirmesi özgürlük olmamaktadır. Kur'an buna "hevasını ilah edinme" (*ilâhehu hevâhu*) diyor. "İçinden geldiği gibi yaşamak", "canı ne isterse onu yapmak" özgürlük değil, bilakis canının istediğine köle olmaktır. Keyif, şehvet, kadın, erkek, havyan figürü, put, heykel, tanrı kültü, güneş, doğa, din adamı, kilise, devlet vb. iç ve dış dünyamızda somut karşılığı olan olay ve varlıklara bağlanmakla insan özgür olamaz. Bilakis özgürlük ancak ve sadece görünmeyen, iç ve dış dünyamızda "somut" karşılığı olmayan, soyut bir varlığa yönelmekle gerçekleşir ki işte bu, "Allah" kelimesi ile ifade ettiğimiz şekilsiz, enlemsiz, boylamsız metafizik derinliktir...

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ
لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ
إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ
سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا
بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾
لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ
كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَىٰ
أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا
فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ
بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ
هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا
بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا
فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

44- Yoksa sen onların çoğunun sözden anladıklarını veya akıllarını kullandıklarını mı sanıyorsun? Hayvan gibidir onlar, hatta daha da aşağılık bir yoldalar…

45- EY İNSANOĞLU! Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmüyor musun? İsteseydi onu durdururdu. Sonra güneşi ona nasıl yol gösterici yapmışız.

46- Sonra da onu kendimize doğru yavaş yavaş nasıl çekmişiz.[14]

47- Sizin için geceyi örtü, uykuyu dinlenme, gündüzü de yeniden hayata başlama vakti yapan O'dur.

48- Rüzgârları sevgi ve merhametinin muştulayıcısı olarak gönderip, ardından gökten tertemiz su yağdıran O'dur.

49- Böylece ölü bir beldeyi canlandırıyor, yarattığımız nice hayvanları ve insanları suya kavuşturuyoruz.

50- Doğrusu böyle yapmakla Biz bütün bunları gözler önüne seriyoruz. Belki ibret alıp üzerinde düşünürler diye. Ne var ki insanların çoğu inat etmekte ve nankörlükten başkasına yanaşmamaktadır.

51- Eğer lâyık görseydik elbette her köyden bir uyarıcı çıkarırdık. 52- Şu halde kâfirlere uyma ve ayetlerimizle onların karşısına çıkarak var gücünle çalış.[15]

53- İKİ DENİZİ birbirine salıveren O'dur. Bunlardan biri tatlı ve susuzluğu giderici diğeri tuzlu ve acıdır. Aralarına karışmayı önleyen bir engel koyan da O'dur.[16]

54- İnsanı sudan yaratıp ona soy-sop[17] duygusu veren O'dur.[18] Rabbinin her şeye gücü yeter.

55- Durum buyken kimileri Allah'ı bırakıp kendilerine ne faydası, ne zararı dokunmayacak şeylere tapınıp duruyor. Zaten kâfir de Rabbine sırtını dönen kişidir.

---

[14] Yani: "Güneş yükseldikçe gölge de yavaş yavaş nasıl küçülüp kayboluyor." Ayette gölgenin güneş yükseldikçe yavaş yavaş kaybolması "yavaş yavaş bize doğru çekilme" ifadesi ile ele alınıyor. Burada bütün tabiat ve tarih olaylarını "Biz" [إنا] diye ele alan Kur'an'ın "varlığın diliyle konuşan" üslubunun farklı bir örneği ile daha karşı karşıyayız…

[15] Yani: Eğer lâyık görseydik her köyden, her kasabadan, hatta her mezradan bir peygamber çıkarırdık. Fakat peygamberlik herkesin yapabileceği bir iş değildir. Biz seni lâyık gördük. Madem seni seçip çıkardık (baas) o halde bunun bilincinde ol ve var gücünle çalış. Çünkü böylece sen bütün köyler, kasabalar, kentler adına da hareket etmiş oluyorsun. Bu nedenle sorumluluğun çok büyük. Bunun için yaptığın çalışma öyle sıradan bir çalışma olmamalı. Çok büyük bir gayret içine girmelisin. Artık bütün gözler senin üzerinde ey öksüz **Muhammed**!

[16] Bu ayetle ne kastedildiği hakkında birkaç görüş var: 1- Bundan maksat Dicle gibi denize karışan nehir sularıdır. Denizi yarıp gittiği halde tadı bozulmamaktadır. 2- Bundan maksat Nil gibi büyük ırmak ve büyük denizdir ki aralarına bir kara parçası girmektedir. 3- Bundan maksat mü'minlerle kâfirlerdir. Tatlı su mü'minleri, acı su kâfirleri sembolize eder. Dünyada yan yana fakat birbirlerine karışmadan yaşadıklarına işarettir. (Razi, Kurtubi).

[17] NESEB VE SIHR: Sözlükte [نسب] kökü mastar olarak "nispet etmek, ait kılmak, iyiliklerini ve soyunu anlatmak" demektir. Uygun olmak, yaraşmak, yakışmak, uymak, mensup olmak, reva görmek (*münâsebet*); birbirine benzemek, birbirine uygun düşmek (*tenâsüb*); bağlanmak, mensup olmak (*intisâb*); uygun, reva (*münâsib*); mensup, mensup olan (*muntesib*); soy, nesep (*neseb*); nisap, oran (*nisbet*); oransal, nisbi, rolatif (*nisbî*); izafiyet (*nısbiyye*); soy bilimci (*nessâb*); kayınbirader, bacanak, hısım, akraba (*nesîb*); baldız (*nesîb*) kelimeleri bu köktendir... Yine ayette geçen [صهر] kökü de mastar olarak "evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık" demektir. Yaklaşmak, birine damat olmak (*ıshâr*); evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık, damat, enişte, güveyi, hısım (*sıhr*); hısımlık, evlilik akrabalığı, hısım (*sıhriyyet, musâhara*) kelimeleri de bu köktendir... Demek ki insan iki yolla diğer insanlarla bağ kuruyor; kan bağı, sülb (*nesebiyet*) ve evlilik (*sıhriyyet*). Her ikisi birden Türkçe'de soy-sop dediğimiz şeydir. Türkçe'de soy-sop: 1- Geçmişte, halen ve gelecekte kan bağı ile bağlı kişilerin tamamı, sülale, silsile 2- Asıl, nesep 3- Aile 4- Ecdat, atalar 5- Irk 6- Zürriyet nesil 7- Cins, nevi tür, anlamlarına geliyor. Şu halde "insanın sudan ve soy-sop duygusu olan varlık" olarak yaratılması onu diğer canlı türlerinden ayıran en önemli özelliklerinden birisi olmaktadır. Çünkü insan odur ki kimin oğlu, kimin kızı, kiminle evli, kiminle akraba bilir ve kendini bunlara nispet eder. Hayvanlarda ise böyle bir özellik yoktur. Kimi kimin kardeşi, kimin kiminle evli olduğu belli değildir. Ormanlarda ve sualtı yaratıklarında böyle bir mensubiyet oluşmaz. Fakat insan su ve orman âleminden ayrılarak kendine şehir kurmuş ve orada bu özellikleri gelişmiştir. Bunu için insanoğlunun dünyası sualtı ve orman yaratıklarının dünyasından ayrılır. Bunlar geliştikçe insanî özelikleri de gelişir. "Sıla-i rahim" bunun için özendiriliyor olmalıdır. Ancak bunun kör bir kabileciliğe de dönüşmemesi gerekmemektedir. Demek ki insanın kendi mensubiyet çevresi onun varoluşunun gelişmesi ve inkişaf etmesi için gereklidir. Aksi halde insanî özelikleri gelişme gösteremeyecek demektir...

[18] İnsanın sudan yaratılması konusunda üç görüş bulunmaktadır: 1- Bu kendisin-

den bütün canlıların yaratıldığı "su"dur; "*Allah her canlıyı sudan yarattı* (Nur; 45). 2- Bununla nutfe (meni, sperm) kastedilmiştir; "*İnsan atılıp saçılan bir sudan yaratılmıştır*" (Tarık; 6), "*Basit bir sudan yaratılmıştır*" (Mürselat; 20). 3- Bununla insanın denizlerden ilkel bir sualtı yaratığı olarak çıkıp evrim geçirerek insan haline gelmesi süreci kastedilmiştir... Görüldüğü gibi ayet, her üç görüşe göre yorumlanmaya müsaittir. Burada önemli olan ister sperm ister denizden karaya çıkma kastedilsin hepsinin birer "yaratma" olduğu ve bunu yapanın "Allah" olduğu bilincidir. Gerisi antropoloji ve biyolojinin konusu olup zamanla yanlışlanabilir de, doğrulanabilir de... Burada Kur'an esas itibarîyle yaratma ile ilgili bilimsel "bilgi" vermiyor, bilakis "bilinç" aşılamaya çalışıyor; Allah bilinci...

وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾
وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ
بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ ٱلرَّحْمَٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِۦ
خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُوا۟ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا۟ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ
أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ
فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾
وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ
شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ
هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ
يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾ وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ
عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾
إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَنفَقُوا۟
لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟ وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

56- Biz seni ancak bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57- Söyle onlara: "Ben, buna karşı sizden bir ücret değil, Rabbinizin yolunda yürüyen kimseler olmanızı istiyorum."

58- Sen ölümsüz yaşam kaynağına dayan, O'nun yüceliğini övgüyle an. Kimse kullarının günahlarından O'nun kadar haberdar değildir.

59- Gökleri, yeri ve bu ikisi arasında olan her şeyi altı günde yaratan, sonra görkemi ile gökleri kaplayan Rahman O'dur. Haydi, ne isteyeceksen O her şeyi bilenden iste!

60- Ne var ki "Rahman'a secde edin" denildiği zaman, "Rahman da neymiş? Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?" diyorlar. Bu nefretlerini daha da artırıyor.

61- GÖĞÜ yıldızlarla donatan, oraya ışık saçan güneşi ve parıldayan ayı asan ne kutlu, ne yücedir!

62- Düşünmek veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.

63- Rahman'ın kulları öyle kimselerdir ki yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahiller kendilerine lâf attıkları zaman "Selâm" der geçerler.

64- Onlar, gece yarılarında ayakta durarak, yerlere kapanarak Rablerini anarlar.

65- Onlar: "Ey Rabbimiz, cehennem azabını bizden uzak tut. Onun azabı çok korkunç bir şey.

66- Gerçekten orası ne berbat, ne kötü bir yer" derler.

67- Onlar, harcamalarında israfa kaçmazlar, cimrilik de yapmazlar; ikisi arasında dengeli giderler.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ
الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا
صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ
مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ
مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ
لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾ أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا
صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي
لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۖ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

68- Onlar, Allah ile beraber asla bir takım düzmece Tanrı'lara yalvarıp yakarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa ağır bir cezaya çarpılır.

69- Kıyamet günü azabı katlanır ve aşağılanmış bir şekilde o azabın içinde kalakalır.

70- Ancak tövbe ederek iman eden, iyilik, güzellik ve doğruluk için çaba sarf edenler başka. Çünkü bunların kötülüklerini Allah iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

71- Zaten kim tövbe edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışırsa, makbul bir kimse olarak Allah'a dönmüş olur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

72- Onlar, yalana dolana kulak asmazlar. Boş konuşulan yerden vakar içinde geçip giderler.

73- Onlar, Rablerinin ayetleri hatırlatılınca kör ve sağır kesilmezler.[19]

74- Onlar: "Ey Rabbimiz, eşlerimizi ve çocuklarımızı bizim için gözümüzün nuru, gönlümüzün neşe kaynağı yap. Bizleri Allah bilinciyle yaşamada önde gelenlerden eyle" derler.

75- İşte bunlar güçlüklere göğüs germelerinden ötürü sıhhat, sağlık ve esenlik dilekleri arasında cennetin başköşesine buyur edileceklerdir.

76- Orada sonsuza kadar yaşayacaklar. Ne güzel bir yer, ne hoş bir makam!

77- Sonuç olarak de ki: "Dua ve ibadetlerinizle karşılık vermeniz olmasa Rabbim sizi ne yapsın? Siz ise bunları yalan saydınız. Bunun da karşılığını yakında göreceksiniz...

---

[19] Yani: Rablerinin ayetlerini körlerin ve sağırların dinlediği gibi dinlemezler. Kör ve sağır olduğu halde sanki anlıyormuş gibi yapıp körü körüne ayetler üzerine üşüşmezler. Taklitçi bir kafayla ilâhî mesaja sadece üstünkörü kulak vermezler. Dışarıdan bakıldığında heyecanla dinliyor görünüp gerçekte hiç bir şey anlamadan dinleyip durmazlar. Kur'an'ın "ne dediğine" pür dikkat kesilirler, deruni dilden ve cânı gönülden anlamaya çalışırlar (Razi, Zemahşeri).

26- ŞUARA SURESİ

Mekke'de inmiştir, 227 ayettir. Mekke döneminin ortalarında nazil olan bu uzun sure, ismini vahye düşman olan kahin ve şairlerin anlatıldığı (224.) ayetten almaktadır. Son ayeti (227) vahyin yanında yer alan "makbul" şairlerin özellikleri ile biter. Surenin büyükçe bölümünde Sami hafızasına hitap edilerek bölgede eskiçağlarda yaşamış Arami, İbrani, Arap, Nebati, Keldani vs. halklarının tarihlerinden ibret dolu sahneler anlatılır. Bunlar üzerinden evrensel mesajlar verilir.

26- ŞUARA SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 227 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta, Sin, Mim.

2- BUNLAR açıklayıcı kitabın ayetleridir.

3- İnanmıyorlar diye üzüntüden kendini adeta yiyip bitireceksin.

4- İstesek üzerlerine gökten öyle bir mucize indiririz ki inanmaktan başka çareleri kalmaz.

5- Rahman'dan kendilerine her yeni öğüt geldiğinde yüz çeviriyorlar.

6- Nitekim bunu da yalanladılar. Fakat alay edip durdukları şey yakında bütün açıklığı ile karşılarına çıkacak.

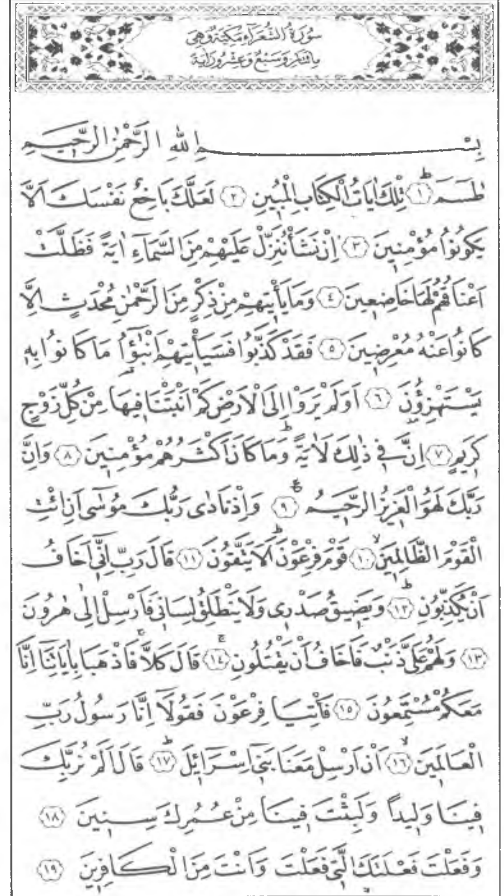
7- Yeryüzüne bakmıyorlar mı? Biz orada her güzel çiftten nice bitkiler bitirmişiz.

8- Doğrusu bunda ibret alınacak büyük dersler vardır, ama çoğu iman etmez.

9- Rabbin üstündür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüphen olmasın.

10- BİR ZAMANLAR Rabbin Musa'ya şöyle seslenmişti: "Git o zalim topluluğa 11- Şu aldırmazlık içindeki Firavun ve adamlarına..."[1]

12- Musa: "Ey Rabbim, korkarım ki beni reddederler. 13- Göğsüm daralır, dilim açılmaz, onun için Harun'a da peygamberlik ver. 14- Üstelik ortada aleyhimde ciddi bir suçlama da var. Bu yüzden korkarım ki beni öldürürler" dedi.

15- Allah "hayır" dedi. Haydi, ikiniz ayetlerimizle gidin. Biz sizinle beraberiz, olup bitenleri dinliyoruz; bundan hiç şüpheniz olmasın. 16- Haydi gidin ve Firavun'a deyin ki: "İnan ki biz âlemlerin Rabbinin elçisiyiz. 17- İsrail oğullarını bizimle beraber bırak."

18- Firavun dedi ki: "Bak şu dünkü çocuğa! Seni daha düne kadar elimizde büyütmedik mi? 19- Sonunda yapacağını yaptın, meğer nankörün biriymişsin!"[2]

---

[1] Rivayete göre **Musa** ve **Harun** Firavun'a gidince iki yıl (Taberi) veya bir yıl (Razi) görüşemediler. Kendilerine saraydan randevu verilmedi. Nihayet saray görevli-

leri Firavun'a: "Efendim, kendisinin "Âlemlerin Rabbi" diye birisinin elçisi olduğunu iddia eden birisi var, sizinle görüşmek istiyor" deyince Firavun, "Alın içeri, belki biraz eğleniriz" dedi. Firavun **Musa** ve yanındaki **Harun'u** tanıdı ve onlarla görüştü. (Taberi, Razi). Yukarıdaki ayetler, işte bu görüşmeden bölümler aktarıyor.

[2] Harfi harfine: "Biz seni içimizde bir çocuk olarak yetiştirmedik mi? Ömründen nice yıllar aramızda kalmadın mı? Ve sonunda o yaptığını da yaptın. Sen nankörlerdensin."

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا
خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ
تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾
قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾
قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ
الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ
﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ
مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ
بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣١﴾ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ
﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ
إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ
فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ
لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾ وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾

20- Musa: "O işi o zaman yaptım, evet, ama yanlışlıkla oldu.[3] 21- Sizden korkunca da aranızdan kaçtım. Derken Rabbim bana doğruyu yanlıştan ayırabilme gücü bahşetti ve beni peygamberlerden birisi yaptı 22- O başıma kaktığın nimet de İsrailoğullarını kendine kul köle yapmış olmanın bir sonucudur" dedi.[4]

23- Firavun: "Bu Âlemlerin Rabbi de kim oluyor?" diye sordu.

24- Musa: "Eğer gerçekten öğrenmeye ve inanmaya niyetiniz varsa söyleyeyim; göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin Rabbidir O."

25- Firavun etrafındakilere: "Hele bakın neler söylüyor?" dedi.

26- Musa: "O, sizin de geçmiş atalarınızın da Rabbidir" diye devam etti.

27- Firavun: "Bakın, size elçi diye gelen bu adam iyiden iyiye delirmiş" dedi.

28- Musa: "O, doğunun, batının ve bunların arasındaki her şeyin Rabbidir, eğer biraz düşünürseniz anlarsınız" dedi.

29- Firavun: "Açıkça söylüyorum, eğer benden başka bir Tanrı edinirsen, seni kesinlikle zindana atarım?" dedi.

30- Musa: "Sana apaçık bir şey getirsem de mi?" deyince

31- Firavun: "Haydi getir bakalım, doğru söylüyorsan" dedi.

32- Bunun üzerine Musa asasını bırakıverdi. Apaçık bir ejderha oldu. 33- Bir de elini koynundan çekip çıkardı, o da bakanlara bembeyaz oluverdi.

34- Firavun etrafındaki topluluğa: "Bu gerçekten usta bir sihirbaz. 35- Sizi sihriyle yerinizden etmek istiyor. Ne diyorsunuz?" dedi.

36- Dediler ki: "Bunu ve kardeşini alıkoy. Şehirlere tellallar sal. 37- Bütün usta sihirbazları getirsinler."

38- Böylece tespit edilen bir günün belli bir vaktinde sihirbazlar toplandılar.

39- Halka da "Herkes toplansın?" diye haber gönderildi.

---

[3] Harfi harfine: "Dedi; Onu yaptım, o zaman ben şaşırmışlardandım (*mine'd-dâllîn*)." Yani: "Benim adam öldürdüğümü ileri sürerek size nankörlük ettiğimi iddia

ediyorsunuz. Ama benim o zaman öldürmek gibi bir niyetim yoktu. Bir anda oluverdi, yanlışlıkla öldü o adam. Ben de öleceğini hiç tahmin etmemiştim. Adamın ölmesine gerçekten ben de çok şaşırdım."

[4] Yani: Onları köle yapıp erkek çocuklarını kesmeseydin ben de dönüp dolaşıp senin eline düşmezdim. Bu yaptığın nimet filan değil..."

40- Ahali: “Üstün gelirlerse sihirbazların ne denli güçlü olduklarını gözlerimizle görmüş olacağız” diyordu.[5]

41- Sihirbazlar Firavun’a geldiklerinde: “Şayet biz galip gelirsek, bize ödül var değil mi?” dediler.

42- Firavun: “Evet, en iyi makamları size vereceğim” dedi.

43- Musa onlara: “Ne atacaksanız atın” dedi.

44- Hemen iplerini ve sopalarını ortaya attılar. “Yüce Firavun adına zafer bizim olacak!” dediler.

45- Musa da asasını attı. Birden o onların uydurduklarını yutmaya başladı.

46- Sihirbazlar derhâl secdeye kapandılar. 47- “İman ettik âlemlerin Rabbine... 48- Musa ve Harun’un Rabbine.” dediler.

49- Firavun dedi ki: “Ben size izin vermeden O’na iman ettiniz ha! Anlaşıldı, sizin hocanız buymuş demek. Görürsünüz siz, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, hepinizi çarmıha gerdireceğim!”

50- Onlar da: “Zararı yok, nasıl olsa Rabbimize döneceğiz. 51- İman edenlerin ilki olduğumuzdan dolayı Rabbimizin bize mağfiret buyuracağını ümit ederiz”[6] dediler.

52- NİHAYET Musa’ya: “Kullarımı geceleyin yürüt, çünkü takip edileceksiniz” diye vahyettik.

53- Firavun da şehirlere askerler saldı.

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا
لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ
إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾ فَأَلْقَوْا
حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَلْقَىٰ
مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ
﴿٤٦﴾ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿٤٨﴾ قَالَ آمَنْتُمْ
لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٤٩﴾ قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ
لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ
أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ
حَاشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا
لَغَائِظُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ
مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ
وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

54- “Topu topu bir avuçlar. 55- Fakat bize karşı kin ve nefretle dolular. 56- Biz ise onların üstesinden rahatlıkla gelecek güçteyiz. 57- Onları bahçelerden, pınarlardan... 58- Hazinelerden ve en iyi makamlardan uzaklaştırdığımız için böyleler” diyordu.[7]

59- Fakat bakın bütün bunları Biz İsrail oğullarına tekrar verdik.[8]

60- Ve sonunda Firavun ve askerleri gün doğarken onlara yetiştiler.

---

[5] Harfi harfine: “Umarız ki büyücüler üstün gelirse biz de onlara uyarız.”

[6] Firavun, sihirbazlar ve **Musa** arasında geçen bu sahnenin yorumu için Bkz. 18/60. ayet dipnotu.

[7] Yani: Bunlar yani "İsrailoğulları" şahsında Mısır'ın ezilen kitleleri, bir zamanlar Mısır'da iyi yerlere gelmişlerdi. Bir avuç çapulcu, devleti ele geçirmişti. Fakat biz onlara gerekeni yaptık ve bütün devlet makamlarından, Mısır'da elde ettikleri üstünlüklerden onları mahrum bıraktık. Zayıf ve sefil bir topluluk olarak kullarımız, kölelerimiz yaptık. Onun için bize karşı kin ve nefretle dopdolular. Ama topu topu bir avuçlar. Bunları bir kaşık suda boğar, isyanı rahatlıkla bastırırız. Bu nedenle büyük Mısır uygarlığının, yüce Firavun'un şanlı askerleri yürüyün, yakalayıp getirin hepsini!

[8] Yani: Her ne kadar Mısır'da bunları kaybettilerse de Allah onları Filistin diyarından tekrar yükseltti ve bütün bunları onlara yeniden bahşetti, onlara tekrar varis oldular...

61- İki topluluk birbirini görecek hale gelince Musa'nın taraftarları: "İşte şimdi yandık" dediler.

62- Musa: "Hayır, asla! Rabbim benimledir, bana bir çıkış yolu gösterecektir" dedi.

63- Musa'ya: "Asan ile denizi göster" diye vahyettik. Deniz yarılmıştı, öyle ki açılan yolun her iki yanında sular koca dağlar gibi yükselmişti.

64- Kovalayanları da oraya yaklaştırmıştık.

65- Sonunda Musa'yı ve beraberindekilerin hepsini kurtardık.

66- Sonra da kovalayanları boğduk.

67- Bu olayda büyük ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

68- Ve Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[9]

69- ONLARA İbrahim olayını da anlat.

70- Bir zamanlar babasına ve halkına: "Siz neye tapınıp duruyorsunuz?" demişti.

71- "Putlara tapıyoruz, onların başından hiç de ayrılmayacağız" dediler.

72- İbrahim: "Dua ettiğiniz vakit onlar işitirler mi? 73- Veya size bir fayda yahut zarar verirler mi?" dedi.

74- "Ama atalarımızdan hep böyle gördük" dediler.

75/76- İbrahim: "Peki" dedi, "bu taptığınız şeylere siz ve atalarınız başını kaldırıp hiç bakmadı mı?"

فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّا إِنَّ
مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ
الْبَحْرَ فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَأَزْلَفْنَا
ثَمَّ الْآخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا
الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ
﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ
﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا
فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾
أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ
يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ
وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ
يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي
يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ
الدِّينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾

77- Bakın "Âlemlerin Rabbi hariç bu Tanrıların hepsi benim düşmanımdır. 78- Çünkü beni yaratan, sonra da beni doğru yolda yürüten O'dur. 79- Beni yediren, içiren O'dur. 80- Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur. 81- Beni öldürecek olan, sonra yeniden diriltecek olan O'dur. 82- Ve hesap gününde günahlarımı bağışlamasını umduğum O'dur."

83- Ey Rabbim, bana doğruyu yanlıştan ayıracak bilgelik bahşet. Beni iyi, güzel, doğru işler yapan insanlardan eyle.

[9] **Musa** kıssasında denizin yarılması olayına dair yorum için Bkz. 20/77. ayet dipnotu.

84- Gelecek kuşaklar beni sözü namus bilenlerin dile gelen sesi olarak ansın.[10] 85- Beni nimetlerle dolu cennetinin varislerinden eyle. 86- Babamı affet, çünkü o yanlış adamların arasında. 87- Herkesin yeniden dirileceği gün beni utandırma. 88- O gün, ne mal mülk ne de oğullar fayda verir. 89- O günden ancak saf bir yürek temizliği ile Allah'a gelen kurtulabilir."

90- Açın kulağınızı! Cennet, Allah bilinciyle yaşayanlara yakınlaştırılacak. 91- Azgınlar içinse cehennem hortlatılacak. 92- Onlara: "Hani nerede o taptıklarınız? 93- Allah'tan başka size yardım edecek var mı? Kendilerini dahi kurtarabilecekler mi?" denilecek. 94- Ardından taptıklarıyla birlikte cehennemin dibini boylayacaklar 95- Bütün o İblis orduları... 96- Cehennemin dibinde birbirleriyle çekişirlerken şöyle diyecekler: 97- "Allah şahit, biz apaçık bir sapıklık içindeydik. 98- Çünkü sizi âlemlerin Rabbi ile bir tutuyorduk. 99- Bizi hep o günaha batmış olanlar yoldan çıkardı. 100- Şimdi ne arka çıkanımız var. 101- Ne de candan bir dostumuz.102- Ne olurdu dünyaya bir defacık daha dönseydik de iman edenlerden olsaydık."

103- Bu anlatılanlarda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

104- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

105- NUH HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

106- Bir zamanlar kardeşleri Nuh on-

وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ
النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ
يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ
﴿٩١﴾ وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ
أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ
إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ
﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً
فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٢﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ
أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ
وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

lara: "Allah'ın öfkesini çekmekten sakınmaz mısınız? 107- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 108- Gelin Allah'ın öfkesini çekmekten sakının, bana itaat edin. 109- Buna karşılık sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir. 110- Gelin Allah'ın öfkesini çekmekten sakının, bana itaat edin" diye çağrıda bulundu.

111- "Ne münasebet! Toplumun en aşağı tabakasının sana uyduğunu göre göre sana inanmamızı mı bekliyorsun?" dediler.

---

[10] (Meryem; 19/50); "Biz bunlara sonsuz sevgimizden lütuflar ve nimetler bağışlamış, hepsini de sözü namus bilenlerin dile gelen soylu sesi haline getirmiştik. Harfi harfine; "Onlara yüce sıdk lisanı verdik" (Meryem; 19/50)

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي
لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ
﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي
وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾
كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ
بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾
وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾
وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ
﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾
قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

112- Nuh: "Onların ne niyetle bana uyduklarını ben bilemem? 113-Biraz düşünseniz onların hesabının ancak Rabbime ait olduğunu bilirdiniz. 114- Hem ben iman edenleri kovmaya memur değilim.

115- Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım" dedi.

116- Dediler ki: "Ey Nuh, eğer vazgeçmezsen kesinlikle seni taşa tutacağız."

117- Nuh: "Ey Rabbim, öyle anlaşılıyor ki halkım beni benimsemeyecek, 118- Artık benimle onlar arasında kararını ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar" dedi.

119- Bunun üzerine Biz de onu ve beraberindekileri, o dolu gemide taşıyarak kurtardık.

120- Sonra da arkasında kalanları boğuverdik.

121- Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez. 122- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

123- AD HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

124- Bir zamanlar kardeşleri Hud onlara: "Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız?125- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 126- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 127- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir" diye çağrıda bulundu.

128- Ve devam etti: "Ne kadar güçlü ve zengin olduğunuz görünsün diye dağa taşa binalar yaparak gönül mü eğlendiriyorsunuz? 129- İçinde ebedi kalacakmışsınız gibi villâlar, kâşaneler dikiyorsunuz. 130- Önünüze gelene merhametsiz zorbalar gibi saldırıyorsunuz.[11] 131- Artık Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 132- Size bildiğiniz nimetleri bol bol veren Allah'a saygılı olun. 133–134- Size davarlar, oğullar, cennet gibi bağlar, bahçeler, pınarlar verdi. 135- Açıkçası büyük bir azaba uğrayacağınızdan korkuyorum."

136- Dediler ki: "Sen ha öğüt vermişsin, ha vermemişsin, bizce birdir.

[11] Harfi harfine: "Yakalayınca zorbalar gibi yakalıyorsunuz."

137- Bunlar bizim geleneklerimizdir. 138- Azaba uğrayacak da değiliz."

139- O'na yalan dediler. Biz de kendilerini helak ettik. Bunda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez. 140- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

141- SEMUD HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

142- Bir zamanlar kardeşleri Salih onlara: "Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 143- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 144- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 145- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir" diye çağrıda bulundu. 146- Ve devam etti: "Siz burada hep böyle rahat ve lüks içinde yaşayacağınızı mı sanıyorsunuz? 147- Cennetler, pınarlar... 148- Salkım salkım hurmalar, ekinler içinde? 149- Dağları oyup saray yavrusu evler yapıyorsunuz? 150- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 151/152- Yeryüzünde yapıcı olmayan, hep yıkıcı olanların peşinden gitmeyin." 153- Cevapları şu oldu: "Sen iyice büyülenmişlerden birisisin. 154- Sen de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsin. Madem öyle bize mucize getir, eğer söylediklerin doğruysa."

155- Salih: "İşte size şu dişi deve... Bir

إن هذا إلا خلق الأولين ﴿١٣٧﴾ وما نحن بمعذبين ﴿١٣٨﴾
فكذبوه فأهلكناهم إن في ذلك لآية وما كان أكثرهم
مؤمنين ﴿١٣٩﴾ وإن ربك لهو العزيز الرحيم ﴿١٤٠﴾ كذبت ثمود
المرسلين ﴿١٤١﴾ إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون ﴿١٤٢﴾ إني لكم
رسول أمين ﴿١٤٣﴾ فاتقوا الله وأطيعون ﴿١٤٤﴾ وما أسألكم عليه
من أجر إن أجري إلا على رب العالمين ﴿١٤٥﴾ أتتركون في ما هاهنا
آمنين ﴿١٤٦﴾ في جنات وعيون ﴿١٤٧﴾ وزروع ونخل طلعها هضيم
﴿١٤٨﴾ وتنحتون من الجبال بيوتا فارهين ﴿١٤٩﴾ فاتقوا الله وأطيعون ﴿١٥٠﴾
ولا تطيعوا أمر المسرفين ﴿١٥١﴾ الذين يفسدون في الأرض ولا
يصلحون ﴿١٥٢﴾ قالوا إنما أنت من المسحرين ﴿١٥٣﴾ ما أنت إلا بشر مثلنا
فأت بآية إن كنت من الصادقين ﴿١٥٤﴾ قال هذه ناقة لها
شرب ولكم شرب يوم معلوم ﴿١٥٥﴾ ولا تمسوها بسوء
فيأخذكم عذاب يوم عظيم ﴿١٥٦﴾ فعقروها فأصبحوا نادمين
﴿١٥٧﴾ فأخذهم العذاب إن في ذلك لآية وما كان أكثرهم
مؤمنين ﴿١٥٨﴾ وإن ربك لهو العزيز الرحيم ﴿١٥٩﴾

gün o bir gün sizin develeriniz sulanacak. 156-Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa büyük bir azaba uğrarsınız" dedi. 157- Onu küstahça boğazladılar, fakat sonra çok pişman oldular.

158- Çünkü kendilerini azap yakalayıverdi. Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.[12]

159- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

[12] SEMUD KISSASI: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

160- LUT HALKI da gönderilen peygamberlerini yalanladı.

161- Bir zamanlar kardeşleri Lut onlara: "Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 162- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 163- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 164- Buna karşı ben sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir" diye çağrıda bulundu.

165–166- Ve devam etti: "Sizin için yarattığı eşleri bırakıyorsunuz da insanlar içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Açıkçası siz yoldan çıkmışsınız."

167- Onlar: "Ey Lut, eğer bu laflara bir son vermezsen seni buralardan kovarız" dediler.

168- Lut: "Bakın, yaptığınız bu iş bana tiksinti veriyor, eleştirmekten asla vazgeçmem."[13] dedi ve ekledi: 169- "Ey Rabbim, beni ve benimle birlikte olanları bunların yaptıkları kötülüklerden kurtar."

170- Biz de onu ve onunla birlikte olanların hepsini kurtardık. 171- Ancak geride bir yaşlı karısı kaldı. 172- Sonra geride kalanların hepsini yerle bir ettik. 173- Ve başlarına lav yağdırdık. Uyarılara kulak asmayanların başlarına yağan o lavlar ne korkunç bir şeydi.[14]

174- Bu olayda ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

175- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın. 176- EYKE HALKI da peygamberlerini yalanladı.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ
أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٦٣﴾
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ
الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ
بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ
﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ
﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ أَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ
رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا
تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

177- Bir zamanlar Şuayb onlara: "Allah bilinciyle yaşamayacak mısınız? 178- Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. 179- Gelin Allah bilinciyle yaşayın ve bana itaat edin. 180- Buna karşı sizden maddi bir karşılık da beklemiyorum. Benim mükafatım âlemlerin Rabbine aittir" diye çağrıda bulundu.

181- Ve devam etti: "Ölçeği tam ölçün, hak yiyenlerden olmayın. 182- Doğru terazi ile tartın. 183- İnsanların malına mülküne göz dikmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak sağa sola saldırmayın.

---

[13] Harfi harfine: "Ben sizin bu işinize kin duyanlardanım."

[14] LUT (SODOM VE GOMORRE) KISSASI: Bkz. 15/77. ayet dipnotu.

184-Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratanın öfkesini çekmekten sakının."

185- Şöyle cevap verdiler: "Sen kesinlikle büyülenmişlerdensin. 186- Sen de bizim gibi bir beşerden başka nesin? Açıkçası senin yalancının teki olduğunu sanıyoruz. 187- Madem öyle üzerimize gökten bir parça düşür bakalım, eğer söylediklerin doğruysa."

188- Şuayb: "Rabbim yaptıklarınızı çok iyi biliyor" dedi.

189- Ona da yalan dediler. Onları da kopkoyu gölgelerle kaplı günün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, büyük bir günün azabı idi."[15]

190- Bu olayda da ibret alınacak büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gel gör ki çoğu iman etmez.

191- Rabbin çok güçlüdür, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

192- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an âlemlerin Rabbinden gelmektedir. 193- Onu senin kalbine güvenilir ruh[16] indirdi ki onunla insanları uyanışa çağırasın. 195- Sade bir Arapça ile...

196- Doğrusu önceki çağlarda da böyle kitaplar indirilmişti.

197- İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil mi?

198- Eğer onu Arapça bilmeyen bir yabancıya indirseydik de

199- O yabancı onlara okusaydı, yine iman etmeyeceklerdi.[17]

200- Biz onu, günaha batmış olanların

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾
قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا
وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾
فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾ وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾
بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ
﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ
فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ
﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ
نَحْنُ مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ
إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

bir kulağından girip diğerinden öyle çıkardık ki[18] 201- Acı bir azabı görmedikçe imana gelmeyecekler.

202- O azap kendilerine hiç beklemedikleri bir anda ansızın gelecektir. 203- O zaman "Acaba biraz ertelenemez mi?" diyecekler.

204- Yoksa azabımızın hemen şimdi gelmesini mi istiyorlar?

205- Şu halde düşün; onları yıllarca bolluk ve refah içinde yaşatmışsak

206- Sonra kendilerine söz verilen azap gelip çatmışsa...

---

[15] "Gölgelerle kaplı günün azabı" (*Azâbu yevmi'z-zulleti*) ile muhtemelen bir volkanik patlama veya deprem sarsıntısı anında gökyüzünün simsiyah bulutlarla kap-

lanması ve böylece boğucu bir havanın oluşması ima ediliyor olmalı...

[16] RUHU'L-EMİN: Bkz. "RUHU'L-KUDS" 16–102. ayet ve "LEHV-İ MAHFUZ": 85/22. ayet dipnotları.

[17] Yani: Biz bu Kur'an'ı içinde yaşadığın toplumun konuştuğu dil ile indirdik. Buna rağmen iman etmiyorlar. Eğer yabancı bir dilde indirseydik yine iman etmeyeceklerdi. Bu nedenle dili Arapça olmayanlar: "Neden bizim konuştuğumuz dilde indirilmiyor" deyip durmasınlar. Kendi dillerinde gelse bile yine bir kulaklarından girecek öbüründen çıkacaktı... Demek ki Allah, insanlığa hitabını yeryüzünde konuşulan herhangi bir dille yapıyor. Buradan evrensel mesajların çıkarılmasını istiyor. Demek ki Kur'an'ın "hitabı" tarihsel, "mesajı" evrenseldir.

[18] Yani: Bu günaha batmış olanlar, kendi öz dillerinde indirmiş olmamıza rağmen ayetlerimiz karşısında hiç oralı olmuyorlar. Ne dendiğini çok iyi anladıkları halde bir kulaklarından girip diğerinden çıkıyor. Adeta kulakları yolgeçen hanı olmuş gibi... Ayetler sadece girip çıkıyor...

مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾ وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا
مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾
وَمَا يَنۢبَغِى لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾ إِنَّهُمْ عَنِ ٱلسَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾
فَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ
ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ
عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ
﴿٢١٧﴾ ٱلَّذِى يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِى ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُۥ هُوَ
ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ
عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾ يُلْقُونَ ٱلسَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾ وَٱلشُّعَرَآءُ
يَتَّبِعُهُمُ ٱلْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾
وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟
ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا وَٱنتَصَرُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا۟
وَسَيَعْلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ أَىَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

207- O bolluk ve refahın kendilerine hiç bir faydası olmaz.

208- Kaldı ki Biz, hiç bir toplumu önceden uyanışa çağırmadan helak etmemişizdir.

209- Uyanışa çağıran mesajlar göndermeden hiç bir topluma zulmedecek değiliz.

210- İyi dinleyin! Bu Kur'an'ı şeytanlar indirmedi. 211- Çünkü bu, onların harcı değildir. Zaten bunlara güçleri de yetmez. 212- Ayrıca onların inen vahyi dinlemeleri diye bir şey de asla söz konusu değildir.

213- EY İNSANOĞLU! Sakın Allah ile beraber başka bir Tanrıya yalvarma ki kendini azap edilenler arasında bulmayasın.

214- En yakınlarından başlayarak herkesi uyanışa çağır.

215- Çağrına kulak verenlere kol kanat ger.

216- Tepkiyle karşılaşırsan: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de.

217- Hep O gücü, sevgisi ve merhameti sonsuz olana güvenip dayan.

218- O seni kıyama kalktığın zaman görüyor.

219- Secde edenler arasında yer aldığını görüyor.

220- Çünkü her şeyi işiten, her şeyi bilen O'dur.

221- Sana o şeytanların kime indiğini haber vereyim mi?

222- Günaha kendini kaptırmış her sahtekarın üzerine inerler.

223- Onlar, şeytanlara kulak verirler ve çoğu da yalan söylerler.

224- Şairlere gelince bunların arkasına da sapkınlar düşer.

225- Görmüyor musun, bunlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar.

226- Hem de yapmayacakları şeyleri söylerler.[19]

227- Ancak iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar, Allah'ı çokça ananlar ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunanlar başka... O zulmedenler, nasıl bir devrimle yıkılıp gittiklerini çok yakında öğrenecekler![20]

---

[19] Demek ki bu şuara (şairler) suresi, o günkü Mekke toplumunda örneğine sıkça rastlanan "kâhin" ve "şair" denilen tiplerle peygamberin, "şiir" ve "kehanet" ile

de vahyin arasındaki fark ortaya konarak sona eriyor. Buna göre kâhin, cin ve şeytan adını verdiği bir takım güçlerle konuştuğunu, onlardan haber aldığını, geleceğe dair bilgilerin kendisine onlar tarafından getirildiğini iddia eden kimsedir. Hâlbuki bu, tümüyle yalandır. Böyle bir şey asla söz konusu değildir. Cinlerin ve şeytanların göğe uzanmaları, gelen vahyi dinlemeleri diye bir şey kesinlikle söz konusu değildir. Keza şair de kelime ve hayal vadilerinde dolanarak dış dünyada gerçekliği olmayan şeylerle insanları aldatan, olmadık şeyleri sanki varmış gibi gösteren kimsedir. Bunlar da kelimelerin büyüsünü kullanarak insan hayalinin sınırsız vadilerinde dolanmakta, umut ve hayal hırsızlığı yapmaktadırlar. Demek ki kahin ve şairin ortak özelliği "yalan söylemeleridir." Peki, peygamberi kahin ve şairden, vahyi de kehanet ve şiirden ayıran bu özelliklere rağmen, görünüşte onlara benzemesini ne ile açıklayacağız? Çünkü kahin görünmeyen cin ve şeytanlardan haber aldığını söylerken peygamber de görünmeyen bir Allah'tan vahiy aldığını söylemektedir. Yine şair, ilham sonucu parlak kelimelerle insanları etkilerken, vahiy karşı konulmaz bir söylemle şairleri aciz bırakmakta, onların hayal bile edemeyecekleri yüksek perdeden bir edebi hitapla gelmektedir. Dışarıdan bakıldığında bunlar da "**Muhammed**'in şiirleri" gibi görünmektedir. İşte şairler suresinin son ayeti (227) bu farkı göstererek sureyi bitiriyor...

[20] Yani: Bir takım kahinlerin, şairlerin Allah'ın dinini bastırmak için uğraşıp durmaları boşunadır. **Muhammed**'in (s.a.v) kahin veya şair, vahyin de kehanet veya şiir olduğunu söyleyerek etkisini kırmaya çalışmalarının bir manası yoktur. Güneşi balçıkla sıvayamayacaklar. Mekke'nin ileri gelenleri, kahinler, şairler, tefeci bezirganlar, zorba ve despot zalimlerin bütün çabaları Mekke'de kurulmuş bu düzeni kurtaramayacak! Kabe etrafında tesis edilmiş bu pis din ve Tanrı istismarı kesinlikle yıkılacak! Tevhid ve adalete dayalı yepyeni bir düzen kurulacak. İşte bunun için, iyilik, güzellik, doğruluk yücelsin, Allah'ı ananlar abâd olsun, zulme uğradıktan sonra kendini savunanlar yalnız kalmasın diye kelimeleri, sözleri, nefesleri ve deyişleri ile dile gelip konuşanlar, Allah ile yürüyen şairler, edebiyatçılar işte o büyük devrimin sesi olacaklar. Zorba zalimler ise çok yakında nasıl bir devrimle tarihten silinip gittiklerini göreceklerdir...

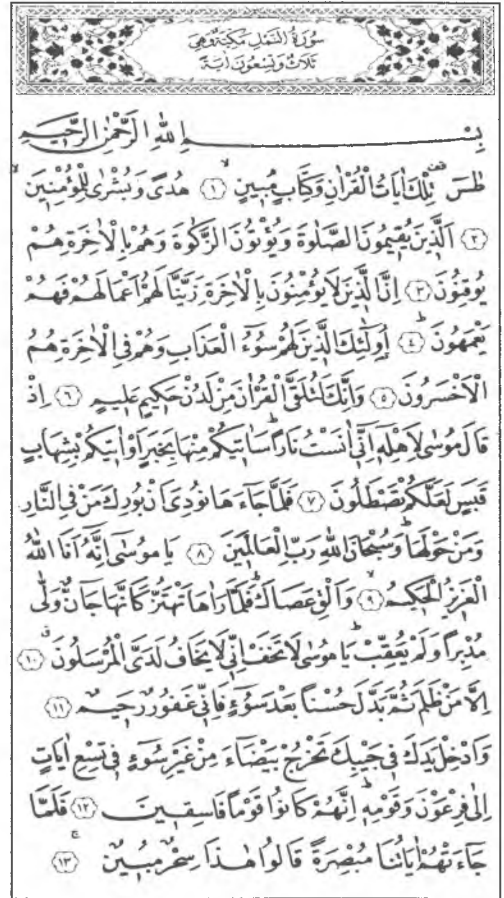
27- NEML SURESİ

Mekke'de inmiştir, 93 ayettir. Surenin büyükçe bir bölümünde Musa, Süleyman ve Lut kıssalarından örnekler verilir ve onlar üzerinden insanlığa evrensel mesajlar iletilir. Adını eskiçağ güney Arabistan devletlerinden "Sebe Krallığının" devlet sembolü veya krallık arması olduğu anlaşılan "karınca" (neml) kelimesinin geçtiği 18. ayetinden alır.

27- NEML SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 93 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta, Sin. Bunlar Kur'an'ın ve açıklayıcı kitabın ayetleridir.

2- İman edenlere yol gösterici ve müjdedir.

3- Onlar cânı gönülden namaz kılarlar, zekât verirler ve ahirete sanki gidip gelmişçesine inanırlar.

4- Ahirete inanmayanların yaptıklarını kendilerine güzel göstermişizdir. Bu yüzden kalpleri körelmiş bocalayıp durmaktalar.

5- Azabın en berbatı onları bekliyor. Ahirette en çok kaybeden yine onlar olacak.

6- Bu Kur'an sana bilginin ve bilgeliğin yüce katından ulaştırılıyor.

7- Hani bir zamanlar Musa, ailesine; "Durun, bir ateş gördüm. Gidip bir bakayım, belki size bir haber getiririm veya ondan bir parça alırım, ısınırsınız" dedi.

8- Ateşin yanına gelince şöyle seslenildi: "Ateşin içinde olan da, onun çevresindekiler de mübarek kılındı. Yüceler yücesi O, âlemlerin Rabbi Allah!

9- Ey Musa! Benim O daima güçlü ve bilge olan Allah!

10- Bırak asanı! "O da ne! Musa asanın çevik bir yılan gibi kıvrıldığını görünce dönüp kaçtı, arkasına bile bakmadı. "Ey Musa, korkma çünkü peygamberler benim huzurumda korkmaz."

11- Ancak kim zalimlik yapar, sonra da yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse Beni bağışlayıcı, sevgi ve merhamet kaynağı olarak bulur.

12- Şimdi de elini koynuna sok; bembeyaz, kusursuz çıksın. Firavun ve adamlarına şu dokuz ayeti ilet.[1] Çünkü onlar iyice yoldan çıktılar...

13- Gerçeği bütün açıklığı ile ortaya koyan ayetlerimiz gelince: "Bunlar apaçık büyüleyici lâflar" dediler.

---

[1] Bu ayeti şu hadis çok açık bir şekilde tefsir ediyor: "**Saffan bin Assal**'dan, o şöyle demiştir; "Bir Yahudi arkadaşına 'bizi şu peygambere götür de apaçık do-

kuz ayet hakkında soru soralım' dedi. Bunun üzerine biz hep beraber Hz. Peygamber'in yanına gittik. O ikisi soruyu sordular. **Hz. Peygamber** şöyle buyurdu; 'Bu dokuz ayet; 1- Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamanız 2- Hırsızlık etmemeniz 3- Zina yapmamanız 4- Adam öldürmemeniz 5- Sihir yapmamanız 6- Faiz yememeniz 7- Evli kadına zina iftirasında bulunmamanız 8- Savaşta kaçmamanız 9- Cumartesi yasağına riayet etmenizdir.' Bunun üzerine o iki Yahudi ayağa kalktı ve Hz. Peygamber'in ellerini ayaklarını öperek şöyle dediler: 'Şahadet ederiz ki sen peygambersin. Eğer kavmimiz tarafından öldürülmekten korkmasıydık, hiç şüphesiz sana tabi olurduk.' (Razi, Kurtubi, İbn Kesir).

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ
كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ
الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ
﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا
النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ
أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ
أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ
﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ
أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ
بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

14- Vicdanları bunların doğruluğuna kesin kanaat getirdiği halde sırf zalimliklerinden ve kibirlenmelerinden dolayı inkâr ettiler. Fakat hele bak bozguncuların sonu ne oldu…

15- İYİ DİNLEYİN![2] Davut'a ve Süleyman'a bilgi verdik. İkisi de: "Bizi mü'min kullarının bir çoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun" dediler.

16- Süleyman Davut'un yerine geçti:[3] "Ey insanlar, bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden verildi. Bu apaçık lütuftur; bundan hiç şüpheniz olmasın" dedi.

17- Cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları Süleyman'ın huzurunda toplandı. Hepsi düzenli birlikler halinde ilerliyordu.[4]

18- Öyle ki karınca vadisine gelince bir karınca: "Ey karıncalar" dedi, "evlerinize girin, Süleyman ve ordusu farkında olmayarak sizi ezmesin."[5]

19- O da, onun bu sözünden dolayı gülercesine tebessüm etti ve: "Ey Rabbim, beni nefsime hâkim kıl ki bana ve anama-babama verdiğin nimetlere şükredeyim ve hoşnut olacağın iyi, güzel, doğru işler yapayım. Üzerimden sevgi ve merhametini eksik etme. Beni iyilik, güzellik, doğruluk için çalışan kulların arasına kat" dedi.[6]

20- Derken kuşları denetlerken: "Hüdhüd'ü göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı? 21- Eğer böyleyse karşıma inandırıcı bir mazeretle çıkmadığı takdirde, onu şiddetle cezalandıracağım veya boynunu vuracağım" dedi.[7]

22- Derken çok geçmeden Hüdhüd geldi ve: "Senin bilmediğin nice şeyler öğrendim. Hele gel, Sebe'den[8] doğru haberlerim var" dedi.[9]

---

[2] Bu pasaj (15–44.) eski dünya dinlerindeki "Tanrıların sembolleri" hakkında bu dipnotta aktaracağımız bilgiler ışığında okunmalıdır. Aksi halde hiç bir şey anlaşılmayabilir veya kuşlarla, karıncalarla, cinlerle doğrudan konuştuğu sanılan bir peygamber portresi ortaya çıkabilir. Şöyle ki: Sümer, Akkad, Babil, Asur, Hitit, Mısır vb. devlet ve imparatorluklar eski dünya dinlerinin merkezi Mezopotamya/Akdeniz

havzasının birer Tanrı-devletleri idiler. Kur'an'da anlatılan eski çağlara ait peygamberler bu devletler zamanında yaşamışlardı. Bu devletlerin Tanrı anlayışlarında "Tanrıların arabaları, sembolleri, hayvanları, meclisleri, soyları, oğulları, kızları, nesiller, temsilcileri" vs. olurdu; yıldız, güneş diski, yedi nokta, şimşek, haç, kanatlı disk, boynuzlu başlık, kama, lamp, vazo, hilal, omega işareti, dörtgen, gamalı haç, kürek, saban, arpa sapı, ziggurat, ağaç, kova ve kozalak gibi işaretler; boğa, aslan, at, köpek, inek, buzağı, oğlak, kaplumbağa, yılan, akrep, karınca, fare, balık, sinek, kuş gibi hayvanlar; çift aslan başlıklı asa, tek aslan başlıklı asa, kartal başlı asa, koç başlı asa, ejderha başlı asa, keçi başlı asa, balık başlı asa, ımdugud başlıklı asa, kancalı asa, topuzlu asa, ok şeklinde asa vs. de Tanrıların sembol ve armaları olarak kullanılırdı. Kral daima bu asalar ile dolaşırdı. Ordu birliklerinin bayrak ve flâmaları bu simge ve işaretlerle süslenirdi. Örneğin yılan ejderha Babil'deki Marduk ve Nabu ile Asur'daki Aşşur'un simgesiydi. Aslan ejderha Asur tanrısı İşkur'un, boğa (inek) gök tanrısının, aslan Ningursu, Ninlil, İnana, Damgulguna adlı tanrıların, at güneş tanrısı Şamaş'ın, kablumbağa ve keçi-balık su tanrısı Enki/Ea'nın sembolüydü vs. Bunlara "Tanrıların hayvanları" deniyordu. Keza koç başlı asa tanrı Ea'nın, kartal başlı asa Kassit tanrısı Zababa'nın, aslan başlı asa yer altı tanrısı Nergal'in vb. simgesiydi. Keza çeşitli şekillerde, oturan, yürüyen, tünemiş, başı arkaya dönük, yüksek bir yere konmuş kuş, uzun ayaklı kuş, devekuşu vs. tüm dönemler boyunca Mezopotamya/Ortadoğu mitolojilerinde Tanrı sembolleri olarak kullanılmışlardır. Bu şekilde Tanrıların hayvanları, sembolleri, arabaları, tekneleri, nesilleri, soyları, meclisleri vs. vardı. Bütün bunlar bölgede yaşamış eski devlet ve imparatorluklarca "sembol, arma, flama" olarak yüzyıllar boyunca kullanılmışlardı (Eliade, Black, Green). Bu kültür dünyada zayıflamış olarak da olsa halen devam etmektedir. Fakat anlamlarında tabi büyük kaymalar olmuştur. Kimi devletlerin bayraklarında aslan, güneş, haç, gamalı haç, hilâl vs. hep buralardan gelmektedir. Keza ayı deyince Ruslar, horoz deyince Fransızlar, bozkurt (bir görüşe göre) deyince Türkler, çekirge deyince Çin vs. akla gelir. Keza Türkiye'de yaşayan hayattan örnek verecek olursak meselâ "kara kartallar" deyince Beşiktaş, "sarı kanaryalar" deyince Fenerbahçe futbol takımları anlaşılır... Bütün bu eski dünya devletlerine ait işaretleri, bugünkü BM önündeki ülke bayrakları gibi dönemin dünya egemenliğinin Mısır'da olduğunu ifade için dikildiği anlaşılan ve Bizans zamanında Mısır'dan İstanbul'a getirilen Sultanahmet meydanındaki "Dikilitaş" da görmek mümkündür... İşte **Süleyman** döneminde (MÖ. 800-900'ler) cin deyince Babil, kuş deyince Hitit, boğa deyince Mısır, karınca deyince Sebeliler, yelkenli gemi diyence Fenikeliler, balık deyince Asurlular akla gelirdi. Bunlar o devlet ve imparatorlukların sembol ve armalarıydılar. Dahası şimdiki gibi zayıflamış ve hayatın devlet ve siyaset gibi merkezi konumundan spor, kültür gibi daha yan taraflarına kaymış değildiler. Tamı tamına bütün bir din, devlet ve krallık bunlarla kendini ifade ederdi. Güçlü bir dini-teolojik anlamı vardı ve her biri adı geçen krallığın söz konusu sembolle ifade edilen Tanrıya hizmet için varolduğu manasına geliyordu...

[3] Ayette geçen "**Süleyman**'ın **Davut**'a varis olması" bir oğul olarak malına mülkü-

ne varis olması anlamındadır (Hasan-ı Basri). Yoksa yönetimin veya peygamberliğin babadan oğla veraset yoluyla geçmesi demek değildir. Öyle anlaşılıyor ki **Süleyman** liyakat ve ehliyeti sebebiyle babasından boşalan yere geçmiştir. Nitekim **Hz. Peygamber** bir hadisinde şöyle buyurur: " *Biz, peygamberler topluluğu varis olunmayız*" (Buhari; Humus, Müslim; Cihad).

[4] Bu ayetler, Mezopotamya-Akdeniz havzası eski din ve mitolojilerini bünyesinde barındıran Kitab-ı Mukaddes geleneğinin etkisinde kalarak okununca, kuşlarla, balıklarla, karıncalarla, cinlerle konuşan olağanüstü güçlere sahip sihirbaz-peygamber karışımı bir **Süleyman** portresi ortaya çıkmaktadır. Üstelik bölge halklarının muhayyilesinde "jeopolitik" içeriğinden soyutlanarak birer efsane ve mit haline gelmesi de işin cabası. Kur'an işte bu tarihsel muhayyileden giderek evrensel mesajlar veriyor. Gerçekte "Süleyman Krallığı" olayını kendi etkin jeopolitik tarihi içinde anlarsak sonraki çağlara yönelik "yaşayan" mesajlarla dolu olduğunu görürüz. Şöyle ki: Hz. **Davut** ve Hz. **Süleyman**, Filistin'e gelen Hz. **Musa** bağlılarının ardılı olan toplumun önderleriydiler. Kurdukları devlet, zamanın en kritik ticaret yolunun tam ortasında, Kudüs-Lübnan hattındaydı ve Mezopotamya ile Akdeniz (Mısır) arasındaki barışı temsil ediyordu (M.Ö. 1000–800 arası). **Davut** ve **Süleyman**, Hz. **İbrahim** ile **Musa**'nın mesajını en iyi algılamış ve devlet siyasetine dönüştürmüş iki isimdi. **Süleyman** devleti, o dönemin en önemli çatışma noktası olan, yani ticaret yollarının denetim merkezindeki, Akdeniz, Kızıldeniz ve Fırat havzasının kavşak noktası olan Kudüs'te, Mısır-Babil ve Hitit arasında denge oluşturmuştu. **Süleyman**'ın ihtişamı, yani karıncalar ve kuşlardan cinlere kadar her şeyi yönetmesi, esasen dönemin birbirine yabancı ve düşman devletleri arasında oynadığı barışçı rolü ifade etmektedir. Yani "Kuş, karınca, atmaca, balık, kartal, cin" vs. ile dönemin bölgesel kabile, aşiret, devlet ve imparatorluklarının arma ve sembolleri kastedilmektedir. Bu anlamda yelkenli gemi ve rüzgârlar tersaneleriyle ünlü denizci Fenikelileri; cinler büyü, sihir ve yıldız fallarıyla ünlü Babillileri; karıncalar çalışkanlıkları, yaptıkları baraj, bent ve suyolları ile ünlü Sebelileri; kuşlar Hitit'i (sembolü kartal) ve boğa/inek; Mısır'ı; balık Asurluları temsil ediyordu. Şu halde bu bakış açına göre **Süleyman**'a "kuş dili" (*mantıku't-tayr*) öğretilmesi bu sembollerin temsil ettiği devlet ve imparatorlukları adaletle yönetme, birliği sağlama, çatışmayı önleme, onların esas amaçlarını derinlemesine anlamaya yönelik diplomatik dil ve başarılı siyasi ilişkilerle bütün bölgeyi yani Mezopotamya-Akdeniz havzasını bir "Daru's-Selam" (Adalet ve barış yurdu) haline getirmeyi ifade etmektedir...

[5] Yani: Sembolleri karınca olan (Sebeli) bir insan topluluğunun yanına gelince içlerinden birisi: "Evlerinize çekilin, bu kadar güçlü bir ordu hepimizi ezip geçer. Sakın karşı gelmeyin" dedi. Burada Hz. **Süleyman**'ın ordusunun ne kadar büyük ve ihtişamlı olduğu anlatılmak isteniyor. Bu, Türkçe'de örneğin "bozkurt"u kendilerinin sembolü olarak kabul eden bir topluluğun "Maraş ovası bozkurtlar yuvası" demesine benzer. Veya Fenerbahçe futbol takımına "sarı kanaryalar" Beşiktaş'a "kara kartallar" denmesine benzer. "Sarı kanaryalar kara kartalları yendi" deriz. Hâlbuki ortada ne sarı sarı kanaryalar ötmekte ne kara kara kartallar uçmakta ne de Maraş'ta

sahiden kurtlar ulumaktadır. Ortada olan bunları sembol olarak kabul eden bir takım insanlardan başkası değildir...

[6] Demek ki görkemli ordulara sahip olmak, ihtişamlı makam ve mevkilere gelmek insanı şımartmamalı. İnsan Allah'ın lütfuyla sahip olduğu bu tür imkânları iyilik, güzellik, doğruluk için kullanmalı (amel-i salih). Nefsine hâkim olmalı, gücün ve iktidarın baştan çıkarıcı cazibesine kendini kaptırmamalı. Anasını, babasını bile unutan bir sonradan görme olup çıkmamalı. Vefa, dostluk, tevazu daima rehberi olmalı, ey iktidar sahipleri iyi dinleyin!

[7] Demek ki Hz. **Süleyman** ordu içinde sembolleri kuş, kartal, atmaca veya horoz vs. olan kuvvetle muhtemel Hitit ve Mısır'dan katılan bölükleri denetlediği bir sırada kendine "Hüdhüd" lâkabı takan önemli bir subayın ortalıkta görünmediğini fark etti. Onun ordudan kaçmış, düşmanla işbirliği yapmış, onların hesabına çalışmış olabileceğini vs. sanarak cezalandıracağını söyledi. Fakat daha sonra durumun böyle olmadığı ortaya çıktı. Eskidünya kültüründe böyle kuşları, kimi hayvanları vs. sembol olarak benimseyen ordularda kendine "atmaca, çakal, oturan boğa, hüdhüd, kaplan" vs. diyen insanlar daima olmuştur. Hatta bugün bile bu isim ve semboller kullanılmaktadır; arı, ceylân, balina, çekirge, kangal, leopar, atena, bozkurt, panter veya Anadolu kaplanları, Japon samurayları vb.

[8] SEBE KRALLIĞI: Güneybatı Arabistan'da (bugünkü Yemen) en parlak dönemlerini MÖ. ilk bin yılda yaşayan ve kurucu kraliçeleri **Belkıs** adında bir kadın olan devlettir. Toprakları sadece Yemen'i değil Hadramevt'in geniş bir bölümünü, Mahrah topraklarını ve bugünkü Habeşistan'ın büyük bir bölümünü içine almaktaydı. Yani Arabistan yarımadasının güneydeki aşağı kısmına bütünüyle yayılmıştı. Sebeliler, kalıntıları günümüze kadar gelen olağanüstü barajlar, bentler ve suyolu şebekeleri inşa etmişlerdi. Ülkenin zenginleşmesi ve halkının ticarî faaliyetlere yoğun ilgisi başkent Marib'den kuzeyde Mekke, Medine ve Suriye'ye, doğuda Arap denizi kıyılarına doğru ilerleyen ve böylece Hindistan ve Çin'e bağlanan deniz yolları ile birleşen "baharat yolunu" kontrol etmelerinden ileri geliyordu. Sebe kraliçesi **Belkıs** Hz. **Süleyman**'ın davetine karşılık vererek Müslüman olmuş ve **Süleyman** devletinin bugünkü tabirle milletler topluluğuna (*commonwealth*) katılmıştır.

[9] Demek ki Hüdhüd lakaplı subay **Süleyman**'ın aleyhine çalışan bir hain veya ajan değil, onun menfaatleri doğrultusunda krallığın daha da genişlemesi için yollar arayan sadık birisiymiş...

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ
وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾
أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ
مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ
الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ اذْهَب
بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾
قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي
مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً
أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ أُولُو قُوَّةٍ وَأُولُو بَأْسٍ
شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ
إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ
أَهْلِهَا أَذِلَّةً ۖ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ
إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

23- Ve devam etti: "Orayı bir kraliçenin yönettiğini gördüm. Hemen her şeyi var, çok güçlü bir devlet kurmuş. 24- Ancak o ve halkı, Allah'a değil Güneşe tapıyor. Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş. Onları yoldan çıkarmış, bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar. 25- Göklerde ve yerde gizli olan her şeyi ortaya çıkaran, gizli açık her şeylerini bilen Allah'a secde etmeye yanaşmıyorlar. 26- Oysa Allah'tan başka Tanrı yoktur. Şu yüce görkemin sahibi O'dur."

27- Süleyman: "Söylediklerin doğru mu yanlış mı göreceğiz. 28- Şu mektubumu onlara götür. Sonra bak ne yapacaklar."

29- Ve kadın dedi ki: "Ey ileri gelenler bana çok önemli bir mektup gönderildi. 30-Süleyman'dan geliyor ve sevgi ve merhameti sonsuz Allah'ın adıyla yazılmış...

31- Şunlar yazıyor: "Bana karşı büyüklenmeyi bırakın. Bana Müslümanlar olarak gelin."[10]

32- Kraliçe: "Ey yardımcılarım, müsteşarlarım! Ne yapmamı tavsiye edersiniz? Biliyorsunuz sizden habersiz bir iş yapmam" dedi.

33- "Biz güçlüyüz, iyi savaşırız, ama yine de sen bilirsin, karar senin" diye karşılık verdiler.

34- Kraliçe: "Doğrusu krallar bir ülkeye girdiler mi orayı tarumar ederler. Halkın sevdiği kişileri aşağılarlar. Evet, işgalciler hep böyledir" diye hayıflandı.

35- Ardından: "Onlara hediyeler eşliğinde bir heyet göndereyim, bakalım sonuç ne olacak?" dedi.

---

[10] Yani: Sevgi ve merhameti sonsuz olan "Allah'ın" şöyle dediği yazıyor: "Bana karşı büyüklenmeyin. Sizi Bana çağırıyorum, günahlarınızdan arınarak tövbe edin. Müslüman olun, Benden başka Tanrı yok, Bana gelin..."

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ ءَاتٰىنِۦَ اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّآ
ءَاتٰىكُمْ بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم
بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَآ أَذِلَّةً وَهُمْ صٰغِرُونَ
﴿٣٧﴾ قَالَ يٰٓأَيُّهَا الْمَلَؤُا أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى
مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ
مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ
مِّنَ الْكِتٰبِ أَنَا ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا
رَءَاهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِىٓ
ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ وَمَن كَفَرَ
فَإِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِىٓ أَمْ
تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهٰكَذَا عَرْشُكِ
قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾
وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ
كٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً
وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُۥ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ

36- Ve elçi gelince Süleyman: "Siz servetime servet mi katmaya geldiniz? Bakın Allah'ın bana bahşettiği şey size verdiği her şeyden daha hayırlıdır. Siz hediyelerle oyalanıp duruyorsunuz.[11]

37- Varın kraliçenize söyleyin: "Karşı gelemeyecekleri ordularla oraya gelirim, aşağılanmış olarak onları yurtlarından çıkarırım."[12]

38- Süleyman: "Ey yardımcılarım, müsteşarlarım! Bana Müslümanlar olarak gelmeden önce o kadının tahtını bana kim getirir?" dedi.[13]

39- Cinlerden bir ifrit: "Sen makamından kalkmadan önce onu sana getirebilirim. Bunu yapmaya gücüm var, kendime güveniyorum" dedi.

40- Yanında bu işlerden daha iyi anlayan birisi ise[14] "Ben onu sana göz açıp kapayıncaya kadar getiririm" dedi. Nihayet görkemli taht çok kısa sürede yapılıp bitince Süleyman şunları söyledi:[15] "Bu, Rabbimin bir lütfudur. Şükür ile nankörlük arasında beni imtihan ediyor. Esasında kim şükrederse ancak kendisi için şükreder. Her kim de nankörlük ederse, unutmasın ki, Rabbimin bizim şükrümüze ihtiyacı yoktur, O alabildiğine cömerttir."

41- Daha sonra: "Tahtını tanınmaz hale getirin, bakalım tanıyacak mı, tanımayacak mı?" dedi.

42- Ve kraliçe geldiğinde: "Senin tahtın böyle miydi?" denildi. Kraliçe: "Sanki bunun gibiydi" diye cevap vererek: "Zaten bize daha önce bilgi verildi, artık Müslüman oluyoruz." dedi. 43- Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü kâfirlerle birlikteydi.

44- Kraliçe'ye "saraya gir" denildi. Kraliçe sarayın zemininde su var sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: "Bu, zemini camla döşenmiş bir saraydır" dedi.[16] Kraliçe "Ey Rabbim, gerçekten ben önce nefsime zulmetmişim. Artık Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi Allah için Müslüman oluyorum" dedi...[17]

---

[11] Harfi harfine: "Bilakis, siz hediyelerinizle sevinip duruyorsunuz."

[12] Harfi harfine: "Onlara dön. Kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla onlara gelirim ve aşağılanmış olarak oradan onları çıkarırım." Öyle anlaşılıyor ki

bağlamın akışı içinde bu sözü **Süleyman** Allah'tan aktararak söylemektedir. Çünkü Hz. **Süleyman**'ın Müslüman olmadılar diye bir ülkeyi tarumar etmesi düşünülemez. Burada Sebe halkının Güneş'e tapmasına, Allah'ı hiçe saymasına ilâhî uyarı üslûbu içinde içerlenilmektedir. Sebe ülkesinin üzerlerine yürünerek perişan edilmesi ile de maruz kalabilecekleri olası bir doğal afet ima ediliyor. Zira bu tür doğal afet uyarısı sürekli yapılmakta ve insanlar böyle bir şey başlarına gelmeden tövbe etmeye çağrılmaktadır. Zaten ilâhî uyarı (inzar) da bu demektir...

[13] Demek ki Hz. **Süleyman** elçilerin geri dönmesinden sonra **Belkıs**'ın kendisini ziyarete geleceğini öğrenmiştir. Bunun için görkemli bir karşılama yapmak istediği anlaşılıyor. "O kadının tahtını kim bana getirebilir" ifadesi "Onun benzeri bir taht, onun benzeri görkemli bir teşrifatı kim çok kısa sürede hazırlayabilir" anlamındadır. Çünkü Hz. **Süleyman** bütün görkemin kendisinde olduğu halde bunun "iman" nimeti karşısında bir hiç olduğunu göstermek istemektedir. Sanki Hz. **Süleyman** "Dünyanın başına dünyada hiç gözü olmayan birisi geçmeli" sözünü göstermek istemektedir. "Göz açıp kapayıncaya kadar", "sen oradan kalkmadan önce" ifadeleri "hızlı ve çabucak yaparım, o gelmeden önce yetiştiririm" manasında birer deyimdir.

[14] Harfi harfine: "Yanında kitaptan bir ilim bulunan zat ise."

[15] Harfi harfine: "Derken onu yanında kurulmuş (müsteqar) görünce şöyle dedi."

[16] Rivayete göre Hz. **Süleyman, Belkıs** gelmeden önce saray salonun zeminine havuz yaptırmış, içine balıklar salmış, üstünü beyaz kristalle kaplatmış, tahtı da bu salonun ortasına kurdurtmuştu (Razi, İbn Kesir, Kurtubi).

[17] Öyle anlaşılıyor ki **Süleyman** ile **Belkıs** kıssası Sami toplumlarının muhayyilesinde yaşayan bir menkıbeydi. Bu yönüyle Avrupa toplumlarının muhayyilesinde yaşayan **Sezar** ile **Cleopatra** veya Hind alt kıtası muhayyilesinde derin izleri olan **Şah Cihan**'ın Taç Mahal anlatılarını çağrıştırıyor. Böylesi Kral-Kraliçe menkıbeleri dünyanın başka toplumlarında da sıkça görülür. Kur'an, hitap çevresi olan Arap dil, tarih ve kültür evreninden seçtiği örnek üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Olayı efsanelerinden ayıklayarak itikadî, ahlakî ve toplumsal mesajlarıyla yeniden ele alıyor. Şüphesiz Hz. **Süleyman** tarihte yaşamış gerçek kişilik, kurduğu devlet de gerçek bir sosyo-politik olaydır. Fakat bunlar özellikle İbranî ve Arap muhayyilesinde mitolojik bir hal almıştı. Bizdeki **Hz. Ali** üzerin üretilen "Hz. Ali'nin cenkleri" edebiyatı gibi... Kur'an bu mitolojik tortularla dolu bir muhayyileye hitap etmektedir. Zihni **Hz. Ali**'nin cenkleri anlatılarıyla dolu birisine on cümleyle hakikî **Hz. Ali**'den bahsedildiğini düşünün... İlk bakışta böyle bir şey Kur'an'ın kıssaları anlatırken Arap mitolojilerini onayladığı veya mesaj vermek için onları kullandığı izlenimi verebilir, ama dikkatli bir bakış bunun böyle olmadığını görür. Öyle anlaşılıyor ki Kur'an gerçeği anlatmakta fakat onu dinleyen Arap kafasındaki mitolojikleşmiş versiyonu çerçevesinde onu anlamaktadır. Hemen hemen bütün kıssalar için durumun böyle olduğunu söylemek mümkündür... Sonuç olarak, **Süleyman** kıssasının vermek istediği te-

mel mesaj; dünya hayatının geçiciliği, iktidarın her şey olmadığı, Allah'ın bir lütfu olup paylaşılması gerektiği, bütün mülkün gerçek sahibinin Allah olduğu, bir gün ona hesap verileceği, dünyanın başına dünyada gözü olmayanların geçmesi gerektiği, bu dünyanın kimseye kalmayacağı vs.dir. Bu mesajların Türk dil, tarih ve kültür evreninde şu mısralardaki manaları çağrıştırdığını söyleyebiliriz;

"*Sultan Süleyman'a da kalmaz bu dünya.*" /Atasözü

"*Sultanım ol gel mekânıma*
Gözünü toprak doyursun"/Türkü sözü

"*Karnı büyük, obur dünya.*
Keder dolu, acı dünya
Ne gül koydun, ne de gonca,
Yedin gene doymadın mı?"/Cem Karaca.

45- SEMUD'A da: "Allah için çalışın, O'na ibadet edin" diye kardeşleri Salih'i göndermiştik. Çok geçmeden birbirleriyle çekişip ikiye bölündüler.

46- Salih demişti ki: "Ey benim halkım, iyilikten önce niçin kötülüğü istiyorsunuz? Ne olur Allah'tan af dileseniz, bakarsınız üzerinize sevgi ve merhamet yağar."

47- Onlar: "Biz, senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler. Salih: "Uğurumuz veya uğursuzluğumuz Allah'ın elindedir" dedi. "Açıkçası siz imtihan ediliyorsunuz."

48- Şehirde yapıcı hiç bir işe yanaşmayan, boyuna yıkıcı davranıp fesat çıkaran dokuz çete vardı.

49- Allah'ın adını anarak kendi aralarında: "Bir gece evini basarak onu ailecek katledelim. Sonra yakınlarına biz olay anında orada değildik, inanın hiçbir şeyden haberimiz yok deriz" diye anlaştılar.

50- Onlar böylece bir tuzak kurdular, fakat hiç fark edemeyecekleri şekilde Biz de bir tuzak kurduk.

51- Şimdi bir bak, kurduğu tuzakların sonu ne oldu? Kendilerini ve avenesini toptan yerle bir ettik.

52- İşte onların yaşadığı yerler ve zulümleriyle birlikte viran olmuş ıssız evleri! Bu olayda bilen bir toplum için ibret alınacak nice dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَر۪يقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ
تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَد۪ينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ
يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ
لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّه۪ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِه۪
وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ
وَقَوْمَهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

53- Öte yandan iman edip Allah bilinciyle yaşayanları ise tabi ki kurtarmıştık.[18]

54- LUT'A da peygamberlik verdik. Bir zamanlar halkına şöyle demişti: "Siz, göz göre göre bu iğrençliği nasıl işliyorsunuz?

55- Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yanaşıyorsunuz? Açıkçası siz ne yaptığınızı bilmiyorsunuz."

---

[18] SEMUD: Bkz. 7/73. ayet dipnotu.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ الْحَمْدُ
لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ
لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ
مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ
قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ
خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ
حَاجِزًا أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّنْ
يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ
خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّنْ
يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ
يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

56- Buna halkının cevabı: "Şu Lut ve taraftarlarını memleketinizden kovun. Kendileri çok temiz insanlar ya!" demekten başka bir şey olmadı.

57- Bunun üzerine Lut'u ve beraberindekileri kurtardık. Ancak karısının geride kalanlar arasında olmasını uygun gördük.

58- Onların üzerine öyle bir şey yağdırdık ki bir görseydin, uyarılıp durdukları halde aldırış etmeyenlerin üzerlerine yağan ne berbat bir şeydi![19]

59- ŞİMDİ SÖYLE: "Bütün övgüler Allah'a ve selâm olsun O'nun seçtiği kullarına! Allah mı daha hayırlı yoksa ortak koştukları mı?"

60- Peki kimdir gökleri ve yeri yaratıp sizin için gökten su indiren? O su ile bağlar bahçeler bitirip gözünüzü gönlünüzü açan? Siz onların tek bir dalını bile bitiremezdiniz. Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? Olur şey değil! Onlar iyice yoldan çıkmış bir güruh!

61- Yeryüzünü yerleşime uygun bir yer haline getiren, vadilerinden dereler, ırmaklar akıtan, üzerine sağlam dağlar yerleştiren ve iki deniz arasına engel koyan kimdir? Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? Olur şey değil! Onların çoğu ne söylediklerini bilmiyor.

62- Darda kalanın imdadına yetişip kötü durumdan kurtaran ve sizleri yeryüzünün varisleri kılan kimdir? Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? Ne kadar az düşünüyorsunuz?

63- Kara ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulmanızı sağlayan, sevgi ve merhametinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen kimdir? Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? Allah, koştukları ortaklardan yüce, çok yücedir![20]

---

19 LUT: Bkz. 15/77. ayet dipnotu.

20 ŞİRK/SAMED: Bkz. 112/1–4. ayet dipnotları.

أَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
ءَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾
قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ
أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ
مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَإِذَا كُنَّا تُرَابًا
وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا
مِنْ قَبْلُ إِنْ هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰى أَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ
الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ
صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾ إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ
عَلٰى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

64- Yaratılışı başlatıp sonra yenileyerek sürdüren,[21] size sürekli gökten ve yerden rızıklar veren kimdir? Allah'la birlikte başka bir Tanrı ha? De ki: "Getirin delilinizi eğer doğru söylüyorsanız!"

65- Söyle onlara: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse ğaybı bilemez. Ne zaman yeniden diriltileceklerini de bilmezler.

66- Oysa ahiret hakkında kendilerine devamlı bilgi veriliyor. Fakat onlar kuşku içinde kıvranıp duruyorlar. Açıkçası kalp gözleri körelmiş, göremiyorlar.

67- Kâfirler: "Nasıl yani, biz ve atalarımız toprak olduktan sonra yeniden mi diriltileceğiz? 68- Geçin bunları, bu lafları çok duyduk.[22] Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyorlar.

69- Söyle onlara: "Yeryüzünde dolaşın da bir bakın, böyle diye diye günah küpü haline gelmişlerin sonu ne olmuş?"

70- Fakat sen üzülme, bu saçma sapan lâflar yüzünden canını sıkma.

71- "Eğer söylediğiniz doğruysa ne zamanmış bu yeniden diriliş?" diye sorduklarında.

72- De ki: "Çarçabuk gelmesini istediğiniz o azabın soluğu belkide ensenizde..."

73- Senin Rabbin insanlara karşı çok cömerttir, fakat onların çoğu şükretmeyi bilmiyor.

74- Oysa Rabbin onlar içlerinde ne gizliyor ve ne açıklıyorlarsa hepsini biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

75- Merak etme, gökte ve yerde olan gizli her şey onları bir bir açıklayacak bir kitapta toplanıyor...

76- BU Kur'an İsrail oğullarının anlaşmazlığa düştükleri pek çok meseleyi açıklığa kavuşturuyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.[23]

---

[21] HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

[22] Harfi harfine; "Doğrusu bu uyarı bize de önceden atalarımıza da yapılmıştı."

[23] Yani: Bu Kur'an'ın, lakabı İsrail (Tanrı ile yürüyen) olan **Hz. Yakup**'un takipçisi olduğunu iddia eden ve kendilerine ona nispetle "İsrail oğulları" diyen Ya-

hudilerin, hatta bir açıdan da Hıristiyanların yani tümüyle Kitab-ı Mukaddes kültürünün tahrifatları konusunda gerçekleri açıkladığı, onların yalan yanlış uydurup düzdükleri önceki çağların peygamber kıssalarını, dini ve ahlaki öğütleri yeniden ele aldığı, yorumladığı, saptırmaları ve yanlış anlamaları giderdiği apaçık ortadadır. Doğrusu böyle bir şeye ihtiyaç var çünkü bu Kitab-ı Mukaddes kültürü denen Pers (Yahudi) ve Bizans (Hıristiyan) güdümlü dini gelenek insanlığın büyük bir bölümünü etkisi altına almış ve **İbrahim**'in tevhid ve adalete dayalı sağduyulu yolunu ciddî şekilde bulandırmış bulunuyor...

وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ اِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾
وَمَا اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْاَرْضِ
تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ
نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰى اِذَا جَاؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا
عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا
فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي
الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى
الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللّٰهِ
الَّذِي اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

77- Çünkü o doğru yolun ne olduğunu gösteriyor ve iman edenler için sevgi ve merhamet kaynağı oluyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

78- Rabbin onlar hakkında kararını açıklayacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın. O güçlüdür, her şeyi bilendir.

79- O halde Allah'a güven. Sen gerçeğin ta kendisi olan apaçık bir yoldasın; bundan hiç şüphen olmasın.

80- Sen ölülere duyuramazsın. Aldırış etmeyen sağırlara da bu çağrıyı işittiremezsin; bundan hiç şüphen olmasın.

81- Sen kalp gözleri körelmiş olanları sapıklıklarından kurtarıp doğru yolda yürütemezsin. Sadece ayetlerimize inanmaya istekli olanlara duyurabilir sin, ancak onlar Müslüman olurlar.

82- O söz gerçekleştiği zaman, onlara yeryüzünü canlandırıp dile getireceğiz.[24] İnsanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını bir bir yüzlerine vuracak![25]

83- O gün her milletten ayetlerimizi yalanlayanları ayrı bir grup olarak toplayacağız. Böylece topluca huzurumuza çıkarılacaklar.

84- Huzura çıktıkları zaman Allah; "Demek siz Benim ayetlerimi anlamadan dinlemeden yalanlıyordunuz? Değilse ne yapıyordunuz?" diyecek.

85- Zulmetmeleri yüzünden söylenen başlarına gelecek ve nutukları tutulacak.

86- Öyle ya dinginliğe ersinler diye geceyi, olup biteni görsünler diye gündüzü yarattığımızın farkında değiller miydi? Bunda iman edecek bir topluluk için nice ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

87- Diriltici soluk estiği gün, Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde kim varsa hepsini korku ve titreme yakalayacak, çaresizlik içinde O'na gelecekler.

88- O donup kalmış sandığın dağların bulut gibi yürüyüp gittiğini göreceksin. Her şeyi sapasağlam yaratmış olan Allah'ın işidir bu! O bütün yaptıklarınızdan haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[24] DABBETU'L-ARZ: Ayette geçtiği şekliyle [دابّة من الارض] tabirinin "yeryüzünün canlanışı" anlamında bir deyim olduğu anlaşılıyor. Sözlükte [دبب] kökü "ya-

vaş yavaş yürümek, yumuşak yürümek, emeklemek" anlamına geliyor. Hastalık yavaş yavaş sirayet etti (*dabbe'l-maraz*); nehir yavaş yavaş aktı (*dabbe'l-nehr*); yavaşça yürütmek (*idbâb*); yerde kımıldayan hayvan (*dâbbe*); ayı (*debbu*); tank (*debâbe*); emekleme, yavaş yürüyen, sürünen hayvan (*debîb*); kadın satıcısı, nemam (*deyyûb*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki ayette geçen "*Yeryüzünden onlar için bir 'dâbbe' çıkarırız, onlara insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadığını 'kelam' eder*" ifadesi bağlam içinde "Yeryüzünü canlı bir varlık gibi dile getirip konuştururuz" anlamında kullanılmaktadır. Kur'an'ın yeri, göğü, dağı, taşı, tabiatı, tarihi, güneşi, yıldızları, geceyi, gündüzü, tanyerini, elleri, gözleri, kulakları vs. dile gelip konuşturan veya konuşmaya çağıran üslûbuna aşina olanlar için burada ne denmek istendiği gayet açıktır. Ayette geçen [دبب] kelime kökünde yer alan "yavaş yavaş yürümek" ile [كلم] kökünde yer alan "kelâm etmek, yaralamak, yara açmak" anlamları ifadeye "yeryüzü dile gelip konuşacak, onlara üzerinde yaşadıkları sürece ne yaptıklarını bir bir haber verecek, günahlarını yüzlerine vuracak" manası verir. Bu yorumu "varlığın dili ile konuşan Kur'an'ın" metafizik gerilim içinde gelen üslûbundan çıkarıyoruz... Öte yandan bununla kıyametten önce "Dabbetu'l-arz" diye bir yaratığın ortaya çıkacağı, onun kıyamet alâmetlerinden olduğu da ileri sürülmüştür. Bu konudaki rivayetleri sıralayan **Razi** bu ayetin tefsirinde Allah'ın kitabında bunlara delâlet eden hiçbir delilin bulunmadığını söyler. Bu yorum "dabbe" kelimesine "bir yaratık" manası verilmesinden kaynaklanmaktadır. Burada bir isimden değil bir olaydan, bir fiilden bahsedildiğini düşünürsek, peri masallarına yatkın doğu kültürümüzde algılandığı şekliyle "ağzından alevler saçan yedi başlı bir ejderhadan" değil, bir "dile gelmeden", bir "tanık olmadan" bahsedildiğini anlarız. Olay "yeryüzünden canlı bir varlık çıkarmak" değil, mecazî olarak "yeryüzünün canlı bir varlık gibi dile getirilişi"dir. Şüphesiz bu Kur'an'ın tarihi olayları ve doğal çevreyi metafizik gerilim içinde konuşturan, hepsini tek bir canlı organizma gibi kavrayan bakış açısının yansıtılmasıdır. Bu bakış açısına göre bütün oluş ve akış tek bir organizma olup bölünmez bir bütündür. Hepsi birbiriyle etkileşim ve iletişim halindedir. Örneğin yeryüzü üzerinde yaşayan tüm canlıların ne yaptığını bir gün dile gelip ortaya dökecektir. İçine gömülü cesetlere "haydi çıkın hesap vermeye" diyecektir. Güneş, ay, yıldızlar vs. hepsi dile gelerek kendilerini Tanrılaştıranları ifşa edecektir. Gece dile gelip bağrında ne günahlar işlendiğini bir bir haber verecektir. Dahası insanın bizzat kendi eli, ayağı, gözü, kulağı vs. dile gelip ne günahlar işlendiğini haber verecektir. Bu nedenle insanoğlu bizzat kendi organları başta olmak üzere bastığı toprağın, içinde yaşadığı tabiatın ve yaşadığı tarihin tanıklığından kaçamayacaktır. Çünkü hepsi tek bir canlı organizma olup, "Mutlak Oluş" un karakterini ve davranışı yansıtmaktadırlar. Nitekim Türkçe'de çok bilinen '*Bastığın yerleri toprak diyerek geçme tanı/Düşün altında binlerce kefensiz yatanı*" (M. Akif) mısraı bu manayı çağrıştırır. İşte Dabbetu'l-arz tabiri ile de âdeta buna benzer bir şekil-

de "*Üzerinde yaşadığın yeryüzünü toprak diyerek geçme tanı/Düşün bir gün dile gelip her şeyi anlatacağını*" denmek istenmektedir... Keza burada böylesi bir durumun olduğuna dair şu tür ayetler apaçık delildir: "*Yeryüzü o müthiş sarsıntı ile sarsıldığı zaman... Ağırlıklarını çıkarıp attığı zaman... İnsan "Ona neler oluyor?" dediği zaman... İşte o gün dile gelip haber verecek her şeyi. Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir*" (Zilzal; 1-5). "*Cehenneme yaklaştıklarında kulakları, gözleri ve derileri dile gelip yaptıklarını bir bir anlatacak. Derilerine: "Niçin yaptıklarımızı bir bir anlattınız?" diyecekler. Onlar da: "Bizi her şeyi söyleten Allah dile getirdi. Sizi de ilk defa O yarattı, yine O'na götürülüyorsunuz" diyecekler. Pervasızca günah işlerken kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin bir gün dile gelip aleyhinize tanıklık edeceğini hiç düşünmüyordunuz. Yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz*" (Fussilet; 41/20–22). "*Sonra duman halindeki göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne "İsteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler.* (Fussilet; 41/11).

Ayrıca Bkz. "DİLE GELME" 77/giriş dipnotu.

[25] Harfi harfine: "Söz üzerlerine vaki olduğu zaman onlar için yeryüzünden bir 'dâbbe' çıkarırız, onlara insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadığını 'kelâm' eder."

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ ﴿٨٩﴾
وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي
حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنْ
أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ
آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

89- Her kim güzelliklerle gelirse kendisine ondan daha hayırlısı vardır. Onlar o günün korkusundan emin olacaklardır.

90- Her kim de kötülüklerle gelirse yüzükoyun ateşe atılacak. Başkasını değil; sırf kendi yaptıklarınızın karşılığını bulacaksınız.

91- ÖYLEYSE HAYKIR! "Ben yalnızca saygın kıldığı bu şehrin ve varolan her şeyin Rabbi için çalışmakla, O'na ibadetle[26] emrolundum. Ve bana Müslümanlardan[27] olmam emredildi."

92- Yine Kur'an okumakla emrolundum. Her kim doğru yolda yürürse, yalnızca kendi yararına yürümüş olur. Kim de yoldan çıkarsa de ki: "Ben, sadece uyanışa çağıranlardan birisiyim."

93- Söyle onlara: "Bütün övgüler Allah'adır. O size ayetlerini gösterecek, onları çok yakından tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızı asla unutmayacak..."

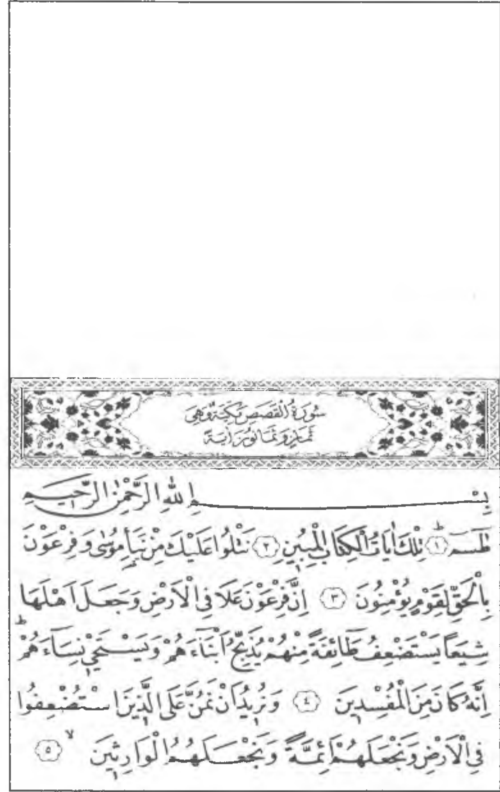
---

26 İBADET: Bkz. 109/2. ayet dipnotu.

27 MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayet dipnotu.

28- KASAS SURESİ

Mekke'de inmiştir, 88 ayettir. Baştan sona Hz. **Musa**'nın, Mısır'dan "çıkış" öncesi yaşam öyküsüne ve bunun üzerinden verilen evrensel mesajlara ayrılmıştır. Bu yönüyle aynı şekilde baştan sona Hz. **Yusuf**'un yaşam öyküsünün anlatıldığı Yusuf suresine benzer. Her ikisinde de tek bir kelime ile de olsa "İsrailoğulları" tabirinin geçmemesi son derece dikkat çekicidir...

28-KASAS SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 88 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Ta, Sin, Mim.

2- BUNLAR açıklayıcı kitabın ayetleridir.

3- Sana Firavun ile Musa'nın yaşam öykülerinden bazı bölümleri iman edecek bir halk için bütün gerçeği ile anlatacağız.

4- O ülkede Firavun büyüklük taslamış ve halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir grubu ezmek istiyordu. Oğullarına kurbanlık muamelesi yapıyor, kadınlarını hayâsızlığa zorluyordu. Sürekli terör estirip duruyordu.[1]

5- Biz ise o ülkede ezilenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve Firavun'un yerine geçirmek istiyorduk.

---

[1]Rivayete göre Firavun kâhinlerin haber vermesi üzerine gelecekte tahtını yıkacağını varsaydığı erkek çocukları öldürtüyordu. Bu, Mezopotamya-Akdeniz havzası tanrı krallarının başvurduğu kadim bir yöntemdi. Bu uygulamanın benzeri Sümer, Akkad, Babil, Asur tanrı-krallarının yaşamöykülerinde de görülür. Öyle ki binlerce çocuk saray kâhinlerinin ihbarı üzerine bir gecede öldürülmüştür. Bu nedenle anneler çocuklarını kurtarmak için ya başka bir yerlere göndermiş veya Dicle, Fırat, Nil vb. nehirlere atmışlardır. **Musa**'nın başına gelenler bunlardan sadece birisidir. Akkad karalı I. **Sargon**'un hayatını ve krallığı sırasında yaptığı işleri anlatan metinlerde şu ifadelere rastlanmaktadır; "*Sargon... Akad'ın kudretli kralı ben, annem aşağı tabakadandı, babamı bilmedim. Babamın erkek kardeşi dağlarda yaşadı... Annem bana hamile kaldı ve beni gizli-*

ce doğurdu. Beni kamıştan örülü ziftle sıvalı bir sepete koyup ırmağa saldı... Beni sulayıcı Akki bulup yetiştirdi. Tanrıça İştar bana âşık oldu. Krallığım sırasında birçok başarılar elde ettim. Tanrı Enlil'in desteği ile ülkenin krallığı bana verildi. Sedir ormanı ve gümüş dağlarına kadar 34 sefer yaptım. Önümde her gün 54 bin asker yemek yiyordu..." (Şenel). Bu ayet aynı zamanda Firavun'un Mısır halkının erkeklerini kurbanlık koyunlar, kadınlarını da alınıp satılarak hayâsızca işlerde çalıştırılan orta malı olarak kullandığını da gösterir. Çünkü "*yüzebbihi*" kelimesi "Onu boğazlıyor, öldürüyor (du)" manasına geldiği gibi kendi süflî amaçları için "Ona kurbanlık muamelesi yapıyor (du)" manasına da gelir. Keza "*yestehî*" kelimesi de "Onu hayatta bırakıyor (du)" manasına geldiği gibi "Ona hayâsızca işler yaptırıyor (du) " yani namuslarıyla oynuyordu manalarına da gelir. Her iki halden de despotik bir tiranla karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor...

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ
أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا
تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا
إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾
وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ
عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾
وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا
عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ
قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ
عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

6- Onları yeryüzünde işbaşına getirmek suretiyle, Firavun, Haman ve ordularına korktuklarının başlarına geleceğini gösterelim istiyorduk.

7- Bu amaçla Musa'nın annesine "Onu emzir, ona zarar gelmesinden korkarsan kendisini denize bırak ve artık korkup üzülme. Merak etme onu sana geri getireceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız" diye vahyettik.

8- Nihayet Firavun hanedanından biri onu kaybolmuş bir halde bulup aldı. Zira o ileride başlarına dert açacak, onlara düşman kesilecekti. Doğrusu böyle yapmakla Firavun da, Haman da, askerleri de kendi kuyularını kazacak bir iş yapmış oluyorlardı.

9- Karısı Firavun'a: "Bu bebek gözümüzün nuru gönlümüzün neşesi olabilir. Ne olur bunu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur veya evlât ediniriz" dedi. Olacakların farkında bile değillerdi.

10- Bu arada Musa'nın annesi evlât acısıyla sabahlara kadar uyuyamadı. Öyle ki verdiğimiz söze inanması için kalbine kuvvet vermeseydik, az kalsın Musa'yı kendisinin denize bıraktığını söyleyiverecekti.

11- Annesi Musa'nın ablasına: "Onun izini bırakma" demişti. O da saraydakilere fark ettirmeden uzaktan uzağa gözetledi.

12- Musa'nın daha ilk günden itibaren başkasından süt emmesini engellemiştik. Ablası gidip: "Sizin adınıza bu bebeğin bakımını üstlenecek ve ona iyi davranacak bir bakıcı aile bulayım mı?"dedi.

13- Böylece Musa'yı annesine geri verdik ki annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin. Allah'ın sözünün kesinlikle gerçek olduğunu bilsin. Fakat çoğu kimse bunu böyle olduğunun bilincinde değildir...[2]

---

[2] Kur'an'ın **Musa**'nın çocukluk yıllarını anlatışı "varlığın ve oluşun diliyle konuşan Kur'an" üslûbunun tipik örneklerinden bir diğeridir. Bu üslûbu tüm Kur'an boyunca görürüz. İnsan, tabiat ve tarih yani tümüyle oluş "Biz" [إنّا] kipiyle (siğa) anlatılır. Yapan, eden, eyleyen hep o "Biz" [إنّا] dir. Öyle ki denizdeki balıkların yüzmesinden, gökteki kuşların uçmasına, yağmurun yağmasından yıldırımın düşmesi-

ne, bir annenin evlât acısından bir bebeğin memeyi geri itmesine, Firavun'un karısının bebek hasretinden, **Meryem**'e rüyasında genç bir erkek şeklinde görünen elçiye, Bedir'de peygamberin düşmanın üzerine toprak saçmasından, kâfirlerin kalplerinin mühürlenmesine, bir halkın Babil'e sürgün edilmesinden başka bir halkın Kudüs'ü işgal etmesine, Asurluların (balığın) eline esir düşen Yunus'tan Sebelilerle (karınca) konuşan **Süleyman**'a, hendek kazan inkârcılardan (Ashab-ı Uhdud) dağlara çekilen muvahhidlere (Ashab-ı Kehf) kadar bütün her şey, ama her şey bu "Biz" [إنّا]'nın içindedir. Bu, Allah'ın olayların bizzat ve bilfiil, ta içinde, özünde olduğunu, şah damarlardan daha yakında bulunduğunu ve fakat buna rağmen işlenen fillerin sahiplerin de yine kendilerinden başkası olmadığı gerçeğini değiştirmez. Allah engin bir deniz gibi ise, O'ndan gayrısının denizin içindeki sualtı varlıkları "gibi" olduğu düşünün... Her ikisi iç içedir. Ayetin sonunda geçtiği gibi insanların çoğu bunun bilincinde değildir... (Allahu a'lem).

14- BÖYLECE Musa ergenlik çağına gelince ona bilgi ve bilgelik verdik. İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.[3]

15- Bir gün Musa, halkı işiyle gücüyle uğraştığı bir sırada şehre indi. Orada dövüşmekte olan iki adam gördü. Biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarındandı. Kendi taraftarlarından olan düşmanlarından olana karşı kendisinden yardım istedi. Musa bir yumruk atınca adam oracıkta ölüverdi. Bunun üzerine: "Hay aksi, bu şeytan gerçekten yoldan çıkarır, insanın apaçık düşmanıdır" dedi.[4]

16- Musa: "Ey Rabbim, doğrusu ben kendime yazık ettim, beni affet" dedi. Rabbi de onu bağışladı. O çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[5]

17- "Ey Rabbim, bana lütufta bulunduğun şeyler hakkı için, günaha batmış olanlara asla destek vermeyeceğim" dedi.[6]

18- Böylece ertesi sabah şehirde endişe içinde etrafı kolaçan ederek dolaşıyordu ki birden dün kendisinden yardım isteyen adam yine yardıma çağırmasın mı? Musa ona: "Başımı belâya soktun" dedi.[7]

19- Her ikisinin de düşmanı olan bir adamı yakalamak isteyince adam "Ey Musa, daha dün bir adam öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen ülkeyi zorbalıkla ele geçirmek istiyorsun? Niyetin hiç de iyi değil" dedi.[8]

ولما بلغ اشده واستوى اتيناه حكما وعلما وكذلك نجزي
المحسنين ﴿١٤﴾ ودخل المدينة على حين غفلة من اهلها فوجد
فيها رجلين يقتتلان هذا من شيعته وهذا من عدوه
فاستغاثه الذي من شيعته على الذي من عدوه فوكزه موسى
فقضى عليه قال هذا من عمل الشيطان انه عدو مضل مبين ﴿١٥﴾
قال رب اني ظلمت نفسي فاغفر لي فغفر له انه هو الغفور
الرحيم ﴿١٦﴾ قال رب بما انعمت علي فلن اكون ظهيرا للمجرمين
﴿١٧﴾ فاصبح في المدينة خائفا يترقب فاذا الذي استنصره
بالامس يستصرخه قال له موسى انك لغوي مبين ﴿١٨﴾
فلما ان اراد ان يبطش بالذي هو عدو لهما قال يا موسى اتريد
ان تقتلني كما قتلت نفسا بالامس ان تريد الا ان تكون
جبارا في الارض وما تريد ان تكون من المصلحين ﴿١٩﴾ وجاء رجل
من اقصا المدينة يسعى قال يا موسى ان الملا يأتمرون بك
ليقتلوك فاخرج اني لك من الناصحين ﴿٢٠﴾ فخرج منها
خائفا يترقب قال رب نجني من القوم الظالمين ﴿٢١﴾

20- Şehrin öte başından bir adam koşarak geldi ve: "Ey Musa, haberin olsun, saray meclisi seni öldürmek için hakkında görüşme yapıyor. Çek git buralardan, senin iyiliğin için söylüyorum" dedi.

21- Bunun üzerine Musa endişe içinde etrafı kolaçan etti. "Ey Rabbim, beni bu zalimlere karşı koru" diyerek şehri terk etti.

---

[3] Krş. "*Yusuf ergenlik çağını gelince ona bilgi ve bilgelik verdik. İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz*" (12/22).

[4] Öyle anlaşılıyor ki **Musa**'nın şehirde dolaşırken kavga ederken gördüğü iki kişi

saray çevresinden bir inzibat görevlisi, asker veya polis diğeri de halktan birisiydi. Görevlinin halka eziyet eden bir muamelede bulunduğu, **Musa**'nın bunu görünce dayanamayarak olaya müdahil olmak istediği, çıkan arbede de attığı yumruğun adamın ölmesine neden olduğu anlaşılıyor. Ayette geçen "*Biri onun 'şia'sından diğeri düşmanlarındandı (aduvvihi)*" ifadesi bunun bir "Kıptî-İbranî" çekişmesi değil "saraylı-halk" çekişmesi olduğunu gösterir. Çünkü 'şia' etnik kökenin değil, bir inancın, bir tavır alış tarzının ifadesidir. Nitekim surenin başında Firavun'un halkı 'şialara" (sınıflara, guruplara) böldüğü ifade edilmişti. Bu ise "sonradan oluşu" ifade eder. Demek ki ortada Hz. **Musa**'nın bir İbranî olduğunu söylememizi gerektirecek bir şey yoktur. Çünkü o bir Mısır'lıydı. Kıptî veya İbranî olup olmadığının hiçbir önemi bulunmamaktadır. Bu anlamda Hz. **Musa**, tıpkı Babil uygarlık çağının zirveye çıktığı bir anda başkent Ur'da ortaya çıkan **İbrahim** gibi, Mısır uygarlık çağının zirveye çıktığı bir anda başkent Menfis'de (Kahire) ortaya çıkmış, "ulu'l-azm" (büyük çığır açan, dünya çapında ses getiren, insanlığın büyük kırılma anlarında ortaya çıkan) peygamber olup sadece "İsrailoğulları" diye bir derdi hiç bir zaman olmamıştır. Gerçekte **Musa**'nın hareketi Firavun yönetimine karşı Mısır'lı ezilen halkları savunan geniş çaplı bir başkaldırı hareketidir. "İsrail oğulları" denilen oymak bunun içinde küçük bir gruptur. Sonraki çağlarda bunun üzerine insanlığı etkileyecek tarzda büyük bir mitoloji üretilince, bu mitolojiyi üretenlerin deşifre edilmesi için doğurdan onların isminin anıldığı anlaşılıyor. Oysa Hz. **Musa**'nın çocukluk ve gençlik yıllarının ayrıntılarıyla anlatıldığı bu 88 ayetlik "Kasas" suresinin hiç bir yerinde, evet hiç bir yerinde "İsrailoğulları" tabiri geçmez. Keza baştan sona Hz. **Yusuf**'un yaşamöyküsünün anlatıldığı 111 ayetlik "Yusuf" suresinin hiçbir yerinde de "İsrailoğulları" tabiri geçmez. Bu tabir daha çok hahamların kendilerini **Musa**'nın Mısır'dan çıktıktan sonraki yıllarına dayandırıp kendi kavmi silsilelerini oradan uydurup "bina" ettikleri için (*Benu*-İsrail) Mısır sonrası çöl yılları anlatılırken geçer. Yani bölgede (Ortadoğu) ortaya çıkmış her peygamberin İsrailoğullarına nispeti sonradan bir Pers kodifikasyonu (düzmecesi, doktrine edilmesi) olan Yahudiliğin hahamlarınca uydurulmuştur. Yahudi hahamları bu anlamda bölgede çıkmış her peygamberi, Sümerlerin, Aramilerin, Babillilerin, Perslerin, Keldanilerin, Asurluların, Nebatîlerin vs. tüm Mezopotamya-Ortadoğu halklarının tarihlerinden uygun gördükleri bölümlerle birlikte Tevrat'ın içine almışlar ve sanki kendi soyları onlara dayanıyormuş gibi silsile düzmüşlerdir. Zira Yahudiliğin doğuş yıllarının süper gücü Pers İmparatorluğu'nun tüm bölgeye hâkim olmak için böyle bir güdümlü dini kodifikasyona ihtiyacı vardı. Tıpkı Roma lehine **İsa**'nın öğretisinin kodifikiye edildiği gibi. Şu halde **İbrahim**, **Musa** ve **İsa**'nın yolunu sürdüren Tevhidçi damar, bu güdümlemelerin etkisiyle yüzyıllarca geri planda kalmış ancak **Hz. Muhammed** (s.a.v) ile şaha kalkabilmiştir. Açıkçası Yahudilik **Musa**'yı Perslere, Hıristiyanlık da **İsa**'yı Roma'ya satmıştır! Hâlbuki bunların hepsi ilk doğuş yıllarında Tevhid çizgisindeydiler. Onların yolunu sürdürenler bu topraklarda ta **Hz. Muhammed**'e (s.a.v) kadar hep cılız bir damar olarak kaldılar. Mecusîlik Zerdüştîleri, Yahudilik Musevîleri, Hıristiyanlık İsevîleri daima bölgenin işgalci büyük güçlerin

güdümünü sundu, dahası onların üzerinden geçindi... Demek ki Firavun dönemi Mısır'ında halktan her ezilene "İsrailoğullarından" denmesi sonradan üretilmiş bir kültürdür. Belki Kur'an'ın bu yerleşik kültür üzerinden konuştuğu söylenebilir. Hz. **Musa**'nın başka surelerde geçen "İsrailoğullarını benimle bırak" tarzındaki ifadesi ise "Halkı ezme, kendini onlar üzerinde Tanrı olarak görmekten vazgeç, köleliği kaldır" manasında erdemli bir muhalefet liderinin ve halk önderinin tüm ezilenleri sahiplenen sözleridir. Yoksa sadece İsrailoğullarından olanı benimle bırak gerisine karışmam" demek değildir...

[5] Yani: "Ey Rabbim! Yapılan bir haksızlığa razı olmayarak olaya müdahale etmek istedim. Fakat yanlışlıkla elimden bir kaza çıktı ve vurduğum adam öldü. Böyle olmasını istemezdim, ama oldu. Bundan dolayı iyiliğe neden olayım derken kötü bir iş yaptımsa beni affet!"

[6] Yani: "Her ne kadar istenmeyen bir kaza ile sonuçlanmışsa da ben bu zalim adamlarla mücadeleye devam edeceğim. Firavun sarayının Mısır halkı üzerindeki baskılarına, orada yetişmiş olmama rağmen asla arka çıkmayacak, yaptıklarını onaylamayacağım. Çocukluk ve gençlik yılları sarayda geçmiş birisi olarak, günaha batmış sarayın değil ezilen halkın yanında olacağım..."

[7] Harfi harfine: "**Musa** onun için belli ki sen açık bir 'iğva'cısın dedi." Yani: "Dün senin yüzünden başım belâya girdi. Senin yüzünden yumruk attım ve şeytan adamı öldürttü. Senin yüzünden başımı belâya soktum. Yanına gelen yanıyor. Besbelli ki şeytan senin arkanda dolanıyor ve yanına yaklaşanın elini kana buluyor" (!) Anlaşılan Hz. **Musa** burada yardım ettiği adamın "azgın, suçlu, günahkâr" vs. olduğunu söylemiyor bilakis "Şeytan senin arkanda dolanıyor, senin yüzünden elimi kana buladım, başımı belâya soktum" anlamında içerlenip sitayişte bulunuyor.

[8] Yani: "Yardım isteyen dünkü adamla birlikte, şüphelendiği sarayın adamlarından birisinin üzerine yürüdü. Çünkü sarayın adamı her ikisinin de düşmanıydı. Adam **Musa**'ya: "Dün bir adam öldürdün şimdi de beni öldürmek istiyorsun. Bir de çıkmış iyilikten, güzellikten, doğruluktan dem vuruyorsun. Demek ki sen Firavun'un yerine geçip zorbalık yapmak istiyorsun, niyetin hiç de iyi görünmüyor..." demek istedi. Anlaşılan burada konuşan sarayın başka bir adamıdır. Halktan yardım isteyen birisi ertesi gün karşısına çıkıp yardım istediğinde tam da, "Senin yüzünden başım belâya girdi " dediği bir sırada başka bir saray görevlisi **Musa**'ya musallat olmuş bu kez o saray görevlisi bu sözleri söylemiştir. Demek ki Hz. **Musa**'nın sarayla başı iyice derttedir. Çünkü bu olayların böylece anlatılması gösteriyor ki **Musa** saraya karşı öfke doludur. Eline geçen her fırsatta halkın yanında yer almakta ve Firavun ve adamlarının zulmüne hınç dolu bir muhalefet sergilemektedir. Fakat bu haklı hınç bazen istenmeyen olaylara da neden olmaktadır... Demek ki zulme karşı mücadelede "zorbalık" görüntüsü verecek davranışlardan uzak durulmalıdır. Çünkü bu konuda atılacak en küçük hatalı adım bile zalimler tarafından hiç kaçırılmaz hak ve adalet mücadelesinin aleyhine işte böyle delil olarak kullanılabilir...

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَٓاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ
﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَۘ
وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا
لَا نَسْق۪ي حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَب۪يرٌ ﴿٢٣﴾
فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ
مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾ فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْش۪ي عَلَى اسْتِحْيَٓاءٍۘ
قَالَتْ اِنَّ اَب۪ي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَاۜ فَلَمَّا
جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَۙ قَالَ لَا تَخَفْ۠ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُۘ
اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَم۪ينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ
اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي ثَمَانِيَ
حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِكَۚ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اَشُقَّ
عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾
قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا
عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾

22- MEDYEN[9] tarafına yöneldiğinde: "Umarım Rabbim bana uygun bir çıkış yolu gösterir" dedi.

23- Medyen su kuyularına vardığında, suyun üstünde hayvanlarını sulayan bir grup insan gördü. Daha ötede ise hayvanlarını onlardan uzak tutan iki kız gördü. Onlara: "Neden orada bekliyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Biz, çobanlar gitmedikçe hayvanlarımızı sulayamıyoruz ve babamız da pek yaşlı" dediler.

24- Musa bunun üzerine kızların hayvanlarını suvardı. Sonra bir gölgede yorgunluk atarken: "Ah Rabbim, bana indireceğin her hayra öyle ihtiyacım var ki" diye niyaz etti.

25- Derken o iki kızdan birisi utana sıkıla yürüyerek ona gelip: "Babam, kuyudan su çekmenin ücretini ödemek için sizi çağırıyor" dedi. Bunun üzerine varıp ona başından geçeni anlatınca o: "Korkma, kurtuldun o zalim güruhtan" dedi.

26- O iki kızdan biri: "Babacığım, onu ücretle yanında tut. Çünkü yanında çalıştırabileceğin en hayırlı kişi bu adamdır, güçlü ve güvenilir birisi" dedi.

27- O: "Seni sekiz yıl yanımda çalışmana karşılık bu iki kızımdan biri ile evlendirmek istiyorum. Bu süreyi on yıla tamamlarsan artık bu senin bileceğin bir iş. Sana fazla yük yüklemek istemem. İnşallah benden hep iyilik ve güzellik göreceksin" dedi.

28- Musa: "Tamam, her ikimizde buna uyalım. Bu iki süreden hangisini seçeceğim konusunda herhangi bir husumet olmasın. Sözleşmemize Allah şahittir" dedi.

---

[9] MEDYEN: Sözlükte "çok borç alıp verenler (*deyn*); parayla ve ticaretle çok uğraşanlar" anlamını çağrıştıran bir kelimedir. Nitekim Kur'an'da bu özellikleleri sebebiyle olsa gerek "ölçü ve tartıyı iyi tutmaları" konusunda onları uyaran **Hz. Şuayb**'ın onların içinden çıktığından bahsedilir. Yaşadıkları yöre "Eyke" olarak da geçer. Bugünkü Akabe körfezinin kuzeyinden Sina yarımadasının içlerine ve Ölü Deniz'in doğusunda Moab dağına kadar olan bölgeyi kapsar. Mısır'a komşu olması sebebiyle Hz. **Musa**'nın buraya sığındığı anlaşılıyor. Medyenliler Arapların Amorit kolundan gelen bir halktı...

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى ٱلْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِۦٓ ءَانَسَ مِن جَانِبِ
ٱلطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ ٱمْكُثُوٓا۟ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ ءَاتِيكُم
مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ ٱلنَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّآ
أَتَىٰهَا نُودِىَ مِن شَـٰطِئِ ٱلْوَادِ ٱلْأَيْمَنِ فِى ٱلْبُقْعَةِ ٱلْمُبَـٰرَكَةِ
مِنَ ٱلشَّجَرَةِ أَن يَـٰمُوسَىٰٓ إِنِّىٓ أَنَا ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ
أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْ يَـٰمُوسَىٰٓ أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ ٱلْـَٔامِنِينَ ﴿٣١﴾
ٱسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَٱضْمُمْ
إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ ٱلرَّهْبِ فَذَٰنِكَ بُرْهَـٰنَانِ مِن رَّبِّكَ
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِي۟هِۦٓ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَـٰسِقِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ
رَبِّ إِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾
وَأَخِى هَـٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِىَ
رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾ قَالَ سَنَشُدُّ
عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَـٰنًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِـَٔايَـٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَـٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

29- VE MUSA belirlenen süreyi doldurup ailesiyle yola çıktığı zaman, dağın yamacında bir ateş farketti. Ailesine: "Durun, ben bir ateş gördüm. Gidip bir bakayım, ne olduğunu anlar veya bir tutam kor getiririm de ısınırsınız" dedi.

30- Ateşin yanına gelince o kutlu bölgedeki vadinin sağ yamacındaki ağaç tarafından ona şöyle seslenildi: "Ey Musa, Benim, Ben, Allah, Alemlerin Rabbi!

31- Bırak asanı! Musa, onun çevik bir yılan gibi hareket ettiğini görünce öyle bir dönüp kaçtı ki arkasına bile bakmadı. "Ey Musa, geri dön, korkma çünkü sen güvenlik içinde olanlardansın.

32- Elini koynuna sok, lekesiz olarak bembeyaz çıksın. Telâşlanma, toparla kendini. İşte bu iki şey, Rabbinden Firavun'a ve ileri gelen adamlarına karşı sana iki kesin delil. Çünkü onlar iyice yoldan çıktılar."[10]

33- Musa: "Ey Rabbim, ben onlardan bir adam öldürmüştüm, korkarım beni hemen öldürürler.

34- Kardeşim Harun tarz olarak benden daha düzgün konuşur. Beni destekleyen bir yardımcı olarak maiyetimde ona da peygamberlik ver. Açıkçası şiddetli bir tepkiyle karşılaşmaktan korkmaktayım" dedi.

35- Allah: "Pazunu kardeşinle güçlendireceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki size dokunamayacaklar. Ayetlerimiz sayesinde zafer sizin ve size uyanların olacak" dedi.

---

[10] Dikkat edilirse burada **Hz. Musa**'nın ıssız bir dağ başında kendi kendine yaptıkları anlatılıyor. Dışarıdan bakıldığında ortada kendisinden başka kimse yoktur. Asayı atıyor, yılan gibi kıvrıldığını görüyor. Sonra tekrar alınca eski haline geliyor. Elini koynuna sokuyor, çıkarınca bembayaz görünüyor. Sonra tekrar atıyor, tekrar alıyor, tekrar elini sokuyor, tekrar çıkarıyor... Böyle böyle bu işin nasıl yapıldığına dair kendi kendine temrin (alıştırma) yapıyor. İşte bu durum yıllar sonra gelen ayetlerde bize Allah tarafından **Musa** ile arasında geçen bir diyalog şeklinde anlatılıyor. Tıpkı **Hz. Peygamber**'in savaşta düşmanın üzerine ok veya kum atıp da daha sonra gelen ayetlerde "*Attığında atan sen değildin Bizdik*" denmesi gibi. Ayrıca Bkz. 18/60. ayet dipnotu.

فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا
سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فٖٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٦﴾
وَقَالَ مُوسٰى رَبّٖٓي اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ
تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرٖيۚ
فَاَوْقِدْ لٖي يَا هَامَانُ عَلَى الطّٖينِ فَاجْعَلْ لٖي صَرْحًا لَعَلّٖٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى
اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّٖي لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ
هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا
لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّۚ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنَاهُمْ فٖي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحٖينَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى
بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

36- FAKAT MUSA apaçık ayetlerimizle onlara varınca: "Bu yaptıkların sahte bir sihir, bu söylediklerini ise öteden beri atalarımızdan hiç duymadık" dediler.

37- Musa da: "Kimin doğru yolu göstermek için geldiğini ve bu ülkenin sonunda kime kalacağını en iyi bilen Rabbim'dir. Açıkçası zalimler kurtuluşa eremezler" dedi.

38- Firavun ise şöyle dedi: "Ben, sizin için benden başka bir Tanrı bilmiyorum. Ey Haman, haydi bana tuğlalardan bir kule yap. Belki Musa'nın Tanrısına çıkarım. Fakat bence bu adam kesinlikle yalancının biri."

39- Böylece Firavun ve askerleri yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve sandılar ki Bize döndürülmeyecekler.

40- Biz de onu ve ordularını kıskıvrak yakalayıp denize gömdük. Bak ki zalimlerin sonu nasıl oldu?

41- Onları ateşe çağıran çete elebaşları yaptık. Kıyamet gününde asla yardım göremeyecekler.

42- Bu dünyada arkalarından nefretle anılacak bir damga vurduk. Kıyamet gününde de kendilerinden nefret edilecek.

43- Açın kulağınızı! Biz Musa'ya o kitabı, ilk nesilleri helâk ettikten sonra, insanların vicdanlarını harekete geçirsin, doğru yolu göstersin, sevgi ve merhameti yaysın diye vermiştik. Belki düşünür, ibret alırlar.[11]

---

[11] Demek ki insanların vicdanını harekete geçirmek veya kalp gözlerini açmak (*basâir li'nnâs*); doğru yolu göstermek (*huden*); sevgi ve merhametin kaynağı, menbağı olmak (*rahmeten*) sözleri, **Musa**'ya verilenin olduğu gibi **Hz. Muhammed**'e verilen ve "insanlıkta sevgiyi ve merhameti yaymak" (*rahmeten li'l-âlemin*) diye ifade edilen misyonun temel gerekçesini oluşturuyor. Bu misyon Türk dil, tarih ve kültür evreninde şu sözlerdeki manayı çağrıştırır;

Düşmanımız kindir bizim
Biz kimseye kin tutmayız
Kamu âlem birdir bizde/ Y. Emre

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا
كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدٖينَۙ (٤٤) وَلٰكِنَّٓا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فٖٓي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ
اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلٖينَ (٤٥) وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا
مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذٖيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٤٦) وَلَوْلَٓا
اَنْ تُصٖيبَهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا
لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ (٤٧) فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا
اُوتِيَ مِثْلَ مَٓا اُوتِيَ مُوسٰىۜ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُوتِيَ
مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ
كَافِرُونَ (٤٨) قُلْ فَاْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا
اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ (٤٩) فَاِنْ لَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَٓاءَهُمْۜ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ
هُدًى مِنَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ (٥٠)

44- ŞİMDİ, Musa'ya emri vahyettiğimiz sırada sen o kutlu vadinin sağ yamacında yoktun. Onun devrinde olup bitenlerin hiç birisini görmedin.

45- Fakat onlardan sonra daha nice nesiller yarattık, çağlar geldi geçti. Sen ayetlerimizi okuyup öğrenmek için Medyen halkının içinde de yaşamadın. Fakat o peygamberleri gönderen hep Bizdik, Biz.

46- Evet, seslendiğimiz zaman Sina Dağı'nın yamacında da yoktun. Fakat Rabbin seni uyuyan bir halkı uyandırasın, sevgi ve merhameti yayasın diye gönderdi. Belki düşünüp ibret alırlar.

47- Kendi günahları ile birlikte bir afet onları yakaladığında: "Ey Rabbimiz, bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uyup iman etseydik" demesinler artık.

48- Fakat şimdi onlara katımızdan gerçeğin ta kendisi geldiği zaman: "Niçin Musa'ya verilenin aynısı verilmedi?" dediler. Oysa bundan önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? Onlar: "Al birini vur ötekine, ikisi de aldatmaca" ve "Biz hiç birine inanmıyoruz" dediler.[12]

49- Söyle onlara: "Eğer doğru söylüyorsanız Allah katından doğru yolu bu ikisinden daha iyi gösteren bir kitap getirin, ben de ona uyayım."

50- Eğer yine çağırına uymazlarsa, artık bil ki, onlar sadece kendi heva ve heveslerinin peşinden gidiyorlar. Allah'ın gösterdiği doğru yolda yürümeyip sırf kendi heva ve heveslerinin peşinden giden kimselerden daha şaşkın kim olabilir? Allah zalimler güruhunu doğru yolda yürütmez; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[12] Yani: "Şu Mekkeli kâfirler Kur'an ile muhatap olunca 'Bu Kur'an Tevrat'tan niye farklı, neden ondakilerin aynısı gibi değil. Madem aynı Allah gönderiyor neden farklı farklı hükümler var. Onda öyle bunda böyle olur mu?" diye itiraz ettiler. Oysa **Musa** devrinin kâfirleri de böyle inkâr etmişlerdi. Bunların niyetleri başka... Onun için onlar "Zaten Kur'an ve Tevrat birbirinin devamı olan iki aldatmacadan başka bir şey değildir. Her ikisi de Allah'ın sözü adı altında insanları aldatmadır. İnsanları bir serabın peşine düşürmedir. Fakir ve çaresiz insanları cennette huriler vaat ederek büyülemek, Allah'ın sözüdür diye onları afsunlamak, boşu boşuna ahiret, cennet vs. diye bir hülyanın peşinden koşturmaktır. Bu peygamberler **Musa** olsun, **Muhammed** olsun yoksullar ve çaresizler için umut hırsızlarından başka bir şey değildir. Al birini vur ötekine, ikisi de aldatmaca, hepsini de inkâr ediyoruz" dediler...

51- İYİ DİNLEYİN! Biz belki zihin tutulmaları açılır diye hiç durmadan "söz" indirdik.[13]

52- Şu halde önceki çağlarda kendilerine kitap verdiklerimiz buna da iman etmek durumundadırlar.

53- Bu nedenle böylesi kimseler sözü duyunca hemen: "Biz buna iman ettik. Bu Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Zaten biz ondan önce de Müslümanlar idik" derler.

54- İşte bunlara, güçlüklere göğüs germelerine karşılık mükâfatları iki kat verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan sırf iyilik için harcarlar.

55- Onlar boş ve anlamsız söz işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve: "Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Bizim cahil cühelâ ile işimiz olmaz" derler.

56- AÇIKÇASI sen, her sevdiğini doğru yolda yürütemezsin. Fakat Allah lâyık gördüğünü doğru yolda yürütür ve kimin doğru yolda yürümeye lâyık olduğunu en iyi O bilir.

57- Bir de: "Haklısın, ama biz seninle birlik olur doğru yolda yürürsek yerimizden yurdumuzdan olur, dışlanırız" diyenler var. Oysa katımızdan bir rızık olarak her türlü ürünün sayesinde ayaklarına kadar getirildiği bu güvenli ve tertemiz yeri onlara yurt yapmadık mı? Fakat çoğu bunun farkında bile değil.[14]

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا
بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَٰئِكَ
يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ
وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي
الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ
مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ
ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ
مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا
نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ
حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا
كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

58- Şunu iyi bilsinler ki rahat ve lüks içinde şımarmış nice memleketleri helâk etmişizdir. Yaşadıkları yerlere bir bakın; yerlerinde yeller esiyor.[15] Herkes bir şekilde göçüp gittikten sonra sonsuza dek yaşayacak olan Biziz, Biz!

59- Unutma ki Rabbin ana uygarlık merkezlerine ayetlerini okuyan bir peygamber göndermedikçe onları helâk etmez. Biz, hiçbir uygarlığı zulme sapmadıkça durduk yere tarihten silmiş değiliz.[16]

---

[13] Harfi harfine: "Yemin olsun ki onlar için sözü (*kavl*) birbirine 'vasl' ettik. Belki 'zikr' ederler." Bu ayet, **Hz. Muhammed**'in (s.a.v) muhataplarına yönelik olabileceği gibi **Musa** ile **Muhammed** arasındaki çağlar da kastediliyor olabilir. Bu durumda

mana; "Biz tarih boyunca hep insana yakışan bir şey ile söz ile hitabettik. Durmadan hep sözü birbirine bağlayıp peş peşe gönderdik. Söze güvenerek, insandır bu, söz onun en iyi anlayacağı şey, ona bu yaraşır dedik ve boyuna söz gönderdik. Fakat insan yine de inanmadı. Bizden olağanüstü mucizeler, garip olaylar, ezoterik sırlar, tılsımlar, inanmaya mecbur kalacağı doğaüstü güç gösterileri istedi. Oysa Biz **Musa**'ya da, **İsa**'ya da hep söz indirmiştik. O sözleri tarihin akışı içinde getirip şu öksüz **Muhammed**'e indirdiğimiz söze vasıl eyleyip bağladık. Ancak **Musa**'ya indirdiğimiz "söz" onun ardından mucize dinine (Yahudilik), **İsa**'ya indirdiğimiz "söz" de onun ardından kehanet dinine (Hıristiyanlık) dönüştürüldü. Bu nedenle Allah'ın aynı zamanda insanlık vicdanından fışkırıp gelen sözü olan hitabı "söz dini" olmuştur. Demek ki inanacaksanız söze inanacaksanız, inkâr edecekseniz yine sözü inkâr edecekseniz..." şeklinde olur. Buradaki "söz" Türk dil, tarih ve kültür evreninde **Yunus Emre**'nin şu mısralarındaki manayı çağrıştırır ki Türkçe vahiy inseydi sanki bu tarz bir şey olurdu; (Allahu alem).

Söz ola kese savaşı
Söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı
Bal ile yağ ide bir söz

14 Yani: "Ey **Muhammed**! Sana uyarsak yerimizden yurdumuzdan olur, dışlanır, terk edilir, çevresiz kalırız. Biz "yeni" olanın riskine katlanamaz, eskiden beri edindiğimiz makamları, mevkileri, konumları terk edip ne olacağı belirsiz bir maceranın peşinden gidemeyiz. Dostlarımız, müttefiklerimiz, kurulu düzenimiz, töremiz, geleneklerimiz var. Biz bunları bir daha nereden bulacağız. Evet, iyi şeyler söylüyorsun, söylediklerinde haklısın, ama bunlar tehlikeli sözler..." diyen şu mübarek Kâbe'nin çevresini kendilerine yurt edindirdiğimiz Mekke'nin ileri gelenleri, kendilerine boyuna nimet, ürün, hediye gelip durduğunu görmüyorlar mı? O kene gibi yapıştıkları statükolarını ne sayesinde elde ettiklerini sanıyorlar? Allah'ın evi olmasa kim gelir bu Allah'ın çölüne!"

15 Harfi harfine: "İşte meskenleri. Onlardan sonra oralarda çok az oturuldu."

16 Demek ki tarihte ortaya çıkmış her uygarlığın ana merkezlerine peygamberler gönderilmiştir. Örneğin Mezopotamya'da Babil uygarlık merkezinin başkenti Ur şehrinde **İbrahim**, Mısır uygarlık merkezinin başkenti Menfis'de Hz. **Musa**, Asur uygarlık merkezinin başkenti Ninova'da **Yunus**, Roma uygarlık merkezinin en önemli şehirlerinden Kudüs'te **İsa** ortaya çıkmış ve o çağın "idrakine" doğrudan doğruya Allah'tan alarak ilhamı ayetlerini okumuşlardır. Bu anlamda peygamberler ana uygarlık merkezlerine gönderilmişler ve yaşadıkları çağın idrakine seslenmişlerdir. Bunun için bu tür ana uygarlık merkezlerine gönderilen peygamberlere "ulu'l-azm" yani büyük çığırlar açan, ana uygarlık merkezlerine gönderilen, tarihin büyük kırılma anlarında ortayla çıkan peygamberler denmiştir...

وَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزٖينَتُهَاۚ وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَاقٖيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرٖينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ
الَّذٖينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذٖينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا
هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذٖينَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّاْنَٓا اِلَيْكَ مَا كَانُٓوا
اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقٖيلَ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجٖيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾
وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ
الْاَنْبَٓاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحٖينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ
مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُۜ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا
يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْاُو۫لٰى
وَالْاٰخِرَةِۘ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

60-Size verilen şeyler dünya hayatının geçici zevki ve süsüdür. Allah katında, kazanılanlar ise hem daha hayırlı hem de kalıcıdır. Bu akıl tutulması neden?

61- Kendisine, yerine getirildiğini göreceği güzel bir söz verdiğimiz kimse, dünya hayatının geçici zevkini yaşatıp kıyamet gününde huzurumuza çıkaracağımız kimse gibi olur mu?

62- Hele onları çağırıp da: "Nerede Bana yakıştırdığınız ortaklarım?" diyeceği gün. 63- Söz üzerlerine hak olanlar: "Ey Rabbimiz, işte azdırdığımız kimseler. Biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık. Fakat biz masumuz, onlar bize değil kendi heva ve heveslerine tapıyorlardı" diyecekler.

64- Onlara: "Haydi, yalvarın koştuğunuz o ortaklara" denecek. Yalvaracaklar, fakat onlar kendilerine cevap vermeyecek. Bilakis azaptan alacaklar cevabı; vaktiyle doğru yolda yürüselerdi ya!

65- Hele onlara haykırıp da: "Gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyeceği gün.

66- Artık onlar için bütün kapılar kapanmış olacak. Birbirilerine soru bile soramayacaklar.

67- Ancak tövbe ederek iman eden, iyiye, güzele, doğruya kendini adamış olan kimse, işte o kurtulmayı umabilir.

68- RABBİN dilediğini yaratır ve onlar için en hayırlı olanı seçer.[17] Allah, onların ortak koşmalarından uzaktır; yüceler yücesidir!

69- Rabbin onlar içlerinde neyi saklıyor ve neyi açığa vuruyorlar hepsini biliyor.

70- O Allah'tır; O'ndan başka Tanrı yoktur. Her işin başında ve sonunda övgüler O'nadır. Karar O'nundur. Sonunda dönüp dolaşıp O'na geleceksiniz.

---

[17] Rivayete göre bu ayet Mekkeli müşriklerin **Velid bin Muğire** veya **Ebu Mes'ud es-Sakafi**'yi kastederek: "*Bu Kur'an iki memleketin birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?*" (Zuhruf; 31) şeklindeki itirazlarına cevap olarak gelmiştir (Razi, İbn Kesir, Kurtubi). Ayrıca ayete "mâ" takısını olumsuzluk edatı (nefy için olan mâ) olarak okuyup "*Onlar için seçme hakkı (hıyareh) yoktur*" yerine, ilgi zamiri (şey için olan mâ) olarak okuyup "*Onlar için iyi olanı (hayr) seçer*" şeklinde mana verilmesi tercihe şayan görünmektedir (Taberi, Zemahşeri).

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَٓاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ
اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ
رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا
مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوٓا
اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾ اِنَّ
قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ
مَٓا اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوأُ بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ
لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

71- Söyle onlara: “Hiç düşündünüz mü, eğer Allah geceyi üzerinizden kıyamet gününe kadar kaldırmasa, ışıl ışıl parlayan gündüzü geri getirecek Allah’tan başka Tanrı var mı? Bu vurdumduymazlık neden?

72- Söyle onlara: “Hiç düşündünüz mü, eğer Allah gündüzü üzerinizden kıyamet gününe kadar kaldırmasa, içinde mışıl mışıl uyuduğunuz geceyi geri getirecek Allah’tan başka Tanrı var mı? Bu kör kütük gidiş nereye?

73- Sevgi ve merhametinin bir yansıması olarak geceyi ve gündüzü sizin için yaptı. Hem içinde dinlenesiniz hem de çalışıp cömertliğinden isteyesiniz diye. Belki böylece teşekkür etmeyi öğrenirsiniz.

74- O GÜN onlara seslenerek: “Ortaklarım olduğunu sandığınız şeyler nerede?” diyecek.

75- Ve her ümmetten bir şahit çıkarıp “Haydi, kesin delilinizi getirin” dediğimizde artık Allah’ın gerçeğin ta kendisi olduğunu anlamış olacaklar. Uydurup düzdükleri şeyler ise ortalıktan kaybolup gidecek!

76- BAKIN Karun Musa’nın halkındandı. Büyüklük kompleksine kapılıp onlara azgınlık ediyordu. Ona öyle hazineler vermiştik ki sadece anahtarlarını bir bölük zor taşıyordu. O zaman halkı ona şöyle demişti: “Şımarma, Allah şımaranları sevmez.

77- Allah’ın sana verdiği bu nımetler içinde ahireti düşün ve dünyadan nasibini de unutma. Allah’ın sana bolca verdiği gibi sen de iyilik için bolca harca. Bunları yeryüzünde fesat çıkarmak için kullanma; çünkü Allah fesat çıkarları sevmez.”

قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫تٖيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدٖيۜ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ
مِنْ قَبْلِهٖ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًاۜ
وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فٖي زٖينَتِهٖۜ
قَالَ الَّذٖينَ يُرٖيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ
قَارُونُۙ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظٖيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ
وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۚ وَلَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ
مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِۗ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرٖينَ ﴿٨١﴾
وَاَصْبَحَ الَّذٖينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُۚ لَوْلَٓا اَنْ مَنَّ
اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَاۜ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾
تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذٖينَ لَا يُرٖيدُونَ عُلُوًّا فِي
الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًاۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ جَٓاءَ
بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
الَّذٖينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

78- Karun: "Bu serveti üstün deham sayesinde kazandım" dedi. Allah'ın önceki çağlarda ondan daha güçlü ve ondan daha çok kazanmış kimseleri helâk ettiğini sanki bilmiyor muydu? Gel gör ki günaha batmış olanlara artık soru da fayda vermiyor.

79- Karun işte böyle ihtişam içinde halkının karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler: "Ah ne olurdu, Karun gibi bize de zenginlik verilseydi, ne nasipli adammış" dediler.

80- Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: "Yazıklar olsun size! Allah'ın sevabı, iman edip iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa kendini adayanlar için daha hayırlıdır. Ona ise sadece güçlüklere göğüs gerenler kavuşturulur" dediler.

81- Sonunda Karun'u, hem de sarayı ile birlikte yerin dibine geçirdik. O zaman Allah'a karşı yardımına koşacak hiç kimseleri bulamadı. Kendini kurtaracak durumda da değildi.

82- Daha dün onun yerinde olmaya can atanlar: "Demek ki Allah kullarından kimine verdikçe veriyor; kimine de kıstıkça kısıyor. Eğer Allah'ın lütfu olmasaydı bizi de yerin dibine geçirmişti. Yok yok kâfirler felâh bulmuyor; bunda hiç şüphemiz kalmadı" demeye başladılar.

83- Ahiret yurduna gelince, Biz onu yeryüzünde büyüklük kompleksine kapılmayan ve fesat çıkarmayanlara hazırlamış bulunuyoruz. Gelecek Allah bilinciyle yaşayanların olacaktır!

84- Her kim bir güzellikle gelirse ona ondan daha hayırlısı vardır. Her kim de bir kötülükle gelirse, bilsin ki, kötülük yapanlar sadece yaptıklarının karşılığı kadar cezalandırılacaklar.

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُلْ رَبِّي
أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ
تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ۖ فَلَا
تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ
بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۘ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ
كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ۚ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

85- Kur'an'da sana uyman gerekenleri bildiren, hayatında yeni bir safhayı önüne mutlaka açacaktır. O halde de ki: "Kimin doğru yolda yürüdüğünü, kimin de yoldan açıkça saptığını en iyi bilen Allah'tır."

86- Sen bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Bu sana Rabbinin sevgi ve merhametini indirmesidir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma.

87- Artık Allah'ın ayetleri sana indirildiğine göre seni durdurmak isteyenlere aldırış etme. Rabbine çağır ve sakın O'na ortak koşanlardan olma.

88- Allah'la birlikte başka bir Tanrıya yalvarıp yakarma. O'ndan başka Tanrı yoktur. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır. Karar O'nundur ve dönüp dolaşıp O'na gelecekseniz...[18]

---

18. Kasas suresinin sonundaki bu pasajda sanki **Hz. Peygamberin** şahsına hitap ediliyormuş gibi bir üslûp kullanılsa da, bu tür yerleri, genel olarak Kur'an okuyan herkese hitap olarak anlamak gerekir. Çünkü pasajın sonunda "*Sakın O'na ortak koşma*" ifadesi **Hz. Peygamber** için düşünülemez. Kaldı ki aslında tüm Kur'an'ın doğrudan onu okuyana hitap ettiği unutulmamalıdır. Zira artık Kur'an elimizde olmasına rağmen, kendi "etkin tarihi" içinde bir zamanlar varolan Mekke, Medine şehirleri, develer, ağıllar, Kureyş, **Muhammed**, **Ömer**, **Aişe**, **Zeyd** vs. toz toprak olmuş, ebediyete intikal etmiştir. Yaşayan Kur'an ve daima dipdiri yaşam kaynağı ve yarattıkları üzerine titreyenin (*Hayyu Qayyum)* zatı dışında her şey yok olup gitmektedir. Artık bu kitabı bizler "yaşayan bir metin" gibi üzerimize alınarak okumak ve yorumlamak zorundayız. Zira artık Kur'an, "tarihsel" hitabından "evrensel" mesajlar çıkarılması gereken, her çağı kendi idraki içinde yeniden "inşa eden" kurucu bir metin işlevi görmek durumundadır. Dikkat edilirse her yüzyılda bir insan kuşakları yılanın kabuk değiştirdiği gibi yenileniyor. Bu demektir ki bugün yeryüzünde yaşayan hiç kimse yüz yıl sonra olmayacak. Ama *Hayyu Qayyum* olan Allah hep varolacak! Demek ki her nesil kendi idraki ile geliyor ve "yaşayan Kur'an" onların zihin dünyasında bir şekilde yankılanıyor. Bu yankılanmalardan korkmamak gerekir...

29- ANKEBUT SURESİ

Mekke'de inmiştir, 69 ayettir. Mekke döneminde inen surelerin sonuncularındandır. Bazı ayetleri Medine döneminde nazil olmuştur. Bu nedenle surede Mekke'den Medine'ye geçişin izleri görülür. Münafık terimi ilk olarak bu surede geçer. Adını inkârcıların inançlarının örümcek yuvasına benzetildiği 41. ayetteki örümcek (ankebut) kelimesinden almış görünmektedir.

29-ANKEBUT SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 69 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- İnsanlar sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılacaklarını ve sınavdan geçmeyeceklerini mi sanıyorlar?

3- İYİ DİNLEYİN! Biz onlardan öncekileri de sınavdan geçirdik. Böylece Allah, kim sözün namusu ile yaşıyor kim de hayatını yalan üzerine kurmuş bilip ortaya çıkarmış olacak; bundan hiç şüpheniz olmasın.[1]

4- Yoksa kötülük yapanlar bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar? Ne kötü bir anlayış bu!

5- Her kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse Allah'ın belirlediği ecel gelip çatacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın. O her şeyi işitiyor, her şeyi biliyor.

6- Kim çalışıp çabalarsa yalnızca kendisi için çalışıp çabalamış olur.[2] Allah'ın hiç bir şeye ihtiyacı yoktur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

[1] Harfi harfine: "Şüphesiz Biz onlardan öncekileri de 'fitne'ye uğrattık. Allah sadıkları kesinlikle bilecek ve yalancıları da kesinlikle bilecek." Bu tür ayetler tarih boyunca İslâm düşüncesinin iki ana ekolünü (Mutezile/Eş'ari) hep karşı karşıya getirmiştir. "Allah'ın "ilim" sıfatı veya felsefî tabirle "Tanrı'nın bilgisi" olarak ünlü tartışma "bilmenin" ne manaya geldiğini etrafında döner. Dahası bu iki ekol tefsir tarihinde neredeyse her ayette karşı karşıya gelerek "Tanrı-insan" ikilemi içinde, biri daha çok "insana" diğeri daha çok "Tanrı'ya" vurguyla öne çıkar. Razi'nin *Mefatihu'l-Gayb* adlı dev tefsiri baştan sonra neredeyse her ayette bu karşı karşıya gelmeyi yansıtır. Bir örnekle açıklayacak olursak Allah engin bir deniz ise bizler O'nun içindeki sualtı varlıkları gibiyizdir. Burada klâsik ekollerden örneğin Eş'arilik sürekli olarak denize, Mutezile ise sürekli olarak balıklara vurgu yapar... Oysa her ikisi iç içedir. Deniz hareket ettikçe balık, balık hareket ettikçe de deniz hareket etmiş olur. Şu halde Allah'ın "bilmesi" denizin içindeki balıkların ne yaptığını bilmesi gibidir. Bu metafor "Allah-insan ilişkisi" hakkında belki bir fikir verebilir...

[2] CİHAD: 2/218. ayet dipnotu.

7- İman edip iyi, güzel ve doğru işler yapanların kötülüklerini örteriz. Yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz; bundan hiç şüpheniz olmasın.

8- Biz insana anne-babasına güzellikle davranmasını tavsiye ettik. Ancak onlar tutar da hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadığın bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarlarsa onları dinleme.[3] Bana gelecekseniz ve Ben o zaman yaptığınız her şeyi gözünüzün önüne sereceğim.

9- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları ise iyi, güzel ve doğru olanların arasına katacağız.

10- BAZI İNSANLAR "Allah'a iman ettik" der dururlar. Fakat Allah yolunda en küçük bir sıkıntıya gelemez, bir eziyete uğradıklarında insanlardan gelen eziyetleri Allah'ın azabı gibi tutarlar. Böylesi tiplerin Rabbinden bir yardım gelince hemen "Kesinlikle Biz sizinle beraberdik" diyeceklerinden hiç kuşkun olmasın. İyi de, Allah'ın insanların içlerinden ne geçirdiğini en ince ayrıntısına kadar bildiğinden haberleri yok mu bunların?

11- Allah iman edenlerin de münafıkların[4] da kimler olduğunu gösterecek; bundan hiç şüpheniz olmasın.

12- Kâfirler iman edenlere: "Bizim gibi yaşayın, günahınız boynumuza" derler. Oysa günah üstlenmek kim onlar kim? Dikkat edin, düpedüz yalancı bunlar.[5]

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا
تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ
فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ
الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا
وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ
إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ
أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا
خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

13- Hâlbuki onlar sadece kendi günahlarından değil, boyunlarındaki onca vebalden de kaçamayacaklar. Kıyamet günü, sorumsuzca yaptıklarından dolayı kesinlikle hesaba çekilecekler; bundan hiç şüpheniz olmasın.

14- İYİ DİNLEYİN! Nuh'u halkına gönderdik. İçlerinde ellisi eksik bin yıl kaldı.[6] Derken onları tufan yakalayıverdi. Zulmedip duruyordular.[7]

---

[3] Demek ki anne-babaya güzellikle muamele onların doğrudan "isimlerine" değil "anne-baba" oluşlarmadır. Bu annelik ve babalık kurumuna yönelik bir saygıdır. Eğer onlar Allah'tan başkasına tapınmaya, O'nun bölünmez bütünlüğünü parçalamaya yönelik bir ortak koşma (şirk) içindeyseler, onların bu konudaki isteklerine itaat edilmez. Buradan hareketle bunu diğer tüm toplumsal kurumlar için de genel-

leyebiliriz. Bir Müslüman için asla körü körüne itaat diye bir şey olamaz. İtaat şahsa değil, "ilke ve değere"dir. O ilke veya değer ortadan kalkarsa şahsın da itaat edilmeye lâyık bir tarafı kalmaz. Bu durum Müslüman bilinçte şu sözlerle yankısını bulmuştur; "Merhamet etmeyene merhamet edilmez", "Yaratıcıya isyanda yaratılmışa itaat yoktur..."

[4] MÜNAFIK: Sözlükte [نفق] kökü mastar olarak "tükenmek, bitmek, kalmamak" demektir. Harcamak, sarf etmek, tüketmek (*infâq*); çok harcayan, çok tüketen (*minfâq*); tünel (*enfâq*); masraf, harcama, gider (*nafaqa*); Arap tavşanı (*jerboa*) veya tarlafaresinin yuvasına girip çıkması (*münâfega*); iki yüzlülük, bir öyle bir böyle görünen (*münâfıq*) kelimeleri bu köktendir... Bu ayet Kur'an'da *münafık* teriminin iniş sırasına göre ilk geçtiği yerdir. Kur'an bu terimle ele aldığı karakteri Arapların *jerboa* dedikleri tavşana veya tarlafaresine benzetiyor. Bu tarlafaresi kendine iki yuva yapar, birinde tehlikeli bir durum olursa hemen diğerine geçerdi. İşte tarlafaresinin bu davranışını iman konusunda da kimi insanlar yapınca onlara münafık dendi. Bunların da biri içte diğeri de dışta iki yuvaları vardır. Bakarlar durum hangisinde iyi ise ona girerler. İman yuvası tehlikeye maruz kalır, sıkıntılı olmaya başlarsa hemen orayı terk ederek küfür yuvasına geçiverirler. Duruma göre işlerine hangisi geliyorsa ona giriverirler. Sabit bir yuvada sebat göstermezler. Daima yedekte yuvaları bulunur... Keza "tükenmek" anlamına gelen *infâq* ile *nifâq* aynı kökten olduğu için biri iki diğeri tek yuvası olanların karakterini betimler. İki yuvası olanlar içten tükenmiş, bitmiş, kof veya zayıf inançlı oldukları için sıkıntıyla karşılaşınca hemen yuvayı terk ederler, onların bu davranışına *nıfâq* denir. Tek yuvası olanlar ise içten güçlü, kavi, sağlam inanca sahip oldukları için yuva değiştirmezler. Bulundukları yuvalarında sebat eder, güçlüklere göğüs gererler. Böylece güçlü imanları onların direnmelerini, yuvayı terk etmemelerini sağlar. İçten içe tükenmiş olmadıkları için buna gerek duymazlar. Bilakis ellerindekini başkasına yardım yolunda harcayarak tüketirler, buna da *infaq* denir. Bu harcama aslında maddî veya manevî olarak tükenmiş olanları güçlendireceği için görünüşte malın tükenmesi (*infâq*) gibi görünen, gerçekte ise tükenmişliğin (*nifâq*) ortadan kaldırılmasına dönüşür...

[5] Harfi harfine: "Şüphesiz küfreden kimseler iman eden kimselere 'yolumuza tabi olun, günahlarınızı yükleniriz' dediler. Oysa onlar onların günahlarından bir şey yüklenecek değillerdir. Onlar kesinlikle yalancıdırlar."

[6] Ayette geçen "ellisi eksik bin yıl" ifadesi Arapça'da çokluktan kinayedir. "Çok uzun süre aralarında kaldı. Çok uğraştı, çok didindi" denmek istenmektedir (Zemahşeri). Türkçe'de **Pir Sultan Abdal**'a ait şu deyişte geçen "kırk yıl" tabiri bu manayı çağrıştırır;

"Haberin duyarsın peyikler ile
Yaramı sarsınlar şehidler ile
Kırk yıl dağda gezdim geyikler ile
Dost senin derdinden ben yana yana"

[7] Demek ki **Nuh**'un kavmi "zulmettikleri için" değil "zulmedip duruyorlarken"

afete maruz kalmıştır. Bu ikisinin arasındaki fark şudur; Allah hiçbir halkı işledikleri günah sebebiyle helâk etmez. Bilakis günah işleyip duruyorlarken günlerden bir gün afete maruz kalırlar. Aksi halde her günah işleyenin, her zulmedenin oracıkta helâk edilmesi icap ederdi ve halen de helâk edilmesi gerekir. Çünkü dünyada nice zulümler işlendiği halde hemencecik helâk edilmemektedirler. Fakat günlerden bir gün hiç beklemedikleri bir anda afete maruz kalmakta veya hiçbir afete maruz kalmadan onca günah, zulüm ve inkârla kuştüyü yataklarında ölüp gidenler olmaktadır. Bütün bunlar yeryüzünde meydana gelen doğal afetlerin kulların zulmü nedeniyle değil kendi tabiî akışları çerçevesinde meydana geldiğini, insanların zaman zaman bunlara maruz kaldığını, böylesi maruz kalmalara karşı ise sürekli olarak uyarıldığımızı gösterir. Zira afetten bir daha çıkamamamız söz konusu olabilir ve o zaman da tövbe etmek için vakit çok geç olabilir... Ayrıca Bkz. 11/110 ve 117. ayet dipnotları.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّف۪ينَةِ وَجَعَلْنَاهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٥﴾
وَاِبْرٰه۪يمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًاۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ
وَاشْكُرُوا لَهُۜ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ
اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْۜ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٨﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ س۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ
ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌۚ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَاِلَيْهِ
تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٢٢﴾
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَٓائِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ يَئِسُوا
مِنْ رَحْمَت۪ي وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٣﴾

15- Sonunda onu ve gemi arkadaşlarını kurtardık ve o gemiyi insanlığa ibret yaptık.

16- İBRAHİM de bir zamanlar halkına demişti ki: "Allah için çalışın, O'na ibadet edin ve O'nun bilinciyle yaşayın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

17- Allah'ı bırakıp bir takım putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Allah'tan başka taptıklarınız size rızık veremezler. Rızkı Allah katında arayın ve O'nun için çalışıp O'na şükredin. Sonunda dönüp dolaşıp O'na varacaksınız."

18- Devamla: "Eğer bütün bunlar yalan derseniz, bilin ki, sizden önce bir takım milletler de bütün bunlar yalan demişti. Peygamberin görevi ise aldığını açıkça size ulaştırmaktan ibarettir."

19- Allah'ın yaratmayı nasıl başlatıp sonra da yenileyerek sürdürdüğünü görmüyorlar mı? Bu Allah'a göre kolaydır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

20- Söyle onlara: "Yeryüzünde yürüyüp gezin de bakın bakalım yaratma nasıl oluyormuş. Allah, işte böyle sizi yeniden yaratıp inşa edecektir." Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

21- Müstahak olana azap eder, lâyık gördüğüne de sevgi ve merhamet yağdırır. Dönüp dolaşıp O'na geleceksiniz.

22- Ne yerde ne gökte Allah'ı aciz bırakamazsınız. Allah'tan başka yâr ve yardımcınız yoktur.

23- Allah'ın ayetlerine ve O'na kavuşmaya inanmayanlar ise Benim sevgi ve merhametimden ümidini kesmiş olanlardır. Onları acı bir azap bekliyor.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ
أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ
﴿٢٥﴾ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ
هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ
إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ
مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ
وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا
أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾
قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

24- İbrahim'e dönersek... Halkının ona cevabı sadece "Onu öldürün veya ateşe atın" demekten başka bir şey olmadı. Fakat Allah onu ateşten korudu. Bu olayda inanacak bir topluluk için dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[8]

25- İbrahim: "Siz, sadece dünya hayatında aranızdaki sevgi ve dostluk yüzünden Allah'ı bırakıp bir takım putlara tutulmuşsunuz. Fakat kıyamet gününde birbirinizi tanımazdan gelecek ve birbirinize lânetler yağdıracaksınız. Varacağınız yer ateştir ve orada yardım edecek bir kimse de bulamayacaksanız."

26- Böylece İbrahim'e bir tek Lut iman etti. İbrahim: "Rabbime hicret edeceğim. O güçlüdür, çok bilgedir; bundan hiç şüphem yok" dedi.

27- Biz ona İshak ile Yakup'u da ihsan ettik. Peygamberliği ve kitabı onun ocağından sürdürdük. Kendisine dünyada hak ettiği karşılığı verdik. Ahirette de iyi, güzel ve doğrulardan olacak; bundan hiç şüpheniz olmasın.

28- LUT bir zamanlar halkına: "Siz gerçekten çok iğrenç bir iş yapıyorsunuz. Sizden önce hiç bir halk böyle bir halt işlemedi" diye seslendi.

29- Devamla: "Siz hep böyle erkeklerle eşcinsel ilişkilere girecek, kadınlardan yüz çevirecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapıp duracak mısınız?" dediği zaman halkının cevabı: "Eğer söylediklerin doğruysa getir bize şu Allah'ın azabını da görelim" demekten başka bir şey olmadı.

30- Lut: "Ey Rabbim! Yozlaşmış ve kokuşmuş şu güruha karşı bana yardım et" dedi.

[8] Bkz. 21/69. ayet dipnotu.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا اِبْرٰهٖيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا اِنَّا مُهْلِكُوا
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمٖينَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ
فٖيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فٖيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُ
اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّا اَنْ جَاءَتْ
رُسُلُنَا لُوطًا سٖٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا
لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرٖينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ
هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ
﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ
مُفْسِدٖينَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا
فٖي دَارِهِمْ جَاثِمٖينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ
مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبٖيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرٖينَ ﴿٣٨﴾

31- Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile vardıklarında: "Haberin olsun, biz bu memleketin halkını helâk edeceğiz, zulümleri ayyuka[9] çıktı" dediler.[10]

32- İbrahim: "Orada Lut var ama" dedi. Onlar: "Orada kimin bulunduğunu pekâlâ biliriz. Merak etme, onu ve ailesini kurtaracağız. Ancak karısı kurtulamayacak" dediler.

33- Elçilerimiz Lut'a gelince onlar adına üzüldü ve eli ayağı birbirine dolaştı. Onlar da: "Korkma ve üzülme seni ve aileni kurtaracağız ancak karın kurtulamayacak" dediler.

34- "Haberin olsun, biz bu yöre halkının yaptıkları iğrençliklerin karşılığı olarak gökten korkunç bir azap indireceğiz" dediler.

35- Dikkat edin! Biz aklını kullanacak bir topluluk için orada bir ibret tablosu bıraktık.[11]

36- MEDYEN'e de kardeşleri Şu'ayb dedi ki: "Ey halkım, Allah'a ibadet edin de ahiret gününü bekleyin. Yeryüzünde sağa sola saldırarak fesat çıkarmayın."

37- Fakat ona bütün bunlar yalan dediler. Derken bir gün şiddetli bir depreme maruz kaldılar ve yurtlarında dizleri üstü çöke kaldılar.[12]

38- AD VE SEMUD"un kalıntıları da ortadadır... Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş ve kendilerini yoldan çıkarmıştı. Oysa çok uyanık geçinirlerdi.[13]

---

[9] Ayyuk: 1- Süreyya yıldızına yakın keçi yıldızı de denen parlak yıldız. 2- Gökyüzünün en yüksek kısmı; "*Ayyuka çıkardım nâle vü dâdı*" /Âşık Ömer. Ayette geçen "*Onun ehli zalimler oldular*" ifadesi, işledikleri günahın çokça sürüp gittiğini gösterir. Bu, "işlediği günah boyunu aştı, suçu ayyuka çıktı" dediğimiz şeydir. Yani çok günah işlediler, iyice azdılar, iş sandığınızdan daha öteydi manasında...

[10] Harfi harfine: "Onun ehli zalimler oldular; hiç kuşku yok."

[11] Lut Gölü'nde (Ölü deniz) bir zamanlar Sodom ve Gomorre diye bilinen iki şehir bulunuyordu. Büyük bir yer sarsıntısı ve volkanik patlamalar neticesinde şehir bir taraftan dibe çökerken diğer taraftan lâv püskürmesine maruz kaldı. Her iki şe-

hirde tarihten silindi. Bulundukları yerde derin bir çukur açıldı. İçinde her hangi bir balık ve bitkinin yaşamasına imkân vermeyen sülfür ve potasyum bulunuyordu. Bunun için oraya "Ölü Deniz" dendi. Bugünkü Kudüs'ün doğu tarafındadır. Buralar eski haritalarda Kenan ülkesi olarak da geçer...

[12] Medyenliler, bugünkü Mısır ile Filistin arasındaki Sina yarımadasının Moab dağları diye bilinen Filistin tarafına yakın yerlerinde yaşamaktaydı. Ticaretteki yolsuzlukları ve soygunculukları ile tanınırlardı. Günlerden bir gün şiddetli bir deprem bölgenin altını üstüne getirdi ve taş üstünde taş bırakmadı... Görülüyor ki Kur'an hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninde meydana gelen unutulmaz afetlerden örnekler vermeye devam ediyor...

[13] Bkz. 7/73 ve 11/60. ayet dipnotları.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ
﴿٣٩﴾ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا
عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ
مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾
مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ
﴿٤٣﴾ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ اُتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ
وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ إِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

39- VE YİNE Karun, Firavun ve Haman...[14] Bunlara da Musa söze dayalı apaçık ayetlerle geldi. Fakat onlar yeryüzünde büyüklük kompleksine kapıldılar. Oysa elimizden kaçıp kurtulacak değillerdi.

40- Özetle her birini günahı ile yakaladık. Kiminin başına taş yağdırdık, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara haksızlık etmiyordu. Fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ediyorlardı.

41- ALLAH'TAN başkasını yâr edinenin durumu, kendisine ağ örerek ev yapan örümceğe benzer. Hâlbuki iyice bilseler evlerin en çürüğü örümcek evidir.

42- Allah onların kendisini bırakıp da hangi şeylere yalvardıklarını biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah çok güçlü, çok bilgedir.

43- İşte Biz insanlar için böyle örnekler veriyoruz. Fakat onlara bilgili olanlardan başkasının aklı ermiyor.

44- Allah gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Bunda iman edecekler için büyük dersler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

45- SANA vahyedilen bu kitabı başkalarına da ilet ve cânı gönülden namaz kıl. Namaz insanı kötülük yapmaktan, sağduyuya aykırı davranmaktan alıkoyar; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah'ı daima hatırda tutmak çok büyük bir iştir. Allah bütün yaptıklarınızı biliyor.

---

[14] Karun, Firavun ve Haman... Bu üçlünün yan yana zikredilmesi aynı zamanda önemli bir mesaj da vermektedir. Şöyle ki Firavun eski Mısır hükümdarlarına verilen genel addır. "Ra" Mısır'ın güneş tanrısı olup Fi-Ra-Vun "Tanrı'nın oğlu" veya "Tanrı'nın cisimleşmiş hali" demektir. Bu anlamıyla Firavun bir Tanrı-Kral'dır. Haman da Tanrı Amon-Ra'nın hizmetkârı anlamında Ha-Amon'un Arapçalaşmış hali oluyor. Firavun'un hemen yanı başındaki din adamı veya rahip demektir. Hindulardaki Brahman, eski Türklerdeki Şaman veya Kam, Yahudilerdeki Haham, Perslerdeki Moğ (Molla) veya Mobed, Hıristiyanlardaki Papaz,

Nebatîlerde Afkallu vs. Haman ile aynı manayı çağrıştırır. Karun ise üçlüyü tamamlayan zenginlik figürüdür. Bunlar bir toplumda birbirini besleyen üçlü sacayağıdırlar. Tarih boyunca devam eden ve bugünde etkisini sürdüren siyasî-askeri (Firavun), dini (Haman) ve ekonomik (Karun) güç odaklarının kurdukları büyüklük kompleksine (istikbar) dayalı düzen ve sistemleri ifade ederler. Bunlar kendi başlarına veya hak ettikleri için o makamlara gelmiş değillerdir. Firavun halkların güvenlik korkusundan, Haman Tanrı, din, sihir, büyü, tılsım ve kehanet inancından, Karun da zenginlik umudundan beslenir. Bunları besleyen halklardaki bu korku, inanç ve umutlardır. Bütün bunlar Kur'an'dan önceki eski dünya dinlerinin sembolleri olup Kur'an tarafından reforma uğratılarak ortadan kaldırılmıştır. Kur'an'ın son suresinde insanların rabbinin, melikinin ve ilâhının "Allah" olduğu söylenerek her tür siyasî, dini ve ekonomik Tanrılaşma eğilimleri mahkum edilmiş ve "insanoğlu" o tek kişilik varoluşu ile ön plana çıkarılmıştır... Esasında Allah "Tanrı" olmadığı gibi insan da "kul" değildir. Zira bunlar eski Mısır, Sümer, Babil, Pers, Roma vs. dünyasına ait kavramlardır. Allah-insan ilişkisini Tanrı-kul şeklinde kurgulayıp efendi-köle ilişkisi olarak anlayan eski dünya dinlerinin bu kavramlarını "geçiş amacıyla" kullanan Kur'an, dini muhayyileye yepyeni boyutlar getirmiştir. Dikkatle okunduğunda artık bunların eski anlamlarını kaybettiği görülür. En başta din adamları sınıfını kaldırıp, Tanrı'nın oğlu, temsilcisi, gölgesi, cisimleşmiş hali şeklindeki Tanrı-Kral anlayışını yok ederek bütün mülkün Allah'a ait olduğunu (*lehu'l-mülk*) ilan etmiştir. Böylece kralların, din adamlarının, heykellerin, kült merkezlerinin önünde yerlerde sürünen insanoğluna kralı, din adamı, temsilcisi, oğlu, heykeli, kült merkezi vs. olmayan, görünmeyen, hiçbir şeye benzemeyen, soyut bir Allah inancı getirerek onu her tür somut bağımlılıklardan kurtarmış, özgürleştirmiştir. Ancak yedinci yüzyılda Kur'an'ın başlattığı dini dünyadaki bu devrimci reform çığırının Müslümanlarca yeterince sürdürüldüğü söylenemez. Bu konuda eski dünya dinlerinin alışkanlık ve geleneklerine tekrar dönülmüş, binlerce yıllık eski dini törelerin ve alışkanlıkların bünyeye sızmasına mani olunamamıştır. Bu nedenle Kur'an'ın yedinci yüzyılda başlattığı reform çığırını olanca hızıyla sürdürmek ve mantıki sonuçlarına dek götürmek gerekmektedir...

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا
الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا
وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ
وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ
تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا
لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا
عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً
وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوا
بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

46- Önceki çağlarda indirilen kitapları izlediklerini iddia edenlerle haksızlık yapmadıkça en iyi bir şekilde mücadele edin. Deyin ki: “Bize indirilene de size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız ile sizin Tanrınız birdir. Biz O'na adanmış Müslümanlarız.”

47- İşte sana böyle bir kitap indirdik. O'nun için kendilerine kitap ulaştırdıklarımız ona iman ederler. Önceki çağlarda indirilen kitapları izlediklerini iddia edenler arasında da ona iman edenler vardır. Bizim ayetlerimizi ancak kâfirler inkâr eder.

48- Sen bundan önce ne bir kitap okumuş ne de elinle yazmıştın. Öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar bunu kaçırmaz, hemen kullanmaya kalkarlardı.[15]

49- Fakat bu Kur'an, kendilerine bilgi verilenlerin içlerine işleyen, söze dayalı apaçık ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi ancak zalimler inkâr eder.

50- Buna rağmen hâlâ: “Ona Rabbinden güce dayalı olağanüstü mucizeler indirilmeli değil miydi” diyorlar. Söyle onlara: “O güce dayalı olağanüstü mucizeler Allah'ın kudretindedir. Ben sadece açıkça uyanışa çağırıyorum.”[16]

51- Karşılarında okunup duran, sevgi ve merhamet kaynağı kitabı sana indirmemiz yetmedi mi onlara? Bu kitap iman edecek bir halka özünü hatırlatan bir öğüttür; bundan hiç şüpheniz olmasın.

52- Söyle onlara: “Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O göklerde ve yerde ne varsa bilir. İçi boş kof inançlara kapılıp Allah gerçeğini örtbas etmeye kalkanları, işte onları büyük bir hüsran bekliyor.

[15] Yani: Ey **Muhammed**! Sen bu Kur'an gelmezden önce, ne daha önce gönderilmiş kitaplardan birisini okumuş, ne de bu konularla ilgili bir kitap yazmıştın. İlâhî kitaplarla ilgili birisi değildin. Peygamber olmayı da hiç beklemiyordun. Ticaret ve hesap tutma gibi okuma ve yazma ile ilgili işler yapıyorsan da bu ilâhî kitaplarla ilgili değildi. Bunlardan habersizdin. Eğer böyle olsaydı “Bu adam zaten bu tür kitaplarla ilgilenip duruyor. Daha önce Tevrat'ı ve İncil'i okumuş.

Söyledikleri onlardan iktibas etmekten başka bir şey değil" derlerdi. Halbuki sen hayatın boyunca ne Tevrat'ı ne İncil'i okumuş veya onlar üzerine yazılar yazmış, araştırmalar yapmış birisi değilsin... Demek ki bu ayet **Hz. Peygamber**'in hiç okuma yazma bilmediğini değil önceki ilâhî kitaplarla ilgili bir okuması ve yazması olmadığını söylemektedir. Çünkü bağlam "önceki çağlarda inen kitaplar ve onları izlediklerini iddia edenlerle" ilgilidir. Yukarıdan beri bunlara karşı nasıl davranılması gerektiği anlatılıyor ve sözün geldiği yerde "işte bu önceki çağlarda inen kitaplardan senin haberin yoktu, onlardan birisini okumuş veya onlarla ilgili her hangi bir şey yazmış değildin" denmek isteniyor...

[16] Yani: Benim işim size 1- Mevt (ölüm) 2- Afet 3- Kıyamet gerçeğini haber vermekten, bunlardan birisi gelip çatmadan önce sizi aklınızı başınıza toplamaya çağırmaktan ibarettir. Aksi halde tövbe etmeye bile vaktiniz kalmayabilir. Çünkü bunlar geldi mi ansızın gelir. Bunun için size "söze dayalı apaçık deliller" (*ayâtun beyyinât*) ile uyarılarda bulunuyorum. Benden, boyumu aşan, Allah'ın elinde olan "güce dayalı olağanüstü mucizeler" istemeyin...

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُسَمًّى لَجَاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾
يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا
وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى
يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

53- Senden hemen şimdi azap istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir süre olmasaydı azap onlara çoktan gelmişti. Merak etmesinler, istedikleri o azap hiç farkında olmadıkları bir zamanda ansızın geliverecek; bundan hiç şüpheleri olmasın.

54- Senden hemen şimdi azap istiyorlar. Bekleyin hele, cehennem kâfirleri öyle bir kuşatacak ki...

55- O gün azap onları dört bir yandan saracak da: "Tadın bakalım neler yapıyordunuz" denecek...

56- EY BENİM iman eden kullarım! Benim yeryüzüm alabildiğine geniştir. Yalnızca Bana ibadet edin, Bana!

57- Her can ölümü tadacaktır. Dönüp dolaşıp Bize geleceksiniz.

58- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları cennetin altlarından ırmaklar akan köşklerine yerleştireceğiz. Oradan bir daha çıkmayacaklar; bundan hiç şüpheniz olmasın. Çalışanlar için ne güzel, ne hoş bir karşılık!

59- Zira onlar güçlüklere göğüs germişler ve yalnızca Rablerine dayanmışlardır.

60- Nice hayvanlar var ki hiç de geçim endişesi taşımadan bal gibi yaşayıp giderler.[17] Allah onlara da rızık veriyor, size de. O her şeyi işitiyor, her şeyi biliyor.

61- Onlara: "Gökleri ve yeri yaratıp, güneşi ve ayı emri altında tutan kimdir?" diye sorsan kesinlikle "Allah" diyecekler. İyi de, nasıl oluyor da aldırış etmiyorsunuz o zaman?

62- Allah dilediğine rızkı genişletir, dilediğine de kıstıkça kısar. Allah kesinlikle her şeyi biliyor.

63- Yine onlara: "Gökten azar azar su indirip ölü toprağa hayat veren kimdir?" diye sorsan kesinlikle "Allah" diyecekler. Madem öyle de ki: "Bütün övgüler Allah'a mahsustur." Gel gör ki onların çoğunun aklı tutulmuş...

[17] Harfi harfine: "Nice hayvan var ki rızkını taşıyamaz. Onlara da size de rızkını Allah veriyor."

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَۙ
﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۚ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْۜ
اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُۜ اَلَيْسَ
فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا
لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

64- Şunu iyi bilin ki bu dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Oysa ahiret yurdu, işte asıl hayat budur! Keşke bunun böyle olduğunun bilincinde olsalardı.

65- Baksana gemiye bindiklerinde dini Allah'a has kılarak O'na canı gönülden nasıl da yalvarıp yakarırlar. Fakat kendilerini karaya çıkardık mı hemen onu bunu Tanrılaştırıp ortak koşmaya başlarlar.

66- Verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar diye! Fakat çok yakında öğrenecekler!

67- Görmezler mi çevresindeki herkes paniğe kapılmışken sapa sağlam duranı? Artık içi boş kof inançlara kapılıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?[18]

68- Kendi uydurduğu yalanları Allah'a yakıştıran veya gelen, gerçeğin ta kendisi olduğu halde ona yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Demek ki cehennem kâfirler için boşuna değil?

69- Uğrumuzda canla başla cihat edenlere yollarımızı gösteririz; bundan hiç şüpheniz olmasın. Allah güzel ahlâk sahipleri ile beraberdir; hiç kuşku yok!

---

[18] Yani: Gemiye binip denizde fırtına çıktığında Allah'a sığınan, karaya çıkıp emniyete kavuşunca da hemen Allah'a ortaklar koşup onu bunu Tanrılaştırmaya kalkışana karşılık, kavi imana sahip olanı, denizde, karada, iyi günde kötü günde hep Allah'a dayanan, O'na tevekkül edeni görmüyorlar mı? Böyle imana sahip olanlar çevresindeki insanlar Allah'ın varlığı hakkında şüphe içinde kıvranıp, evrende kendilerini yalnız hissettikleri için ontolojik kriz içinde değildirler. Sağlam bir inanca sahip oldukları için ölümden sonra ne olacakları konusunda tedirginlik yaşamazlar... Demek ki insanoğlu bu evrenin bir sahibi olduğunu, Allah'ın geçmişi ve geleceği kuşattığını, evrende yalnız olmadığını düşünür ve böyle inanırsa açlık, gelecek ve ölüm korkusunu yener. Huzursuz, tedirgin ve bunalım içinde olmaz. Bu tür ruhî bunalımların ilâcı şu muazzam görkemin bir yüce sahibinin olduğu ve O'nun kendisi ile birlikte olduğu hissidir...

30- RUM SURESİ

Mekke'de inmiştir, 60 ayettir. Eski dünyanın kadim rekabeti Roma-Pers çekişmesi ve bunların ürettiği Yahudi-Hıristiyan teolojilerinin aşılması yönünde hedef gösterme ve yönlendirme yapıldığı için dönemin çatışan iki süper gücünden birinin adı (Roma) sureye isim olmuş görünmektedir.

30-RUM SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 60 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1-Elif, Lâm, Mim.

2/4- ROMALILAR sınıra yakın bir yerde yenildi. Fakat yenilgilerinin ardından birkaç yıl içinde tekrar galip gelecekler.[1] Geçmişiyle geleceğiyle bütün iş ve oluş Allah'ındır. Bir gün mü'minler de Allah'ın yardımıyla sevinecek.[2]

5-Allah yardımıyla kimi lâyık görürse onu destekler. O güçlüdür, sevgi ve merhamet sahibidir.

---

[1] RUM suresi görüldüğü gibi o tarihlerde dünyanın iki süper gücü olan ve yüzyıllardır hâkimiyet mücadelesi veren Roma-Pers rekabetine dikkat çekerek başlıyor. Bu ayetlerin Kur'an'ın ehl-i kitap oldukları için Roma'nın yenildiğine üzülüp, o yıllarda Mekke'de topu topu bir avuç olan Müslüman sevindirmek için nazil olduğunu sanmak yanıltıcı olabilir. Bilakis ayette sureye isim olacak kadar öne çıkarılan "Romalılar" ve onların ezeli rakibi "Persler" dışında, bu çatışmaya son verecek, bölgeyi bir adalet ve barış yurdu (Daru's-Selâm) yapacak, çölün ortasında yavaş yavaş kendini geleceğe hazırlayan **Hz. Peygamber** ve arkadaşlarına hedef gösterildiği anlaşılıyor. Yani Roma-Pers çelişki ve çatışmasından bölgenin kurtarılarak "büyük bütün" oluşturma yolunda yönlendirme yapılıyor. Klâsik müfessirlerimiz olaya hiç bu yönüyle bakmadıklarını görüyoruz. Şöyle ki: Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreni, jeopolitik adıyla Mezopotamya-Akdeniz havzası tarih boyunca birçok gücün rekabetine ve bölgeyi ele geçirme mücadelelerine tanıklık etmişti. En eski tarihlerden itibaren Akad-Sümer, Asur-Babil ve Hitit-Mısır rekabetleri ve bağlantılı diğer küçük devletler ve savaşlar –ki toplam üç bin yıl sürmüştür- Pers ve Roma'nın sahneye çıkışı ile de sürüp gelmekteydi. Bu savaşlar binlerce yıldır bölgeyi yiyip bitirmişti. Bütün bu dönemler boyunca **Hz. Süleyman**'ın başşehri Kudüs olan devleti hariç Tevhidçi damar daima cılız kalmış, hep diğerlerinin gölgesinde kalarak kendini ifade imkanı bulamamıştı. Etrafı Mısır (boğa), Babil (cin, peri), Asur (balık), Sebe (karınca), Hitit (kuş) kara gücü ile Fenike (yel-

ken/rüzgâr) vb. deniz güçleri ile çevrili Mezopatamya-Akdeniz havzası sadece **Süleyman** döneminde Tevhidçi damarın geçici bir süre egemenliği altına girmiş, bunun dışında daima diğerleri için bir rekabet havzasına dönüşmüştü. Bunlardan en sonuncusu da işte bu Pers-Roma rekabetiydi. Yıllar süren savaşlarda bir o taraf bir bu taraf galip geliyor, bölge işgallerden bir türlü nefes alamıyordu. Üstelik bu kadim jeopolitik rekabet kendine uygun teolojiler de üretmişti. Yahudiler Perslerin sunduğu imkânlar sayesinde dört yüz yıl içinde bir din ve millet inşa etmiş, Tevrat MÖ. 600- 100 yılları arasında parça parça yazılmıştı. Bu, tam da Perslerin bölge üzerinde hâkimiyet kurduğu dönemdir. Hıristiyanlık ise aynı şeyin Bizans lehine kurgulanmasından ibarettir. Yani bölgenin iki büyük jeopolitiği, kendine uygun iki büyük teoloji üretmişti. Perslerle Yahudiler, Bizanslarla Hıristiyanlık birbirinden kopmaz bağlarla bağlı iki tarihsel fenomendi. İşte Kur'an'ın "Roma" suresindeki mesajları sanki bölgenin kaderine dönüşen bu iki jeopolitiğe (Pers-Roma) ve ürettikleri iki teolojiye (Yahudilik-Hıristiyanlık) çölün ortasından yükselen yerli ve bağımsızlıkçı isyan sesi olarak okumak gerekir. Bölge halklarının bağımsızlık ve özgürlük arayışının ifadesi olarak anlamak icap eder. Çünkü bu arayış eski dünyaya (Pers-Roma; putperestlik, düalizm, çelişki, çatışma, rekabet) karşı yenidünya (İslâm; barış, adalet, tevhid, birlik, bütünlük) arayışıdır. Zaman içinde her iki jeopolitik teolojileriyle birlikte çözülerek, hem ürettikleri iki din geriletilmiş, hem de ürettikleri iki imparatorluk (Sasani-Bizans) tarihe gömülmüştür. Ancak ne var ki bölgenin kadim çelişkisi ve çatışmasının bu kez İslâm'ın iç savaşı şeklinde (Şiî-Sünnî, Osmanlı-İran) yeniden sızmasına da mani olunamamıştır. Yani yine eskiye dönüş olmuştur. Geçen bin yılda buna mani olunamadığı gibi halen de aşılabilmiş değildir. Modern batıya karşı eski Pers ve Roma etkisindeki tarihsellik sanki bütünüyle kendimizdenmiş gibi savunulmaya kalkışılmakta ve farkında olmadan Pers ve Roma gelenekleri sahiplenilmektedir. Bu yanlıştan bir an önce dönülerek Roma suresinin verdiği mesajları bu derinlik üzerinden okuyup günümüze getirmek ve oradan devam ettirmek gerekmektedir...

[2] Rivayete göre kuzey sınırlarındaki Suriye civarında bir kaç yıl içinde Romalıların galip geleceğinden bahsedilen olay hicretin ikinci yılındaki Bedir savaşı ile aynı yıla denk geldi (Razi). Bir taraftan eski dünya Roma-Pers savaşlarıyla son demlerini yaşarken diğer taraftan Bedir'de yenidünyanın doğum sancıları çekiliyordu. Ayet her ikisine birden değinerek bir yandan çökmekte olan bir dünyayı haber veriyor, diğer yandan doğmakta olan bir dünyayı da müjdeliyor. Demek istiyor ki: " İşte bu kadim Roma-Pers rekabeti böyle böyle çökecek ve onları tarihe gömecek olan İbrahimî çizgi Bedir'de aynı gün kazandığı zaferle böyle böyle yükselecek. Davanızda sebat eder, güçlüklere göğüs gererseniz, bunu ayan beyan göreceksiniz. Ey Bedir'de vuruşanlar! Dünyayı esir alan şu pis rekabeti sona erdirmek görevi size verildi. İnsanlığı kurtarın bu köhnemiş çekişmeden...

وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾
يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾
اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ
رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً
وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَاؤُا السُّوٓاٰى
اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾
اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ
شُرَكَائِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

6- Bu Allah'ın verdiği sözdür. Allah verdiği sözden caymaz.[3] Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

7- ONLAR bu dünya hayatının dışyüzünü bilirler, ahireti ise unutup gitmişlerdir.[4]

8- Vicdana gelip düşünmediler mi? Allah gökleri yeri ve ikisi arasındaki şeyleri gerçeğin ta kendisi olarak ve belirli bir süre için yaratmıştır. Durum buyken insanlardan çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedir.

9- Yeryüzünde gezip bir baksınlar kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Onlar kendilerinden çok daha güçlüydüler. Dünyada derin izler bırakmışlar ve bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri de onlara söze dayalı apaçık deliller ile gelmişlerdi. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler.

10- Allah'ın ayetlerini yalanlayıp alay ederek kötülük işleyenler çok pişman olacak!

11- ALLAH yaratmayı başlatır sonra yenileyerek sürdürür. Dönüp dolaşıp O'na geleceksiniz.

12- Kıyamet koptuğu gün günaha batmış olanlar hayal kırıklığına uğrayacaklar.

13- Koştukları ortaklardan onları kayıran çıkmayacak. Onlar kendilerine ortak koşulmuş olunmasını da inkâr edecekler.

14- Kıyamet koptuğu gün herkesin ne olduğu ayan beyan ortaya çıkacak.

15- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlar bağlar, bahçeler içinde sevinç içinde ağırlanacaklar.

---

[3] Yani: İşte bu Allah'ın size verdiği sözüdür. Ne doğunun, ne batının putperestlerine yaslanmayın. Sadece Allah'a dayanın; kendi halkınızdan, kendi toprağınızdan güç alın, kendi ahlâkî enerjinizle yükselin. Böyle yaparsanız Roma'yı da Pers'i de tarihe gömerseniz. İbrahim'in ne doğu (Babil) ne batı (Mısır) diyen kadim çizgisini sürdürün. Bölgeyi doğunun ve batının haramîlerinden, işgalcilerinden temizleyin. Tarih yeni bir doğuş için sizi bekliyor…

[4] Yani: Bu eski dünya dinleri gerçeklik hakkında yanılgıya düşmüştür. Doğu din-

leri görünen dünyayı gerçek saymayıp inkâr ederken, batı dünyası dünyayı yegâne gerçeklik olarak görmüş ve ezeli ve ebedi sanmıştır. Oysa dünya bir yandan gerçeğin ta kendisi (*hak*) iken öte yandan süresi de bellidir (*ecelin müsemma*)...

"Dünyanın aslı yoktur, çünkü geçicidir diyen sersem,
Ne dersin "öyleyse yaratılışı abes bir şeydir dersem
Nedir dünyaya gelmekten maksat, gitmek midir ancak
Velev bir anlamak hırsıyla olsun yok mu uğraşmak
Bu âlem imtihan meydanıdır madem ruhlar için
Demek çalışıp çabalamak gerek insan olmak için
Çalış dünyada insan ol, elindeyken henüz dünya
Öbür dünyada insanlık değilmiş yağma, gördün ya
Bu âlem şöyle bir rüya imiş, yahut geçiciymiş
Evet, yarın anlarsın ne müthiş bir hakikatmiş"/ M.Akif

"Batıda hayatın mahareti akıldır.
Doğuda ise kâinatın sırrı aşktır.
Akıl ile aşk elele verirse yepyeni bir âlem yaratabilir.
Ey Müslüman! Kalk, akıl ile aşkı mezcedip yepyeni bir âlem vücuda getir" /M. İkbal.

16- Ayetlerimize ve ahiret buluşmasına kâfirlik edip bütün bunlar yalan diyenler kendilerini azabın içinde bulacaklar.

17- ŞU HALDE gün doğarken ve batarken Allah'ı anıp yüceltin.

18- Göklerde ve yerde övüp yüceltilmesi gereken yegâne varlık O'dur. Gün ortasında ve günün sonuna doğru da O'nu anıp yüceltin.

19- O ölüden diri diriden de ölü çıkarır. Ölü toprağa hayat verir. Sizler de işte öyle diriltileceksiniz.

20- Sizi topraktan yaratması O'nun ayetlerindendir. Sonra dağılıp yayılan insan oldunuz.[5]

21- Sizin için nefislerinizden kendilerine ısınasınız diye eşler yaratması ve aranızda sevgi ve şefkat var etmesi de O'nun ayetlerindendir. Bunda fikir yürütmesini bilen bir toplum için büyük ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

22- Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklı oluşu da O'nun ayetlerindendir. Bunda bilgi sahibi olanlar için büyük ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[6]

23- Hem gece hem gündüz uyumanız ve engin cömertliğinden nasip aramanız da O'nun ayetlerindendir. Bunda dinlemesini bilen bir toplum için büyük ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ
فَاُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ
تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ
﴿١٩﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ
تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً
اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ
اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ
خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْيِ بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24- Size şimşekler çaktırarak korku, gökten yağmurlar yağdırıp bununla ölü toprakları canlandırarak umut vermesi de O'nun ayetlerindendir. Bunda aklını kullanabilen bir toplum için büyük ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[5] Yani sonra yeryüzüne dağılıp insanlık âlemini oluşturdunuz. Ortak atanız **Âdem**'in yurdundan (Kâbe) güneye, kuzeye, doğuya, batıya göç ederek insan topluluklarını, ırkları, milletleri, halkları oluşturdunuz. Böyle Allah sizi akıp gelen tarih içinde kavimler, milletler, uluslar şeklinde varetti. Yeryüzünde büyük göç dalgaları sonrası büyük uygarlıklar kurdunuz. İşte ilk yaratıldığı andan itibaren yeryüzüne yayılışı ve şu ana kadar ortaya çıkan şekliyle insanlık tarihinin tümü de Al-

lah'ın ayetlerindendir. Allah tarih boyunca insanlıkla beraber yürümüştür ve halen de yürüyor...

[6] Demek ki **Adem**'den sonra insan soyunun çoğalarak merkezden (Kabe) çevreye doğru yayılması, büyük göç yollarının oluşumu, tersine göçlerin başlaması, ırkların, dillerin ortaya çıkışı, yeryüzünün farklı bölgelerindeki coğrafi/genetik yoğunlaşma sonucu kavimlerin ve milletlerin oluşması, tarih boyunca birbirleriyle mücadeleleri, devletlerin, imparatorlukların kurulup yıkılması, bu doğal akış içerisinde **Adem**'in çocuklarının hikayesi olup dünyanın siyasi, sosyal, ekonomik tarihi birikimini meydana getirmektedir. İşte bunlar da Allah'ın ayetlerindendir. Gökler ve yerler (tabiat) nasıl Allah'ın ayeti ise geçmişte tezahür ettiği şekilde insanlıkta olup biten her şey (tarih) de Allah'ın ayetidir. Tarih, tabiat ve hayat Allah'ın karakteri ve davranışıdır (M. İkbal).

25- Göğün ve yerin O'nun emriyle durması da O'nun ayetlerindendir. Bir de bakmışsınız ki tek bir seslenişle yerden çıkarılıyorsunuz.

26- Göklerde ve yerde kim varsa hepsi O'nundur. Hepsi O'na divan durmaktadır.

27- Yaratmayı başlatan O'dur. Sonra sürekli yeniden yaratan O'dur.[7] Bu O'na çok kolaydır. Göklerin ve yerin bütün görkemi O'na aittir. O çok güçlü, çok bilgedir.

28- Kendi hayatınızdan bir örnekle açıklarsak: Hiç size bahşettiğimiz zenginlikleri elinizin altındaki kölelerle ortak ve eşit bir şekilde paylaşmayı kabul eder misiniz? Aranızda birbirinizi saydığınız gibi, onları da sayar mısınız? Bakın, aklını kullanmayı bilen bir toplum için ayetleri işte böyle açıklıyoruz.[8]

29- Fakat zulmedenler bilinçsizce heva ve heveslerine uydular. Artık Allah'ın şaşırttığını kim yola getirebilir? Bu işte onlara kim yardım edebilir?

30- ŞU HALDE bütün benliğinle sağduyudan şaşmadan dine yönel; Allah'ın fıtratına... İnsanlık o fıtrat üzerinedir.[9] Allah'ın fıtratında bir değişme göremezsin.[10] İşte gerçek hayat dini budur. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değildir.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا
مِنْ اَنْفُسِكُمْۜ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ ف۪ي مَا
رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخ۪يفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْۜ
كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ الَّذ۪ينَ
ظَلَمُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ فَمَنْ يَهْد۪ي مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۜ
فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ
ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۗ ﴿٣٠﴾
مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا د۪ينَهُمْ وَكَانُوا
شِيَعًاۜ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

31- Başkasını bırakın; yürekten O'na yönelin, O'nun bilinciyle yaşayın. Canı gönülden namaz kılın. O'na ortak koşanlardan olmayın.

32- Onlar dinlerini parça parça edip guruplara ayrıldılar. Her biri kendi gurubuyla böbürlenip duruyor.

---

[7] HALK-I CEDİD: Bkz. 14/19. ayet dipnotu.

[8] Kur'an "size kendinizden örnek veriyoruz" derken "hitabının tarihsel mesajının evrensel" olduğunu göstermektedir. Yani yedinci yüzyılda efendi-köle ilişkilerinin yoğun ve yaygın olduğu bir topluma efendi-köle ilişkisi örnek gösterilmekte ve "kendi elinizdeki köleleri kendinize eşit kabul etmiyorken, nasıl oluyor da Allah'ın mülkünde tutup O'nun bölünmez bütünlüğünü parçalayarak kimi insanları, putla-

rı, atalarınızı, güneşi, ayı, yıldızları vs. tanrı yerini koyuyor, O'na ortak koşuyorsunuz. Siz daha kendi mülkünüzü elinizin altındaki kölelerle paylaşmaya yanaşmazken kalkıp Allah'ın mülkünü uydurma Tanrılara pay ediyorsunuz, olacak iş mi bu?" denmek isteniyor. Demek ki bir "tarihsel" örnek çekirdek olarak kullanılıyor ve onun üzerinden "evrensel" mesajlar veriliyor. "Yedinci yüz yıl Arap dil, tarih, kültür evreni sana söylüyorum, insanlığın tümü siz anlayın" demeye getiriliyor...

[9] "AHD-İ MİSAK" Bkz. 7/172 ayet dipnotu.

[10] Yani: Allah'ın insanoğlunun yaratılıştan özüne yerleştirdiği temel insanlık melekelerinde (fıtrat) bir değişme göremezsin. Nereye gidersen git, hangi insanı araştırırsan araştır; siyah, beyaz, sarı, kızıl derili, doğulu, batılı, Asyalı, Afrikalı, Avrupalı, Amerikalı, Antartikalı; eskiçağlarda yeniçağlarda fark etmez "insanoğlu" bu fıtrat üzere yaratılmıştır. Her doğan çocuk bu fıtrat üzere doğar sonra onu çevresi fıtratından uzaklaştırır. Tekrar bu fıtratın yoluna dönene kadar böyle yaşar gider. Unutma ki, insanları ayrı ayrı Tanrılar değil tek bir Allah yaratmıştır. Allah'ın yaratışı bölünmez bir bütündür. Fakat insanların çoğu bunun böyle olduğunu bilmezler. Sanırlar ki ayrı ayrı dünyaların insanları olarak varlar. Hâlbuki neredeyse hepsi tek bir insan gibidir. Aralarındaki gen farkı sadece % 2'dir. % 98 birbirlerinin aynısıdırlar. Aranızdaki bütün kavgalar bu % 2 farklılıktan dolayıdır. Ancak tartıştıkları her konuda son noktayı kıyamet günü Allah koyacaktır... Sen işte bu vicdanın ve fıtratın yolunda yürü; sağduyudan, insanlığın diri kalmış, ölmemiş, her akıl ve vicdan sahibinin kendine döndüğünde duyacağı o vicdanın sesine kulak ver. Uyuyanları derin uykularından uyandır. Unutma ki her insanda bir gün bu fıtrat uyanabilir, bu vicdan harekete geçebilir...

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ
مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا
اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُواۜ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ
يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِه۪ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً
فَرِحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ اِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ
وَالْمِسْك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ يُر۪يدُونَ
وَجْهَ اللّٰهِۘ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا
لِيَرْبُوَا۬ ف۪ٓي اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِۚ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ
تُر۪يدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي
خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْۜ هَلْ مِنْ
شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي
النَّاسِ لِيُذ۪يقَهُمْ بَعْضَ الَّذ۪ي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

33- MALÛM insanlara bir sıkıntı dokunduğu zaman her şeyi unutarak Rablerine yalvarır, yakarırlar. Sonra merhamet edip de bir iyilik tattırdığımız zaman, kimileri tutar Rablerine ortak koşar.

34- Kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlüklerini göstermek istercesine! Hele biraz daha tadını çıkarın bakalım, az kaldı...

35- Yoksa onlara ortak koşmalarını söyleyen bir buyruk mu indirmişiz?

36- Malûm genelde insanlar merhamet edip bir iyilik tattırdığımız zaman sevinirler. Fakat kendi elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir belâ gelse hemen umutsuzluğa kapılırlar.

37- Allah'ın, kendi iradesiyle kiminin rızkını alabildiğine genişlettiğini, kiminin de sıktıkça sıktığını görmüyorlar mı? Bunda iman edecek bir toplum için nice ibretler vardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

38- O halde yakınlara, yoksula, düşmüşe hakkını verin. Allah'ın rızasını kazanmak isteyenler için en hayırlısı budur. Sevinecek olanlar da işte onlardır.

39- Bakın, insanların malları sayesinde verdiğiniz faiz[11] Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını umarak verdiğiniz zekât ise kat kat artar.[12]

40- Allah sizi yaratıp rızık verdi sonra öldürüp yeniden diriltecek. Ortak koştuklarınız arasında bunlardan birini yapacak var mı? O ortak koştuklarından uzaktır; çok yücedir.

41- İnsanlar kendi yaptıklarıyla karada ve denizde tahribata yol açıyorlar. Belki akılları başlarına gelir diye Allah yaptıklarının kötü sonuçlarını kendilerine tattıracaktır.

---

[11] RİBA: Sözlükte [ربو] kökü mastar olarak "büyümek, artmak, çoğalmak, gelişmek" demektir. Aşmak, geçmek (*irbâ*); tepe, tümsek (*râbiye*); faiz, tefecilik (*ribâ*); tümen, on bin (*ribve*); tefecilik, faizcilik (*murâbât*); tefeci, faizci (*murâbî*) kelimeleri bu kökten-dir... Görüldüğü gibi [ربو] kökünden gelen *ribâ* ile [ربب] kökünden gelen *rab* yakın anlamlıdır. *Riba* başkasının imkânıyla kendini geliştirmek, büyütmekken, *rab* kendi imkânıyla başkasını geliştirmek, büyütmek demektir. Bu durumda Türkçe'de faiz dediğimiz riba bir şeyin artması, gelişmesi, çoğalması demek olup "malın karşılığı olma-

dan artışı" manasına gelmektedir. Öyle ki "bu mal neden dolayı arttı?" diye sorulsa mal veya hizmet cinsinden bir karşılığı bulunmaz. Bu nedenle faizin haram kılınması haksız kazanç olmasından dolayıdır. Eldeki mal veya para ne bir ticarî mübadeleye sokulmakta, ne bir değerin, ne de bir emeğin karşılığı olmaktadır. Bütün bunlar olmadığı halde parada veya malda artış olmaktadır. İşte bu faizdir... Bu ayetlerin indiği ortama baktığımızda o günkü Mekke şehri tarıma elverişsiz bir vadide kurulmuştu. Şehir ekonomisi esas itibarîyle ticarete dayanıyordu. Geçen yıllarla birlikte şehrin bütün sosyal ilişkileri ticaret tarafından belirlenir hale gelmişti. Şehrin manevî, dinî, kültürel yapısı da alış-veriş ve kâr ilkeleri üzerine düzenlenmeyi başlanmıştı. Büyük tacirler, şehrin tartışmasız yöneticileri konumuna yükselmişti. Şehirde sonsöz her zaman onlara aitti. Ticarî ilişkilerdeki çıkarlarını koruyacak kurallar onlar tarafından topluma dayatılırdı. 8–10 tefeci bezirgân bütün Mekke'nin kaderine el koymuştu. Âdeta Mekkeliler onlara çalışıyordu. Kur'an'ın ilk inen ayetlerinde sarsıcı eleştirilerin daha çok bu tefeci bezirgân takımına yöneltildiğini görüyoruz. Özelikle ilk surelerde başta **Ebu Cehil, Ebu Leheb, Velid bin Muğire, Umeyye bin Halef** olmak üzere Mekke'nin tefeci bezirgânları yerden yere vurulmaktadır... Durum öyle bir hal almıştı ki yabancı tacirlerden biri Mekke'de ölürse, onun varisi Mekkeli bu tacirler olurdu. Büyük tacirin ölmeden önce hangi yabancıyla ilişkisi varsa, yabancı tacir ölünce varisi de o olurdu. Malın sahibi de onlardı, varisleri de. Faizle borç isteyen kişi, kendisi için değerli bir şeyi tefeciye "rehin" olarak vermek zorundaydı. Kimi zavallılar borç alabilmek için çocuklarını, eşlerini, hatta kendilerini rehin gösterirlerdi. Borcu geri ödeme zamanı gelince üç dört misli faiz alınırdı. Borçlu, borcunu ödemeyince rehin bıraktığı, tefecinin mülkiyetine geçer ve tefeci dilediği gibi tasarrufta bulunabilirdi. Borcunu ödeyemeyenin tefeciye köle olması, oğlunu, kızını, gelinini, karısını rehin olarak vermesi çok alışılagelmiş bir durumdu. Öyle ki borç karşılığı köle yapılan kadın ve kızlar üzerine âdeta bir eğlence ve fuhuş sektörü kurulmuştu. Tefeci borca karşılık aldığı bu kadın veya kızı, sırf kendisi yararlanmak için almazdı. Aksine onunla önce kendisi yattıktan sonra kapılarına belli bayraklar asılı olan genelevlerden birinde çalıştırabilirdi. Gayet lüks döşenmiş, ter türlü içkinin bulunduğu, çeşitli kokularla şuh kahkahaların yükseldiği Kâbe'nin arka sokaklarındaki bu fuhuş hanelerde, borçluların kadınları dünyanın değişik bölgelerinden getirilmiş esmer, beyaz, zenci kadınlarla birlikte yabancı tacirlerle zengin Kureyşlilere "hizmet" verirdi. Tefeci verdiği borcu, borçlunun karısı veya kızını fuhuşta çalıştırıp kat be kat fazlasıyla tahsil ettikten sonra onu ailesine teslim ederdi. Kureyşliler içinde bu zillete boyun eğmek zorunda kalmış insanların sayısı hayli fazlaydı. Çoğu Mekkeli bir gün böyle bir duruma düşme korkusuyla kız çocuklarını daha doğar doğmaz diri diri toprağa gömmekten çekinmemekteydi. Öyle ki bu insanlar Mekke sokaklarında; "Bu kız çocukları hangi suçundan dolayı öldürüldü?" diye bir sesin yankılandığını duyduklarında buna destek vermede hiç tereddüt etmediler... İşte yukarıdaki ayet Kurban'da ilk kez "faiz" (*ribâ*) kavramının geçtiği yer olup, bu tefeci bezirgân düzenine sarsıcı eleştiriler yöneltiyor. Ancak kesin yasaklama Medine döneminin sonuna bırakılıyor...

[12] Bu ayette adı geçen faiz (*riba*) terimi ilk olarak burada geçmektedir. Daha sonra Medine'de 2/275. ayette kesin bir dille yasaklanmıştır.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ
فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ
فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾
وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

42- Söyle onlara: "Yeryüzünde gezin de önceki çağlarda yaşayanların sonu ne olmuş bir bakın." Onların da çoğu ortak koşanlardan idi.

43- Öyleyse Allah'ın kaçınılmaz günü gelmezden önce yüzünü o gerçek hayat dinine çevir. O gün kimin ne olduğu ayan beyan ortaya çıkacak.

44- Her kim kâfirlik ederse sonucuna katlanır. Kim de iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa kendini adarsa iyi bir hazırlık yapmış olur.

45- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanların karşılığını engin cömertliğinden bol bol verecektir. Allah kâfirleri asla sevmez; bundan hiç şüpheniz olmasın.

46- Emriyle yağmuru müjdeleyen rüzgârlar göndermesi, yelkenli gemileri onunla yüzdürmesi, böylece siz karada ve denizde O'nun lütfunu ararken üzerinize sevgi ve merhametini yağdırmış olması O'nun ayetlerindendir. Artık şükür diye bir şey aklınıza gelir halhalde!

47- SENDEN önceki çağların halklarına kendi içlerinden birçok peygamber gönderdik. Onlara söze dayalı apaçık deliller getirdiler. Günaha batıp gitmiş olanlardan intikam alırken, iman edenlere yardım etmek üzerimizde bir hak oldu.

48- Bulutları yükseklere kaldırsın diye rüzgârları estiren O'dur. Öyle ki bulutları göklerde dolaştırıp dizi dizi yayar. Derken içlerinden yağmurların boşaldığını görürsün. Nihayet istediği kullarının üzerine yağdırarak onları sevince boğar.

49- Oysa daha önce hasretle bekledikleri yağmurdan artık ümitlerini kesmişlerdi.

50- Allah'ın sevgi ve merhametinin yansımalarına bir bakın; ölü toprağa nasıl hayat veriyor. Ölüler de işte böyle canlanacak; kesinlikle! O'nun her şeye gücü yeter.

51- Böyleyken gönderdiğimiz rüzgârın, bitkilerine zarar verdiğini görünce insanoğlu hemen nankörlük etmeye başlar.

52- Demek ki sen ölülere duyuramazsın. Çağrına sırtını dönmüş giden sağırlara da duyuramazsın.

53- Körleri de sapıklıktan vazgeçirip doğru yolda yürütemezsin. Sen ancak ayetlerimize iman etmeye meyyal olanlara duyurabilirsin. Ancak onlar Müslüman olurlar.

54- SİZİ biçare bir halde yaratan, sonra güç kuvvet veren, sonra tekrar yaşlı bir biçareye çeviren O'dur. O neyi uygun görürse onu yaratıyor. O her şeyi biliyor, O'nun her şeye gücü yeter.

55- Kıyamet gelip çattığında, günah küpü haline gelmiş olanlar dünyada bir saatten fazla kalmadıklarına yemin edecekler. Zaten böyle kendilerini kandırıp durmuşlardı.

56- Oysa bilgi ve imanla donanmış olanlar: "Açıkçası siz, Allah'ın kitabı hakkında kıyamete kadar bekleyip durdunuz. İşte o kitapta sözü edilen kıyamet günü bu! Fakat sizin gözünüz hiç bir şey görmüyordu" diyecekler.

57- Ne var ki zalimlerin mazeret beyan edip yola gelmeleri için o gün artık çok geç!

58- VELHÂSIL bu Kur'an'da vermediğimiz örnek neredeyse kalmadı. Fakat

وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ
﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ
إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي
خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ
﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ
سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ
الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ
لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾
وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾
كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

yine de ne söylersen söyle o kâfirler: "Hikâye, boş lâflar bunlar" diyorlar.[13]

59- Bilginin kadrini bilmeyenlerin kalplerini Allah işte böyle mühürler.

60- Sen bunlara aldırma. Allah'ın vaadi haktır; bundan hiç şüphen olmasın. Şüphe kurdu içlerini kemirip duranların, senin de zihnine şüphe tohumları ekmelerine izin verme!

[13] Harfi harfine: Doğrusu bu Kur'an'da insanlar için her şeyden örnek verdik. Onlara herhangi bir ayet getirdiğin zaman kâfirler: "Siz iptalcilerden (*mubtilûn*) başka bir şey değilsiniz" diyorlar.

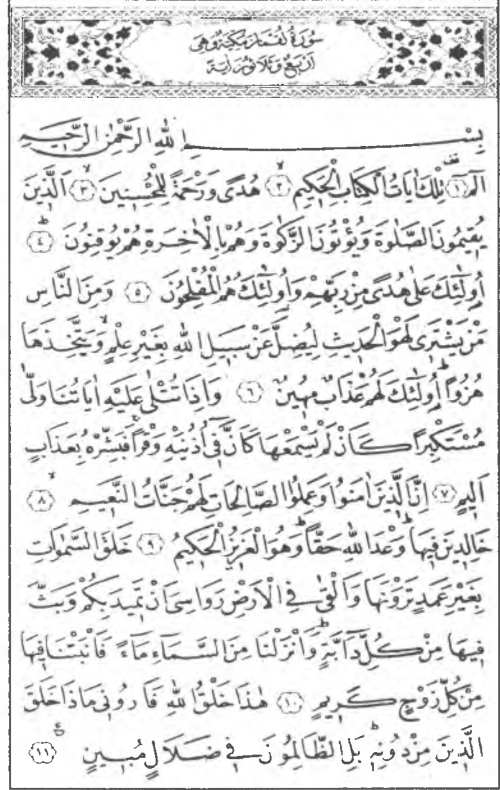
31- LOKMAN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 34 ayettir. Ana teması, Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dil, tarih ve kültür evreninin efsanevî bilgesi **Lokman**'ın oğluna öğütleri üzerinden verilen evrensel mesajlara dayandığı için bu bilgenin adı sureye isim olmuş görünmektedir.

31-LOKMAN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 34 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- BUNLAR sana inen bilgelik[1] dolu kitabın ayetleridir.

3- Güzel ahlâk sahipleri[2] için bir yol gösterme,[3] sevgi ve merhamet[4] kaynağıdır.

4- Onlar cânı gönülden namaz kılar, karşılıksız zekât verir, ahirete de sanki gidip gelmişçesine iman ederler.

5- İşte bunlar Rablerinin gösterdiği yolda yürüyenlerdir. Kurtuluşa erenler işte bunlardır.

6- Kimi insanlar vardır ki herhangi bir bilgiye dayanmaksızın boş boş konuşurlar.[5] Böylece Allah yolundan saptırmak ve onunla dalga geçmek isterler. Böylelerini aşağılık bir azap bekliyor.

7- Böyle birisine ayetlerimiz okunduğu zaman hiç oralı olmaz. Sanki kulağında sağırlık varmış gibi küstahça sırtını döner. Haber ver ona; acı bir azap onu bekliyor.

8- Fakat iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları cennet nimetleri bekliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

9- Allah'ın gerçeğin ta kendisi olan sözüne uygun olarak orada ebediyen kalacaklar. Üstün güç ve bilgelik O'na aittir.

10- Gökyüzünü görebildiğiniz herhangi bir destek olmadan yarattı. Sarsılıp durmayasınız diye yeryüzünü sabit dağlar ile donattı. Orada bin bir çeşit canlı varlıklar türetti. Biz gökten su indirdik, yeryüzünde her hoş çeşitten bitirdik.

11- İşte bu Allah'ın yaratışıdır. Haydi, gösterin bana O'ndan başkaları ne yaratmış? Fakat o zalimler, apaçık şaşkınlık içindedirler.

---

[1] HİKMET: Bkz. 17/39. ayet dipnotları.

[2] MUHSİN: Sözlükte [حسن] kökü mastar olarak "güzel olmak, iyi olmak" demektir. Hoşuna gitmek (*husnâ*); güzellik, iyilik yapmak (*ihsân*); güzelleştirmek, güzel göstermek (*tahsîn*); güzelleşmek (*tehassun*); güzel bulmak, beğenmek (*istishân*); en

güzel, daha güzel (*ahsen*); güzellik (*husn*); iyi, güzel, hoş (*hasen*); iyilik, güzellik (*hasene*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi Kur'an'da *muhsinîn* şeklinde sık sık geçen ifade bir insan davranışı olarak Türkçe'de "güzel ahlâk sahipleri" dediğimiz şeyi çağrıştırır. Bunun, güzel ahlâkın ne olduğunun ele alındığı ve kendisi de "bilgelik" ve "güzel ahlâk" sahibi olmaya tarihten bir örnek olarak anlatılan Lokman suresinin girişinde vurgulanması oldukça manidardır. Kur'an'da *husn* kavramında iyilikten ziyade güzellik vurgusu daha baskındır. Orta harfi "sad" olarak okunduğunda [حصن] sağlam, korunmuş olmak anlamı kazanır. iyilik (*birr*); güzellik (*husn*) ve sözde doğruluk (*sıdk*) da içine alacak şekilde [صلح] olur ve her üçünü de kapsayacak şekilde iyilik, güzellik, doğruluk için çalışmak [العمل الصالحات] *amelu's-sâlihât* şeklinde terimleşir.

[3] HİDAYET: Bkz. 22/6. ayet dipnotu.

[4] RAHMET: Bkz. 1/2. ve 14/35. ayet dipnotları.

[5] LEHVE'L-HADİS: Sözlükte [لهو الحديث] deyimi "oyun ve eğlence olsun diye söylenmiş söz" demektir. Kur'an'ın ilm (bilgi) kelimesine yaptığı olağanüstü vurgu burada da karşımıza çıkıyor. "Bilgiye dayanmadan, bilgi dışında, bilgisizce" anlamına gelen *gayr-ı ilm* "lehv"in karşısına konuluyor. Demek ki boş boş konuşmak herhangi bir bilgiye dayanmadan konuşmaktadır. Gerçeklikte karşılığı olmayan, gerçekliğin bir yönüne yaslanmayan, uçup giden, içi boş, kof sözler (*lehve'l-hadis*) olmaktadır. Bir şeyin *lehve'l-hadis* olmadığının ispat edilmesi için gerçeklikte bir karşılığı olduğunun, bir gerçekliğe tekabül ettiğinin gösterilmesi gerekir. Örneğin aynı kökten gelen *lehhâye* kelimesine Araplar avutucu şey veya çocuk emziği diyor. Ancak malûmdur ki emzik çocukta bir gerçekliğe tekabül ediyor. Bu anlamda çocuklara oyun oynatmak yararlı bir şeydir, yani gerçeklik dünyasında bir karşılığı vardır. Oyunun çocukların zihinsel ve bedensel gelişimi için faydalı bir şey olduğu "ilmen" sabittir. Yani bu bir bilgiye dayanmaktadır. Fakat 40–50 yaşındaki bir adamın emzik emdiğini düşünün. İşte bu *lehve'l-hadis*tir. Hiç bir gerçekliğe tekabül etmemektedir. İşte kâfirler hiçbir gerçekliğe tekabül etmeyen boş lâflarla Allah'ın ayetlerini alaya alırlar, temelsiz, çürük, içi boş lâflarla insanları Allah'ın ayetlerinden soğutmaya çalışırlar. Onlar bu haliyle 40-50 yaşlarında sağlıklı bir adamın emzik emmesine benzerler... Ayrıca Bkz. "LEHV" ve "LAİB" 21/16–17 ve "LAĞV" 23/3. ayet dipnotu.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِۜ وَمَنْ يَشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪
وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِۜ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ
﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى
وَهْنٍ وَفِصَالُهُ ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ
الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًاۘ وَاتَّبِعْ سَب۪يلَ
مَنْ اَنَابَ اِلَيَّۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ اِنَّهَٓا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ ف۪ي صَخْرَةٍ
اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَط۪يفٌ
خَب۪يرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَاصْبِرْ عَلٰى مَٓا اَصَابَكَۜ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٧﴾ وَلَا
تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ ف۪ي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَۜ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَم۪يرِ ﴿١٩﴾

12- İYİ DİNLEYİN! Biz Lokman'a[6] bilgelik verdik. "Allah'a şükret" dedik. Kim şükrederse kendi iyiliğine eder. Kim de nankörlük ederse Allah'ın kesinlikle hiç bir şeye ihtiyacı yoktur, övülmeye lâyık olandır.

13- Bir zamanlar Lokman oğluna öğüt verirken şöyle demişti: "Dinle ey oğul! Sakın Allah'a ortak koşma çünkü ortak koşmak büyük bir zulümdür.

14- Yüce Allah der ki: "Annene babana iyi davran. Annen seni nice acılara katlanarak karnında taşıdı. İki yıl boyunca emzirip büyüttü. Öyleyse Bana ve annene babana şükret. Dönüp dolaşıp Bana gelecekseniz"

15- Yine der ki yüce Allah: "Fakat annen ve baban cahillik edip Bana ortak koşmaya zorlarlarsa dinlemeyesin. Onlara bu dünyada saygıda kusur etmeyesin. Bana yönelenin yolundan gidesin. Dönüp dolaşıp Bana geleceksiniz. Ben de size yaptıklarınızı bir bir haber vereceğim."

16- Dinle ey oğul! Bilesin ki hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. Hardal tanesi kadar bir iş yapsan, ister göğe, ister yerin dibine, istersen kayanın içine sakla Allah onu bulup ortaya çıkarır. Allah sırların sırrını bilir, her şeyden haberdardır; bundan hiç şüphen olmasın.

17- Namazını canı gönülden kılasın. İyilerin yanında kötülerin karşısında olasın. Başına gelene sabretmeyi bilesin, doğrusu bu güçlü bir irade ile başarılabilecek işlerdendir.[7]

18- İnsanlara hor bakmayasın. Burnun havada yürümeyesin. Unutma ki Allah kendini beğenmiş tipleri sevmez.

19- İşlerinde ölçüyü kaçırmayasın. Sesini yükselterek bağırıp çağırmayasın. Unutma ki seslerin en çirkini merkeplerin sesidir..."

---

[6] LOKMAN: Kur'an'ın hitap çevresi olan Sami/Arap dünyasında bilgeliğiyle dilden dile dolaşan bir sima olduğu anlaşılmaktadır. Eski Ortadoğu halklarından birine mensup olduğu söylenebilir. Ancak bunun hiç bir önemi bulunmuyor. Yahudilerin tüm peygamber ve bilge kişileri kendilerindenmiş gibi göstermeleri ve Lokman'a da sahip çıkmış olmaları doğal olup herhangi bir değeri yoktur. Burada önemli olan

Kur'an'ın Lokman üzerinden ne mesaj verdiğidir. Bu mesajın temelini Türkçe'de "bilgelik" dediğimiz hikmet kavramı oluşturur. Hikmet "ata gem vurmak" anlamına gelen [حكم] kökünden geldiği için insanı kötü işler yapmaktan önleyen kurallar (gemler) manasındadır. Nitekim Lokman'ın oğluna verdiği öğütlere baktığımızda her birinin insanı kötü işler yapmaktan alıkoyan kurallar (gemler) olduğunu görürüz. İşte hikmet (bilgelik) budur. İnsan böyle böyle "bilge" olur. Öte yandan Lokman'ın nübüvvet verilmeden bu doğrulara ulaşmış olması da insandaki ahlâkî enerjinin yaratılıştan (fıtraten) içinde varolduğunu gösterir. Vahiy sadece bunu açığa çıkarmakta, harekete geçirmektedir... Keza "Lokman" figürü Türk dil, tarih ve kültür evreninde "Dede Korkut" hikâyelerindeki öğütleri veya "Şeyh Edebali"nin Osman Bey'e bilgelik dolu vasiyetlerini çağrıştırır... Ayrıca Bkz. "HİKMET" 17/39. ayet dipnotu.

[7] Harfi harfine: "Doğrusu bu azim gerektiren işlerdendir."

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ
فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَن يُسْلِمْ
وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ
وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا
مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾
نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِن
سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ
أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا
بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

20- ALLAH'IN göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin emanetinize verdiğini,[8] açık ve gizli olarak nimetlerini üzerinize yağdırdıkça yağdırdığını görmüyor musunuz? Buna rağmen kimileri ellerinde ne bir bilgi, ne bir yol gösterici, ne de aydınlatıcı bir kitap olmadığı halde Allah hakkında mücadele edip duruyor.

21- Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman: "Ne münasebet, biz atalarımızın geleneğinde ne varsa ona uyarız" diyorlar. Ya şeytan onları alev alev ateşin azabına çağırıyorsa, yine de mi?

22- Oysa her kim güzel ahlâkla donanıp bütün benliği ile Allah'a adanmış bir Müslüman[9] olursa sağlam kulpa yapışmış olur. Bütün işler dönüp dolaşıp Allah'a varır.

23- Kim de kâfirlik ederse artık onun küfrü seni üzmesin. Onlar dönüp dolaşıp Bize gelecekler. O zaman onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Allah sinelerin özünde neler saklandığını bilir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

24- Onlara kısa bir süre hayatın zevkini tattırır sonra korkunç bir azaba sürükleriz.

25- ONLARA "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan hiç şüphen olmasın "Allah" diyecekler. De ki: "Bütün övgüler Allah'a aittir." Fakat çoğu bunun ne demek olduğunu bilmez.

26- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah'ın hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. Yegane övülmeye layık olan O'dur; bundan hiç şüpheniz olmasın.

27- Eğer yeryüzündeki bütün ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep, sonra buna yedi deniz daha eklense Allah'ın sözleri tükenmez. Allah çok güçlüdür, bilgedir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

28- Sizin yaratılmanız da, tekrar diriltilmeniz de ancak bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[8] TESHİR: Bkz. 16/2. ayet dipnotu.

[9] MÜSLÜMAN: Bkz. 2/112 ve 67/35. ayetlerin dipnotları.

الم تر ان الله يولج اليل في النهار ويولج النهار في اليل وسخر
الشمس والقمر كل يجري الى اجل مسمى وان الله بما تعملون خبير ﴿٢٩﴾
ذلك بان الله هو الحق وان ما يدعون من دونه الباطل وان الله
هو العلي الكبير ﴿٣٠﴾ الم تر ان الفلك تجري في البحر بنعمت الله
ليريكم من اياته ان في ذلك لايات لكل صبار شكور ﴿٣١﴾ واذا
غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين له الدين فلما
نجيهم الى البر فمنهم مقتصد وما يجحد باياتنا الا كل ختار
كفور ﴿٣٢﴾ يا ايها الناس اتقوا ربكم واخشوا يوما
لا يجزي والد عن ولده ولا مولود هو جاز عن والده شيئا
ان وعد الله حق فلا تغرنكم الحيوة الدنيا ولا يغرنكم
بالله الغرور ﴿٣٣﴾ ان الله عنده علم الساعة وينزل الغيث
ويعلم ما في الارحام وما تدري نفس ماذا تكسب غدا
وما تدري نفس باي ارض تموت ان الله عليم خبير ﴿٣٤﴾

29- Allah'ın geceyi gündüze, gündüzü de geceye çevirdiğini görmüyor musun? Güneş ile ayı da emrine amade kılmış. Her biri belirli süreye doğru akıp gidiyor. Allah yaptıklarınızdan haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

30- Bu şundan: Allah gerçeğin ta kendisidir. O'ndan başka çağırdıklarınız hepsi sahtedir. Ulu ve büyük olan yalnızca Allah'tır; hiç kuşku yok!

31- Allah'ın lütfuyla gemilerin denizde nasıl akıp gittiklerini görmüyor musun? Böylece Allah size varlığına dair işaretleri gösteriyor. Bunda güçlüklere göğüs germesini bilen ve şükrünü eda etmek isteyenler için büyük dersler vardır; hiç kuşku yok!

32- Bakın, denizde kimilerini dağ gibi dalgalar sardığında, hemen dine sarılıp Allah'a yalvarıp yakarırlar. Tehlike geçip de sağ salim kıyıya ulaştırdığında ise içlerinden kimileri hala kararsızdır. Zaten hiç kimse haince bir nankörlüğe kapılmadıkça ayetlerimizi bile bile inkâr etmez.[10]

33- EY İNSANLAR! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Babanın çocuğuna, çocuğun babasına bir faydasının dokunmayacağı güne karşı korku ve titreme içinde olun. Allah'ın sözü kesinlikle gerçekleşecek. O halde sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o mağrur şeytan sizi Allah'ın affına güvendirerek aldatıp cehenneme sürüklemesin.

34- Kıyametin ne zaman kopacağını Allah bilir. Yağmuru yağdıran O'dur. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın başına ne geleceğini bilemez.[11] Hiç kimse hangi yerde öleceğini de bilemez. Oysa Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır; bundan hiç şüpheniz olmasın…

---

[10] Rivayete göre bu ayet **Ebu Cehil**'in oğlu **İkrime** hakkında nazil olmuştur. **İkrime**, Mekke'nin fethinden sonra denizyoluyla kaçmaya çalışmış fakat yolda şiddetli bir fırtınaya tutulmuş ve bu esnada yaptıklarından pişmanlık duyarak, kurtulduğu takdirde **Hz. Peygamber**'in yanına varıp af dileyeceğine dair söz vermişti. Karaya çı-

kınca yanındakilerden kimisi eski haline dönmüş kimisi de **Hz. Peygamber'e** gelerek Müslüman olmuştu. **İkrime** bunlar arasındaydı. (Razi, Kurtubi, İbni Kesir). Kur'an'da buradaki duruma açıklık getirecek benzer başka ayetler de vardır; "*Baksana gemiye bindiklerinde dini Allah'a has kılarak O'na canı gönülden nasıl da yalvarıp yakarırlar. Fakat kendilerini karaya çıkardı mı hemen onu bunu Tanrılaştırıp ortak koşmaya başlarlar. Verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar diye! Fakat çok yakında öğrenecekler.*" (29/65-66) "*Karaya çıktığınızda orada sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden veya üzerinize taş yağan bir kasırga göndermeyeceğinden çok mu eminsiniz? O zaman sığınacak bir kimse de bulamazsınız.*" (17/68)... Öyle anlaşılıyor ki burada verilmek istenen mesaj insanoğlunun darda kalınca Allah'a sığınıp, rahata ulaştığında "şükürsüzlük, nankörlük, unutkanlık, vefasızlık" şeklinde ortaya çıkan tabiatının olduğunun hatırlatılmasıdır...

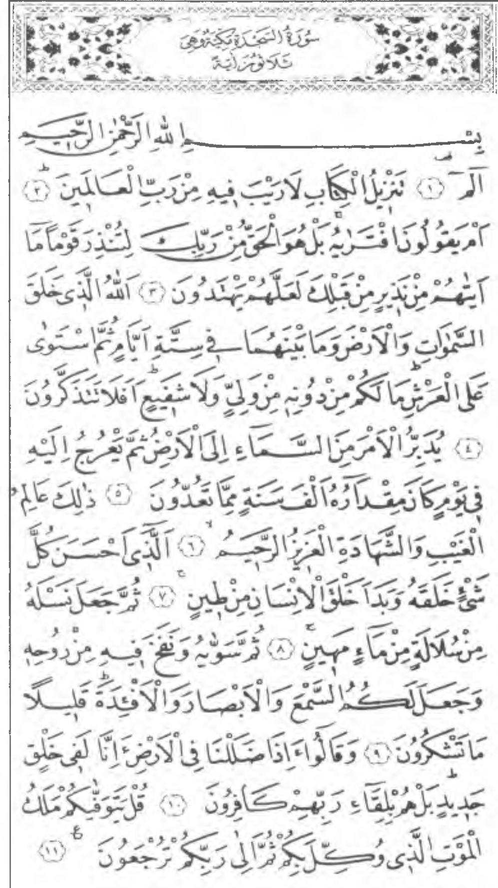
[11] Harfi harfine: "Hiç kimse yarın ne "kesb" edeceğini bilemez."

32- SECDE SURESİ

Mekke'de inmiştir, 30 ayettir. Adını 15. ayetinde iman edenlerin özellikleri anlatılırken geçen "Ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman saygıyla yere kapanırlar" ifadesindeki "secde" kelimesinden almış görünmektedir.

32-SECDE SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 30 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Elif, Lâm, Mim.

2- ASLA şüphe duyulmaması gereken bu kitabın indirilişi âlemlerin Rabbi tarafındandır.

3- "Onu uydurdu" mu diyorlar? Asla! Bu kitap Rabbi'nden gelen gerçeğin ta kendisidir. Doğru yolda yürüsünler diye senden önce herhangi bir uyarıcı ile karşılaşmamış olan bir halkı uyanışa çağırman için indiriliyor.

4- Allah gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattı. Sonra görkemini göklere yansıttı.[1] Sizin O'ndan başka ne bir dostunuz, ne de şefaatçiniz yoktur. Bu zihin tutulması neden?[2]

5- Gökten yere kadar bütün iş ve oluşu düzenleyip yöneten O'dur. Bir iş ve oluş sizin hesabınızla bin yıl kadar olan bir günde O'na ulaşır.

6- Görülmeyeni de görüleni de bilen, her şeye gücü yeten, sevgi ve merhamet kaynağı olan O'dur.

7- Yarattığı her şeyi güzel yaratan O'dur. İnsanı yaratmaya bir çamurdan başladı.

8- Sonra soyunu sürdürmeyi basit bir suya bağladı.

9- Sonra düzenli bir şekle sokup, kendi ruhundan üfledi. Size kulaklar, gözler, gönüller verdi. Ne kadar az şükrediyorsunuz.

10- Kimileri "Toz toprak olup gittikten sonra yeniden mi yaratılacağız?" diyor. Bunlar Rablerine kavuşmayı inkâr eden kâfirlerdir.

11- Söyle onlara: "Size tayin edilmiş olan ölüm meleği canınızı alacak, sonunda dönüp Rabbinize geleceksiniz."

---

[1] Harfi harfine: "Sonra 'arş' üzerine 'istiva' etti."

[2] Harfi harfine: 'Tezekkür' etmiyor musunuz?"

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُ۫سِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ رَبَّـنَٓا
اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ي
لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا بِمَا
نَس۪يتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۚ اِنَّا نَس۪ينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذ۪ينَ اِذَا
ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًاۘ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَٓا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾
اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًاۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ ﴿١٨﴾ اَمَّا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوٰىۘ نُزُلًا بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ فَسَقُوا فَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ
كُلَّمَٓا اَرَادُٓوا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَٓا اُع۪يدُوا ف۪يهَا وَق۪يلَ لَهُمْ
ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

12- Rablerinin huzuruna çıkınca, günaha batmış olanları, utanç içinde: “Ey Rabbimiz, gözlerimizle gördük, kulaklarımızla dinledik. Ne olur geri dönüp kendimizi düzeltmemize izin ver. Artık kesin inanıyoruz” derken keşke bir görseydin.

13- Eğer lâyık görseydik herkesi doğru yolda yürütürdük. Fakat verdiğim söz şudur: “Cehennemi tıka basa insanlar ve cinlerle dolduracağım.”[3]

14- O halde hesap gününü unuttuğunuz için tadın azabı. İşte şimdi Biz de sizi unuttuk. Kendi ellerinizle yaptıklarınızın karşılığı olarak tadın sonsuz azabı!

15- BİZİM ayetlerimize iman edenlere gelince, onlar kendilerine ayetlerimiz hatırlatıldığı zaman saygıdan yerlere kapanırlar. Rablerini överek yüceltirler ve asla büyüklük taslamazlar.

16- Yataklarından kalkarak korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıkları başkaları ile paylaşırlar.

17- Yaptıklarının karşılığı olarak onları ahirette ne gibi mutlulukların beklediğini kimse hayal edemez.

18- Kaldı ki iman eden bir kimse hiç yoldan çıkan gibi olur mu? Onlar elbette aynı kefeye konamazlar.

19- Evet, iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yaptıklarının karşılığı olarak cennette görkemli bir karşılama bekliyor.

20- Ama yoldan çıkmış olanların yeri ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine “Haydi tadın yalanlayıp durduğunuz o ateşin azabını” denir.

---

[3] Yani: Biz isteseydik herkesi doğru yolda yürütürdük. Fakat böyle olsun istemedik. İnsanları serbest bıraktık. Özgür irade verdik. Fakat öyle görünüyor ki bu gidişle cehennemde yer kalmayacak. Çünkü görünen (*ins*) ve görünmeyen (*cinn*) varlıkların çoğu verdiğimiz bu özgür iradeyi amacı dışında kullanıyor. Gerekeni yapmıyor, her biri günaha batmış vaziyette huzurumuza geliyor. Bu durumda verdiğimiz nimetlere nankörlük edip, her türlü günahı işledikten sonra toprağa gömülüp giderek kendilerini unutturacağını sananlar haklı çıkacak değildi. Bu dünyanın sonunda bir hesabın olduğuna dair verdiğimiz söz gerçekleşmeden kimse bir yere kaçamaz. Bunu böyle bilin ve kendinizi o büyük hesap gününe hazırlayın…

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا
اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمٖينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ
فٖي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓائِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ
اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فٖي مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ اَفَلَا يَسْمَعُونَ
﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ الْمَٓاءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ
بِهٖ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْ اَفَلَا يُبْصِرُونَ
﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٢٨﴾
قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اٖيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

21- Onlara en büyük azaptan önce yakın azaptan da tattıracağız, belki böylece dönerler.[4]

22- Rabbinin ayetleri hatırlatıldığında sırtını dönen kimseden daha zalim kim olabilir? Böyle günah küpü haline gelmiş olanlardan öcümüzü alacağız; bundan hiç şüpheniz olmasın.

23- İYİ DİNLEYİN! Bir zamanlar Musa'ya kitap vermiştik. Onunla aynı yolun yolcusu olduğundan kuşkulanmayasın.[5] Onu İsrailoğulları için yol gösterici yapmıştık.

24- Güçlüklere göğüs gerdikleri ve ayetlerimize sımsıkı sarıldıkları takdirde, içlerinden emrimizle yol gösteren böyle halk önderleri çıkarmıştık.[6]

25- TARTIŞIP durduğunuz konularda kıyamet günü Rabbin son noktayı koyacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

26- Demek, kendilerinden önce kalıntıları üzerinde gezip dolaştıkları nice kuşakları helâk etmiş olmamız bile doğru yola gelmelerine yetmiyor? Oysa bunda çıkarılacak nice dersler vardır. Bu vurdumduymazlık neden?

27- Susuzluktan çatlamış toprağa yağmur indirip kendilerinin ve hayvanlarının yiyeceği bitkileri Bizim yeşerttiğimizi görmüyorlar mı? Bu körü körüne inat neden?

28- Soruyorlar: "Ne zamanmış fetih günü, doğru söylüyorsanız gününü verin bakalım?[7]

29- Cevap ver: "Kâfirlerin o fetih gününde iman etmeleri fayda vermez. Hiç bekletilmeyecekseniz, merak etmeyin.[8]

30- Artık onları kendi hallerine bırak ve bekle, onlar da beklesinler bakalım…

---

[4] Kur'an insanların yaptıklarının karşılığı olarak ahiret azabına büyük azap (*azâbu'l-ekber*); yine yaptıklarının karşılığı olarak dünya azabına da yakındaki azap (*azâbu'l-ednâ*) demektedir. Ahiret hatırlatılırken sürekli olarak "yaptıklarınızın karşılığı olarak" (*bimâ kânu ta'melûn*) hatırlatılmasından da anlaşılacağı gibi cennet veya cehennem bu dünyada yaptıklarımızın tabiî bir sonucu olarak kendi eylemlerimizin bir karşılığıdır. Yani cennetimizi veya cehennemimizi biz kendimiz şimdiden

hazırlıyoruz. Böyle olunca bu dünyada başımıza gelen veya gelecek olan azaplar da yine kendi yaptıklarımızın karşılığı oluyor. Yoksa Allah kimseye azap etmekten zevk alıyor olamaz. Öte yandan Kur'an dünyada meydana gelen kimi doğal afetleri de günaha batıp gitmişlerin hazin sonu anlamında "azap" olarak anmaktadır. Bu tür tabiat olaylarını insanoğlunun aklını başına toplaması için bir vesile saymakta ve sürekli olarak "Böyle bir olaya maruz kalmadan kendinize çekidüzen verin" uyarısında bulunmaktadır...

[5] Harfi harfine: "Sakın onun kavuşması hakkında şüpheye düşme."

[6] Demek ki bir halkın içinden dirençli, azimli, kararlı oldukları takdirde halk önderlerinin çıkması mümkündür. Halka yol gösterenlerin, kendi halkının makûs talihini yenmek için meydana atılanların, her şeyden önce üstün derecede bir sabır ve azme sahip olması gerekir. Keza bu halk önderleri Allah'ın ayetlerine sımsıkı sarılmalı ve en küçük bir şüphe içinde bile olmamalıdır. Bir türedi değil çağlar boyu sürüp gelen kadim bir çizginin takipçisi olduğuna dair derin bir tarih bilince sahip olmalıdır. Tarihsel derinliği olan bir misyon ifade ettiğine en başta kendisi inanmalıdır. Bunları yaparsa arkası gelecektir...

[7] Harfi harfine: "Diyorlar ki fetih günü ne zaman eğer doğru sözlü iseniz."

[8] Harfi harfine: "De ki fetih günü kafirlerin iman etmesinin faydası yoktur. Ve onlar bekletilmeyecekler." Buradaki fetih gününden ne kastedildiği hakkında iki görüş var: 1- Mekke'nin fethi kastedilmektedir 2- Kıyamet günü kastedilmektedir... İkinci görüş bağlama daha uygun görünüyor.

33- AHZAB SURESİ

Medine'de inmiştir, 73 ayettir: Medine döneminin 3–7 yılları boyunca inen ayet gruplarından oluşur. Bu dönemde en önemli olay Hendek savaşı olarak da bilinen müttefik kabile birliklerinin Medine kuşatmasına karşı gerçekleştirilen direnişti. Surede bu olayla ilgili ayetlerden başka Medine'de kurulmaya başlanan yeni şehir hayatı ile birlikte ortaya çıkan kadın-erkek ilişkileriyle ilgili sorunlar ele alınır. Özellikle **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) eşleri ile ilgili çok önemli düzenlemeler getirilir. **Hz. Peygamber** ve ailesi etrafında ileride oluşması muhtemel hanedanlık girişimlerine karşı önlem olduğu anlaşılan bazı hükümler son derece dikkat çekicidir. Surenin 9–27 ayetleri arasında sık sık geçen "düşman birlikleri" anlamında "hizipler/gruplar" demek olan *ahzâb* kelimesinden dolayı bu adı almış görünmektedir.

33-AHZAB SURESİ

Medine'de nazil olmuştur, 73 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

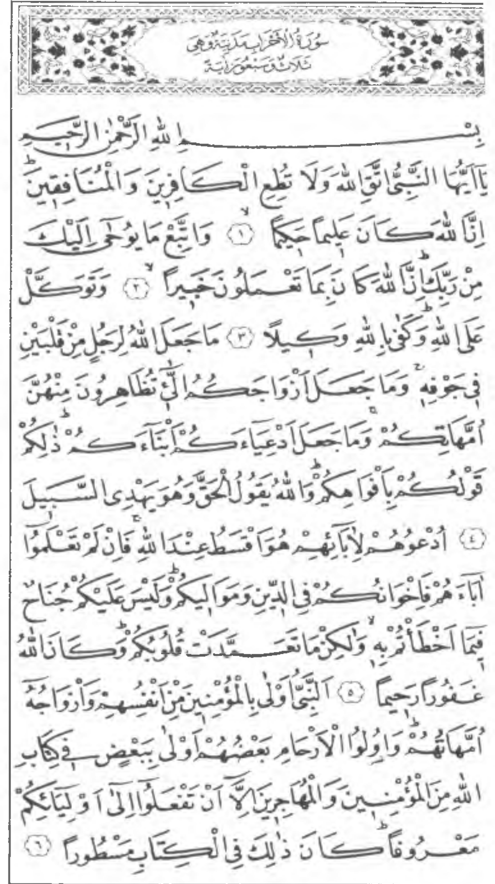
1- EY PEYGAMBER! Allah'ın öfkesini çekmekten sakın,[1] kâfirlere[2] ve münafıklara uyma. [3] Allah her şeyi bilendir, bilgedir; bundan hiç şüphen olmasın.

2- Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa ona uy. Allah ne yapıyorsanız kesinlikle haberdardır.

3- Allah'a güvenip yaslan,[4] güvenip yaslanmak için Allah yeter.

4- ALLAH bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır. "Sen bana annemin sırtı gibisin" diyerek boşanmaya kalkıştığınız eşlerinizi anneleriniz yerine koymamıştır.[5] Evlatlıklarınızı da oğullarınız yerine koymamıştır. Bunlar sizin ağzınızda geveleyip durduğunuz bir takım laflardır.[6] Allah ise gerçeği söylüyor ve doğru yolu gösteriyor.

5- Evlatlıklarınızı öz babalarının ismiyle çağırın. Allah katında adalete uygun olan budur. Eğer öz babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız dinde kardeşleriniz ve dostlarınız olarak görün. Bu konuda yanıldığınız olursa bundan dolayı günah işlemiş olmazsınız.[7] Fakat bilerek tasarladıklarınızdan dolayı günaha girersiniz. Allah günahları örtendir, sevgi ve merhamet kaynağıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.[8]

6- Peygamber iman edenler nazarında kendi canlarından daha önce gelir, eşleri de annelerinizdir. Bu şekilde sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler Allah'ın kitabına göre diğer iman etmiş ve hicret etmiş olanlara nazaran birbirlerinin can yoldaşı olmuşlardır. Ancak diğer dostlarınıza da en güzel şekilde davranmalısınız, kitapta bu da yazılıdır.[9]

---

[1] TAKVA: Bkz. 2/2. ayet dipnotu.

[2] KAFİR: Bkz. 109/1. ayet dipnotu.

[3] MÜNAFIK: Bkz. 29/11. ayet dipnotu.

[4] TEVEKKÜL: Bkz. 14/152. ayet dipnotu.

[5] ZIHAR: Bkz. 58/2. ayet dipnotu.

[6] Yani: Birkaç yıl önceki Mücadele suresinde bu zıharla ilgili açıklamalar yapılmışken hala eski alışkanlıklarınızı terk edemeyerek yer yer böyle şeyler yapıyorsunuz. Artık terk edin bu işi...

[7] Yani: Evlâlık aldığınız bir çocuğun babasının kim olduğu konusunda yanılırsanız veya çok sevdiğinizden dolayı "kızım, oğlum" vs. derseniz bundan dolayı günaha girmiş olmazsınız. Asıl bilerek düşünüp tasarladığınız (taammüden) işlediğiniz amellerden dolayı günaha girmiş olursunuz.

[8] Bu iki ayette (4–5) o günkü Araplar arasında geçerli üç tür aile ve akraba ilişkisinin önü kesilerek medenî hukuk oluşturma yolunda önemli adımlar atılıyor: 1- "Artık bana anam gibisin" diyerek yapılan ve adına zıhar dedikleri, boşanan kadını toplumda yapayalnız ortada bırakan, kimseyle bir daha evlendirtmeyen ve tamamen erkek bencilliğini yansıtan boşanma türü tekraren yasaklanıyor. 2- Araplar "akıllı, güçlü ve erkek" adamın iki kalbi olduğuna inanırlar ve bununla birçok kadını, evlâtlığı vs. birden idare edebileceğini düşünürlerdi. Kadınları, çocukları, evlatlıkları vs. çok olmayan birisini adam yerine koymazlardı. Bu anlayış Türkçe'deki "Erkek adamın erkek çocuğu olur" sözünü çağrıştırır. Ayette bu ataerkil kafanın içi boş tafralanması "Allah bir insana iki kalp vermemiştir" diye saçma bulunarak dışlanıyor. 3- Araplar gözüne kestirdikleri çocukları evlât edinir ve kendi öz çocukları gibi görürlerdi. Kendi öz çocukları için geçerli evlenme ve boşanma yasaklarını onlar için de geçerli sayarlardı. Ayette "Allah katında adaletli olan budur" denilerek evlâtlıkların kendi öz babalarının ismi ile çağrılmasının istenmesi "hakkı sahibine vermek" demek olan adaletin gereği olarak gerekçelendiriliyor. Çünkü herkesin kendi öz babasını/anasını bilme ve ona nispet edilme hakkı vardır ve bu "Artık sen benim oğlumsun, kızımsın" denilerek iptal edilemez. Yine bu, temeli din, can, mal, akıl, nesil güvenliğine dayanan beş temel insan hakkının sağlanması için şarttır. Çünkü şeriat (hukuk) çağlar boyu hep bu hakları korumaya yönelik hükümlerden oluşmuştur. Bundan sonrası için de geçerli olan budur. Aksi halde "insanlık" durumunun varlığı ve birliği tehlikeye düşecektir. Demek ki evlâtlık kurumuna Kur'an'ın getirdiği yaklaşım "din kardeşliği ve dostluk" temelinde şekillenmektedir. Yani bir insan evlâtlık alabilir, fakat bunu kardeşlik, dostluk, dayanışma, yardımlaşma, paylaşma olarak görmek durumundadır. Bununla beraber babalar, analar, oğullar, kızlar birbirine karıştırılmamalıdır. Kimin kimden geldiği belli olmalıdır. Hatta bunun kaydı kuyudatı (nüfus) tutulmalıdır. Aksi halde şehir hayatı orman hayatına döner. Bu her şeyden önce bu medeni olmanın gereğidir. Kur'an'ın Yesrip'i Medine'ye dönüştürme yolunda attığı reformcu adımların nasıl bir medenî toplum öngördüğü çok iyi anlaşılıyor olmalı...

[9] Bu ayeti fıkıh/hukuk bakış açısıyla mirasla ilgili yorumlamak yerine, ahlâk bakış açısından sevgi ve kardeşlikle ilgili yorumlamak Kur'an'ın peygamber ve iman

edenler arasındaki ilişkiye getirdiği ruh açısından daha uygundur. Nitekim Enfal suresinin sonundaki benzer bir ayet buradaki durumu tüm iman edenlere teşmil eder: "*Bundan sonra iman edecek, zulmün hâkim olduğu yerlerden hicret edecek ve sizinle beraber canla başla cihat edecek herkes sizdendir. Bu şekilde sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler artık Allah'ın kitabında birbirlerinin can yoldaşlarıdır! Allah her şeyi biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın*" (8/75). Demek ki ayette geçen *ulu'l-erham* tabirini "akraba olanlar" değil "sevgi ve merhamet yumağı haline gelenler", *ba'zuhum evlâ ba'z* tabirini de "birbirlerinin can yoldaşı olanlar" şeklinde anlamak gerekmektedir. Çünkü dikkat edilirse bağlam evlâtlık kurumu ile ilgili olup o günkü Araplar arasında toplumsal bir yara haline gelen ilkel kabile asabiyetleri çözülüyor ve yerine sevgi ve şefkat (*merhamet*), kardeşlik (*uhuvvet*) ve dostluk/can yoldaşlığı (*velâyet*) kavramları üzerine Medine'de yeni bir toplum kuruluyor. Peygamberin iman edenlerce kendi canlarından daha yakın görülmesi gerektiği ve onun eşlerinin mü'minlerin anneleri olduğunun ifade edilmesini de bu çerçevede anlamak gerekir. Yani "Kimse peygamber öldükten sonra eşlerinden birisiyle evlenerek onun "zürriyetine" girme, onunla kan bağı oluşturup bir tür "peygamber hanedanlığı" oluşturma sevdasına kapılmamalıdır. Onunla ve eşleriyle ilişkiniz sevgi ve şefkat yumağı haline gelmek (*merhamet*), dostluk (*velâyet*) ve kardeşlik (*uhuvvet*) ilişkisidir. Böyle olanlar diğerlerine nazaran birbirine daha yakındır ama diğer dostlarınıza da güzel davranmanız gerekir. Toplumsal ilişkileri eski ilkel kabile bağları üzerine kurmayın" denmek isteniyor...

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرٰهِيمَ
وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾
لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٩﴾ إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ
الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾
هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾ وَإِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ
لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ
بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾ وَلَوْ
دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا
تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ
مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾

7- BİR ZAMANLAR peygamberlerden sağlam sözler almıştık. Senden, Nuh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan; hepsinden sağlam sözler almıştık.

8- Bunu sözü namus bilenlerden, sözün namusunu koruyup koruyamadıklarına[10] dair hesap sormak için yaptık. Kâfirler için ise acı bir azap hazırladık.[11]

9- EY İMAN EDENLER! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Hani üzerinize ordular yürümüştü de onlara kasırgayı ve sizin görmediğiniz orduları musallat etmiştik. Allah ne yaptığınızı görüyordu.[12]

10- Hani yukarıdan ve aşağıdan saldırıya geçmişlerdi.[13] O vakit gözler kaymış, yürekler ağza gelmişti. Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11- İşte burada iman edenler sınanmış ve şok bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

12- Hani münafıklar ve kalpleri hastalıklı tipler "Allah ve peygamberi bize aslı astarı olmayan vaatlerde bulunmuş" diyorlardı.

13- Yine o zaman bunlardan başka bir grup "Ey Yesripliler! Boşuna uğraşmayın, hemen evlerinize dönün" derken kimileri de evlerinin savunmasız olduğunu ileri sürerek peygamberden izin istiyordu. Hâlbuki evleri savunmasız olduğundan değil sırf kaytarmak istiyorlardı.

14- Eğer düşman her yandan şehre girip kendileriyle işbirliği yapmak isteseydi, rahatlıkla kabul edip yağmaya katılmaktan bir an bile çekinmeyeceklerdi.

15- Hâlbuki bundan önce Allah'a söz vermişlerdi, arkalarını dönmeyeceklerdi. Allah'a verilen söz namustur; hesabı mutlaka sorulur!

---

[10] SIDK/AHD/NAMUS: Bkz. 10/2 ayet ve 23/8. ayet dipnotu.

[11] Harfi harfine: "Sadıklardan 'sıdk'larını sormak için."

[12] Bu pasajdaki (9–27) ayetler İslâm tarihine "Hendek savaşı" olarak geçen olayı anlatmaktadır. Şöyle ki: Hicretin 5. yılında bütün düşman kabileler birleşerek Medine'de kendileri için tehdit olarak gördükleri **Hz. Peygamber** (s.a.v) önderliğinde-

ki oluşumu ortadan kaldırmak istediler. Başta Kureyş ve Gatafan kabileleri olmak üzere tüm düşman kabileler birleşerek 12 bin kişilik bir orduyla Medine'yi kuşattılar. Kuşatma yaklaşık bir ay sürdü. **Hz. Peygamber (s.a.v)** Medine'nin etrafına hendek kazılmasını ve şehrin bu şekilde savunulmasını emretti. Tüm girişimlere rağmen hendekleri geçip şehre giremediler. Derken destanlaşan direnişe çıkan korkunç bir kasırga da destek verince kabileler koalisyonu perişan oldu. Soğuk ve kum kasırgasına daha fazla dayanamayıp gerisingeri çekildiler. (İbn Hişam, İbni İshak, Taberi). İşte bu pasaj (9–27) bu olayla ilgili ayetlerden oluşmaktadır...

[13] Yani: Hani Gatafanlılar yüksek tepelerin olduğu Necid tarafından, Kureyşliler de sahil tarafındaki Tihame tarafından üzerinize gelmişlerdi.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ
اِلَّا قَلٖيلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذٖي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُٓوءًا
اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةًۜ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا
وَلَا نَصٖيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقٖينَ مِنْكُمْ وَالْقَٓائِلٖينَ
لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَاۚ وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْۚ
فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذٖي
يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ
اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُواۚ
وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ
يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا فٖيكُمْ مَا قَاتَلُٓوا اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٢٠﴾
لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فٖي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثٖيرًاۜ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ
الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُۘ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا اٖيمَانًا وَتَسْلٖيمًاۜ ﴿٢٢﴾

16- Söyle onlara: "Eğer normal olarak ölmekten veya vurulup öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size bir faydası yok. Diyelim ki kaçıp kurtuldunuz; şurada az bir süre daha hayatın tadını çıkarırsınız, hepsi bu!"[14]

17- Söyle onlara: "Allah size zarar vermek istese sizi ondan kim koruyabilir? Veya üzerinize sevgi ve merhamet yağdırsa ona kim mani olabilir?" Allah'tan başka asla yâr ve yardımcı bulamazlar.

18- Allah içinizden o savsaklayanları ve kardeşlerine "Bize gelin" diyenleri biliyor. Bunlar zora gelemeyen tiplerdir.

19- Bunlar size karşı aç gözlüdür. Tehlike anlarında ölümle burun buruna gelmiş biri gibi gözleri dönmüş vaziyette bakakalırlar. Tehlike geçince iyiliğinizi çekemeyip sivri dilleriyle incitici konuşmalar yaparlar. Bunların imanı yoktur. Allah onların amellerine değer biçmez. Allah bunu kolaylıkla yapar.

20- Düşman birliklerinin geri çekilmeyeceğini sanıyorlardı. Eğer o birlikler bir daha gelecek olsa, bu kez çöl içlerindeki bedevî Araplar içine gidip sizden gelecek haberleri oradan takip etmeyi tercih ederlerdi. İçinizde kalacak olsalar dahi savaşa pek asılmazlardı.

21- Açın kulağınızı! Allah ve ahiret günü umuduyla yaşayanlar ve Allah'ı çokça ananlar için Allah'ın peygamberinde güzel örnek vardır.

22- İman edenler düşman birliklerinin üzerlerine yürüdüğünü görünce: "İşte bu, Allah'ın ve peygamberinin bize vadettiği şeydir. Allah ve peygamberi doğru söyler" derler. Böyle durumlar onların sadece imanını ve teslimiyetini artırır.

[14] Harfi harfine: "Öyle olsa bile çok az faydalanırsınız."

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ
قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ
الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ
فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ
الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

23- Mü'minlerden Allah'a verdikleri sözün arkasında durarak ölüme gidenler veya sırasını bekleyenler vardır. Onlar sözü namus bilip hiç bir şekilde değiştirmeyenlerdir.

24- Çünkü Allah sözü namus bilenleri, sözlerinin arkasında durdukları için mükâfatlandıracak, münafıkları da eğer müstahak görmüşse cezalandıracak veya tövbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

25- Sonuçta Allah o kâfirleri hiç bir kâr elde edemeden kinleriyle baş başa bıraktı. Allah savaşta mü'minlere yetti. Allah çok güçlüdür, çok üstündür.

26- Dahası kitap ehlinden saldırganlarla işbirliği yapanların kalplerine de korku düşürerek kalelerinden çıkardı. Onların kimini öldürdünüz kimini de esir aldınız.[15]

27- Onların yerlerine, yurtlarına ve mallarına sizi varis kıldı. Ayak basmadığınız daha nice yerlere... Allah'ın her şeye gücü yeter.[16]

28- EY PEYGAMBER! Eşlerine söyle: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, gelin sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim.[17]

29- Yok eğer Allah'ı, peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız, unutmayın ki, Allah içinizden güzel ahlâk sahiplerine büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

30- Ey peygamberin eşleri! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı ikiye katlanır. Bu Allah'a göre kolaydır.

---

[15] Yani: Düşman birlikleri (ahzâb) ile fırsat doğduğunu sanarak işbirliği yapıp Medine'yi arkadan vurmaktan hiç çekinmeyen Beni Kurayza Yahudilerinin kalbine korku salarak, önce kalelerine çekilmelerini, ardından Beni Kurayza kuşatması ile tümden Medine havalisinden sürülüp çıkarmalarını ve sonuçta bütün malvarlıklarının size kalmasını sağladı.

[16] Demek ki bu pasajdaki ayetler (9–27) artık şu an bizim için "tarih" olan bir olaydan bahsediyor. Ancak bu tarihsel olay üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Düşman birliklerinin henüz yeni tomurcuklanmaya başlayan Medine'deki "adalet

ve barış yurdu" (Daru's-Selam) kurma girişimini henüz oluşum aşamasındayken boğmaya çalışmasının ve buna direnmenin, olayın üzerinden 14 asır geçtikten sonra bile hala bizlere okutulmasının manası ve mesajı ne olabilir? Sureye isim kaynağı da olan bu bölümün sonraki tüm çağlar için verdiği mesajlar öyle görünüyor ki şunlardır: 1- Allah'ın iman edenlere yüklediği dünyevî görev yeryüzünü bir adalet ve barış yurdu (*Daru's-Selam*) yapmaktır. Yani Allah'ın (ve insanlığın) birliğine (*tevhid*); bütün zulümlerin ortadan kaldırılmasına (*adalet*); ebedi barışa (*silm*); sözün namus bilinip yüceltilmesine (*ahd* ve *sadakat*) dayanan bir dünya düzeni kurmaktır. 2- Bunun için canla başla çalışanların (*cihat*) Allah yâr (*veli*) ve yardımcısı (*nasîr*) olacaktır. 3- Şu bir gerçek ki yeryüzünün bir bölgesinde böylesi bir çaba içine girip yerel veya bölgesel bir başarı kazanır kazanmaz dünya sistemi bundan rahatsız olacak ve oluşturdukları koalisyon güçleri (*ahzap*) ile saldırıya geçeceklerdir. Bunlar havadan ve karadan, gizliden ve açıktan, içerden ve dışardan, yerel ve evrensel güçleriyle saldıracaklardır. Fakat "Bizi yaşatmazlar, buna asla izin vermezler, bu macera olur" vs. diyerek bundan vazgeçilemez. 5- Bu durumda içerden onlarla işbirliği yapmaya hazır ve nazır, bir an önce böylesi bir "maceraperestliğin" sona ermesini ve dünya sisteminin tehditlerinden kurtulmayı uman korkakları, işbirlikçileri, satılmışları, ikiyüzlüleri hemen burnunuzun dibinde göreceksiniz. Bunlara asla aldırış edilmemeli ve Allah'a ve millete (ümmete) dayanarak yola devam edilmelidir. Gerekirse tüm halk seferber olarak - etrafa hendekler kazmak gibi- her türlü yolla saldırganlara direnmelidir. 6- Böylece insanlığın ölmediği, tarihin sona ermediği, başka bir dünyanın mümkün olduğu, insanlık vicdanının "sözün namusu", "adalet" ve "ebedi barış" için tarihin her döneminde patlayabileceği, insanlığı geçmişte Firavunların, Nemrutların, Karunlarm teslim alamadığı gibi şimdi de dünya lortlarının ve küresel baronların teslim alamayacağı, insanlığın iman, onur ve vicdanının daima bunları dışına atacağı gösterilmelidir. 7- Kim veya kimler buna talip olursa Allah onun yanındadır. Allah onlarla birlikte yürüyecek, güneşi, ayı, yıldızları, rüzgârı, fırtınası, kasırgası, yıldırımı, yağmuru, seli vs. tüm tabiat güçleri (*melaike*) ile birlikte ve daha görünen görünmeyen (*ins-u cinn*) nice güçleri ile birlikte onlarla olacaktır. Onların gören gözleri, işiten kulakları ve yürüyen ayakları olacaktır. Sözün yüceltilmesi adına Allah'ın çağlar boyu olagalen davranış tarzında (*sünnetullah*) bir değişiklik olmamış ve olmayacaktır. Allah sözünden asla dönmedi, dönmez!

[17] Rivayete göre bu pasajdaki ayetler (28–34) Medine'ye hicretten sonra fetihler ve arkasından gelen ganimetlerle birlikte yavaş yavaş zenginleşmeye başlayan sahabe evlerine nazaran yoksul denecek kadar mütevazı yaşamaya devam eden **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) evindeki sorunları ele almaktadır. Şöyle ki: Ganimetlerden gelen paylarla hayatlarında gözle görülür bir zenginlik oluşmaya başlayan sahabe hanımlarının birçoğunun malları, servetleri, iyi evleri ve hizmetçileri olmaya başlamıştı. Buna karşın **Hz. Peygamber** (s.a.v) Medine'ye geldiği gibi yaşamaya devam ediyor, bu zenginleşmeler onun evini etkilemiyordu. **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) eşleri bu durum üzerine şikayetlenmeye ve bir anlamda zenginleşenlere özenmeye başladılar. İşte Allah bu durumu vesile kılarak **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) eşlerinin İslâm toplumundaki kendine has durumunu ele alıyor ve haklarında hem onurlandırıcı hem de taşıdıkları "çok özel" misyonu hatırlatıcı ayetler indiriyor...

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا
أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾ يَا نِسَاءَ
النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا
﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا
﴿٣٤﴾ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ
وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

31- Yine sizden her kim Allah ve peygamberine içtenlikle itaat eder, iyilik, güzellik, doğruluk için çalışırsa onun da mükâfatı ikiye katlanır. Ve daha nice bitmez rızıklar...

32- Ey peygamber eşleri! Siz kadınlardan her hangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a saygınız varsa hafifmeşrep edalara bürünerek konuşmayın ki kalbinde hastalık bulunanlar kötü bir ümide kapılmasın. Ağırbaşlı olun, yerli yerinde konuşun.

33- Vakarınızla evlerinizde oturun. Eski cahiliye devri kadınları gibi açılıp saçılarak ortalıkta salınmayın.[18] Câm gönülden namaz kılın, zekât verin. Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey peygamber ailesi![19] Allah sizden kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.[20]

34- Evlerinizde okunan Allah'ın ayetleri ve onun bilgelik dolu hükümleri üzerinde iyi düşünün. Allah her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilir, her şeyden haberdardır; bundan asla şüpheniz olmasın.

35- Müslüman[21] erkekler ile Müslüman kadınlar, inanmış erkekler ile inanmış kadınlar, cânı gönülden Allah'a yönelen erkekler ile câm gönülden Allah'a yönelen kadınlar, sözün namusuyla yaşayan[22] erkekler ile sözün namusuyla yaşayan kadınlar, güçlüklere göğüs geren[23] erkekler ile güçlüklere göğüs geren kadınlar, korku ve titremesi olan[24] erkekler ile korku ve titremesi olan kadınlar, karşılıksız harcayan erkekler ile karşılıksız harcayan kadınlar, kendini tutmasını bilen[25] erkekler ile kendini tutmasını bilen kadınlar, iffetlerini koruyan[26] erkekler ile iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı hiç aklından çıkarmayan erkekler ile Allah'ı hiç aklından çıkarmayan kadınlar... İşte bunlara Allah bağışlanma ve büyük bir karşılama hazırlamıştır.[27]

---

[18] TEBERRÜC: 24/60. ayet dipnotu.

[19] EHL-İ BEYT: Sözlükte [اهل البيت] tabiri "ev halkı, ailesi" demektir. Burada konu **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) eşleri olduğu için ehl-i beyt ile doğrudan doğruya "**Hz. Peygamber**'in (s.a.v) eşleri" kastediliyor. Bu şu demektir: **Aslında ehl-i beyt Hz.**

Peygamber'in (s.a.v) **eşleridir.** İkinci dereceden ise onlardan doğan çocuklar, o çocuklarla evlenenler ve bu evliliklerden doğan çocuklar da "aile"den sayılırlar. Fakat bu "sayılmanın" doğuracağı dinî, hukukî ve özellikle de siyasî sonuçları bakımdan bir anlamı yoktur. Herkesin eşi (veya eşleri), çocukları, damatları, torunları olabileceği gibi **Hz. Peygamber**'in de olmuştur. Çünkü İslâm'da üstünlük peygamberin kızı, damadı, torunu da olsa "takva" iledir, akrabalık bağına göre değil. Nitekim bir hadiste "*Ebu Fulan ailesi benim dostlarım değildir. Benim dostum ancak Allah ve mü'minlerin salihleridir. Ancak Ebu Fulan ailesine benim akrabalığım vardır ki bu akrabalık nedeniyle ben onlarla ilişkiyi sürdürüyorum*" (Buhari; Edep, 13) buyurulur. Fakat İslâm tarihinde ehl-i beytin kim olduğu ve ümmet içindeki konumlarının ne olması gerektiği konusunda derin tartışmalar ve bölünmeler ortaya çıkmıştır. Bütün mezhebi varoluşunu bu kavram üzerine bina eden Şiîliğin, bu kavrama çok özel bir anlam yükleyerek Kur'an'da ele alınan anlamından çok ötelere taşıdığı söylenebilir. Meselâ **Hz. Peygamber** (s.a.v), **Hz. Ömer'e** damat, **Hz. Osman** da damadı olmasına rağmen bu konuda **Hz. Ali** gibi görülmemişlerdir. Şiîliğin bu konudaki yoğun söyleminin Sünnîliği de etkisi altına almasıyla bugün artık ehl-i beyt denince **Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin** ve onların soyu (oniki imam) akla gelmektedir. Oysa bunların **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) sırf "soyundan" geliyor olmalarının Kur'an'ın mantığı açısından herhangi bir önemi yoktur. Tam tersi ahzap suresinde evlâtlık kurumundan başlayıp eşleri ile devam eden bu ayetlerin, **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) yakın aile çevresi etrafında bir tür patriarchy yani ataerkil, pederşahî, babadan gelen, soydan devirli, ırsi saltanat oluşturma girişimlerinin önüne geçmeyi amaçladığını söylememiz mümkün görünmektedir. Çünkü bir taraftan evlâtlık kurumunun tabiî mecrasına sokulmasına yönelik reformlar, diğer taraftan **Hz. Peygamber'in** (s.a.v) eşlerine yönelik ikazlar yani onların "mü'minlerin annesi" olarak görülmesi gerektiği, peygamberin artık onları boşayamayacağı, değiştiremeyeceği, ölümünden sonra da diğer mü'minlerin onlarla evlenemeyeceği ve de bizzat **Hz. Peygamber** (s.a.v) için "*O sizin adamlarınızdan birisinin "babası" değildir. Bilakis Allah'ın elçisi (ve netice itibariyle, sonuç olarak) peygamberlerin sonuncusudur*" ifadeleri, vefatından sonra muhtemel bir "peygamber hanedanlığı" oluşturma girişiminin önüne geçmeyi amaçlıyor görünmektedir. Açıkçası **Hz. Peygamber** (s.a.v) ve ailesi bu hususta tabiri caizse "kendini feda ederek" ümmet ve insanlık adına büyük bir hizmet yapmışlardır. Meselâ **Hz. Aişe** peygamberden sonra ölünceye kadar - 40 yılı aşkın bir süre- hiç kimseyle evlenmemiştir. Peki neden? Neden onlara evlenme yasağı konmuştur? Bunun üzerinde iyi düşünmeliyiz... Şu halde bunlar ortadayken ehl-i beyt kavramını tam tersi bir okumaya tabi tutarak bundan bir "peygamber hanedanlığı" çıkarmak Sasani ve Roma hanedan ve saltanat anlayışlarının etkisine girmek değilse nedir? Bu konuda İslâm tarihinde ortaya çıkan iki büyük dini/siyasî anlayış yani "Şiî imamet mitolojisi" ve onu tersinden tekrarı olan "Sünnî saltanat ideolojisi" aşılmadıkça İslâm dünyasının önünde yeni ufukların açılması mümkün görünmemektedir. Çünkü Şiîliliğin Sasani devlet ve imparatorluk geleneğinin, Sünnîliğin de Bizans devlet ve imparatorluk geleneğinin etkisinde kaldığı apaçık ortadadır. Oysa

"kutsal aile-hanedan" ve "kutsal Tanrı-kral" anlayışını esas alan bu imparatorluklar eski dünya dinlerinin bir devamı olup Kur'an'ın devrimci hamlesiyle aşılmıştı. Demek ki Ahzap suresindeki **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) şahsına ve ailesine yönelik bütün ayetleri bu devrimci hamlenin yansıması olarak okumak gerekmektedir. Sonuç olarak bugün için ehl-i beyt iki anlama gelir. Aksi halde **Hz. Peygamber** ve tüm aile efradı toprak olalı 14 asır olduğu için ayetler boşlukta kalmış olur:

1- Her bir Müslümanın ev halkı, ailesi. Bu durumda "*Ey ehl-i beyt, Allah sizi kirlerinden arındırmak ve tertemiz yapmak istiyor*" demek, "Allah tertemiz bir Müslüman aile ve ev halkı görmek istiyor" demek olur. Ayeti böylece üzerimize almada hiçbir sakınca yoktur.

2- Beyt (Kabe) halkı, ehl-i kıble. Yani yeryüzünde beyt-i atike (Adem'in evine, insanlığın merkezine), evvelu'l beyte (ilk eve, insanlığın ilk çıkış yerine) ve aynı zamanda Allah'ın kendi evi olarak üzerine aldığı Kabe'ye yönelen, onu kıble bilen tüm insanlar. Bu durumda da ayet "Allah yeryüzünde böylesi kirlerinden arınmış, tertemiz bir ehl-i kıble/ümmet görmek istiyor" demek olur...

[20] Demek ki **Hz. Peygamberin** (s.a.v) eşleri üzerinden tüm Müslüman hanımlara hitap olarak anlaşılması gereken bu ayetler özellikle iki konuda kadınların dikkatini çekiyor: 1- Konuşurken hafifmeşrep kadınları andırır tarzda, çekici ve davetkâr bir edayla değil, ağırbaşlı, yerli yerinde, uygun bir şekilde konuşun. 2- Dışarı çıkmak gerektiğinde cahiliye kadınları gibi cinsel cazibesini sergilemek için açık saçık, dekolte kıyafetlerle değil, kendinize yaraşır tarzda örtünerek çıkın. Ayette "*Vakarınızla evlerinizde oturun*" ifadesini kadınları eve hapsetmek olarak anlamamak gerekir. Çünkü ayette "Konuşmayın, hep susun" denmiyor "Maruf ile (ağırbaşlı, yerli yerince) konuşun" deniyor. "Dışarı çıkmayın, hep evde oturun" denmiyor "Cahiliye kadınları gibi çıkmayın" deniyor...

[21] MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

[22] SADAKAT: Bkz. 10/2. ayet ve 23/8. ayet dipnotu.

[23] SABIR: Bkz. 2/45. alet dipnotu.

[24] HUŞU: Bkz. 2/45. ayet dipnotu.

[25] SAVM: Sözlükte [صوم] kökü mastar olarak "tutmak, susmak, durgunlaşmak" demektir. Birine oruç tutturmak (*tasvîm*); oruçlu, oruç tutan (*sâim*); suyu olmayan kuru yer, çok oruç tutan (*savvâm*); kendini tutma, sukut (*savm*); atın duracağı yer (*mesâm*) kelimeleri bu köktendir... Türkçe'ye Farsça üzerinden "oruç" olarak geçen savm, terim olarak "bir gün boyunca yemeden içmeden ve cinsel ilişkiden uzak durmak, kendini bunlara karşı tutmak" demektir. Farsça'dan geçen "oruç" kelimesinin aslı ise "ruz" (gün) sözcüğüdür. Aveste dilinde (*raoçah*); eski Farsça'da (*raoça*) olarak geçiyor. Yeni gün (*nevruz*); günlük (*ruzname*); gün/gök rengi süs taşı (*firuze*) kelimeleri de bu köktendir. Demek ki oruç "günlük kendini tutuş" olmaktadır. Gün rengi ortalığı kaplamaya başladıktan yerini gecenin rengine bıraktığı zamana kadar bir insanın yeme, içme ve cinsel arzularına gem vurması, kendini bu konuda durdurup tutması oruç demek olmaktadır. Şu halde oruç insana kendini

tutmayı öğreten bir talimdir. Çünkü insanların buna olan ihtiyacı sanıldığından çok daha fazladır. Kabaran arzuların başıboş bırakılması, içten geldiği gibi, canı ne isterse onun peşinden gidilerek yaşanan bir hayat insanı perişan edebilir. Bu durumda insanın kendini tutmayı öğrenmesi lazımdır. Aksi halde insanoğlunun ormandaki hayvanlardan farkı kalmaz. Çünkü hayvanlarda "kendini tutma" diye bir şey yoktur. Aç kalan bir hayvan son derece yırtıcı olabilir. Gözü hiç bir şey görmez ve diğer hayvanlardan gücünün yettiğini yakalayıp hiç bir sorumluluk hissi taşımadan yiyebilir. Bu onun karakteridir. Fakat insan kendini tutmak, içindeki saldırganlık dürtülerini denetim altına almak zorundadır. Aksi halde hayat hem kendisi hem başkaları için çekilmez hale gelir. Dikkat edilirse toplumsal suç ve günahların temelinde açlık ve cinsellik dürtüsü vardır. Dünyanın bütün cezaevlerinde yatan suçluların çoğunluğunun genellikle cana, mala ve ırza tecavüz suçundan yatıyor olması bir fikir verebilir. İşte oruçla insan açlığa ve cinsellik dürtüsüne karşı kendini tutmasını öğrenerek insanlaşma yolunda büyük adımlar atmaktadır. Öyle görünüyor ki insanı hayvandan ayıran en önemli fark her tür açlık ve cinsellik dürtüsünün denetim altına alınabilmesinde yatmaktadır...

[26] HIFZU'L-FERC: Bkz. 24/30. ayet dipnotu.

[27] Demek ki bir taraftan evlatlık, baba, oğul, aile, sülale, hanedan, kabile vs. asabiyetlerinin derin etkisinin olduğu, toplumsal düzenin neredeyse bütünüyle bunlar üzerine kurulduğu bir toplumun sorunları ele alınırken, diğer taraftan bunlara hiç pirim vermeyip tümüyle ahlaki/manevi değerleri öne çıkaran bu çarpıcı ayet boşuna buraya konulmamıştır. Eğer bu mesaj üzerinde iyice düşünürsek ataerkil/pederşahî aile asabiyetlerinin ve bu tür kabile bağlarının bir bir aşılıp insanî/ahlâkî değerleri yegâne ölçü olarak getiren bu ayetlerin surenin tam ortasında hem de erkekleri ve kadınları tek tek zikrederek uzunca sergilenmesinin nedenini daha iyi anlarız...

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ
لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ
أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ
مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا
وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾
مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ
خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ
رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللّٰهَ وَكَفَى بِاللّٰهِ
حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ
اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ
بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

36- Allah ve peygamberi bir işe karar verdiği zaman, gerek inanmış bir erkeğin gerekse inanmış bir kadının kendi görüşlerini tercih hakkı olamaz. Her kim Allah'a ve peygamberine karşı bu hakkı kendinde görürse apaçık bir sapkınlığa düşmüş olur.

37- HANİ bir zamanlar kendisine hem Allah'ın nimet verdiği hem de senin iyilik ettiğin kişiye: "Eşinden ayrılma, Allah'ın öfkesini çekmekten sakın" diyordun da Allah'ın açığa çıkaracağı şeyi içinde gizleyip insanların söz etmesinden korkuyordun. Oysa korkman gereken yalnız Allah olmalıydı. Sonuç olarak Zeyd o kadından boşandığında Biz onu seninle evlendirdik ki ileride evlatlıklarının boşadığı bir kadın ile evlenme durumu söz konusu olursa mü'minler sıkıntıya düşmesin. Böylece Allah'ın emri pratiğe çıkarılmış bulunuyor.[28]

38- Allah'ın uygun gördüğü şeyi yaptığı için peygamber suçlanamaz. Önceki çağlarda da bütün peygamberler hakkında Allah'ın davranış tarzı buydu. Unutma ki Allah'ın takdiri mutlaka yerini bulur.

39- O peygamberler ki Allah'ın mesajlarını insanlığa ulaştırır, O'nun korku ve titremesi içinde yaşar, Allah'tan başka kimseden korkup titremezlerdi. Hesap sorucu olarak Allah yeter.

40- Muhammed adamlarınızdan birinin babası değildir[29] fakat Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur.[30] Allah'tır her şeyi hakkıyla bilen.

41- EY İMAN EDENLER! Allah'ı hiç aklınızdan çıkarmayın!

42- O'nu sabah akşam yüceltin!

43- O sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için melekleri ile destekler. O, iman edenlere karşı sevgi ve merhametle dopdoludur.

---

[28] Demek ki "Hz. **Zeynep** olayı" olarak meşhur olan bu meselenin Kur'an'a alınıp ayetleştirilmesinden ve böylece çağlar boyu gündemde kalmasının sağlanmasından günümüze yönelik mesajlar çıkarmamız gerekmektedir. Şu an için **Muhammed, Zeyd, Zeynep** vs. hepsi toprak olup gitmiştir. Peki, aslında aile mahremiyetine gi-

rip bizi pek ilgilendirmeyen bu olay ne maksatla Kur'an'a alınarak ümmetin ve dolayısıyla da insanlığın gündeminde kalması sağlanmıştır? Bu tarihsel olay üzerinden verilmek istenen evrensel mesajlar nedir? Öyle görünüyor ki bu olay üzerinden Kur'an sonraki çağlar için şu mesajları vermektedir: 1- Evlâtlıklar öz oğul yerine konamaz. İnsanlığın zürriyeti birbirine karışmamalıdır. Ormandaki hayvanlar gibi kimin kime ait olduğunun, kimin kimden geldiğinin belli olmadığı bir toplumsal hayat insanlığın soyunu tehdit eden bir durum olup nesil emniyeti açısından kabul edilebilir değildir. Bu nedenle herkesi öz anne/babası ile çağırın. Belli değilse belli edin, gerekirse nüfus kütükleri hazırlayın. 2- Öksüzlere, kayıplara, sahipsizlere, sokak çocuklarına vs. sahip çıkın. Hatta daha da genişleterek sahipsiz, mahrum ve mağdur ailelere de sahip çıkın. Koruyucu kardeş aileler, ağabeyler, bacılar edinin. İmkânı olanlarınız evlâtlık edinebilir, fakat evlâtlıklarınızı kendi öz çocuklarınız yerine koymayın. Anne ve babaları bilinmiyorsa tespit edin, onlara kendi anne ve babalarının ismi ile çağırın. Onlara anne/babalarının ayrı olduğunu ancak yanlarında bir kardeş ve dost olarak kaldıklarını söyleyin. Sevgi ve merhametle insanlara kucak açın; imkânlarınızı paylaşan, bölüşün. 3- Yanınızda evlatlık olarak büyüyen çocuklar sonuçta kendi öz çocuğunuz olmadığı için, öz çocuklarınız için geçerli hukuki sonuçlar onlar için geçerli değildir. Örneğin kendi öz çocuklarınızın eşleri ile evlenemezken oların (boşadığı) eşleri ile evlenebilirsiniz. Bu tür konularda kimi toplumlarda varolan yanlış önyargılarla mücadele etmekten çekinmeyin. 4- Başkasının yanında evlâtlık olarak büyümüş birisi, eskiden köle dahi olsa, böyle olmayan birisi ile evlenebilir. Toplumda evlatlık olarak büyüyenlere ayrımcılık yaparak "üvey evlat muamelesi" yapmayın. Onları kimsesiz, öksüz ve garip bulup zengin, aristokrat ve varlıklı ailelerden farklı muameleye tabi tutmayın. Onların diğerlerinden tek farkı "kendi öz anne babalarının yanında yetişememiş" olmalarıdır. 5- İster öz ister üvey bütün evliliklerde tarafların birbirini sevmesi, istemesi ve duygusal yakınlık aranmalıdır. Sonuçta iki kişi arasında çok özel bir ilişki olan evlilikler kim olursa olsun "başkasının hatırı için" yapılmamalıdır…

[29] Demek ki "Benim soyum peygambere dayanıyor, benim ata babam O'dur, onun kanını taşıyorum" diyerek toplumda ayrıcalıklı bir yer edinmeye çalışanlar boşuna uğraşmaktadırlar. Yahudilerin **İbrahim**, **İshak**, **Yakup**, **Musa** ve **Harun** gibi peygamberleri "ata-baba" yerine koyup bundan bir peygamber hanedanlığı (Nebim, Kohenler) silsilesi türetmesi gibi Hz. **Muhammed**'i "baba" yerine koyup ondan bir "seyyidlik" silsilesi türetmeye çalışmak aynı şey olup batıl bir davadır. Çünkü Hz. **Muhammed** içimizden hiçbir "adamın/erkeğin" babası değildir. Misyonu sadece "Allah'ın elçisi" olmaktır. Hz. **Muhammed**'in bundan başka bir anlamı olsa bile bu yalnızca erdemli ve dürüst (*el-emin*) bir insan olmasıdır. Bu nedenle ondan erkek/baba sulbünü kutsayan bir patriarchy (baba sulbüne dayalı, babadan gelen) bir hanedanlık çıkarılamaz ve hele sosyo-politik düzen bunun üzerine kurulamaz. Keza kızı ve damadı yoluyla gelen bir hanedanlık da geçersizdir. Bunlar Sasani ve Roma eski dünyalarının, babacı, hanedancı, kutsal soycu cahili gelenekleri olup feshedilmiştir…

[30] HATEMU'L-ENBİYA; Sözlükte "haber getirenlerin (peyâm-ber) sonuncusu" manasına gelir. Arapça'da [ختم] kökü mastar olarak "mühürlemek, kapatmak, bitirmek, sonuna varmak, damga basmak" anlamındadır. Bitirmek, sona erdirmek, kapatmak (*ihtimâm*); mühür, yüzük, kaşe (*hâtem*); nikah yüzüğü (*hâtemu'z-zevvâc*); netice, son (*hâtime*); son, netice, mühür mumu (*hitâm*); son alarak, neticede (*hitâmen*); son alarak, sonunda (*fi'l-hitâm*) kelimeleri bu köktendir... Ayette geçen *hâtemu'l-enbiya* kavramı üç şekilde yorumlanabilir:

1- Hz. **Muhammed** (s.a.v) peygamberlerin sonuncusudur. Artık ondan sonra peygamber gelmeyecektir. Bu mesele onunla bitmiş, sona ermiştir.

2- Hz. **Muhammed** (s.a.v) peygamberlerin o ana kadar gelenlerinin sonuncusudur. Bu mesele kendisinden sonra da Allah'ın iradesi ve takdiri ile devam edebilir.

3- Hz. **Muhammed** (s.a.v) içimizden birisinin "babası" değildir. Bilakis Allah'ın elçisi ve "sonuçta" (netice itibarîyle) peygamberlerden bir peygamberdir. Peygamberlik mührü (hatem) şu an ondadır. Bu üç görüşü mantıkî sonuçları bakımından yorumlarsak:

1- Hz. **Muhammed** (s.a.v) peygamberlerin sonuncusu olmakla insanlık tarihinde bir dönemi kapatmıştır. Bu eski çağlardan beri insanlığın muhayyilesinde derin izler bırakmış "intizar" felsefesinin sona ermesi demektir. Yani sürekli bir kurtarıcı veya kahraman bekleme ve onun gelmesiyle ancak insanlığın kurtulacağı beklentisine dayalı devirler sona ermiştir. İnsanoğlunu kendi aklı ve vicdanı ile baş başa bırakan yeni bir dönem başlamıştır. Bundan böyle bir kurtarıcı, kahraman, peygamber, mehdi vs. beklemeye gerek yoktur. Onunla birlikte başlayan bu yeni dönem insanlık tarihinde yeni bir devir olup insanoğlunun sorunlarını kendi aklı, vicdanı, bilgisi ve becerisi ile çözme çağlarıdır. Öte yandan **Hz. Muhammed** (s.a.v) bu anlamda Allah'tan getirdikleri ve kendi yapıp ettikleri ile (Kur'an ve Sünnet) bizzat kendisinin başlattığı bu devire çağlar boyu ışık tutmaya devam edecektir...

2- Hz. **Muhammed** (s.a.v) akıp giden tarih içinde her çağda görülmüş peygamberler zincirinin kendi çağındaki son halkasıdır. Bu zincir kıyamete kadar hiç bir zaman kopmayacaktır. Ancak peygamberlerin ortaya çıkış şartları vardır. Şöyle ki: Eğer önümüzdeki çağlarda, yeryüzünde Allah'ın aramızda dolaşan sözü *Kur'an* önceki *Tevrat*, *Zebur* ve *İncil* gibi tahrif olur, orijinalitesini kaybederse... **Muhammed**'in (s.a.v.) tarihsel kişiliği, **Musa** (a.s) ve **İsa** (a.s.) gibi tarihin karanlıkları içinde kaybolup giderse... *Kâbe* gibi bir merkez dünyadan, *Hacc* gibi dini ibadetleri bütünüyle bünyesinde toplayan yaşayan gelenek yeryüzünden silinip giderse... Şu anki ümmetin ardından *Namazı* tümden unutan nesiller zuhur ederse... İşte böylesi bir durumda yedinci yüzyıl şartları yeniden oluşmuş demektir. Bu durumda vahiy kanunu gereğince, saf bir yürek temizliği içinde vicdanî arayışlara giren bir "*el-emin*"in şuurunda nübüvvet çiçeği yeniden açar. Hayatın büyük kriz anlarında kendi yolunu bulma kabiliyeti ve insanlığın iyilik ve adalet arayan damarı kendi yolunu yine kendisi bulur. Zira kıyamet kopana kadar Allah insanoğlunun daima yanı başındadır. Yeryüzünde son hak dinin şiarlarının kaybolması karşısında, tabiri caizse ne Allah'ın lutuf damarı ne de insanoğlunun iyilik ve adalet arayan damarı ku-

rumuş değildir. *Hira*'da, *Tur-i Sina*'da veya dünyanın herhangi bir köşesinde "büyük buluşma" yeniden gerçekleşir. İnsanlığın donmuş dimağını parçalayan bir "*el-emin*" muhakk... çıkar. Onun lekesiz ömrü ve vicdani arayışı üzerinden Allah insanlığa hitabını yeniler. Bir dalgalanma ve yenilenme âlemi olan hayatın oluş ve akışı içinde bu tür "büyük buluşmaların" noktası konulmuş olamaz. Eğer noktası konulmuşsa bu iki anlama gelir: a- İnsanlık bir daha yeni bir metafizik dalgalanma, yani yeni bir peygamber çıkarma şartları yaşamayacaktır b- Dalgalanma durulmuş, artık tarihin sonuna gelinmiştir...

3- Ayette peygamberliğin ne son bulmasından ne de devam edeceğinden bahsedilmemektedir. Çünkü dikkat edilirse konu bu değildir. Bu ayetlerin indiği dönemde "**Muhammed** son peygamber mi değil mi?" diye bir tartışma yoktur. Çünkü dönem hicri 6. yıl civarları olup bırakalım peygamberliğin son bulup bulmadığı tartışmasını, daha Mekke bile fethedilmemiş, **Hz. Muhammed**'in peygamberliği ona inananlar dışında Arap yarımadası çapında henüz genel kabul bile görmemiştir. Dolayısıyla *hatemü'l-enbiya* kavramının daha çok onun sağlığında değil ölümünden sonra, özellikle de yalancı peygamberlerin ortaya çıkışı ile bugünkü tabirle popüler olmaya başladığı anlaşılıyor. Yoksa bu ayetin indiği dönemde "**Zeyd**, **Muhammed**'in, evlâdı mı, evlâtlığı mı? Eski bir köle seçkin bir Arap kızı ile (**Zeynep binti Cahş**) nasıl evlenebilir? Diyelim ki evlendi onu nasıl boşamaya kalkar? Diyelim ki boşadı bir peygamber onun boşadığı ile nasıl evlenebilir? **Muhammed** onun ve de bizim neyimiz olmaktadır?" türünden "sınıf ve köken farkı gözeterek ayrımcılık" kokan tartışmalar olmaktadır. İşte bu ayetler bunlara cevap olarak geliyor. Dikkat edilirse ayetlerde savunulan kişinin **Zeynep** veya **Hz. Peygamber**'den ziyade adının bizzat anılmasından da anlaşılacağı gibi **Zeyd** olduğu görülür. **Hz. Peygamber**'in onu **Zeynep** ile evlenmeye teşviki ile başlattığı reformcu girişim, Allah'ın onun boşadığı kadınla bu kez **Hz. Peygamberi** evlenmeye teşviki ile hitama erdiriliyor. Bunun o günkü toplumda geçerli olan "sosyal statü" anlayışı açısından anlamı sanıldığından çok daha büyüktür. Şöyle ki: **Zeyd** eski bir köle ve evlâtlıktır, dahası kabilesizdir. O günkü geçerli sosyal statü anlayışına göre kendini koruyacak bir kabilesi bile yoktur. Yani kimsesiz ve gariban birisidir. Böyleleri toplumda yalnız kalmaya mahkûm olmakta, hor ve hakir görülmektedir. Anne ve babalarının adı ile bile çağırılmamakta, aristokrat Arap kabilesine mensup bir kızla evlenmesi çok görülmekte, evlenmiş olsa boşama hakkı başına kakılmakta, boşandığında da onun boşadığı ile evlenmeyi "kabile gururu" kendine yedirememektedir. Bir nevi devşirme muamelesine tabi tutularak geçmişleri ve aile bağları tümden silinmek, yok edilmek istenmektedir... İşte bu durumda olan birisini, garipleri, yoksulları, mazlumları, mağdurları, mahrumları, âmâyı, körü, sağırı, özürlüyü, evlâtlıkları, toprağa gömülen kızları, alınıp satılan kadınları, köleleri vs. toplumda ne kadar garip ve kimsesiz, hakkı yenen, ekmeği elinden alınan varsa onu koruma ve kollamayı misyon edinmiş "kimsesizlerin kimsesi" Allah'ın kitabı ona sahip çıkmakta ve bizzat **Zeyd** diye adını vererek "Peygamberini" onun boşadığı kadınla evlendirmektedir! İşte esas mesele budur... Bu mesele üzerinden evlâtlık kurumunu cahiliye Araplarının

anladığı şekilden çıkarmakta, yeni bir düzenlemeye tabi tutmakta ve bu bağlamında **Hz. Muhammed**'in (s.a.v) içlerinden kimi adamlardan/erkeklerden birisinin babası olmadığı, (zımnen) onun üzerinden bir hanedanlık türetilemeyeceği, bir patriarchy (babaya dayalı, soydan devirli saltanat) kurulamayacağını anlatmak istenmektedir. Böyle bir şeyin önüne geçmek için de etrafında hanedanlık oluşturma ihtimali bulunan ev halkının (*ehl-i beyt*) konumu ile **Hz. Muhammed**'in (s.a.v) tarihi misyonunun ne olduğunu, nasıl anlaşılması gerektiğini ele almakta ve bu cümleden olarak "*Muhammed içinizdeki adamlardan/erkeklerden birisinin babası değildir, bilakis "Allah'ın elçisi" ve sonuçta (netice itibarîyle, hitamen/hatemen) peygamberlerden birisidir, hepsi bu! Başka yönlere çekip ondan bir hanedanlık çıkarmaya, baba kültü türetmeye, kendisini ve ailesini kutsamaya kalkışmayın*" mesajı vermektedir... Öte yandan bu ayetin peygamberlik misyonunu teyid etmek için nazil olduğunu anlıyoruz. Peygamberlik mührünün şu an onda olduğu, onun ayırıcı özelliğinin bu olduğu vurgulanıyor. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulur: "*Resulullah gümüşten bir mühür (hatem) yaptırmıştı üzerinde 'Muhammedun Resulullah' yazdırtmıştı. 'Hiç kimse ben hayattayken bu yazıyı yüzüğüne yazdırtmasın' buyurdu.*" (Buhari; Kitabu'l-libas, No: 1953). Ayette kasdedilen yüzüğün/mührün bu olması da muhtemeldir. (Allahu a'lem)... Görüldüğü gibi *hatemu'l-enbiya* kavramı ile ilgili yukarıdaki her üç yorum da mümkün görünüyor. Şahsî kanaatim üçüncü görüş doğrultusundadır...

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا أَيُّهَا
النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا إِلَى
اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ
مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ
أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا
أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ
خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا
خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا
عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ
عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

44- O'na kavuşacakları gün onlara ebedi barış temenni edilecek. Onları çok büyük bir karşılama bekliyor.

45- Ey peygamber! Biz seni şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

46- Kendi izni ile Allah'a çağıran ve aydınlık saçan bir ışık olarak gönderdik.

47- O halde iman edenlere Allah'ın büyük bir nimet hazırladığı müjdesini ver.

48- Kâfirlere ve münafıklara da itaat etme. Onların eziyetlerine aldırış etme ve Allah'a dayan. Dayandığın Allah olunca hepsine yeter!

49- EY İMAN EDENLER! Mü'min kadınları nikâhlayıp da kendileriyle ilişkiye girmeden boşanırsanız onları üç ay hali bekletme hakkınız yoktur. Hemen ihtiyaçlarını karşılayın ve güzelce yol verin.[31]

50- EY PEYGAMBER! Biz sana mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği elinin altındaki esir kadınları, amcanın kızlarından, halalarının kızlarından, dayının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle birlikte hicret etmiş olanları,[32] bir de mü'min bir kadın eğer kendisini peygambere teklif eder de peygamber de onunla evlenmek isterse diğer mü'minlere değil sırf sana mahsus olmak üzere onu helâl kıldık.[33] Zaten onlara eşleri ve ellerinin altındaki savaş esiri kadınlar hakkında yapmaları gerekeni bildirmiştik. Artık endişelenmene gerek yok. Allah çok bağışlayandır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

---

[31] TALAK: Bkz. 65/4. ayet dipnotu.

[32] Görüldüğü gibi burada **Hz. Peygamber**'e (s.a.v) diğer mü'minlerden farklı olarak getirilen ayrıcalık sanıldığının aksine "daha fazla hak verme" değil "daha fazla haktan mahrum etme" yönündedir. Çünkü diğer mü'minler bütün amca, dayı, teyze, hala kızlarıyla evlenebilirken Hz. **Peygambere** (s.a.v) sadece kendisiyle Medine'ye hicret etmiş olanlar helâl kılmıyor. Burada **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) aile du-

rumunu titizlikle ele alınarak onunla Medine'ye gelenler hariç Kureyş'in diğer kadınları ona yasaklanıyor. Hâlbuki diğer mü'minler için böylesi bir yasaklama söz konusu değildir.

[33] Yani: Kendini peygambere bağışlayan bir kadın eğer sen istersen seninle evlenebilir. Fakat bir daha başkasıyla evliliği unutması gerekir. Eğer başka birisine böyle bir şey yapsaydı ondan sonra başkasıyla evlenebilirdi, ama senden sonra böyle yapamaz... Ayette geçen "*Sırf sana mahsus, diğer mü'minlere değil*" ifadesini **Ebu Hanife** böyle yorumlamıştır (Razi). Bu yorum **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) eşlerinin mü'minlerin anneleri olduğu ve artık ondan sonra başkalarıyla evlenemeyecekleri hükmünün hikmetini derinden kavrayan bir yaklaşımdır. Çünkü Kureyş'ten olan peygamberin evlilikleri bir önceki cümlede "hicret eden amca, dayı, hala, teyze kızları" ile sınırlandıktan sonra, evlendikleri kadınlar da kendisinden sonra başkasıyla evlenememekle sınırlandırılıyor. Bununla ne yapılmak istendiği gayet açıktır; **Hz. Peygamber** (s.a.v) ve eşlerinden ümmet ve insanlık namına fedakârlık isteniyor! Baba ve aşiret kültüne dayalı kabile yapısı aşılmaya çalışılıyor. Böylesi bir kabile yapısı içinden çıkmış peygamberi gelecek kuşaklar için ancak ve sadece "elçisi" (*resul*) ve bir "peygamber" (*nebi*) olarak konumlandırmaya çalışıyor. Kendisinin ve evlendiği kadınların evliliklerine tabiri caizse "stratejik müdahalelerde" bulunuyor. Bunun ne manaya geldiğini **Hz. Peygamberin** (s.a.v) "kızının" soyu üzerine üretilen "mitolojinin" İslâm toplumunu ne hale getirdiğini ve hala sökülüp atılamadığını, ümmetin kanayan yarası olarak bitmek tükenmek bilmeyen Şiî-Sünnî savaşlarına kaynaklık ettiğini ve etmeye devam ettiğini düşürsek daha iyi anlarız. Buradan **Hz. Aişe**'nin neden kırk yıl evlendirilmediğini, kendini peygambere bağışlayan bir kadının neden artık başkalarıyla evlenemeyeceğinin bir manası olduğu ortaya çıkar. Bu ayetlerin, **Hz. Peygamber**'in (s.a.v) kadın konusundaki bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, bu konuda hiç bir ayetten kaçınılmayarak âdeta onun nefsini başka bir kadına dönüp bakmayacak hale getirmek için indirilmiş özel ayetler olarak anlayan kimi müfessirler yanılmaktadır. Çünkü peygamberden ve evlendiği kadınlardan istenenler, tipik bir Arap toplumu içinde yetişip gelen birisinden istenebilecek fedakârlıklardan başka bir şey değildir. Doğrusu onlar da bunu fazlasıyla yapmışlardır. Fakat onlardan sonra gelenler Kur'an'ın bu ayetlerle ortaya koyduğu devrimci ruhu görmezden gelerek etrafında yine hanedanlık oluşturmuşlardır. Yukarıdaki ayette (50) Yine **Hz. Peygambere** kadınlarla evlenme konusunda ayrıcalık tanındığını söylemek de mümkün görünmüyor. Çünkü ayette geçen kadınların benzerleriyle diğer mü'minler de evlenebilir. Mesela bir kadın kendini sevdiği bir erkeğe bağışlayarak, örneğin "şu kitap mehrimiz olsun" diyerek evlenme teklif edebilir. Erkek de onu kabul edebilir. Fark şurada; aynı kadın evlendiği adamdan sağken boşanarak veya öldükten sonra başkasıyla da evlenebilir. Ama peygamberle böylesi bir evlilik yapan için artık geri dönüş yoktur. **Hz. Peygamberin** kendisinden ve ehl-i beytinden yani

eşlerinden ne büyük fedakârlıklar istendiğini görmüyor muyuz? Peki, Allah'ın "ileride şu tür gelişmelere neden olabilir" diye hüküm indirmesi veya indirmemesi nasıl olabilir?" denirse benzeri durumların Kur'an'da örneği vardır. Meselâ Allah: "*Eğer insanların tek bir inkârcı toplum haline gelme ihtimali olmasaydı kâfirleri lükse gark ederdik...*" (Zuhruf; 43/35–36) demektedir. Yine "*Allah sizden bütün her şeyinizi feda etmenizi istemiyor. Eğer sizden her şeyinizi feda etmenizi isteyerek zorlasaydı onlara cimrice sarılırdınız ve böylece zaaflarınızı ortaya çıkarmış olurdu*" (Muhammed; 47/36–37) ayeti de buna örnektir. Buradaki durum da aynen böyledir...

تُرْجِي مَنْ تَشَٓاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔو۪ٓي اِلَيْكَ مَنْ تَشَٓاءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ
وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَٓا اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا ف۪ي
قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يماً حَل۪يماً ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَٓاءُ
مِنْ بَعْدُ وَلَٓا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَم۪ينُكَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَق۪يباً ﴿٥٢﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
اِلٰى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا
طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي۪ مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي۪
مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ
ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ
اَبَداًۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يماً ﴿٥٣﴾ اِنْ تُبْدُوا شَيْـٔاً
اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يماً ﴿٥٤﴾

51- Onlardan istediğinin sırasını öne alır istediğini sonraya bırakırsın. Sonraya bıraktıklarını yeniden istemende bir sakınca yoktur.[34] Onların gözlerinin aydın olması, üzülmemeleri ve kendilerine verdiğinle hepsinin memnun olmaları için en uygun olan budur. Allah kalplerinizdekini bilir. Allah her şeyi bilir, incelik sahibidir.

52- Bundan böyle artık başka kadınlar sana helal olmaz. Bunları, güzellikleri çok hoşuna gitse bile başka eşlerle değiştirmek de olmaz. Artık sadece sahibi oldukların ile yetinmelisin.[35] Allah her şeyi görüp gözetiyor.

53- EY İMAN EDENLER! Peygamberin evlerine vaktine dikkat etmeksizin ve yemek için izin verilmedikçe girmeyin, ancak çağrıldığınız zaman girin. Yemeği yediğinizde de hemen dağılın; lâfa dalarak oturup durmayın. Bu durum peygamberi üzüyor ama size söylemekten çekiniyor. Fakat Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Yine eşlerine gerekli bir şey soracağınız zaman perde arkasından sorun. Böyle yapmanız hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah'ın peygamberini incitmeye hakkınız yoktur. Onun arkasından eşleri ile de ebediyen evlenemezsiniz. Bu Allah katında çok büyük bir şey olur; bundan hiç şüpheniz olmasın.[36]

54- Siz bir şeyi açıklasanız da gizleseniz de hiç kuşkusuz Allah her şeyi biliyor.

---

[34] Hz. **Aişe**'den gelen bir rivayete göre "**Hz. Peygamber** (s.a.v) sevgisini eşleri arasında eşit şekilde dağıtır ve şöyle derdi: "*Ey Allah'ım ben elimden geleni yapıyorum. Elimde olmayan ve senin kudretinde olan şeyden dolayı beni sorumlu tutma*" (İbni Hanbel, Müsned). Demek ki bu ayetle "**Hz. Peygamberin** (s.a.v) eşlerine karşı sıra gözetmek zorunda olmadığı, canının istediği ile istediği kadar kalıp diğerini "askıda" bırakması, sonra askıda bıraktığına istediği zaman tekrar dönmesinin ona serbest olduğu" şeklindeki yorum isabetli görünmemektedir. Klasik bazı müfessirler ve onlara bu noktada katılan **M. Esed'in** bu yollu görüşleri hiç de

isabetli görünmüyor. Böyle bir davranışın birine meyledip diğerini askıda bırakmak demek olacağı, bunun ise adaletsizlik olduğu açıkça beyan edilmişken (4/129), **Hz. Aişe**'nin "*O hepimize eşit davranırdı*" beyanı ortadayken **Hz. Peygamber**'e böyle "adaletsizlik yapma ayrıcalığının" tanındığı nasıl düşünülebilir? Tanınsa bile o yapmaz ayrı ama böyle bir şeyi Allah başka yerde kınamışken (4/29) peygamberine nasıl uygun görebilir? Kur'an'ın bu tür konularda **Hz. Peygamber'e** özel "lehine" ayrıcalıklar tanıdığını temellendirmek mümkün değildir. Bilakis eğer buna ayrıcalık denecekse, hicret edenler dışında diğer Kureyş kadınlarıyla, ölümünden sonra da hanımlarının diğer mü'minlerle evlenememesi ve onun evliliklerine sınır konarak "artık bunlardan başkasıyla evlenemezsin" denmesinin neresi "lehine" ayrıcalık olabilir? Tam tersi diğer mü'minler için serbest olan bu şeylerin onun için yasaklanması söz konusudur. Bunun muhtemel sebeplerini ise bir kaç ayet önce açıklamıştık. Kaldı ki bütün bu ayetlerden bizim çıkarmamız gereken sonuç da bu yasaklamanın sebepleri ve sonuçları olmalıdır...

[35] Demek ki **Hz. Peygamber'e** halen evlenmiş oldukları hariç bir daha evlenmek veya evlendiklerini değiştirmek yasaklanıyor. Ayete geçen *meleket eymanukum* tabiri 4/24. ayette geçtiği anlamda yani "*şu an meşru nikâh sahibi oldukların*" anlamında kullanılıyor ve öyle görünüyor ki "*cariyeler hariç*" manasına gelmiyor. Yani peygambere "kadın" kapısı kapatılıyor. Eşlerine de o öldükten sonra "erkek" kapısı kapatılıyor. Surenin tam ortasında da uzunca bir ayetle erkek ve kadınların adları tek tek anılarak özendirici manevî/ahlâkî teşvikler sıralanıyor (35). Şimdi bunun ne demeye geldiğini düşünelim artık...

[36] Demek ki ayette geçen hususlardan sadece vefatından sonra eşleri ile evlenmeme yasağı, o da lehine değil aleyhine olarak **Hz. Peygamber'e** mahsustur. O da zaten kendisi vefat ettikten sonra eşleri ile ilgilidir. Ancak şu an eşleri de toprak olalı yüzyıllar olmuştur. Peki, bu ayetlerin bizim için anlamı nedir? Öyle görünüyor ki ayet şu mesajları vermektedir: 1- Birbirinizin özel hayatına saygılı olun. Yerli yersiz birbirinizin evine, işyerine vs. giderek meşgul etmeyin. Vaktinde gelin, vaktinde gidin. Hatta müsait olup olmadığını sorun öyle gidin ve işiniz bitince de lafa dalmayın. 2- Birbirinizin evine gelip giderken aile mahremiyetlerini göz önünde bulundurun ve özellikle kadınlara çok saygılı olun. Ağırbaşlı, ciddi ve mesafeli konuşun. Saygıyı ve güveni hiç bir zaman zedelemeyin. Ziyaret ettiğiniz evde kadınlarla karşılaşırsanız, ev hali olması sebebiyle hemen örtünemeyeceklerinden dikkatli olun. Kadınları evde, işyerlerinde, çarşı ve pazarlarda göz hapsine alıp rahatsız edecek şekilde süzmeyin... Ayette geçen "perde arkasından" (*verâi'l-hicap*) tabirinin ev hali için geçerli olduğu anlaşılıyor. Çünkü hemen sonraki ayetlerde "dışarı çıkarken örtünsünler" deniyor. Demek ki ev içinde misafir geldiğinde "dışarıdaki gibi örtünen" bir kadının dışarı elbisesini giymiş olacağından perde gerisinden konuşmasına gerek kalmaz. Evdeki "perde", dışarıdaki "örtünün" yerine kullanılıyor. Demek ki ör-

tülü değilken birisi gelirse karşısına ya perde gibi bir şeyin ardından veya biraz bekletip üzerine örtü aldıktan sonra çıkması gerekir. Öyle anlaşılıyor ki burada "haremlik-selâmlık" diye bilinen uygulama öngörülmüyor. Kadınlarla erkeklerin birbirlerini hiç görmemeleri değil, birbirleriyle karşılaştıklarında tarif edilen ölçüler içinde "örtülü" olmaları isteniyor. Dışarıda "örtü" evde "perde" ile... Dışarıdaki örtünün yerine perdeyi geçirmek mümkün değil, hatta imkânsız. Fakat içerideki perdenin yerine örtü geçince maksat yine hâsıl olmuş olur. Demek ki örtünme kadınlar erkeklerin içine çıkacağından dolayı vardır. Çünkü örtünme "bir arada" olandan istenir. Aksi halde örtünmenin manası kalmaz. Şu halde kadınların örtünmeleri isteniyor çünkü birarada olacak, dışarıya çıkacak, ereklerle karışılacak, yürüyecek, gidecek gelecek, eğilecek kalkacak, otobüse binecek, alışveriş yapacak ve böylece toplumda yer alacaklar. Aksi halde zaten hiç bir zaman birbirlerini görmemeleri, birbirleriyle karşılaşmamaları istenseydi örtünmelerine de gerek kalmazdı...

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِىٓ اٰبَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ وَلَا
اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَآ اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾
يَآ اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِينَ
يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا
يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِى الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾
مَلْعُونِينَ اَيْنَمَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ
فِى الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

55- O hanımların babaları, oğulları, kardeşleri, kardeş oğulları, kız kardeş oğulları, kadınları ve sahip oldukları esir kadınların yanına çıkmalarında bir sakınca yoktur.[37] Daima Allah bilinciyle yaşayın, çünkü Allah her şeyi görüyor.

56- Allah ve melekleri peygamberi destekliyor; hiç kuşku yok. Ey iman edenler! Siz de onu destekleyin[38] ve cânı gönülden barış ve esenlik dileyin.

57- Çünkü Allah ve peygamberini incitenleri, Allah dünyada ve ahirette dışlamış ve onlara kesinlikle aşağılık bir azap hazırlamıştır.

58- İman eden erkeklere ve iman eden kadınlara hak etmedikleri bir şekilde eziyet edenler iftira atmış ve açık bir günahın vebali altına girmişlerdir.

59- Ey peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle; dışarı çıkarken üzerlerine örtülerini alsınlar.[39] Tanınıp da eziyet edilmemeleri için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır.

60- DOĞRUSU eğer o münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve şehirde yalan haberler yayıp tahrikte bulunanlar bu işten vazgeçmezlerse, hiç şüphen olmasın Biz seni kendilerine üstün kılarız. Sonuçta orada seninle pek az bir arada kalırlar.

61- Dışlanmış olarak nerede ele geçirilirlerse yakalanıp bir bir öldürülürler.

62- Allah'ın geçmiş çağlardan beri olagelen davranış tarzı budur. Allah'ın olagelen davranış tarzında bir değişiklik bulamazsın.

---

[37] Yani perde arkasından konuşma durumuna bu sayılanlar dâhil değildirler. Bunların yanına ev hali ile yani dışarıya çıkarken üzerlerine aldıkları elbiseleri olmadan, meselâ başları, yakaları açık, kısa kol, yelek, buluz, etek vs. ile çıkabilirler. Bunlarda bir sakınca yoktur… Ayette geçen "kadınları" (*nisâihinne*) tabiri ile: 1- Hizmetçi kadınlar 2- Güvenilir kadın arkadaşlar 3- Müslüman kadınlar 4- Hemcinsleri olan tüm kadınlar kastedilmiş olabilir. Artık bu adı geçen şahsın

kendisine kalmıştır. Öyle olur ki yanına gelen kadın Müslüman olabilir fakat güvenemez ve örtünmek durumunda kalabilir. Öyle olur ki yanına gelen herhangi bir kadındır veya gayr-i müslim bir kadın da olabilir fakat örtünmesine gerek olmayabilir. Bu durum daha çok şahsın icabı haline göre bu dört durumdan birisi arasında gidip gelebilir. Bu tür özel durumlarda muhatap olmadan boşluğa fetva vermemek gerekir...

[38] SALAVAT: Sözlükte [صلى] kökünden "birine dua etmek, sevgilerini göndermek, üzerine merhamet yağdırmak" demektir. Hamile devenin doğumu yaklaştığında kuyruk altı sarkmak (*sallati'n-nâgati*); namaz yeri, seccade (*musallî*); atın yarışta kazananın ardınca gitmesi (*tasliyete'l-feres*); dua etmek (*tasliye*); hayvanın kuyruk altı veya sırtının ortası (*es-selâ*); ateşte yanmak, ateşe maruz kalmak (*sallâ*); bir şeyi yakmak için ateşte bırakmak (*tasliyeh*); ateşte ısınmak (*ıstılâ*); ateşte yanma, ateşte kalma (*es-sıllî*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi *salavat* "birinin sevdiği ve desteklediği birisine sevgisini bildirmesi, iletmesi" manasında kullanılmaktadır. Zamanla Allah'ın sevdiği kullarına sevgi ve merhamet yağdırmasından mülhem olarak Müslümanların **İbrahim** ve **Muhammed** (s.a.v) gibi peygamberlere sevgilerini göndermesi, onları desteklediklerini, yollarında yürüdüklerini ifade için kullanılır olmuştur. Namaz anlamına gelen *salat* ile aynı köktendir. Bu manada salâvat getirmek diye meşhur olan *Allahumme sallî âlâ Muhammedin ve âlâ âl-i Muhammed* duası "Allah'ım **Muhammed** ve arkadaşlarını sevgi ve merhametinle destekle, bizim sevgi ve desteğimizi, onların yolunda olduğumuzu da onlara ulaştır" manasındadır...

[39] CİLBAB: Sözlükte [جلب] kökü mastar olarak "getirmek, kazanmak, celbetmek" demektir. Getirmek, celbetmek (*isticlâb*); çekici, büyüleyici, albenisi olan (*cellâb*); ithal edilmiş, yabancı mal (*celeb*); dürtü, münasebet, sebep olan şey (*meclebe*); entari, uzun gömlek, genişçe başörtüsü (*cilbâb*); kendine doğru çekmek (*celb ilâ nefsihi*); atı teşvik için haykırmak (*celb alâ fersihi*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi *cilbâb* bir kadının erkekleri kendine çekmesi, celb etmesi, kışkırtması, vücut güzelliği ve cinsel cazibesi ile büyülemesine mani olan üzerine aldığı genişçe örtü demektir. Böylece bir kadın erkekleri cinsel cazibesi veya dişiliği ile "kendine doğru çeken" veya onları "kışkırtması ile tanınan" birisi olmaktan çıkacaktır. İlginçtir bugünkü İngilizcede kadın artistler için kullanılan "ünlü, şöhret, meşhur" anlamındaki *celebtrity* kelimesi de hem anlam hem yazılış bakımından aynı şeyi çağrıştırmaktadır. Demek ki Müslüman kadınlara dışarı çıkarken tanınıp eziyet edilmelerine, kendilerine laf atılmasına, peşlerine düşülmesine karşı üzerlerine örtü (*cilbab*) almaları emrediliyor. Cinselliklerini ve vücut güzelliklerini ön plana çıkarmamaları isteniyor. Açıkçası bilgelik dolu kitap (*kitabun hakîm*) olarak kendisini tanıtan Kur'an ve onun gönderen bilgi/bilgelik kaynağı (*alîm/ hakîm*) olan Allah ne kadar muhteşem öğütler ve-

riyor! İyice düşünecek olursak insan ruhunu derinlemesine bilen yüce bir bilgelik kaynağı ile karşı karşıya olduğumuzu apaçık görürüz... Erkek karakterinde varolan "bakmak, seyretmek, istemek, sahip olmak" karşısında ona kendini tutmayı öğütleyerek "bakma, olanla yetinmesini bil" diyor. Kadın karakterinde varolan "istenilmek, beğenilmek, ilgi çekmek, arzulanmak, kendine celbetmek" karşısında da, ona bütün bunlara karşı kendini tutması (imsak), dışarıya çıktığında (kamusal alanlarda) çekici, kışkırtıcı, celb edici davranışlarda bulunmaması, toplumsal yaşamda kendi meslekleri, kültürleri ve ahlâkî meziyetleriyle yer almaları gerektiği hatırlatılıyor. Yani ilâhî hitap erkeğe ve kadına en zayıf oldukları yerden sesleniyor... Ayrıca bkz. "ZİNET" ve "HAMR" 24/31. ayet dipnotu.

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ
سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾
يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا اَطَعْنَا اللّٰهَ
وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا
فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ
لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اٰذَوْا مُوسٰى
فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا
عَظِيمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ
اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

63- İNSANLAR sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. Cevap ver: "Onu ancak Allah bilir. Kim bilir, o saat belki yarından da yakın!

64- Allah kâfirleri dışlamış ve onlara alev alev bir ateş hazırlanmıştır.

65- Orada ebedi kalacaklar; ne bir yâr bulabilecekler, ne de bir yardımcı.

66- O gün yüzleri ateşte çevrilirken; "Ah ne olurdu bizler Allah'a itaat etseydik, peygambere itaat etseydik" diyecekler.

67- Yine diyecekler ki: "Ey Rabbimiz, doğrusu biz liderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yanlış yola sürüklediler

68- Ey Rabbimiz, onların azabını ikiye katla ve tümüyle dışlayıp uzaklaştır."

69- EY İMAN EDENLER! Sizler Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah Musa'ya onların can sıkıcı iddialarından temize çıkardı. Çünkü Musa Allah katında itibarı yüksek birisiydi.

70- Ey iman edenler! Allah bilinciyle yaşayın ve sözün namusunu koruyun.[40]

71- Böyle yaparsanız işlerinizi iyileştirip güzelleştirir ve günahlarınızı bağışlar. Her kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse gerçekten o büyük bir zafer elde etmiştir.

72- Biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk da onlar onu üstlenmeye yanaşmadılar. Ondan korktular da emaneti insan üstlendi. Çünkü insan çok nankör, çok cahildir, kesinlikle!

73- Sonuç olarak Allah münafık erkekler ve kadınlarla, ortak koşan erkekler ve kadınlara azap edecek. İman eden erkeklerle kadınların ise tövbelerini kabul edecek. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhamet kaynağıdır…

[40] KAVLEN SEDİDA: Sözlükte "set çekilmiş söz" demektir. Arapça'da [سدد] kökü "tıkamak, kapatmak, karşılamak, set çekmek" demektir. Düzgün olmak, isabetli olmak (*sedâd*); kapatmak, ödemek, borcu kapatmak (*tesdîd*); tıkanmak (*insidâd*); doğru söz (*sidd*); set, baraj, bent (*sedd*); kör tıpa, tıpaç (*sedâde*); kapı, eşik, seki, divan (*sudde*) kelimeleri bu köktendir… Görüldüğü gibi *qavlen*

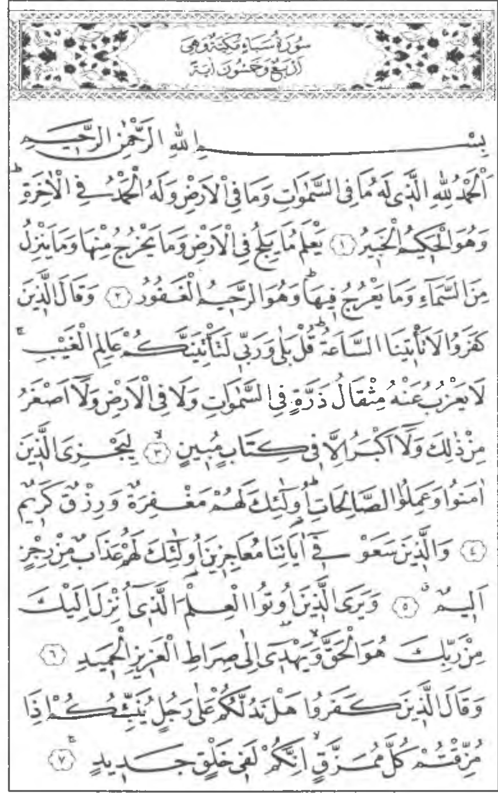
sedidâ, sözün etrafına set çekerek onu korumak, kollamak manasında "sözü yalnızca söz olarak, söylendiği şekilde, yalan, dolan, iftira, uydurma, saptırma gibi hallerden korumak, sözün etrafında set örerek, bu gibi zararlı şeylerin sözün içine germesine mani olmak" demektir. "Sözün namusunu korumak" dediğimiz şey budur. Çünkü her sözün bir namusu vardır. Yani söylediğinde doğru söylenmek. aktarıldığında olduğu gibi aktarılmak, çarpıtılmamak, eğip bükülmemek onun namusu (nomosu/ilkesi/kuralıdır). İşte bu çiğnenmemeli, sözün etrafına set çekilerek özenle korunmalıdır...

34- SEBE SURESİ

Mekke'de inmiştir, 54 ayettir. Surenin ana temasında **Davud** ve **Süleyman** peygamberlerin Filistin'de kurdukları devlet ile eskiçağ güney Arabistan halklarından Sebelilerin yükseliş ve çöküş öyküleri ele alınır. Bu tarihsel durum üzerinden, devlet, saltanat, dünya hayatı, dünyevi ihtişam, siyasi kudret, ölüm, kıyamet, ahiret, peygamberlik, tevhid ve adalete dair evrensel mesajlar verilir...

34-SEBE SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 54 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BÜTÜN övgüler göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'adır. Ahirette de bütün övgüler O'na aittir. O, her şeyden haberdardır, çok bilgedir.

2- Yeryüzüne ne girip çıkıyor, gökten ne inip yükseliyorsa hepsini bilir.[1] O, sevgi ve merhamet kaynağıdır, çok bağışlayıcıdır.

3- Kâfirler: "Kıyamet diye bir şey yoktur" diyorlar.[2] Söyle onlara: "Hayır, bilinmezleri bilen, görünmezleri gören Rabbim hakkı için kıyamet kesinlikle kopacaktır! O'nun bilgisinden göklerde ve yerde zerre kadar bir şey kaçmaz. Ondan daha küçüğü de, daha büyüğü de hep apaçık bir kitaptadır.

4- İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanlara karşılıkları mutlaka verilecektir. Onlar için bir bağışlama ve bol rızık vardır.

5- Ayetlerimizi geçersiz kılma yarışına girenleri acı veren kötü bir azap bekliyor.

6- Bilgi ile donatılmış olanlar ise, sana Rabbinden indirilenin gerçeğin ta kendisi olduğunu ve sonsuz yüceliğe sahip, her türlü övgüye lâyık olanın yolunu gösterdiğini görüyorlar.

7- Böyleyken kâfirler: "Size, cesetlerimiz lime lime ayrılıp toza toprağa karışıp gittikten sonra yeniden yaratılacağımızı haber verip duran bir adam görmeye ne dersiniz?" diyorlar.

---

[1] Demek ki Kur'an'ın "yarılarak ortaya çıkan" (*felaq*) olarak tanımladığı (113/1) oluş ve bozuluşlar (*kevnu fesat*) girip çıkmalar ve inip yükselmelerden ibarettir. Ayette geçtiği şekliyle yeryüzüne giriş (*ilcâ*) ile çıkış (*ihrâc*) ve gökten iniş (*inzâl*) ile yükseliş (*u'ruc*) "oluşun" dinamik ritmini ifade ediyorlar. Bütün bir tarih ve tabiat bu ritimle yaratılışın temposunu oluşturuyor... Su, toprağa girerek tohumları suluyor, tohum toprağı yararak yeryüzüne bitki olarak çıkıyor. Zamanla bitkiler ve

madenler kuruyup fosilleşerek toprağın altına giriyor, oradan kömür, petrol, doğalgaz vs. olarak yeniden yeryüzüne çıkıyor. Tarihte kaybolup gitmiş nice uygarlıklar, sonraki kuşakların bilincinde yeniden canlanarak tarih sahnesine çıkıyor. Yeryüzünden buharlar göğe yükseliyor, oradan yağmur olup tekrar yeryüzüne iniyor. İnsanların hırsları göklere yükseliyor, buna karşın üzerilerine vahiy iniyor. Keza insanlardan kimileri arayışlara giriyor, vicdanî arayışlar dağlara tepelere, Tur-i Sina'ya, Hira vs. mağarasına çıkıyor, oradan üzerlerine Allah'ın sevgisi ve merhameti vahiy olarak iniyor. Böylece varlık ve oluş dinamik bir tempo içinde birbirini etkileyerek, birbirinin içinden yarılıp çıkıyor. Kur'an işte bu sürüp giden hareketliliğe yeniden yaratma (halk-ı cedid) diyor...

[2] Harfi harfine: "Kafirler ise "bize saat gelmez" dediler."

أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ
بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلًا
يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ أَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ
وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ
رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾
يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ
الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ
إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

8- Ve ekliyorlar: “Bu adam acaba Allah adına yalan mı söylüyor, yoksa kendisinde bir delilik falan mı var?” Hayır! Asıl o ahirete inanmayanlar sapıklığa gömülüp gitmişler, acı bir azap bekliyor onları.

9- Tepelerindeki göğe ve altlarındaki yere hiç mi bakmıyorlar? İstesek hepsini yerin dibine batırır, göğü da başlarına yıkardık. Birazcık vicdanı olan her kul bundan ibret alır; hiç kuşkusuz.

10- İYİ DİNLEYİN! Davud’a fazilet verdik. “Ey dağlar, yürüyün onunla beraber, siz de ey kuşlar!” dedik[3] ve onun için demiri[4] yumuşatarak[5] 11- “İşinizi tam yapın ve daima ölçülü olun. İyilik, güzellik, doğruluk için çalışın. Çünkü Ben yaptığınız her şeyi görüyorum” dedik.

12- Süleyman’ın emrine de rüzgârı verdik. Onların sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık yol idi. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışan vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa, ona ateş azabını tattırırız.[6]

13- Onlar ona yüksek binalar, nakış ve süslemeler, içine tekne alacak kadar geniş havuzlar ve yerinden oynatılmaz büyük kazanlarından her ne isterse yaparlardı. Çalışın ey Davud ile beraber olanlar, şükür için çalışın! Kullarım arasında şükreden azdır.[7]

14- Nihayet Süleyman’ın ölümüne karar verdiğimizde asasını kemiren bir güve olmasaydı kimse öldüğünü anlamayacaktı. Süleyman yere yıkılınca anlaşıldı ki ölmüş. Eğer cinler bundan haberdar olsalardı kendilerine işkence gibi gelen o işlerde çalışıp durmazlardı. [8]

[3] Yani: Maddi ve manevi bütün imkanları davud için seferber ettik. Onun inanç ve davranışlarından razı olarak onu destekledik. İşte Biz böyle kullarımızı destekleriz. Siz de onun gibi olun sizi de destekleyelim… Ayette geçen (evb/meâb) kökünün “yürümek” anlamında kullanılması hakkında Bkz. “MEAB” 78/39 ve Kur’an’da dağ, taş, ay, güneş, yıldızlar vb. cansız varlıkların dile gelmeye çağırılması hakkında Bkz. “DİLE GELME” 77/giriş dipnotları

[4] HADİD: Sözlükte [حدد] kökü mastar olarak "bilemek, sivriltmek, keskinleştirmek" demektir. Sivrilmek, keskinleşmek (*hiddet*); yas tutmak, mateme bürünmek (*hidâd*); bilemek, keskinleşmek (*ihdâd*); saptamak, sınırlamak, tesbit etmek, limit koymak, kısıtlamak, kısmak (*tahdîd*); kenar, uç, sınır, suçluya uygulanan ceza, limit (*hadd*); haddizatında, kendi içinde, (*fi haddi zâtihi*); demirci (*haddâd*); demircilik (*hidâde*); demir (*hadîd*); sınırı belli, kısıtlı, limited (*mahdud*) kelimeleri bu köktendir...Ayette geçen "Ona 'hadidi' yumuşattık" ifadesi biri sözlük anlamında manevi, diğeri terimsel anlamda maddi olmak üzere iki anlama gelmektedir: 1- Ona manevi bakımdan sert, katı, hiddetli değil yumuşak, duygulu, hassas bir karakter verdik. 2- Ona maddî bakımdan demiri eritip sağlam zırhlar yapacak kadar güç ve iktidar verdik. Kur'an'ın tarzı gereği daha çok manevi/ahlaki olanı ön plana çıkardığına bakılarak birinci, maddi gücün ve iktidar kudretin ne amaçla kullanılması gerektiğine dair tarihsel bir durum üzerinden evrensel mesajlar verdiğine bakılarak ikinci yorum tercih edilebilir. Birinci yorum bağlama daha uygun düşmektedir.

[5] "Demiri yumuşattık" (*elennâ el-hadîd*) tabiri Türkçe'de "kadife eldiven içinde demir yumruk" tabirini çağrıştırır. Burada Hz. **Davud** tarihsel durumu üzerinden bütün çağlar için geçerli evrensel mesajlar verilmektedir. Şöyle ki: "Demir" güç, kudret göstergesi olan "devlet ve iktidar" aygıtını, "yumuşamak" tabiri ise bunu elinde bulunduranların edinmesi gereken ahlâk ve karakteri ifade etmektedirler. Demek ki devlet "kadife eldiven içinde demir yumruk" gibi olmalıdır. Haklıyı, zayıfı, mazlumu, mağduru, ezileni ve genel olarak halkı kadife yüzüyle okşamalı, koruyup kollamalı, öte yandan düşmana, güçlüye, zalime, haksıza, suçluya, hırsıza, yolsuza karşı da gerektiğinde demir yüzüyle hadlerini bildirmelidir. Şu halde "**Davud**'a demiri yumuşattık" demek "Ona kadife eldiven içinde demir yumruk verdik" demek olur. Doğrusu tarihte ve günümüzde dünyanın tüm iktidarlarının ihtiyaç duyduğu şey de bundan başkası değildir. İktidar denen ateşten gömlek ancak bu şekilde tam ve mükemmel (i'mâl sâbiğât) ve daima ölçülü (qadr fi's-serd) hale gelir... Demek ki surenin girişinde Allah'ın "yüce bilgelik kaynağı" (hakîm) olarak anılması hiç de boşuna değilmiş. Anlayana sivrisinek saz anlamayana davul zurna az...

[6] Yani: **Süleyman**'ın Küdüs'te kurduğu devlet (MÖ. 1000–800 arası), o günkü dünyanın merkezinde kurulmuş adalet ve barış yurdunun (*Daru's-Selam*) başkentiydi. Tüm bölgeyi "büyük bütün" halinde birleştirmişti. Batıda boğaları (Mısırlılar), doğuda cinleri (Babilliler), güneyde karıncaları (Sebebiler), kuzeyde kuşları (Hititler) ve Akdeniz'in sularında rüzgârlı yelkenli gemileri (Fenikeliler) hâkimiyeti altına almıştı. Denizcilikleriyle ünlü Fenikeliler onun egemenliğini kabul etmişti. Akdeniz'in bir ucundan bir ucuna geliş ve gidişleri bir ay süren seyahatleri olurdu. Süleyman devleti adına tüm denizleri kontrol ederlerdi. Keza cin, peri, büyü ve sihirleriyle ünlü Babilliler de onun hâkimiyetini kabul etmişti. Başkent Kudüs'te binlerce Babilli (cin) çeşitli işlerde çalışırdı. Öyle ki ünlü **Süleyman** mabedinin yapımında bunlar çalışmıştı. Erimiş demir madenleri dökerek mabedin yapımını sağlamlaştırmışlardı... **Süleyman** işte böyle tüm Mezopotamya-Akdeniz havzasını bir

adalet ve barış yurdu (*Daru's-Selam*) haline gelmişti... Görülüyor ki karınca, kuş, cin, peri vs. bu ülkelerin bugünkü devlet ve imparatorluk armaları gibi sembolleriydi.. Dünya kamuoyunda bunlarla anılırlardı. Bugün Rusların ayı, Almanların panzer, Fransızların horozla anılmaları, eski Türklerin (bir görüşe göre) sembolünün bozkurt, eski İran bayrağında sağ elinde kılıçlı aslanın bulunması gibi... Dahası bugün hala bu kültürün örneğin günümüz Türkiyesinde Fenerbahçe futbol takımının "sarı kanaryalar", Beşiktaş futbol takımının "kara kartallar" ile sembolleştirilip yaşıyor olması gibi...

[7] Yani: Başta mabedin inşası olmak üzere başkent Kudüs'ün imarı sırasında Babil (*cin*); Sebe (*karınca*); Hitit (*kuş*); Mısır (*inek*) ve Fenike (*rüzgarlı gemi*) ülkelerinden gelen işçiler yoğun bir şekilde çalışarak yüksek binalar (*mehârib*); nakış ve süslemeler (*temâsil*); içine bir tekne alacak kadar büyük havuzlar (*cifânin ke'l-cevâbi*) ve yerinden oynatılmaz büyük yemek kazanları (*qudurin râsiyât*) yaparlardı...

[8] Yani: **Süleyman**'ın dayandığı asa onun devlet ve saltanatıydı. Asayı kemiren kurtta oğlunun idaresizliği ve zaafıydı. Cinler de **Süleyman**'ın egemenliği altına aldığı isyancı kabilelerdi (Ömer Rıza Doğrul). **Süleyman**'ın ölümünden sonra oğlu zevke ve sefahate dalarak imparatorluğu içten içe kemirdi, çürüttü. Sonunda egemenlik altına alınan Babil (*cin*); Sebe (*karınca*); Mısır (*inek*); Hitit (*kuş*) ve Fenikeliler (*rüzgâr*) bir bir isyan etti. İmparatorluk böylece dağılıp gitti... Demek ki bir devlet veya uygarlık kendisi "içerden" çökmedikçe, dışarıdan çökertilemez. Dış darbe sadece içten çürümüş bastona dokunur, içten içe çürüdüğü dıştan bir dokunuşla anlaşılır: "*Bir de gökten gelmez bela bütün yerden taşar/Kendi ahlakı ile bir millet ölür yahut yaşar* (M. Akif)... Dikkat edilirse burada Kur'an hitap çevresi olan Sami/Arap muhayyilesinde mitleşmiş şekliyle **Süleyman** kıssasını ele alıyor. Bir olay halk muhayyilesinde mitleşmesi, onun gerçek olmadığı anlamına gelmez. Asılsız bilgelerle doldurulduğu anlamına da gelmez. Olayın kendisi tarihe karıştıktan sonra suretinin halk muhayyilesinde yaşamaya devam etmesi anlamına gelir. Kıssada geçen asa (saltanat, iktidar), kuş (Hititler), rüzgâr (Fenikeliler), karınca (Sebeliler) vs. hepsi olaydan geriye kalan tarihi ve sosyal suretlerdir ve bunlar bir zamanların gerçekleridir. Fakat sonraki nesiller bundan bir şey anlamamaya ve mucizevî temalar yüklemeye başlarlar... Bu, Türkçe'de bundan bin yıl sonra sarı kanaryalar (Fenerbahçe), kara kartallar (Beşiktaş) ve Bozkurtlar (MHP)'den bahseden birinin durumuna benzer. Olay gitmiş suretleri, sembolleri, armaları kalmıştır. Bunun üzerinden konuşmak sanki bir mucizeden bahsetmek gibi olur. İnsanlar etrafta, kanarya, kartal, kurt vs. olduğunu sanırlar... Veya bu tür anlatımlar örneğin Türkçe konuşan birisine "göle maya çalmayın" demeye benzer. Türk dil, tarih ve kültür evreninde yaşamamış birisi bundan hiçbir şey anlamaz. Anlaması için bu dil, tarih ve kültür evreninde yaşaması veya ona hâkim olması gerekir. **Nasreddin** Hoca diye birisinden, onun fıkralarından ve Türklerin gündelik hayat içinde birçok meseleyi artık onun atasözü haline gelmiş fıkraları üzerinden konuştuğunu bilmesi gerekir...

لقد كان لسبإ في مسكنهم آية جنتان عن يمين وشمال كلوا
من رزق ربكم واشكروا له بلدة طيبة ورب غفور ﴿١٥﴾
فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم وبدلناهم بجنتيهم
جنتين ذواتي أكل خمط وأثل وشيء من سدر قليل ﴿١٦﴾
ذلك جزيناهم بما كفروا وهل نجازي إلا الكفور ﴿١٧﴾ وجعلنا
بينهم وبين القرى التي باركنا فيها قرى ظاهرة وقدرنا
فيها السير سيروا فيها ليالي وأياما آمنين ﴿١٨﴾ فقالوا
ربنا باعد بين أسفارنا وظلموا أنفسهم فجعلناهم أحاديث
ومزقناهم كل ممزق إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور
﴿١٩﴾ ولقد صدق عليهم إبليس ظنه فاتبعوه إلا فريقا
من المؤمنين ﴿٢٠﴾ وما كان له عليهم من سلطان إلا لنعلم
من يؤمن بالآخرة ممن هو منها في شك وربك على كل
شيء حفيظ ﴿٢١﴾ قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله
لا يملكون مثقال ذرة في السماوات ولا في الأرض
وما لهم فيهما من شرك وما له منهم من ظهير ﴿٢٢﴾

15- Sebelilerin ülkesinden de çıkarılacak büyük dersler vardır. Sağlı sollu uzayıp giden yemyeşil bahçeler sanki dile gelerek: "Rabbinizin rızkından yiyin, O'na şükredin, ne güzel, ne hoş bir ülke ve bağışlayan bir Rab" diyorlardı.[9]

16- Fakat onlar aldırış etmediler. Biz de üzerlerine Arim selini[10] saldık. O güzelim yemyeşil bahçeleri çalı, diken ve otla dolu virane bir tarlaya çevirdik.

17- Nankörlüklerine böyle karşılık verdik. Biz nankörlere hep böyle karşılık veririz.

18- Sebe ülkesi ile çağlar boyu nice mücadelelerin hatıralarıyla dolu kentler arasında sırt sırta şehirler meydana getirmiş, onlara da düzenli gidiş geliş imkânı sağlamış ve "gezin oralarda, geceleri ve gündüzleri güven içinde" demiştik.[11]

19- Buna karşın onlar: "Ey Rabbimiz, daha çok, daha uzak yerler isteriz" diyerek kendilerine yazık ettiler. Biz de onları darmadağın ederek masal ülkesine çevirdik. Bu olayda şükretmesini bilen her kanaatkâr için nice dersler vardır;[12] bundan hiç şüpheniz olmasın.

20- Açıkçası İblis'in onlar hakkındaki tahmini doğru çıktı. İçlerinden bir avuç iman eden dışında hepsi ona uydu.[13]

21- Hâlbuki İblis'in insanlar üzerinde hiç bir yaptırım gücü yoktu. Fakat Biz kim ahirete iman ediyor kim şüphe içinde bunu bilelim istiyorduk. Yoksa Rabbin her şeyi koruyup gözetendir.

22- SÖYLE ONLARA: "Allah'tan başka Tanrı saydığınız Tanrılarınıza istediğiniz kadar yalvarın. Onların ne gökte ne de yerde zerre miktarı güçleri yoktur. Bu ikisinde bir ortaklıkları yoktur. Allah da onlardan birisini kendisine yardımcı seçmiş değildir.[14]

---

9 DİLE GELMEK: Bkz. 77/giriş dipnotu.

10 Rivayete göre Arim seli (*seylu'l-Arim*) güney Arabistan'da tahminen MS. 2. yüzyılda meydana gelen büyük sel felâketidir. Bu baskında Sebelilerin yaptığı o görkemli barajlar yıkıldı, bağlar, bahçeler sel suları altında kaldı. Bu olaydan sonra Sebe Krallığı bir daha belini doğrultamadı. Arabistan'ın güneyinden kuzeyine doğru

büyük göçler başladı. İslâm'ın zuhurundan 20–30 yıl kadar önce ise büyük baraj (*Ma'rib Barajı*) tümden çöktü... Kur'an hitap çevresi olan Sami/Arap tarihsel hafızasından bir örnekle evrensel mesajlar veriyor. Diğer milletlerin tarihinde görülen ve halen de devam eden doğal afetlerin bir gün onları da vurabileceği, böyle felâkete maruz kalmadan akıllarını başlarına toplamaları gerektiği hatırlatılıyor...

[11] Yani: Güney Arabistan'daki Sebelerin ülkesi ile çağlar boyu nice peygamber mücadelesinin hatıraları ile dopdolu (*mübarek*) şehirler; **Adem**'in ve **İbrahim**'in inşa ettiği Kabe'nin bulunduğu Mekke, İbrahim'in içinden çıktığı Babil'in başkendi Ur, **Musa**'nın içinden çıktığı Mısır'ın başkenti Menfis (Kahire), **Yunus**'un tutsak edildiği balık ülkesi Asur'un başşehri Ninova, **Eyyub**'un yaşadığı Nebatilerin başkenti Şam (Suriye) vb. arasında sırt sırta dizilmiş kasabalar, kentler meydana getirmiş, bunlar arasına kervan yolları döşemiş ve Sebelilere gezin buralarda güven içinde demiştik...

[12] Yani: Ellerindeki nimetlere şükretmeyi bir kenara bırakıp daha fazlasını istediler. Bencillik, hırs, ele geçirme, hep daha çok yerlere gitme, daha uzak hazineleri ele geçirme gibi doymak bilmez bir hırsa kapıldılar. Böylece kendilerine yazık ettiler. Öyle ki gün oldu ellerindekini bile arar oldular. Sel, çöl fırtınası, deprem vs. ile yer ile yeksan oldular. Bu dünyada ebediyen kalacaklarını, hiç yıkılmayacaklarını, tarihten hiç silinmeyecekleri sandılar. Zenginlik, refah, lüks ve daha çok kazanma ile her işin biteceğini sandılar. Fakat yanıldılar, gerçeği göremediler... İmdi, Ey Sebeliler gibi olmaya özenen dünyanın diğer milletleri! Bu olayda şükretmesini bilmek, kanaatkârlık, kendini tutmak, hakkına razı olmak, başkasının malına mülküne göz dikmemek, hırs, tamah, ele geçirme sevdasına kapılmamak gibi nice güzel hasletlerin dersi verilmektedir. Düşünün de ibret alın!

[13] Yani: " İblis'in 'Görürsün, yemin ederim ki, ben de onları yoldan çıkarmak için elimden geleni yapacağım, senin o doğruluk ve dürüstlük yolunun üstünde pusuya yatacağım akla hayale gelmedik yollarla onlara sokulacağım. Çoğunun yoldan çıktığını göreceksin.' (7/17) şeklindeki iddiasını doğru çıkardılar. İçlerinde bir avuç iman eden hariç hepsi saptı gitti...

[14] ŞİRK/SAMED: Bkz. 112/1-4. ayet dipnotları.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهُ حَتّٰى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ
قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ
﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ وَاِنَّا
اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ
عَمَّا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا
ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ
الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ
يَوْمٍ لَا تَسْتَاْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ
يَدَيْهِ وَلَوْ تَرٰى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ
بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا
لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾

23- Allah katında izin verdiği kimselerden başkasının arabuluculuk yapmaya kalkışması[15] faydasızdır. Nihayet kalplerindeki korkular dindirilip de "Rabbiniz hakkımızda ne diyor" diye sorduklarında "Gerçek, yalnızca gerçek!" denecek. Allah öyle yüce, öyle büyüktür.

24- Sor onlara: "Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor? Cevap ver: "Allah! Şu halde birimiz doğru yolda, diğerimiz yoldan çıkmış durumda."

25- Söyle onlara: "Siz, bizim suçlarımızdan sorumlu tutulmazsınız, biz de sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmayız. 26-Rabbimiz, hepimizi bir araya toplayıp aramızda adaletle hüküm verecektir. O, gerçeği apaçık ortaya koyan ve her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilendir. 27- O'na koştuğunuz ortaklarınızı hele bir gösterin. Hayır! Yok böyle bir şey! Allah çok güçlü, çok bilgedir.

28- SANA GELİNCE Biz seni insanlığın tümüne sadece kötüleri uyarasın iyilere müjde veresin diye gönderdik, başka bir şey için değil. Fakat insanların çoğu bunun bilincinde değil.

29- Bu sebeple: "Ne zamanmış bu söz, eğer doğru söylüyorsanız gününü söyleyin" diyorlar.

30- Cevap ver: "Size söz verilen öyle bir gündür ki vakti zamanı geldiğinde bir dakika bile ne gecikir, ne de öne alınır."

31- Kâfirler: "Biz ne bu Kur'an'a inanırız, ne de öncekilere" diyorlar. Fakat bu zalimlerin yakalanıp da Rablerinin huzurunda gelince birbirlerine nasıl lâf yetiştirdiklerini bir görsen! Bir taraftan güçsüzleri kodamanlarına: "Siz olmasaydınız kesinlikle biz mü'min olurduk" diyecekler.

---

[15] ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

32- Diğer taraftan kodamanları güçsüzlerine: “Ne münasebet! Doğru yolda yürüdünüz de sizi ondan biz mi çevirdik? Hayır, asıl suçlu sizsiniz” diyecekler.

33- Güçsüzleri kodamanlarına: “Hayır işiniz gücünüz gece gündüz dolap çevirmekti. Çünkü sizler bizlere hep Allah’ı tanımamamızı ve ortak koşmamızı emredip durdunuz” diyecekler. Böyle atışıp dururlarken azabın kaçınılmaz olduğunu görecekler ama artık son pişmanlık fayda vermeyecek. Kâfirlerin boyunlarına halkalar geçireceğiz. Kendi yaptıklarından başka bir şey mi karşılaştıkları?

34- Nitekim hangi ülkeye uyanışa çağıran bir peygamber gönderdiysek, oranın lüks ve refahtan şımartılmış kodamanları “Peygamberlik iddianızı tanımıyoruz” dediler.

35- Ve eklediler: “Mal, mülk, kalabalık hepsi bizde. Bize azap mazap sökmez.”[16]

36- Söyle onlara: “Rabbim, rızkı istediğine bolca verir, istediğini de sıktıkça sıkar. Fakat insanların çoğu bunun böyle olduğunu bilmezler.[17]

37- Oysa sizi Bize yaklaştıracak olan ne malınız mülkünüz ne de kalabalıklarınızdır.[18] Ancak iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yaptıklarına karşılık kat kat mükâfatlar ve cennet köşklerinde mutlu bir hayat bekliyor.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا
هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ
إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ
أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ
بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي
آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

38- Ayetlerimizi boşa çıkarma yarışına girenlere gelince, onları karşılayan azap olacak.

39- Söyle onlara: “Gerçekten Rabbim, rızkı kullarından istediği kimseye hem bolca verir, hem kıstıkça kısar. İyilik için her ne harcarsanız yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

---

[16] Harfi harfine: “Biz malca ve evlâtça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak değiliz.”

[17] Demek ki mal, mülk zenginliği kimsenin tapulu malı değildir. Bunlar birer emanettir. Toplumsal ilişkilerin belirlenmesinde değer ölçüsü olamazlar. Parası olanın daha değerli olduğu gibi bir ölçü geçersizdir. Bunun için hiç kimse, insanoğlunun mezarda çürüyüp ağzında gözünde kurtlar, böcekler dolaşırken malının mülkünün kalanlar arasında pay edildiğini, bir kefenden başka mezara hiçbir şey götüremediğini göre göre dünyada kazandıklarının kendisine ait olduğunu sanma aptallığına düşmemelidir. Mal, mülk dediğimiz şey geçici olarak kimimize çok kimimize az emanet ediliyor. Mülkün gerçek sahibi Allah’tır (*lehu’l-mulk*).

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ
كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي
كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا
مَا هَٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ ءَابَآؤُكُمْ
وَقَالُوا مَا هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُّفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَآءَهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ ءَاتَيْنَٰهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا
وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ
نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ
ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ
لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ
لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّٰمُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

40- Allah bir gün hepsini mahşere toplayacak ve meleklere: "Şunlar size mi tapıyorlardı?" diyecek.

41- "Seni tenzih ederiz. Sensin onlara karşı bizim sahibimiz. Bilakis onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmıştı" diyecekler.[19]

42- İşte o gün kimse kimseye fayda ve zarar verecek gücü kendinde bulamayacak. O gün zulmedenlere: "Tadın bakalım, o yalan deyip durduğunuz ateşin azabını" diyeceğiz.

43- Karşılarında söze dayalı apaçık deliller halinde ayetlerimiz okunduğu zaman o zalimler: "Bu, yalnızca sizi atalarınızın taptığı Tanrılardan vazgeçirmek isteyen bir adam. Şu Kur'an dediği de kendi uydurduğu safsatadan başka bir şey değil" diyorlar. Gerçeğin ta kendisi kendilerine geldiği halde bu kâfirler: "Bunlar kimilerine çok büyüleyici gelen bir takım lâflar, başka bir anlamı yok" demekten geri durmuyorlar.[20]

44- Hâlbuki Biz bu kâfirlere öyle ders alacakları kitaplar vermedik ve kendilerine senden önce bir uyarıcı da göndermedik.

45- Bunlardan önceki çağların kâfirleri de bütün bunlar yalan demişti. Hem de bunlara, önceki çağların kâfirlerine verdiklerimizin onda birini bile vermiş değiliz.[21] Buna rağmen peygamberlerimi yok saydılar. Benim de onları yok sayışım nasıl olurmuş bir bak!

46- Söyle onlara: "Size sadece bir tek öğüt vereceğim; ister ikişer, üçer ister yalnız olun daima Allah'ın huzurundasınız. İyice düşünürseniz arkadaşınızda delilikten eser olmadığını anlarsınız. O sizi 'ileride şiddetli bir azap var' diye uyarmaktan başka bir şey yapmıyor.

47- Söyle onlara: "Ben, sizden her hangi bir maddî karşılık bekliyorsam, o sizin olsun. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Allah her şeyi görüyor. 48- Benim Rabbim gerçeğin ta kendisini eninde sonunda ortaya çıkarır. O, sırların sırrını en ince ayrıntısına kadar biliyor.

---

[19] Demek ki "cinlere tapmak" (*ya'budune'l-cinne*) ve onlara inanmak, Allah'tan başka bir takım görünmez gizemli güçlerden korkarak onlara sığınmak, onlardan medet ummak, onları tanrısal güçlere sahip olduğunu sanmak şirktir. Allah'ın bir-

liğini (*ehad*) ve bölünmez bütünlüğünü (*samed*) parçalayarak görünür (*ins*) görünmez (*cinn*) bir takım varlıklar arasında pay etmek, onlara tanrılıktan paylar ayırmak, bölünmez bütünlüğe onları ortak kılmak Kur'an'ın dünyasında "şirk" olarak tanımlanmaktadır... Cin ve perinin eski dünya dinlerindeki yeri ve Kur'an'ın bu konuya getirdiği esaslı reform ve zihniyet devriminin temel esasları için Bkz. 72/1-15 ayetler ve dipnotları.

[20] Yani: "**Muhammed**'in Kur'an dediği bu sözler aramızda zayıfları, güçsüzleri, yoksulları kandırarak, onlara cennet adı altında vaatlerde bulunarak, kendisine inanırlarsa zengin olacaklarını, kölelikten, ezilmişlikten kurtulacaklarını söyleyerek akıllarını başlarından aldığı, çaresizlere bir serap, bir umut gibi gelen, bol keseden öbür dünyada cennet, huri, köşk, lüks hayat vs. dağıtan, aramızdan ayaktakımını parlak vaatlerle büyüleyen bir afsundan başka bir şey değil. Bunların hepsi züğürt tesellisi, fakir fukara için umut kapısı..."

[21] Bu ayet iki manada anlaşılabilir: 1- Önceki çağların kâfirleri şimdikilerden çok daha güçlü kuvvetli idi. Şimdikilerde onların gücünün onda biri bile yok. Buna rağmen onları helâk ettiğimize göre bunlar neyine güveniyor? 2- Önceki çağların kâfirlerine şimdikilere indirdiğimizin ayetlerin onda biri bile verilmemişti. Buna rağmen onları helâk ettiğimize göre bunlar nasıl böyle inatla inkâr ediyorlar. Nelerine güveniyorlar (Razi).

49- Bakın, gelen gerçeğin ta kendisidir. Artık sahtelik ne yeni bir şey ortaya koyabilir ne eskiyi geri getirebilir. 50- Eğer yanılırsam bu bendendir. Fakat eğer doğru yolu bulmuşsam, bilin ki, bu Rabbimin bana vahyi sayesindedir. O, çok yakınınızdadır, her şeyi işitir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

51- PANİK içinde kaçacak bir delik aradıkları zaman onların halini bir görsen! Can damarlarından yakalanacaklar.

52- "Tamam, ahirete inanıyoruz" diye yalvarıp duracaklar. Ama artık çok geç, dünya çok uzaklarda kalmadı mı? [22]

53- Oysa daha önce ahireti inkâr etmişlerdi. Dünyada buralar hakkında atıp tutuyorlardı.[23]

54- Artık canları ne istiyorsa onu yapamayacaklar. Tıpkı onlardan önce ölümü tadan herkesin yapamadığı gibi. Çünkü onlar da ömür boyu bir türlü inanamamış, şüpheler içinde kıvranıp durmuşlardı.[24]

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ
عَلَىٰ نَفْسِي ۖ وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرَىٰ
إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّىٰ
لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ۖ وَيَقْذِفُونَ
بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

---

[22] Harfi harfine: "Ona inandık dediler. Ama uzak yerden almak nasıl mümkün olsun."

[23] Harfi harfine: "Halbuki daha önce onu inkar etmişlerdi. Uzak yerden ğaybı taşlıyorlardı."

[24] Harfi harfine: "Artık kendileriyle canlarının istedikleri şey arasına perde çekilmiştir. Tıpkı bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü onlar endişeye düşüren bir şüphe içindeydiler." Yani: Ahireti inkâr ederek dünyada atıp tutanlar, canlarının istediği gibi yaşayanlar, ölünce bir daha geri dönemeyecekler. Geri dönmek isteyecekler ama buna izin verilmeyecek. Ne canları ne isterse onu yapabilecekler, ne de geri dönmelerine izin verilecek. Çaresiz gerçeğin ta kendisi ile yüz yüze geldiklerini anlayacaklar ve son pişmanlık fayda vermeyecek. Tıpkı kendilerinden önce ölüp giden herkese yapıldığı gibi bunlara da asla izin verilmeyecek. Oysa onlar da "Allah ve ahiret günü var mı yok mu" diye şüpheler içinde yaşamışlar, ölenlerden hiç ders çıkarmamışlardı. Bir gün olsun "Bu gidenler neden geri gelmiyor? Öldükten sonra nereye gidiyoruz? Bunca insan, bunca hayat, bunca ölümler boşu boşuna mı yaşanıyor? Bunun anlamı nedir? Kimdir bu evreni çekip çeviren, yaşamı, ölümü var eden? Ben kimim, bu hal neyin nesi?" diye varlık ve oluşa dair hiç soru sormamış, düşünmemişlerdi. Ölümden sonra sormak artık neye yarar? Yaşarken aklını ve vicdanını kullanmak varken bu vurdumduymazlık, bu akıl tutulması, bu zihin körelmesi, bu vicdan paslanması neden? Çok mu zor bunları yaşarken yapmak ey insanoğlu?

35- FATIR SURESİ

Mekke'de inmiştir, 45 ayettir. Sure boyunca o günkü Arapların etkisi altında oldukları eski dünya dinlerinin Tanrı ve din anlayışları bir bir çürütülür. Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*), insanlıkla dinamik ilişkisi (*risalet*) ve insanlık tarihinin sonundaki yeniden yaratma (*ahiret*) ve nihaî yargılama (*hesap günü*) inancı ana temadır. Sure, Allah'ı yarıp ortaya çıkarılanın (oluş) Rabbi olarak tanıtan (*Rabbu'l-felaq*) deyimiyle aynı anlamda kullanılan ilk ayetindeki "yararak ortaya çıkaran" (*fâtır*) kelimesi nedeniyle bu ismi almış görünmektedir...

35-FATIR SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 45 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- BÜTÜN ÖVGÜLER gökleri ve yeri yararak ortaya çıkaran[1] ve melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur.[2] O, uygun gördüğü şekilde sürekli yaratma halindedir. Allah'ın her şeye gücü yeter; bundan hiç şüpheniz olmasın.

2- Allah'ın insanlar için açacağı sevgi ve merhamet kapısını kimse kapatamaz ve O'nun kapattığını da kimse açamaz. Güçlü ve bilge olan O'dur.

3- Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın! Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O size gökten ve yerden rızık verir. Başka Tanrı yok, sadece O var! O halde nasıl aldırış etmezsiniz?[3]

---

[1] FATIR/FELAK: Bkz. 113/1. ayet dipnotu.

[2] Sami/Arap muhayyilesini derinden etkileyen eski dünya dinlerinde (Sümer, Akkad, Babil, Hitit, Mısır) ifritler, canavarlar ve küçük koruyucu ilâhlar vardı. Babil'deki 12 burçla (aslan, koç, balık, akrep, boğa vs.) temsil edilen 12 Tanrı anlayışı Yunan'ın olimpqs dağında oturan 12 Tanrısı dâhil tüm eski dünya dinlerinin vazgeçilmez simgeleriydi. İfritler, canavarlar ve küçük koruyucu ilâhlar da bu Tanrı simgelerinin kanatlı şekilleri olarak resmediliyordu. Kanatlı aslan, boğa-adam, deniz kızı, iki kanatlı kuş (imgadud), dört kanatlı uçan adam kılığındaki cinler, insan başlı akrep, insan başlı ejderha vs. Tanrıların işlerini gören yer altı ve yerüstü güçleriydiler (*melaike*). Doğal olarak Sami/Arap muhayyilesi bu Mezopotamya/Akdeniz havzası mitolojilerinin derin etkisi altındaydı. İşte Kur'an bu tarihsel muhayyileye hitap ediyor ve "*Melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı kılan Allah'tır*" diyor. Bu "*Güneşin Rabbi de O'dur. Şi'ra yıldızının Rabbi de O'dur. O'ndan başka Tanrı yoktur*" demek gibidir. Yani o günkü dünyada insanların Tanrılaştırdıkları ne kadar olay ve nesne varsa hepsine de sırası geldikçe "O'nun da Rabbi Allah, bunun da Rabbi Allah, Allah'tan başka Tanrı yok, onlar hep mahlûk" deniliyor. "Böyle şeyler yok" demiyor da "Onların hepsini yaratan Allah'tır, en üstte Allah var, Tanrı sadece ve sa-

dece Allah'tır!" diyor. Ayrıntıya girerek ne resmediyor, ne de şekil çiziyor. Sadece insanların dini muhayyilesine hitap ederek orada bulunan ilgileri harekete geçirmede veri olarak kullanıyor. Bu örneğin Türkçe bir vahiyde "göle maya çalmayın" demeye benzer. Türk dil, tarih ve kültür evreninde **Nasreddin Hoca** ve göle maya çalma fıkrasını bilmeyenler buna bir mana veremeyebilirler. Veya bir velinin, azizin, kutbu'l-aktabın türbesi önünde yalvarıp yakaran, doğrudan onun mezarından talepte bulunan insanlara "Türbelerin, yatırların Rabbi, filan veliyi, filan azizi yaratan ve öldüren, sonra onları yeniden diriltecek olan, dualara doğrudan kendisi icabet eden, kullarının konuştuklarını doğrudan kendisi duyan, onlara şahdamarından daha yakın olan, ölü yatırlarına, toprak olmuş türbelere rağmen kendisi daima yaşayan, dipdiri olan yüce Allah" demeye benzer. İşte "ikişer, üçer, dörder kanatlı melekler" de Arap dil, tarih ve kültür evreninde muhtemelen böyle bir manayı çağrıştırıyordu. Öte yandan "kanat" eski dünya dilerinde genellikle "sürat ve hız"ın sembolüdür. Rüzgâr, fırtına, yıldırım veya şimşek Tanrıları ve onların ifritleri ve cinleri genellikle kanatlı adam veya ikişer, üçer, dörder kanatlı hayvan resimleri şeklinde resmedilirdi. Bunların etkisiyle olacak Yahudiler gök gürültüsüne (*Ra'd*) "Yüce Tanrı Yahve'nin haykırışı" diyorlardı. **Hz. Peygamber** yıldırımın bir "melek" olduğunu söylemekle bu muhayyileye hitap ediyor ve fakat onu reforma uğratarak Tanrılaştırmaktan çıkarıyordu. Demek ki Kur'an'ın bir yandan eski dünyanın derin bir şekilde etkisi altında olan yedinci yüzyıl Sami/Arap dini muhayyilesine hitap ettiğini, diğer yandan da buradan esaslı reformlarla ayrılarak evrensel mesajlara yöneldiğini, insanlığın tümüne seslenerek bütün bunları: 1- Her tür Tanrılaştırmalardan arındırdığını 2- Din adamları sınıfının tekelinden çıkararak sokaktaki adamın işine yarar bir yorumla alabildiğine akla ve vicdana hitabeder tarza getirdiğini görmek gerekmektedir. Örneğin eski dünya dinlerinde din adamlarının tekelinde olan "göğe çıkıp Tanrı ile konuşma" (*miraç*) hakkında "*Mü'minin miracı namazdır*" ve "Tanrının seçilmiş kulları olma, çalışmadan tapınakta kendini Tanrıya adama (ruhbanlık) hakkında "*Bizim ruhbanlığımız cihattır*" demesi üzerinde birazcık düşünmek dünya dinleri arasında **Hz. Muhammed**'in (s.a.v) getirdiğinin ne olduğu hakkında bir fikir verebilir... Ayrıca Bkz. "CEBRAİL" 2/74. ayet dipnotu.

[3] Yani: Ey bu bilgelik dolu kitabın gelmesinden önceki eski dünyanın insanları! Güneşi, ayı, yıldızları nasıl Tanrılaştırırsınız? Onların ifritleri, cinleri, koruyucu bir takım küçük yarı-tanrıları olduğuna nasıl inanıyorsunuz? Bütün bunlar Allah'ın yarattığı bir takım mahlûklardır. Tanrı sadece Allah'tır, O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah varlığı ve birliği ile bölünmez bir bütündür! Tanrılık, ilâhlık, Rablik sadece O'na mahsustur. Bir takım tabiat güçlerini hizmetinize verdi diye onları neden tanrılaştırıyorsunuz? Ve ey bilgelik dolu bu kitabın gelişinden sonraki yenidünyanın insanları! İnsanı, aklı, bilimi, teknolojiyi, şansı, talihi, parayı, doları nasıl Tanrılaştırırsınız? Eski dünyanın verimlilik, bereket ve başarı tanrılarını yeniden mi diriltiyorsunuz? Bunlar Allah'ın sizler için yarattığı bir takım araçlar, âlet ve edevattır. Tanrı sadece Allah'tır, O'ndan başka Tanrı yoktur! Allah varlığı ve birliği ile yarattığı evren ve doğa ile insanoğlunun evrensel akıl ve yaratıcı eylemleriyle bölünmez

bir bütündür. Tanrılık, yaratıcılık, karşı konulmaz güç ve evrendeki muazzam kozmik teknoloji mutlak manada O'na mahsustur. Size akıl ve düşünme, yaratıcılık ve icat yeteneği verdi diye kendinizin tanrılaştığını mı sanıyorsunuz? Bölünmez bütünlük içindeki yerinizi az mı buluyorsunuz? Bütün evreni ele geçirmeyi mi düşünüyorsunuz. Eğer öyleyse deneyin bakalım, bütün yollara başvurarak göklere gelin, Tanrı'yı devirerek evrenin yönetimini ele geçirin, bakalım bu işten kim zararlı çıkacak? Size tavsiyem yerinizde oturun ve bölünmez bütünlük içindeki yerinize razı olun, uyum içinde evren, doğa, tabiat, hayat ve bütün bunların yaratıcısı ve esas mucidi Allah ile yürüyün...

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا
يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿٧﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ
مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ
إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللّٰهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ
سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذٰلِكَ
النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ
الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ
مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

4- Eğer sana bütün bunlar yalan diyorlarsa unutma ki önceki çağlarda da birçok peygambere bütün bunlar yalan demişlerdi. Bütün işler dönüp dolaşıp Allah'a varır.

5- EY İNSANLAR! Allah'ın sözü gerçekleşecektir; bundan hiç şüpheniz olmasın. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı da sizi Allah ile kandırmasın.[4]

6- Unutmayın ki şeytan sizin düşmanınızdır, siz de ona düşman olun. Çünkü şeytan etrafına toplanan yandaşlarını cehennemin alevlerinden başkasına yâr etmez. Sizi götüreceği yer de buradan başkası değildir.

7- Kâfirlik edenleri şiddetli bir azap bekliyor. İman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları ise bağışlama ve muhteşem bir karşılama!

8- Kötülük yapıp yaptığı kendisine güzel görünmek? Bakın, Allah müstahak gördüğünü şaşırtır lâyık gördüğünü de doğru yolda yürütür; bundan hiç şüpheniz olmasın. O halde onlar için kendini harap etmeye değmez. Allah onların bütün yaptıklarını biliyor.

9- Rüzgârları gönderen, bulutları harekete geçiren, sonra kurak beldelere sürüp yağmurla ölü toprağa hayat veren O'dur. İşte öldükten sonra dirilme de böyledir.

10- Her kim izzet arıyorsa, bilsin ki, izzet tamamıyla Allah'ındır. Bütün güzel sözler O'na yükselir. Onu da iyilik, güzellik, doğruluk için çalışma yükseltir. Sinsi sinsi kötülük plânlayanlara gelince, onları şiddetli bir azap bekliyor ve sinsi planları da darmadağın olmaya mahkumdur.

11- Allah sizi topraktan, sonra bir damla sudan yarattı, sonra çiftler olarak varetti. O'nun bilgisi dışında ne bir dişi hamile kalabilir, ne de doğum yapabilir. Bir ömrün uzatılması da kısaltılması da O'nun elindedir. Bu Allah'a göre çok kolaydır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[4] Yani: Ey insanlar! Dünya hayatının cazibesi sakın sizi aldatmasın. O aldatıcı şeytana da sakın kanmayın.

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ
وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ
مُسَمًّى ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ
مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ
وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ
بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾
إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ
بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ إِنَّمَا تُنْذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَنْ
تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

12- Bakın, iki deniz bir olmuyor; biri gayet tatlı, kolayca içilip susuzluğu giderirken diğeri oldukça tuzlu, yakıp kavuruyor. Her birinden taze et yiyorsunuz ve süs eşyaları çıkarıp takınıyorsunuz. Allah'ın engin cömertliğinden nasibinizi arayasınız diye gemilerin dalgaları yararak ilerlediğini görüyorsun. Bütün bunlara bakarak belki şükredersiniz.

13- Geceyi gündüze, gündüzü de geceye sarıp sarmalıyor. Güneşi ve ayı emrine amade kılmış, her birine bir yörünge tayin etmiş, belirlenmiş bir vakte doğru akıp gidiyor. İşte bu gördüklerinizi yapan Allah Rabbinizdir, egemenlik O'nundur. O'ndan başka yalvardıklarınız ise bir çekirdek zarını bile idare etmekten acizdirler.

14- Kendilerine dua ederseniz, duanızı işitmezler. İşitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de Allah'a ortak koştuğunuzu inkâr ederler. Sana her şeyden haberdar olan Allah gibi haber verebilen olmaz.

15- Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Allah ise hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün övgüler O'nadır.

16- İsterse sizi götürür ve yerinize yeni bir halk getirir.[5]

17- Bu Allah'a göre hiç de zor bir şey değildir.

18- KİMSE kimsenin yükünü çekecek değildir. Yükü çok olan, onu başkasına yüklemek istese de yakını bile olsa sorumluluğu başkasına yüklenmeyecektir.[6] Şu halde sen ancak görmedikleri halde Rablerine karşı içlerinde korku ve titremesi olanları ve namazı cânı gönülden kılanları uyandırabilirsin. Arınıp temizlenen sadece kendisi için arınıp temizlenmiş olur. Dönüş Allah'a dır.

---

[5] Harfi harfine: İsterse sizi götürür 'halk-ı cedid' getirir.

[6] Demek ki **Hz. Âdem'in** cennette işlediği suç yüzünden yeryüzüne sürgüne gönderildiği, bütün insanlığın bu ilk günahın cezasını çektiği, **Hz. İsa**'nın tüm insanlığın günahına kefaret olsun diye kendini feda ettiği vs. inançları birer hurafedir. Kur'an ısrarla suç ve günahın bireyselliğini vurguluyor. Kimse kimsenin yükünü çekmeye-

cek, herkes kendi yükünün hesabını verecek diyor. Sadece bu ilke bile, Kur'an'ın, kimileri tarafından tarih boyunca din adamlarının, azizlerin, velilerin ve hatta peygamberlerin bile karizması altında ezdirilen o "tek kişilik insanı" öne çıkaran, bütün görkemi ile "insanoğlunu" sorumluluğun merkezine oturtan yaklaşımını göstermeye yeter. Artık bu ayetten sonra insana dair söylenecek her söz zaittir...

19- Ne kör ile gören,

20- Ne karanlıklar ile aydınlık,

21- Ne gölge ile sıcaklık,

22- Ne de ölmüşlerle yaşayanlar bir olmaz.[7] Allah lâyık gördüğüne işittirir; bundan hiç şüphen olmasın. Yoksa sen mezardakilere duyuramazsın.

23- Sen sadece bir uyanmaya çağıransın![8]

24- Biz seni hem müjdeler veresin, hem de uyanmaya çağırasın diye gerçeğin ta kendisi ile gönderdik. Hiç bir toplum yoktur ki içlerinden kendilerini uyanmaya çağıran birisi gelip geçmemiş olsun.[9]

25- Seni yalanlıyorlarsa, önceki çağlarda yaşayanları da yalanlamışlardı. Onlara da peygamberleri, apaçık beyanlar, sayfalar ve aydınlatıcı kitapla gelmişlerdi.

26- Sonunda kâfirlik edip Beni dışlayanları kıskıvrak yakaladım. Benim onları dışlamam nasıl olurmuş gördüler?

27- ALLAH'IN yukarıdan su indirip onunla rengârenk meyveler bitirdiğini, dağları beyaz, kırmızı, siyah ve rengârenk desenlerle bezediğini görmüyor musunuz?

28- İnsanların, sürüngenlerin ve hayvanların da aynı şekilde rengârenk olduğunu görmüyor musunuz? Kulları arasında ancak bilgi sahipleri[10] Allah'ın korku ve titremesini içlerinde duyarlar. Allah güçlüdür, bağışlayıcıdır; bundan hiç şüpheniz olmasın.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ
﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا
الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي
الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ
فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ
بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ
أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

29- Allah'ın kitabını okuyup ardınca gidenler, namazı cânı gönülden kılıp kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık verenler, asla zarar etmeyecek bir alışveriş yaptıklarını umabilirler.

30- Çünkü Allah, mükâfatlarını kendilerine tamamen ödedikten başka, engin cömertliğinden onlara daha fazlasını verecektir. Çünkü O hem bağışlayan, hem de şükrün karşılığını bolca verendir.

---

[7] Dikkat edilirse bir önceki "bireysel sorumluluk" anlayışından hemen sonra görmeye, aydınlığa, sıcaklığa ve yaşayana vurgu yapılıyor. Bunların körlükle, karanlıkla, gölgeyle, ölmüşlerle bir olmayacağının altı çiziliyor. Bu ne demektir? Öyle görüyor ki bu Allah'ın "*Hayy*" sıfatının tecelli ettiği varlık mertebelerinin esas alınması çağrısıdır. Çünkü "yaşayan canlılık" ve "sürekli yeniden yaratma" oralarda tecelli etmekte-

dir. Demek ki Müslüman o tek kişilik varlığı ile öne çıkmalıdır. Sorumluğunu kuşanmalı ve kişisel aydınlanmasını gerçekleştirerek körü körüne taklitten bir an önce kurtulmalıdır. Ay gibi başkasının gölgesinde yaşayıp duracağına güneş gibi parlamalı, etrafını aydınlatmalıdır. Kimsenin ömür boyu gölgesinde yaşayıp durmamalıdır. Zamanı geldiğinde kendisi de bir güneş olmalı ve sorumluluğuna kuşanarak kendi ayakları üzerinde yürümesini bilmelidir. Bütün eğitim ocaklarının, bütün cemaat oluşumlarının, bütün toplumsal yaşamların nihaî amacı böylesi insanlar yetiştirmek olmalıdır. Demek ki kendi gözünü, kendi kulağını, kendi kalbini bizzat kendisi kullanan, bunları başkasına kiraya vermeyen, aydınlık yüzlü, güneş karakterli, hayat dolu insanlar Kur'an'ın öngördüğü insan tipi olmaktadır. Görmek için yaratılmış gözü körelmiş, duymak için yaratılmış kulağı sağırlaşmış, sızlamak için yaratılmış vicdanı kurumuş, sevmek için yaratılmış kalbi bomboş, hep başkasının gölgesine sığınan, karanlıkta el yordamıyla yolunu bulmaya çalışan, yaşayandan değil ölmüşten medet uman insanlar Kur'an'ın görmek bile istemediği tipler olmaktadır... Şu bir gerçek ki nicedir İslâm dünyası yaşayanları bırakmış ölmüşlerden medet umuyor. Bin yıldır neden yeni bir **Ebu Hanife, Gazali, İbni Rüşd** çıkmıyor? Beş yüz yıldır neden yeni bir **Süleyman Çelebi** çıkıp mevlid yazmıyor da hep onun yazdığı okunup duruyor? Onlar kendi zamanlarında sorumluluklarını kuşanmışlar ve çağlarına tanıklık etmişler. Yaşayan, diri bir performans ortaya koymuşlar. Kur'an "yaşayanla ölmüş bir olmaz" diyor. Biz, ölmüşü yaşayanla bırakın bir tutmayı üstün görüyoruz. Bin sene önce ölmüş olanlara fetva soruyoruz. Hâlbuki ölen ölmüştür. Onlar öldükten sonra yaptıklarıyla, yazdıklarıyla artık sonrakiler için sadece birer zenginliktirler. Eğer bugün bir **Ebu Hanife**, bir **Gazali**, bir **İbn Rüşd** yaşacaksa, bugünün, bu çağın âliminin zihninde yeniden yorumlanarak ancak yaşayabilir. Ölmüşe değil yaşayana soru sorulur. Ölmüşten değil yaşayandan fetva istenir. Bu nedenle ölmüş âlim taklit edilemez. Ya yaşayan bir âlime sorulur, ya da yoksa yetiştirilir. Yaşayan, daima yaşayan önemlidir. Çünkü Allah'ın "*Hayy*" sıfatı yaşayan da tecelli eder...

[8] NEZİR: Bkz. 25/1. ayet dipnotu.

[9] Demek ki bütün ümmetlere/milletlere/toplumlara/halklara/uygarlıklara/çağlara içlerinden uyarıcı/uyanmaya çağıran birisi gelmiştir. Bu nedenle peygamberliği Yahudi kültüründeki gibi sadece bir ırka, bir sınıfa, bir bölgeye, bir çağa ait görmemek gerekir. Çin'den Kızılderililere, Afrika'dan Asya'ya, Rusya'dan Hindistan'a dünya uyarıcılarla, uyanışa çağıranlarla doludur. Bunların hepsi en geniş anlamıyla "risalet" kavramının içine girer ve bir yerinde durur. Çünkü Allah yaratmadan yorulmadığı gibi peygamber göndermekten, uyanış başlatmaktan da yorulmuş, emekliye ayrılmış değildir. Allah insanlıkla dinamik bir ilişki içindedir ve insanlarla tarih boyunca kıyamete kadar "yürür". **Hz. Peygamber**'in "*Benden önce 124 bin peygamber geldi geçti*" ve "*Ümmetimin alimleri 'Tanrı ile yürüyenin torunları olduklarını iddia edenlerin (İsrailoğulları) peygamberleri gibidir*" sözleri ne demek istediğimize dair belki bir fikir verebilir...

[10] ULEMA: Sözlükte "âlimler, bilginler, bilgili olanlar" demektir. Arapça'da [علم] kökü "damgalamak, işaretlemek, işaret koymak, bilmek, öğrenmek" anlamlarına geliyor. Bildirmek, öğretmek, haber vermek (*i'lâm*); öğretmek, bildirmek (*ta'lim*); öğrenmek, bilgi edinmek, tahsil görmek, ders almak (*te'allum*); bilgiçlik taslamak, bilir görünmek, bilgin olduğunu iddia etmek (*te'âlum*); bilgi edinmek, istihbaratta

bulunmak, bilgi edinmek istemek (*isti'lâm*); bilgin, bilgili (*âlim*); gökbilimci (*âlimu'l-felekî*); biyolog (*âlimu'l-ahyâ*); jeolog (*âlimu't-tabakâtu'l-arz*); dilbilimci (*âlimu'l-luğa*); evren, dünya, kainat, cihan (*âlem*); cihanşumul, uluslararası (*âlemî*); bayrak, meşhur, tanınmış, özel isim, dağ, işaret, marka (*alem*); bilim, bilgi (*ilm*); sosyoloji (*ılmu'l-ictimâî*); mitoloji (*ılmu'l-esâtir*); pataloji (*ılmu'l-emrâz*); antropoloji (*ılmu'l-insân*); kozmoloji (*ılmu'l-kevn*); felsefe (*ilmu'l-hikme*); belirti, iz, işaret, gösterge, nişan, damga, şiar, simge (*a'lâmet*); derin alim, çok bilgili (*allâme*); laik (*almânî*); laiklik (*almâniyye*); danışma, enformasyon (*isti'lamât*) kelimeleri bu köktendir... Doğrusu Kur'an'ın "ilm" (bilgi) kelimesine yaptığı olağanüstü vurgu son derece dikkat çekicidir. Allah söz konusu olduğunda "korku ve titremenin" ancak bilgili olanlarda, bilginlerde, âlimlerde, bilim adamlarında (*ulema*) olacağının söylenmesinden de anlaşılacağı gibi "bilgi" Kur'an'ın ortaya koyduğu dünya görüşünün en temel kavramıdır. Hatta öyle ki halk arasında "Hızır" olarak bilinen ve bilgiden ziyade his, sezgi, tılsım, büyü, gizem kavramlarının geçerli olduğunun sanıldığı yirm iki ayetlik kıssa (18/60–82) "*katımızdan bilgi ile donattığımız kişi*" diye başlar ve **Hz. Musa** ondan "bilgi" edinmek istediğini, kendisine "öğrenci" olmak istediğini söyler. Yine **Hz. Süleyman** "*kim Belkıs'ın tahtını bana göz açıp kapayıncaya kadar getirecek?*" dediğinde içlerinde "en bilgili olanı" öne çıkar. Yine gerek **Hz. Peygamber**'e gerekse önceki çağlarda yaşamış peygamberlere gelen vahiy "*tarafımızdan indirilen bilgi*" diye anılır. Kur'an'da bilgi kelimesinin böyle kullanıldığı yerler sayılamayacak kadar çoktur. Aynı şekilde bilgi ile bağlantılı olarak Kur'an'da "kalp, göz, kulak, akıl, vicdan, düşünce, gözlem, duyu" vb. aslında insanı insan yapan melekelere olağanüstü derecede bir vurgu vardır. Fakat özellikle akıl, bilgi, bilim, bilim adamı, bilim çağı vs. kavramlarını dillerine dolayan modernler yüzünden, şu son modern çağın Müslümanları bu kavramlardan iyiden iyiye soğumuş görünmektedir. Hatta neredeyse bu kavramların modernizme ve batıya ait olduğu zehabına kapılarak terk etmek noktasına bile gelindiğini söylesek fazla abartmış olmayız. Şimdi "ulema" kavramı her hangi bir ayrım yapılmadan "bilgi sahipleri, bilginler, âlimler, bilim adamları" demektir. Fakat "ulema" ile "bilim adamı" kavramlarının insanların zihninde çağrıştırdıkları birbirinden çok farklıdır. Oysa ayette sırf "dini ilimlerle uğraşanlar" kastedilmediği gibi "pozitif bilimlerde uzman olanlar" da kastedilmiyor. Aslında ayet insan, tabiat, tarih, evren, ahlâk, felsefe, din vs. herhangi bir konuda bilgili olanlara alttan alta sitem ediyor. "Asıl bilgi sahipleri Allah'a çokça yaklaşmışken Allah ve din konusu nasıl oluyor da cahillerin uğraştığı bir iş olarak görülebiliyor" demeye getiriyor. Nasıl olup da "bilim geliştikçe din geriler" fikrine varıldığı âdeta hayretle ve esefle karşılanıyor. Aslında Yahudi-Hrıstıyan ikliminin bir ürünü olan "imana yer açmak için bilgiyi dışlama" eğilimi batı tecrübesinden İslâm dünyasına sirayet etmiş görünmektedir. Bu görüşe göre "bilgi adamı bozar." Saf imanı korumak için bilgisiz kalmak en iyisidir. Zira öğrendikçe inanılacak, iman edilecek bir şey kalmayacağı için bu dinin de giderek gerilemesi demek olacaktır. Hâlbuki bilgiye bu tür bir bakış açısı nerede, Allah'tan en çok bilgi sahibi olanların korkup titreyeceği, imanın ancak böyle böyle artacağını söyleyen Kur'an'ın bakış açısı nerede? Nereden nerelere gelinmiş? İşte "tabiatsız bir Tanrı" ve "Tanrısız bir tabiat" tahayyül etmenin hazin sonu?

والذي أوحينا إليك من الكتاب هو الحق مصدقا لما
بين يديه إن الله بعباده لخبير بصير ﴿٣١﴾ ثم أورثنا
الكتاب الذين اصطفينا من عبادنا فمنهم ظالم لنفسه
ومنهم مقتصد ومنهم سابق بالخيرات بإذن الله
ذلك هو الفضل الكبير ﴿٣٢﴾ جنات عدن يدخلونها
يحلون فيها من أساور من ذهب ولؤلؤا ولباسهم
فيها حرير ﴿٣٣﴾ وقالوا الحمد لله الذي أذهب عنا الحزن
إن ربنا لغفور شكور ﴿٣٤﴾ الذي أحلنا دار المقامة
من فضله لا يمسنا فيها نصب ولا يمسنا فيها لغوب ﴿٣٥﴾
والذين كفروا لهم نار جهنم لا يقضى عليهم فيموتوا ولا يخفف
عنهم من عذابها كذلك نجزي كل كفور ﴿٣٦﴾ وهم
يصطرخون فيها ربنا أخرجنا نعمل صالحا غير الذي كنا
نعمل أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر وجاءكم النذير
فذوقوا فما للظالمين من نصير ﴿٣٧﴾ إن الله عالم غيب
السماوات والأرض إنه عليم بذات الصدور ﴿٣٨﴾

31- Unutmayın ki elinizdeki vahyolunmuş bu kitap,[11] önceki çağlardan doğru namına ne kalmışsa hepsini sürdüren gerçeğin ta kendisidir. Allah kullarından haberdardır, her şeyi görüp gözetendir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

32- Biz bu kitaba kullarımızdan süzüp seçtiklerimizi varis kıldık. Onlardan da kendilerine zulmedenler, dengeli ve tutarlı hareket edenler ve Allah'ın izniyle iyiliklerde en ön safta olanlar vardı; asıl büyüklük ve erdem de işte budur.[12]

33- Onlar cennetlerin orta yerine girecekler, orada altın bilezik ve incilerle süslenip ipekten elbiseler giyecekler.

34- Şöyle diyecekler: "Bizden o endişeli bekleyişi gideren Allah'ı ne kadar övsek azdır. Rabbimiz çok bağışlayan ve şükrün karşılığını bolca verendir; bundan hiç şüphemiz yok.

35- O engin cömertliğiyle bize buraları yurt yaptı. Burada hiç yorulmadan, hiç usanmadan yaşacağız."

36- Kâfirlik edenlere gelince cehennem ateşi onları bekliyor. Orada ölmelerine izin verilmeyecek. Çektikleri azap da hafifletilmeyecek. İşte her nankör kâfirin Bizden göreceği karşılık budur.

37- Bu nankör kâfirler orada şöyle feryat edecekler: "Ey Rabbimiz, ne olur bizi buradan çıkar, artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak. Kendimizi iyiliğe, güzelliğe, doğruluğa adayacağız." Onlara: "Madem bu kadar düşünceliydiniz size dünyada düşünmeye yetecek kadar ömür vermedik mi ki? Üstelik sizi düşünmeye çağıran da gelmişti. Artık çok geç, tadın azabı, zalimleri kurtaracak yoktur" denilecek.

38- ALLAH göklerin ve yerin sırrını bilendir. O bütün sinelerin özünü bilir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

---

[11] Harfi harfine: "O ki kitaptan sana vahyettik."

[12] Bu ayet son derece dikkat çekici olup iki manada yorumlanabilir: 1- Biz geçmiş çağlarda yaşamış halklar içinden peygamberler seçtik. Onlara kitap verdik. Ancak onların halkları içinden nefislerine zulmedenler, dengeli ve tutarlı hareket edip orta yolu tutanlar ve Allah'ın izniyle bununla yetinmeyip iyilik ve hayır söz olunca

öne atılan, öncü olan, daima en ön saflarda yer alanlar vardı. Ki asıl büyüklük ve erdem, en erdemli davranış bu sonuncuların yaptığıydı. 2- Biz geçmiş çağlarda yaşamış halklar içinden peygamberler seçtik. Onlara kitap verdik. Ancak bu peygamber, içinde nefislerine zulmeden yani yanlış ve hata yapabilenler olduğu gibi, dengeli ve tutarlı hareket edenler, sağduyudan şaşmayanlar, orta yolda gidenler de vardı. Bir de Allah'ın izniyle iyilik ve hayır söz konusu olunca öne atılan, bu işin bilfiil öncülüğünü yapan, dengeleri gözetmek gibi bir kaygıları olmaksızın iyilik ve hayır namına ne yapılması gerekiyorsa onu yapmaktan çekinmeyen, bu konuda gözünü daldan, budaktan sakınmayanlar vardı. Ki yapılması gereken asıl büyüklük ve erdem de işte budur... Görüldüğü gibi birinci yorum "içlerinden peygamber çıkmış önceki çağların kullarının", ikinci yorum da "önceki çağlarda yaşamış kulların içinden çıkmış peygamberlerin" kastedildiği anlamına dayanmaktadır. Burada ayetin öncesi ve sonrasına baktığımızda, Kur'an'ın genel üslûbuna ve özellikle adı A'raf (sağduyu sahipleri) olan surede geçen ahiretteki diyaloğa (7/40–53) uygun bir üçlü tasnif yapıldığını söyleyebiliriz. Buna göre insanlar iyilik ve erdem (*hayr*) karşısında üçe ayrılır: 1- İyilikten ve hayırdan nasibi olmayan, ömrünü suç ve günah işlemekle geçirmiş, hayatları hatalar ve yanlışlarla dolu olanlar yani kendilerine yazık edenler (*zâlimun li'nefsihi*). 2- Bunların tam tersi hayatlarını iyilik ve hayıra adamış, aktif bir şekilde bu iş için öne atılanlar yani erdemde öne çıkanlar (*sâbikun bi'l-hayrât*), 3- İkisi arası bir yol izleyenler, genellikle dengeleri gözetmeyi ve tutarlı kalmayı yeğleyenler, ağır suçlar ve günahlar işlememekle beraber iyilik ve erdemde fazlaca öne de çıkmayanlar. İşte Kur'an bu ortada, arada olanlara "A'raf" (sağduyu sahipleri, genel ortalamada duranlar, bilinen, tanınan, herkesin kabul ettiği genele ait olanlarda (*urf*) tutarlılık gösterenler) demektedir. Bunları 7/46. ayetteki diyalogta birincilerle ikinciler arasında hakem yapıp konuşturmakta sonuçta onlara da "girin cennete" demektedir. Demek ki ayeti **Hz. Peygamber** üzerinden önceki/sonraki çağlarda yaşamış ve yaşayacak bütün insanlara hitaben yorumlamak gerekir...

39- Sizi yeryüzünde halifeler[13] yapan O'dur. Şu halde kim kâfirlik ederse kendi aleyhine kâfirlik etmiş olur. Kâfirlik[14] edip durmak Rablerinin öfkesini daha fazla çekmekten başka bir işe yaramaz. Kâfirlik hüsrandan başka bir şey getirmez.

40- Haykır yüzlerine: "Söyler misiniz, Allah'tan başka yalvarıp durduğunuz ortaklarınız yeryüzünün hangi parçasını yaratmışlar? Yoksa onlar göklerden hisse mi aldılar? Yahut kendilerine yazılı bir senet vermişiz de delil olarak o mu var ellerinde? Hayır! O zalimler kendi aralarında kurmuşlar bir düzen[15] birbirlerini aldatmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

41- Gökleri ve yeri yıkılmasınlar diye Allah tutuyor; bundan hiç şüpheniz olmasın. Eğer yıkılmaya başlasalar onları O'ndan başka kimse tutamaz. Allah gerçekten çok hoşgörülü,[16] çok bağışlayandır.

42- Onlar kendilerine eğer uyarıcı gelirse kesinlikle eski çağlardakilerden çok daha fazla onunla birlikte olacaklarına dair en şerefli yeminleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat uyarıcı gelince içlerinde kin büyütmekten başka bir şey yapmadılar.

43- Bu kin onlara kendi ülkelerinde kibir ve küstahlık yaptırmaya başladı. Böylece haince plânlar kurup kuyu kazdılar. Oysa kuyu kazan sonunda kazdığı kuyuya kendisi düşer. Çağlar boyu olagelenden başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah'ın olagelen davranış tarzında[17] bir değişiklik bulamazsın. Allah'ın olagelen davranış tarzında asla bir sapma da bulamazsın.

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ
فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِنْهُ بَلْ إِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ
إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ
جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ
مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا
يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ
تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾
أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ
فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾
وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

44- Bunlar yeryüzünde gezip önceki çağlarda yaşayanların sonu ne olmuş hiç bakmıyorlar mı? Oysa onlar kendilerinden çok daha güçlüydüler. Demek ki Allah'ı ne göklerde ve ne de yerde hiç bir şeyin aciz bırakma imkânı ve ihtimali yoktur. O her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir; bundan hiç şüpheniz olmasın.

45- Eğer Allah insanları yaptıkları yüzünden cezalandıracak olsaydı yeryüzünde kımıldayan tek bir canlı bırakmazdı. Fakat belirlenmiş bir vakte kadar onlara süre tanıyor. Nihayet bir zaman gelecek o süre de dolacak. Allah kullarını görüyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

[13] HALİFE: Bkz. 2/30. ayet dipnotu.

[14] KAFİR: Bkz. 109/1. ayet dipnotu.

[15] Harfi harfine: "Hayır, o zalimlerin bazıları bazılarına 'gurur"dan başka bir şey vaat etmiyor." Yani Mekke'nin bu tefeci bezirgân takımı, Allah'ın evi Kâbe etrafında birbirlerini aldatmaktan, kendilerini kandırmaktan başka hiç bir manaya gelmeyen bir takım lâflar, sözler edip duruyorlar. Kendi aralarında "putların onları Allah'a yaklaştıracağı, meleklerin Allah'ın kızları olduğu, eğer bu putlara hediyeler getirilir, önlerine kurbanlar, altınlar, gümüşler sunulursa ve bu hediyelerde tefeci bezirgânların cebine giderse, insanların Allah'ın affına mahzar olacağı" vb. birçok lâfı kendi aralarında dönen bir Tanrı, din ve Kâbe istismarına dönüştürmüşler. Böyle yapmakla bu zalimler sadece kendilerini aldatıyor, ancak midelerine ateş dolduruyorlar...

[16] HALİM: Bkz. 11/75. ayet dipnotu.

[17] SÜNNETULLAH: Bkz. 17/77. ayet dipnotu.

36- YASİN SURESİ

Mekke'de inmiştir, 83 ayettir. Kur'an'ın hitap çevresi olan yedinci yüzyıl Arap lehçesinde (Tayy kabilesi) "Ey İnsan" anlamına gelen ilk ayeti (Ya Sin!)'den dolayı bu adı almış görünmektedir. Sure boyunca ele alınan konular ölümden sonra diriliş ve hesap günü etrafında döner. Tarihi süreç içinde genellikle Müslüman ölülerin arkasından okunmasıyla tanınan Yasin suresinin bizzat içinde (70. ayet) "Dirileri uyandırmak için" ifadesinin geçmesi son derece dikkat çekicidir...

36-YASİN SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 83 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- EY İNSAN!

2- Dile gelsin bilgelik dolu Kur'an!

3- "Hiç şüphen olmasın ki sen peygamberlerden birisin 4- Doğruluk ve dürüstlük yolundasın

5/6- Görevin yüce sevgi ve merhamet kaynağının indirdiğiyle, ataları uyarılmadığı için derin uykulara dalmış bir halkı uyanışa çağırmaktır."

7- Unutma ki onların çoğu üzerine söz hak olmuştur, artık ne yaparsan yap imana gelmezler.

8- Çünkü Biz onların boyunlarına, çenelerine kadar uzanan demir halkalar taktık. Bu yüzden burunları yukarıda gözleri aşağıda somurtur dururlar.

9- Önlerine ve arkalarına set çektik. Büsbütün karanlıkta bıraktık; artık baksalar da göremezler.

10- Onları uyanışa çağırsan da çağırmasında fark etmez, inanmazlar.[1]

11- Sen ancak Kur'an'ı can kulağı ile dinleyen, görmediği halde Rahman'a karşı korku ve titreme içinde olanı uyandırabilirsin. İşte böylelerine bağışlanma ile birlikte en güzel karşılığın ve-

rileceğini müjdele!

12- Ölüleri dirilteceğiz! Bunu yapacak olan Biziz, Biz; bundan hiç şüpheniz olmasın. Gelecek için ne yapıyorlarsa ve geride ne bırakıyorlarsa hepsini kayda geçiyoruz. Her şeyin apaçık önlerine konacak şekilde tek tek hesabını tutuyoruz.[2]

---

[1] Bu ifadeler "*onların kalplerini mühürledik, gözlerine ve kulaklarına perde çektik, uyarsan da uyarmasan da fark etmez*" (2/6-7) ayetleriyle aynı anlamdadır. "Varlın diliyle konuşan Kur'an" adını verdiğimiz ilâhî hitabın tabiatına ilişkin tipik bir örnek... Öyle ki Kur'an kâfirlerin kâfir oluşlarına bile "Biz yaptık, Biz ettik" demektedir. Sanki kâfirler, Allah onların kalplerini mühürlediği, kulaklarına perde çektiği için kâfir oluyorlar. (!) Demek ki "kalbi mühürlemek, göze kulağa perde çek-

mek, boynuna çeneye kadar uzanan demir halka takmak, burunları havada gözleri aşağıda somurtmalarını sağlamak ve onları büsbütün kuşatıp karanlıkta bırakmak" tabirleri, insanın kâfirlik etmesine düşüncesizlik, dar kafalılık, olaylara at gözlüğü ile bakma, katı önyargı, günaha dalıp kalbin taşlaşması, kibir, küstahlık vb. tutumların neden olduğu anlatılmak isteniyor...

[2] Harfi harfine: "Her şeyi 'imam-ı mubin" de sayıyoruz."

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾
إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا
إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا
أَنْزَلَ الرَّحْمَٰنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا
إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوا
إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ
مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ
بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ
رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ
الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً
إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّي آمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

13- ONLARA peygamberler gelen o şehir halkını örnek olarak anlat.

14- Bir zamanlar onlara iki peygamber gönderdik. İkisini de yalanlayıp karşı çıktılar. Biz de bir üçüncüsüyle onları destekledik. "Bakın, biz sizlere gönderilmiş peygamberleriz" dediler.

15- Onlar: "Siz bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Hem Rahman hiç bir şey indirmedi. Bütün bunlar yalan" dediler.

16- Peygamberler: "Rabbimiz biliyor, biz size gönderilmiş peygamberleriz; bundan hiç şüpheniz olmasın. 17- Açıkça tebliğden[3] ötesi bizim üstümüze vazife değildir" dediler.

18- Onlar: "Siz bizim bahtımızı kararttınız.[4] Bakın, eğer bu işe bir son vermezseniz sizi taşa tutarız ve çok fena yaparız, kesinlikle!" dediler.

19- Peygamberler: "Bahtınız kendi elinizdedir.[5] Aklınızı başınıza toplamanız istense de, öyle mi? Tam tersi siz kendi kendinizi bitiriyorsunuz" dediler.

20- O esnada şehrin uzak taraflarından bir adam koşarak geldi ve "Ey halkım, o peygamberlere uyun 21- Onlar doğru yoldalar, sizden maddî bir karşılık da beklemiyorlar, uyun onlara.

22- Neden derseniz; Beni yaratana niçin ibadet etmeyeyim, zaten dönüp dolaşıp O'na gitmeyecek miyiz? 23- O'ndan başka Tanrılara neden tapayım? Eğer O Rahman, beni bir sıkıntıya düşürürse, onların aracı olmaya kalkışmaları[6] hiç bir işe yaramaz ve beni asla kurtaramazlar. 24-Doğrusu böylesi bir durumda açıkça sapıtmış olurum. 25- Ben Rabbinize iman ettim, gelin dinleyin beni!"[7]

26- "Gir cennete" denildi. O "Ah, keşke halkım bilseydi. 27- Rabbimin beni bağışladığını ve beni saygın bir yere koyacağını..."

---

[3] TEBLİĞ: Bkz. 24/54. ayet dipnotu.

[4] Harfi harfine: "Dediler; bize uğursuzluk kuşu (*tâir*) getirdiğiniz." Yani: Siz bizim kaderimizi değiştirmeye, bahtımızı karartmaya, talihimizi geri çevirmeye çalışıyorsunuz. Sizin yüzünüzden kader, baht ve talih Tanrıları gazaba geldi. Üzerimize taş

yağacak. Söyledikleriniz ölüm, doğum, baht, talih, bereket, verimlilik Tanrılarını çok kızdıracak şeyler... Görülüyor ki "O şehir halkı" hiçbir isim, yer, zaman, tarih adı verilmeksizin anlatıldığına göre bu ayetler çağlar üstü mesajlar vermeyi amaçlıyor. Ne mesaj verilmek istendiğini anlamak için "tâir" (kader, baht, talih kuşu) tabirinin Sami/Arap muhayyilesinde ne anlama geldiğini bilmek gerekir. Öyle görünüyor ki bu eski dünya dinlerince öngörülen "Tanrısal yazgı" düzeninin sarsılması endişesini yansıtmaktadır. Çünkü "tek Allah" inancını getiren peygamberler o günkü dünyada kurulu "Tanrılar düzenini" tehdit ediyorlardı. Çünkü yer, gök, kader, baht, ölüm, doğum, rüzgâr, su, ay, güneş vs. hepsi bir takım Tanrılar ve onların temsilcisi, oğlu, kızı, karısı, ailesi, hanedanı, ruhbanı olduğunu iddia eden kişilerce aralarında pay edilmişti. Sadece paylaştırılmakla kalmamış bunların kurumları kurulmuş, arkasına ordu ve donanmalar almıştı. Bir toplumsal düzen ve imparatorluk şekline bürünmüştü. Şimdi düşünelim, böylesi bir dünyada kimi peygamberlerin çıkıp "tek bir Allah"tan bahsetmesi ve onun temsilcisinin, vekilinin, oğlunun, kızının, hanedanının, ruhbanının vs. olmadığını, sadece "elçilerinin" olduğunu, onların da "hiç bir şey talep etmeden, sadece uyanışa çağrı için" bu elçiliği yaptıklarının söylenmesi pratikte ne anlama gelir? Bu, bugünkü tabirle o günkü "dünya sistemine" başkaldırmak, onu tanımamak demektir. Bunun sonucu ise dünya lordlarının (Tanrılarının) gazaba gelmesi ve "borsayı çökertip dövizi fırlatarak" ekonomiyi altüst etmesi, halkı aç bırakması, ülkeleri çökertmesi, geleceklerini mahvetmesi demektir. Yani "bahtımızı karartması, dolar lordlarınca (verimlilik, başarı ve güç tanrılarınca) kurulan ve değiştirilmesi mümkün olmayan uluslararası düzeni (Tanrılarca tayin edilen kaderi) başımıza yıkması, geleceğimizle oynaması, durmuş oturmuş düzenimizi bozması" demektir... İşte "bize uğursuzluk (*tâir*) getirdiniz" sözünün manasını bir de bu açıdan düşünülmelidir... Ayrıca "tâir" kelimesi için Bkz. "ETVAR/TUR/TAİR" 71/16. ayet dipnotu.

[5] Harfi harfine: "Dediler; uğursuzluğunuz (*tâirikum*) sizinle beraberdir." Yani: Bu uğursuzluk, bahtın kapanması vs. dediniz şey kendi yaptıklarınızla ortaya çıkan bir şeydir. Siz o sahte Tanrılara (lordlara) inanır, onların gerçek Tanrı gibi güçlü ve yıkılmaz olduğuna dair içinizde kölece bir itaat taşırsanız, dünya size o Tanrıların dünyasıymış gibi görünür. Hâlbuki kendi eylemlerinizle kendi bahtınızı ve geleceğinizi oluşturursunuz. Kaderiniz elinize verilmiş olup kendi kaderinizi kendiniz yazarsınız. Çünkü "*Herkesin geleceği ve ne olacağı (kaderi/bahtı/tâiri) kendi boynuna dolanmıştır.*" (17/13)

[6] ŞEFAAT: Bkz. 74/78. ayet dipnotu.

[7] Görüldüğü gibi **Hz. Peygamber'e**: "*Kendilerine peygamberler gelen o şehir halkını örnek olarak anlat*" denerek başlayan bölüm, "*şehrin uzak taraflarından koşarak gelen bir adam*"ın bu kısa ve veciz konuşmasıyla asıl mesaj verilerek sona eriyor. Bu kısa ve veciz konuşmanın kıssa ile bağlantısı, anlamı ve bugün için yorumu için Bkz. az önceki 18–19 ayetler dipnotları.

وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا
مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ
﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ
اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَم۪يعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ
﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا
مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا ف۪يهَا جَنَّاتٍ
مِنْ نَخ۪يلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا ف۪يهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا
مِنْ ثَمَرِه۪ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْد۪يهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذ۪ي
خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ
مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْر۪ي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ
تَقْد۪يرُ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى
عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَد۪يمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغ۪ي لَهَٓا اَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ ف۪ي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

28- Bundan sonra halkının üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirecek de değildik. 29- Olan sadece korkunç bir gürlemeydi, oldukları yere yığılıp kaldılar.[8]

30- KENDİLERİNE gelen her peygamberi alaya alan kullara yazıklar olsun!

31- Geçmiş çağlardan beri helâk ettiğimiz nice nesillere dönüp bir bakmazlar mı? Giden gelmiyor, görmüyorlar mı?

32- Onların hepsi toplanıp huzurumuza gelecek.

33- Hem bakın ölü toprak onlar için bir ayettir. Biz ölü toprağa hayat vererek ürünler çıkardık, ondan yiyip duruyorlar.

34- Orada hurma bahçeleri ve üzüm bağları yetiştirdik, içinden pınarlar fışkırttık.

35- Bütün bunları kendi elleriyle işleyip ürün elde ederek yesinler diye... Bu şükürsüzlük neden?

36- Yücedir, eşsizdir O. Her şeyden çiftler meydana getiriyor; yerin bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmeyecekleri neler, nelerden.

37- Gece de onlar için bir ayettir. Ondan gündüzü çekip çıkarırız, bir de bakarlar ki karanlıkta kalıvermişler.

38- Güneş de onlar için bir ayettir. Kendi yörüngesinde akıp gidiyor. İşte bu güçlü ve her şeyi bilenin belirlediği doğadır.[9]

39- Ay da onlar için bir ayettir. Ona da bir takım menziller tayin etmişiz, döner dolaşır eğri bir hurma dalı şeklini alır.

40- Ne güneş aya yetişebilir ne de gündüz geceyi geçebilir, hepsi de uzayın içinde yüzer dururlar.

[8] Bu ayet 28. ve 29. ayet birlikte dikkatle okunursa "doğa olayları Allah'ın bir cezası mıdır" sorusunun cevabına ışık tutabilir. Demek ki Allah "bunca tuğyan ve bunca isyana" rağmen gökten bir ordu indirmez, indirecek de değildir. Onları kendi hallerine bırakır. Belirlenmiş sürenin (*ecelin musemma*) dolmasını bekler. Eğer "cezanın ahirette olacağına" dair sözü olmasaydı anında yok ederdi onları. Eğer insanları yaptıklarından dolayı bu dünyada cezalandıracak olsaydı yeryüzünde kımıl-

dayan tek bir canlı kalmazdı (35/45). Bunlara gerek yoktur. Çünkü bugüne kadar "olan" ve bundan sonra da "olacak olan" şu üç şeyden başkası değildir: 1- Ölüm 2- Afet 3- Kıyamet... Her üçüne de her hangi bir insan veya halk her an muhatap olabilir. Uyarı için bunlar yeterlidir. Peygamberlerin: "Bekleyin, gözleyin, gelmeden önce uyanın" (*inzar*) dedikleri şeyler tam da bunlardır. Bu üç şey insanların yaptıklarından dolayı oluyor değildir. İnsanlar bir şey yapsa da yapmasa da bunlar olmaya devam edecektir. Fakat insanların tedbirsizliği "olanı veya olacak olanı" felâkete dönüştürmektedir. Bunların neden olduğuna, neden böyle bir dünya yaratıldığına ve neden bizlerin bu çıngarın içine "atılmış" olduğumuza gelince, galiba bazen susmasını bilmek gerekiyor...

"*Akışa kulak ver sus ve dinle*
Bir mağaradan yıldızları seyret"

[9] TAKDİR: Bkz. 97/1. ayet dipnotu.

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُمْ مِنْ مِثْلِه۪ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَر۪يخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا
ق۪يلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْد۪يكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْت۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا
مُعْرِض۪ينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُٓ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَط۪يعُونَ تَوْصِيَةً وَلَٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى
رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا
هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا
صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَم۪يعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ
لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

41- Yüklü gemilerin insanları taşıyıp durmaları da onlar için bir ayettir.

42- Ve böyle daha nice binekler yaratmamız da onlar için bir ayettir.

43- Müstahak görürsek onları denizde boğabiliriz, bu takdirde imdat seslerine ne gelen olur, ne de kurtaran.

44- Ancak sevgi ve merhametimizle kurtulup yaşamlarını biraz daha uzatabilirler.

45- Hal böyleyken onlara: "Geçmişte olanlardan ibret alıp gelecek için hazırlanarak Allah bilinciyle yaşayın ki üzerinize sevgi ve merhamet yağsın" dendiği zaman aldırış etmediler.

46- Zaten Rablerinin ayetlerinden hiç birine aldırış etmediler, hep yüz çevirip durdular.

47- Onlara: "Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden başkaları için harcayın" denildiği zaman, o kâfirler, iman edenler için şöyle dediler: "Allah isterse onları doyurur, biz mi doyuracağız onları? Siz düpedüz sapıtmışsınız, başka bir şey değil?[10]

48- "Ne zamanmış şu sözünü edip durduğunuz kıyamet?" diyorlar.

49- Onlar böyle lâflarla oyalanıp dururken tek bir çığlık işlerini bitirmeye yetecek.

50- O zaman aileleriyle ne vedalaşmaya ne de bir tembihte bulunmaya fırsatları bile olmayacak.

51- Diriltici soluk esecek! Bir de bakacaklar ki mezarlarından kalkıp Rablerine doğru akın ediyorlar.

52- "Eyvah" diyecekler, "bizi uyuduğumuz[11] yerden kim kaldırdı? Demek O Rahman'ın söz ettiği şey işte buymuş. Gönderilen peygamberler doğru söylemişler" diyecekler.

53- Başka değil sadece bir çığlık derhâl hepsini toplayıp huzurumuza getirmeye yetecek.

54- Artık bugün hiç kimseye zerrece haksızlık edilmeyecek. Sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.

---

[10] Yani: "Eğer bir adam fakir kalmışsa, para kazanamıyorsa besbelli ki akıllı birisi değil. Eğer isterse o da bizim gibi zengin olabilirdi. Demek ki başarılı birisi değil. İşin yolunu, yordamını bilmiyor. Böyle birisini biz mi doyuracağız? Neden benim

kazandığım malda onun hakkı olsun ki? Neden ona vereyim ki? Bu açıkça enayilikten başka bir şey değıldir" vs. derler... Demek ki ayet özellikle çağımızda çok yaygın alan "kapitalist bencilliğe" panzehir olacak öneriler getiriyor. Bu, "istif" mantığı ile "infak" mantığının karşı karşıya geldiği yerdir. İstif mantığına göre esas olan "Ben" iken infak mantığına göre esas olan "öteki"dir. Aynı zamanda bu yaklaşım biçimleri daha derinlerde yatan evrene ve dünyaya bakışın da bir yansıması olmaktadır. Oluş benim etrafımda mı dönüyor, yoksa ben oluşun bir parçası mıyım?

[11] MERGAD: Sözlükte "uyuma yeri" demektir. Arapçada [رقد] kökü mastar olarak "yatmak, uyumak" manasına geliyor. Yatırmak, uyutmak (*ırgâd*), yatan, uyuyan (*râgıd*); çocuğu yatırdı (*ırgade'l-velede*); büyükçe küp (*râgûd*) kelimeleri bu köktendir... Demek ki mezar azap görme yeri (*me'zap*) değil "uyuma, yatma yeri"dir (*mergad*). Şu halde özelikle hadislerde görülen "kabir azabı" rivayetlerine ne diyeceğiz? Öyle görünüyor ki bu tür rivayetlerde cehennem ateşi mezar ile özdeşleştirilerek anlatılmaktadır. Mezar, görünür somut bir şey olduğu için insanlara cehennem ateşi yakınlaştırılmakta, ötesi kastedilerek "İşte buraya girdiğiniz zaman azap görecekseniz, bunun için günah işlemekten sakının" denmektedir. Hz. **Peygamber**'in: "Bugün bir mezara uğradım, bir kadını yanıyor gördüm" diye başlayan sözleri bu manada düşünülmelidir...

55- Cenneti hak edenler bugün çok mutlu olacaklar; bundan hiç şüpheniz olmasın.

56- Eşleriyle birlikte gölgelikler içinde koltuklar üzerine kurulacaklar.

57- Onlar orada sevinç ve mutluluk içinde istedikleri her şeyi yapacaklar.

58- Sevgi ve merhametle dopdolu Rabbinin ebedi barış sözü yankılanacak.

59- Ey günaha batmışlar, siz bugün şöyle ayrılın!

60- Ey Âdem'in çocukları! Ben sizinle "Şeytana kulluk etmeyin, o size açık bir düşmandır.

61- Bana ibadet edin, doğruluk ve dürüstlük yolu budur" diye sözleşme[12] yapmadım mı?

62- Bakın, şeytan içinizden birçok nesilleri yoldan çıkardı. O zaman sizin akıllarınız yok muydu?

63- İşte sözü edilip durulan cehennem bu!

64- Bugün girin bakalım O'na ettiğiniz kâfirlik için,

65- Bugün ağızlar mühürlenecek; eller dile gelecek, ayaklar tanıklık edecek, yaptıklarınızı bize onlar anlatacak.

66- Hem isteseydik gözpınarlarını kuruturduk da bir yol bulamazlardı. Fakat o zaman nasıl vicdan sahibi olacaklardı?[13]

67- Yine istesek kendilerini oldukları yerde tabiatlarını değiştirirdik de ne ileri gidebilirlerdi, ne de dönebilirlerdi.[14]

68- Kimin de ömrünü uzatıyorsak

إن أصحاب الجنة اليوم في شغل فاكهون ﴿٥٥﴾ هم وأزواجهم
في ظلال على الأرائك متكئون ﴿٥٦﴾ لهم فيها فاكهة ولهم
ما يدعون ﴿٥٧﴾ سلام قولا من رب رحيم ﴿٥٨﴾ وامتازوا
اليوم أيها المجرمون ﴿٥٩﴾ ألم أعهد إليكم يا بني آدم أن لا
تعبدوا الشيطان إنه لكم عدو مبين ﴿٦٠﴾ وأن اعبدوني
هذا صراط مستقيم ﴿٦١﴾ ولقد أضل منكم جبلا كثيرا
أفلم تكونوا تعقلون ﴿٦٢﴾ هذه جهنم التي كنتم توعدون
﴿٦٣﴾ اصلوها اليوم بما كنتم تكفرون ﴿٦٤﴾ اليوم نختم على
أفواههم وتكلمنا أيديهم وتشهد أرجلهم بما كانوا
يكسبون ﴿٦٥﴾ ولو نشاء لطمسنا على أعينهم
فاستبقوا الصراط فأنى يبصرون ﴿٦٦﴾ ولو نشاء لمسخناهم
على مكانتهم فما استطاعوا مضيا ولا يرجعون ﴿٦٧﴾ ومن
نعمره ننكسه في الخلق أفلا يعقلون ﴿٦٨﴾ وما علمناه
الشعر وما ينبغي له إن هو إلا ذكر وقرآن مبين ﴿٦٩﴾
لينذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين ﴿٧٠﴾

yaşlandıkça güçten düşürüyoruz. Bu akıl tutulması neden?[15]

69- BAKIN Biz ona şiir öğretmedik, gerekmez de. Bu, sadece bir titreyip kendine gelme çağrısı ve apaçık bir Kur'an' dır.[16]

70- Yaşamakta olanı uyandırsın[17] ve kâfirlerin karşısına sözü gerçeğin ta kendisi olarak diksin diye...

[12] AHD-İ MİSAK: Bkz. 7/172. ayet dipnotu.

[13] Harfi harfine: "Dileseydik gözlerini (*ayn*) silerdik de yola dökülürlerdi. Böyle olunca nasıl göreceklerdi (*basiret*)?" Yani: Eğer istesek insanları vicdansız, merhametsiz, duygusuz bir yaratık olarak yaratabilirdik. Bakar görmez, işitir duymaz bir varlık olabilirlerdi. İstesek onların gözlerini kör edebilirdik, gözpınarlarını kurutarak "gözyaşı" ile bir işi olmayan vicdansız, kalpsiz, duygusuz taş-

lar gibi olabilirlerdi. Basiret gözleri bağlanmış, iç görüsü olmayan idraksiz yaratıklar şeklinde de yaratılabilirlerdi. Ama biz bunları yapmadık. İnsanoğluna boyuna su fışkırtarak doğaya hayat veren pınarlar (*ayn*) gibi gözyaşı denen bir pınar verdik. Vicdanından, kalbinden, ruhunun derinliklerinden boyuna kendine hayat verecek sular fışkırtsın, gözünden boşalsın diye. Varlığın hüznünü yaşasın, yaşamanın melâlini tatsın diye. Eğer böyle olmasıydı nereden görecekti? Nereden hissedecekti hüzün nedir, melâl nedir, varlık nedir, oluş nedir, Allah kimdir, nedir yaşamak dediğin? Bunları nasıl anlayacaktı? Nasıl idrak edecekti? Bir dağda ot olsaydı bütün bunları nasıl hissedecekti? Fakat o ne yaptı? Derya içinde deryadan habersiz yaşadı. İçindeki gücü göremedi. Vicdanını dondurdu, yüreğini kararttı, gözpınarlarını kuruttu. Bunlar sanki hiç yokmuş gibi, dağda bir otmuş gibi yaşadı. Görmek için göz verdik dönüp bir kez bakmadı. Aksın diye gözpınarları verdik bir damla yaş akmadı. Konuşsun diye diller verdik bir çift güzel söz söylemedi. Dinlesin diye kulak verdik bir tek doğru söz dinlemedi. Sevsin diye kalpler verdik bomboş bıraktı. Şimdi sen neden yaşadın ey insanoğlu? Böyle çıkıp huzuruma geldin, sen insan mısın nesin dön de bir bak kendine?

[14] Yani: İstesek sizi dağda yabanî bir ot, köyde bir kavak, çölde bir kaktüs, ormanda bir meşe ağacı olarak da yaratabilirdik. İstesek sizi bulunduğunuz yerde anında bunlara çevirebilirdik. Fakat böyle istemedik. Varlık içinde "insan" olarak yarattık. Sizi insan olarak oluşa kattık. Sözden çok şey bekledik. Fakat birçoğunuz insanlığını unuttu. İnsanken kavak oldu, kaktüs oldu, meşe oldu. Eh artık onların da yanması gerekir. Çünkü Allah "insanı" yakmaz.

[15] Yani: İçinizden yaşlananların giderek güçten düştüğünü, "yaratılışının tersine çevrildiğini", sonbahar yaprağı gibi sararıp solduğunu ve nihayet "demir alma zamanı gelince limandan sonsuza giden bir gemi gibi" birer birer göçüp gittiğini görmüyor musunuz? Doğup büyüyüp öldüğünüzü, hepinize teker teker sıranın geldiğini, gidenin de bir daha geri gelmedini görmüyor musunuz? Şu halde ebedi yaşayacakmışsınız gibi dünyaya demir atıp bağlanmanın mantığı nedir? Belirlenmiş bir sona doğru gittiğinizi ne zaman anlayacaksınız? O akıl ne güne duruyor? Bu akıl tutulması neden ey insanoğlu?

[16] Demek ki peygamber bir şair, vahiy de bir şiir değil. Peki, ne o zaman? Kur'an'ın genelde doğu, özelde de Arap dil, tarih ve kültür evreni içindeki edebiyat geleneğine uyarak, genellikle (Mekki surelerde) sonu kafiyeli biten ikili mısralar (mesnevî) tarzını andırmasını ne ile izah edeceğiz? Bu da bir tür şiir değil midir? Demek ki burada başka bir şey anlatılıyor. Şiir ve şairlik temelden dışlanıp kötülenmiyor. Eğer öyle olsaydı Kur'an'ın kendisi buna benzer tarzda gelmezdi. Burada mahkûm edilen müşriklerin "**Muhammed** bayağı iyi şairmiş, fena değil yazdığı beyitler" türünden "kaynağa yönelik" inkârcı tutumdur. Yani Kur'an'ın **Muhammed** tarafından yazılan Arapların şiirlerinden bir şiir olduğu iddiasına itiraz ediliyor. "Bu" deniyor, "**Muhammed**'in yazdığı bir şiir değil, Biz ona şiir öğretmedik. Biz ona şiir yeteneği vermişiz de o da böylesi bir şiir döktürüyor değil. Biz ona vahyediyoruz, şiir gösterisi yapmıyoruz. Kelimelerle nasıl ustalıkla oynanabileceğinin yüksek seviyede ör-

neğini vermiyoruz. Arap edebiyatına katkı sağlamak için, Arapların nasıl edebi yeteneği olduğunu dünyaya göstermek için indirmiyoruz bu kitabı. Bu dinlediğiniz bir hatırlatma, öğüt, insanlık için apaçık bir "okuma"dır. Hayatın, insanlığın, evrenin, varlığın, iyiliğin, güzelliğin, vicdanın, merhametin okuması. Şair hülyaları değil gerçeğin ta kendisi. Fildişi kulelerinde kurulan şiir meclislerinin entelektüel eğlencesi değil hayatın, yaşamın, sokağın sesi…

[17] Demek ki Ku'ran "yaşayanları uyarmak, uyanışa çağırmak, derin uykularından uyandırmak için gelmiştir. "Yaşamakta olanı uyarmak/uyandırmak için" (*liyunzira men kane hayyen*) ifadesi "Yaşayan Kur'an" espirisinin de temelini oluşturmaktadır. Yani bu Kur'an ölüler için değil diriler için, yaşayanlar için gelmiş bir kitaptır. Her çağda yaşayanlar, diri olanlar için yeniden anlaşılıp yorumlanması gerekir. Kur'an'ın indiği çağdaki dirilerin anlayışında dondurmak, sonraki çağlarda yaşayanları ölü yerine koyarak hesaba katmamak da bir tür ölülere hitaptır. Yani Kur'an kendisini anlamayan insanlara hitap ettiği zaman da ölülere hitabetmiş gibi olur. Bu nedenle Kur'an'ın mezarlıktaki bir ölüye okunmasıyla, şehirde onu anlamayana, anlamayacağı bir dilde, anlamayacağı bir idrakle okunması aynı şeydir. Bu nedenle **M. Akif**'in dediği gibi "*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alarak ilhamı çağın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı*" Yani Kur'an her çağın algılamalarına hitap edecek tarzda yeniden yorumlanmalıdır. Örneğin "gebe develer salıverildiği zaman" ifadesini "dilden dile" değil "çağdan çağa" tercüme etmek gerekir. Hayatında deve görmemiş bir adama "gebe develerin salıverileceği bir günden" bahsetmek diriye değil ölüye hitaptır. Keza çöl fırtınası afetini "Katerina veya Tsunami", Kur'an'da geçen Rum (Roma) adını "Amerika" şeklinde yorumlamak, izah etmek, güncellemek, aktüel okumaya tabi tutmak gerekir. Hayatında çöl görmemiş bir adamı "çöl fırtınası" afetiyle uyarmak diriye değil ölüye hitaptır. Bunun adı "orada öylece duran" Kur'an metnini değil "burada boyuna değişen idraki" yenilemektir. Dini değil kendi kafamızı reforma uğratmaktır. Yeni bir din değil yeni bir din anlayışı geliştirmektir. Merhum **M. Akif**'in "*Çağın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı*" sözünden kastettiği kanaatimizce budur ve çok doğru bir sözdür. Nitekim "*Bu kitap dirilere geldi*" ayetinin geçtiği adı "*Ey yaşayan insan*! (Yâ Sin!) olan şu sureyi boyuna ölülerinin arkasından okuyan "yurdum insanının" idrakinde **Akif**'in sözleri yeryüzünde Türkçe diye bir dil yaşadıkça yankılanıp duracaktır:

"*Ya açar bakarız Nazm-ı Celil'in yaprağına,*
Ya üfler geçeriz bir ölünün toprağına,
İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin;
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için."

اولم يروا انا خلقنا لهم مما عملت ايدينا انعاما فهم لها مالكون
(٧١) وذللناها لهم فمنها ركوبهم ومنها يأكلون (٧٢) ولهم
فيها منافع ومشارب افلا يشكرون (٧٣) واتخذوا من دون الله
الهة لعلهم ينصرون (٧٤) لا يستطيعون نصرهم وهم لهم جند
محضرون (٧٥) فلا يحزنك قولهم انا نعلم ما يسرون وما يعلنون
(٧٦) اولم ير الانسان انا خلقناه من نطفة فاذا هو خصيم
مبين (٧٧) وضرب لنا مثلا ونسي خلقه قال من يحيي العظام
وهي رميم (٧٨) قل يحييها الذي انشأها اول مرة وهو بكل
خلق عليم (٧٩) الذي جعل لكم من الشجر الاخضر نارا فاذا انتم
منه توقدون (٨٠) اوليس الذي خلق السماوات والارض بقادر
على ان يخلق مثلهم بلى وهو الخلاق العليم (٨١) انما
امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون (٨٢) فسبحان
الذي بيده ملكوت كل شيء واليه ترجعون (٨٣)

71- Onlar için kendi ellerimizle yarattığımız evcil hayvanlara sahip olduklarını görmüyorlar mı?

72- Onları kendilerinin hizmetine vermişiz, kimini binmek için kullanıyorlar, kiminin de etinden yiyorlar.

73- Onlardan daha birçok şekilde yararlanıyorlar, kiminin de sütünden içiyorlar. Bu şükürsüzlük neden?

74- Bunlar yetmiyormuş gibi tuttular bir de Allah'tan başka bir takım Tanrılar edindiler. Güya yardımlarını görecekler.

75- Bu Tanrıların onlara yardıma güçleri yetmez. Tam tersi sahte Tanrılara askerlik yapmış olurlar.

76- Şu halde onların lâkırdıları seni üzmesin. Biz onların içlerini de biliriz dışlarını da.

77- İNSAN kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmüyor mu? Fakat o zamanla içinde kin ve düşmanlık yeşertiyor.

78- Yaratılışını unutarak bir de Bize lâf dokunduruyor: "Çürümüşken o kemikleri kim diriltecekmiş?" diyor.

79- De ki, duysun herkes: "Onları ilk defa yaratan diriltecek ve o yaratmanın her türlüsünü bilir."

80- Tutuşturup yaktığınız o ateşi yeşil ağaçtan çıkaran O'dur.

81- Gökleri ve yeri yaratan onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Yaratan O, her şeyi bilen O!

82- İş ve oluşla[18] ilgili bir şey isteyince ona sadece "Ol" der, O da oluverir. [19]

83- Her şeyin egemenliği elinde olan Allah yüceler yücesidir! Dönüp dolaşıp O'na gelecekseniz…

---

18 EMR: Bkz. 17/16. ayet dipnotu.

19 KEVN: Sözlükte [كان] kökü mastar olarak "olmak, meydana gelmek" demektir. Meydana getirmek, oluşturmak, yapmak, kurmak (*tekvîn*), oluşturmak, meydana gelmek, eğitim görmek (*tekevvun*); olanlar âlemi, mevcutlar (*kâinât*); oluş, kozmoz, varlık, dünya, âlem, evren (*kevn*); yüce varlık, mutlak oluş (*el-kevnu'l-a'la*); kozmik, cihanşumul, evrensel (*kevnî*); varlık, mevcudiyet, oluşum (*kıyân*); varlık, varolma (*keynûne*), olma yeri, mekan, mahal, rütbe, prestij (*mekân*) kelimeleri bu

köktendir... Demek ki bütün yaratma bir oluştur. Bu nedenle kâinata "olanlar âlemi, ol denince olanlar evreni" denmiştir. Demek ki Kur'an'dan felsefî bir dünya görüşü, bir tür evrene bakış açısı çıkarılacaksa bu olsa olsa "oluş (*kevn*) felsefesi" olabilir. Çünkü tarihten tabiata, kozmolojiden jeolojiye bütün bir hareketlilik, şu etrafta gördüğümüz canlılık, tek bir organizma ve eylem olan "oluş"tur. Bu anlamda oluş bir ve bütündür. Boyuna yaratılma ve devinim halindedir ve bunun sonu da yoktur. Biz varlık âlemine çıkmakla "oluşa" katılırız, yani ol denildiği için oluruz. "Ol" demekle "olmak" arasında fasıla yoktur. Yani Allah'ın bilgisi, yaratması ve kudreti cümlede söylenirken kelimelerin yan yana dizilişi gibi ardarda değil bir ve aynı şeydir; aynı andadır. Böylece biz ömrümüz boyunca olmaya devam ederiz. Allah'ın bilgisi oluşun gerisinde veya ilerisinde değil, bizzat içinde, oluş anındadır. Çünkü O'nun için ileri-geri, üst-alt diye bir şey yoktur. Keza biz ölünce oluştan çekilmeyiz, oluşun bir yüzünden diğerine geçmiş oluruz. Bu anlamda Allah "Mutlak Oluş"tur (*el-Kevnu'l-Mutlak*) Yani O'nun olması her hangi bir şeyle kayıtlanmış değildir. Eksiklikten tamlığa doğru seyretmez, tamlığın tekrarı olmayan sonsuz devinimidir. Bu bize yaratma (*halk*), yenilenme (*cedid*), oluş (*kevn*), ortaya çıkma (*zuhur*), fışkırıp taşma (*sudur*), yayılma (*fuyuz*), görünür hale gelme (*buruz*), gizlenip kaybolma (*batn*), geçmiş (*evvel*), gelecek (*ahir*) şeklinde görünür. (Allahu a'lem). Ayrıca Bkz. "DEHR" 76/1. ayet dipnotu.

37- SAFFAT SURESİ

Mekke'de inmiştir, 182 ayettir. Mekke döneminin ortalarında nazil olan bu sure, yedinci yüzyıl Mekke şartları üzerinden tüm bölgenin tarihi derinliğine inen bir söylemle, Mezepotamya/Akdeniz havzasını ve Sami/Arap muhayyilesini etkilemiş eski dünya dinlerinin köklerine kadar inerek âdeta bir arazi temizliği yapar. Bunun üzerine Allah'ın birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) inancını yeniden inşa eder. Bir taraftan Mekke'de yaşanan putperestlik ile **Nuh**, **İbrahim**, **İsmail**, **Ishak**, **Lut**, **Musa**, **Harun**, **İlyas** ve **Yunus** paygamberlerin yaşadığı çağlar arasında köprüler kurarak şirkin tarihi köklerini söküp savururken, diğer taraftan aynı bölgede tarih boyunca yalnız kalmış peygamberleri öne çıkarır. Hepsini birbirinin devamcısı tevhid ve adalet peygamberleri olarak tanıtır. Onlar üzerinden bundan sonraki çağlar için evrensel mesajlar verir. Adını, ilk ayetinde geçen ve gelen vahiyleri veya onları getiren melekleri "dalga dalga, sıra sıra" olarak anan *saffât* kelimesinden almış görünmektedir...

37-SAFFAT SURESİ
Mekke'de nazil olmuştur, 182 ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- DALGA DALGA inenler dile gelsin![1]

2- Yankılanıp yayılanlar dile gelsin![2]

3- Titretip hatırlatanlar dile gelsin ki;[3]

4- "Tanrınız tekdir sizin. 5-Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin ve bütün doğuşların Rabbidir O."[4]

6- Biz dünya göğünü süsledik, yıldızlarla donattık.

7- Bozguncu her şeytandan koruduk.

8- Onlar yüce meclisi dinleyemezler. Her taraftan atılırlar.

9- Kovulurlar, onları kaçamayacakları bir azap bekliyor.

10- Ancak bir çalıp çarpan olursa onun da peşine delip geçen bir ateş takılır.[5]

11- ŞİMDİ sor onlara: "Onları yaratmak Bizim bu yarattıklarımızdan daha mı zordur?" Biz onları basit bir çamurdan yarattık.

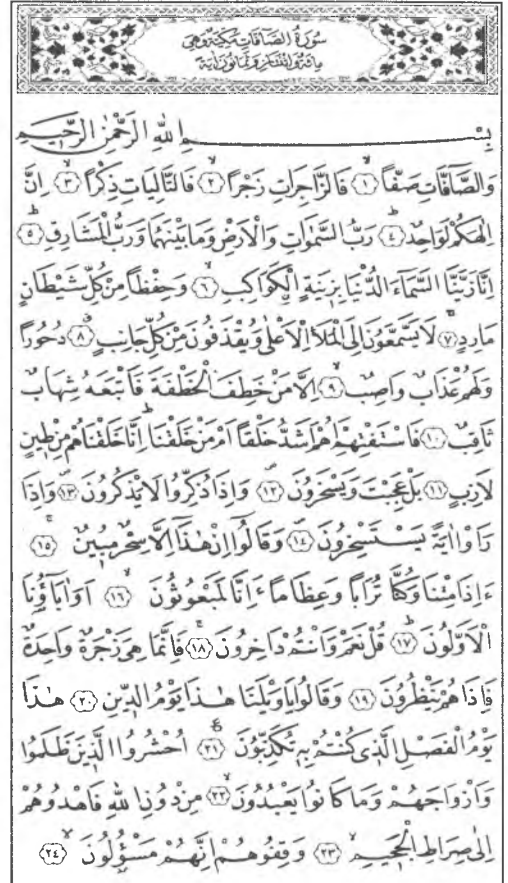
12- Fakat sen hayrettesin, onlar ise alay ediyorlar. 13- Hatırlatıldıklarında da hatırlamaya yanaşmıyorlar.

14- Bir ayet gördükleri zaman alaya alıyorlar.

15- Ve diyorlar ki: "Bunlar apaçık büyüleyici[6] lâflardan başka bir şey değildir."

16- Ve ekliyorlar: "Ölüp toz toprak ve kemik olduktan sonra biz yeniden diriltilecekmişiz. 17- Üstelik önceki atalarımız da, öyle mi?"

18- Söyle onlara: "Evet! Hem de aşağılanmış olarak!"

19- Sadece korkunç bir ses yetecek. O zaman görecekler neyin ne olduğunu.

20- "Eyvah! İşte şimdi yandık, bu o gün" diyecekler.

21- Onlara: "Evet, işte bu yalan dediğiniz o gün; safların ayrılma günüdür" denecek.

22- Ve bir ses: "O zulmedenleri, yardakçılarını ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplayın. 23- Sürün cehennemin yoluna. 24- Tutun, yakalayın hepsini çünkü hesaptan kaçamayacaklar" diye yankılanacak.

---

[1] Yani: Allah'tan aldığı vahiyleri sıra sıra, dalga dalga peygamberine indiren şu

Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, bütün dünyaya haykırarak dile gelsin!

[2] Yani: İndikçe insanları kendine tutsak eden zulmün, şirkin, tuğyanın kalın duvarlarına çarparak yankılananlar! İnsanı zincire vuran, tutsak eden her tür bağı söküp atarak, Allah ile insanın önüne duvar gibi örülen her engeli yıkarak, insanı bağlarından kurtarıp özgürleştirmek için indikçe yankılanan, yankılandıkça yayılan, gönüllere yerleşen şu Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, haykırarak, zulümle dolmuş dünyanın semalarında yankılanarak dile gelsin!

[3] Yani: İnsana kendini hatırlatan, vicdanı ve merhameti harekete geçiren, unutulmuş değerleri canlandıran, ölmüş kalpleri dirilten, çorak yürekleri sulayan, donmuş dimağları açan, katı gelenekleri yıkan, insana özünden seslenen şu Kur'an'ın ayetleri dile gelsin! Konuşarak, söyleyerek, haykırarak, insanın içinde öldürdüğü vicdanını titreterek, unuttuğu Rabbini hatırlatarak dile gelsin!

[4] Yani: Dile gelsin de söylesin ezeli ve ebedi gerçeği: "Sizin Tanrınız tekdir. Bir tek Allah vardır, başka Tanrı yok! Allah birdir (*ehad*) ve bölünmez bir bütündür (*samed*). Onun "ol" demesiyle yokluk karanlıklarının denizini yararak ortaya çıkan oluş ve varlık (*kevn, kainat*) birdir ve bölünmez bir bütündür. Onun "ol" demesiyle rahîmleri yararak ortaya çıkan bütün insanlar (*nâs*) birdir ve bölünmez bir bütündür. Yerde ve gökte, evrende ve insanlıkta bütün doğuşların, bütün varlık sahnesine çıkışların, bütün oluşların Rabbi birdir ve bölünmez bir bütündür. Bunlar ezeli ve ebedi gerçeklerdir..." Dile gelin de konuşun, şimdi konuşma vaktidir ey **İbrahim**'e, **Musa**'ya, **İsa**'ya dalga dalga inenler! Şimdi de öksüz **Muhammed**'in vicdanında fışkırarak dalga dalga yankılanın insanlığın dimağında...

[5] Yani: Biz o göğü yıldızlarla süsledik. Bu yıldızlar şu bir takım kâhinlerin, sihirbazların iddia ettiği gibi onlara haber veren, evrenin gizli sırlarını onlara açıklayan Tanrıların veya koruyucu küçük Tanrıların üssü değildir. Oralardan haber aldığını söyleyen ve bu uyduruk hurafelerle insanlar üzerinde kehanet ve büyüye dayalı otoriteler Kur'an din bezirgânlarını korkunç bir azap bekliyor. Kimse gökten böyle bilgiler çalamaz. Kimseye bunlar özel olarak verilemez. Biz inersek böyle dalga dalga vahiy getiren meleklerle ineriz. İnsana ezeli ve ebedi gerçeği hatırlatmak için ineriz. Kâhinlere bilgi vermek için değil tam tersi bu şarlatanları deşifre etmek için ineriz. Kâhin otoriteleri kurmak için değil bunları yıkmak için ineriz. Şimdi de işte bu maksatla vahyimiz dalga dalga, saf saf iniyor ve şu dinlediğiniz ayetleri **Muhammed**'e vahyediyoruz. O sizin işinizi bitirecek, eski dünyanın defterini kapatacak. Kehanet, büyü, tılsım, cin ve şeytan imparatorlukları Kur'an rahip devletler tarihine son verecek. İnsanlığı bu Tanrı ve din istismarından kurtaracak. Dini sokaktaki adama indirecek, tapmaklardan hayata taşıyacak, vicdanının sesini dinleyebilen her insanoğlunun can yoldaşı haline getirecek...

[6] SİHİR: Bkz. 51/52. ayet dipnotu.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾
قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ
بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ
مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ
الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ
مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ
﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

25- "Ne oldu, hani yardımlaşmıyorsunuz?" denecek.

26- Fakat hayır! Bugün onlar çaresiz teslim olmuşlardır.

27- Birbirlerine dönüp şöyle konuşacaklar:

28- "Siz bizim güvenimizi kötüye kullandınız."

29- "Ne münasebet, zaten siz hiç bir zaman inanmadınız 30- Bizim size karşı zorlayacak bir gücümüz de yoktu. Fakat siz azmış bir halktınız 31- Onun için üzerimize Rabbimizin sözü hak oldu. Artık çok geç, hepimiz tadacağız bu azabı, 32- Evet, biz sizi kışkırttık çünkü biz azgındık!"

33- Demek ki bugün hepsi azapta ortaktırlar.

34- İşte Biz günaha batmış olanlara böyle yaparız.

35- Çünkü onlar: "Allah'tan başka Tanrı yoktur" denildiği zaman kafa tutuyorlardı.

36- "Ne yani gizli güçlerce kullanılan bir şair için Tanrılarımızı mı terk edeceğiz?" diyorlardı.

37- Hayır, asla! O gerçeğin ta kendisi ile gelmiş ve bütün peygamberleri doğrulamıştı.

38- Artık size bu acı azaptan kaçış yok.

39- Kaldı ki başkasını değil ne yaptıysanız onun karşılığını göreceksiniz.

40- Allah'a saf bir yürek temizliği içinde gelenler de yaptıklarının karşılığını görecek fakat sizinki gibi değil,

41- Onlara malûm rızıklardan verilecek,

42- Çeşit çeşit meyveler ikram edilecek,

43- Nimet cennetlerinde ağırlanacaklar,

44- Karşılıklı tahtlar üzerinde yaslanacaklar,

45- Akan pınarlardan kendilerine dolu kadehler sunulacak,

46- İçene lezzet veren harika içeceklerden içecekler,

47- İçince ne çarpacak ne de sarhoşluk verecek,

48- Yanlarında sevgiyle gözlerinin içine bakan kendilerine meftun eşleri olacak,

49- Sanki onlar örtülüp saklanmış yumurtalar gibidirler.[7]

50- Dönüp birbirleriyle geçmişi yad edecekler;

51- İçlerinden biri: "Benim bir arkadaşım vardı,

---

[7] Öyle anlaşılıyor ki Kur'an "Arap erkek muhayyilesi" üzerinden tüm insanlığa

sesleniyor. Çünkü o günkü Arap erkekleri çok güzel kadınlara "saklanmış yumurtalar" (*bıd-ı meknun*) derlerdi. Keza eski Arap mitolojisinde ak peri, beyaz peri kızı manasında (*huri ıyn*) denirdi. Burada dikkat edilmesi gereken "hitabın tarihsel mesajın evrensel" olduğudur. Evrensel mesaj: "Güzelliğin karşılığının güzellikten başka bir şey olmayacağı"dır. Yani: "Kim güzel deyince ne anlıyorsa orada onu görecek. Arap bunu böyle anlıyordu ona öyle hitabettik. "Arap'a söylüyorum Arap olmayan sen anla" veya "erkeğe söylüyorum kadın sen anla" denmek isteniyor... Meselâ Kur'an cennetlik kadınların kaç yaşında ölmüş olurlarsa olsun "bakire ve çok güzel olarak" yeniden yaratılacaklarını da söylüyor (59/34). Erkekler bunun kendilerine sunulmak üzere olacağını sanabilirler. Kadınlar ise içlerinden ne geçiyorsa ona kavuşacaklarını düşünmekte haklıdırlar. Çünkü maksat erkek veya kadın özlemlerinden birini askıda bırakıp ötekini tatmin etmek değil "insanoğlunun" özlem duyduğu her ne güzellik varsa karşılık olarak onun verileceğini vurgulamaktır. Evrensel mesaj kim olursa olsun "güzelliğin karşılığının güzellikten başka bir şey olmadığı"dır. (Allahu a'lem).

يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ
فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾
إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا
أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ
تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ
الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾
ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى
الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ
يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ
﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ
الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

52- Hep derdi ki: "Sen gerçekten inanıyor musun bunlara? 53- Öldüğümüz, toz toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman gerçekten yargılanacak mıyız?"

54- Devamla: "Nasıl, onu görmek ister misiniz?" diyecek. 55- Derken dönüp bakacak ve arkadaşını cehennemin ortasında görecek. 56- "Aman Allahım! Hey gidi arkadaşım, az kalsın beni de mahvediyordun" diyecek. 57- Rabbimin lütfu olmasaydı ben de şimdi senin yanında olacaktım..."

58-59- Sonra dönüp cennetteki arkadaşlarına: "Biz artık ilk ölümümüzden başka ölecek değiliz ve artık azaba uğrayacak da değiliz

60- İşte bu müthiş bir olay, çok büyük bir kurtuluş" diyecek.

61- Demek ki çalışanlar çalıştıklarının karşılığını alıyorlar.

62- Nasıl, böyle bir karşılık mı daha iyi yoksa zakkum ağacı mı?[8]

63- Biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır.

64- O bir ağaçtır ki cehennemin dibinde çıkar.

65- Tomurcukları şeytanların başları gibidir.

66- Onlar bu ağaçtan yiyecekler; hiç şüpheniz olmasın. Karınlarını onunla tıka basa dolduracaklar.

67- Sonra da üzerine kaynar sudan içecekler.

68- Evet, onlar cehennemi boylayacaklar, kesinlikle!

69- Çünkü onlar atalarını sapıklık içinde buldular.

70- Şimdi de onların izlerince koşturuluyorlar.

71- Gerçekten onlardan önce eskilerin çoğu sapıtmıştı.

72- Doğrusu içlerinden uyanışa çağıran peygamberler de göndermiştik.

73- Gelin görün ki uyanmaya çağırılanların sonu nasıl oldu.

74- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği içinde yönelen seçkin kulları hariç tabi.

75- İYİ DİNLEYİN! Nuh Bize seslendi. Biz de gerçekten ne güzel icabet ettik.

76- Onu ve ailesini o büyük sıkıntıdan kurtardık.

---

[8] ŞECERETU'Z-ZAKKUM: Bkz. 44/43. ayet dipnotu.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ
مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا
ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ
﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا
إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ
وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾
فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي
سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ
حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ
أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ
مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾

77- Neslini kalıcı kıldık.

78- Çağlar boyu anılmasını sağladık.

79- İnsanlık içinde Nuh'a selâm olsun!

80- İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.

81- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

82- Sonra da diğerlerini suda boğduk.

83- İBRAHİM de onun yolundan gidenlerdendi.

84- Çünkü Rabbine arınmış, tertemiz bir kalp ile geldi.

85- Babasına ve halkına şöyle seslendi: "Nedir bu taptıklarınız?

86- Bir yalanın ardından giderek Allah'tan başka tanırlara uymak mı istiyorsunuz? 87- Siz âlemlerin Rabbini ne sanıyorsunuz?"

88- Bir yıldızlara baktı,

89- Bir kendine ve "içim daralıyor" dedi.[9]

90- Derken arkalarını dönerek başından uzaklaştılar.

91- O da gizlice Tanrılarının yanına vardı: "Buyursanıza, yemez misiniz?" dedi.

92- "Neyiniz var, neden konuşmuyorsunuz?" dedi.

93- Sonra da iyice yaklaşarak onlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94- Durumu haber alınca telâşla koşup geldiler ve üzerine yürüdüler.

95- İbrahim: "Siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?

96- Hâlbuki sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı" dedi.

97- Onlardan: "Onun için bir bina yapın ve onu ateşe atın!" diye sesler yükseldi.

98- Böylece ona zarar vermek istediler, ama biz plânlarını bozarak hepsini rezil ettik.[10]

99- Ardından: "Ben Rabbime gidiyorum. O bana yolunu gösterir" dedi.[11]

100- Bir gün: "Rabbim, bana iyilik, güzellik, doğruluk timsali olacak bir çocuk ihsan eyle" diye dua etti.

101- Biz de ona halim selim bir oğul müjdeledik.

102- Oğlu yanında buluğ çağına gelince: "Yavrum, ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum. Bilmem ne dersin?" dedi. Çocuk da: "Babacığım sana ne emrediliyorsa yap. Beni Allah'ın izni ile sabredenlerden bulacaksın" dedi

[9] Yani: Bir zamanlar "bunlar nasıl Tanrı olabilir" diye yıldızlara bakıp kendini sorguladığı günleri hatırladı. Bir de şu an halkının güneşin, ayın, yıldızların sembolü diye tapınıp durdukları putlara, heykellere baktı. Halkının hala bu putlara tapmasından dolayı içi daraldı, sıkıntı bastı. "Böyle bir şey nasıl olabilir, ahmak mı bunlar" diye kendi kendine hayıflandı...

[10] **Hz. İbrahim**'in ateşe atılma olayı ile ilgili yorum için Bkz. 21/69. ayet dipnotu.

[11] Yani: **Hz. İbrahim** yaşadığı topraklardan yani aşağı Mezopotamya'daki Babil İmparatorluğu'nun başkenti Ur şehrinden göç kararı aldı. Oraları terk edip başka yerlerde Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve yeryüzünde adalete dayalı bir dünya düzeni kurma (*adalet*) davasını başka yerlerde sürdürmeye karar verdi...

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ
﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ
بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ
مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ
﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ
الْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١١٨﴾
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٢٠﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ
لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ
الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾ اللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

103- Her ikisi de teslimiyet gösterip İbrahim oğlunu alnı üzerine yatırınca 104- "Ey İbrahim!" diye seslendik.

105-"Rüyaya gerçekten sadakat gösterdin. İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz."

106- "Bu gerçekten çok zor bir durumdu" dedik.

107- Ona bunun yerine büyük bir kurbanlık verdik.

108- Çağlar boyu anılmasını sağladık.

109- Selâm olsun İbrahim'e![12]

110- İşte güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.

111- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

112- Yine bir gün onu iyilik, güzellik, doğruluk timsali bir peygamber olmak üzere İshak ile müjdeledik.

113- O'na ve İshak'a bereketler verdik. İkisinin soyundan da hem güzel ahlâk sahibi, hem de açıkça kendisine zulmeden var.

114- İYİ DİNLEYİN! Musa ile Harun'a da hak ettikleri karşılığı verdik,

115- Kendilerini ve halklarını o büyük sıkıntıdan kurtardık,

116- Onlara yardım ettik, galip gelenler onlar oldular,

117- Kendilerine gerçekleri açıklayan kitabı verdik, 118- Onları doğruluk ve dürüstlük yolunda yürüttük,

119- Çağlar boyu anılmalarını sağladık, 120- Musa ve Harun'a selâm olsun!

121- İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.

122- Çünkü ikisi de Bizim mü'min kullarımızdandı.

123- İLYAS da gönderilen peygamberlerdendi; hiç şüpheniz olmasın.

124- Halkına şöyle demişti: "Siz de hiç Allah bilinci yok mu?

125- Ba'l'e[13] yalvarıp O en güzel yaratanı bırakıyor musunuz?

126- O sizin ve önceki atalarınızın Rabbi olan Allah'ı" demişti.

---

[12] **Hz. İbrahim**'in oğlu **İsmail**'i kurban etmesi olayının en doğru yorumu kanaatimce şöyle olabilir: Bundan dört bin yıl önce, yani **Hz. İbrahim**'in yaşadığı çağda "Tanrı'ya" insan kurban etme adetleri vardı. Pagan milletleri Tanrıya insan kurba-

nı sunarlardı. Genellikle genç kız ve oğlanlardan oluşan bu kurbanlar tapınağın önünde boynunu kesmek suretiyle olurdu. Hindu geleneğinde ise et yemek günah kabul edilirdi. Onlara göre değil insan herhangi bir canlıyı öldürmek veya kesmek bile doğru değildi. **Hz. İbrahim**'in zihin dünyasının tabiî olarak hayli yaygın olan bu insan kurban etme olayının izlerini taşıdığı anlaşılıyor. Bu doğrultuda Allah'a olan sevgisinden dolayı, eğer oğlu olursa onu Allah'a adayacağına dair "rüyasında" oğlunu kurban ettiğini gördü. Bunu oğlu **İsmail**'e söyleyerek rüyasını gerçekleştirmek istedi. Buna benzer bir durum yine çağının yaygın inançlarından olan güneşe, aya, yıldızlara tapma olayını kendi kendine sorguladığı, tartıştığı diyalogda da görülebilir. **İbrahim** "Acaba tanrı bu güneş mi" diye sorabilmektedir. "Bana ölüleri nasıl diriltiğini göster, inanıyorum, ama tatmin olmak istiyorum" diyebilmektedir. Keza **Hz. Muhammed**'in iman nedir kitap nedir bilmediği yıllarda, Kâbe'deki Tanrılara kurban edilen etlerden yemekten **Zeyd bin Amr** adındaki Hanif'in uyarısıyla vazgeçtiği malûmdur (İbn Habib; *Muhabber*, İbn Hişam; *Siret*). Yani bir peygamberin böyle rüyalar görmesi normaldir, o da bir insandır demek istiyorum. Kaldı ki insan rüyasından sorumlu değildir; çünkü elinde değildir. İşte tam bu sırada insanlığa kurban konusunda bir mesaj vermek isteyen Allah, **İbrahim**'in rüyasını "vesile" kılarak evrensel mesajlar verdi. Zira bu konuda bir mesaj vermenin tam zamanıydı. Tanrı için insanlar kurban edilmemeli, öte yandan hiç bir hayvanın etinin yenmemesi anlayışının da düzeltilmesi gerekiyordu. Şunu demek istedi: "Tamam, kurban keserek Allah'a olan sevginizi göstermeye çalışıyorsunuz. Bunun yanlış olduğunu defalarca söylememe rağmen hala bu işe davam ediyorsunuz. (Çünkü **İbrahim**'den önceki peygamberler yoluyla insan kesmek, leş, kan, domuz, ölmüş hayvan eti yemek **Nuh** kanunları olarak tarihe geçen yedi ilke de yasaklanmıştı ve **İbrahim**'in de **Nuh**'un yolunda yürümesi gerekiyordu) Bakın Allah tekrar söylüyor: Bu işten vazgeçin. Önce **İbrahim**'den başlayalım, gördüğü rüyayı uygulamaya geçirmesini yasaklıyoruz. Kurban kesecekseniz Allah'ın yarattığı koyunlar, sığırlar ne güne duruyor? Hindular gibi onları dahi kesip etini yemekten çekinmeniz gerekmez. Üstelik kestiğiniz eti tapınakların önünde bırakmanıza da gerek de yok. Bunların eti ve kanı Allah'a ulaşacak değildir. Kestiğiniz hayvanların etini fakir fukaraya dağıtın..." İşte böylece **İbrahim**'in rüyası vesilesiyle insanlığın bu konudaki muhayyilesi ilerletilmiş oluyor. Bir anlamda **İbrahim**'in rüyasının "şeriat" yani hukuk haline gelmesine mani olunuyor. Çünkü her rüya vahiy değildir. **İbrahim** rüya gördü diye Allah'ın ona bunu vahyettiği anlamı çıkmaz. Bazen Allah böylesi rüyaları ve kişisel tecrübeleri vesile kılarak insanlığa evrensel mesajlarını verir. **Hz. Muhammed**'de de böyle şeyler olmuştur. Bunları vahyin bir olaya binaen, onu vesile kılarak insanlığa evrensel mesaj vermesinin yolları olarak görmek icap eder...

[13] BA'L: Aramice'de [بعل] "efendi, sahip, rab" demektir. Eski Mezopotamya/Akdeniz havzası tanrılarının genel adıydı. Sami halklarınca tarımsal ve hayvansal verimlilik Tanrısı olarak görülürdü. Çoğu Tanrının gerçek isminin bir sır olduğuna inanıldığından, Fenikeliler yerel Tanrılarının çoğunu Baal lâkabıyla adlandırırlardı. En önemli Baal tanrısı Mot, Aleyin ve Anat'ın babası olan Baal Tsefon (kuzeyin rab-

bi) ya da Baal Lübnan'dı. Yüce Tanrı El'in düşmanı olan ve gerçek adının Addad (havanın rabbi) olduğu düşünülen Baal Tsefon sonunda El tarafından öldürülmüştü. Diğer Baal Tanrıları arasında Baal Şamin (gökyüzünün rabbi) dikkati çeker. Kitab-ı Mukaddes'te de adı geçen bu Tanrı güneş karakterli bir ulûhiyettir. Yine Sidan'da tapınılan Baal Eşmun sağlık Tanrısı iken Kartacada tapınılan Baal Ammon gökyüzü ve verimlilik Tanrısıydı. Romalılar bunu sonradan Jupiter Ammon ismiyle Tanrılar meclisine (panteon) kattılar. Kartacahların bir başka Tanrısı olan Tanit'in de lâkabı "Baal'ı yüzü" idi. Bunlardan başka Baal ismiyle bilinen Tanrılar arasında Bal Gad, Baal Hermon ve Zebulan kabilelerinin Tanrısı Baal Zebulon vardı. Bütün bunlar tüm Mezopotamya/Akdeniz havzasına yayılmış eski Ortadoğu halklarının Tanrılarıydılar. Peki, bu Tanrıların bugün için anlamı nedir? Dikkat edilirse bu Tanrılar "verimlilik" Tanrısı adıyla anılıyor. Verimlilik, başarı, güç, kudret, para, servet, zenginlik veren Tanrılar demektir. Bugünkü modern kapitalist dünya tam da bu kavramların "Tanrılaştırıldığı" bir dünyadır. Şu halde her kim başarının, gücün, verimliliğin, paranın, doların "yegâne geçer akçe", "Bundan gayrısının boş" olduğuna inanıyorsa adını koymadan veya adını değiştirerek "Baal" Tanrısına tapıyor demektir. Buna bir anlamda "Baal Dolar" de diyebiliriz. Çünkü insanlar arasındaki işlevi aynen eski dünya dinlerindeki verimlilik Tanrısı Baal'ın işlevi gibidir. Çünkü karşı konulmaz bir güce sahip olduğuna, herkesi önünde diz çöktürdüğüne, yaptıramayacağı bir şeyin olmadığına, eğer ona sahip olunursa veya onunla aramız iyi olursa, onun hoşnutluğunu kazanırsak mutluluğun, başarının, refahın, zenginliğin bizimle olacağına inanılmaktadır. Bu ise eski dünya dinlerinden Baal verimlilik ve başarı Tanrısına gösterilen perestişin tıpkısının aynısı değilse nedir?

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ
﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾
إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٣٢﴾ وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ
﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٣٦﴾
وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿١٣٨﴾ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ
إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنْبَتْنَا
عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ
أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ
الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا
وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللَّهُ
وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

127- Fakat İlyas'a[14] bütün bunlar yalan dediler. Bunun hesabını vermekten kurtulamayacaklar; hiç şüpheniz olmasın.

128- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği ile gelen kulları hariç tabi.

129- O'nun da sonraki çağlarda anılmasını sağladık.

130- Selâm olsun İlyas'a!

131- İşte Biz güzel ahlâk sahiplerine böyle karşılık veririz.

132- Çünkü o Bizim mü'min kullarımızdandı.

133- LUT da gönderilen peygamberlerdendi; hiç kuşkusuz.

134- Onu ve bütün ailesini kurtardık,

135- Geride batanlar arasında kalan bir kadın hariç tabi.

136- Sonra diğerlerini yerle bir ettik.

137/138- Bakın, siz hala onların kalıntıları yanından akşam-sabah geçiyorsunuz, bu akıl tutulması neden?[15]

139- YUNUS[16] da gönderilen peygamberlerdendi; hiç kuşkusuz.

140- Hani bir zamanlar dolu gemiye kaçıp sığınmıştı,[17]

141- Aralarında çekişmişler[18] ve kaybedenlerden olmuştu,[19]

142- Derken kendisini balık yutmuştu, çünkü kınananlardan biriydi.[20]

143- Eğer yüceliğimizi ananlardan olmasaydı,

144- Kıyamete kadar onun karanlığında kalırdı,[21]

145- Ama Biz onu hayli yıpranmış bir halde açık alana çıkardık,[22]

146- Üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik,[23]

147- Sonunda Yunus'u yüz bin veya daha fazla insana peygamber olarak gönderdik,

148- O zaman iman ettiler de onlara uzun yıllar mutlu bir hayat yaşattık.[24]

149- ŞİMDİ sor onlara: "Kızlar Rabbine, oğullar onlara öyle mi?

150- Yoksa Biz melekleri dişi yaratmışız da onlar görmüşler mi?"

151- Bazıları düpedüz bir yalanın ardına düşerek,

152- "Allah doğurdu" diyorlar. Bunların hepsi yalan, düzmece!

153- Allah kızları oğullara tercih mi etmiş?

[14] **Hz. İlyas** muhtemelen Suriye veya Filistin bölgesinde yaşamış eski Ortadoğu halklarının Baal adını verdikleri Tanrılarına karşı çıkmış, **Hz. İbrahim**'in Allah'ın

birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) davasının kendi çağı ve bölgesindeki sesi olmuştu. "Tek Allah" inancını yükseltmiş yüzlerce peygamberden birisiydi. Kur'an tüm eski dünya dinlerinin perestiş ettiği ve bugünde hala işlevi devam eden bir Tanrılaştırmaya atıfta bulunuyor ve **İlyas**'ın tarihsel kişiliği üzerinden evrensel mesajlar veriyor. Dikkat edilirse surede **Nuh**'un, **İbrahim**'in, **İsmail**'in, **İshak**'ın, **Musa**'nın ardından **İlyas**'ı anıyor ve hepsini "saf bir yürek temizliği içinde Allah'a inanan" (*muhlisin*), "güzel ahlâk sahipleri (*muhsinin*), iman eden kullarımız (*mü'minin*) olarak zikrediyor ve her pasajı "Selâm olsun" ile bitiriyor. Bu durum, onların kan bağı ile birbirinin soyundan geldiğini değil, iman, güzel ahlâk ve ihlâs bakımından aynı yolun yolcusu olduklarını gösterir. Sonraki çağlarda Yahudi din bezirgânlarının Pers kralları ile işbirliği yaparak bunları sanki "İbranî soyunun" peygamberleriymiş gibi silsile halinde düzmeleri, bölgede çıkmış tüm meşhur peygamberleri kendi adlarına sahiplenmekten ve bunlar üzerinden din baronluğu yapmaya kalkmaktan başka bir şey olmayıp büyük bir yalandır...

[15] Yani: **Hz. Lut**'un Allah'a ve imana çağırdığı, tarihin en büyük travesti, transseksüel ve gay fuhşunun yurdu Filistin'deki Sodom ve Gomerre yörelerinin bir volkanik patlama ve lâv püskürmesi sunucu harap olmuş kalıntıları yanından geçip gidiyorsunuz. Oralara turistik amaçlı ziyaretlerde bulunuyorsunuz. Fakat bakıp geçiyorsunuz oralardan. Aklınız tutulmuş, vicdanınız kurumuş, yüreğiniz kararmış, neden ibret almıyorsunuz?"

[16] YUNUS: **Hz. Yunus** Dicle-Fırat nehirlerinin o günkü hâkimi dönemin güçlü Mezopotamya devleti Asurluların başkenti Ninova'da ortaya çıkarak **Hz. İbrahim**'in Allah'ın birliği (*tevhid*) ve bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve adalete dayalı evrensel barış yurdu (*Daru's-Selam*) kurma davasını yüksek sesle dillendirmiş yüzlerce peygamberden bir diğeriydi. Diğer kıssaların çoğu gibi **Yunus** kıssasından da Yahudi bezirgânların düzdükleri Tevrat'ta "Yunus Kitabı" adı altında bahsetmeleri kıssanın bozulmuş bir Ortadoğu halk mitolojisi versiyonuna dönüştüğünü gösteriyor. Orada **Yunus** kıssası bu mitolojikleşmiş versiyonundan etkilenerek anlatılıyor. Balık olayında işin içinden çıkamayanlar da (M. Halefullah ve M. Esed gibi) kıssaya bütünüyle sembolik anlam veriyor. Hâlbuki **Davud**, **Süleyman** kıssalarında olduğu gibi **Yunus** kıssasında da yaşadığı dönemin teoloji ve jeopolitiği bilinmeden yorum getirilemez. Çünkü Kur'an halk arasında aslı gitmiş faslı kalmış bu muhayyile üzerinden sesleniyor ve olayı dönemin tanrısal sembol, arma ve işaretleri diliyle anlatıyor. Bunlar kendi döneminde doğrudan doğruya bir gerçekliğe tekabül ederken sonraki çağlarda mitoloji haline gelmiştir. Zaten mitoloji bir dönemin gerçekliği demektir. Şimdi bu açıdan Yunus olayına baktığımızda şunu görürüz: Eski Ortadoğu devletlerinden Sümer, Akkad, Babil, Asur, Mısır, Hitit vs. her biri birer Tanrı-devlet iddiasındaydılar. Her birinin Tanrıları ve bu Tanrıları temsil eden sembol ve armaları vardı. O dönemde boğa denince Mısır, kuş denince Hitit, cin denince Babil, rüzgâr, dalgıç, yelkenli gemi denince Fenike, karınca denince Sebeliler akla gelirdi. Bu devletler Tanrısal anlamları olan sembol ve armalarla bütünleşmişlerdi. İşte balık veya keçi-balık figürü de Dicle-Fırat havzasına bir dönem hâkim olan Asurluların

sembol ve armasıydı. Mezopotamya'da ilk dönemlerden itibaren tanrılara balık sunulurdu. Dicle ve Fırat'ın temiz suları "abzu" denilen balıklarla, sazanlarla doluydu. Balık bu anlamda su Tanrısı "Enki"nin sembolüydü. Enki bilge bir Tanrıydı ve balıklar bilgeliği temsil ediyordu. Devlet mühürlerinde, özellikle eski Babil mühürlerinde balık simgesi kullanılırdı. Neo-Asur mühürleri bu anlamda sunakların üzerinde sunulmuş balıkları göstermektedir. Asur kralı **Sennacherip** (MÖ. 704–681) balıkla sembolize edilen su Tanrısı Enki'ye bir ayakkabı sunduğunda, denize de bir balık biçiminde altından iki nesne atmıştır. Keza dönemin devlet mühürlerinde görülen aslan başlı balık, deniz adamı, denizkızı figürleri Asur dönemi heykelciliğinin vazgeçilmez temalarıydı. Yine Babil döneminde geliştirilen ve tüm Mezopotamya/Akdeniz havzasına yayılan (12'li Tanrılar meclisi) her biri o günkü dünyanın Tanrılarını simgeleyen 12 burçtan birisi de balık burcu olup özellikle Asurlularca perestij edilen su Tanrısı Enki'yi temsil ederdi (Black, Green Eliade)... Bugün Asurluların yurdu Irak/Suriye'den kalma bir eskiçağ dini olan Süryanîlikte balık dini bir armadır. Süryanî rahipleri Hıristiyan rahiplerinin boynunda haç taşıması gibi balık figürü taşımaktadırlar. Yine bu konuya yaşayan canlı bir kanıt da İstanbul Sultanahmet meydanındaki "Dikili Taş"tır. Dönemin dünya gücü Mısır Firavunluğu'nun egemenlik ve süper güç simgesi olarak diktiği "Dikili Taş" bugün İstanbul Sultanahmet meydanında hala durmaktadır. Bizans döneminde dünya egemenliğinin Bizans'a geçtiğini ifade için Mısır'dan getirilen Dikili Taş'ta dönemin bütün devletlerinin Tanrısal arma ve sembollerini görmek mümkündür; boğa, kuş, aslan, balık, ok, yay, akrep, karınca, yelken, peri vs. şekil ve figürleri taşın üzerine kazınmış bir halde görülebilir. Bunlar eskiçağlarda bugünkü Birleşmiş Milletler binası önündeki ülke bayraklarının ifade ettiği manayı çağrıştırırlar... Şimdi **Yunus** kıssasını ve dipnotlarda yaptığımız açıklamaları bu bilgiler ışığında bir kez daha okuyunuz...

[17] Yani: Asurluların başkenti Ninova'da her tarafı balık figürleriyle dolu, mühürlerine Dicle ve Fırat sularının Tanrısı Enki'nin mührüne basan balıkperestlerin ülkesinden yükselttiği tek Allah inancından dolayı dışlanan, kovulan ve bunun sonucu olarak şehirden hicret etmeyi düşünerek ayrılan ve bir gemiye binip başka yerlere gitmeyi hesaplayan Yunus bir gemiye binmişti...

[18] MUSAHEME: Sözlükte "kendi aralarında çekiştiler, karşılıklı kura çektiler" demektir. Arapça'da [سهم] kökü mastar olarak "zayıflamak, yüzünün rengi solmak" demektir. Ortak olmak, hisse sahibi olmak, katkıda bulunmak, katılmak, karşılıklı kur'a çekmek (*musâhemetun fi*); pay, ok, hisse, nasip, hisse senedi (*sehm*); anonim, katılma, iştirak (*müsâheme*) kelimeleri bu köktendir... Görüldüğü gibi ayette geçen *fe sâheme* ifadesi bir şeye katılmayı, ortak olmayı, katıldıkları ile karşılıklı çekişme içine girmeyi ifade ediyor. Bu çekişme karşılıklı kur'a çekmek şeklinde olabileceği gibi bir konuda karşılıklı tartışmak, çekişmek manasına da geliyor. Hatta yorgun argın, yüzünün rengi solmuş olarak gemidekilere katılmak, gemiye binmek manası da muhtemeldir.

[19] Yani: **Yunus** yorgun argın gemiye bindi, gemidekilere katıldı. Fakat o gün deniz dalgalı olup fırtınalı olduğundan, gemidekiler de su Tanrısı Enki'nin öfkelendiğini,

bir şeye kızdığında denizin böyle olduğuna inandıklarından gemiye binen **Yunus** ile çekişmeye başladılar. **Yunus** bu tür inançların batıl olduğunu söyleyince öfkelendiler ve aralarında karşılıklı çekişme çıktı. Gemidekiler **Yunus**'un kendi Tanrılarının gazabını çekecek lâflar ettiğini gördüler ve onu yalnız bularak sıkıştırdılar. Bugünkü tabirle "bu adam devlete karşı geliyor, polis çağırın" türünden lâflar ettiler ve böylece **Yunus** gemideki çekişmeyi kaybetti, kaybedenlerden oldu...

[20] Yani: Su Tanrısı Enki'yi balık ile sembolize edip onu kendisine devlet ve imparatorluk araması olarak kabul eden Asur devleti onu zindana kapattı. Çünkü gemidekiler polis çağırıp devletin adamlarına teslim ettiler. Böylece **Yunus** balığın (devletin) eline düştü, onun tarafından yutuldu, zindana kapatıldı. Çünkü kınananlardan, suç işlediği sanılanlardan, Tanrıların gazabını çekenlerden birisi olarak görülüyordu... Ayette geçen "*Onu yuttu/kapattı*" (*eltegamehu*) ifadesinin esas anlamı "kapamak, kapatmak" demektir. Türkçe'de kullanılan "lokma" kelimesi de buradan gelir. Bir şeyi ağza götürüp dudakları kapatınca "lokma" alınmış olur. Buradan hareketle "lokmayı yutmak" tabiri gelişmiş ve ikincil anlamda "yutmak" manası kazanmıştır. Bu anlamda Türkçe'de birine "lokma olmak" ifadesini çağrıştırır. Yani burada balık tarafından yutulmak, devletin eline düşmek, cezaevine kapatılmak, zindana tıkılmak demektir.

[21] Yani: Eğer bizi ananlardan, tesbih edenlerden olmasaydı diriliş gününe, kıyamete kadar orada kapalı kalırdı. Zindana kapatılmış bir halde oradan çıkamazdı. Ayette geçen *fi batnihi* ifadesi "*Onun karnının içinde*" manasına geldiği gibi kökün esas anlamı "gizli kalmak, kapalı olmak, kapalı kalmak" olduğundan kapatıldığı, üzerine kapıların örtülüp karanlık zindanlara mahkûm edildiği yerden kıyamete kadar bir daha çıkamazdı manası kazanır. Kaldıki "balığın karnı" burada "arması balık olan, mühürlerine balık figürü basan dönemin Asur devletinin insanları kapattığı, karanlıklara mahkûm ettiği zindanı, cezaevi" demektir.

[22] Yani: Epeyce bir süre tutuklu kaldıktan sonra onu özgürlüğüne kavuşturduk. Karanlıklardan çıkarıp serbestliğe kavuşturduk. Duvarların arasından açık alana, serbestliğe, özgürlüğe ilettik. Fakat bu arada epeyce de yıpranmış, çökmüş, eziyet görmüştü.

[23] Yani: Çorak toprakta yetişen bodur bir fidanın veya kabak türünden bir ağacın gölgesine yaslandı. Başından geçenleri düşündü. Gökyüzüne bakarak tutuklu kaldığı yılları bir film şeridi gibi gözünün önünden geçirdi. Masmavi gökyüzünü seyrederek tutsaklık ile özgürlük arasındaki farkı düşündü...

[24] Yani: O devirlerde yüz bini aşkın nüfusu olan Asurluların başkenti Ninova'yı bir kez daha uzaktan seyretti. "Ey su Tanrısı Enki'nin ülkesi Asur! Ey putperest şehir Ninova! Ey balığın karnında (senin zindanlarında) geçirdiğim yıllar! Bu iş burada bitmedi, bekleyin geliyorum." dedi ve tekrar şehre girerek tevhid ve adalet bayrağını yükseltti. Uzun yıllar durmadan didinmeden çalıştı. Sabırla, azimle koşturdu. Sonunda çalışmasının sonuçları meyvesini verdi ve su tanrısı Enki ile birlikte bütün Asur Tanrıları unutularak "Tek Allah" inancı Ninova'nın burçlarında dalgalanmaya başladı...

154- Ne oluyor size! Bu nasıl kafa böyle?

155- Hiç mi düşünmüyorsunuz?

156- Yoksa elinizde açık bir belge mi var?

157- O halde getirin o yazılı belgenizi doğru söylüyorsanız?

158- Bazıları da Allah ile cinler arasında bir soy bağı uydurdular. Doğrusu cinler de bilir ki bunların hepsi yaptıklarının hesabını verecektir.

159- Allah onların sandığı gibi değildir, çok yücedir.

160- Ancak Allah'a saf bir yürek temizliği içinde gelen kulları başka tabi.

161- Çünkü siz ve taptıklarınız. 162- Allah'a karşı kimseyi kendi heva ve hevesinize uyduramazsınız. 163- Ancak koşar adım cehenneme giden size uyar.

164- Dinleyin: "Bizden her birimizin belli bir makamı vardır. 165-Elbette biziz o saf saf dizilenler, biziz! 166-Elbette biziz o yüceltenler, biziz..."[25]

167- BAKIN ne deyip duruyorlar;

168- "Eğer geleneğimizden bize bir kitap gelseydi. 169- Allah'ın katıksız inanan kullarından olurduk, kesinlikle!"

170- Fakat şimdi kâfirlik ediyorlar. Ama yakında öğrenecekler neyin ne olduğunu.

171- Açın kulağınızı! Çağlar öncesinden peygamber olarak gönderilen kullarımıza söz verdik:

172- "Onlar muzaffer olacak. 173-Sonunda galip gelen bizim ordumuz olacak; bundan hiç şüpheniz olmasın."

174- Şu halde bir süreye kadar aldırış etme onlara.

175- Hele gör onların sonu ne olacak!

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ
مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ
وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾
مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا اِلَّا لَهُ
مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّٓافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾
وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَاِنَّ
جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَاَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ
فَسَٓاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

Onlar da yakında görecekler.

176- Demek azabımızın hemen gelmesini istiyorlar?

177- Fakat azap yurtlarına indiği zaman uyanın diye çağırılıp duranlar için hiç de iyi bir sabah olmayacak!

178- Şu halde sen bir süreye kadar aldırış etme onlara.

179- Hele gör ne olacak sonları. Onlar da yakında görecekler.

180- İzzet sahibi Rabbinin onların yakıştırdıkları ile hiç bir alâkası yoktur. O çok yücedir!

181- Peygamberlere selâm olsun!

182- Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!

[25] Yani: Şu Mekke'de Allah'ın bölünmez bütünlüğünü parçalayarak ona ortak koşanlar, Allah'ın kızları olduğunu söyleyenler, Allah'ın doğurduğunu iddia edenler! Ve sizden önce ta **Yunus**'un çağlarına kadar Allah'ın varlık içinde her birine bir yer vererek yarattığı mahlûkatı Tanrılaştıranlar! Bütün o eski dünya, kulak ver ve dinle: Boğa, balık, yengeç, aslan, akrep, koç, oğlak vs. bunların hiç birisi Tanrı değildir, yarı Tanrı değildir, Tanrının sembolü, arması, simgesi, figürü vs. değildir! Cinler Tanrısal güçler, melekler Tanrı'nın kızları, krallar Tanrı'nın oğulları değildir. Tanrıların meclisleri, arabaları, hayvanları vs. yoktur. Rüzgârın Tanrısı ayrı, göğün Tanrısı ayrı, yeraltının Tanrısı ayrı, suların Tanrısı ayrı değildir. Bunların insanlar arasında temsilcisi, hanedanı, soyu, kanı vs. yoktur. Tanrı bir tanedir ve bölünmez bir bütündür! Kendisinden kimseye bir parça vermemiştir. Kimseyi Tanrılığa ortak etmemiştir. Kim bunu iddia ediyorsa sahtekâr ve yalancıdır. Her kim saf bir yürek temizliği içinde ona inanır (*muhlis*), güzel ahlâk sahibi olur (*muhsin*), O'nun bilinciyle (*muttaki*) erdemli ve dürüst bir hayat yaşarsa (*mustagim*) Allah O'nunla birliktedir. Gerisi Tanrı istismarı ve din bezirgânlığıdır... Şimdi dinleyin tarih boyunca Tanrılaştırdığınız o varlıkları, bakın ne diyorlar: "Biz varlık içinde konulmuş yerlerine razı olan mahluklarız. Varlık düzeni içinde saf saf dizilmişiz. Kimimiz kuş, kimimiz balık, kimimiz boğa, kimimiz aslan kimimiz oğlak, kimimiz rüzgâr, kimimiz bulut, kimimiz yer, kimimiz göğüz. Kimimiz erkek, kimimiz dişi, kimimiz hayvan, kimimiz insanız. Saf saf dizilmişiz bölünmez bütünlük içinde. Biz sadece tek olan Allah'ı yüceltiriz. Hiç birimiz Tanrı değiliz, hiç birimiz yarı-Tanrı değiliz, hiç birimiz Tanrının temsilcisi, simgesi, figürü, gölgesi vs. değiliz. Hepimiz mahlûkuz, yaratılmışız. Birbirimize Tanrılar gibi davranmayı bırakalım. Birbirimiz üzerinden Allah'ın kulları üzerinde tanrısal egemenlik kurmaktan vazgeçelim, haddimizi bilelim..."

38- SAD SURESİ

Mekke'de inmiştir, 88 ayettir. Mekke döneminin üçüncü veya dördüncü yıllarına ait bu sure, o yıllarda oldukça yalnız kalan, aşağılanan, horlanan "öksüz **Muhammed**" şahsında tüm çağların yalnız bırakılan, aşağılanan ve horlanan öksüzlerine seslenir. "Bir öksüzün peygamberliği, yeniden dirilme, ilâhî yargılama ile mutlu gelecek, büyük zafer, yeryüzünün adalete dayalı önderliği, bütün zamanların en büyük mülk ve egemenliğini kurma" ana temaları çerçevesinde tarihi konuşturur. **Davud** ve **Süleyman** kıssaları üzerinden "ahlâkîlik temelinde yükselecek bir sosyo-politik yeniden inşanın" evrensel mesajlarını verir. Dünya ve ahiret mutluluğunun nasıl kazanılacağına dair çağlar üstü uyarılarda bulunur. Sureye, girişteki "Sad" harfinin isim olduğu anlaşılıyor...

38-SAD SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 88.ayettir.

SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Sad. Size özünüzü hatırlatan ve uyanışa çağıran kitap dile gelsin!

2- "Hayır! O kâfirlerin üstünlük taslamalarına rağmen yürekleri paramparçadır."

3- Önceki çağlarda nice nesilleri helâk ettik. Feryat ettiklerinde ise artık vakit çok geçti.

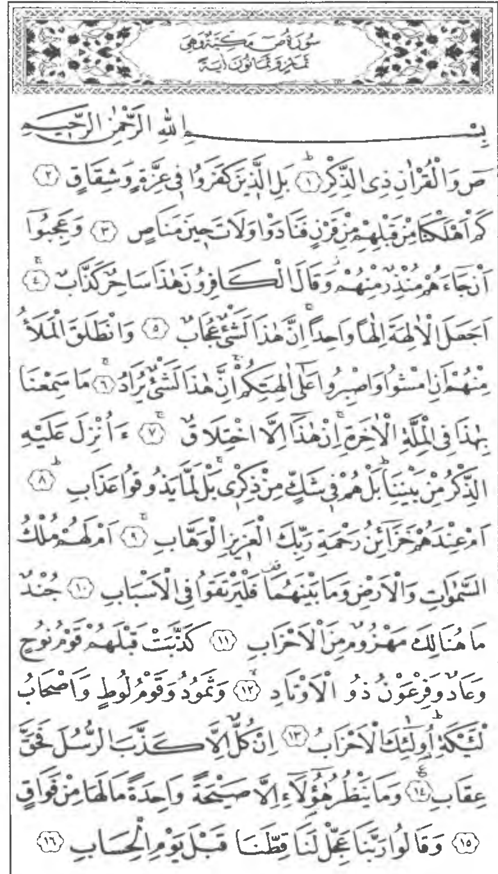
4- Kendilerine içlerinden uyanmaya çağıran bir peygamber gelmesini tuhaf karşıladılar. "Bu, büyüleyici lâflar eden[1] yalancının biri" diyerek kâfirlik ettiler.

5- "Tanrıları bir tek Tanrı mı yapmış? Bu gerçekten tuhaf bir şey, çok tuhaf" dediler.

6- İçlerinden elebaşları öne atılarak şöyle dedi: "Yürüyün, Tanrılarınızı koruyun, yapılması gereken şey kesinlikle budur. 7- Öteki dinlerin hiç birinden böyle bir şey duymadık, bu kesinlikle uydurma. 8- İlâhî vahiy aramızdan başka kimse kalmadı da ona mı indiriliyor?" Aslında onlar bu vahyi indirenin Ben olmasına inanamıyorlar; hiç şüpheniz olmasın. Doğrusu henüz azabımı tatmadılar.

9- Yoksa sana vahyi indiren çok güçlü ve cömert Rabbinin sevgi ve merhamet hazineleri onların yanında mı?

10- Yoksa bütün o göklerin, yerin ve arasındakilerin egemenliği onların elinde mi? Öyleyse bütün yollara başvurarak gökleri, yeri ve arasındakileri ele geçirsinler bakalım.[2]

11- Onlar küçük bir darbeyle hezimete uğrayacak kabile döküntüsü bir güruhtur.[3]

12- Önceki çağlarda Nuh halkı, Ad halkı ve piramitler kralı Firavun da peygamberleri yalanlamıştı. 13- Semud, Lut ve Eykeliler de... İşte o hezimete uğramış güruhlar bunlardı.

14- Hepsi de gönderilen peygamberlere bütün bunlar yalan demişler ve azabıma müstahak olmuşlardı.

15- Şimdi bunların sonu da sadece bir tek azap çığlığına bağlı. Öyle ki çığlık sökün etti mi artık geri dönüşü yoktur.

16- Bak bir de: "Ey Tanrı! Hesap gününden önce payımıza düşen ne ise hemen şimdi ver" diye dalga geçiyorlar.

[1] SİHİRBAZ: Bkz. 51/52. ayet dipnotu.

[2] Harfi harfine: "Öyleyse sebepler içinde yükselsinler." Yani: Vasıtalara binip göklere çıksınlar. Âlemin yönetimini ele geçirsinler ve oradan kime istiyorlarsa ona vahiy indirsinler de görelim bakalım...

[3] Harfi harfine: "Kabile gruplarından hezimete mahkûm bir ordu (dur onlar)" Yani: O Kureyşliler göğe çıkıp âlemin yönetimini ele geçirmek bir yana bir takım kabile ve aşiret döküntüsü, bir üfürüklük işi olan güruhtan başka bir şey değildir. Onlar kim, göğe çıkıp âlemi ele geçirerek istedikleri birine vahiy indirmek kim?

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾
اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِۙ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةًۜ
كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ
﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى
دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ
بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَٓا
اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى
نِعَاجِهِۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْۜ وَظَنَّ دَاوُدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ
فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَۜ
وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ
خَل۪يفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

17- ŞİMDİ, sen onların laflarına katlan ve güçlü kulumuz Davud'u hatırla![4] Çünkü o ömrünü Allah ile yürümeye adamış birisiydi.[5]

18- Biz dağları onun emrine amade kılmıştık.[6] Sabah akşam onunla birlikte Allah'ı yüceltirlerdi.

19- Kuşları da toplu olarak onun emrine amade kılmıştık. Hepsi de onun Allah ile olan yürüyüşüne katılırlardı.[7]

20- Böylece hem egemenliğini güçlendirmiş, hem de kendisine açık sözlü bir bilgelik vermiştik.

21- Bir de Davud'un huzuruna gelen iki davacı olayı var, onlardan haberin var mı? Hani duvarı tırmanarak

22- Davud'un yanına gelmişlerdi de adamlardan bayağı korkmuştu. Davud'a "Korkma!" demişlerdi. "Biz iki davacıyız, birimiz diğerinin hakkını yedi. Sen aramızda adaletle karar ver, haksızlık yapma, aramızı bularak bize doğru yolu göster.

23- Ardından: "Bu benim kardeşim, onun doksan dokuz koyunu, benimse tek bir koyunum var. Onu da bana ver" diye tutturdu ve dediğini de yaptırdı" diye anlattı.

24- Davut dedi ki: "Koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle doğrusu sana haksızlık etmiş. Zaten toplumda birçok kişi birbirine böyle haksızlık yapıyor. İman edip iyilik, güzellik, doğruluktan ayrılmayanlar ancak uzak kalabiliyor. Ama onlar da maalesef çok az… Davut kendisini imtihan ettiğimizi sanmıştı. Hemen Rabbinden af diledi, rükû ederek yere kapandı ve O'na yöneldi.[8]

25- Biz de bu şekilde kendisini affettik. Dahası ona katımızdan bir yakınlık ve güzel bir dönüş hazırladık, hiç kuşkusuz.

26- Ey Davut! Biz seni yeryüzünde bir halife yaptık.[9] İnsanlar arasında adaletle[10] hükmet. Heva ve hevesine[11] uyma ki seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanları hesap gününü unuttukları için şiddetli bir azap bekliyor.[12]

---

[4] Mekkeli müşriklerin küstahça böbürlenmelerinin ardından sözün **Davud**'a getirilmesi ile yukarıdaki 10. ayette geçen: "*Öyleyse bütün yollara başvurarak göklere çı-*

kıp âlemin egemenliğini ele geçirsinler bakalım" ifadesine atıf yapıldığı anlaşılıyor. Çünkü Mekkeli müşrikler vahyin "öksüz **Muhammed**'e" inmesine itiraz ediyorlar ve "daha bu dünkü çocuk, kala kala buna mı kaldı vahiy almak" demekteydiler. Allah da "madem öyle göğe çıkıp âlemin egemenliğini ellerine alsınlar ve kimi istiyorlarsa ona vahiy indirsinler, hodri meydan" diyor. Ardından "göklere ve yerlere egemen olmanın" ne manaya gelmesi gerektiğine geçiliyor ve bu noktada tarihten **Davud** örneği öne çıkarılıyor. "Allah'a diklenerek, O'na rağmen" değil "Allah ile yürüyerek, O'nun isteği doğrultusunda, O'nunla uyum içinde" bir egemenlikten ne anlaşılması gerektiği mesajı veriliyor.

[5] EVVAB: Bkz. 78/39. ayet dipnotu.

[6] TESHİR: Bkz. 19/2. ayet dipnotu.

[7] Bu iki ayetin (18–19) mesajını biri teolojik diğeri jeopolitik açıdan olmak üzere iki şekilde yorumlamak mümkündür: 1- Teolojik açıdan dağlar ve kuşlarla ifade edilen görünür doğanın fıtraten yaratıldıkları hal üzere Allah'ı tesbih ettikleri gibi **Davud**'un da aynısını yaptığı ifade ediliyor. "**Davud**'un yeryüzünde kurduğu egemenlik Allah ve onun davranışı demek olan tabiat ile uyum içindeydi, onunla savaşan değil onunla dost bir yönetimdi. Böylece evrendeki "bölünmez bütünlük" parçalanmadan, birbirini tamamlayan bir tek bir organizma haline gelmişti, egemenliğin makbul olanı işte böyle olandır" denmek isteniyor. 2- Jeopolitik açıdan dağlar ve kuşlarla ifade edilen **Davud**'un yaşadığı çağlarda yüksek dağların tepesinde yaşayan Tanrılar sebebiyle kimi dağları "Tanrıların mekânı" olarak gören (ör. Asurlularda Cudi, Yunan'da olimpos, eski Türkler'de Tengri, Hind'de Himalayalar, Mısır'da Sina vb.) kimi devletlerin bu dağları kendi krallık ve imparatorluk sembolü olarak görmesinden ve bir takım kuşlara "Tanrıların hayvanları" diyerek (ör. Sümer mühürlerinde yürüyen kuş, Cudi dağında bulunan kaya dikme taşlarında Asur kralı **Senacherip**'e ait uçan savaş Tanrısı *Ninurtu*'yu sembolize eden tünemiş kuş motifi, eski Babil'e ait bir levhada devekuşu motifi, Akkad dönemi silindir mühründe Tanrı *Atena* mitinin uçuş bölümünü tasvir eden iri kuş, Mısır'da atmaca (horus), Hititlerde uçan kartal vs.) bunları kendi devlet ve krallık arması olarak kabul ettiklerinden ve o günkü dünya kamuoyunda bunlarla anılmalarından dolayı bu devletlerin "**Davud**'un egemenliği altına girmeleri", dağların ve kuşların **Davud**'un emrine amade kılınması olarak ifade ediliyor. Böylece tüm Mezopatmaya/Akdeniz havzasında büyük bir adalet ve barış yurdu (*Daru's-Selam*) kurulduğu anlatılmak isteniyor... Durumu daha iyi anlamak için şöyle bir örnek belki bir fikir verebilir. Meselâ bundan üç bin yıl sonra Türkçe inen bir vahiyde "Sarı kanaryalar kara kartalları yendiği gün" diye bir tabir geçtiğini düşünün... Bu o günkü insanlar için bir mana ifade etmese de bugün için bir gerçekliğe tekabül ediyor. İşte burada da böyle bir durum olduğunu düşünmek Kur'an'da özellikle **Davud** ve **Süleyman** kıssalarını anlamada işe yarayabilir. Bu tür ayetlere bir de bu açıdan bakılmalıdır...

[8] Burada **Hz. Davud** ile ilgili ne anlatıldığı konusunda üç görüş var: 1- **Hz. Davud**, **Uriya** adındaki askerinin hanımına aşık olmuştu. Aşık olduğu kadını elde etmek için de askerini kasten bir savaşa göndertmiş, adamın savaşta ölmesini sağlayarak

dul kalan karısıyla evlenmişti. Bunun üzerine Allah buna benzer olayla onu karşılaştırmış, iki davalı adam kılığında iki melek göndererek **Davud**'tan hüküm vermesini istemişlerdi. **Davud**'da: "Doğrusu toplum içinde yaşayanların çoğu böyle haksızlıklar yapıyor" dediği sırada kendi yaptığı haksızlık ve günah hatırına gelmiş ve tövbe ederek secdeye kapanmıştı. Kıssada bu olay anlatılmaktadır ve peygamberlerin de günah işleyebileceği mesajı verilmektedir 2- **Hz. Davud** a- Kendi askeri olan **Uriya**'nın da talip olduğu kadına talip olunca, kadının ailesi gariban askere değil **Davud**'a kızı verdi. Onca karısı dururken gariban bir askerin talip olduğu kadını alması onun için bir hata idi. Ayette bu hatası anlatılmaktadır. b- **Davud** içli dışlı olduğu evli bir kadına aşık olmuş, gönlünü ona kaptırmıştı. Kadının kocası günlerden bir gün **Davud**'un haberi olmaksızın savaşta öldü. Böyle olunca **Davud**'un aşkı depreşti ve içten içe kadınla evlenme sevinci kocasının ölmesi üzüntüsüne baskın çıktı. Buradaki hata da sevincin üzüntüye baskın çıkmasıydı c- **Davud**'un çağında erkekler birbirlerine hanımlarını boşayıp kendisiyle evlenmesini teklif edebiliyorlardı. Bu gayet normal kabul ediliyordu. Nitekim Mekke'ye gelen muhacirlere ensardan kimileri "şu hanımımı boşayayım sen evlen" dediği olmuştu. **Davud da Uriya** adlı askerine böyle yapmıştı. O da **Davud**'u kırmaktan çekinmişti. Buradaki hata ise böyle bir durumun **Davud** gibi birisine çok görülmesiydi. 3- Burada "yeryüzü egemenliğinin hangi temel değer üzerine kurulacağına dair" esaslı bir mesaj verilmektedir. Şöyle ki: **Davud** iki davalıdan birisini dinleyip olayı ilk dinlediğinin lehine ötekinin aleyhine bir haksızlık olarak görmüş ve ötekini dinlemeden, şahit, tanık vs. çağırma lüzumu hissetmeden "sen haklısın, sen haksızsın" deyivermişti. Fakat daha sonra bunu hatırlayarak pişman olmuş ve "keşke ötekini de dinlemiş olsaydım, şahit çağırsaydım, gerçi dava ilk bakışta bir tarafın lehine görünüyordu, ötekini dinlesem de, şahit çağırsam da durum değişmezdi, ama yine de bunları yapmalıydım" özeleştirisinden ibarettir. Kıssada "kılı kırk yaran" bir adalet devleti mesajı verilmektedir. Nitekim sonraki ayette bu iyice teyit ediliyor... Şimdi bu üç yorumu değerlendirirsek: 1- Bu şıkta anlatılanlar tümden uydurma, halk dedikodusu, hatta alçakça bir iftiradır, İsrailiyattır. 2- Bu şıkta anlatıların olması muhtemeldir. Çünkü burada **Hz. Davud**'a ait bir günah yoksa da insan olmaktan kaynaklanan hata ve kusurlar olabilir. Bunu söylemek bir peygamberin şanına gölge düşürmez. Toplumsal hayatta böyle şeylerin olması yadırgansa bile hala yaşanan gerçeklerdir. Fakat teselli ve teşvik amacıyla **Hz. Davud** örneğine girildiği anlaşılan bu konunun (evlilik, kadın vs.) o anki nüzul ortamında bir karşılığı yoktur. 3- Bu şıkta yapılan yorum ise kuvvetle muhtemel görünüyor. Çünkü dikkat edilirse bu ayetler Mekke döneminin dördüncü yılları civarında nazil oluyor ve o vakitler **Hz. Peygamber** şiddetli bir tepkiyle karşı karşıyadır. Burada ona **Hz. Davud**'un örnek verilmesi "yeryüzü egemenliği" ve "zaferle dolu gelecek" mesajı vermek içindir. Zira **Hz. Davud** ve **Süleyman** hep bu yönleri ile öne çıkarılmıştır. Üstelik Mekkeli müşriklere: "Her türlü yollara başvurarak göklere çıkın, göğe ve yere egemen olun ve kimi istiyorsanız ona vahiy indirin" diye de meydan okunmaktadır. Çünkü "öksüz **Muhammed**" hor ve hakir görülmekte "kala kala buna mı kaldı vahiy indirmek" şeklinde ağır

aşağılanmalara maruz kalmaktadır. İşte bu noktada **Hz. Peygambere** eğer "kılı kırk yaran" bir hak ve adalet mücadelesi verilirse zaferin yakın olduğu, eğer bu değerlere riayet edilirse yeryüzü egemenliğinin hayal olmadığı, bunun tarihten örneğinin **Davud** ve **Süleyman** olduğu, şartının ise "güçlüklere göğüs germek", "kılı kırk yaran hak ve adalet duygusu", "Allah ile cânı gönülden yürüyüş" olduğu hatırlatılıyor. Böylece dağların ve kuşların bu yürüyüşe katılacağı veya dağı, taşı, güneşi, ayı, arslanı, kaplanı, kurdu, kuşu vs. Tanrılaştıran her kim varsa böylesi bir yürüyüşün ardına düşerek geleceği, bu şekilde yeryüzüne ezilenlerin, aşağılanlanların varis ve önder olacağı ve nihayet Allah'ın "adalet ve barış yurdu (*Da'rus-Selam*) kurma çağrısının (10/25) işte bu şekilde tahakkuk edeceği mesajları verilmektedir...

[9] HALİFE: Bkz. 2/30. ayet dipnotu.

[10] ADALET: Bkz. 4/58. ayet dipnotu.

[11] HEVA: Bkz. 25/43. ayet dipnotu.

[12] Demek ki "yeryüzü önderliğinin" (*hilafet*) dört esaslı şartı vardır: 1- İnsanlar arasında ayrım yapmadan tam bir adalet ve eşitlikle hükmetmek. 2- Heva ve hevese uymamak. Yani arzu, keyif, şehvet, lüks hayat özlemi, makam ve mevki tutkusu, para hırsı, ele geçirme sevdası, tahakküm dürtüsü, içki, kumar ve eğlence tutkusu, gösteriş merakı, kendine yontma, zimmetine geçirme, kişisel kariyer ve şahsî ikbal hesapları vs. ile hareket etmemek. Saf bir yürek temizliği içinde kendini adalete adamak 3- Hesap gününü unutmamak. Yani insanlığın bir gün Allah'ın huzuruna çıkacağını, olup biten her şeyin zerresine kadar hesabının görüleceği bir ilâhî yargılama gününün olduğuna inanmak ve her adımını buna göre atmak. 4- Allah'ın yolundan sapmamak. Yani doğruluk ve dürüstlük yolundan (*sırat-ı mustakim*) ayrılmamak ki buna Kur'an yukarıdan aşağıya Allah'ın ipi *hablulah* (3/112), aşağıdan yukarıya insanlığın ipi *hablunnâs* (3/112) ve insanlığın gören gözü ve sızlayan vicdanı *basâiru li'n-nâs* (45/20) olmak demektedir...

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ
﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾
إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ
فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ
وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي
مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ
تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ
﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ
أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

27- BİZ göğü, yeri ve arasındakileri kâfirlerin sandığı gibi boş yere yaratmadık. Cehennemi boylayacak o kâfirlerin vay haline!

28- Yoksa iman edip iyilik, güzellik, doğruluk için çalışanları yeryüzünü karıştıranlarla bir mi tutsaydık? Allah bilinciyle yaşayanları, hiç yoldan çıkmışlarla aynı kefeye koyar mıyız?

29- Çağlar boyu yankısı sürecek bu kitabı, sana, aklı ve vicdanı olanlar ayetleri üzerinde düşünsünler ve ibret alsınlar diye indirdik.

30- YİNE Davud'a Süleyman'ı bahşettik. O ne güzel kuldu. Bütün ömrünü Allah'ı yüceltmeye ve O'nun ile yürümeye[13] adamıştı.

31- Kendisine akşamüstü üçayağını basıp dördüncüsünü tırnağının üzerine dikerek durabilen safkan koşu atları gösterildiğinde bile. 32- "Ben güzel olan her şeyi severim çünkü bana Rabbimi hatırlatır" derdi. Atlar gözden kayboluncaya kadar böyle söylenirdi.

33- Sonra "geri getirin onları bana" der bacaklarını ve boyunlarını şefkatle sıvazlardı.

34- Bakın, Süleyman'ı imtihan etmiştik. Sağlığı öyle bozulmuştu ki tahtında sanki bir ceset oturuyordu. Sonra dönüp tekrar sağlığına kavuşunca[14] 35- "Rabbim, beni affet ve bana ardımdan kimsenin ulaşamayacağı görkemli bir egemenlik ver. Çünkü Sen daima veren elsin; bundan hiç şüphem yok" diye dua etmişti.

36- Bu tevazu karşında Biz de rüzgârı onun emrine verdik. Emriyle istediği yöne kolayca akardı. 37-Bozgunculuk çıkaran bütün yapı ustalarını ve dalgıçlıkları da emrine verdik. 38- Ve zincirlere bağlanmış diğerlerini de…[15]

39- "İşte bu bizim engin cömertliğimizdir. Artık dilersen başkasına ver, dilersen verme, hesabı yok" dedik.[16]

40- Dahası ona katımızda bir yakınlık ve güzel bir dönüş hazırladık, hiç kuşkusuz.

41- KULUMUZ Eyyub'u da hatırla. Hani bir zamanlar Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan şu acı ve dert dolu hayatımdan iyice ümidimi kesmemi telkin edip duruyor."[17]

42- Biz de: "Ayağını yere sağlam bas! İşte sana yıkanılacak ve içilecek soğuk bir su." dedik.[18]

[13] EVVAB: Bkz. 78/38. ayet dipnotu.

[14] Harfi harfine: "Muhakkak ki Biz **Süleyman**'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra yöneldi."

[15] **Hz. Davud** ve **Süleyman** kıssalarını etraflarında örülen mitoloji ve hurafelerden arındırarak kendi etkin tarihselliği içinde anlama ve bunlar üzerinden verilemek istenen evrensel mesajlara dair yorumlamalar için ayrıca Bkz. 27/15–44. ayetler ve tüm dipnotları.

[16] Dikkat edilirse sure müşriklerin "kala kala vahiy indirmek bu adama (öksüz Muhammed) mı kaldı" itirazları altında aşağılanan **Hz. Peygamber**'e Mekke döneminin ilk 3–4. yıllarında gelen bu ayetler nasihatlerle başlamış, mutlu gelecek, büyük zafer ve yeryüzü egemenliğinin yakın olduğu müjdesini verme sadedinde **Hz. Davud** örneğinden konuya girilmişti. Ardından söz **Süleyman**'a getirildi. **Hz. Davud** örneğinde yeryüzünde halife (önder) olmanın, mülk ve egemenlik kurmanın olmazsa olmaz dört şartı sıralandı. **Hz. Süleyman** örneğinde de egemen olduktan sonra iktidar gücünün nasıl kullanılacağı, bunun olmazsa olmazları sıralanıyor. Demek ki gerçek bir adalet devleti yöneticisi: 1- Ömrünü Allah ile yürümeye adamalı. 2- Her güzelliği kendinden bilmeli. 3- Varlıkta yoklukta, hastalıkta sıhhatte, iyi günde kötü günde daima mütevazı, alçak gönüllü olmalı. Ne oldum değil ne olacağım ona bakmalıdır. Eğer böyle olursa yeryüzünde bir egemenlik kurmanın Allah katında bir "anlamı" olur. Aksi halde kuru bir cihangirlik davası olur ki "ha bir kuru emektir"...

[17] Harfi harfine: "Şeytan bana azap ve yorgunluk dokundurdu."

[18] Bu ayet iki türlü yorumlanabilir: 1- Allah **Hz. Eyyup**'a ayağını yere kuvvetlice vurmasını istemiş, o da vurunca yerden soğuk su fışkırmış, o da bundan yıkanıp temizlenerek sağlığına kavuşmuştur 2- Allah **Hz. Eyyub**'a ayağını yere sağlam basmasını, yani güçlüklere göğüs germesini, sabretmesini, şeytanın telkinleri ile yılgınlığa ve bezginliğe düşmemesini, her zorluğun sonunda kolaylık olduğunu, kendisini kurtaracak, düze çıkaracak, temizleyecek, su gibi hayat verecek enerjinin bu direnme gücünde (sabır) olduğunu söylemiştir... Demek ki Mekke döneminin ilk yalnızlık yıllarında bu tür ayetler **Hz. Peygamber** ve etrafındakilere tabiri caizse "ilâç" gibi gelmiştir. Onlar yukarıdaki iki yoruma göre bu ayetleri şu iki şekilde anlamış olmalılar: 1- Güçlüklere göğüs germeli, bu müşriklerin eziyetlerine sabretmeliyiz. Allah **Eyyub**'a gökten mucize indirdiği gibi bize de her an indirebilir 2- Güçlüklere göğüs germeli, bu müşriklerin eziyetlerine direnmeliyiz. Sabrın sonu selâmettir. Eyyub sabrı ile (direnme gücü ile) nasıl selâmete çıkmışsa bizde direndiğimiz takdirde selâmete çıkabiliriz. Sabır acıdır, ama meyvesi tatlıdır. Mucize güçlüklere göğüs germenin, kendi ayakları üzerinde durmanın, direnmenin bizzat kendisindedir. Bize hayat verecek pınarlar bu direnişin içinden fışkırıp çıkacaktır... Her iki halde de **Eyyub** tarihsel kişiliği üzerinden verilmek istenen evrensel mesaj, insanoğlunu temizleyecek hayat suyunun Türkçe'de "yılgınlık yok direniş var" sözünde de gayet güzel ifade edildiği gibi "sabır" dediğimiz bitmez tükenmez enerji olduğudur...

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ
﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهٖ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَٓا اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
اُو۬لِي الْاَيْدٖي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّٓا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى
الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعٖيلَ
وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ
لِلْمُتَّقٖينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾
مُتَّكِـٖٔينَ فٖيهَا يَدْعُونَ فٖيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثٖيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾
اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾ هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغٖينَ لَشَرَّ
مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ
حَمٖيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ
مَعَكُمْ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ
لَا مَرْحَبًا بِكُمْ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾
قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

43- Böylece Eyyub'a sevgi ve merhametimizin inişiyle O'nunla beraber olanlar giderek ikiye katlandı. Aklı ve vicdanı olanlar düşünüp ibret alsın artık.

44- Bir de: "Elinle bir demet al da onunla vur; sözünde durmamazlık etme" dedik.[19] Doğrusu Biz onu olağanüstü direnme gücüne[20] sahip birisi olarak bulduk. Ömrünü Allah ile yürümeye adamış, ne güzel bir kuldu o!

45- İBRAHİMİ, İshak'ı ve Yakup'u hatırla. Bunlar kalp gözleri açık,[21] iradeleri güçlü kullarımızdı.

46- Saf bir yürek temizliği içinde ahiret yurdunu düşünmeleri sebebiyle onları katıksız bir imana sahip kılmıştık.

47- Çünkü onlar bizim gözümüzde nadiren bulunan seçilmiş, erdemli insanlardı.

48- İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de hatırla! Hepsi de erdemli kimselerdi...

49- İŞTE BU dinlediğiniz, kendi özünüzdekini hatırlatmadır. Allah bilinciyle yaşayanları mutlu bir gelecek bekliyor; hiç şüpheniz olmasın.

50- Onlar kapıları ardına kadar açılmış sonsuz mutluluk cennetlerine girecek. 51- Orada uzanıp dinlenecekler, her türlü meyve ve içecek istedikleri an yanlarında olacak. 52-Yanlarında gözlerinin içine bakan harika eşleri olacak.

53- İşte bu hesap günü için size verilen sözdür.

54- Bu bizim hiç tükenmeyecek engin cömertliğimizdir.

55- Bu böyledir. Fakat sınırları çiğneyip geçerek tağutluk[22] yapanları ise kötü bir gelecek bekliyor, 56-Hepsi cehennemi boylayacak, ne berbat bir yataktır orası! 57-Onlara kaynar su ve irin içirilecek, tatsınlar bakalım nasılmış? 58- İşte bu şekilde azap üstüne azap tadacaklar, 59- O tağutlara: "İşte peşinize taktığınız kalabalıklar" denince "Rahat yüzü görmesinler, hepsinin canı cehenneme" diyecekler.

60- Kalabalıklar: "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin. Sizin yüzünüzden bu hallere düştük. Şu girdiğimiz yere bakın, ne korkunç" diyecekler.

61- "Ey Rabbimiz, bizi bu hallere düşürenlerin cehennem azabını kat kat artır" diyecekler.

[19] Rivayete göre **Hz. Eyyub** iyileşirse bir takım aksilikler yaptığı anlaşılan hanımına yüz sopa vuracağına dair yemin etmişti. İyileşince bu yeminini tutması için Allah ona eline bir demet ot alıp yüz kez vurmasını söyledi. Peki, bu olayın anlatılmasından maksat nedir? Bununla Kur'an okuyucularına ne mesajlar veriliyor? Bu tür bir olay neden ayetleştirilmiş? Öyle görünüyor ki bu olay "sözün ve merhametin" asıl olduğu mesajını vermektedir. **Hz. Eyyub** kıssasının temel mesajı olan "sabır" konusu işlenirken arada "söz ve merhamet" de teyit ediliyor. Bir taraftan yemininde yani bir şeyi yapacağına dair verdiğin bir sözde duramazlık etme, arkasında duramayacağın bir sözü söyleme. Söyledinse mutlaka yerine getir. Çünkü söz namustur. Sözü olmayanın namusu da yoktur" demeye getiriliyor. Diğer yandan da sözün de üstünde olan değerin "merhamet" olduğu vurgulanıyor. İnsan ağzından çıkan söze bağlıdır, söz de merhamete mesajı veriliyor. Nitekim Türkçe'de "hayvan yularından adam ikrarından bağlanır" sözü bu manayı çağrıştırır. Rivayete göre **Hz. Peygambere** zina etmiş bir deri bir kemik sıska bir adam getirirler. "*İçinde yüz çöpü bulanan bir hurma salkımı alıp ona onunla bir kere vurun*" der (Ebu Davud, İbni Mace) Demek ki "nikâh sözünü" ihlâl edip sözünü yani "nomos"unu (namusunu) çiğneyen birisi eğer üç sopada canı çıkacak birisiyse illâ yüz sopa diye tutturmanın bir anlamı yoktur. Çünkü ceza, hadd dediğimiz şey de Allah'ın sözüdür ve Allah bu sözleri âlemlere rahmet yani insanlıkta sevgi ve merhamet yayılsın diye indirmiştir. Aracı amaç haline getirmenin de anlamı yoktur. Adam öldürme olayında kısas, diyet, tazminat vs. önerildikten sonra "affetseniz daha iyi olur" denmesi de bu yaklaşımı yansıtır. İşte **Eyyub** kıssasının cümle arasında geçen bu olayında da bu erdemli tutuma dikkat çekiliyor (Alahu a'lem).

[20] SABIR: Bkz. 2/45. ayet dipnotu.

[21] BASİRET: Bkz. 12/108. ayet dipnotu.

[22] TAĞUT: Bkz. 2/256. ayet dipnotu.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا
اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ
﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ
﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰى اِذْ
يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰى اِلَيَّ اِلَّا اَنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ
لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ
مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾
اِلَّا اِبْل۪يسَ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا مَنَعَكَ
اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَال۪ينَ ﴿٧٥﴾
قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ ط۪ينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ
فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَت۪ٓي اِلٰى
يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾
قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ
فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٨٣﴾

62- Ve ekleyecekler: "Bir zamanlar hor görüp aşağıladığımız o adamlar da nerede? 63-Kendileriyle alay edip duruyorduk. Yoksa buradalar da biz mi göremiyoruz..."

64- Cehennemi boylamış olanların birbiriyle tartışması işte böyle olacak; hiç şüpheniz olmasın, hiç!

65- ÖYLEYSE HAYKIR: "Ben sadece uyanışa çağıranım. Karşı konulmaz gücüyle tek Allah'tan başka hiç bir Tanrı yoktur. 66- Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin güçlü ve bağışlayıcı Rabbi O'dur 67- Bakın bu Kur'an muazzam mesajlar veriyor. 68- Ona nasıl aldırış etmezsiniz? 69- Gerçi melekler yüce mecliste tartışırlarken ben orada yoktum, 70-Fakat ben apaçık bir uyanışa çağıran olduğum için o bilgi bana vahyolunuyor..."

71- Hani bir zamanlar Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir insan yaratacağım. 72-Ona son şeklini verip ruhumdan üfleyince onu selâmlayın!"[23]

73- Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan selâma durdular.

74- Yalnız İblis büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75- Allah: "Ey İblis, kendi elimle yarattığımı selamlamaktan seni alıkoyan nedir? Büyüklük taslayıp kendini üstün mü görüyorsun?" dedi.

76- İblis: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın."

77- Allah: "Hemen çık oradan, çünkü artık sen kovuldun. 78- Lânetim kıyamete kadar senin üzerindedir, kesinlikle" buyurdu.

79- İblis: "Ey Rabbim, o halde insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi.

80–81- Allah: "Peki, isteğin mühlet verildi" buyurdu. 82- İblis: "Öyleyse bütün yüceliğinle tanığım ol ki onların hepsini sapıtıp yoldan çıkaracağım. 83- Fakat saf bir yürek temizliği içinde sana bağlı olanları sapıtacağımı sanmıyorum, onlar hariç" dedi.

[23] SECDE: Bkz. 7/11. ayet dipnotu.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
اَجْمَع۪ينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُتَكَلِّف۪ينَ
﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ ح۪ينٍ ﴿٨٨﴾

84- Allah buyurdu: "Gerçeği sadece gerçeği söylüyorum 85- Açın kulağınızı! Cehennemi seninle ve sana uyanlarla tıka basa dolduracağım; hiç şüpheniz olmasın."

86- HAYKIR YÜZLERİNE: "Yaptığım peygamberliğe karşı sizden maddî bir karşılık beklemiyorum. Ben olduğundan fazla görünmeye çalışan birisi de değilim.

87- Şu Kur'an insanlığa kendi özünü hatırlatmadan başka bir şey değildir!

88- Zaman onu haklı çıkaracak; bunu bir gün anlayacaksanız, kesinlikle!

39- ZÜMER SURESİ

Mekke'de inmiştir, 75 ayettir. Surenin son bölümünde (71–75) kâfirlerin cehenneme, Allah bilinciyle yaşayanların (*muttaki*) cennete giriş sahneleri çarpıcı tasvirlerle canlandırılırken kullanılan "gruplar, zümreler halinde" (*zumerâ*) kelimesi sureyi isim olmuş görünmektedir. Surenin ana teması Allah'ın birliği (*tevhid*), bölünmez bütünlüğü (*samed*) ve insanlık tarihinin sonundaki nihaî yüzleşme/hesaplaşma için mezarlardan kalkış (*kıyamet ve ahiret*) etrafında döner...

39-ZÜMER SURESİ

Mekke'de nazil olmuştur, 75 ayettir.

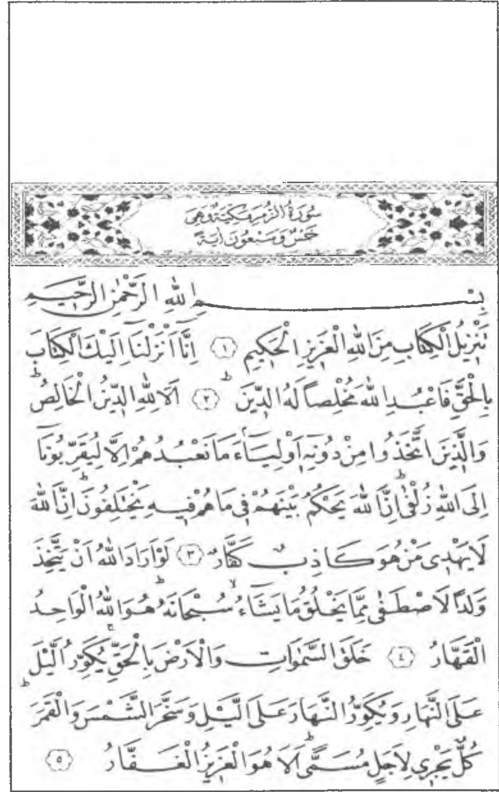
SEVGİ VE MERHAMETİ SONSUZ ALLAH'IN ADIYLA

1- Bu kitabın indirilişi, güç ve bilgelik[1] sahibi Allah tarafındandır.

2- Biz sana kitabı gerçeğin ta kendisi olarak indirdik; bundan hiç şüphen olmasın. Onun için saf bir yürek temizliği içinde[2] dine yönel ve Allah için çalış, O'na ibadet et.[3]

3- İyi bil ki saf bir yürek temizliğine dayalı din yalnızca Allah'ındır. O'ndan başkasını yâr ve yardımcı edinenler: "Biz onlara sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Allah onların aralarında tartışıp durdukları konularda son noktayı koyacaktır; bundan hiç şüpheniz olmasın. Yalancı ve nankör birini Allah doğru yola çıkaracak değil herhâlde...

4- Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi yaratmakta olduklarından dilediğini seçerdi.[4] O bundan uzaktır. O tek ve karşı konulmaz Allah'tır.

5- O gökleri ve yeri gerçeğin ta kendisi olarak yarattı. Gece gündüze sarılıyor gündüz geceye. Aya ve güneşe yolunu çizmiş, her biri belli bir süreye doğru akıyor. Uyanın! Güçlü olan O'dur, bağışlayıcı O'dur.

---

[1] HİKMET: Bkz. 17/39. ayet dipnotu.

[2] İHLÂS: Bkz. 15/39. ayet dipnotu.

[3] İBADET: Bkz. 109/2. ayit dipnotu.

[4] Yani: Farzedin ki Allah bir evlât edinmek istiyor. O'na evlât olarak uygun gördüğünüz kim olursa olsun o, Allah'ın yarattığından başka bir şey olmayacaktır. Dolayısıyla Allah'ın kendi dışındakilerle ilişkisi halik-mahlûk (yaratan-yaratılan) ilişkisidir, vâlid-mevlûd (doğuran-doğurulan) ilişkisi değil...

خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها وأنزل لكم
من الأنعام ثمانية أزواج يخلقكم في بطون أمهاتكم خلقا
من بعد خلق في ظلمات ثلاث ذلكم الله ربكم له الملك لا إله
إلا هو فأنى تصرفون ﴿٦﴾ إن تكفروا فإن الله غني عنكم ولا
يرضى لعباده الكفر وإن تشكروا يرضه لكم ولا تزر وازرة
وزر أخرى ثم إلى ربكم مرجعكم فينبئكم بما كنتم
تعملون إنه عليم بذات الصدور ﴿٧﴾ وإذا مس الإنسان
ضر دعا ربه منيبا إليه ثم إذا خوله نعمة منه نسي
ما كان يدعو إليه من قبل وجعل لله أندادا ليضل عن سبيله
قل تمتع بكفرك قليلا إنك من أصحاب النار ﴿٨﴾ أمن هو قانت
آناء الليل ساجدا وقائما يحذر الآخرة ويرجو رحمة ربه
قل هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر
أولو الألباب ﴿٩﴾ قل يا عباد الذين آمنوا اتقوا ربكم
للذين أحسنوا في هذه الدنيا حسنة وأرض الله
واسعة إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب ﴿١٠﴾

6- O sizi tek bir özden yarattı, sonra ondan bir çift varetti.[5] Size evcil hayvanlardan sekiz çift bahşetti.[6] Sizleri annelerinizin karınlarında üç karanlık katman içinde peş peşe yaratılış safhalarından geçirerek yaratıyor.[7] İşte Rabbiniz Allah budur! Egemenlik O'nundur, O'ndan başka Tanrı yoktur. O'na nasıl aldırış etmezsiniz?

7- Eğer nankörlük ederseniz unutmayın ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat O yine de kulları adına nankörlüğe razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin adınıza ona razı olur. Hiçkimse bir başkasının yükünü yüklenecek değildir.[8] Dönüp dolaşıp Rabbinize geleceksiniz. O zaman size bütün yaptıklarınızı haber verecek. O insanların içlerinden ne geçirdiklerini en ince ayrıntısına varıncaya kadar biliyor; bundan hiç şüpheniz olmasın.

8- İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman yalvararak Rabbine dua eder. Sonra kendisine bir nimet bahşedilince az önce O'na yalvaran sanki kendisi değilmiş gibi yolundan sapıtmak için ortaklar koşmaya başlar. Böylelerine söyle: "Hele biraz kâfirlik etmenin tadını çıkarın bakalım, cehennemin dibini boylayacaksınız!"

9– Hiç böyle birisi gece saatlerinde kalkan, secdeye kapanan ayakta duran, daima vazifesini yapan, ahireti hesaba katan ve Rabbinin sevgi ve merhametini uman kimse gibi olur mu? Söyle onlara; "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl ve vicdan sahipleri anlar bunu...

10- "Ey iman eden kullarım! Rabbinizin öfkesini çekmekten sakının. Bu dünyada güzellik yapanlara güzellik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Güçlüklere göğüs germesini bilenler karşılıklarını umulmadık bir şekilde alacaklardır."

---

[5] NEFS-İ VAHİDE: Bkz. 4/1. ayet dipnotu.

[6] Yani: Erkeli dişili dört tür; koyun, keçi, deve, öküz... Demek ki Kur'an'dan önceki eski dünya dinlerinde sanıldığı gibi bu ve buna benzer hayvanlar "Tanrıların hayvanları" değildir. İnek (boğa) Mısır Tanrısı *İzus*'un, Aslan Mezopatamya Tanrı-

ları *Ningursu*, *Ninlil* ve *İştar*'ın, yılan-ejderha Babil Tanrısı *Marduk*'un, at güneş Tanrısı *Utu*'nun, köpek Tanrıça *Gula*'nın, kablumbağa ve keçi-balık Asur'un su Tanrısı *Enki*'nin hayvanı değildir. Tanrılar bu hayvanların üzerine biniyor da değildir. Bunların üzerine siz biniyorsunuz. Bunlar mucize, kehanet, tılsım, uğur, büyü vesileleri vs. değildir. Bunlar insanlara kimi faydaları dokunan Allah'ın yarattığı bir takım canlı hayvan türleridir, hepsi bu!

[7] Bugünkü biyolojik verilere göre rahîm içe doğru üç katmandan meydana gelmektedir; Parametrium (ilk) Miometrium (orta), ve Endometrium (son) katmanlar. Bu katmanlar ısı, su ve ışık geçirmez zarlarla kaplanmıştır.

[8] VİZR: Bkz. 53/38. ayet dipnotu.

11- Söyle onlara: "Ben dini saf bir yürek temizliği içinde yaşayarak sadece Allah için çalışıp ibadet etmekle 12- Ve Müslümanların[9] öncüsü olmakla emrolundum.

13- Söyle onlara: "Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım. 14- Ben dinimi saf bir yürek temizliği içinde yaşayarak yalnızca O'nun için çalışıp ibadet ediyorum.

15-Siz de O'ndan başka kimi istiyorsanız varın O'na kul olun. Asıl kaybedenler kıyamet günü kendilerine ve ailelerine yazık edenler olacaktır. Evet, işte göz göre göre kaybediş budur.

16- Onları üstlerinden ve altlarından alevler saracak. Allah kullarını işte böyle korkutuyor. Ey kullarım! Benim öfkemi çekmekten sakının!

17- Tağut'a[10] tapınmaktan kaçınıp Allah'a yönelenlere müjdeler olsun! Haydi, müjde ver kullarıma!

18- Onlar sözü dinleyip en güzeline uyanlardır.[11] İşte onlar Allah'ın doğru yolda yürüttüğü kimselerdir. İşte akıl ve vicdan sahipleri[12] bunlardır.

19- Peki azaba müstahak olmuş birisi böyle olabilir mi? Bir kere ateşe girdikten sonra sen mi çıkaracaksın onu?

20- Fakat Rablerinin öfkesini çekmekten sakınanları altlarından ırmaklar akan kat kat yapılmış odalar ve balkonlu köşkler bekliyor. Bu Allah'ın sözüdür, Allah sözünden dönmez.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ
أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾
وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ
فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ
حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾ لَٰكِنِ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ
أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ
بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21- ALLAH'IN gökten yağmur indirip onu bir yoluyla yeryüzündeki kaynaklara ulaştırıp durduğunu nasıl görmezler? Dahası onunla çeşitli renklerde ekinler bitirdiğini, sonra o ekini kuruttuğunu, sararıp soldurarak çerçöp haline getirdiğini nasıl görmezler? Bunda akıl ve vicdan sahipleri için ibretler vardır; hiç şüpheniz olmasın.

---

[9] MÜSLÜMAN: Bkz. 68/35. ayet dipnotu.

[10] TAĞUT: Bkz. 2/256. ayet dipnotu.

[11] Demek ki ayetten şu mesajları çıkarmak mümkündür: 1- Herkes sözünü medenî ölçüler içinde söyleyebilmelidir. Düşünce ve düşünceyi ifade özgürlüğünün

önünde hiç bir engel olmamalıdır. Bir Müslüman Allah'ı, peygamberi ve ahireti inkâr eden birisini bile sonuna kadar dinlemesini bilmelidir. 2- Söylenen bir söze karşı çıkma ve eleştirme özgürlüğü olmalıdır. Kimse son sözü söyleme hakkını kendinde görmemelidir. Herkesin sözünün doğru mu yanlış mı olduğu tartışmaya açık olmalıdır. 4- Söylenen bir söz kimden gelirse gelsin doğru olabileceği gibi yanlış da olabilir. Bunun anlamanın yolu dinlemesini ve eleştirmesini bilmekten geçer. Aksi halde doğru ile yanlış ortaya çıkmaz. 5- Esasında kimin söylediği değil ne söylediği önemlidir. Zira ayette "sözü dinleyip güzeline uymaktan" bahsediliyor. "Sözü kimin söylediğine bakıp reddetmekten" değil. Bir sözü kimin söylediğine bakmak kişiyi dikkatli ve uyanık kılabilir, ama sırf bununla hakikat yolculuğu olmaz...

[12] ULU'L-ELBAB: Bkz. 12/111. ayet dipnotu.

أَفَمَن شَرَحَ ٱللَّهُ صَدْرَهُۥ لِلْإِسْلَٰمِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ فَوَيْلٌ
لِّلْقَٰسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ ٱللَّهُ
نَزَّلَ أَحْسَنَ ٱلْحَدِيثِ كِتَٰبًا مُّتَشَٰبِهًا مَّثَانِىَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ
ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ
فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَن يَتَّقِى بِوَجْهِهِۦ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ
وَقِيلَ لِلظَّٰلِمِينَ ذُوقُوا۟ مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ ٱللَّهُ
ٱلْخِزْىَ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ ٱلْءَاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ
﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ
لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِى عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ
﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

22- Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı kimseye Rabbinden bir aydınlanma[13] gelmiş değil midir? O halde Allah'ı unutmaktan yürekleri kararmışlara yazıklar olsun! Onlar açıkça sapıtıp gitmişlerdir.

23- Allah sözün en güzelini, bir taraftan ana temayı sürekli vurgulayarak, diğer taraftan onu benzetmelerle destekleyerek bir kitap halinde peyderpey indirdi.[14] Onu duyunca Rablerine karşı içlerinde korku ve titreme olanların derileri ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ı hatırlayınca yumuşar. İşte bu Allah'ın yol göstermesidir. Allah onunla lâyık gördüğünü doğru yolda yürütür. Her kimi de Allah şaşırtırsa, artık onu doğru yola getirecek yoktur.

24- O halde kıyamet günü kendini yine kendi kazandıklarından başkası kurtaramayacak olanın hali nice olur?[15] "Tadın bakalım kazanıp durduklarınızı" denilince o zalimlerin halini bir düşünün…

25- Onlardan önceki çağlarda da bütün bunlar yalan diyenler oldu. Yalanlayıp durdukları bir sırada öyle bir azap geldi ki nereden geldiğini anlayamaya fırsatları bile olmadı.

26- Allah onlara dünya hayatında zilleti tattırdı. Ahiret azabı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi.

27- AÇIN KULAĞINIZI! Bu Kur'an'da insanlar için her türlü örneği verdik. Üzerinde düşünüp ibret alsınlar diye.

28- Sade bir Arapça Kur'an olarak indirdik ki Allah bilinci içlerinde iyice yerleşsin.

29- Bakın, Allah şöyle bir örnek veriyor: Bir adam düşünün… Birbiriyle çekişip duran birçok ortaktan emir alıyor. Bir de tek kişiden emir alan bir adam var… Bu ikisi hiç bir olur mu? Bütün övgüler Allah'ındır, fakat onların çoğu bilgisizdir.

30- Sen de öleceksin, onlar da ölecekler; hiç şüpheniz olmasın.

31- Sonra siz Rabbinizin huzuruna birbirinizden şikâyetçi olarak duruşmaya çıkacaksınız.

[13] NUR: 24/35. ayet dipnotu.

[14] Harfi harfine: "Allah sözün en güzelini tekrarlanan (mesanî) ve benzetme yapılan (muteşabih) kitap olarak inzal etti." Öyle görünüyor ki buradaki (*mesanî*) Ali-İmran suresinin girişindeki (*muhkem*) ile aynı manada kullanılıyor. Yani bu ayette geçen mesani-muteşabih ayrımı orada muhkem/muteşabih şeklinde geçiyor. Ayrıca Bkz. "MUHKEM" ve "MUTEŞABİH" 3/7. ayet dipnotu.

[15] Harfi harfine: "Kıyamet günü kötü azaptan kendi yüzünü koruyacak kimse mi olur?" Burada yüz (*vech*) kelimesi bildiğimiz anlamda yüz manasından mecazla insanın kişiliği, kendi kişiliği ile dünyada yaptıkları kastediliyor olmalıdır. Çünkü aynı cümlede bu tür zalimlere "Tadın kendi kazandıklarınızı" ifadesine soruyla giriş yapıldığı anlaşılıyor.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ
أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ٣٢ وَالَّذِي جَاءَ
بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ٣٣ لَهُمْ مَا
يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ٣٤ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ٣٥ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ
بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ٣٦
وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ ذِي
انْتِقَامٍ ٣٧ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ
أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي
بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ٣٨ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى
مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ٣٩ مَنْ يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ٤٠

32- Allah'a olmadık şeyler yakıştıran ve kendisine gelen doğru söze yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Böyle kâfirlerin yeri cehennem değilse nedir?

33- Doğru sözü getirene ve onu namus bilenlere gelince, işte onlar Allah bilinciyle yaşayanlardır.

34- Onlara Rablerinin katında ne isterlerse vardır. İşte güzel ahlâk sahiplerine verilecek karşılık budur.

35- Allah onların kötülüklerini silecek. Dünyada güzel ahlâk sahibi olmalarının karşılığını ahirette en güzel şekilde alacaklardır.

36- ALLAH kuluna yeter değil midir? Tutmuşlar seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Her kimi Allah şaşırtırsa artık onu doğru yolda yürütecek yoktur.

37- Her kimi de Allah doğru yolda yürütürse onu da şaşırtacak yoktur. Allah güçlüdür, kötülere intikamı vardır, değil mi?

38- Onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan kesinlikle "Allah" diyecekler. Sor onlara: "Söyler misiniz, Allah bana bir zarar vermek istese Allah'ı bırakıp ta taptıklarınız bunu önleyebilir mi? Veya Allah bana bir nimet vermek istese onlar buna mani olabilirler mi? Ve cevap ver: "Allah bana yeter! Dayananlar hep O'na dayanırlar!"

39- Söyle onlara: "Ey halkım, elinizden geleni ardınıza koymayın. Ben de işimi yapacağım. Çok yakında anlayacaksınız

40- Kimmiş rezil rüsva edecek bir yenilgiye uğrayacak olan ve kimmiş bir daha asla kalkamayacağı o azabın altında kalacak olan…

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِۦ ۖ
وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ
﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى
مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ
إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
أَمِ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا
وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ
وَحْدَهُ ٱشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ
وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ عَٰلِمَ ٱلْغَيْبِ
وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِى مَا كَانُوا۟ فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا
وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ
وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

41- BİZ insanlar için sana gerçeğin ta kendisi[16] olan kitabı indirdik. O halde kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir. Her kim de saparsa yalnızca kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların bekçisi değilsin.

42- Vefat edenlerin öldüklerinde, uyuyanların da uyku anında canlarını çekip alan Allah'tır. Böylece haklarında ölüm kararı verdiklerini tutar, diğerlerini belirlenmiş bir süreye kadar salar. Bunda düşünecek bir halk için ibretler vardır; hiç şüpheniz olmasın.

43- Yoksa Allah'ın yanı sıra aracılar mı[17] edindiler? Sor onlara: "Hiç bir şeye güçleri yetmese ve akılsız olsalar da mı?"

44- Cevap ver: "Bütün şefaat Allah'a aittir. Göklerin ve yerin egemenliği O'nundur. Dönüp dolaşıp ona varacaksınız."

45- Böyleyken ne zaman tek Allah'tan bahsedilse ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. O'ndan başkalarından bahsedildiği zaman ise hemen yüzleri güler.

46- Söyle onlara: "Ey gökleri ve yeri yaratan, görüneni görünmeyeni bilen Allah'ım! Kullarının arasında o tartışıp durdukları şeyler hakkında son noktayı sen koyacaksın!"

47- Eğer yeryüzünde olanlar ve onlarla birlikte bir o kadarı daha o zulmedenlerin olsa, kıyamet günü o korkunç azaptan kurtulmak için elbette onu feda ederlerdi. Fakat Allah karşılarına hiç hesaplarında olmayan şeyler çıkaracaktır.

[16] HAK: Bkz. 2/119. ayet dipnotu.

[17] ŞEFAAT: Bkz. 74/48. ayet dipnotu.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ
نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا
كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ
سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا
أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَا عَلَى
مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

48- Öyle ki yaptıkları kötülükler bir bir yüzlerine vurulacak ve alay edip durduklarından kaçamayacaklardır.

49- İŞTE BÖYLE insana bir sıkıntı dokunduğunda Bize yalvarır, sonra kendisine bir nimet bahşettiğimizde: "Kendi bilgim ve becerim sayesinde kazandım" der. Aslında o bir imtihandır, fakat çoğu olayın farkında değil.

50- Bunlardan önceki çağlarda yaşayanlarda böyle konuşurdu. Fakat yaptıkları kendilerini kurtaramadı.

51- Sonunda yaptıklarının kötülükleri başlarına geçti. Zamane zalimlerinin yaptıklarının kötülükleri de başlarına geçecek! Onlar da bundan kurtulamayacaklar!

52- Hala Allah'ın rızkı lâyık gördüğüne açtığını ve kıstığını anlamıyorlar mı? Bunda iman edecek bir halk için ibretler vardır; hiç şüpheniz olmasın.

53- DE Kİ: "Allah şöyle buyuruyor: Ey kendilerine yazık ederek haddi aşmış kullarım! Allah'ın sevgi ve merhametinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. O çok bağışlayıcıdır, sevgi ve merhametle dopdoludur; bundan hiç şüpheniz olmasın."

54- Öyleyse ümidi kesmeyin, başınıza bir afet gelmeden önce Rabbinize dönün, O'nun hakkını teslim edin. Aksi halde kimse sizi kurtaramaz.

55- Hiç beklemediğiniz bir anda ansızın başınıza bir afet gelip çatmadan önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun![18]

56- Ey insanlar! Kimilerinin: "Eyvah! Allah'ın huzurunda yaptığım kusurlardan dolayı yazıklar olsun bana. Açıkçası ömrüm alay etmekle geçmiş..."

---

[18] Yani: 1- Ölüm 2- Afet 3- Kıyametten birisi ansızın gelip çatmadan önce Rabbinizden size indirilen sözlerin en güzeli olan Kur'an'a, namusu ekber olan bu büyük söze uyun. Onun ilke, değer ve kurallarına samimî bir şekilde uyun ki, sizi kurtaracak olan verdiğiniz sözlerdir: "Hayvan yularından insan ikrarından belli olur."

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى
اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا
يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَّهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾
قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ
أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُن
مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ
جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

57- Kimilerinin: "Allah bana yolunu gösterseydi kesinlikle Allah bilinciyle yaşardım..."

58- Kimlerinin de azabı gördüğü zaman: "Bana bir şans daha verilsin, geri dönüp en güzel, en iyi insan ben olacağım, söz..." diye türlü mazeretlerin uydurulacağı gün gelmeden önce uyanın!

59- Böyle mazeretler uyduranlara: "Hayır, sana ayetlerim geldi de onlara yalan dedin, büyüklük tasladın ve kâfirlerden oldun" denecek.

60- Kıyamet gününde Allah'a karşı olmadık şeyler uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini göreceksin. Büyüklük taslayanların yeri cehennem değilse nedir?

61- Fakat Allah bilinciyle yaşayanları Allah koruyacak ve gönüllerine göre verecektir. Onlara asla kötülük dokunmayacak ve hiç bir şekilde üzüntü duymayacaklar.

62- BAKIN Allah her şeyin yaratıcısıdır ve her şeyin dayanağı O'dur.

63- Bütün göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerine kâfirlik edenlere gelince işte kaybedenler bunlar olacaktır.

64- Söyle onlara: "Durum bu iken şimdi bana Allah'tan başkasına mı tapmamı istiyorsunuz, ey cahiller?"

65- Hâlbuki sana da senden öncekilere de: "Eğer ortak koşarsanız bütün çabalarınız boşa gider ve kesinlikle kaybedenlerden olursunuz" diye vahyolundu.

66- Hayır! Sen yalnızca Allah için çalış, O'na ibadet et ve şükretmesini bilenlerden ol!

67- Onlar Allah'ı gerektiği gibi takdir edemediler. Oysa yeryüzü kıyamet günü tümüyle O'nun tasarrufunda olacak. Gökler de O'nun görkeminden dürülüp katlanacak.[19] O, onların ortak koştuklarından uzak ve çok yücedir.

---

[19] Harfi harfine: "Halbuki kıyamet günü yeryüzü tamamen O'nun avucunun içindedir, göklerde sağ elinde dürülmüştür."

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ
﴿٦٨﴾ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيٓءَ
بِالنَّبِيِّنَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾
وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا
فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا
قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾
قِيلَ ادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا
حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ
لِلّٰهِ الَّذ۪ي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ
مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾
وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَٓافّ۪ينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَق۪يلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

68- Ve diriltici soluğa üflenecek! Göklerde ve yerde kim varsa, Allah'ın dilediği kimselerden başka hepsi çarpılıp yıkılacak. Sonra diriltici soluğa bir kez daha üflenecek. Bu kez hepsi kalkıp bakınacaklar![20]

69- Yeryüzü Rabbinin aydınlığı ile parlayacak! Hesap defterleri açılıp peygamberler ve tanıklar çağırılacak ve hiçkimseye zerrece haksızlık yapılmadan adaletle hükmedilecek!

70- Herkese yaptığının karşılığı tastamam ödenecek! O onların yaptıklarını en iyi bilendir.

71- Kâfirler gruplar halinde[21] cehenneme sürülecek! Nihayet cehenneme vardıklarında kapıların ardına kadar açık olduğunu görecekler. Bekçileri onlara: "İçinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve size bugünleri haber verip uyanışa çağıran peygamberler gelmedi mi?" diye soracaklar. Onlar da: "Evet geldi" diyecekler. Fakat gel gör ki kâfirlerin azaba müstahak oldukları çoktan karara bağlanmıştır.

72- "Girin cehennemin kapılarından, orası sizin ebedi yurdunuz"[22] diye bir ses yankılanacak! Bakın, büyüklük taslayanlar için ne berbat bir yer!

73- Öte yandan Rablerinin bilinciyle yaşayanlar da gruplar halinde cennete koşacaklar. Nihayet oraya vardıklarında kapıların ardına kadar açık olduğunu görecekler. Bekçileri onlara: "Selâm sizlere, ne hoşsunuz, haydi girin, orası sizin ebedi yurdunuz" diye selâma duracaklar.

74- Onlar da: "Bize verdiği sözü tutan, bizi bu yere varis kılan ve cenneti bize istediğimiz yurt yapan Allah'ı ne kadar övsek azdır. Çalışanların böyle karşılığını alması ne güzel, ne hoş" diyecekler.

75- Melekleri de o muazzam görkemin etrafını sarmış Rablerini övgüyle yüceltirken göreceksin. Böylece insanlar arasında nihaî adalet sağlanmış olacak. Ve her yanda: "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" sesleri …

[20] Diriltici soluğun esmesi (*nufiha fi's-sûr*) yeniden diriliş (*baas*) ve ayağa kalkış (*qıyamet*) olayından mecaz olarak kullanılmaktadır. *Sûr* dirilten, canlandıran nefes, soluk demektir. Boru ile sembolize edilir. *Nefha* da esme, esiş, üfleme, üfleyiş manasına gelir. O anda dirilerin ölmesi, ölülerin mezarlardan dirilip ayağa kalkış sahnesi bir yeniden yaratma (*halk-ı cedid*) olarak Kur'an'da hep bu deyimle betimlenir (tasvir edilip canlandırılır). Rivayete göre ilk esiş ölüm sûru olup Cebrail, Mikail, Azrail, İsrafil gibi melekler, huriler ve cennet bekçileri hariç herkesi öldürecektir. İkinci esiş ise diriliş (*baas*) sûru olup bütün ölüleri diriltecektir. (Razi, Kurtubi, Taberi, İbn Kesir).

[21] ZUMER: Sözlükte [زمر] kökü mastar olarak "düdük çalmak, nefesli saz çalmak, ses çıkarmak" demektir. Düdük (*zemmâre*); alârm düdüğü (*zemmâratu'l-inzâr*); grup, zümre, topluluk, takım (*zumre*); kan gurubu (*zumretu'd-dem*); çoban düdüğü (*mizmâru'r-râî*) kelime ve deyimleri bu köktendir... Demek ki ahirette kafirlerin cehenneme (*ilâ cehenneme zümerâ*) ve mü'minlerin cennete (*ile'l-cenneti zümerâ*) gidiş sahnesi canlandırılırken kullanılan bu kelime iki anlama gelmektedir: 1- Düdük çalınıp, bir ses yankılanınca gidecekler 3- Gruplar, zumreler halinde gidecekler. Her iki halde de kâfirlerin ve mü'minlerin hiç bir haksızlığa uğratılmayıp yargılandıktan sonra görecekleri karşılık tasvir edilmektedir...

[22] HULD: Bkz. 43/74. ayet dipnotu.

